

Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2015.

Zagreb, ožujak 2016.

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS

Za snažniji glas djece u društvu!

Ilustracija na naslovnoj stranici:

„Poznajem i poštujem dječja prava“, grupni rad učenika Škole likovnih umjetnosti Split,
4. razred, smjer Fotografski dizajner (mentor Damir Žitko)

Sadržaj

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1 Osobna prava	10
2.1.1 Statusna prava	11
2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti	13
2.1.3 Pravo na privatnost	13
2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	17
2.1.4.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	23
2.1.4.2 Uzdržavanje	30
2.1.5 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	33
2.1.5.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	33
2.1.5.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	36
2.1.5.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	40
2.1.5.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela	42
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	44
2.3 Obrazovna prava	46
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	47
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	50
2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji	52
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	56
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	57
2.4 Zdravstvena prava	64
2.4.1 Briga za mentalno zdravlje djece	70
2.5 Socijalna i ekonomska prava	72
2.5.1 Socijalna prava	73
2.5.2 Ekonomska prava	76
2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard	77
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	77
2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta	80
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje	82
2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme	84
2.6.1 Zaštita djece koja se bave sportom	85
2.7 Pravosudno zaštitna prava	89
2.7.1 Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika	90
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zlostrebe	92
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	96
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	98

2.8.1	Prometna sigurnost djece	98
2.8.2	Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	100
2.8.3	Nestala djeca	101
2.8.4	Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	102
2.9	Diskriminacija	104
2.10	Ostala prava i nenadležnost	108
3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) – DJEČJE SUDJELOVANJE	109
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE (Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)	114
4.1	Djeca pripadnika nacionalnih manjina	114
4.2	Djeca s problemima u ponašanju	117
4.3	Djeca čiji su roditelji u zatvoru	121
4.4	Mediji i zaštita dječjih prava	124
4.5	Djeca u pokretu	131
4.6	Najbolji interes djeteta (Godišnja konferencija i tematski sastanak mreže CRONSEE)	133
4.7	Strategija Vijeća Europe o pravima djeteta 2016. – 2021.	137
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	138
5.1	Obrazovanje	138
5.2	Zdravlje	145
5.3	Pravosuđe	147
5.4	Sigurnost djece	149
5.5	Zaštita ranjivih skupina djece	150
5.6	Zaštita od diskriminacije	151
5.7	Mediji	152
5.8	Socijalna skrb	152
5.9	Sport	153
5.10	Imovinska prava djece	153
5.11	Ostalo	153
6	NORMATIVNE AKTIVNOSTI	155
6.1	Strateški dokumenti	155
6.2	Obiteljskoppravna zaštita	156
6.3	Obrazovanje	157
6.4	Pravosudna zaštita	158
6.5	Zaštita od nasilja	159
6.6	Socijalna skrb	159
6.7	Statusna prava	160
6.8	Zdravstvena prava	160
6.9	Zaštita ranjivih skupina djece	161
6.10	Ekonomska prava	161
6.11	Mediji	162
6.12	Sport	162
6.13	Ostalo	163
7	ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	164
7.1.	Vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju u školskom okruženju	164
7.2	Pogledi učenika s teškoćama u razvoju na obrazovanje	166
7.3	Djeca na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	168

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	171
8.1 Ustanove socijalne skrbi	171
8.2 Ustanove za žene i djecu žrtve nasilja	175
8.3 Prihvatni centri za migrante	176
8.4 Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi	176
8.5 Zdravstvene ustanove	183
8.6 Terapijske zajednice	185
8.7 Dječje igraonice	186
8.8 Kaznene ustanove	187
8.9 Druga mjesta	188
9 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE	189
9.1 Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu	189
9.2 Izdavački projekti	192
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima	193
9.4 Objavljeni tekstovi	198
9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	199
10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	203
11 MEĐUNARODNA SURADNJA	208
11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	208
11.2 Bilateralna suradnja	210
11.3 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	213
12 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	214
12.1 Ured u Osijeku	216
12.2 Ured u Rijeci	218
12.3 Ured u Splitu	220
12.4 Središnji ured u Zagrebu	222
13 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	226
13.1 Ustroj	226
13.2 Finacijsko poslovanje	228
14 ZAKLJUČAK	229
15 LEGENDA	231

Pravobraniteljica za djecu Izvešće o radu za 2015. godinu podnosi temeljem članka 18. Zakona o pravobraniteljstvu za djecu. Izvešće prikazuje rad i aktivnosti pravobraniteljice te iznosi i analizira podatke o prijavljenim povredama dječjih prava tijekom protekle godine. No, kao i proteklih godina, u opsežnom tekstu, izvešće zapravo predstavlja neusporedivo više od sadržaja koji se uobičajeno podrazumijeva pod pojmom „izvešća o radu“ pravobraniteljice koje je dužna izraditi temeljem zakona. Ono je, naime, kombinacija izvešća o radu pravobraniteljice u užem smislu, kao i izvešća o stanju dječjih prava u Republici Hrvatskoj, načinjenog na temelju opažanja, doživljaja i interpretacija djece, odraslih te različitih institucija.

Dio izvešća koji se odnosi na stanje dječjih prava u RH rezultat je sinteze podataka dobivenih primarno iz prijava povreda prava pravobraniteljici za djecu, ali i podataka drugih subjekata te neposrednih saznanja stečenih u obilascima i kontaktima s djecom i odraslima. Pravobraniteljica informacije o stanju i razvoju dječjih prava u svijetu, primarno Europi, što je relevantno i za praćenje u Republici Hrvatskoj, dobiva kroz članstvo i aktivno sudjelovanje u međunarodnim udruženjima: Europskoj mreži pravobranitelja za djecu – ENOC, mreži pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe – CRONSEE te mrežama Eurochild i COPE, kao i kroz suradnju s drugim tijelima za zaštitu ljudskih prava i prava djece, poput UN-ovog Odbora za prava djeteta, Vijeća Europe, Europske komisije i Europskog parlamenta. Velika nam je potpora i stalna suradnja s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku.

Način izrade i prikaz podataka slijede metodologiju koja je korištena i proteklih godina. U tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjene u legendi na kraju izvešća. Radi lakše čitljivosti, riječi i izrazi u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

Tijekom 2015. razmatrano je ukupno 2144 pojedinačne povrede prava djece, a u taj broj su uključeni i slučajevi iz prethodnih godina. U 2015. zaprimljeno je 1456 novih prijava povreda prava djece, što je nešto manje nego u prethodnoj godini, a postupalo se i u 688 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Preneseni predmeti odraz su, primarno, specifičnosti rada institucije pravobranitelja za djecu, koji pojedine slučajeve prati kroz dulje razdoblje donoseći tako zaključke o stanju i tendencijama u radu različitih aktera u sustavu zaštite djece. U pojedinim slučajevima, potreba zaštite djece postoji u duljem razdoblju, ponekad, nažalost, i cijeli niz godina pa i do punoljetnosti.

Osim toga, pravobraniteljica je postupala i u 1092 opće inicijative za zaštitu prava djece i drugim aktivnostima.

Izveštajno razdoblje za 2015. godinu obilježeno je nizom događaja, od kojih su neki uvjetovani događajima u dijelu Europe i svijeta koji su se reflektirali i na području Republike Hrvatske zahtijevajući zaštitu djece i aktivnosti Pravobranitelja za djecu. Riječ je o zaštiti *djece u pokretu*, posebice djece bez pratnje, u tijeku „izbjegličkoga vala“ ljudi na putu iz Sirije i drugih zemalja prema zapadnoj i sjevernoj Europi. Još od 2013., zbog ratnih događaja na Bliskom Istoku i Sjevernoj Africi, pratimo i promičemo prava djece u pokretu, u suradnji s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu (ENOC). U 2015. godini Vladi RH i MUP-u upućivali smo preporuke o zaštiti ove ranjive skupine djece, i prije no što je izbjeglički val stigao u Hrvatsku, a zatim smo pratili njihovo izvršavanje, kao i stanje u tranzitnim centrima Opatovac i Slavonski Brod, koje smo posjetili nekoliko puta.

Pravobraniteljica za djecu je, s ciljem nastavka i jačanja međunarodne suradnje u ovom izvještajnom razdoblju, bila koordinator mreže te domaćin Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobran-

itlja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE). Tema Godišnje konferencije bila je „Prava djeteta - između interesa roditelja i dužnosti države“, a Tematski sastanak bavio se Trećim fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta i novim mogućnostima zaštite prava djeteta koje on donosi. Ove su aktivnosti rezultirale i izdavanjem publikacije pravobraniteljice za djecu „Zaštita najboljeg interesa djeteta“

U smislu jačanja i nastavka međunarodne suradnje u tijeku su završne pripreme za međunarodnu konferenciju COPE-a, mreže organizacija i institucija koje se bave zaštitom djece čiji su roditelji u zatvoru, koja će se održati u svibnju ove godine u Zagrebu, čiji će domaćin biti pravobraniteljica za djecu, a među gostima će biti i članovi Odbora za prava djeteta UN-a te predstavnici Europske komisije i Europskog parlamenta.

Najdraži dio rada pravobraniteljici za djecu, trajno i nadalje, ostaju susreti i druženja s djecom na području cijele Hrvatske. S ponosom ističemo nastavak rada Mreže mladih savjetnika za djecu – MMS, koja u ovom izvještajnom razdoblju, uz aktivnosti promocije prava djece, jača i međunarodnu suradnju kroz projekte i druženje s vršnjacima iz cijele Europe. Tako su sudjelovali u projektu mladih savjetnika europskih pravobranitelja za djecu pod nazivom „Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!“. Jedan od rezultata sudjelovanja u projektu jest i „Strategija MMS-a protiv vršnjačkoga nasilja - Stop tišini koja boli!“, čiji sadržaj donosimo u poglavlju o radu MMS-a.

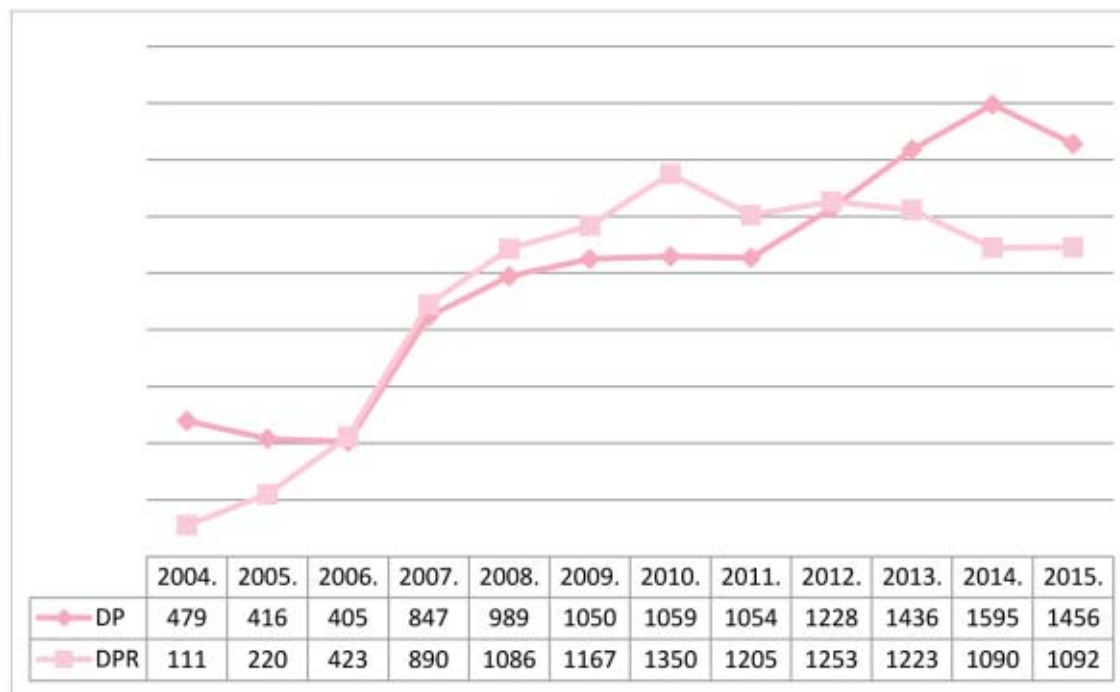
Prošlu godinu obilježili su i parlamentarni izbori, tijekom kojih je, kao i mnogo puta prije, porastao broj prijava za moguće iskorištavanje djece u predizborne svrhe. Kad god bi se netko od kandidata u javnosti pojavio među djecom ili se s njima fotografirao, dobili bismo prijave u kojima građani traže da se to spriječi i sankcionira. Kontinuirano ističemo kako je manipulacija djecom u predizborne svrhe nedopustiva te pozivamo javnost i medije da se kritički odnose prema takvoj praksi. Međutim, potrebno je napomenuti da nije svako pojavljivanje ili npr. fotografiranje djece s političarima manipulacija ili povreda prava djeteta, posebice kad se, u razdobljima izvan predizbornih kampanja, osobe koje predstavljaju institucije tijela vlasti, poput predsjednice/predsjednika države, predsjednice/predsjednika Vlade ili gradonačelnice/gradonačelnika, susretnu s djecom. Dio ovih susreta i fotografiranja protokolarne je naravi, najčešće s ciljem upoznavanja djece s radom institucija.

Vrlo slično, uočavamo rast prijava korištenja djece u svrhu promicanja interesa i ciljeva, mahom odraslih, tijekom različitih prosvjeda. Takve situacije često mogu biti potencijalno ugrožavajuće za djecu i njihovu sigurnost. Djeca imaju pravo na izražavanje mišljenja o svim stvarima koje ih se tiču. No, potrebno je razlikovati to njihovo pravo, od korištenja djece u svrhu promicanja i borbe za ciljeve odraslih, koje djeca, posebice mlađe dobi, uopće ne mogu razumjeti. Raste svojevrsna „komercijalizacija“ djece na način da se često pod krinkom „borbe za prava djece“ – utemeljene jedino u činjenici da su djeca negdje posredno prisutna – odrasli bore za svoje parcijalne, osobne, imovinske ili druge interese.

Jedan od važnih događaja u izvještajnom razdoblju bio je štrajk odgojno-obrazovnih radnika na početku ove školske godine. Štrajk je izazvao organizacijske probleme u školama te kontradiktorne informacije djeci i roditeljima o dolasku ili nedolasku u školu, o tzv. „čuvanju“ djece u školama, opravdanim i neopravdanim satima. Uputili smo preporuke MZOS-u, Sindikatu hrvatskih učitelja i Nezavisnom sindikatu zaposlenih u srednjim školama da u uvjetima štrajka vode računa o tome da najbolji interes djeteta treba imati prednost pred interesima odraslih te da konflikti i teškoće u postizanju dogovora ne smiju biti na štetu učenika. O preporuci smo obavijestili i Vladu RH.

Taj je slučaj ukazao ponovno na to da, u situaciji potencijalne ugroze prava djece, mora postojati neovisni mehanizam u vidu samostalnog pravobranitelja za djecu koji će štititi interese djece. Naime, za razliku od odraslih, djeca se ne mogu samostalno, politički ili sindikalno organizirati. U situacijama kao što je štrajk odgojno-obrazovnih radnika, nesporno je pravo odraslih na štrajk zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske, no tijekom štrajka bilo je neprimjerenih poziva djeci da ne dolaze na nastavu. Time se zapravo pozivalo djecu da odustanu od svojih prava, kako bi podržali „borbu“ za prava odraslih. U mogućim nedoumicama i ocjeni granica prava svih sudionika, djeca osim svojega glasa ili glasa svojih roditelja (koji u pravilu mogu djelovati samo pojedinačno, što je vrlo teško), trebaju imati i glas nekoga tko promiče i štiti njihova prava. Osim toga, nažalost, nije rijetkost da i roditelji krše prava djece, iako bi oni trebali biti prvi zaštitnici dobrobiti djeteta. Time još više dolazi do izražaja potreba za neovisnim zagovarateljem prava djeteta. Upravo zato i Odbor za prava djeteta UN-a ističe potrebu jačanja samostalnih i neovisnih pravobranitelja za djecu.

Pravobraniteljica za djecu
Dr. sc. Ivana Milas Klarić

Broj prijave pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2004. do 2015.*Prijave pojedinačnih povreda prava*

Prijave pojedinačnih povreda prava	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Osobna prava	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742	702
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	4	13	13	13	11	6	11	11	12	12
Obrazovna prava	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273	239
Zdravstvena prava	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257	184
Socijalna prava	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60	42
Ekonomska prava	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77	77
Kulturna prava	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22	37
Pravosudno-zaštitna prava	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62	67
Sigurnost i zaštita djece					12	12	15	13	25	26	36
Diskriminacija					3	3	6	16	25	24	20
Nenadležnost					22	19	16	26	42	38	39
Ostalo	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2	1
UKUPNO	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

2

(9)

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2015. godine razmatrao ukupno 2144 pojedinačne povrede prava djece, uključujući i slučajeve iz prethodnih godina po kojima se nastavilo postupati. U 2015. zaprimljeno je 1456 **novih prijava povreda prava djece**, a Ured je usto postupao i u 688 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. S obzirom na specifičnost i složenost problematike vrlo veliki broj predmeta zahtijeva višegodišnje praćenje, osobito u domeni obiteljskopравnih odnosa (145), zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima, često s neizvjesnim ishodom. Višegodišnje praćenje često je prisutno i u području zaštite djece od nasilja i zanemarivanja (152), u području obrazovnih prava (188), kao i u području ekonomskih prava djece (40).

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2015.	Broj djece u 2015.	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	329	702	1030	26
Prava djece kao članova društvene zajednice	3	12	9	4
Obrazovna prava	188	239	184	68
Zdravstvena prava	20	184	188	2
Socijalna prava	17	42	72	1
Ekonomska prava	40	77	128	8
Kulturna prava	22	37	36	12
Pravosudno-zaštitna prava	27	67	80	7
Sigurnost i zaštita djece	8	36	28	15
Diskriminacija	20	20	13	8
Nenadležnost	11	39	43	5
Ostala prava	3	1	1	0
UKUPNO	688	1456	1812	156

U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili telefonskim putem, iako je zabilježeno više od 2000 takvih kontakata. Pritom je najčešće bila riječ o jednokratnim upitima ili dolascima i jednokratnom informiranju ili savjetovanju koje nije zahtijevalo daljnje postupanje.

U najvećem broju prijave su podnosili roditelji djece (884), i to majke u 517 slučajeva, očevi u 285, a oba roditelja zajedno u 82 slučaja. Po brojnosti zatim slijede institucije u 276 slučajeva. Djeca su nam se osobno obratila u 34 slučaja. U 43 slučaja obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (16) i susjeda (6). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (57) te ostale kategorije prijavitelja (114). U 26 pojedinačnih slučajeva Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1456 prijava zaprimljenih u 2015. najveći broj (702) odnosio se na povrede osobnih prava djece. Ponovno je najviše prijava povezanih s problemima u ostvarivanju roditeljske skrbi (382) te s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (247). U velikom broju prijavljivane su i povrede obrazovnih prava (239), zdravstvenih prava (184), zatim ekonomskih prava (77), prava djece u pravosudnom postupku (67) te povrede socijalnih prava (42). Manje su zastupljene prijave povreda kulturnih prava djece (37), prava na sigurnost i zaštitu (36), prijave diskriminacije (20) te prava djece kao članova društvene zajednice (12).

2.1 OSOBNA PRAVA

U području osobnih prava pristigle su tijekom 2015. ukupno 702 prijave koje su se odnosile na povrede prava 1030 djece te još 26 brojčano nedefiniranih grupa djece (razred, odgojna skupina i sl.). Broj prijava, iako nešto manji nego u 2014. (kad ih je bilo 742), kao i uža područja na koja se odnose, odražavaju dosadašnje trendove. Tako se, kao i prijašnjih godina, najveći broj prijava odnosio na prijave povreda **prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb** (382), zatim na povrede **prava na zaštitu od nasilja** (178), **zanemarivanje** (69) te **prava na djetetovu privatnost** (40). Manji broj prijava odnosi se na pravo na saznanje vlastitog podrijetla (10), prijavu rođenja (5), udomiteljstvo (4), pravo na život (3), pravo na stjecanje državljanstva (3), posvojenje (3), pravo na osobno ime (2) te po jedna na očuvanje djetetove osobnosti, skrbništvo i ostala osobna prava.

Osobna prava

OSOBNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj zaprimljenih predmeta 2015.	Broj djece u 2015.	
				Grupa djece
Pravo na život	2	3	4	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	5	10	10	
Pravo na prijavu rođenja	1	5	14	
Pravo na osobno ime	2	2	3	
Pravo na stjecanje državljanstva	3	3	5	
Pravo na očuvanje osobnosti	0	1	1	
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	145	382	550	3
Posvojenje	7	3	3	
Pravo na zaštitu od nasilja	126	178	274	9
Zanemarivanje	26	69	114	5
Skrbništvo	0	1	2	
Udomiteljstvo	0	4	8	
Pravo na djetetovu privatnost	12	40	39	9
Ostalo	0	1	3	
UKUPNO	329	702	1030	26

Najčešći prijavitelji povreda osobnih prava djece i ove godine su majke (268), očevi (178) i institucije (69). Roditelji su nam se zajedno obratili u 29 slučajeva, djeca osobno u 13, dok smo od ostalih članova obitelji zabilježili 30 prijava koje su uputile bake, devet prijava rođaka te pet prijava od djedova. I ovaj put među ostalim prijaviteljima (59) često se javljaju odvjetnici, a bilo je i 26 anonimnih prijava. Na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu pratili smo 12 slučajeva.

Osim rada na ovim slučajevima, u praćenju je bilo i 329 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, među kojima se također najveći broj odnosi na praćenje povreda prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (145).

Tri prijave primljene tijekom 2015. odnosile su se na povrede temeljnog ljudskog prava, **prava na život**. Prijave su se odnosile na planiranje i pokušaj samoubojstva djeteta te reakcije roditelja na izvršeni suicid djeteta.

2.1.1 Statusna prava

Povrede statusnih prava kojima smo se bavili su: pravo na saznanje vlastitog podrijetla, prijavu rođenja, na osobno ime, stjecanje državljanstva te ostala osobna prava, poput reguliranja boravišnog statusa djece stranaca. Prema odredbi članka 7. Konvencije o pravima djeteta dijete mora biti upisano u matične knjige odmah nakon rođenja i od rođenja ima pravo na ime, pravo na stjecanje državljanstva i, koliko god je moguće, pravo da zna svoje roditelje i uživa njihovu skrb. Unatoč ovoj izričitoj odredbi Konvencije, iz pritužbi stranaka zaključujemo da je sustav spor, a izravna posljedica su poteškoće u ostvarivanju dječjih prava.

Od deset prijava povreda **prava na saznanje vlastitog podrijetla** sedam se odnosilo na pritužbe i upite vezane uz presumpciju bračnog očinstva kakvu je propisivao Obiteljski zakon (ObZ 2003), a prema kojem su, u slučajevima kad majčin muž nije biološki otac djeteta, stranke trebale pokrenuti sudski postupak radi osporavanja očinstva. Na poteškoće na koje su obitelji nailazile, godinama smo ukazivali te upućivali prijedloge za izmjene odredbi ObZ-a, iznoseći istodobno prijedloge za efikasnije uređenje ove materije. Rješenje, u skladu s prijedlozima pravobraniteljice, nudi novi ObZ (2015) koji je 1. studenoga 2015. stupio na snagu. Njime je na drukčiji i efikasniji način regulirana ova materija te zakon sada omogućava da muškarac koji se smatra ocem djeteta može, uz pristanak majke i majčina muža, priznati dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka razvodom ili poništajem.

Pritužbe se često odnose i na dugotrajnost postupaka utvrđivanja očinstva, sporost, neupućenost i nezainteresiranost institucija (matični ured, centar za socijalnu skrb, sud) i pojedinih djelatnika, kao i odvjetnika koji zastupaju stranke.

U slučaju u kojem je sud u parničnom postupku radi utvrđivanja očinstva pozvao majku djeteta da uplati predujam za DNK vještačenje u iznosu od 6.000 kuna obratili smo se Ministarstvu pravosuđa te preporučili da poduzmu radnje iz njihove nadležnosti, s obzirom na to da je tada važećom odredbom članka 286. stavak 4. ObZ-a (2003) propisano da će se u parnicama radi utvrđivanja majčinstva i očinstva predujam za troškove vještaka isplatiti iz sredstava suda (istu odredbu sadržava i novi ObZ iz 2015.). Posebno smo molili da nas obavijeste na koji način se u praksi drugih sudova provodi citirana odredba ObZ-a, s obzirom na njezin smisao usmjeren pravu djeteta na saznanje vlastitog podrijetla. Povratno saznajemo da je sucima Stalnih službi upućen dopis u kojem im je ukazano na citiranu odredbu te nužnost i potrebu jedinstvene primjene zakona i ujednačavanja prakse.

Dugotrajnost i nesnalaženje posebice dolaze do izražaja u slučajevima kada je jedna od stranaka umrla, nedostupna, ili se nalazi u inozemstvu. Slične poteškoće nailazimo i u slučajevima povreda prava **na prijavu rođenja**.

Pratili smo slučaj djeteta koje je, zbog sporosti sustava, tek u dobi od 15 godina upisano u matične knjige. Kroz cijelo to vrijeme djetetu je uskraćen niz konvencijskih prava: nije imalo utvrđen identitet, nije bilo upisano u matične knjige, nije imalo određeno osobno ime niti državljanstvo. Pritom je, od trenutka kad su državna tijela saznala da dijete nema valjane dokumente pa do konačnog upisa u matične knjige, prošlo osam godina. Očito u nekim slučajevima nadležna tijela ne slijede zahtjeve Konvencije koji državu obvezuju da osigura pomoć i zaštitu djetetu kako bi ono brzo uspostavilo ili obnovilo svoj identitet.

Pratimo i postupanje jednog centra za socijalnu skrb u postupku utvrđivanja oćinstva 17-godišnjem djetetu koje je od majćine smrti pod skrbništvom. Za slučaj je karakteristićno to da je majka već u trenutku rođenja djeteta zapisničkom izjavom danom pred matičarem naznaćila ime oca, ali sama nikad nije pokrenula postupak pred sudom. Pitanje utvrđivanja oćinstva potaknula je djetetova baka, koja je nakon majćine smrti imenovana djetetovom skrbnicom. Prateći postupanja CZSS-a stjeće se dojam da su odgovarajuće radnje, odnosno imenovanje posebnog skrbnika koji će pred nadležnim općinskim sudom tužbom pokrenuti postupak radi utvrđivanja oćinstva poduzete tek nakon našeg obraćanja. Sudski postupak je u tijeku.

I u ovoj godini pratili smo slučaj neusuglašenosti roditelja u vezi s promjenom **osobnog imena** djeteta. Majka je predala zahtjev za promjenu osobnog imena djetetu na način da se oćevom prezimenu doda i majćino djevojaćko. CZSS je odobrio promjenu, ali na tu se promjenu otac žalio Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM). Nakon dugotrajnog postupka MSPM je uvažio njegovu žalbu te je CZSS u ponovljenom postupku donio rješenoje kojim odbija majćin zahtjev za promjenu prezimena djeteta, odnosno utvrđuje da promjena osobnog imena na način koji predlaže majka nije u interesu djeteta, navodeći kako bi to moglo dovesti do većeg udaljavanja od biološkog oca s kojim ne živi. Saznajemo da je na novu odluku CZSS-a majka uložila žalbu. Neovisno o tome kakva će u konaćnici biti pravomoćna odluka, dugotrajnost u odlučivanju o nećem tako bitnom kao što je osobno ime, s kojim se dijete identificira i poistovjećuje, zasigurno nije u djetetovom interesu.

Problem zbog kojeg nam se pritužuju građani stranog državljanstva je odobrenje **boravišnog statusa djece stranaca u RH**. Rijeć je najćešće o obiteljima koje zajedno s djecom dugi niz godina žive u Hrvatskoj ilegalno, nereguliranog boravka, bilo da ga nikada nisu regulirali ili su pojedini ćlanovi obitelji neko vrijeme imali dozvolu privremenog boravka koja je u mećuvremenu prestala vaćiti. Djeca u tim obiteljima roćena su u Hrvatskoj, pohaćaju školu, integrirana su u društvo i Hrvatsku smatraju svojom domovinom. Zbog nereguliranog statusa uskraćena su u mnogim pravima koja ne mogu ostvariti bez posjedovanja vaćećih isprava te žive u strahu i neizvjesnosti zbog mogućeg protjerivanja. U pokućajima reguliranja statusa obitelji nailaze na brojne probleme. Posjedovanje valjane putne isprave jedan je od uvjeta za reguliranje boravka no, u Hrvatskoj ne mogu pribaviti nove dokumente te moraju napustiti teritorij kako bi to učinili u svojoj matićnoj zemlji. Za to im je potreban putni list, no boje se da bi zahtjev za izdavanje putne isprave za stranca mogao pokrenuti postupak zbog njihovog nereguliranog statusa te da će im biti naloćeno da napuste hrvatski teritorij.

Upoznati smo sa slučajem u kojem je majka s vaćećim putnim listom, koji joj je izdalo veleposlanstvo države ćija je državljanka, otputovala u državu porijekla kako bi ishodila novu putovnicu, no to joj je odbijeno jer u toj državi nema prijavljeno prebivalište što je prećuvjet za izdavanje putovnice. Bez putovnice se ne moće vratiti svojoj djeci koja su ostala u Hrvatskoj. U jednom slučaju dijete roćeno u Hrvatskoj, koje redovito pohaća srednju strukovnu školu, zbog nereguliranog statusa nema zdravstveno osiguranje pa ne moće obavljati strućnu praksu, što je uvjet za uspješni završetak školovanja.

Zabrinjava nas ćinjenica da mnoga djeca žive u Hrvatskoj dugi niz godina potpuno **neprimijećena i nevidljiva za sustav**, iako pohaćaju školu te bi institucije trebale imati saznanja o njihovom poloćaju. Smatramo da bi se u ovakvim iznimnim situacijama, kad su veze s državom podrijetla nepovratno narućene zbog duljine boravka, gospodarskih veza i stupnja socijalne i kulturne integracije stranca u Hrvatskoj, trebalo omogućiti reguliranje boravišnog statusa kako bi se zašćitili interesi djece. U svim slučajevima apelirali smo na nadležna tijela da prilikom donošenja odluke uzmu u obzir najbolji interes djeteta, da poštuju načela Konvencije o pravima djeteta te osiguraju da se dijete ne odvaja od roditelja protiv njihove volje, kao i da se zahtjev djeteta ili njegovih roditelja za ulazak u državu razmatra povoljno, humano i što ćurnije.

Bavili smo se i nekolicinom slučajeva koji su povezani sa statusnim pravima djece, ali smo u njima primarno postupali po Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Slučajevi se odnose na prijavu povrede prava

djece na upis nacionalne pripadnosti prilikom prijave prebivališta djece te na prijavu vezanu uz cijenu izrade dječje putovnice koja je viša od cijene putovnice za odrasle osobe.

Možemo zaključiti kako se povrede statusnih prava djece često događaju zbog nepoštovanja načela najboljeg interesa djeteta u tumačenju i primjeni zakonskih odredbi, ali i zbog nesnalaženja nadležnih tijela te dugotrajnosti postupaka.

Kao pozitivan pomak koji se dogodio u izvještajnom razdoblju, ističemo odredbu novog ObZ-a (2015) koja uz pristanak majke i majčina muža, nudi mogućnost priznavanja očinstva od strane biološkog oca djeteta u slučajevima kad je dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka razvodom ili poništajem. Držimo da će ova odredba dugoročno utjecati na smanjivanje broja povreda prava djece na saznanje vlastitog podrijetla, olakšavati ostvarivanje ovog dječjeg prava te ujedno utjecati i na smanjivanje broja pritužbi u ovom području.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti

Spolni i rodni identitet — U 2015. godini nastavili smo pratiti ostvarivanje prava i interesa djece s rodnom disforijom. S obzirom na to da javnost još uvijek nije senzibilizirana na prihvaćanje transrodnih osoba, ovoj problematici dajemo posebnu važnost te dajemo podršku aktivnostima usmjerenima poboljšanju razine zaštite transrodne djece, s ciljem poticanja otvorenosti i tolerancije prema različitosti. Tijekom godine održali smo sastanke s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, udrugom TransAid Hrvatska te Inicijativom roditelja transrodne djece i mladih Zagreb, Ministarstvom zdravlja i Ministarstvom socijalne politike i mladih. Teme su bile: donošenje *Liste stručnjaka i Stručnih smjernica za izradu Izvešća centra za socijalnu skrb o osobnim i obiteljskim prilikama podnositelja zahtjeva promjene spola ili o životu u drugom rodnom identitetu* (NN 7/16.), u rokovima propisanim *Pravilnikom o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola i/ili života u drugom rodnom identitetu* (NN 132/14.); problemi oko postupka, uvjeta i pretpostavki za promjenu spola odnosno odabir života u drugom rodnom identitetu s posebnim naglaskom na potrebu zaštite dobrobiti i prava **transrodne djece i adolescenata**; poteškoće na koje transrodna djeca i njihovi roditelji nailaze u svakodnevnom životu zbog predrasuda i nedovoljnog razumijevanja njihovih potreba; edukacije Udruge TransAid Hrvatska u sustavu socijalne skrbi, a koje su namijenjene stručnim radnicima u centrima za socijalnu skrb te informacije o poteškoćama u ostvarivanju zadovoljavajuće razine suradnje u sustavu odgoja i obrazovanja. Bili smo uključeni u javnu raspravu o *Nacrtu prijedloga stručnih smjernica za izradu Izvešća centra za socijalnu skrb o osobnim i obiteljskim prilikama podnositelja zahtjeva promjene spola ili o životu u drugom rodnom identitetu*. U povodu Međunarodnog dana tolerancije sudjelovali smo na skupu Društva za psihološku pomoć „Sunce” i Volonterskog centra iz Osijeka posvećenom temi transrodnosti.

2.1.3 Pravo na privatnost

Djeca su često podvrgnuta samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njihov privatni život, pri čemu se u pravilu napada njihovo dostojanstvo. U 2015. godini postupali smo u 110 slučajeva povreda prava na privatnost, od čega su 40 bile pojedinačne. U 70 slučajeva prijavljene su povrede drugih prava pri čemu je evidentirana i povreda prava na privatnost. Obraćali su nam se roditelji, građani, djeca, predstavnici odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova te sportskih klubova.

Prema **sadržaju** većina prijava odnosila se na neku od **povreda osobnih podataka** djece, bilo da je bila riječ o neovlaštenoj objavi ili korištenju fotografija djece ili nekih drugih osobnih podataka, primjerice imena i prezimena, OIB-a ili adrese, i to najviše u medijima, zatim institucijama, obitelji te ostalim mjestima u kontekstu primjene posebnih zakona.

U vezi s **medijima** najčešće su prijavljivane **povrede privatnosti i dostojanstva** djeteta, i to: otkrivanje podataka o obiteljskim prilikama djece pri izvještavanju o detaljima o ubojstvu majke; stari članci iz vremena kaznenog djela roditelja prije desetak godina, u kojima se spominju i imena djece, a koja su još dostupna javnosti; objava prezimena dječaka koji je preminuo nakon konzumiranja sintetičke tvari; objava videa tijela poginule djevojčice umotanog u crnu vreću; objava informacije bez suglasnosti roditelja da je dijete posvojeno; neprimjereno izvještavanje o žrtvi spolnoga zlostavljanja s previše detalja. Podnositeljima je savjetovano da se obrate nakladniku i zatraže brisanje podataka, a u nekoliko

slučajeva pravobraniteljica je upozorila medije, Novinarsko vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva (HND) i državno odvjetništvo kako je objavom informacija djeci nanesena šteta te da su ugrožena njihova prava te prekršeni propisi i načela novinarske etike.

(14) Uz tiskana i *online* izdanja prijave su se odnosile i na objave na **Facebooku (FB)** primjerice: ružnih komentara o osobi nakon smrti u kojima se spominju i djeca (iako ne imenom i prezimenom); snimaka djeteta na zatvorenoj FB grupi dječjeg vrtića unatoč protivljenju roditelja te snimaka djece na pokrenutoj FB stranici podrške bivšem ravnatelju škole.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

U ovogodišnjim predmetima primjećujemo i pojavu **kršnja prava djeteta na privatnost u obitelji**, i to najčešće od strane roditelja koji svoje konflikte i rasprave te intimne obiteljske i djetetove podatke objavljuju na FB-u prikupljajući tako komentare onih koji ih podupiru, ali i vrijeđaju te time nanose veliku štetu djetetu. Ovakvo je rješavanje problema primijećeno među roditeljima kojima su društvene mreže važan dio svakodnevnice. Tijekom godine bilo je desetak novinarskih upita koji su se odnosili na zaštitu privatnosti djece u medijima, osobito kad je riječ o razvodima osoba poznatih u javnosti i njihovim sukobima oko skrbi o djeci. Mediji su također najavili i popratili radionicu pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima namijenjenu novinarima i urednicima.

Povrede privatnosti djece događale su se i u **institucijama**. Uz pojedinačne slučajeve u zdravstvenim i odgojno-obrazovnim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, evidentiran je povećani broj prijava povreda prava privatnosti djece u sportskim klubovima te trgovačkim društvima. I ove godine su nam se javljali roditelji s upitima o uvođenju video nadzora koji je u zajedničkim prostorijama zgrade postavila, primjerice, **liječnička ordinacija** ili **dječji vrtić** kojima smo davali osnovne informacije o propisima koji reguliraju mogućnost, uvjete i način uvođenja i provedbe videonadzora (tehničkog načina zaštite osoba i imovine) te o nadležnim tijelima za nadzor nad zakonitošću uvođenja takvog nadzora i njegovom provedbom, kao i prikupljanja i raspolaganja osobnim podacima u takvom sustavu nadzora. Obavještavali su nas i o neovlaštenom korištenju osobnih podataka o djetetu radi rješavanja osobnih odnosa, sukoba na radnom mjestu ili osvete roditelju ili njegovu bivšem partneru te zbog nezakonite obrade i javnog iznošenja u medijima podataka o djeci od strane poslodavca. Roditelji su nam se obratili i s upitom mogu li se i na koji način koristiti osobni podaci o djeci u zapisniku o inspeksijskom nadzoru u **školi**.

Bilo je upita predstavnika dječjih vrtića o fotografiranju i snimanju djece. Fotografije i snimke djece i njihovih aktivnosti jedno su od sredstava afirmacije djece kao aktivnih sudionika društva i nositelja dječjih prava kao i sredstvo popularizacije i predstavljanje onih struka kojima je u fokusu dijete i njegov razvoj, obrazovanje, zdravlje i dobrobit. Pri tome je nužna suglasnost roditelja, u kojoj je jasno naznačeno gdje i s kojom svrhom će se koristiti fotografija i da se neće bez ponovljene suglasnosti koristiti u druge svrhe. Odgojitelji često u konkretnoj situaciji očekuju da netko drugi dopusti ili zabrani korištenje fotografija djece. Činjenica je također da se često, bez loše namjere fotografije koriste nakon prve objave u drugom kontekstu, koji za roditelja ili dijete može biti negativan ili neprihvatljiv. Smatramo važnim i da osoblje vrtića upozori novinare i fotoreportere da fotografije djece, snimljene u vrtiću s dopuštenjem, ne koriste izvan konteksta u kojem su nastale. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu u nekoliko je navrata primio pritužbe roditelja zbog toga što su prepoznatljive fotografije njihove djece, koje su prethodno snimljene u dječjoj likovnoj igraonici ili vrtiću, kasnije u istim novinama poslužile kao ilustracija teksta o razvedenim roditeljima, pretilosti djece ili o sumnji na malverzacije u vrtiću.

Napominjemo da fotografiranje i izlaganje fotografija u prostoru vrtića ili u vrtićkim albumima treba razlikovati od izlaganja dječjih fotografija na internetskim stranicama vrtića. Valja podsjetiti i na nužnost poštovanja Zakona o zaštiti osobnih podataka i stajališta Agencije za zaštitu osobnih podataka o tome da roditelji, tj. zakonski zastupnici djeteta, imaju pravo u svakom trenutku na pristup (uvid) u osobne podatke koji se o njihovom djetetu prikupljaju i obrađuju te u svakom trenutku mogu zatražiti izmjenu i brisanje osobnih podataka svog djeteta. Također, roditelje valja upoznati s pravom da u svakom trenutku mogu odustati od dane privole i zatražiti prestanak daljnje obrade podataka djeteta u marketinške svrhe sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka.

U dva slučaja primili smo prijave o objavi slika djece smještene u **domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi** bez suglasnosti skrbnice. Domu je upućena preporuka u kojoj se navodi da je fotografiranje djeteta smještenog u domu dopušteno samo u iznimnim situacijama kad je to nedvo-

jbeno u interesu djeteta i obavezno uz suglasnost djetetovog skrbnika. Dom je odgovorio da je zaista došlo do propusta u njihovom postupanju te da su svjesni svoje pogreške.

Prijave su se odnosile i na provjeru postupanja **trgovačkih društava** s osobnim podacima o djeci, primjerice trgovačkog društva za distribuciju plina zbog neovlaštenog korištenja OIB-a trogodišnjeg djeteta i zaključivanje fiktivnog ugovora. U dva slučaja roditelji su se pritužili zbog prikupljanja osobnih podataka o djetetu od strane pravnih osoba koje telefonskim putem nude djeci svoje usluge na tržištu ili posredstvom djece pokušavaju doći do odraslih osoba radi nuđenja usluga na tržištu. U jednom takvom slučaju smo, osim upućivanja roditelja na zaštitu prema Zakonu o zaštiti osobnih podataka (NN 103/03., 118/06., 41/08., 131/08. i 106/12.) uputili preporuku trgovačkom društvu da ukloni iz evidencije osobne podatke o djetetu i članovima njegove obitelji te upozorili da je pokušaj prodaje roba ili usluga te obavljanja poslovne djelatnosti koristeći dječju dobronamjernost i povjerenje, neprimjeren i neetičan postupak u tržišnom komuniciranju.

U području **sporta** evidentirali smo nekoliko pritužbi povreda privatnosti djece kao što su korištenje FB profila za omalovažavanje članova i trenera kluba i objavu fotografija djece na web stranicama kluba bez suglasnosti roditelja. Bilo je i upita o zaštiti privatnosti prilikom fizičkog pregleda djece pri ulazu na stadion te objavi fotografija i video klipova malodobne djece s treninga, utakmica, turnira, izleta, proslava i drugih aktivnosti na web stranici sportskog kluba. I sportskom klubu smo odgovorili kako neće svaka objava i medijsko eksponiranje naštetiti djetetu, ali da je potrebno voditi računa: da fotografije djece, kao i popratni tekstovi (u brošurama, biltenima, web stranicama), budu beziznimno u pozitivnom kontekstu te da promiču njihove sposobnosti, zalaganja i uspjehe; da objavljeni materijal ni na koji način ne narušava djetetovo dostojanstvo i ne dovede dijete u neugodnu situaciju; da se razmotri pitanje dostupnosti sadržaja (je li riječ o internim brošurama i web stranicama za registrirane korisnike ili je njihov sadržaj dostupan široj javnosti) i opravdanost iznošenja nekih informacija; da se utvrdi postoji li za objavu fotografije i podataka o djetetu suglasnost djeteta i roditelja, budući da neka djeca ili roditelji ne žele da takve fotografije budu javno dostupne. Stajalište i preporuka pravobraniteljice za djecu je da je za svaku objavu fotografija ili videozapisa djeteta i podataka o njemu potrebno osigurati da dijete primjereno svojoj dobi i roditelji budu upoznati o čemu je riječ, gdje će se i na koji način fotografije i/ili snimke objaviti i prikazivati te da dobiju priliku izjasniti se jesu li suglasni s time i svoju suglasnost potvrditi potpisom.

Pritužbe roditelja prosljeđivali smo Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) kao nadležnom tijelu koje nadzire provođenje zaštite osobnih podataka ili smo roditelje upućivali na izravno obraćanje Agenciji, koja rješenjem može zabraniti određene radnje, narediti otklanjanje nepravilnosti ili predložiti pokretanje postupaka prekršajne ili kaznene odgovornosti, kao i na druge mogućnosti zaštite sukladno propisima. Iz primljenih prijava zaključujemo da je potrebno sustavno informiranje građana i pravnih osoba te državnih i javnih tijela o tome što su osobni podaci, o potrebi i načinima njihove zaštite i zaštite privatnosti djeteta te o posljedicama nezakonite obrade osobnih podataka.

Prema izvješću AZOP-a, u 2015. Agencija je postupala u 38 slučajeva koji su se odnosili na obradu osobnih podataka djece: davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka te izdavanjem rješenja sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka, od kojih je u šest slučajeva postupala po zahtjevu pravobraniteljice za djecu.

MZOS-u smo ponovili preporuke o zaštiti privatnosti djece u području odgoja i obrazovanja i sporta. Naime, i dalje uočavamo propuste u komunikaciji odgojno-obrazovnih ustanova s medijima, u prikupljanju podataka o djeci, uvođenju video nadzora, fotografiranju djece, stavljanju podataka na web stranice škole i društvene mreže, što ponekad ugrožava dobrobit djece i narušava odnose škole i roditelja. Odgojno-obrazovnim radnicima preporučili smo da primjenjuju odredbe *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* te da u slučaju dvojbi konzultiraju i AZOP. Podsjetili smo, također, da su Kaznenim zakonom kao kaznena djela propisani neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne (otkrivanje podataka o osobnom ili obiteljskom životu od strane osobe kojoj su podaci povjereni u obavljanju njena zvanja) te povreda privatnosti djeteta (iznošenje podataka iz osobnog ili obiteljskog života djeteta, objava djetetove fotografije ili otkrivanje identiteta djeteta pro-

tivno propisima, što kod djeteta izazove uznemirenost, porugu vršnjaka ili drugih osoba ili na drugi način ugrozi dobrobit djeteta).¹

Izdvajamo neke slučajeve prijave/upita o mogućoj povredi prava privatnosti djece na ostalim mjestima u kontekstu postupanja prema **posebnim zakonima**:

16

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08., 76/09., 80/11., 91/12. - Odluka i Rješenje USRH, 143/12., 56/13., 145/13. i 152/14.) - u slučaju objave kaznene presude s navođenjem identiteta žrtava nad kojima je, dok su bile maloljetne, počinjeno kazneno djelo bludnih radnji, obratili smo se Ministarstvu pravosuđa te upozorili na štetnost ovakve prakse, izrazivši stav da je objava ovakvih presuda na e-Oglasnoj ploči, koja je dostupna i vidljiva svakom građaninu Republike Hrvatske, krajnje neprimjerena zbog narušavanja integriteta žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode, koje imaju pravo na tajnost osobnih podataka. Preporučili smo da, radi zaštite žrtava od daljnje traumatizacije, a u okviru svojih ovlasti, spriječe daljnje objave presuda koje se odnose na kaznenopravnu zaštitu djece i žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode kojima se povređuju prava žrtava na privatnost i kako bi se spriječila njihova daljnja traumatizacija.

Obiteljski zakon (NN 103/15.) - događa se da razvedeni roditelji svoje konflikte prenose i u odgojno-obrazovne ustanove, a nesnalaženje djelatnika pod pritiscima roditelja ili pak njihovih pravnih zastupnika potvrđuje potrebu za boljom informiranosti djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova. Navedeno potvrđuje upit školskog ravnatelja o tome krši li Zakon o zaštiti osobnih podataka ako informira udrugu za pružanje pravne pomoći, koja je uputila pisani zahtjev u ime oca, jesu li djeca određenog dana bila na nastavi. Ravnatelja smo uputili da roditelj prema ObZ-u ima pravo i dužnost sudjelovati u djetetovu životu, među ostalim, i dobivanjem informacija o školovanju djeteta te da je opunomoćivanje udruge za zastupanje oca pred školom u informiranju o djetetu očito suprotno smislu ostvarivanja roditeljske skrbi.

Zakon o općem upravnom postupku (NN 47/09.) - o saznanju da je pisani poziv centra za socijalnu skrb (CZSS) dostavljen roditeljima i djetetu bez omoćnice te je njegov sadržaj, s osobnim podacima članova obitelji i uputom o obveznom dolasku djeteta, bio vidljiv širem krugu, obavijestili smo MSPM. Takvim pozivanjem povrijeđena je privatnost djeteta i roditelja, suprotno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi i Zakona o općem upravnom postupku (ZOU) koje jamče zaštitu privatnosti, odnosno tajnosti podataka. Tim je povodom MSPM dao uputu svim centrima za socijalnu skrb da prilikom pozivanja stranaka vode računa o zaštiti njihove privatnosti te da pozive dostavljaju u zatvorenoj kuverti sukladno ZOU-u.

Zakon o zaštiti prava pacijenata (NN 169/04. i 37/08.) - dostavljena nam je pritužba majke na rad osiguravajućeg društva i nemogućnost ostvarivanja povrata novca, na ime otkaza maturnog putovanja zbog bolesti djeteta, jer se isplata uvjetuje dostavom zaštićenih osobnih podataka djeteta. Pisali smo AZOP-u i HANFA-i. HANFA nas je obavijestila da je osiguravajuće društvo usvojilo prigovor majke te da je odštetni zahtjev usvojen. AZOP je svojim rješenjem utvrdio da je trgovačko društvo u postupku ostvarivanja povrata novca osobne podatke o zdravlju djeteta prikupljalo u prekomjernom opsegu, čime je došlo do povrede odredbi Zakona o zaštiti osobnih podataka. Važan je njihov stav da preslika zdravstvenog kartona, odnosno dijagnoza bolesti, predstavlja posebnu kategoriju osobnih podataka (posebno osjetljivi podaci) koji se mogu prikupljati i dalje obrađivati samo u iznimnim slučajevima propisanim Zakonom.

Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju (NN 5/08.) - obaviješteni smo o inicijativi Ministarstva turizma (MT) za boljom zaštitom privatnosti djece, a na temelju upita građana i struke te mišljenja AZOP-a o primjeni Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju. Budući da Pravilnik izričito ne propisuje što se prilikom boravka maloljetnih osoba posredstvom škola treba upisati u knjigu gostiju, MT je zauzeo stav kako je, radi zaštite privatnosti djece koja je uređena posebnim propisom, u slučaju kada se usluga smještaja u ugostiteljskom objektu pruža grupi djece koja dolazi u organizaciji škole, umjesto osobne adrese djeteta, dovoljno upisati adresu škole koja je organizator putovanja.

Zaključno, sudeći prema prijavama zaprimljenim u Uredu pravobraniteljice, instrumenti zaštite prava djece na privatnost još nisu dovoljno učinkoviti. Zbog nedovoljne informiranosti o načinima zaštite pri-

1 Iz Preporuke MZOS-u i odgojno-obrazovnim ustanovama u povodu početka šk. god. 2015./2016.

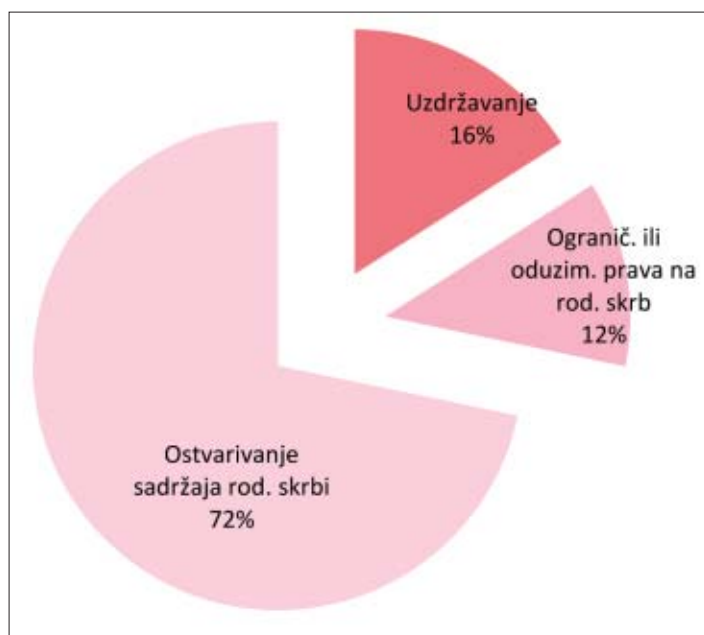
vatnosti djece i nedovoljnog poznavanja propisa važno je i dalje kontinuirano raditi na osvješćivanju stručne i šire javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života.²

2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja Uredu. Primili smo 382 prijave koje se odnose na 550 djece i tri grupe djece. Djeca su bila prijavitelji u četiri slučaja. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (159) i očevi (129), u četiri slučaja oba roditelja, a obraćali su nam se i bake (25) i djedovi (4). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od institucija, rodbine i drugih građana (55). Ured je samoinicijativno postupao u dva slučaja. Osim postupanja po pojedinačnim prijavama, u području obiteljskopravne zaštite djece sudjelovali smo u donošenju jednog zakona.³

Od 382 slučaja u ovoj cjelini, njih 47 odnosilo se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 75 djece i dvije grupe. U pogledu prava na uzdržavanje bilježimo 61 prijavu koje se odnose na 82 djece i jednu grupu. I dalje se najveći broj prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana uz ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 274, kojima je pogođeno ukupno 393 djece svih dobni skupina.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb — ukupni broj prijava

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice u ovim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i dostavljanje relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koji nam se neposredno javljaju za pomoć.

I protekla godina obilježena je prijemima i složenom pravnom situacijom vezanom uz novi Obiteljski zakon. U siječnju 2015. Obiteljski zakon (NN 75/14.) je odlukom Ustavnog suda „suspendiran“. U vezi s time pravobraniteljica za djecu obratila se Hrvatskom saboru, Ustavnom sudu i Vladi

RH kojima je uputila obavijest i preporuku. Vladi RH je preporučeno da sukladno Konvenciji o pravima djeteta UN-a postupi u najboljem interesu djeteta i u svim akcijama djeci dâ prednost, kako zbog nastale složene pravne situacije ona ne bi bila dodatno oštećena. Hrvatski sabor i njegove zastupnike te Ustavni sud RH pravobraniteljica je pozvala da u okviru svojih ovlasti, a vezano za novonastalu situaciju, zaštite prava djece i osiguraju djeci nesmetani razvoj. U rujnu 2015. godine donesen je Obiteljski zakon (NN 103/15.) koji je stupio na snagu 1. studenoga 2015. S obzirom na kratko vrijeme primjene obje nove verzije Obiteljskog zakona (ObZ) ne možemo donositi zaključke o njihovoj učinkovitosti u zaštiti prava djece.

U problematici koja obuhvaća pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, nažalost, ni ove godine ne vidimo značajnijih pomaka usmjerenih boljoj zaštiti djece i ostvarivanju njihovih

² To je i bila preporuka pravobraniteljice za djecu u sklopu podnošenja Alternativnog izvještaja uz 3. i 4. periodično izvješće RH Odboru za prava djeteta UN-a u točki F. *Zaštita privatnosti i ugleda*.

³ O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

⁴ U periodu od donošenja odluke Ustavnog suda o „suspenciji“ Obiteljskog zakona (NN 75/14.) do stupanja na snagu Obiteljskog zakona (NN 103/15.) na snazi je bio „stari“ Obiteljski zakon (NN 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 61/11. i 25/13.) — u svezi s Odlukom Ustavnog suda RH broj U-I-3101/2014. i dr. od 12. siječnja 2015.)

prava.⁴ Prijave se, kao i prethodnih godina uglavnom odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (CZSS i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigovore na ponašanje drugog roditelja prema djetetu, posebno u slučajevima razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice. Obraćali su nam se roditelji koje su stručnjaci upućivali na potrebu postizanja dogovora o zajedničkoj roditeljskoj skrbi u slučajevima visoke razine međusobnog konflikta, nespremnosti na suradnju i nedostupnosti savjetodavnom radu.

U različitim obiteljskim situacijama, a posebno kad su odnosi narušeni, izrazito je važno da roditelji i drugi odrasli članovi obitelji preuzmu vlastiti dio odgovornosti za situaciju u kojoj se dijete nalazi i ne prebacuju je na druge. No, kada je razina konflikta izrazito visoka, a roditelji nemaju kapaciteta ili nisu motivirani sami postići dogovor, nedjelotvorno je ustrajati u tvrdnji da se moraju sami dogovoriti i prepustiti ih sebi samima. To prije svega šteti djetetu koje se nezaštićeno nalazi u žarištu sukoba koji perzistira. Takve roditelje je važno prepoznati u ranoj fazi rada s obitelji i planirati djelotvorne intervencije usmjerene postizanju zaštite djeteta kako bi se izbjeglo njegovo izlaganje manipulativnim ponašanjima roditelja i drugim oblicima emocionalnog nasilja prema djetetu.

Godinama upozoravamo na nedovoljan broj stručnjaka u CZSS-ima i na to da njihove kompetencije treba jačati kroz kontinuirane edukacije i supervizije te raditi na prevenciji njihovog profesionalnog sagorijevanja. Nedostaju savjetovališta za podršku roditeljima i djeci u vezi s pitanjima roditeljske skrbi, obiteljskih odnosa i poteškoća s kojima se susreću roditelji i djeca tijekom odrastanja, što je posebno izraženo u područjima izvan velikih gradskih sredina. Nisu osnovani obiteljski sudovi, sudske postupci su dugotrajni, a sucima je potrebno dodatno stručno usavršavanje iz područja razvojne psihologije te psihologije braka i obitelji. Veliki problem predstavlja neizvršavanje odluka donesenih radi zaštite dobrobiti i prava djeteta te provođenje ovrha. Sankcioniranje roditelja za kršenje tih odluka je blago i neučinkovito pa dijete ne dobiva pravodobnu zaštitu svojih prava. Postoji potreba za jačanjem suradnje i usklađenim djelovanjem među tijelima koja sudjeluju u postupcima u vezi sa zaštitom dobrobiti djece. U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta izvan zemlje roditelji nerijetko nemaju informaciju o tome da se moraju obratiti Središnjem tijelu⁵, osim toga otežano je provođenje odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno, a u nezavidnom položaju nalaze se i djeca koja se nađu u središtu roditeljskog sukoba u postupku s međunarodnim elementom.

Probleme na koje godinama upozoravamo u ovom segmentu zaštite djece prepoznao je i Odbor za prava djeteta UN-a u Zaključnim primjedbama o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću RH u rujnu 2014. godine te je Hrvatskoj predložio niz aktivnosti u okviru preporuke o potrebi jačanja napora kako bi obiteljima pružila podršku koja im je potrebna za ispunjavanje obaveza prema djeci i osiguravanje njihove dobrobiti i razvoja.

Nadamo se da će sadržaj i materijali objavljeni u priručniku „Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta“⁶ pomoći stručnjacima u CZSS-ima prilikom procjene djetetove dobrobiti i planiranja intervencija i mjera usmjerenim njegovoj zaštiti, u objektivnijem procjenjivanju stupnja rizika kojem je izloženo dijete u obitelji, kao i snaga i ograničenja roditelja/obitelji i njihova okruženja.

5 Vezano uz postupke za povratak djeteta te postupke za osiguravanje ostvarivanja prava na kontakte MSPM obavlja poslove Središnjeg tijela po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980., Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003. od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te Konvenciji Vijeća Europe o kontaktima s djecom, http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/medunarodna_suradnja_i_eu_poslovi/medunarodna_suradnja/medunarodna_suradnja_u_podrucju_zastite_djece/haska_konvencija_o_gradansko_pravnim_aspektima_medunarodne_otmice_djece_od_25_listopada_1980_godine.

6 Ajduković, M., ur. (2015). Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta. Priručnik za socijalne radnike, druge stručnjake i suradnike centara za socijalnu skrb, Zagreb, Društvo za psihološku pomoć i Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Priručnik je rezultat rada na projektu „Jačanje kapaciteta sustava socijalne skrbi za provođenje i praćenje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u nadležnosti centra za socijalnu skrb“, razvijenog i provedenog kroz partnerstvo Društva za psihološku pomoć, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i MSPM-a u kojem su sudjelovali i predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu radeći u fokus-grupama i u okviru Stručnog savjeta Projekta.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi — Među 274 slučaja koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i ove su godine najbrojniji oni koji se odnose na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a ima ih 198. Na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi odnosilo se 65 slučajeve, a bilo je i 11 prijava u vezi sa susretima i druženjem djece s članovima obitelji. Prijave su se odnosile na ukupno 393 djece.

Većina roditelja u slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijevaju sami, uz podršku obitelji, prijatelja ili stručnu pomoć, postići dogovor o sadržajima roditeljske skrbi. Ti roditelji nam se javljaju rijetko i tada traže savjet uglavnom u vezi s uobičajenim reakcijama djeteta na razvod ili se raspituju o načinu na koji se provode postupci. Upućujemo ih da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS-u i savjetovalištim pri CZSS-u. Najčešće se susrećemo sa slučajevima tzv. visokokonfliktnog prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (u daljnjem tekstu visokokonfliktni razvodi). Prema pregledu novijih istraživanja McIntosh (2003.)⁷ približno trećina svih razvoda obilježena je visoko izraženim konfliktom. Iako kod većine dolazi do smanjenja sukoba nakon razvoda, kod 8-12% roditelja zasto i sukob u komunikaciji perzistira. U našem radu se uglavnom susrećemo s potonjima. Ovi razvodi su obilježeni visokom razinom sukoba među roditeljima zbog kojeg se ne uspijevaju dogovoriti o daljnoj roditeljskoj skrbi za dijete. Jedan ili oba roditelja u tim slučajevima odgovornost za postojeće stanje prebacuju na bivšeg partnera i institucije. U tim slučajevima djeca su u središtu sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen.

Visokokonfliktni razvodi često su obilježeni **manipulativnim ponašanjem** jednog ili oba roditelja. Posljedica takvog ponašanja je otuđenje djeteta od roditelja. Do otuđenja dolazi uslijed djetetove izloženosti nizu verbalnih i neverbalnih poruka manipulativnog roditelja koje postupno mijenjaju djetetov doživljaj i sliku drugog roditelja. Takvi roditelji su skloni i lažnom optuživanju drugog roditelja za zlostavljanje djeteta. Iako za to ne postoje razlozi koji bi bili utemeljeni na neposrednom negativnom iskustvu djeteta iz odnosa s roditeljem koji je „meta“ manipulativnog bivšeg partnera, dijete ga zbog izloženosti manipulaciji počinje doživljavati izrazito negativno. U manipulaciji znaju sudjelovati i drugi članovi obitelji manipulativnog roditelja koji dodatno pojačavaju otpor djeteta prema drugom roditelju i potkrepljuju ga u uvjerenju da taj roditelj nije dobar i da ga zato u konačnici treba „odbaciti“. Riječ je o slučajevima u kojima je, prema procjeni stručnjaka, manipulacija djetetom dominantan razlog zbog kojeg dijete postaje uznemireno uoči susreta s „ocrnjenim“ roditeljem, odbija kontakt i pokazuje tendenciju njegovog odbacivanja. Situacija za dijete postaje još teža i bolnija ako su oba roditelja sklona manipulativnim obrascima ponašanja pa svaki kontakt s djetetom koriste za ocrnjivanje drugoga. Usto često ne poštuju sudske odluke kojima su regulirana pitanja roditeljske skrbi i nisu dostupni intervencijama savjetodavnog karaktera. U tim slučajevima dijete nerijetko razvija psihičke smetnje do razine autodestruktivnog ponašanja. Izrazito je zabrinjavajuće, na što smo već upozoravali, da ni u toj situaciji roditelji ne prestaju s manipulacijama te djetetovu emocionalnu uznemirenost koriste kao argument u „borbi“ protiv bivšega partnera. Sustav koji bi trebao zaštititi dijete u takvoj situaciji usporava svoje reakcije, oklijeva i dodatno propituje svoje postupanje u strahu da će si dijete nauditi. Iako su stručnjaci u CZSS-u i suci osvijestili za problem manipulacije, nerijetko izostaje djelotvoran odgovor sustava na ovakvo ponašanje roditelja. Riječ je o roditeljima koji su potpuno neosjetljivi na potrebu djeteta da zadrži oba roditelja u svojem životu, bez obzira na loš partnerski odnos roditelja i njihovu potrebu da prekinu apsolutno svaku vezu s bivšim partnerom.

Razmjere problema najbolje ilustriraju porazni podaci MSPM-a, prema kojima u 2014. godini čak 1.493 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca žive. Djeca su izložena manipulaciji i od strane roditelja s kojim ne žive, i to u vrijeme susreta i druženja s tim roditeljem. Prema podacima MSPM-a u 2014. godini je 757 djece bilo izloženo takvom neprimjerenom i po dijete štetnom ponašanju roditelja.

7 Profaca, B. (2010), Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u Djeca i konfliktne razvodi, ur. Osmak-Franjić, D., Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Djelotvorniji odgovor sustava zaštite djeteta mogao bi se postići pravodobnom reakcijom u odnosu na manipulativnog roditelja u samom početku takvog ponašanja. Ukoliko se pokaže da roditelj nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje, takvo ponašanje bi trebalo biti odgovarajuće sankcionirano.

Uz osiguranje dovoljnog broja stručnjaka u CZSS-u, kako bi se mogli na kvalitetan način posvetiti radu s obitelji, što smatramo neophodnim, važno je osigurati i sredstva za **provođenje psihijatrijskog vještačenja**. Vještačenja bi trebala biti provedena pravodobno, a ne tek u trenutku kada se sukob već razbuktao, manipulativan roditelj se „razmahao“ u svom ponašanju, a dijete već ozbiljno trpi posljedice takvog ponašanja. Uz procjenu roditeljskih kompetencija i kapaciteta za usmjerenost na potrebe djeteta, vještačenja bi trebala rezultirati jasnim i ostvarivim preporukama o načinu rada s obitelji radi zaštite djeteta, što uključuje vremenski okvir u kojem se očekuju promjene u ponašanju roditelja. Stručne intervencije je važno redovito preispitivati i ne ustrajati na provođenju mjere obiteljskopravne zaštite djeteta koja se pokazala neučinkovitom, već potražiti drugačije modalitete rada s obitelji i poduzimati druge mjere zaštite. Provođenje stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu te stručnjaci koji provode nadzor nad ostvarivanjem osobnih odnosa roditelja s djetetom svojim stručnim kompetencijama moraju biti u stanju odgovoriti na izazove rada s obiteljima u riziku i u svom radu moraju dobiti odgovarajuću podršku stručnog tima CZSS-a.

Poseban problem, iako o tome tek sporadično dobivamo prijave, predstavlja zaštita prava djece čiji roditelji nakon razvoda **odbijaju izvršavati svoje roditeljske dužnosti i obveze prema djetetu**. Oni ne pokazuju interes za dijete i u potpunosti ignoriraju njegovo postojanje. Osim poduzimanja odgovarajućih mjera u odnosu na roditelja, dijete svakako treba dobiti podršku i pomoć u prevladavanju situacije u kojoj mu roditelj poručuje da je neželjeno. U takvim je slučajevima važno i preispitivanje interesa djeteta u odnosu na prethodnu odluku. Događa se da roditelj, suočen s mogućim posljedicama zanemarivanja djeteta, počinje inzistirati na izvršavanju roditeljske skrbi kako bi izbjegao sankciju. U tim situacijama potrebe i osjećaji djeteta moraju imati prioritet, a stručne intervencije u odnosu djeteta i roditelja moraju se pažljivo planirati.

Problemi koji otežavaju položaj djeteta u situacijama razvoda braka roditelja su **nepostojanje privremene odluke s kojim će roditeljem dijete stanovati, o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta i roditelja s kojim dijete ne stanuje, o visini uzdržavanja djeteta** kao i **predugo čekanje pravomoćne odluke** o navedenim i drugim sadržajima roditeljske skrbi. Problem predstavljaju i **neprecizne izreke** rješenja o načinu ostvarivanju osobnih odnosa djeteta i roditelja. Postojanje odluke neophodan je mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima se roditelji, ni uz pomoć stručnjaka, ne mogu dogovoriti o izvršavanju roditeljske skrbi nakon prekida životne zajednice. Osim uvođenja jasnoće i strukture u život djeteta, odluka je podloga za osiguranje kontinuiteta u odnosu djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje. Neophodna je i u praćenju obiteljske situacije te prepoznavanju roditelja koji su skloni marginaliziranju bivšeg partnera i umanjivanju njegove uloge u životu djeteta.

I dalje postoji **problem provođenja sudskih odluka** donesenih radi zaštite djeteta, sukladno procjeni njegovog najboljeg interesa. Reakcije nadležnih tijela na samovoljno postupanje roditelja trebaju biti brze i djelotvorne kako bi se u samom početku spriječila mogućnost roditeljske manipulacije djetetom te dijete pošteđelo roditeljskog pritiska, stresa i traume. Posebno su dramatične **ovrhe** radi predaje djeteta. Ovrha odnosno prisilno izvršenje odluke nadležnog tijela uvijek je mučan događaj za sve koji mu prisustvuju, a pogotovo za dijete. Prisilno izvršenje i cijela atmosfera u vezi s time djecu uznemiruje i plaši. Iz perspektive zaštite interesa djeteta nije održiva ni situacija u kojoj se odluka ne izvršava. Stoga se zalažemo da se provođenje pravomoćnih sudskih odluka osigura alternativnim metodama, primjerice, izricanjem novčanih ili zatvorskih kazni protiv onih osoba koje, protivno nalogu suda, odbijaju predati dijete ili poduzimaju radnje s ciljem njegova skrivanja ili onemogućavanja provođenja odluke. Smatramo da je dobro što su novim ObZ-om kao sredstva ovrhe predviđene i novčana i zatvorska kazna te, kao krajnje sredstvo, prisilno oduzimanje i predaja djeteta. U situacijama u kojima se ovrha mora provesti prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta potrebna je suradnja svih službi i stručnjaka koji mogu pridonijeti da se umani šteta za dijete i da se ona provede na način da ono bude zaštićeno u najvećoj mogućoj

mjeri. Priprema ovrhe mora biti temeljita kako bi bila uspješna. Neuspjeli pokušaji ovrha dodatno potkrepljuju roditelja koji se protivi ovrši u njegovom nezakonitom ponašanju, on se nada da će predstavnici institucija posustati te u konačnici, zbog reakcija teško izmanipuliranog djeteta, i posve odustati od provođenja ovrhe odluke. Dodatno ga potkrepljuje i nekritična podrška neupućene javnosti iskazana i u medijima.

U konfliktnim odnosima roditelja jedan od izvora prijevora je pitanje koji roditelj ima pravo zastupati dijete. **Ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi** još uvijek izaziva nedoumice i nejasnoće u primjeni. Nerazumijevanje i pogrešno tumačenje koncepta zajedničke roditeljske skrbi, kako od strane roditelja, tako i od strane institucija, u praksi nerijetko dovodi do problema. Već godinama roditelje i javnost upozoravamo na to da zajednička roditeljska skrb ne prestaje prekidom obiteljske zajednice i da odluka suda s kojim će roditeljem dijete stanovati ne daje tom roditelju isključivo pravo da donosi odluke i zastupa interese djeteta. Unatoč tome, roditelju koji ne stanuje s djetetom ponekad se uskraćuje pravo da ravnopravno sudjeluje u djetetovom životu. Obiteljski zakon (NN 103/15.) nedvosmisleno propisuje za koje odluke i radnje je potrebna zajednička odluka roditelja dok se za sve druge pretpostavlja da ona postoji sve dok se ne dokaže suprotno. Obiteljski zakon propisuje da je za promjenu djetetovog osobnog imena, prebivališta, odnosno boravišta djeteta te izbora ili promjene vjerske pripadnosti potrebna pisana suglasnost drugog roditelja. Pisana suglasnost je, uz dozvolu suda, potrebna i za zastupanje djeteta u vezi s vrednijom imovinom ili imovinskim pravima djeteta. U svim drugim slučajevima presumira se da roditelj koji poduzima određene radnje u ime djeteta ima za to suglasnost drugog roditelja. Unatoč tome, u nekim administrativnim postupcima, poput izdavanja osobne iskaznice ili putovnice za dijete, zahtijeva se uključenost oba roditelja te odsutnost jednog od njih onemogućuje ili znatno otežava djetetu ostvarivanje prava.

U pogledu nedoumica vezanih za izvršavanje zajedničke roditeljske skrbi upoznati smo sa slučajem bolničke ustanove koja je neopravdano ocu odbila dati uvid u medicinsku dokumentaciju i informaciju o zdravlju djeteta obrazlažući to činjenicom da su odnosi između roditelja narušeni. Upitima vezanim za pojašnjenje koncepta zajedničke roditeljske skrbi obraćale su nam se odgojno-obrazovne ustanove. Mišljenje smo dali i povodom upita HZJZ-a i Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu Hrvatskoga liječničkoga zbora, u vezi s predviđenim potpisom jednog roditelja kojim daje informirani pristanak na cijepljenje djeteta protiv HPV-a. Kao najdrastičnije negativne posljedice nepravodobne reakcije sustava vezane uz koncept zajedničke roditeljske skrbi prema odredbama „starog“ ObZ-a navodimo slučajeve djece koja u određenom periodu nisu pohađala osnovnoškolsko obrazovanje budući da su njihovi roditelji ustrajali na svojem izboru osnovne škole u koju bi dijete trebalo ići. U razrješenje tih situacija uključili su se CZSS i sud te se vode postupci do čijeg okončanja je dijete uskraćeno za ostvarivanje prava na obrazovanje. Poseban problem predstavlja nemogućnost postizanja dogovora roditelja o tome koji će dječji vrtić dijete pohađati pa se dogodi da dijete bude istodobno upisano u dva dječja vrtića, različitih osnivača.

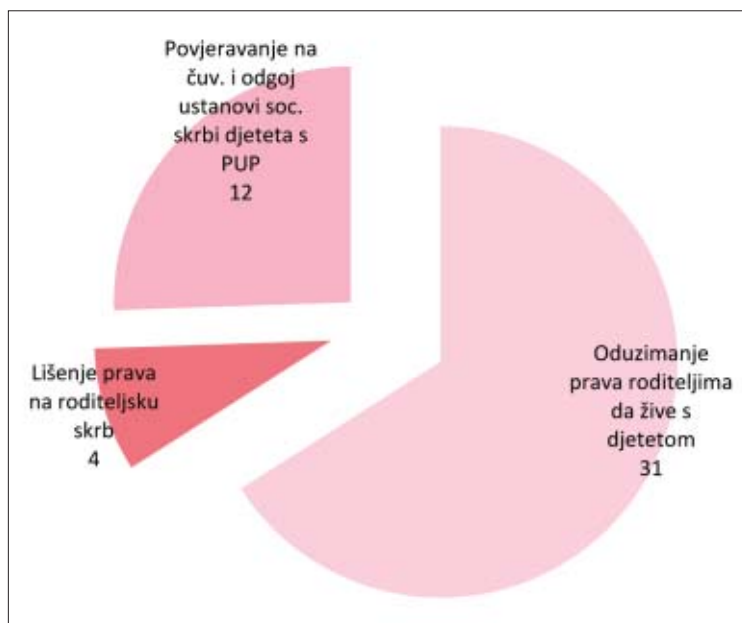
Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima u kojim se donose odluke koje ih se tiču određeno je Konvencijom o pravima djeteta, Obiteljskim zakonom i Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava i još uvijek izaziva nedoumice u primjeni. Uz Konvenciju o pravima djeteta, Odbor za prava djeteta UN-a donio je i Opći komentar br. 12. (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša. Dokument sadrži jasne smjernice i preporuke vezane za način na koji bi djetetu trebalo omogućiti sudjelovanje u postupcima. Pod pravom djeteta na sudjelovanje podrazumijeva se pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o djetetovom pravu, a iskazano mišljenje treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Prostor u kojem se razgovor vodi treba biti ugodan i primjeren boravku djeteta. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno, što znači da dijete ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. U postupcima koji su vezani za prekid zajednice roditelja, posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku. Donošenje odluke odgovornost je odraslih i dijete ne smije nositi taj teret. Dijete također ne bi smjelo biti dovedeno u situaciju da način na koji je raz-

govor s njim proveden izazove ili produbi kod njega konflikt lojalnosti u odnosu na roditelje. Ostvarivanje dječjeg prava na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima predstavlja osnovu za bolju zaštitu prava djeteta i donošenje odluka u njegovom interesu, samo ukoliko se ostvaruje prema postavljenim standardima sudjelovanja i pod pretpostavkom da djeca komuniciraju s educiranim i dobro pripremljenim stručnjacima.

U vezi prava djeteta na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji**, obraćaju nam se uglavnom bake i djedovi, koji su zbog obiteljskih sukoba uskraćeni za susrete s unucima, ali i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. Kad su djeca emocionalno vezana za članove obitelji, važna je spremnost odraslih na kompromise, kao i zaštita djeteta od izloženosti sukobima odraslih. Potreban je i veći angažman CZSS-a u radu s obitelji s ciljem poboljšanja njihovih odnosa i osvještavanju potreba djeteta.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb — Od 47 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb, 31 se odnosio na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj zbog oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom i njegov odgoj, 12 slučajeva na povjeravanje na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb djeteta s problemima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati, a četiri na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

Navedene su se prijave odnosile na 75 djece i dvije grupe djece koja su smještene u odgojne domove. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (13) i institucije (12), a prijave su upućivale i bake (6), očevi (5), oba roditelja ili rođaci nezadovoljni odlukom o izdvajanju djece iz obitelji. U jednom slučaju pravobraniteljica je postupala na vlastitu inicijativu, a u jednom nam se dijete obratilo samo. Sve prijave institucija odnosile su se na djecu koja iskazuju probleme u ponašanju (PUP) i smještene su u odgojnim domovima ili je postupak izdvajanja iz obitelji još u tijeku. Najčešće su se odnosile na nezadovoljene tretmanske potrebe

djece sa složenim PUP-om u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja te nedovoljne profesionalne kompetencije pojedinih djelatnika domova⁸. Neke prijave odnosile su se i na nepravovremeno postupanje CZSS-a i upitnu kvalitetu stručne procjene najboljeg interesa djeteta, što ukazuje na to da u nekim slučajevima i institucije svojim neprofesionalnim, nestručnim i nepravovremenim postupanjem mogu ugroziti dobrobit djeteta.

Izdvajamo slučaj djeteta koje nam se obratilo budući da je bilo nezadovoljno postupanjem doma u kom je smješteno i CZSS-a. Zbog pritužbe pravobraniteljici dijete je doživjelo neprimjerenu reakciju stručnih djelatnika doma, koja je uz njihovo negodovanje uključivala i saslušavanje djeteta na zapisnik. Na sastanku s predstavnicima doma i CZSS-a savjetnice pravobraniteljice ukazale su im na propuste u radu, upozorile na nedopustivost zapisničkog saslušavanja djeteta te na to da dijete ima pravo iskazati svoje mišljenje i založiti se za zaštitu svojih interesa i dobrobiti⁹.

⁸ Više o tome u poglavlju Prava djece s problemima u ponašanju.

⁹ Konvencija o pravima djeteta, čl. 12. „Države stranke će osigurati djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodu izražavanja svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta“.

Zaključujemo da nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci koji rade u ovom području zaštite i donose odluke preopterećeni su i nema ih dovoljno. Nije osigurano njihovo kvalitetno kontinuirano stručno usavršavanje, niti im se pruža sustavna podrška, što složenost problematike s kojom se suočavaju svakako zahtijeva. Donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Ulaganje u sustav koji se bavi zaštitom djece mora biti kontinuirano i prioritetno jer se samo tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija. Pri tome je važno i da odvjetnici budu educirani o zaštiti prava djece jer oni nerijetko u zastupanju manipulativnog roditelja zanemaruju interes djeteta. I nevladine udruge bi trebale, bez obzira na ciljanu grupu kojom se bave, primarno voditi računa o dobrobiti djeteta. Osnivanje posebnih obiteljskih sudova, za što se već godinama zalažemo, smatramo važnom karikom u izgradnji cjelovitog sustava zaštite djece. Obiteljski sudovi koji bi bili ekipirani posebno educiranim sucima i stručnim suradnicima mogli bi pružiti bolju razinu zaštite prava djeteta koje se našlo u središtu roditeljskog sukoba. Sudjelovanje djeteta u postupcima ne smije biti samo forma, niti se na dijete smije prebacivati teret odgovornosti za donošenje odluke, a pogotovo to ne smije biti izvor dodatnog stresa za dijete.

2.1.4.1. Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Godinama ukazujemo na važnost obiteljskog okruženja za odrastanje djece, na što upućuju istraživanja, stručnjaci i brojni međunarodni dokumenti. Ako nisu ispunjene pretpostavke za život djeteta u biološkoj obitelji, potrebno je osigurati zamjensku skrb, što može uključivati alternativni smještaj djeteta kod udomitelja, posvojenje ili, ako je neophodno, smještaj u odgovarajućoj instituciji.

U Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH 2011.-2016. (2018.), tzv. „Master plan“ posebno je naglašena važnost razvijanja i osiguravanja socijalnih usluga usmjerenih intenzivnoj podršci obiteljima/roditeljima pod socijalnim rizikom, promjena omjera djece na smještaju u institucijskim i izvaninstitucijskim oblicima skrbi, smanjivanje ulazaka djece u institucije i povećanje broja izlazaka iz institucija u nove oblike obiteljske skrbi, odnosno povratka u obitelj djeteta.

Promjena koja je nastupila provedbom navedenog Plana uočljiva je kroz transformaciju četiri doma u Centre za pružanje usluga u zajednici. No, i dalje u pogledu zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, uočavamo iste probleme na koje kontinuirano ukazujemo već više godina. To su: nedovoljan obuhvat djece kroz udomiteljsku skrb zbog nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji, neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak urbanog i specijaliziranog udomiteljstva, nedovoljna podrška udomiteljima, nedostatna edukacija udomitelja (što dovodi do neadekvatne udomiteljske skrbi), neuključivanje djece u donošenje odluka vezanih uz njih te neredovitost u obilascima udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a.

Prijave i telefonske upite u vezi s udomiteljskom skrbi o djeci upućivali su nam roditelji, bake, djedovi i udomitelji. Najčešće su se odnosili na način reguliranja susreta i druženja djece s bakom i djedom, povratak djece iz udomiteljske u biološku obitelj, otežanu suradnju s CZSS-om te na postupanja CZSS-a u slučajevima oduzimanja licence za obavljanje udomiteljske djelatnosti.

Prema podacima našeg Ureda¹⁰ vidljiv je daljnji trend smanjenja broja djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Međutim, unatoč navedenom smanjenju, broj djece koja se nalaze na smještaju i dalje je velik. To je rezultat nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji na području Hrvatske, kao i činjenice da u nekim dijelovima države gotovo da i nema udomiteljskih obitelji. U takvim je situacijama razumljivo da CZSS-i odlučuju djecu smještavati u domove koji se nalaze u blizini prebivališta, kako bi djeca mogla redovito održavati osobne odnose s roditeljima i drugim bliskim osobama i kako bi ostala u poznatome okruženju. Smještaj djece u udomiteljske obitelji udaljene nekoliko stotina kilometara od prebivališta, osim u iznimnim slučajevima, nije u interesu djece jer im je na taj način onemogućen kontakt s bliskim osobama.

¹⁰ Ured pravobraniteljice za djecu „Istraživanje o djeci i mladima na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u 2015. godini“.

Veliki problem u realizaciji udomiteljske skrbi predstavlja nedostatak **specijaliziranog udomiteljstva**. Udomitelji najčešće ne posjeduju specifične vještine i znanja poput profesionalaca koji rade s djecom, iako se od njih očekuje pružanje kvalitetne pomoći i podrške djeci do treće godine života, djeci roditelja ovisnika, djeci s PUP-om te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama. Stoga nevoljko primaju na smještaj djecu koja imaju dodatne i posebne potrebe, zbog straha da se s njihovim potrebama neće znati nositi. U malim sredinama poseban problem predstavlja i teža dostupnost psihološko/psihijatrijskih usluga i dodatne zdravstvene skrbi za djecu. I nadalje je prisutan nedovoljan broj udomiteljskih obitelji u gradovima, tzv. **urbanih udomitelja**. Evidentno je i da sve dosadašnje kampanje u cilju popularizacije udomiteljstva nisu dale željene rezultate te stoga smatramo da je **profesionalizacija udomiteljstva** jedan od načina razvoja i unapređivanja kvalitete udomiteljske skrbi o djeci, čime bi se ujedno otvorila mogućnost da mlađe educirane osobe nađu svoj interes u zapošljavanju u profesiji udomitelja.

Upiti stranaka odnosili su se i na način **postupanja CZSS-a**. Roditelji kojima je oduzeto pravo da žive s djetetom te bake i djedovi traže savjet kako da zadrže dijete u svojoj obitelji, a postupke CZSS-a i sudova proglašavaju „nestručnim“ i pristranim. Obraćaju nam se i udomitelji navodeći da nemaju dovoljnu podršku CZSS-a, da u nekim slučajevima nisu bili inicijalno informirani o poteškoćama djeteta koje primaju na smještaj te da nisu prihvaćeni kao „članovi tima“ u skrbi za djecu, tj. da nije uspostavljen suradnički odnos udomitelja i CZSS-a. Prijave protiv CZSS-a podnosili su nam udomitelji kojima je oduzeta licenca za obavljanje djelatnosti udomiteljstva, a za koje se naknadnom provjerom pokazalo da nisu utemeljene. Postupali smo i u povodu medijskog izlaganje djece koja su odlukom suda trebala biti izdvojena iz obitelji i smještena u udomiteljske obitelji. Udruga koja je uz suglasnost roditelja medijima dostavila sve informacije i na taj način otkrila identitet djece, povrijedila je pravo djece na privatnost pa se ovim slučajem bave MSPM, MUP i Ministarstvo pravosuđa. Nekoliko telefonskih upita same djece odnosio se na njihovo pravo **sudjelovanja** u postupcima donošenja odluka koje se odnose na njih, u vezi sa željom djeteta da se vrati u biološku obitelj, odnosno s promjenom udomiteljske obitelji i pitanjem ostvarivanja prava na osobne odnose s roditeljima i rođacima. I u ovom izvještajnom razdoblju obaviješteni smo o **neredovitim obilascima** udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a, što se u očitovanju CZSS-a nastojalo opravdati nedovoljnim brojem djelatnika.

Posvojenje — U području dječjih prava vezanih uz posvojenje djece postupali smo u tri slučaja, koja su se odnosila na troje djece. Prijave su uputili roditelji i potencijalni posvojitelji pritužujući se na postupke pred CZSS-om i radi zaštite privatnosti posvojenog djeteta.

Na potencijalnu ugroženost sigurnosti i moguće kršenje privatnosti posvojenog djeteta požalili su nam se roditelji (posvojitelji) navodeći kako su osobni podaci njihovog djeteta dostupni brojnim službenicima HZZO-a, MUP-a i Porezne uprave te potencijalno i biološkom roditelju. Postupajući po prijavi, MUP nas je izvijestio da je Zakonom o matičnom broju jasno propisano kome i kada se mogu dati ti podaci kao i da je Zakonom o zaštiti osobnih podataka određeno pod kojim se uvjetima osobni podaci daju drugim korisnicima te kako se ti podaci prikupljaju, obrađuju i daju na korištenje. Obaviješteni smo da svi službenici MUP-a potpisuju izjavu o obvezi čuvanja tajnosti osobnih podataka, stoga u zakonskom dijelu zaštite posvojene djece ne nalazimo propuste. Primjenom novog ObZ-a određeno je da se izrekom rješenja CZSS-a, kojom se zasniva posvojenje, određuje da se djetetu ima odrediti novi OIB koji će se upisati u maticu rođenih, ukoliko je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta.

U susretima s udrugama udomitelja, kao i s drugim institucijama koje se bave zaštitom prava djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi obaviješteni smo o slučajevima smještavanja novorođene djece u udomiteljske obitelji, koja nakon što steknu zakonske uvjete za posvojenje budu i posvojena od udomitelja. Iako neki stručnjaci iz sustava s neodobravanjem komentiraju kako udomiteljstvo na taj način postaje „put ka posvojenju“, u interesu djece može biti nastavak života uz „bivše“ udomitelje s kojima su ostvarili kvalitetnu emocionalnu povezanost i privrženost, uz uvjet da su te osobe procijenjene kao podobne i prikladne za posvojenje djeteta.

Istraživanje Ureda pravobraniteljice za djecu o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2015. godine — Ured od samog početka rada u fokusu aktivnosti ima zaštitu prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama i udomiteljskim obiteljima. Unatoč nastojanjima nadležnih institucija na kvalitetnoj provedbi Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i

drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.) i dalje u realizaciji uočavamo niz problema.

Radi analize stanja i kretanja broja djece u navedenim institucijama, a u svrhu praćenja ostvarivanja spomenutog „Master plana“, već šestu godinu provodimo istraživanje putem upitnika u 22 institucije: 10 domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH, dva doma socijalne skrbi drugih osnivača, četiri centra za pružanje usluga u zajednici, pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Kuća milosrđa Majmajola, Nova Budućnost, Samostan časnih sestara Sv. Bazilija Križevci) te stambenoj zajednici „Breza“, koja je također dio sustava socijalne skrbi čiji je program odobren od nadležnog ministarstva, a načinom rada odstupa od domskog i funkcionira poput proširene obitelji.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Broj djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici na dan 31. prosinca 2015.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2014.	Broj djece na dan 31.12.2015.								Broj mladih na dan 31.12.2015.			Broj djece i mladih na dan 31.12. 2015.
		Spol		Dob					UK.	Spol		UK.	
		Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18		Ž	M		
Dom "Maslina" Dubrovnik	22	9	9		1	4	7	6	18	1	1	2	20
Dom "Maestral" Split	78	32	28	10	6	11	17	16	60	5	4	9	69
Dom "Braća Mažuranić" Novi Vinodolski	15	1	9				6	4	10	1	1	2	12
Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" Selce	11	1	1			1	1		2				2
Dom "I. B. Mažuranić" Lovran	26	5	8	8	1	1		3	13	2		2	15
Dom "Pula"	37	9	13			2	8	12	22	1	5	6	28
Dom "Zagreb"	175	47	73	36	17	4	29	34	120	13	7	20	140
Centar za pružanje usluga u zajednici "V. Nazor" Karlovac	32	15	12		1	2	7	17	27	3	1	4	31
Dom "Vrbina" Sisak	21	12	11		1	5	7	10	23		2	2	25
Centar za pružanje usluga u zajednici "Svitanje" Koprivnica	2									2	2	4	4
Dom "Lipik"	15	2	6					8	8	1		1	9
Centar za pružanje usluga u zajednici "Kuća sretnih ciglica",Slavonski Brod	21	7	7			1	4	9	14		3	3	17
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	25	8	12			3	9	8	20	3		3	23
Dom "Klasje" Osijek	49	15	20	7	4	1	6	17	35	4	1	5	40
SOS-Dječje selo Ladimirevci	97	49	48	4	16	21	29	27	97	2	2	4	101
SOS-Dječje selo Lekenik	92	51	42	15	17	21	21	19	93	2	4	6	99
Caritas zagrebačke nadbiskupije	70	40	34	19	5	8	18	24	74	1	2	3	77
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	53	32	14	3	7	9	15	12	46	1	4	5	51
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	9	5	5			1	5	4	10				10
Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci	16	8	5			1	5	7	13	1		1	14
Stamb. zaj. "Breza" Čepinski Martinci	15	6						6	6	2		2	8
Nova Budućnost	56	25	33		6	13	21	18	58	1	3	4	62
UKUPNO	937	379	390	102	82	109	215	261	769	46	42	88	857

Na dan 31. prosinca 2015. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješteno je 857 djece i mladih, od kojih najviše (261) u dobi od 15 do 18 godina. U 2015. godini u domovima je bilo 80 djece i mladih manje nego u 2014. godini. Unatoč tome, smatramo da je broj djece mlađe od sedam godina u domovima (184) prevelik. Zakonom o socijalnoj skrbi određeno je da djetetu, a posebno mlađem od sedam godina, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju da mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, dok traje potreba, a najdulje do šest mjeseci. Iznimno, u slučaju potrebe za pružanjem tretmanskih ili zdravstvenih usluga koje nisu dostupne udomitelju, privremeni smještaj djeteta može se realizirati u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga. Zabrinjava nas što, unatoč jasnoj zakonskoj regulativi, obvezama države preuzetim po Konvenciji o pravima djeteta te svim preporukama Odbora za prava djeteta UN-a, ima slučajeva da se novorođena djeca izravno iz rodilišta smještavaju u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, i onda kad to nije uvjetovano zdravstvenim potrebama djeteta.

Potaknuti opisanom problematikom te uočenim stanjem za vrijeme obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće skrbi Ured pravobraniteljice je, u cilju praćenja broja novorođene djece koja se iz rodilišta smještavaju u domove, proveo Istraživanje o smještaju novorođene djece u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i udomiteljske obitelji u periodu od 2013. do travnja 2015. godine. Zatraženi su podaci od 32 zdravstvene jedinice (klinički bolnički centri, bolnički centri te županijske i opće bolnice) o broju novorođene djece koja su tijekom navedenog perioda iz bolnica upućena na smještaj u domove, udomiteljske obitelji ili kod drugih pružatelja usluga smještaja. Dobiveni su podaci pokazali da je u tom periodu 52 novorođenčadi smješteno izravno iz rodilišta u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od čega ih je 11 smješteno zajedno s majkama u Majčinski dom. Izravno iz bolnica u udomiteljske obitelji smješteno je 19 djece, dok za šestero djece bolnice nemaju podataka o daljnjem smještaju jer su djeca otpuštena uz socijalne radnice nadležnih CZSS-a. Osmero je djece iz bolnica upućeno na druga mjesta sukladno rješenjima CZSS-a – dvoje je djece s majkama ponovno smješteno u Udrugu Betlehem, jedno se dijete s majkom vratilo u RETO centar, za dvoje su djece skrb preuzele bake, dok je troje djece po prijedlogu Klinike za pedijatriju, zbog narušenog zdravstvenog stanja, ali i prisutnih obiteljskih poteškoća i neadekvatnih stambenih uvjeta, upućeno na daljnje liječenje u Specijalnu bolnicu Gornja Bistra.

Smatramo da djeca mogu biti smještena u domove samo u slučajevima kad ne postoje udomiteljske obitelji koje su spremne preuzeti skrb o novorođenoj djeci i ukoliko je institucionalno zbrinjavanje preporučeno radi neophodne daljnje intenzivne zdravstvene skrbi. Po prestanku zdravstvenih indikacija za institucionalni smještajem, djeca odmah trebaju biti premještena u obitelji koje će im osigurati poticajno i podržavajuće okruženje neophodno za njihov pravilan rani razvoj.

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi koji prepoznaje privremeni smještaj (u kriznim situacijama, radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u drugim slučajevima), dugotrajni smještaj i organizirano stanovanje, na kraju 2015. godine na dugotrajnom smještaju bilo je 456 djece i mladih, na privremenom 314, a 87 ih je bilo u organiziranom stanovanju. Od 314 djece koja su se nalazila na privremenom smještaju, njih 255 su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 34 je smješteno radi krizne situacije u kojoj su se našli, dok je 25 djece smješteno zbog nekih drugih razloga. Vidljivo je da se još uvijek najviše djece nalazi na dugotrajnom smještaju.

U domove je tijekom 2015. smješteno 31 dijete ili mlada osoba više nego u 2014. Od toga je njih 265 (243 djece i 22 mlade osobe) smješteno temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, a 137 temeljem ObZ-a. Budući da prema Zakonu o socijalnoj skrbi smještaj djece u domovima može trajati najdulje godinu dana, za 243 djece smještene temeljem tog Zakona tijekom 2016. godine institucionalni smještaj morat će se promijeniti u alternativni ili pokrenuti sudski postupak oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom ili će roditelji stvoriti uvjete za povratak djeteta u obitelj, uz eventualno korištenje usluge boravka djeteta (cjelodnevni ili poludnevni).

Zakonski temelji smještaja u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2015.

Broj djece i mladih smještenih u institucije					
			2013.	2014.	2015.
Temeljem Obiteljskog zakona	Ukupno		132	153	137
	Spol	Ž	62	72	60
		M	70	81	77
	Dob	0-3	26	28	41
		4-7	26	26	27
		8-10	17	21	23
		11-14	45	34	30
		15-18	18	38	15
		18 +	0	6	1
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Ukupno		344	218	265
	Spol	Ž	183	107	130
		M	161	111	135
	Dob	0-3	86	47	79
		4-7	30	27	33
		8-10	38	25	27
		11-14	71	44	53
		15-18	101	51	51
		18-	18	24	22
UKUPNO			476	371	402

Iz podataka domova uočeno je povećanje broja pokrenutih sudskih postupaka oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djetetom. Tim je postupcima u 2015. bilo obuhvaćeno 124 djece, što je za 47 djece više nego u prošlom izvještajnom razdoblju. Za 137 djece povjerene ustanovama socijalne skrbi tijekom 2015. temeljem ObZ-a, mjera je određena u trajanju od godine dana i moguće ju je produljiti za najviše još jednu godinu. Ograničenje trajanja mjere oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom dobro je zakonsko rješenje jer se dosadašnjom praksom, uz neograničeni broj sudskog produljivanja mjere smještaja, štitilo neodgovorne roditelje i nanosilo štetu djeci.

Od 402 djece i mladih osoba koji su primljeni na smještaj tijekom 2015., njih 235 je na smještaj došlo iz biološke obitelji, 50 iz udomiteljskih obitelji, 43 iz bolnica, 41 dijete je premješteno iz nekog drugog doma, 22 iz srodničke obitelji, dok ih je 11 prije smještaja u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, dijete pronađeno u parku, dijete iz izbjegličkog kampa).

Zabrinjava podatak da je u 2015. godini čak 50 djece smješteno u domove iz udomiteljskih obitelji. Kao i prijašnjih godina, do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja. Njihova obrazloženja bila su: nemogućnost da odgovore na potrebe djeteta koje iskazuje složene probleme s kojima nisu bili upoznati prije realizacije smještaja, nesuglasice i nerazumijevanje, teškoće u uzajamnoj prilagodbi udomitelja i djeteta, osobne zdravstvene poteškoće, nemogućnost da se nose s problemima u ponašanju udomljene djece te narušeni odnosi s biološkim roditeljima i srođnicima djeteta. CZSS-i prekidaju smještaj u udomiteljskoj obitelji najčešće u slučajevima sumnje na neprimjerene odgojne postupke udomitelja ili zbog gubitka dozvole za obavljanje djelatnosti udomljavanja djece.

Na tragu „Master plana“, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je sve veći broj djece obuhvaćene socijalnom uslugom **boravka** u domovima. Tako je u 2015. boravkom bilo obuhvaćeno 506 djece, od kojih 34 cjelodnevni i 472 poludnevni boravkom. Pritom je 31 dijete vraćeno iz doma u biološku obitelj, iz koje radnim danima dolaze u domove gdje im se pruža pomoć u učenju, usluga prehrane, održavanja osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje,

odgoj, njega, radne aktivnosti, psihosocijalna rehabilitacija, organiziranje slobodnog vremena i organiziranje prijevoza do škole. Dvostruko veći broj djece kojoj je usluga smještaja u domu zamijenjena uslugom boravka u odnosu na 2014. godinu predstavlja pozitivni efekt transformacije domova i ukazuje na bolju povezanost CZSS-a i domova s lokalnom zajednicom i školama.

Razlozi prekida smještaja djece i mladih u domovima najčešće su: povratak u biološku obitelj; premještanje u udomiteljsku obitelj; promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s PUP-om, TUR-om ili u zdravstvenu ustanovu; posvojenje; završetak školovanja; punoljetnost; smještaj kod rodbine ili u obiteljski dom te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka i navršena 21. godina života).

Razlozi prekida smještaja u 2013., 2014. i 2015. godini

PREKID SMJEŠTAJA	Broj djece i mladih 2013.	Broj djece i mladih 2014.	Broj djece i mladih 2015.
Povratak u biološku obitelj	150	178	185
Smještaj u udomiteljsku obitelj	87	88	79
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	74	63	54
Posvojenje	31	39	42
Završetak školovanja	36	39	38
Punoljetnost	35	32	19
Drugo	34	51	58
Smještaj kod rodbine	7	10	4
Smještaj u obiteljski dom	1	1	3
UKUPNO	455	501	482

Najviše je prekida smještaja djece i mladih zbog vraćanja u biološku obitelj, premještanja u udomiteljske obitelji i premještanja u drugi dječji dom.

Učinak deinstitucionalizacije vidljiv je kroz premještanje djece iz domova u udomiteljske obitelji. Do danas su četiri doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi transformirana u centre za pružanje usluga u zajednici. To su: Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce; „Kuća sretnih ciglica“ Slavonski Brod; „Svitanje“ Koprivnica i „Vladimir Nazor“ Karlovac. Podržavamo davanje prednosti obiteljskoj skrbi o djeci, no zabrinjava nas informacija o povećanju broja djece koja se iz udomiteljskih obitelji ponovno vraćaju u domove kao posljedici nedovoljne pripreme djeteta na promijenjeni oblik smještaja te izostanka odgovarajuće pripreme i podrške djeci, udomiteljima i biološkim roditeljima. Upravo zbog toga smatramo da u područjima u kojima nema dovoljno udomiteljskih obitelji i gdje pomoć i podrška udomiteljima i djeci nije dovoljno razvijena, nije u interesu djece inzistirati na brznoj transformaciji domova u centre za pružanje usluga u zajednici.

Prekid smještaja radi premještanja u drugi dječji dom ili ustanovu

PREKID SMJEŠTAJA	Broj djece 2013.	Broj djece 2014.	Broj djece 2015.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	30	22	21
Premještaj u dom za djecu s PUP	34	28	27
Premještaj u dom za djecu s TUR	10	11	6
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	0	2	0
UKUPNO	74	63	54

Za 54 djece i mladih smještaj u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi zamijenjen je drugim dječjim domom, od čega je najveći broj djece (27) premješteno u domove za djecu s PUP-om. Smještajem u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bilo je obuhvaćeno 21 dijete. Posvojenje je razlog prekida smještaja za 42 djece.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smatraju da bi, s obzirom na vrstu smetnji, još 37 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 21 slučaju riječ o djeci s PUP-om, u 15 slučajeva o djeci s TUR-om, dok se za jedno dijete predlaže smještaj u specijaliziranu udomiteljsku obitelj s obzirom na psihičke poteškoće djeteta.

Od ukupno 769 djece koja su se nalazila na smještaju u domu u 2015., njih 376 uključeno je u psihološko-psihijatrijski tretman, od čega je 159 djece i mladih uključeno u tretman neke zdravstvene ustanove. Psihološka pomoć djeci je dostupna i u domu.

Važno područje zaštite prava djece odnosi se i na maloljetne trudnice i majke s djecom koje osim potrebe smještaja izvan vlastite obitelji trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2015. u ustanovama je bilo zbrinuto 10 maloljetnih trudnica, po četiri u dobnoj skupini od 14-15 i 16-17 godina te po jedna u skupini od 15-16 i 17-18 godina. Tri su se malodobne majke s djecom vratile u vlastite obitelji, dok su dvije samovoljno napustile smještaj, a djecu ostavile u domu. Dvoje djece je nakon navršenih godinu dana i dalje ostalo u domu (nakon što su majke izgubile pravo na smještaj), dok je šestero djece mlađe od godinu dana ostalo u domu nakon što su majke samovoljno napustile smještaj.

Posvojenje kao poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi tema je koju Ured pravobraniteljice kontinuirano prati.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2015.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	5-8	9-14	15-18	
42	21	6	8	11	21	17	63

Iz prikazane je tablice vidljivo da se na dan 31. prosinca 2015. u domovima nalazilo 63 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, od kojih je 10 s TUR-om, dvoje s PUP-om i jedno kronično bolesno dijete, a petero ima razne kombinirane poteškoće (mješoviti poremećaj osjećaja i ponašanja, intelektualno i osjetilno oštećenje i dr.). Osmero je djece romskog porijekla. U odnosu na prethodnu godinu broj djece koja se nalaze u domovima, a ispunjavaju uvjete za posvojenje, smanjen je za 15, što je rezultat pojačanog angažiranja MSPM-a u revizijama smještaja djece u ustanovama.

U ustanovama se i dalje nalazi veliki broj djece sa ostvarenim pretpostavkama za posvojenje. Riječ je o tzv. „teže posvojivoj djeci“ pri čemu se misli na „stariju“ djecu (11-18 godina), djecu s TUR, djecu s kroničnim bolestima ili izraženijim PUP-om. U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazi se i određeni broj braće i sestara koji ostvaruju pretpostavke za posvojenje. U situacijama u kojima je to moguće braća i sestre trebaju biti posvojeni zajedno i ne bi ih se smjelo razdvajati bez opravdanih razloga i bez temeljite procjene potreba svakog pojedinog djeteta. U središtu svakog posvojenja uvijek mora biti dijete ponaosob i zaštita njegovog najboljeg interesa. Ukoliko iz nekog razloga djeca temeljem procjene ipak budu razdvojena, CZSS treba ohrabrivati i podržavati posvojitelje u njegovanju i održavanju kontakata između braće i sestara kada to dijete želi i kad je to u njegovom interesu.

Podržavamo inicijativu Dječjeg doma Zagreb koji na svojoj internetskoj stranici ima objavljene anonimizirane podatke o djeci koja ostvaruju preduvjete za posvojenje, poštujući pri tome pravo djeteta na privatnost. Ovakva praksa već postoji u drugim zemljama te se pokazala kao iznimno dobar način razvoja udomiteljstva i posvojiteljstva. U Dječjem domu Zagreb rezultirala je većim brojem realiziranih posvojenja u 2015. godini u odnosu na prijašnje godine.

Iako su tijekom 2015. MSPM i CZSS-i intenzivno preispitali opravdanost smještaja djece u domovima, broj smještene djece i dalje je prevelik. Potrebno je intenzivnije provoditi zakonski propisane mjere prema roditeljima u odnosu na njihovo zanemarujuće ponašanje. Od 769 djece smještene u domovima, njih 298 ima sudski regulirane osobne odnose s roditeljima, a samo ih 129 održava te odnose u cijelosti sukladno sudskoj odluci. Tijekom 2015. pokrenuto je 15 postupaka lišavanja prava roditelja na skrb o djetetu koji nisu okončani i osam postupaka koji su završeni. Četiri postupka pokrenuta prije 2015. još su uvijek u tijeku.

Temeljem svega navedenog, vidljivi su pozitivni pomaci provedbe „Master plana“ kroz smanjenje broja djece u domovima. Nismo u potpunosti zadovoljni zaštitom prava djece koja se nalaze na smještaju, ali uočavamo poboljšanje kvalitete skrbi i zaštite dječjih prava u odnosu na prijašnje godine. Udomiteljska skrb o djeci nije dovoljno razvijena, nema poticaja za buduće udomitelje, zakonski određene edukacije su nedostatne, a podrška udomiteljima i djeci je najčešće manjkava. Sudski postupci temeljem kojih djeca ostvaruju zakonske pretpostavke za posvojenje predugo traju. Iako je broj djece u institucijama smanjen, postavlja se pitanje je li smještavanje djece u udomiteljske obitelji u svim slučajevima bilo u najboljem interesu djece.

2.1.4.2. Uzdržavanje

Prema Obiteljskom zakonu (ObZ) roditelji imaju pravo, dužnost i odgovornost skrbiti se o djetetu i o djetetovim pravima i potrebama te su prvi dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete.¹¹ Iako važeći propisi predviđaju mehanizme zaštite prava djece na uzdržavanje i, iako je država u obvezi poduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurala da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne, iz pritužbi koje nam pristižu zaključujemo da i dalje postoje poteškoće u realizaciji ovog prava djece.

Prijave u odnosu na ostvarivanje uzdržavanja

	2012.	2013.	2014.	2015.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	11	15	21	11
Pritužbe na parnični postupak	44	46	30	21
Pritužbe na ovršni postupak	16	10	13	19
Pritužbe na kazneni postupak	5	2	3	5
Pritužbe na postup. po Konv. o ostvarivanju aliment. zahtjeva u ino.	4	0	5	2
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	2	5	3	3
Ukupno otvorenih predmeta	82	78	75	61
Telefonsko i osobno savjetovanje	120	166	130	107

Primili smo ukupno 61 pisanu pritužbu/upit o ostvarivanju prava djece te je zabilježeno 107 usmenih (telefonskih i osobnih) obraćanja kojima su se stranke raspitivale o pravima i proceduri za njihovo ostvarenje. Pisane pritužbe odnose se na zaštitu prava i dobrobiti 82 djece te u jednom slučaju na brojčano neodređenu grupu djece. Među prijaviteljima u najvećem broju slučajeva (46) javljaju se majke, očevi su nam se obratili u sedam slučajeva, a obraćala su nam se i djeca osobno, institucije, djetetova baka te ostali.

U ovom izvještajnom razdoblju dogodile su se važne promjene u propisima koji se odnose na pravo djece na uzdržavanje, a koje su povezane sa „suspenzijom“ i donošenjem novog ObZ-a.

Veći dio izvještajnog razdoblja (od siječnja do listopada) u primjeni je bio tzv. „stari“ ObZ (NN 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11. i 25/13.). Novi Obz (NN 103/15.), koji je u primjeni od 1. studenoga 2015., jednako kao i ObZ iz 2014., nudi više mogućnosti reguliranja uzdržavanja mimo parnice. Tako po novim propisima, osim presude donesene u parničnom sudskom postupku te rješenja o privremenoj mjeri koje se donosi u posebnim postupcima osiguranja, svojstvo ovršne isprave za djetetovo uzdržavanje imaju i rješenja donesena u izvanparničnom postupku (rješenje o odobravanju plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, rješenje o odobravanju sporazuma o uzdržavanju, rješenje kojim se prihvaća prijedlog u pojednostavljenom postupku u stvarima uzdržavanja, rješenje o sporazumnom razvodu) te sudska nagodba. Do stupanja na snagu provedbenih propisa temeljem ObZ-a (2015.), novi propis ponovno na snagu vraća one provedbene propise koji su bili doneseni na temelju ranije „suspendiranoga“ ObZ-a (2014.), i to Pravilnik o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (NN 106/14.) te Odluku o tablici o prosječnim potrebama maloljetnog djeteta (NN 106/14.). I dalje je u primjeni Zakon o privremenom uzdržavanju.

¹¹ Prema Konvenciji o pravima djeteta, dijete je svako ljudsko biće mlađe od 18 godina. Termin maloljetno dijete spominjemo zato što ObZ, osim uzdržavanja maloljetnog djeteta, propisuje i situacije u kojima je roditelj u obvezi uzdržavati i punoljetno dijete, a što nije predmet ovog izvješća.

U 2015. godini stranke su nam se obraćale često ogorčene na postupke roditelja koji ne plaćaju te na različite načine pokušavaju izbjeći svoju obvezu uzdržavanja djeteta. Odgovarali smo na njihove upite te im dostavljali informacije o propisima i mogućnostima zaštite djece. Upućivali smo ih na obraćanje uredima državne uprave u županiji, odnosno nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba, radi ostvarivanja sekundarne besplatne pravne pomoći koja se, sukladno Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, bez utvrđivanja imovnog stanja uvijek odobrava djetetu u postupku radi ostvarivanja prava na uzdržavanje. Također, upućivali smo ih i da pravo na besplatnu pravnu pomoć mogu ostvariti putem Hrvatske odvjetničke komore (HOK).

U postupcima radi uzdržavanja maloljetnog djeteta za period od 1. siječnja do 31. prosinca 2015. godine HOK je zaprimio 204 molbe, od čega je 200 riješeno imenovanjem punomoćnika.

I dok neki od pravobraniteljice traže tek informaciju o pravima i načinu ostvarivanja prava djece na uzdržavanje ili se raspituju o mogućnostima i važećim pravnim propisima, većina ih iznosi nezadovoljstvo funkcioniranjem pojedinog segmenta ili pak sustava zaštite prava djece u cjelini. Pritužbe koje smo primali odnosile su se na rad različitih institucija ili pojedinaca iz sudova, CZSS-a, Fine, kao i odvjetnika (koji su stranku zastupali putem instituta besplatne pravne pomoći ili su ih stranke angažirale samostalno i uz naplatu). One koji su se prituživali na sadržaj sudskih odluka upućivali smo na mogućnost pokretanja postupka radi izmjene odluke pred stvarno i mjesno nadležnim sudom, kao i na mogućnost sastavljanja nagodbe. Kao primjer takvih obraćanja iznosimo pritužbu na sudsku odluku kojom je obvezniku uzdržavanja naloženo plaćati uzdržavanje za dijete cijelu godinu iako, prema istoj odluci suda, dijete punih mjesec dana u cijelosti boravi s obveznikom uzdržavanja.¹²

U najvećem broju slučajeva stranke se pritužuju na dugotrajnost postupaka i neučinkovitost sustava u namirenju djetetovog prava na uzdržavanje. Dugotrajnost **parničnih postupaka** često je praćena neizricanjem privremenih mjera, a što je zakonska mogućnost i obveza suda. Pritužbe se ponekad odnose i na pojedinačne propuste sudaca. U posebno teškom položaju nalaze se **djeca čiji roditelji nisu radno sposobni**. U svim slučajevima u kojima je roditelj zbog radne nesposobnosti oslobođen dužnosti uzdržavanja potrebno je zaštititi djetetovo pravo na uzdržavanje te ga potraživati od drugih obveznika uzdržavanja. I u tim slučajevima djeca nailaze na poteškoće zbog različitog tumačenja odredbi vezanih uz mogućnosti uzdržavanja od strane bake i djeda. Ova su djeca ujedno u nemogućnosti ostvariti pravo na privremeno uzdržavanje jer ne postoji odluka, odnosno ovršna isprava za uzdržavanje. Naime, osnovu za stjecanje privremenog uzdržavanja predstavlja neispunjavanje obveze uzdržavanja na temelju ovršne isprave od strane roditelja koji ne stanuje s djetetom, a u ovakvim slučajevima ovršne isprave — nema. Prepoznavamo stoga potrebu daljnjeg angažmana na sustavnom rješavanju poteškoća na koje nailaze djeca radno nesposobnih roditelja.

Povreda prava djece, ali i nemoć sustava, posebno su izraženi u slučajevima kada je roditelj-neplatiša **nezaposlen**, bez ikakvih prihoda i imovine ili kada je sam/a u stanju socijalno-zaštitne potrebe. U takvim slučajevima djetetovo uzdržavanje ne namiruje se u ovršnom postupku jer nema imovine koja bi se mogla plijeniti. Pomoć koju dijete dobiva od države nedostatna je¹³ i vremenski ograničena¹⁴. Roditelji koji stanuju s djecom, svjesni neizvjesnog ishoda postupaka u slučajevima kada su prihodi obveznika skromni, pribojavaju se negativnog utjecaja tih postupaka na odnose u obitelji. Vjerujemo da zbog tih razloga mnogi roditelji odustaju od pokretanja postupaka radi zaštite djetetovog prava.

Međutim, ima i onih slučajeva gdje prijavitelji (roditelji) ističu kako obveznici uzdržavanja, iako žive u izobilju, formalno nemaju nikakve imovine i prihoda te ne doprinose uzdržavanju djeteta. Očito u praksi postoje poteškoće u utvrđivanju porijekla i izvora imovine, a pojedinačne pritužbe daju nam uvid i u neefikasnost **kaznenih postupaka**.

¹² U osnovi konkretna pritužba predstavlja prigovor na ravnopravnost odraslih osoba, odnosno roditelja, zbog čega smo pritužitelja uputili i na obraćanje drugim pravobraniteljskim institucijama.

¹³ Privremeno uzdržavanje se, u uvjetima predviđenim zakonom određuje u iznosu od 50% zakonskog minimuma uzdržavanja. Minimalni novčani iznosi potrebni za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 34/15.), koji su stupili na snagu 1. travnja 2015., iznose: za dijete do 6 godina 17% prosječne plaće — 940,61 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20% prosječne plaće — 1.106,60 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće — 1.217,26 kuna. Dakle, iznos privremenog uzdržavanja predstavlja polovinu ovog iznosa.

¹⁴ Dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje u ukupnom trajanju od tri godine.

Prema podacima MUP-a, u 2015. godini prijavljeno je 722 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je 23,8 % manje u odnosu na 2014., kad ih je bilo 948. U 2013. prijavljeno je 934, a u 2012. godini 713 takvih kaznenih djela.

Svoja nastojanja da zaštite djecu i njihovo pravo na uzdržavanje roditelji često doživljavaju kao „borbu s vjetrenjačama“. U konkretnom slučaju sporna je bila navodna uputa majci od strane državnog odvjetništva da je prijavu podnijela prerano, odnosno da je može podnijeti tek nakon isteka šest mjeseci od nastanka obveze. Smatramo da je, ukoliko je informacija točna, u pitanje dovedena pravodobna i efikasna zaštita velikog broja djece prema kojoj roditelji ne izvršavaju redovito i na vrijeme svoje obveze uzdržavanja. Nismo do sada imali saznanja o ovakvoj praksi državnog odvjetništva te smo od DORH-a zatražili da nam dostave akt na kojem se temelji takva uputa stranci, kao i stav o ovoj problematici.

Smatramo da još uvijek postoji potreba unapređivanja mehanizama utvrđivanja porijekla i količine imovine, kao i osiguravanja djelotvornijih mehanizama zaštite prava djece na uzdržavanje u okviru kaznenog zakonodavstva. Naime, samo sankcioniranje počinitelja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja ne utječe izravno na ispunjenje njegovih/njenih obveza i namirenje djetetovog potraživanja i prava.

I ove godine bavili smo se slučajevima u kojima je strankama bilo otežano ili onemogućeno ostvarivanje djetetovog prava na uzdržavanje u **ovršnom postupku**, a vezano uz primjenu pojedinih odredbi Ovršnog zakona te Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, što također upućuje na potrebu dodatnog angažmana kako bi se zaštitila prava i interesi djece.

Zamjećujemo poteškoće koje se odnose na nemogućnost ostvarenja uzdržavanja za dijete u vrijeme kad se djetetov roditelj - obveznik uzdržavanja nalazi na bolovanju, budući da je riječ o primanjima izuzetima iz ovrhe. Držimo da bi Ovršni zakon trebao predvidjeti iznimke kojima će neovisno o trajanju bolovanja roditelja zaštititi djetetovo pravo na uzdržavanje.

Pojedine pritužbe odnosile su se na odredbu prema kojoj je, u situacijama kada se plaća isplaćuje na račun kod banke (što se događa gotovo uvijek) ovrhu moguće provoditi samo na novčanim sredstvima na računu, a ne više na plaći.

Primjeri iz prakse nakon stupanja na snagu ove odredbe ukazuju na nepovoljniji položaj djece. Najveći problem s kojim se suočavaju i koji ugrožava djetetovo pravo na uzdržavanje u odnosu na ovu novinu je **redoslijed ovrhe**. U ovakvim slučajevima dijete se namiruje tek od sredstava koja ostanu od plaće ili drugog prihoda, a od kojega su prethodno provedene zapljene po pristanku dužnika (primjerice, zapljene po pristanku dužnika kao korisnika kredita). Vezano uz odredbe Ovršnog zakona sporan je i rok za naganje prijenosa zaplijenjenog iznosa na djetetov račun, a koji iznosi 60 dana. Problematiziralo se i pitanje umanjivanja iznosa uzdržavanja utvrđenih pravomoćnim i ovršnim sudskim odlukama za naknadu Fine, a na štetu djece.

Iz obraćanja roditelja koji pokušavaju naplatiti **uzdržavanje za djecu iz inozemstva** saznajemo o poteškoćama s kojima se susreću uslijed nedostatka informacija o propisima i mogućnostima, ali i dugotrajnosti postupaka uvjetovanih njihovim međunarodnim karakterom. Posebno naglašavamo poteškoće s kojima se susreću roditelji u slučajevima u kojima obveznici uzdržavanja žive ili rade u državama koje nisu potpisnice međunarodnih dokumenata kojima se osigurava i olakšava ostvarivanje djetetovog prava na uzdržavanje, kao i slučajevima gdje su obveznici uzdržavanja nepoznatog prebivališta i/ili boravišta.

Najčešće primjedbe vezane uz **privremeno uzdržavanje** koje priznaje CZSS, odnose se, osim na duljinu trajanja postupka, i na visinu iznosa te na trajanje njegove isplate. To je pak uvjetovano zakonskim ograničenjima na koja je pravobraniteljica više puta upozoravala. „Ja imam i hranim 100% djece, a ne 50%“, riječi su majke koja nam se obratila žaleći se na odredbu kojom je privremeno uzdržavanje limitirano na 50% zakonskog minimuma uzdržavanja.

I ove godine ukazano nam je na praksu CZSS-a koji je donio rješenje o prestanku prava na privremeno uzdržavanje za dijete, stečenoga prije 1. siječnja 2008., odnosno prije stupanja na snagu

Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona (2007.), uslijed pogrešnog tumačenja tada važećih zakonskih odredbi.

Temeljem praćenja ovog područja i crpeći saznanja iz obraćanja stranaka zaključujemo da do povreda dječjih prava na uzdržavanje prije svega dolazi zbog postupaka roditelja koji namjerno izbjegavaju plaćati uzdržavanje za svoje dijete. Ponekad je razlog neplaćanja njihov pogrešan stav da uzdržavanje plaćaju drugom roditelju, a ne djetetu. Također, mnogi roditelji, zbog teške ekonomske situacije, nezaposlenosti ili niskih primanja, često i opterećenosti drugim obvezama uzdržavanja, plaćaju uzdržavanje no ono nije dovoljno za zadovoljenje djetetovih potreba. Nadalje, do povreda prava na uzdržavanje dolazi ili zbog tumačenja propisa na štetu djece ili zbog nedorečenih i manjkavih propisa. Stoga je i dalje nužan pojačan angažman cjelokupnog sustava kako bi se djeci olakšalo ostvarivanje ovog njihovog prava.

2.1.5. Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Prema statističkim podacima MUP-a, u 2015. je prijavljeno 684 kaznena djela protiv života i tijela na štetu djece što je za 18,6% manje u odnosu na 2014. Od toga je 562 kaznena djela tjelesne ozljede te 116 kaznenih djela teške tjelesne ozljede od čega se tri prijave odnose na osobito tešku tjelesnu ozljedu. Zabrinjava to da se četiri prijave odnose na teško ubojstvo djeteta, što je za dvije više nego u 2014.

Tijekom 2015. Ured pravobraniteljice primio je 247 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci kojem je bilo izloženo ukupno 388 djece. Od toga se 178 prijava odnosilo na nasilje nad djecom (274 djece i devet grupa djece), a 69 na zanemarivanje skrbi o djeci (114 djece i pet grupa).

Prijave nasilja i zanemarivanja 2008. – 2015.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Nasilje u obitelji	139	82	75	85	108	85	78	68
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	89	51	83	60	68	76	50	68
Nasilje u drugim ustanovama	12	7	9	11	5	9	18	2
Ostalo nasilje	57	69	49	59	51	48	47	40
Zanemarivanje		50	66	58	63	55	70	69
UKUPNO	297	259	282	273	295	273	263	247

Prema strukturi prijava, 68 se odnosilo na nasilje u obitelji, 68 na nasilje u ustanovama odgoja i obrazovanja, dvije na nasilje u domovima i ostalim institucijama, a 40 na nasilje na drugim mjestima, uključujući internet i mobitel. U odnosu na 2014. uočava se smanjenje prijava nasilja u obitelji, povećanje za više od trećine prijava za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama te značajno smanjenje prijava za nasilje u domovima i ostalim institucijama. Primili smo i 192 telefonska poziva koji se odnose na nasilje nad djecom te 50 koji se odnose na zanemarivanje.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja odnosilo se na djecu s prebivalištem na području Grada Zagreba (63), zatim slijedi Primorsko-goranska županija (23), Splitsko-dalmatinska (20), Zagrebačka (18) te Osječko-baranjska (17). Podnositelji prijava su najčešće bili roditelji, zajedno u 22 slučaja, u 86 slučajeva su to majke te očevi u 37 slučajeva. Institucije su podnijele prijavu u 21 slučaju, a djeca su nam se osobno obratila u devet slučajeva. Ostali prijavitelji su bake, djedovi, rođaci, susjedi, braća, sestre. Primili smo i 21 anonimnu prijavu.

2.1.5.1. Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Na nasilno ponašanje u obitelji odnosilo se 68 prijava (u 2014. bilo ih je 78), kojima je bilo obuhvaćeno 115 djece. Prijavitelji nasilja u obitelji najčešće su bili roditelji, u 24 slučaja majke, a u 15 očevi. Zaprimito je šest anonimnih prijava i pet prijava institucija. Djeca su nam se obratila s tri prijave, samoinicijativno smo postupali u četiri slučaja. Veći broj upita o zaštiti djece od nasilja u obitelji zabilježen je kroz svakodnevne

telefonske pozive u kojima prijavitelji upozoravaju na ne/postupanje policije, CZSS, državnog odvjetništva, sudova i zdravstvenih institucija, ali i traže informacije o proceduri prijavljivanja te se raspituju o obvezi djeteta da svjedoči na policiji i sudu.

Vrsta nasilja u obitelji – broj djece

(34)

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	8	10
Tjelesno kažnjavanje	4	5
Psihičko nasilje	36	65
Seksualno nasilje	4	5
Višestruko nasilje	16	30
UKUPNO	68	115

U ovom se izvještajnom razdoblju najviše prijava odnosilo na psihičko zlostavljanje djece u obitelji kad je dijete izloženo ili svjedoči konfliktu roditelja ili drugih odraslih osoba (bake, djedovi ili drugi članovi šire obitelji). Zaprimiteljnih 36 prijava odnose se na svađe, fizičke obračune odraslih osoba u prisutnosti djeteta, ali i na izravno vrijeđanje djece, vikanje, psovanje, ismijavanje i drugo. Iskazana brojka ne odražava stvarno stanje i broj slučajeva psihičkog nasilja kojima se naš Ured bavio, budući da je velik broj prijava obuhvaćen kroz slučajeve zaštite prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Jedan od oblika psihičkog i emocionalnog nasilja nad djecom je manipulacija djecom tijekom roditeljskih i drugih konflikata, a prisutan je kod gotovo svih roditelja koji nemaju dogovor o sadržaju roditeljske skrbi. Vidljivo je da djelatnici sustava socijalne skrbi prepoznaju taj oblik nasilja nad djecom i sve češće izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite kako bi zaštitili djecu od takvog zlostavljajućeg ponašanja roditelja. Nažalost, u takvim slučajevima nisu rijetke ni uzajamne optužbe roditelja za tjelesno ili seksualno nasilje nad djecom koje se ponekad pokazu lažnima, a i takve prijave primamo.

Prijavljeni su nam i slučajevi nasilja kojima djeca svjedoče u vrijeme preuzimanja, odnosno vraćanja sa susreta s drugim roditeljem. U nekim se slučajevima nasilna ponašanja među roditeljima događaju čak i u prisutnosti vršitelja mjere nadzora, koji o svemu obavještava CZSS, ali nakon toga izostaje izricanje „teže“ mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Dio pritužbi odnosi se na izravno fizičko nasilje nad djecom. Tijekom ovog izvještajnog razdoblja putem medija smo obaviješteni o slučaju 12-godišnjeg djeteta, kojega je otac, već prije osuđivan zbog obiteljskog nasilja, fizički zlostavljao tako da je djetetu udario glavom u zid, pri čemu je dijagnosticirana lakša povreda glave uz natučenje i krvni podljev. Prvotno je nadležni općinski sud oca osudio na osam mjeseci zatvora, da bi naknadno kazna bila zamijenjena radom za opće dobro. Kao olakotnu okolnost sud je uzeo u obzir činjenicu da roditelj „normalno kontaktira s djetetom i žao mu je što ga je tukao te se kaje i tvrdi da se nešto slično neće ponoviti“. Pravobraniteljica je na taj slučaj upozorila Nacionalni tim za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji, kazneno-pravnu zaštitu djece i nasilja nad ženama izražavajući duboku zabrinutost zbog takve prakse.

Premda Obiteljski zakon i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji precizno navode obvezu prijavljivanja sumnje na svaki oblik nasilja nad djecom, uočavamo da u nekim odgojno-obrazovnim ustanovama djelatnici ne poduzimaju propisane radnje, iako su uočili propuste u roditeljskoj skrbi o djeci koji upućuju i na nasilje.

O prijavama seksualnog zlostavljanja djece opširnije izvješćujemo u poglavlju Pravosudno zaštitna prava – Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.

Tjelesno kažnjavanje — Tijekom 2015. zaprimili smo četiri prijave o tjelesnom kažnjavanju djece u obitelji kojima je bilo obuhvaćeno petero djece. Tri su se prijave pokazale utemeljenima te je roditeljima, u dva slučaja, od strane CZSS izrečena mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, dok je u jednom slučaju dijete upućeno na dijagnostičku obradu u Dom za odgoj djece i mladeži. Uočeno je da djeca odrastaju u neodgovarajućem obiteljskom okruženju, u uvjetima koji nisu poticajni za njihov psihosocijalni razvoj, da roditelji imaju teško narušene partnerske odnose te da, unatoč emocionalnoj angažiranosti, ne mogu pravovremeno i primjereno odgovoriti na potrebe djece.

Zabrinjava nas rezultat istraživanja¹⁵, u okviru Projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“, da unatoč osviještenosti građana o postojanju zakonski regulirane zabrane tjelesnog kažnjavanja djece čak 37% mladih izražava vjerojatnost da će kao roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje kao odgojnu metodu, iako su svjesni posljedica koje tjelesno kažnjavanje djece ostavlja na njihov rast i razvoj. Također je istraživanjem utvrđeno da je tjelesno kažnjavanje u obitelji i dalje prisutno u svim socioekonomskim i obrazovnim skupinama. To nas svakako obvezuje da o toj temi otvoreno govorimo.

Zanemarivanje — U 2015. godini zaprimili smo 69 prijava o zanemarivanju skrbi o djeci u obitelji i institucijama, kojima je bilo obuhvaćeno 114 djece i pet grupa djece. Najveći broj prijava uputili su očevi, institucije, anonimni podnositelji, majke i ostali, a dijete nam se obratilo u jednom slučaju. Od ukupnog broja prijava pet se odnosilo na zanemarivanje u institucijama, a 64 na zanemarivanje u obitelji, od kojih 28 na sveukupno zanemarivanje zdravlja, školovanja, odgoja te prava na igru i slobodno vrijeme, 14 na zanemarivanje odgoja, devet zdravlja, tri školovanja i dvije na zanemarivanje prava na igru i slobodno vrijeme.

Često primamo anonimne prijave zanemarivanja roditeljske skrbi o djetetu, koje se nakon provjere nadležnih institucija pokazuju neutemeljenima. Najčešće su one posljedica obiteljskih konflikata, narušenih susjedskih i drugih odnosa među odraslima i cilj im je naštetiti djetetovom roditelju. Međutim, u nekoliko je slučajeva upravo zahvaljujući tim prijavama otkriveno zanemarivanje skrbi o djeci te se time potaknulo poduzimanje mjera za zaštitu djece. Zbog toga je svakoj prijavi za zanemarivanje potrebno pristupiti s pažnjom.

Iza većeg broja prijava nalaze se nerazriješeni roditeljski konflikti, u kojima roditelj-prijavitelj prijavu o zanemarivanju prilaže kao argument u dokazivanju da je kompetentniji roditelj. Time obrazlaže zahtjev za donošenje nove odluke kojom traži da se dijete povjeri njemu na roditeljsku skrb. Nerijetko se u roditeljske konfliktne uključuje i šira obitelj, koja djecu izlaže dodatnim emocionalnim pritiscima. Takve se prijave pažljivo provjeravaju te, pokažu li se utemeljenima, rezultiraju izricanjem mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djece.

Kao i prijašnjih godina, i škole nam se obraćaju prijavama o zanemarivanju djetetova obrazovanja i o nesuradnji roditelja sa stručnim djelatnicima škole i školskim liječnikom, što često uključuje i zanemarivanje skrbi o higijeni i prehrani djece. Naš Ured škole prepoznaju kao mjesto koje se bavi zaštitom prava djece te se ponekad, umjesto Agenciji za odgoj i obrazovanje ili MSPM-u obraćaju nama tražeći upute za postupanje ili očekujući izravne intervencije.

Slučaj koji nas je posebno zabrinuo odnosi se na djecu čiji roditelj, zbog narušenih odnosa s djelatnicima škole, odbija svaku suradnju. Slučaj je Uredu prijavila škola nakon incidentne situacije kad je roditelj odbio doći u školu po dijete nakon što je obaviješten da se dijete osjeća loše. Roditelj je čak nasilno postupio prema djelatniku škole koji je dijete doveo kući. S obzirom na nemogućnost uspostavljanja suradnje s roditeljem, CZSS je izrekao mjeru pismenog upozorenja na pogreške i propuste u skrbi o djeci te roditelja uputio u Savjetovalište. Tamo također nije uspostavljena suradnja, štoviše procijenjeno je da bi dolasci roditelja mogli djelatnike dovesti u potencijalno opasne situacije. CZSS je o navedenom obavijestio policiju, koja je protiv roditelja podnijela kaznenu prijavu, koju je općinsko državno odvjetništvo odbacilo, uz obrazloženje da ne postoje sumnje u počinjenje kaznenih djela. U takvoj situaciji CZSS nema mogućnost zaštititi prava i dobrobit djece u obitelji jer roditelj odbija suradnju, a izgledno je da „jače“ mjere predviđene Obiteljskim zakonom, koje su u nadležnosti suda, neće biti izrečene.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima — Iako je čl. 93. ObZ-a definirano da su roditelji dužni i odgovorni djetetu mlađem od 16 godina zabraniti noćne izlaske, u vremenu od 23 do 5 sati bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje, i tijekom 2015. zabilježeni su slučajevi djece koja su to vrijeme provodila u parkovima, kafićima, klubovima i na ulici.

¹⁵ Projekt „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“, 2013.-2015., Udruga „Korak po korak“ u partnerstvu s udrugama Alfa Albana, Feniks, Portal Alfa i U.Z.O.R.

Prema podacima MUP-a za cijelu Hrvatsku u 2015. je zabilježeno postupanje u 1682 slučaja propuštanja roditeljske skrbi o zabrani noćnih izlazaka maloljetnih osoba mlađih od 16 godina. Najveći broj postupanja evidentiran je u Splitsko-dalmatinskoj županiji (367), zatim u Primorsko-goranskoj (181), 173 u Zagrebačkoj (ukupno) te u Osječko-baranjskoj županiji (131). Najmanji broj postupanja (15) zabilježen je u Krapinsko-zagorskoj županiji. Među djecom zatečenom u nedopuštenom noćnom izlasku čak 195 ili 11,6% bilo je mlađe od 14 godina. U ukupnome broju bilo je 33,8% djevojčica i 66,2% dječaka. Za 142 djece utvrđeno je da se prema njima već postupalo zbog kaŕnjivih radnji ili drugih razloga. U 955 slučajeve djeca su bila u noćnom izlasku uz privolu roditelja, 618 je to učinilo protivno volji roditelja, za 52 djece utvrđeno je da su bila prepuštena sama sebi, a u 57 slučajeve utvrđeni su neki drugi razlozi.

Prema podacima MUP-a na području I. – VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete u nedopuštenim je noćnim izlascima zatečeno 127 djece mlađe od 16 godina. Ured pravobraniteljice za djecu zatražio je i za ovo izvješćajno razdoblje podatke CZSS Zagreb o postupanju podružnica u odnosu na djecu zatečenu u nedozvoljenim noćnim izlascima.

Broj djece grada Zagreba zatečene u nedozvoljenim noćnim izlascima

Centar za socijalnu skrb Zagreb	Broj djece 2011.	Broj djece 2012.	Broj djece 2013.	Broj djece 2014.	Broj djece 2015.
Podružnica Črnomerec	29	17	16	5	5
Podružnica Trnje	29	23	30	9	7
Podružnica Trešnjevka	68	68	43	14	15
Podružnica Sesvete	38	45	52	22	16
Podružnica Gornji Grad-Medveščak	17	13	5	6	7
Podružnica Dubrava	58	96	69	46	35
Podružnica Novi Zagreb	105	64	48	20	28
Podružnica Donji Grad	17	17	11	7	9
Podružnica Maksimir	36	36	13	10	9
Podružnica Susedgrad	34	62	47	37	39
Podružnica Peščenica	18	15	18	7	5
UKUPNO	449	456	352	183	175

Iz podataka 11 podružnica vidljivo je da se postupalo prema 175 djece, među kojima je bilo 62 djevojčice i 113 dječaka. Od toga 99 djece živi u potpunim obiteljima, a 68 s jednim roditeljem, troje djece je povjereno na skrb drugim osobama, dok za 6 djece podaci nisu poznati, jer se roditelji nisu odazvali pozivu CZSS. Od ukupnog broja zatečene djece, 34 je već bilo u tretmanu CZSS-a.

Budući da policija ne sankcionira navedeno ponašanje djece, već provodi obavijesni razgovor s djetetom i roditeljem, u kojem im se ukazuje na odredbe ObZ-a o zabrani noćnih izlazaka, o utvrđenom se obavješćavaju CZSS-i koji su ovlašteni izricati mjere obiteljsko-pravne zaštite.

Podaci za Grad Zagreb pokazuju da su stručni djelatnici CZSS Zagreb nakon razgovora s djetetom i roditeljem/ima u 115 slučajeve usmeno, a u 160 slučajeve pismeno upozorili roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, obavili 112 savjetodavnih razgovora, u 10 slučajeve odredili mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, osmero djece uključili u psihoterapijski tretman, troje ih je zajedno s roditeljima upućeno u obiteljske centre, dok je za šestoro predloženo izdvajanje iz obitelji. Jedno je dijete uključeno u „Stop program“ koji je pokrenula Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka, koji mladim počiniteljima prekršaja umjesto sudske postupke nudi alternativne mogućnosti. Riječ je o programu koji nudi mogućnost dobrovoljnog prihvaćanje savjetovanja, treninga socijalnih vještina ili rada u humanitarnim organizacijama, gdje se na djecu djeluje poticajnim i pozitivnim odgojnim metodama uključivanja u društvo.

2.1.5.2. Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

U 2015. godini 68 pojedinačnih prijava povreda dječjih prava našem Uredu odnosilo se na neki od oblika nasilja unutar odgojno-obrazovnih ustanova, što je u odnosu na prethodnu godinu porast za 36%. Iako se na temelju tih prijava ne može sa sigurnošću zaključivati u povećanju nasilja, ovaj porast prija-

va ukazuje na trajnu prisutnost problema te zahtijeva veću pozornost svih koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece.

Uz rad na pojedinačnim prijavama zabilježeno je i 59 telefonskih savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama. Problematiku nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama pratili smo i kroz opće inicijative, medije te sudjelovanja na stručnim raspravama i konferencijama.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu za 2015. godinu

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	3	7	10
Škole	45	13	58
UKUPNO	48	20	68

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Deset prijava nasilja odnosilo se na dječji vrtić, a 58 na škole. Od ukupno 68 prijava, 48 se odnosilo na nasilje među djecom, 45 u školi, a tri u dječjem vrtiću. Na nasilje odraslih nad djecom u školi i vrtiću ukupno se odnosilo 20 prijava, 13 u školi, a sedam u dječjem vrtiću. Najveći broj prijava odnosio se na Grad Zagreb, potom Splitsko dalmatinsku i Primorsko goransku županiju. U 50 slučajeva nasilje su nam prijavili roditelji, a samo u dva slučaja obratila su nam se sama djeca. Osim roditelja, prijave su nam dostavljale i odgojno-obrazovne ustanove. Prijavama je bilo obuhvaćeno 99 djece i pet grupa djece.

Napominjemo da statistički podaci o nasilju među djecom koje prikupljaju državna tijela za svoje potrebe nisu metodološki ujednačeni niti po broju ni po pojavnim oblicima nasilja, što otežava praćenje pojavnosti problema, planiranje i poduzimanje zaštitnih i preventivnih mjera. Problem nedostatka podataka prepoznat je i od strane Odbora UN-a za prava djeteta koji je preporučio Vladi RH da poboljša sustav prikupljanja podataka kako bi se omogućila analiza stanja sve djece. Nakon glavne skupštine Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), održane u Hagu ove godine o temi nasilja nad djecom, pravobranitelji za djecu također su preporučili da je nužno redovito provoditi istraživanja i prikupljati podatke o pojavi svih oblika nasilja nad djecom. Stoga očekujemo da će se u sljedećem periodu razmotriti načini za poboljšanje baze podataka i ostvarenje navedenih preporuka.

Najveći broj prijava kao i do sada odnosio se na **nasilje među djecom** (48). Kao i prethodnih godina znatan dio prijava nasilja među djecom odnosio se na nasilje koje je započelo u odgojno-obrazovnim ustanovama, a nastavljalo se na drugim mjestima ili putem interneta i mobitela.

Mnogi roditelji ne poznaju ovlasti nadležnih službi niti mogućnosti zaštite djece kad se nasilje dogodi. Tako se jedan dio prijava odnosio na upite o ovlastima odgojno-obrazovnih ustanova te procedurama i načinima zaštite djece kad se nasilje već dogodilo. Jedan dio prijava uputili su nam oni roditelji koji inzistiraju na kažnjavanju počinitelja i sankcioniranju djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova zbog nasilja koje je pretrpjelo njihovo dijete. Pri tome imaju nerealna očekivanja od pravobraniteljice za djecu, primjerice da ode u školu, poništi ili izrekne pedagošku mjeru, sankcionira odgovorne, riješi slučaj nasilja. U najvećem broju prijava tražili smo izvješća službi uključenih u rješavanje problema nasilja, roditelje upoznavali s odredbama Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i upućivali ih kome se mogu obratiti.

Prilikom prijavljivanja **nasilja među djecom** u dječjem vrtiću neki bi roditelji tuđu djecu predškolske dobi nazivali „nasilnicima i zlostavljačima“, u potpunosti zanemarujući prava djeteta. Također uočavamo nesnalaženje djelatnika vrtića u slučajevima nasilja, posebice u situacijama kad roditelji djeteta koje se nasilno ponaša ne prihvaćaju da im dijete ima problem, a drugi roditelji inzistiraju na zaštiti svoje djece. U tome vidimo prostor za senzibiliziranje i edukaciju, kako odgajatelja tako i roditelja, o dječjim pravima, problematici nasilja, protokolima postupanja, obvezama i ovlastima dječjeg vrtića u situacijama nasilja.

Prijave nasilja u školi u najvećem broju slučajeva odnosile su se na djecu koja imaju i probleme u ponašanju¹⁶. U prijavama i dalje uočavamo brojne propuste u sustavu zaštite djece, od nedostatka ranih intervencija i međusektorske suradnje, nepoduzimanja učinkovitih mjera zaštite, do dodatne vik-

16 Takve prijave detaljnije opisujemo u poglavlju Djeca s problemima u ponašanju.

timizacije djece od strane službi koje bi ih trebale zaštititi. Unatoč većoj razini osviještenosti samih djelatnika škola i postupanju u skladu sa zakonskim odredbama u slučajevima nasilja, uočavamo njihove dvojbe oko izricanja pedagoških mjera i određivanja primjerenog oblika školovanja za dijete koje manifestira probleme u ponašanju te dvojbe oko klasificiranja nasilja. Stoga se događa da se za slučaj grubih oblika nasilja izreknu pedagoške mjere, ali ga se ne prijavi nadležnim službama kako to Protokol nalaže ili da se, s druge strane, dječji sukob prijavljuje nadležnim službama, a ne provode se odgovarajuće pedagoške mjere.

Problem odgojno-obrazovnim djelatnicima predstavljaju i situacije kada dolazi do nenamjernih tjelesnih ozljeda, nastalih u naguravanju djece, pri čemu roditelj ozlijeđenog djeteta inzistira na izricanju pedagoške mjere i kažnjavanju drugog djeteta. Primjećujemo da se zbog toga učitelji osjećaju ugroženo te ponekad propuštaju reagirati u najboljem interesu djeteta, posebice zato što su i zbog utemeljenih pedagoških postupaka nerijetko izloženi pritiscima roditelja koji im pritom još i prijete odvjetnicima i medijima. Ujedno nam se žale da ne dobivaju podršku škole i nadležnog ministarstva kad ustraju u postupanju u skladu sa strukom.

Jedan dio prijava odnosio se na onu skupinu djece koja su istovremeno i počinitelji i žrtve, najčešće zbog nedovoljno razvijenih socijalnih vještina. U takvim prijavama svjedočimo nedostatku rada na razvijanju socijalnih vještina djece u školi. Uzrok tome su najčešće nedovoljne kompetencije razrednika za provođenje takvih radionica, nedovoljan broj sati za realizaciju takvih sadržaja te nedostatna motivacija stručnih suradnika.

Na problem detekcije i izricanja mjera naslanja se i problem intervencija nadležnih službi CZSS-a i policije pa zaprimamo pritužbe roditelja djece promatrača i svjedoka nasilja, koja moraju po nekoliko puta dolaziti na razgovore sa stručnjacima iz CZSS-a, policijom, ravnateljima škola, stručnim suradnicima, učiteljima, čime ih se traumatizira. Situacije svjedočenja o kaznenom ili prekršajnom djelu, ali i drugim postupcima u kojima se dijete pojavljuje kao svjedok, mogu biti traumatične za djecu te je nužno ograničiti njihov broj i obvezno osigurati stručan pristup djeci. U tome vidimo prostor za poboljšanje međuresorne suradnje, razmjenu informacija te intervenciju i edukaciju djelatnika škola od strane AZOO-a o načinu vođenja razgovora s djecom sudionicima i promatračima nasilja.

Nasilje odraslih nad djecom odnosilo se 20 prijava, od čega se 13 prijava odnosilo na školu, a sedam na vrtić¹⁷. U slučajevima nasilnih ponašanja učitelja/nastavnika i ostalih djelatnika prema djeci susrećemo se s neprepoznavanjem štetnosti i kažnjivosti takvih ponašanja te negativnom solidarnošću među djelatnicima u sustavu. Ravnatelji škola slučajeve nasilja nad djecom od strane odraslih osoba pokušavaju riješiti „mirno“, razgovorom s počiniteljem, što kod roditelja izaziva nepovjerenje prema školi i kompetencijama njezinih djelatnika da na odgovarajući način zaštite dijete, zbog čega se obraćaju drugim institucijama. Reakcije odgojno-obrazovnih ustanova uslijede uglavnom nakon obraćanja roditelja ili pravobraniteljice prosvjetnoj inspekciji, kada se, najčešće nakon postupanja prosvjetne inspekcije, poduzima radnje prema djelatniku i izriču sankcije. Kad je riječ o nasilju nad djecom od strane odraslih, očekujemo da ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova poduzmu sve zakonske mjere u odnosu na počinitelja nasilja te da istovremeno slučaj prijave nadležnim institucijama.

Djeca doživljavaju nasilje ne samo od učitelja i drugih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova već i od posjetilaca škole, najčešće drugih roditelja. Tako se sedam prijava nasilja odraslih nad djecom u školi odnosilo na nasilje od strane drugih odraslih osoba. Problem je pritom to što počinitelj nasilja nerijetko ostane nekažnjen jer nakon kaznene prijave Državno odvjetništvo procjenjuje da nema elemenata kaznenog djela ili drugih kažnjivih djela. Na taj se način djeci i javnosti šalje poruka o prihvatljivosti nasilja.

Stručna pomoć i prevencija - Svojim brojem i sadržajem prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama pokazuju da je riječ o složenom problemu koji zahtijeva angažman i suradnju svih ključnih dionika društvene zajednice. Prateći ovu problematiku uočavamo da se problem nasilja otkrije i rješava tek kada kulminira tjelesnim povredama ili kad slučaj iziđe iz kruga odgojno-obrazovne ustanove. Iz prijava, nažalost, doznajemo da učenici pojedine nasilne oblike ponašanja doživljavaju kao „šalu“.

¹⁷ Dio prijava svrstali smo u neprimjerena i neprofesionalna postupanja odgojno-obrazovnih djelatnika te ih spominjemo u poglavlju Obrazovna prava.

Nedopustivo je da u pojedinim slučajevima učitelji savjetuju djeci žrtvama da se strpe dok ne završe školsku godinu ili osmi razred ili, pak, da se premjeste u drugu školu.

Zbog brojnih dvojbi odgojno-obrazovnih djelatnika u pogledu klasificiranja nasilja, izricanja pedagoških mjera, prijave slučaja nadležnim službama, preventivnih mjera, individualnog i grupnog rada s djecom dionicima nasilja, zaključujemo da je nužno poboljšanje kvalitete formalnog pedagoško psihološkog obrazovanja odgojiteljskog i nastavničkog kadra te intenziviranje edukacija i radionica za učitelje o problematici nasilja. Edukacije trebaju odgovoriti na potrebe, kako učitelja tako i djece, budući da sama djeca procjenjuju da radionice koje se provode u školi nisu prilagođene njihovim potrebama i interesima već se često odrađuju „radi forme“. Godinama upozoravamo na nedostatak sveobuhvatnog i kontinuiranog građanskog odgoja u školi koji bi zasigurno pridonio poboljšanju zaštite dječjih prava.

Sagledavajući djelovanje stručnih djelatnika koji rade s djecom nakon otkrivanja nasilja uočavamo da nedostaje kvalitetna povezanost svih čimbenika koji su u doticaju s djecom, kako unutar institucija tako i među institucijama. Iako rad s djecom žrtvama, počiniteljima i promatračima nasilja zahtijeva timsko postupanje, analizom rada svih djelatnika u slučajevima nasilja otkriveno je da pojedine „karike u lancu“ nemaju ni osnovne informacije o tome što se dogodilo. U pojedinim prijavljenim slučajevima zaključili smo da je svaki stručnjak pojedinačno obavio svoj dio posla profesionalno, ali je zbog nepovezanosti rada u rješavanju slučajeva s drugim ustanovama cijeli proces trajao nedopustivo dugo, uz ozbiljne posljedice za djecu. Osim prijave nasilja nadležnim službama i pedagoških mjera, od stručnjaka odgojno-obrazovnih ustanova očekujemo individualni plan intervencija za dijete koje je dionik nasilja, sačinjen u suradnji s djetetom, roditeljem i drugim institucijama. Bez individualnog rada s djetetom, samo izricanje pedagoških mjera i prijava slučaja CZSS-u i policiji neće dovesti do rješavanja problema.

I dalje vidimo neiskorišteni potencijal metode medijacije u rješavanju slučajeva nasilja te držimo nužnim ponuditi svim učiteljima trening medijacije. Ostaje aktualna i naša dosadašnja preporuka o osiguravanju mobilnih timova u odgojno-obrazovnim ustanovama koje nemaju stručne suradnike, posebice u manjim i udaljenim mjestima te na otocima. Partnerstvo s roditeljima zaštitni je faktor u borbi protiv nasilja i prevenciji nasilja stoga u tom dijelu očekujemo jači angažman odgojno-obrazovnih ustanova. Podršku u prevenciji nasilja očekujemo i od medija kroz informiranje i poticanje svih članova društvene zajednice na konkretne korake u pomoći rješavanja nasilja, ali bez senzacionalizma.

Rješavanje problema vršnjačkoga nasilja nezamislivo je bez sveobuhvatnog i kontinuiranog sudjelovanja djece u prevenciji nasilja, stoga je nužno više poticati i uključivati djecu u kreiranje i provođenje preventivnih programa. U prilog tome spomenut ćemo da su članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) tijekom 2015. sudjelovali u projektu Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC-a i njegove Mreže mladih savjetnika ENYA (*ENOC Network of Young Advisors*) pod nazivom „Neka mladi govore!“ (*Let's Talk Young!*). Cilj projekta bio je poticanje djece i mladih na sudjelovanje u javnom dijalogu o nasilju nad djecom kako bi se dječja mišljenja i prijedlozi ugradili u zajednička stajališta i preporuke europskih dječjih pravobranitelja o zaštiti djece od nasilja. Članovi MMS-a izabrali su u okviru projekta baviti se temom psihičkoga nasilja nad djecom, s posebnim naglaskom na izoliranje djece. Osim sudjelovanja u snimanju filma, MMS je svoje sudjelovanje u projektu zaokružio vlastitom Strategijom protiv vršnjačkoga nasilja, koja je nastala kao rezultat rasprava na sastancima održanim za trajanja projekta i rasprava na elektroničkom forumu MMS-a. Dokument „Strategija MMS-a protiv vršnjačkoga nasilja – Stop tišini koja boli!“ sadrži uvod i preporuke odraslima za prevenciju vršnjačkoga nasilja (dostupan u poglavlju *Mreža mladih savjetnika*).

Osim odgovora na već počinjeno nasilje, obrazovna politika i dalje mora osnaživati ulogu odgojno-obrazovnih ustanova u primarnoj prevenciji te preuzimati i poticati učinkovite prakse i preventivne programe. Niz kvalitetnih aktivnosti i projekata provode se u našim školama, ali nisu sveobuhvatni ni kontinuirani. Nejasno je zašto program „Stop nasilju nad djecom“, koji se uspješno provodio uz podršku UNICEF-a i u partnerstvu s MZOS-om i AZOO-om od 2003. do 2012. u hrvatskim školama, nema stvarnu podršku obrazovne politike i ne nastavlja se provoditi u svim školama. Program je prepoznat u svijetu zbog svoje uspješnosti, a u njemu je dosad u Hrvatskoj sudjelovalo više od 140.000 djece. Nezavisna evaluacija programa pokazala je da su nastavnici iz škola u kojima se primjenjivao program bili u znatnoj mjeri kompetentniji rješavati probleme vršnjačkoga nasilja u svojim školama.

Ove godine u Zagrebu je održana međunarodna konferencija „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ u organizaciji UNICEF-a i MZOS-a. Na konferenciji su se okupili istaknuti stručnjaci iz Europe i svijeta koji se bave istraživanjem, evaluacijom, provedbom i razvojem politika na području prevencije vršnjačkog nasilja u školama. Iskustvo iz hrvatskog programa „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ uvršteno je kao jedan od šest dobrih primjera i pozitivnih strategija koje se mogu primijeniti i u drugim zemljama te predstavljeno u publikaciji Središnjeg Ureda UNICEF-a u New Yorku. Osim svega navedenog nužno je u proračunu predvidjeti kontinuirano financiranje i ulaganje u prevenciju vršnjačkoga nasilja.

U cilju podizanja opće razine zaštite djece od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama na početku školske godine 2014./2015. uputili smo preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta¹⁸.

2.1.5.3. Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Primili smo i 38 prijava o nasilju nad djecom u ustanovama institucionalnog smještaja i tretmana djece, sportskim klubovima, u javnom prijevozu, na ulici i u susjedstvu, koje je počinjeno od vršnjaka, ali i odraslih osoba, najčešće susjeda. O nasilju na ovim mjestima saznajemo i prateći medije, posjećujući institucije i komunicirajući s djecom te sudjelujući u zakonskim inicijativama.

Iako smo zaprimili svega dvije pojedinačne prijave za nasilje u **ustanovama institucionalnog smještaja i tretmana djece**, postupajući po drugim prijavama te prilikom obilaska djece koja tamo borave saznajemo da je ono prisutno, no da ga djeca nevoljko prijavljuju zbog nepovjerenja u njegovo pravično utvrđivanje i sankcioniranje počinitelja te učinkovitu zaštitu. Ovo ukazuje na još uvijek značajnu „tamnu brojku“ nasilja nad djecom u institucijama. U prilog percepciji djece idu i izvješća nadležnih tijela koja nerijetko utvrde da nasilja nije bilo ili se ono nije moglo sa sigurnošću utvrditi. Upravo zbog „tamne brojke“ i povećane ranjivosti djece u institucijama, koja su u riziku za kršenja brojnih prava, na ovu vrstu nasilja nužno je kontinuirano upozoravati

Bavili smo se vršnjačkim fizičkim, psihičkim i seksualnim nasiljem (bludne radnje) i njegovim zataškavanjem u **odgojnom domu**, o čemu su nas izvijestili majka, odgajateljica doma i anonimni prijavitelj (u povodu intervjua s punoljetnim bivšim štićenikom doma, objavljenog u medijima). U slučaju seksualnog nasilja iz izvješća policije i nadležnog ministarstva proizlazi da zlostavljanja nije bilo. U slučaju punoljetnog bivšeg štićenika, policija je izvijestila o nemogućnosti utvrđivanja njegovih navoda. Na prijavu fizičkog i psihičkog vršnjačkog nasilja u domu koje su djelatnici prijavili policiji i obavijestili nadležni ODO, izostala je reakcija pravosuđa koju su djelatnici očekivali, ali i informacija domu o državnoodvjetničkoj odluci. To je navodno potaknulo počinitelje na nastavak nasilja te obeshrabrilo žrtve i djelatnike doma u daljnjem prijavljivanju.

Jedna prijava odnosila se na tjelesno nasilje i ponižavajuću komunikaciju pravosudnog policajca u **odgojnom zavodu**. Uprava za zatvorski sustav izvijestila je da nije bilo prekoračenja službenih ovlasti u postupanju djelatnika pravosudne policije u incidentnoj situaciji te da neprimjerena komunikacija nije utvrđena¹⁹.

Nasilje u ostalim institucijama — Roditelji nam se obraćaju zbog neprimjerene komunikacije trenera u **sportskim klubovima**, gdje pojedini treneri vrijeđaju djecu, tjeraju ih iz kluba, omalovažavaju na rodnoj i vjerskoj osnovi, zbog čega se ona osjećaju poniženo te pomišljaju odustati od sporta. Roditelje smo uputili na mogućnost prijave verbalnog nasilja policiji i sportskoj inspekciji. Nažalost, prava djece učestalo se krše tijekom provođenja organiziranog slobodnog vremena i sporta, a ovo područje nije dovoljno regulirano niti nadzirano. Već više godina zalažemo se za uvođenje i periodično obnavljanje **licenci** za trenere i osobe koje rade s djecom.

Jedna prijava odnosila se na **egzorcizam** nad djetetom, zlouporabu i zlostavljanje te dvojbene odluke roditelja i institucija u primjeni ove rizične prakse po djetetovo zdravlje i život. Stoga smo od Hrvatske biskupske konferencije zatražili informacije o tome postoji li u Hrvatskoj takva praksa koja bi uključivala

¹⁸ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁹ O odgojnim domovima i odgojnim zavodima više u poglavlju *Djeca s problemima u ponašanju i zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

egzorcizam nad djecom te, ako postoji, koliki je broj evidentiranih slučajeva, tko za to daje ovlast i odobrenje i tko to izvodi. Odgovor na upit nismo dobili.

Nasilje na drugim mjestima — Zbog **nasilja susjeda** nad djecom dobili smo 24 prijave. Premda je dio prijava bio neosnovan, uočavamo da zbog otežane procjene policije o odgovornosti sukobljenih odraslih osoba, djeca nerijetko postaju neposredne ili posredne žrtve sukoba. Tjelesno nasilje odraslih susjeda nad djetetom djelatnici policije, ali i pravosuđa, nerijetko tretiraju kao prekršaj protiv javnog reda i mira, ne prepoznajući da je riječ o nasilju, s obrazloženjem da nema vidljivih ozljeda i posljedica nasilja, a pri tome zanemaruju njegove psihičke posljedice za dijete.

U pozadini nasilja susjeda nerijetko su sukobi odraslih — neriješeni vlasnički odnosi, pitanje međe, novčana dugovanja, sanitarni problemi, sukobi u široj obitelji pa roditelji prijavljuju dijete kao žrtvu, očekujući da će institucije intenzivnije djelovati. Zbog ekscesnog i nasilnog ponašanja pojedinih, najčešće već kažnjavanih susjeda sklonih sukobima, djeca se nerijetko osjećaju uznemireno i prestrašeno. Poneka neugodna i uznemirujuća ponašanja susjeda nemaju elemente prekršaja ni kaznenog djela pa se roditelji osjećaju nemoćni zaštititi djecu i obitelj i nerijetko se zbog toga odlučuju preseliti. Djeca su ugrožena i od opasnih kućnih ljubimaca koje susjedi drže protivno odredbama Zakona o zaštiti životinja.

Pojedini roditelji prijavljuju kršenje prava djece na igru, jer susjedima smeta škripa ljuljački, smijeh, igranje loptom. Tada upućujemo na dogovor, ali i na potrebu roditeljskog nadziranja ponašanja djece. Preporučamo i da se u suradnji s tijelima lokalne zajednice pronađu mjesta na kojima bi se djeca mogla slobodno i nesmetano igrati. Susjedi prijavljuju i „drsko ponašanje“ starije djece s elementima protupravnosti (oštećuju parkirane automobile, pišu grafite po fasadama, bacaju petarde i sl.) kada može doći i do različitih sudskih postupaka prema djetetu ili protiv roditelja.

Obratila nam se djevojčica s pritužbom na ponašanje **vozača tramvaja** koji ju je izvrijeđao vulgarnim rječnikom kada ga je zamolila za informaciju o tramvajskoj stanici. Saznajemo i da su pojedini vozači skloni olako dijete izbaciti iz autobusa u međugradskom prometu na autoputu ako nema važeću kartu, ugrožavajući time njegovu sigurnost. Ovakve pritužbe ukazuju na nepostojanje svijesti prijevoznika o važnosti zaštite interesa djece — putnika. Prijevoznicima predlažemo ispitati svaki pojedini slučaj i upozoriti djelatnike na potrebu zaštite dobrobiti djece u svakoj situaciji. Pozdravljamo primjer ZET-a u navedenom slučaju koji je djevojčici uputio pismenu ispriku te svoje vozače upozorio na potrebu pristojnog ponašanja i komunikacije s putnicima, posebice djecom.

Vršnjačko nasilje — Prijavljivano nam je vršnjačko nasilje koje se dogodilo u autobusu, naselju te u adolescentskim vezama. Nasilje u **autobusu** najčešće je za vrijeme putovanja djece u školu. Od prijavitelja saznajemo da se stariji učenici srednje škole nasilno ponašaju prema mlađima u međugradskom javnom prijevozu, oštećuju im imovinu, ometaju vozača te ugrožavaju sigurnost svih putnika. Iako događaji u javnom prijevozu nisu u nadležnosti škole, škola je, budući da je riječ o njezinim učenicima, organizirala uspješno međuresorno povezivanje u rješavanju problema i preventivne mjere za učenike. Policija je za učenike osumnjičene za počinjenje kaznenih djela i prekršaja podnijela posebno izvješće državnom odvjetniku za mladež.

Saznali smo i za vršnjačko nasilje koje je započelo u školi i nastavilo se u **naselju** te se proširilo i na odrasle osobe od kojih je jedna zadobila teške tjelesne ozljede, zbog čega je intervenirala policija. Uzrok je bila netrpeljivost između domicilnih i doseljenih stanovnika, koja tinja od ranije i koju su odrasli neodgovorno prenijeli i na djecu. Budući da su i nakon uključivanja institucija tenzije bile prisutne i prijetile ponovnim konfliktom, u smirivanje sukoba uključila se škola i lokalni župnik. Smatramo da bi u ovakvim situacijama nužno bilo uključiti i tijela lokalne zajednice.

U komunikaciji s djecom te putem medija saznajemo i za nasilje u **adolescentskim vezama**, najčešće mladića nad djevojkama, koje još nije dovoljno prepoznato niti je sankcionirano. Slično kao i kod nasilja u partnerskim i bračnim odnosima, problem vidimo u još uvijek prisutnom tradicionalnom stavu da je riječ o privatnoj sferi i postupanju policije koja događaj tretira kao prekršaj protiv javnog reda i mira, najčešće jednako i za počinitelja i za žrtvu. Time se žrtva dodatno viktimizira postupanjem institucija. Nedovoljna zaštita žrtava ove vrste nasilja utječe na nevoljkost prijavljivanja i ohrabruje daljnje nasilno ponašanje počinitelja. Ohrabruje to što sama djeca i mladi upozoravaju na prisutnost takvoga

nasilja i potrebu senzibiliziranja vršnjaka za njegovo prepoznavanje i prijavljivanje te predlažu mjere prevencije i zaštite prava žrtava.

Na nedovoljno učinkovitu pravnu regulativu u zaštiti djece od nasilja ukazuje primjer osuđivanog počinitelja najtežih kaznenih djela na štetu djece koji je, nakon izdržane dugogodišnje kazne zatvora, osnovao udrugu u čijem programu je i rad s djecom u rizičnim uvjetima života. Na to smo upozorili prilikom sudjelovanja u javnoj raspravi o Zakonu o udrugama (NN 74/14.) te predložili da se takvim osobama onemogući da kroz rad udruga dođu u neposredan kontakt s djecom. Naš prijedlog nije uvažen. Na konkretnu situaciju upozorili smo MUP, MSPM i MZOS očekujući sprečavanje navedene osobe da dođe u kontakt s djecom, ali i izmjenu zakonske regulative.

2.1.5.4. Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela

Prateći zaštićenost prava i dobrobiti djece u virtualnom svijetu uočavamo brojne rizike koji prate djecu u ovom području kao i sve širi spektar povreda prava djece putem interneta i mobitela. Ovu problematiku pratili smo u okviru nasilja nad i među djecom, zaštite privatnosti djece, sadržaja štetnih za djecu na internetu, medija, prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te pravosudno zaštitnih prava. Stoga, osim nasilja putem interneta i mobitela, druge uočene povrede dječjih prava putem novih tehnologija navodimo u dijelovima izvješća koja se odnose na spomenuta poglavlja.

U 2015. godini primili smo četiri prijave pojedinačnih povreda prava djece koje su se isključivo odnosile na zaštitu od nasilja putem interneta i mobitela te zabilježili deset telefonskih poziva. U dva slučaja obratile su nam se institucije, a u 12 slučajeva roditelji. Česti su upiti novinara o našem stajalištu te načinima postupanja u situacijama nasilja među djecom putem interneta. Navedeni broj prijava zasigurno ne odražava stvarni broj povreda, s obzirom na široko područje kršenja dječjih prava u virtualnom svijetu, tim više što se nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama u najvećem broju slučajeva nastavljalo i na internetu i mobitelu.

Na aktualnost ove problematike i mnogo veći broj slučajeva nasilja nad djecom putem interneta i mobitela upućuju i preliminarni rezultati istraživanja o korištenju ICT-a u Hrvatskoj koje su proveli djelatnici Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Istraživanje je provedeno u okviru projekta „Safer Internet Centre Croatia – Making internet a good and safe place“ uz potporu EU, krajem 2015. godine u osnovnim i srednjim školama u 22 hrvatska grada. Istraživanjem je obuhvaćeno oko 7000 sudionika. Prema djelomično obrađenim rezultatima djeca i mladi u prosjeku na internetu provode dva sata dnevno, 12% učenika je barem jednom doživjelo da je netko podijelio njihovu video snimku bez njihova dopuštenja, 52% učenika su barem jednom doživjela da ih drugi ogovaraju na internetu, 55% ih je internet koristilo za ogovaranje drugih, a 5% ih je barem jednom namjerno slalo viruse elektroničkom poštom.

Prijave pravobraniteljici za djecu odnosile su se na emocionalno nasilje, ismijavanje i ruganje djetetu od strane grupe vršnjaka iz razreda na Viberu i Facebooku. U dva slučaja roditelji su nam prijavili da su ih na jednom portalu i društvenoj mreži vrijeđali, spominjući pritom i njihovu djecu. Prijavitelji su tražili informacije o proceduri prijavljivanja i mogućnostima zaštite djeteta. Nerijetko su imali primjedbe na postupanje nadležnih institucija škole, CZSS-a i policije, zbog neučinkovitog i sporog postupanja. Prijavitelje smo upućivali na nadležne službe, administratora stranice, policiju, CZSS te na stranice Centra za sigurniji internet <http://www.sigurnijiiinternet.hr/> i Centra za nestalu i zlostavljano djecu <http://www.cnzd.org/site2/>, gdje postoji i mogućnost prijave zlouporaba i nasilja putem interneta.

Iz prijava uočavamo neznanje i nemoć roditelja, ali i dvojbe odgojno-obrazovnih djelatnika u primjeni propisa i pravila, posebno kod izricanja pedagoških mjera kad je riječ o nasilju na internetu i mobitelu. Budući da se takvo nasilje dogodilo izvan škole djelatnici smatraju da nema elemenata za postupanje pa ne poduzimaju mjere prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom. Izostaju i prijeko potrebne edukacije djece i roditelja.

U Hrvatskoj ne postoji propis koji priječi djetetu pristup društvenim mrežama niti je zakonski propisana dobna granica koja bi djeci omogućavala pristup društvenim mrežama i medijima. Pojedine društvene

mreže poput Facebooka (FB) zabranjuju djetetu mlađem od 13 godina da ima korisnički profil, no veliki broj djece mlađe od 13 godina aktivna su na FB-u te doživljavaju povrede svojih prava. Vijeće Europe je ove godine donijelo odluku da će države članice morati postaviti dobnu granicu za pristup društvenim mrežama, ali da će same moći odlučiti hoće li to biti 13, 14, 15 ili 16 godina. Iako odluka još nije na snazi, smatramo da samo podizanje dobne granice dugoročno neće riješiti problem te da veću pažnju treba posvetiti preventivnim programima, posebice programima koji će biti usmjereni jačanju samozaštitnog ponašanja djece.

Temelj za prevenciju i sveobuhvatnu zaštitu djece od nasilja je donošenje propisa i strategija. Tako su u Strategiji Vijeća Europe za prava djece 2016. – 2021., u čijoj je izradi sudjelovala pravobraniteljica za djecu, dječja prava u digitalnom okruženju jedno od prioritetnih područja. Vjerujemo da će Strategija dati smjernice i pridonijeti povećanju razine zaštite djece u ovom području. Uočavamo da su ciljevi i mjere Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020., koje se odnose na zaštitu djece od nasilja u školama, rezultirale većim brojem preventivnih aktivnosti odgojno-obrazovnih institucija, policije, civilnog sektora, kao i pružatelja internetskih usluga, usmjerenih suzbijanju elektroničkog nasilja. Unatoč većem broju preventivnih aktivnosti u ovom području, žalosno je da postojeći kurikulum u osnovnoj školi i dalje ne propisuje čak ni minimum znanja o odgovornom i sigurnom korištenju interneta, računala i mobilnih tehnologija, koja bi trebala imati sva djeca.

Uočavamo kako se broj djece korisnika interneta u Hrvatskoj stalno povećava, a sve je niža dob djece koja imaju slobodan i kontinuiran pristup internetu putem mobitela, ali i na različitim mjestima, među ostalim i u Internet caffeima, različitim internetskim igraonicama i drugim ugostiteljskim objektima. Uočavamo da pristup tim prostorima nema dobnih ograničenja, ne postoji vremensko ograničenje boravka u prostoru Internet caffea i internetske igraonice, djeca mogu doći u bilo koje doba dana i imati pristup bilo kojoj web stranici pa tako i onoj neprimjerenog sadržaja, primjerice kladionicama ili stranicama pornografskog sadržaja. To je povezano i s problemom nereguliranosti igraonica za djecu općenito, koje su u praksi registrirane kao ugostiteljski objekti, udruge, obrti, dionička društva i gdje također ne postoji propis koji bi na odgovarajući način štitio djecu. U postojećim propisima nema jasnog određenja prostora s internetskim sadržajima (Internet caffea i internetske igraonice), na način da bi se odredile vrste igraonica prema aktivnosti koja se u njima odvija i sadržajima koje nudi te nadležno tijelo nadzora.

Smatramo da takva neuređenost cijelog jednog područja dječjih aktivnosti predstavlja rizik za djecu, a ponekad omogućuje otklanjanje obveza i odgovornosti organizatora, koje su nužne u svakoj djelatnosti koja uključuje boravak djece i skrb o njima. Stoga smo nadležnim ministarstvima uputili preporuku da razmotre problem zaštite prava i dobrobiti djece u Internet caffeima, internetskim igraonicama i drugim prostorima na kojima je djeci dostupan internet te da usvoje specifična pravila o pristupu djece Internet caffeima, igraonicama i drugim objektima koji nude korištenje interneta, a radi zaštite djece od nepravilne uporabe interneta i opasnosti koje ona nosi. Ujedno smo preporučili da uspostave kriterije za davanje dozvola za rad objekata koji su prilagođeni djeci, koji će ispuniti propisane zahtjeve, kao što su odgovarajući nadzor, posebni filtri, vremenska i dobna ograničenja korištenja interneta, zabrana ulaska djece mlađe dobi bez pratnje u vrijeme koje se smatra noćnim izlaskom, suglasnost roditelja za ulazak djece i druge mjere koje će pridonijeti većoj zaštiti djece u području elektroničkih komunikacija. Odgovarajući na našu preporuku Ministarstvo turizma izrazilo je spremnost za sudjelovanje u uređenju ovoga područja u okviru svojih nadležnosti, a MSPM je podržao preporuku i naveo da primjenjuje odredbe konvencija i drugih međunarodnih dokumenata u području zaštite prava i dobrobiti djece. Ministarstvo gospodarstva smatra da je kroz donošenje zadnjih izmjena i dopuna Zakona o trgovini u čl. 11. st. 4. i st. 6. ispunilo intenciju ostvarivanja ravnoteže između zaštite djece i mladih od svih oblika dostupnosti neprimjerenih sadržaja i očuvanja poduzetničkih sloboda na koja nas obvezuje Direktiva 2006/123 EZ o uslugama na unutarnjem tržištu. MZOS je također izrazio spremnost za suradnju po pitanju uređenja ovog područja. Pravobraniteljica za djecu nastaviti će pratiti uređenje ovog područja u cilju zaštite prava i interesa djece.

Osim navedenih aktivnosti djelatnici Ureda pravobraniteljice su i ove godine bili sudionici te predavači na nacionalnim i međunarodnim stručnim skupovima vezanim uz nasilje nad i među djecom na internetu.

Prateći područje zaštite prava djece na internetu uočavamo prostor za poboljšanje zakonodavnog okvira, preventivnih i zaštitnih mjera. Također uočavamo povećani senzibilitet za ovu problematiku kod svih onih koji se brinu o djeci i tendenciju podizanja razine zaštite djece u ovom području. Smatramo da na općoj razini još nije dovoljno prepoznat potencijal djece u kreiranju preventivnih programa i sprečavanju nasilja, tim više što veliki broj djece bolje poznaje nove tehnologije od odraslih koji se o njima brinu. Zato očekujemo da će se ubuduće više uključivati djecu u sve aktivnosti u borbi protiv elektroničkog nasilja i drugih povreda njihovih prava u virtualnom svijetu.

Zaključujemo da je nasilje nad djecom prisutno u svim segmentima njihovog života. Potrebna je učinkovitija reakcija društva na pojavu nasilja na svim mjestima, jer njezin izostanak odvrća žrtve od prijavljivanja, ostavlja mogućnost ponavljanja nasilja i nesmetane odmazde počinitelja, što stvara osjećaj nemoći, pesimizma i apatičnog prihvaćanja nasilja, sa stavom da ga „ne vrijedi prijavljivati“ ili da se rješenje treba „uzeti u svoje ruke“. Zabrinjava što službene osobe koje bi djecu trebale štititi od nasilja nisu dovoljno educirane i senzibilizirane za prepoznavanje nasilnog ponašanja te smatramo da je nužno kontinuirano educirati i senzibilizirati sve stručnjake za prepoznavanje nasilja i poduzimanje zakonskih mjera. Jedino sveobuhvatnim pristupom i jasnom porukom o neprihvatljivosti svih oblika nasilja djeca će se osjećati sigurno i zaštićeno.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, u pravilu, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljskopравnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. U ovo poglavlje uključili smo i temu o odnosu političara prema djeci.

Broj prijava (12) u 2015. predstavlja najmanji broj obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu vezano za neko područje dječjih prava. Iako je sudjelovanje djece, koja su sposobna oblikovati mišljenje, u različitim sferama života jedno od četiri temeljna konvencijska načela, ovo pravo, sudeći prema broju prijava našem Uredu, ali i prema izjavama djece, još uvijek nije na odgovarajući način prepoznato niti od djece, niti od odraslih i ostaje na deklarativnoj razini.

Obračala su nam se djeca koja se raspituju o mogućnosti aktivnog sudjelovanja u radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) ili traže savjet u vezi s ostvarivanjem prava na sudjelovanje u donošenju odluka u obitelji. Članovi obitelji, druge odrasle osobe i dijete obraćali su nam se radi propitivanja načina ostvarivanja prava djece u postupcima u kojima su djeca pozvana sudjelovati, zbog izloženosti djece neprimjerenim i potencijalno štetnim informacijama te zbog neprimjerenih reakcija odraslih na iskazano mišljenje djeteta objavljeno u vidu novinarskog članka na internetskom portalu.

Djecu koja su zainteresirana za sudjelovanje u radu MMS-a smo obavijestili da će natječaj za izbor novih članova MMS-a biti objavljen u rujnu 2017. godine. Poziv za sudjelovanje u natječaju objavljujemo u medijima i na našoj mrežnoj stranici pa su djeca upućena da u tom periodu prate objave na stranici.

Poseban problem predstavlja ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u postupcima obiteljskopравne zaštite na što smo već upozoravali²⁰. Obračaju nam se djeca koja traže savjet o načinu na koji mogu ostvariti pravo sudjelovanja u sudskom postupku i roditelji koji su nezadovoljni odlukom suda, uvjereni kako sud i CZSS nisu poklonili dužnu pažnju iskazanom mišljenju djeteta. Obratila nam se i ravnateljica Centra za posebno skrbništvo iz Zagreba koja nas je obavijestila o slučaju donošenja odluke o produženju smještaja djeteta s PUP-om u ustanovi, samo na temelju mišljenja i prijedloga CZSS-a, bez sudjelovanja djeteta i posebnog skrbnika u sudskom postupku, što smatramo neprihvatljivom praksom. Djecu u ovim slučajevima savjetujemo te i sami problematiziramo postupanje nadležnih tijela ukoliko procijenimo da nije u duhu uvažavanja participacijskih prava djeteta.

²⁰ Više o tome u poglavlju Pravo na život uz roditelje i roditeljski skrb.

Obratila nam se djevojka adolescentne dobi zbog odluke obitelji o preseljenju u inozemstvo protiv njezine volje. Odluke o preseljenju složene su i utječu na sve članove obitelji pa ih je važno donositi uz suglasnost svih kojih se tiču. Djecu brine neizvjesnost i osjećaju se nesigurno zbog promjena koje donosi preseljenje. Iako je odluka u krajnjem slučaju na odraslima koji moraju procijeniti što je za djecu u postojećim okolnostima najbolji interes, djeca također trebaju sudjelovati u razgovoru i promišljanjima te biti u prilici iznijeti svoje mišljenje i argumente. Djevojčicu smo savetovali da roditeljima iznese svoje strahove i podijeli s njima svoju nevoljkost i zabrinutost kako bi njezine argumente uzeli u obzir prilikom donošenja konačne odluke te joj pružili potrebno razumijevanje i podršku.

U skupini prava djece kao članova društvene zajednice nalazi se i **pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija**. Ovdje ćemo se osvrnuti na neke od njih. Budući da su prijave vezane uglavnom za medijske sadržaje, o tome izvješćujemo u poglavlju o medijima.

Predmet pritužbe roditelja bili su pojedini sadržaji u obveznoj lektiri za šesti razred osnovne škole za koje roditelji procjenjuju da nose težak emotivni naboj te da su neprimjereni djeci te dobi. Zatražili smo od MZOS-a i AZOO-a da ispituju pritužbu i da nas obavijeste o usklađenosti navedenih sadržaja sa sadržajem, odgojno-obrazovnim ciljevima i načelima nacionalnog i predmetnog kurikulumu te postojećeg nastavnog plana i programa. AZOO nas obavještava da je djelo koje je predmet pritužbe uvršteno na popis lektirnih djela nakon eksperimentalnog provođenja Nastavnog plana i programa jer nije bilo primjedaba na to djelo, a da Nastavni plan i program za osnovne škole donosi MZOS.

Obratili su nam se roditelji koji su izrazili zabrinutost sadržajem predavanja i knjige koja je poklonjena djeci u jednoj osnovnoj školi ustvrdivši da se kroz te sadržaje pokušavaju djeci približiti pravila i ideje te se „koriste razne tehnike kontrole uma“ koje se koriste i u scijentologiji. Uz to se pritužuju da se ova predavanja održavaju umjesto redovitih predmeta, u okviru redovne nastave dvaput mjesečno, da nisu dali suglasnost za održavanje predavanja te da nemaju informaciju jesu li ovi sadržaji uvršteni u Školski kurikulum i Godišnji plan i program rada Škole. MZOS-u i AZOO-u smo preporučili da provedu nadzor nad organizacijom ovih predavanja te smo zatražili izvješće škole. Škola nas obavještava da se radi o projektu za razvoj osobnih vještina za učenike, učitelje i roditelje predstavljen kao primjer dobre prakse na europskoj i međunarodnoj razini, da je projekt prezentiran na međužupanijskom aktivu za ravnatelje vrtića, osnovnih i srednjih škola na talijanskom jeziku Istarske i Primorsko-goranske županije, da su roditelji putem Vijeća roditelja bili obaviješteni o ovim sadržajima koji su ušli u Godišnji plan i program rada i Školski kurikulum te da je ravnateljica početkom školske godine prezentirala ovaj projekt, a svi roditelji su obaviješteni o njemu pisanim putem. Prosvjetna inspekcija nas je obavijestila da škola prije uvođenja spomenutog projekta nije pribavila mišljenje MZOS-a, da je u provedbi projekta korišten neodobren priručnik te da škola neće provoditi projekt do pribavljanja odgovarajućih mišljenja MZOS-a.

Primjer nerazumijevanja i neodgovarajuće reakcije odraslih na pravo djeteta na javno izricanje kritičkog mišljenja o radu škole je slučaj učenice koja je na lokalnom internetskom portalu, na kojem surađuje kao novinarka, objavila kritički tekst o gostovanju Pučkih misija u školi. Nakon toga je, zbog javno iznesenog stava bila pozvana na razgovor kod ravnateljice i pedagoginje škole. Budući da smo posumnjali da je u tom slučaju došlo do povrede participacijskih prava učenice, o tome smo obavijestili AZOO. Nadzorom AZOO-a utvrđeno je da nije bilo propusta u komunikaciji s učenicom već u tome što je jedno od predavanja o vjerskom sadržaju provođeno mimo redovne nastave vjeronauka i dozvole MZOS-a.

U vrijeme izbornih kampanja i zaoštavanja političkih suprotnosti u društvu stižu nam i pritužbe zbog pokušaja **iskorištavanja djece u političke svrhe** koje se odnose su na dovođenje djece na političke i predizborne skupove i prosvjede aktivista te na korištenje dječjih fotografija u predizbornim kampanjama. Djeca imaju pravo aktivno sudjelovati u društvu i trebaju imati pristup političarima, primjerice gradonačelniku, ali zato da bi im iznijela svoja stajališta, izvijestila ih o svojim potrebama i željama te ih potaknula na donošenje odluka na korist svoj djeci. Djeca imaju pravo i na javni prosvjed, no, pri tome ne smiju biti iskorištavana od strane odraslih, za ciljeve koje ili ne razumiju ili se ne tiču djece. Pravobraniteljica je stoga više puta javno upozoravala na neprihvatljivost takvog iskorištavanja djece, političarima preporučivala da djecu ne uključuju u vlastitu političku promociju, a osobama koje o djeci skrbe da djecu zaštite od takvog iskorištavanja.

S ciljem podizanja razine ostvarivanja prava djece na sudjelovanje u društvu nužno je realizirati preporuke Odbora za prava djeteta UN-a iz Zaključnih primjedbi o kombiniranom trećem i četvrtom peri-

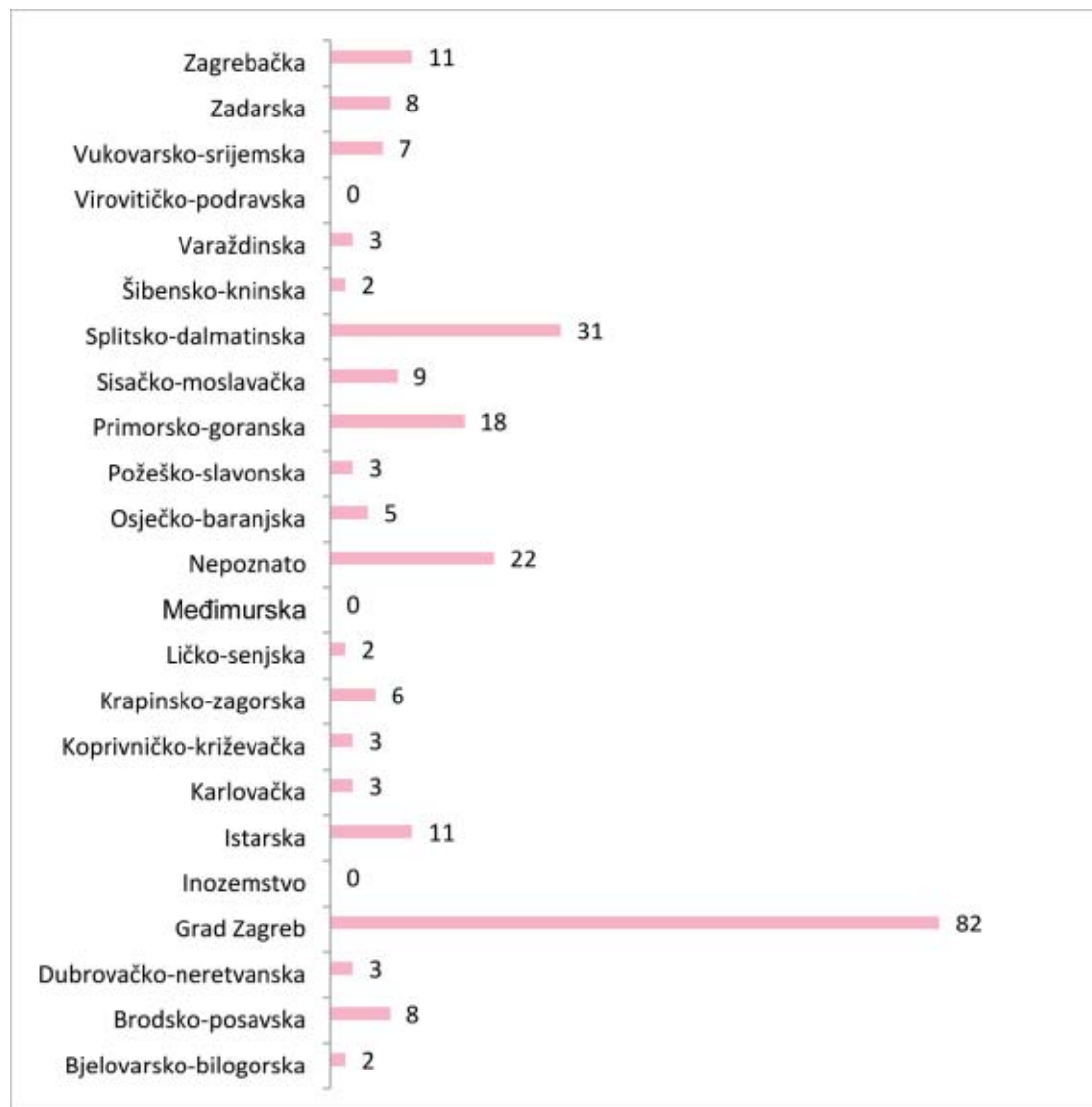
odičnom izvješću Hrvatske (usvojenim u rujnu 2014.), koje ukazuju na potrebu edukacije stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na participaciju, potrebu podizanja svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava te potrebu mijenjanja društvenih stavova koji djecu vide kao pasivne objekte odluka odraslih. Pri tome je izrazito važno djecu informirati, educirati i osnažiti u pogledu ostvarivanja participacijskih prava koja im pripadaju kao članovima društvene zajednice.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

Tijekom 2015. godine primili smo 239 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje. Od toga se 171 prijava odnosila na 184 djece, a 68 prijava obuhvaćale su grupu, odgojno-obrazovnu skupinu, razred ili ustanovu, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje predstavljaju 16,4% od ukupnog broja primljenih prijava pojedinačnih povreda prava djece i na drugom su mjestu po brojnosti, iza prijava povreda prava na roditeljsku skrb.

Uz povrede obrazovnih prava, djeca su u odgojno-obrazovnom sustavu doživljavala i povrede drugih prava, kao što su pravo na zaštitu od nasilja, na zaštitu od diskriminacije, na privatnost te zdravstvena prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Najveći broj prijava odnosi se na povrede prava u osnovnoškolskom obrazovanju (113) i u srednjoškolskom obrazovanju (75), a potom slijede prijave koje se odnose na predškolski odgoj i obrazovanje (51). Od ukupnog broja prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje 32,6% odnosilo se na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (78).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (82) i Splitsko-dalmatinske Źupanije (31). Sljede prijava kod kojih je Źupanija nepoznata (22), prijave iz Primorsko-goranske (18) te Zagrebačke (11) i Istarske Źupanije (11).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

	DV	OŠ	SŠ	UKUPNO
Ukupno	51	113	75	239
Od toga djeca s TUR	23	36	19	78

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Sadržaj prijava u 2015. ukazuje da, kao i proteklih godina, prevladavaju sljedeći problemi: nemogućnost ostvarenja upisa djeteta u programe predškolskog odgoja, nejednakost uvjeta u kojima djeca pohađaju predškolske programe te različita pravila i način sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača.

U pritužbama na **sufinanciranje programa predškolskog odgoja i obrazovanja** roditelji se pritužuju na različit način sufinanciranja boravka u vrtiću ovisno o tome tko je vlasnik i osnivač dječjeg vrtića. U slučaju nedostatnih kapaciteta za prijam sve djece u vrtić na području njihova prebivališta, roditelji djecu upisuju u vrtić na području drugih jedinica lokalne samouprave ili u privatne vrtić u kojima plaćaju punu ekonomsku cijenu. Pritom očekuju od jedinice lokalne samouprave svojeg prebivališta jednaki iznos sufinanciranja za boravak djeteta u dječjem vrtiću drugih osnivača. No, pravila i uvjeti sufinanciranja različiti su i ovise o različitim čimbenicima. Iako jedinice lokalne samouprave nisu zakonski obvezne u jednakim iznosima sufinancirati boravak djece u vrtićima na svojem području i u vrtićima drugih jedinica lokalne samouprave ili privatnih osnivača, preporučivali smo općinama, gradovima i Źupanijama da, u skladu sa svojim prilikama i mogućnostima, poduzmu mjere kako bi roditeljima olakšali ispunjavanje njihovih roditeljskih obveza i odgovornosti, a djeci osigurali odgovarajuće uvjete za razvoj, čemu najviše mogu pridonijeti kvalitetne, materijalno povoljne (ili besplatne) i dostupne službe za skrb o djeci. Kod određivanja pravila za sufinanciranje boravka u dječjim vrtićima, posebno ako ona dovode do povećanja cijena za roditelje, lokalna zajednica istodobno mora jamčiti da će prikupljena sredstva pridonijeti dostupnosti i poboljšanju kvalitete skrbi o djeci. Na problem dostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja upozorili smo 2014. u Alternativnom izvješću Odboru za prava djeteta UN-a.

Jedinice lokalne samouprave, uslijed nedostatnih kapaciteta predškolskih ustanova na svojem području, propisuju razne **uvjete i pravila za upis** djece. Neki opći akti osnivača vrtića sadrže odredbe o uvjetima za upis koje djecu stavljaju u nejednak položaj, na što smo upozoravali osnivače. Posebno se izdvajaju pritužbe na nemogućnost upisa ili ostvarivanja sufinanciranja boravka u dječjem vrtiću u slučaju kad jedan od roditelja nema prebivalište na području jedinice lokalne samouprave u kojoj se vrtić nalazi. Iako su jedinice lokalne i područne samouprave autonomne u određivanju upisnih pravila, bilo bi svrsishodno ujednačavanje uvjeta i pravila za upis u vrtić u RH kako bi se izbjegle nepravedene, a moguće i diskriminatorne odredbe o uvjetima upisa²¹.

21 O tome u poglavlju *Diskriminacija*.

Početak pedagoške godine 2014./2015. započela je provedba obveznog programa **predškole** za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu. Roditelji su nam se obraćali radi nemogućnosti upisa u program predškole u jutarnjoj smjeni zbog nedostatnih kapaciteta ustanove koja provodi program, što zaposlenim roditeljima otežava situaciju. Osim toga, obavještavali su nas o **nepostojanju organiziranog prijevoza** djece do predškole u manjim mjestima i na otocima, što djeci onemogućuje pohađanje toga programa. Prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju jedinice lokalne samouprave obvezne su osigurati prijevoz djece do najbližeg vrtića ili osnovne škole koja provodi program predškole u slučaju da na njihovom području nema dječjeg vrtića, ako udaljenost nije veća od 20 kilometara od mjesta stanovanja djeteta. Roditelji i jedinice lokalne samouprave pritom različito tumače obvezu organiziranja prijevoza. Ističe se, primjerice, slučaj u kojem djetetu iz manjeg mjesta koje nema vrtić niti osnovnu školu, a nalazi se „na području“ grada u kojem je organizirana predškola, nije organiziran prijevoz do predškole u gradu. Smatramo da prijevoz djece obveznika predškole ne bi smio biti prepušten roditeljima, da bi Zakon trebao jamčiti prijevoz svoj djeci obveznicima predškole, a jedinice lokalne samouprave takav prijevoz trebaju organizirati.

U **osnovnom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nepostojanje prijevoza do škole, lošu prometnu povezanost i nesigurne uvjete prijevoza djece do škole te nemogućnost ostvarivanja prava na besplatne udžbenike i dopunska nastavna sredstva ili njihovo sufinanciranje.

Prijevoz do škole nije osiguran onim učenicima osnovne škole čiji dom je udaljen manje od tri (do četvrtog razreda) odnosno manje od pet kilometara od škole (od petog do osmog razreda). Iako nije zakonska obveza, u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osnivač škole bi trebao osigurati prijevoz svim učenicima, bez obzira na udaljenost, u skladu s Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Isto tako, osnivač bi, u suradnji s nadležnima za održavanje prometnica, morao osigurati odgovarajuće infrastrukturne i prometne uvjete kako bi sva djeca mogla nesmetano i sigurno koristiti prijevoz do škole.

Pritužbe pokazuju da djeca često moraju pješaćiti više kilometara do škole ili stanice javnog ili organiziranog prijevoza, katkad i u opasnim uvjetima na cesti, bez pločnika i javne rasvjete. Općinama, gradovima, županijama i ostalim nadležnima za održavanje prometnica preporučivali smo poboljšanje postojećih uvjeta na cestama te da osiguraju djeci prijevoz do škole i organiziraju ga u skladu sa školskim obvezama i potrebama učenika. Preporuku o osiguranju besplatnog prijevoza učenicima osnovnih škola, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, iznijeli smo i 2014. u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a.

Pritužbe na nemogućnost ostvarivanja prava na **besplatne udžbenike i dopunska nastavna sredstva** ili na nemogućnost dobivanja njihova sufinanciranja, bile su potaknute obvezom kupovine novih udžbenika prije početka školske godine 2015./2016. Roditelji su se prituživali na nemogućnost ili probleme oko ostvarivanja prava na besplatne udžbenike ili dopunska nastavna sredstva te na nemogućnost dobivanja sufinanciranja njihove nabave od pojedinih jedinica lokalne samouprave. Pojedine jedinice lokalne samouprave nastoje nadomjestiti nedostatak osnovnih sredstava za zadovoljenje obrazovnih potreba djece, no to nije dovoljno. Obrazovanje, kao jedan od načina prevladavanja siromaštva i socijalne isključenosti, treba promicati jednake mogućnosti za svu djecu, a obrazovni sustav treba omogućiti ostvarivanje punih potencijala djece.

Zbog reduciranja sredstava namijenjenih djeci već niz godina zalažemo se za uvođenje tzv. *dječjeg proračuna*, što je u skladu s preporukom Odbora za prava djeteta UN-a za izdvajanje sredstva za djecu po sektorima, na lokalnoj i državnoj razini te osiguravanje izvora sredstava za djecu koja žive u nepovoljnim prilikama.

U **srednjoškolskom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nemogućnost upisa ili promjene upisanog obrazovnog programa, nemogućnost ostvarenja prava na subvencionirani prijevoz, probleme pri upisu u srednju školu posredstvom mrežne stranice Nacionalnoga informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ) i na elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole.

Pritužbe na nemogućnost promjene upisanog obrazovnog programa bile su potaknute izmjenom ZOOSŠ-u prema kojoj najkasnije do početka drugog polugodišta redoviti učenik može promijeniti upisani program u istoj ili drugoj školi, odnosno prijeći iz jedne škole u drugu koja ostvaruje isti obra-

zovni program. Roditelji i djeca nisu bili pravovremeno informirani o ovoj zakonskoj izmjeni te u nekim slučajevima učenici nisu mogli promijeniti program iako su za to imali opravdan razlog (primjerice, zbog izloženosti vršnjačkom nasilju u školi koja nije zaštitila dijete od nasilja). Smatramo da bi u ZOOSŠ-u trebalo predvidjeti iznimke da učenici mogu promijeniti upisani program i nakon početka drugog polugodišta kad za to postoji razlog koji opravdava promjenu programa u interesu djeteta.

U 2015. **prijevoz** srednjoškolaca sufinancirao se kao i prethodnih godina na temelju Odluke Vlade RH o kriterijima i načinu financiranja troškova javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola, prema kojoj srednjoškolci mogu ostvariti pravo na sufinanciranje samo troškova međumjesnoga prijevoza pod uvjetima iz te odluke, ne i troškova mjesnoga prijevoza. Od siječnja 2010. učenici srednjih škola nemaju pravo na besplatan prijevoz, koji se do tada financirao iz državnoga proračuna, a smještaj i prehrana srednjoškolaca u učeničkim domovima također nisu besplatni. To mogu biti neki od razloga zbog kojih dolazi do odustajanja djece od srednje škole.

Prema podacima HZZ-a, do kraja 2015. godine u evidenciji HZZ-a bile su 1192 nezaposlene osobe u dobi od 15 do 18 godina, od čega najviše mladih osoba u dobi od 17 godina (987), a najmanje u dobi od 15 godina (46). Najveći broj maloljetnih nezaposlenih osoba ima završenu srednju školu u trajanju od tri godine te obrazovanje za KV i VKV radnike (654), zatim završenu osnovnu školu (338), nezavršenu osnovnu školu (161) ili nema škole (24) te srednju školu u trajanju od 4 i više godina (15). U mjere aktivne politike zapošljavanja tijekom 2015. uključeno je 613 maloljetnih osoba u dobi od 15 do 18 godina, od čega 610 osoba u dobi od 17 godina te tri osobe u dobi od 16 godina.

Još u 2012. godini preporučili smo da se propiše pravo na besplatan prijevoz za srednjoškolce. Preporuku o osiguranju besplatnog prijevoza za srednjoškolce, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, te osiguranju besplatnog smještaja i prehrane u učeničkim domovima iznijeli smo i 2014. u Alternativnom izvješćaju Odboru za prava djeteta UN-a.

Glavnina pritužbi odnosila se na **nemogućnost upisa** u prvi razred željene srednje škole, a neke od prijava je MZOS naknadno rješavao u suradnji sa školama.

Neke od pritužbi odnosile su se na elemente i kriterije vrednovanja za upis u prvi razred srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) je u 2015. donijelo *Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*, s ciljem da to bude propis trajnijeg karaktera od prijašnjih odluka koje je donosilo svake godine prije upisa, što je stvaralo neizvjesnost kod djece i roditelja u pogledu uvjeta za upis. Roditelji su nam se obraćali smatrajući da se Pravilnikom trebaju vrednovati i neki sadržaji koje nije predvidio kao elemente za vrednovanje pri upisu u srednju školu, što se pretežno odnosilo na vrednovanje sportskih natjecanja i natjecanja u stranim jezicima.

Pravilnikom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole uvedena je mogućnost da škole propišu minimalni bodovni prag za programe u trajanju od najmanje četiri godine. MZOS smo upozorili da takvo rješenje dovodi u pitanje poštovanje načela najboljeg interesa djeteta te da bi djeci, koja nisu ostvarila minimalni bodovni prag, bilo svrsishodno omogućiti novu „šansu“ za daljnje obrazovanje prema njihovim sklonostima, pod uvjetom da je u pojedinom programu ostalo slobodnih mjesta nakon rangiranja kandidata prema uspjehu u prethodnom obrazovanju²².

Tijekom postupka e-upisa u srednje škole pojavile su se nejasnoće i nesnalaženja djece i roditelja čije smo molbe i pritužbe upućivali MZOS-u radi rješavanja nastalih problema. Teškoće su se događale i zato što je izostala pomoć djeci od strane odraslih prilikom prijavljivanja željenih programa u postupku e-upisa. Smatramo da škole trebaju dobro informirati i pripremiti djecu i roditelje za postupak prijave i upisa te učenicima osigurati dežurne kontakt osobe kojima se mogu obratiti za pomoć prilikom prijavljivanja željenih programa kako nesnalaženje ili pogreške tehničke ili administrativne prirode prilikom prijavljivanja programa ne bi onemogućili upis u srednju školu.

²² O tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Poseban problem bili su slučajevi u kojima je djeci, koja se nisu uspjela upisati u željeni program u mjestu stanovanja, ponuđena mogućnost da se upišu u srednje škole izvan mjesta njihova stanovanja ili u privatne škole u kojima je bilo slobodnih mjesta. MZOS-u smo preporučili da svaki slučaj neupisanog djeteta riješava individualno i pomogne djeci kako ne bi snosila posljedice neinformiranosti i krivih procjena odraslih²³.

Kako se navedena situacija ne bi ponovila i dogodine te kako djeca ne bi dva mjeseca nakon početka nastavne godine tražila svoje mjesto u srednjoj školi, smatramo da je u postupku upisa potrebno predvidjeti rokove koji će omogućiti da cijeli postupak upisa bude proveden, potpuno okončan i da sva djeca upisana u srednju školu – prije početka mjeseca rujna. Također, važna je potpuna i pravovremena informiranost djece i roditelja, ne samo od strane MZOS-a, nego i od strane osnivača i škola koje moraju voditi računa da djeci i roditeljima ne daju pogrešne upute i proizvoljne procjene o kapacitetima i mogućnostima upisa.

Roditelji su nam se obraćali i zbog propusta škole koja izvodi umjetničke programe da u uputama za upis djece s teškoćama jasno navede da je jedan od uvjeta za upis minimalni bodovni prag ostvaren na temelju uspjeha u prethodnom obrazovanju. Iako su uvjeti za upis djece s teškoćama bili objavljeni na internetskoj stranici škole, oni nisu sadržavali jasnu informaciju za djecu i roditelje. Djeca koja su prethodno prošla provjeru sposobnosti, kao jedan od uvjeta za upis u umjetničku školu, naknadno su saznala da ne ispunjavaju uvjete za upis jer ne udovoljavaju minimalnom bodovnom pragu. Školu smo upozorili da nije omogućila jasno i transparentno informiranje djece i roditelja o uvjetima upisa te da je, posljedično, onemogućila djecu u djelotvornom pristupu obrazovanju. Od MZOS-a smo zatražili da u suradnji sa školom poduzme potrebne radnje radi upisa djece kako djeca ne bi snosila posljedice zbog propusta škole.

Obaviješteni smo i o slučajevima u kojima je zbog nepopunjenosti kapaciteta došlo do ukidanja pojedinih srednjoškolskih programa u postupku upisa u ljetnom upisnom roku, zbog čega se djeca nisu upisala u željeni program. Iako je *Odlukom o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2015./2016.* bilo utvrđeno da ministar može prije objave konačne ljestvice poretka u oba upisna roka promijeniti strukturu i broj razrednih odjela te broj učenika u razrednom odjelu ovisno o broju učenika prijavljenih u pojedini razredni odjel obrazovnog programa, nejasni su razlozi ukidanja razrednih odjela već u ljetnom upisnom roku. Smatramo da promjena strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednom odjelu tijekom upisnoga postupka nije u najboljem interesu djece koja su, prema elementima i kriterijima, ostvarila pravo na upis te da treba izbjeći ukidanje programa prije objave konačne ljestvice poretka. Također, smatramo da škole, osnivači i MZOS moraju planirati broj razrednih odjela i broj učenika u srednjoškolskim programima na način da to ne ide na štetu djece koja su ispunila uvjete za upis. Planiranje broja, strukture razrednih odjela i broja učenika treba biti pravovremeno.

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaj pritužbi i upita bile su promjene odgajatelja u dječjem vrtiću, promjene u organizaciji rada, ograničenja prostora za igru, broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama, prehrana djece, građevinski radovi, sigurnosni i prostorni uvjeti.

Obratili su nam se i roditelji koji su se pritužili na probleme uzrokovane zatvaranjem dječjeg vrtića. Vijest o odluci o zatvaranju vrtića roditelji su dobili netom prije zatvaranja, što je dovelo do teškoća u organizaciji života te pripremi djeteta na nove okolnosti.

Pravovremena informiranost roditelja o promjenama važna je i za organizaciju života roditelja i radi nužne pripreme djeteta na promjenu, kao i radi sprečavanja kasnijih negativnih reakcija koje narušavaju odnose između roditelja, vrtića i osnivača. Djeca imaju razvojne kapacitete za prilagodbu promijenjenim uvjetima te se ona, uz odgovarajuću potporu roditelja i odgajatelja, brzo mogu prilagoditi na nove uvjete. Zato osnivačima i vrtićima preporučujemo da prilikom planiranja prostornih, kadrovskih i organizacijskih promjena vrtića na vrijeme informiraju roditelje o promjenama.

²³ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Obaviješteni smo o prijevozu djece polaznika jednog dječjeg vrtića školskim autobusom do njihovih domova bez nadzora odrasle osobe. Vrtić, školu i MZOS upozorili smo da je takav prijevoz djece protiv odredbi Obiteljskoga zakona kojom je propisano da roditelji ne smiju dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora osobe starije od 16 godina. Upozorili smo vrtić da mora zahtijevati dovođenje i odvođenje djece od strane roditelja/skrbnika/ovlaštenih osoba starijih od 16 godina te da je svako saznanje o kršenju ove odredbe vrtić dužan prijaviti CZSS-u. Obaviješteni smo i o vozilu koje prevozi djecu u vrtić, a nema odgovarajuće sjedalice za djecu i ne ispunjava uvjete propisane za prijevoz djece. Nakon intervencije policije vrtić se obvezao nabaviti sjedalice.

U više prijava roditelji izražavaju zabrinutost zbog građevinskih radova u vrtiću, zbog prašine i kemijske ugroze, buke. Pitaju zašto se radovi ne izvode u ljetnim mjesecima kad je moguće prilagoditi boravak djece tim radovima. Iz izješća vrtića proizlazi da se uklanjala stara i postavljala nova stolarija što se događalo u dane vikenda radi energetske obnove zgrade. Vrtić obrazlaže da ne može utjecati na termine izvođenja radova jer nije organizator niti investitor već je organizator radova osnivač.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom** obrazovanju roditelji su se, kao i prethodnih godina, žalili na promjene učitelja, formiranje novih razreda, dežurstvo učenika, ugroženost djece u slučajevima uređenja škola i školskog okoliša i ugroženost djece u školskome prijevozu.

U slučajevima promjene učitelja roditelje smo upućivali da svoje nezadovoljstvo i postupak rješavanja radnopravne problematike ne rješavaju preko djece. Ukazivali smo na to da bi roditelji, u suradnji s učiteljima i stručnim suradnicima u školi, trebali pomoći djeci u prihvaćanju promjena i prilagodbi. U povodu početka šk. god. 2015./2016. MZOS-u smo uputili preporuku da je potrebno da škole prilikom planiranja rada uvažavaju kontinuitet rada odgojno-obrazovnih radnika s djecom te da sve organizacijske promjene trebaju biti uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, o čemu su škole dužne pravodobno informirati roditelje i djecu i pripremiti ih na promjene²⁴.

Kao i proteklih godina, roditelji su nas obavještavali o tome da učenici dežuraju na ulaznim vratima škole, što škole opravdavaju nedostatkom financijskih sredstava za zapošljavanje portira. MZOS i škole upozorili smo da za dežurstvo učenika ne postoji zakonsko uporište i da je time ugrožena sigurnost djece.

Obaviješteni smo o slučajevima nepoštovanja propisanog **dnevnog trajanja nastave**, odnosno da učenici dnevno imaju više sati nego što je propisano Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08., 86/09., 92/10., 105/10.-ispr., 90/11., 16/12., 86/12., 94/13., 152/14.). Nastava za učenike do četvrtog razreda ne može trajati duže od 4 sata dnevno, a za ostale učenike osnovne škole duže od 6 sati dnevno. Različitim tumačenjima opterećenja učenika pridonose nejasnoće oko toga što sve čini *dnevno trajanje nastave* te uključuje li ono i izbornu nastavu i nastavu nakon nekoliko sati pauze. MZOS-u smo preporučili da preispita zakonsku odredbu te inicira promjene kako bi zakonska rješenja bila u najboljem interesu djece.

U **školskom prijevozu djece** važan segment su načini postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ponašanjem ugrožavaju druge, otežavaju vožnju ili se na drugi način neprimjereno ponašaju. U povodu početka školske godine 2015./2016. preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima te da dogovore protokole postupanja u određenim situacijama kako bi se pravovremeno zaštitila prava djece.

Predstavnica roditelja školske djece obavijestila nas je da autobus koji djecu vozi u školu iskrcava djecu na autobusnom kolodvoru te do škole moraju prijeći četiri pješačka prijelaza na vrlo prometnoj cesti, zbog čega je njihova sigurnost ugrožena. Nakon preporuke prijevozniku, osnivaču i školi postignut je dogovor da autobus djecu dovozi i iskrcava ispred škole.

U jednom slučaju roditelji su se pritužili na neredovitost prijevoza školske djece i neispravnost vozila kojima se prevoze. Navode da su upozoravali na probleme županiju koja je organizator i naručitelj prijevoza i školu. Zatražili smo postupanje inspekcije sigurnosti cestovnog prometa Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture (MPPI), policije, županije i škole. Inspekcija MPPI obavijestila nas je da je

24 O preporukama u povodu početka školske godine 2015./2016. u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

isključivala iz prometa vozila navedenog prijevoznika zbog neodgovarajućih kvalifikacija i licence za unutarnji prijevoz. MUP nas je obavijestio da je u nadzorima utvrdio niz prekršaja, kao što su: neisticanje table kojom se označavaju autobusi za prijevoz školske djece, neispravnost uređaja za pokazivanje pravca, neopremljenost vozila rezervnim kotačem, neispravnost uređaja za zaustavljanje vozila. Autobus je isključen iz prometa nakon potvrde nedostataka na izvanrednom tehničkom pregledu.

Štrajk odgojno-obrazovnih radnika izazvao je organizacijske probleme u školama i teškoće zbog kontradiktornih informacija djeci i roditeljima o (ne)obvezi dolaska učenika u školu za vrijeme štrajka i (ne)opravdavanju sati. Uputili smo preporuku MZOS-u, Sindikatu hrvatskih učitelja i Nezavisnom sindikatu zaposlenih u srednjim školama da u uvjetima štrajka vode računa o tome da najbolji interes djeteta mora imati prednost pred interesima odraslih te da konflikti i teškoće u postizanju dogovora ne smiju biti na štetu učenika. O preporuci smo obavijestili Vladu RH²⁵.

2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

Pritužbe u ovom području odnose se na nedostatak odgovarajućih kadrova u školama te na nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci.

Prilikom posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama te iz njihovih pisanih obraćanja doznajemo da im nedostaju stručni suradnici, osobito u manjim mjestima i na otocima. Već nekoliko godina preporučujemo MZOS-u zapošljavanje stručnih suradnika ili organiziranje mobilnog tima stručnih suradnika uz korištenje stručnih kapaciteta iz resora zdravstva i socijalne skrbi. U nekim slučajevima preporučivali smo odgojno-obrazovnim ustanovama formiranje zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za ustanove na određenom području.

Znatan broj pritužbi (64) odnosio se na **neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje** odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci te na povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnom procesu (13). Pritužbe su se odnosile na: različita neprimjerena ponašanja prema djeci, nekompetentnost u stručnom i pedagoškom radu, nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za prava i interese djece te nepoduzimanje mjera zaštite prava djeteta. Roditelji navode njihova neprimjerena ponašanja kao što su ispijanje alkohola pred djecom, objavljivanje neprimjerenih sadržaja na mrežnim stranicama, neprikladna prijateljstva s učenicima na društvenim mrežama, neumjesno ispitivanje djece o njihovim navikama i interesima, iskorištavanje djece u političke svrhe, prijetnja udaljavanjem učenika s nastave zbog određenog stila odijevanja ili uređivanja učenika kao načina iskazivanja vlastita identiteta. Neka od prijavljenih ponašanja nisu protuzakonita, no nisu odgojno primjerena. Kod takvih prijava škole nerijetko propuštaju ispitati (ne)etičnost i (ne)profesionalnost u ponašanju odgojno-obrazovnih radnika što je pretpostavka kvalitetnog i odgovornog obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom.

Osobito zabrinjava nespremnost Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) da intervenira u pojedinim slučajevima neprofesionalnog i pedagoški štetnog postupanja, kao, primjerice, u slučaju pritužbe na ocjenjivanje i nepedagoški odnos nastavnice prema djetetu tijekom školske godine, koju su roditelji uputili pravobraniteljici tek nakon što dijete nije prošlo razred na drugom popravnom roku, pokušavajući prije toga problem riješiti u okviru škole. U konkretnom slučaju AZOO je smatrala da, budući da je počela nova školska godina, nije svrsishodno provoditi nadzor nad ocjenjivanjem u prošloj školskoj godini, iako iz pritužbe proizlaze uistinu zabrinjavajući navodi koji dovode u pitanje ne samo ispravnost postupanja tijekom vrednovanja rada konkretnog učenika, već i kompetentnost nastavnice za rad s učenicima. Tek nakon našeg dodatnog obrazloženja i poziva za postupanje AZOO je pristao provesti stručno-pedagoški nadzor, nažalost, ograničenoga dosega, bez mogućnosti efikasnog sankcioniranja rada nastavnice. Zaključujemo da sustav nema odgovor na situacije u kojima naknadno, nakon završetka školske godine, bude utvrđen neodgovarajući rad nastavnika i ocjenjivanje, a učenici u novoj školskoj godini ostaju oštećeni zbog proteklog nepravilnog rada odgojno-obrazovnog radnika.

Ako problem ne mogu riješiti u okviru škole, roditelje upućujemo da se odmah, po saznanju za nezakonit ili nepravilan rad, obrate prosvjetnoj inspekciji ili AZOO-u, ovisno o tome sumnjaju li na nezakonit

25 O tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

ili na neprofesionalan, neetičan i neodgovarajući stručno-pedagoški rad odgojno-obrazovnog radnika. Nerijetko nas roditelji obavještavaju da je odgojno-obrazovni radnik nad čijim radom je zatražen ili proveden nadzor, pred cijelim razredom etiketirao njihovo dijete prozivajući ga zbog toga što su ga njegovi roditelji prijavili. Obaviješteni smo i o slučajevima ucjena u kojima je djetetu nastavnik rekao da će ga „rušiti“ na kraju godine zbog prijave protiv njegova rada.

Sustav ne osigurava odgovarajuće i odlučne reakcije na postupke odgojno-obrazovnih radnika koji, svojim opetovanim konfliktnim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece. Takve osobe ravnatelji se ustručavaju sankcionirati radnopravnim sankcijama, pretežno izričući unedogled samo upozorenja na prava i obveze iz radnog odnosa, ali ne pribjegavaju otkazivanju ugovora o radu zbog povreda prava i obveza iz tog ugovora. Škole se boje pokretati sudske postupke protiv radnika zato što sudskom presudom često bude naloženo školi vratiti radnika na posao i platiti mu zaostale plaće jer škola u sudskom postupku nije dokazala opravdanost otkaza. Teškoće stvara to što u školama izostaje odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika, zbog čega izostaju materijalni dokazi lošeg i štetnog postupanja prema djeci. Proteklih nekoliko godina pratimo slučaj školske psihologinje u osnovnoj školi u čijem radu se opetovano pokazuju nedostaci i postupanja koja nisu u interesu djece, no izostaju mjere kojima bi se njezin rad popravio ili bi ju se udaljilo s radnog mjesta.

Navedeno upućuje na zaključak da je potrebno pojačati stručno-pedagoške nadzore. Nažalost, zabrinjavaju podaci o stručno-pedagoškim nadzorima u prošloj godini, osobito onim provedenim od strane AZOO. U prošloj godini AZOO je u nekim slučajevima odricao svoju nadležnost za nadziranje neprofesionalnog i pedagoški neodgovarajućeg rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika. Jedna od temeljnih uloga agencija koje imaju nadležnost u predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju jesu praćenje rada i osposobljavanje odgojno-obrazovnih radnika i nadzor nad njihovim radom te im je takva nadležnost utvrđena i propisima koji reguliraju njihovu djelatnost. Pritom se opravdano nameće pitanje: ako prosvjetna inspekcija obavlja nadzor nad zakonitošću rada ustanova i njihovih radnika, tko obavlja nadzor nad postupanjem i ponašanjem radnika, koje možda nije nezakonito, ali je neprimjereno, nestručno, nepedagoško, neetično, neprofesionalno i kao takvo štetno za djecu? Ravnatelji imaju odgovornost i obvezu da kao odgovorne osobe škole rješavaju sve probleme i situacije i poduzimaju radnopravne sankcije prema radnicima, čemu, nažalost, rijetko svjedočimo. Stoga, kad izostane intervencija i postupanje ravnatelja ili ono ne urodi plodom, nameće se potreba odgovarajućeg vanjskog nadzora i suzbijanja takvih štetnih ponašanja odgojno-obrazovnih radnika. Ako za to nisu nadležne agencije u sustavu odgoja i obrazovanja kao stručne ustanove za taj posao, tko jest?

U 2015. godini AZOO je proveo 195 stručno-pedagoških nadzora, što je 200 nadzora manje nego 2014. godine (395). Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) provela je 35 nadzora u strukovnim školama, devet manje nego u 2014. godini (44).

U povodu početka školske godine 2015./2016. ponovili smo preporuku iz prijašnjih godina upućenu MZOS-u, AZOO-u i ASOO-u za dodatno zapošljavanje prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika te njihovo osposobljavanje i usavršavanje. Preporučili smo inspektorima i stručno-pedagoškim nadzornicima da se u nadzoru prvenstveno rukovode načelom najboljeg interesa djeteta koji treba imati prioritet pred drugim interesima. Preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje. Mogućnost sudjelovanja djeteta u sudskim i upravnim postupcima koji se odnose na njega jedna je od preporuka Odbora za prava djeteta UN-a.

Obaviješteni smo i o slučajevima u kojima odgojno-obrazovni radnici relativiziraju navode iz pritužbi roditelja ili ih zanemaruju, samostalno procjenjujući da su neutemeljeni, da odgojno-obrazovni radnik „nije kriv“ te da o njegovu ponašanju ne treba obavještavati nadležne institucije. To se dogodilo i u slučaju jedne pritužbe na spolno uzemiravanje učenika od strane učitelja. Nakon intervencije prosvjetne inspekcije i izricanja mjera školi, škola se još i žalila na rješenje prosvjetne inspekcije, uopće ne shvaćajući ni težinu navoda iz pritužbe, niti težinu svoje povrede, odnosno činjenicu da je postupila nezakonito i propustila poduzeti mjere zaštite prava učenika.

Susrećemo se i sa slučajevima u kojima škole traže savjet kako zaštititi djecu od spolnog uznemiravanja i zlouporabe, iako je u primjeni Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Teškoće im stvara to što s jedne strane trebaju osigurati zaštitu djece od spolnog uznemiravanja i zlouporabe, a istodobno osigurati zakonska prava osumnjičenog radnika protiv kojeg još nije pokrenut kazneni postupak, ali ga prema postojećim propisima nije moguće suspendirati samo na temelju sumnje da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Škole upućujemo na poduzimanje radnopravnih i etičkih mjera prema radnicima, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. Načelno smatramo da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece dok se u potpunosti ne otklone sumnje. Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise²⁶.

Primjećujemo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom, predškolske i školske ustanove ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su prema ZOOSŠ-u zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi te je li osuđen za tzv. „spolne delikte“ iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji (NN 143/12., 105/15.). Ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda („potvrda o nekažnjavanju“), ali ne provjeravaju pritom je li osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela. MZOS-u smo preporučili da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Odgojno-obrazovne ustanove nam se obraćaju s upitima kako postupiti u slučaju sumnje na psihičke poteškoće radnika koje utječu ili mogu utjecati na sposobnost za rad s djecom. Upućivali smo ih na odredbe Zakona o radu koje ovlašćuju poslodavca da radnika uputi na liječnički pregled i odredbe ZOOSŠ-a i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97., 107/07., 94/13.) koje propisuju mogućnost upućivanja radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti. Međutim, provjera radne sposobnosti od strane specijalista medicine rada nije odgovarajuća za provjeru mogućnosti obavljanja odgojno-obrazovnih poslova i rad s djecom i uglavnom se svodi na zaključak da je radnik radno sposoban, iako okolnosti slučaja ukazuju da zbog određenih svojstava i ponašanja na štetu djece ne bi smio obavljati odgojno-obrazovni rad.

Pravovremenu i učinkovitu zaštitu djece otežavaju nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih i ostalih radnika, izostanak odgovarajuće regulative i mehanizama provjere sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada te izostanak učinkovitih mjera radnog prava i onih iz stručno-pedagoškog i inspeksijskog nadzora kojima bi se onemogućio rad s djecom onim osobama koje postupaju na štetu djece. Iako je već trebao biti donesen pravilnik kojim bi se regulirale licencije za rad odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, nemamo informacija o aktivnostima na uspostavi tog sustava. U povodu početka šk. god. 2015./2016. MZOS-u smo uputili preporuku o nužnosti uvođenja licencija za rad odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, kojima se bi omogućila periodična provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom i bolja kvaliteta odgojno-obrazovnog rada.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - U osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, pritužbe su se odnosile na: neorganiziranje dopunske nastave, (ne)dostupnost i organizaciju dodatnih sadržaja, kao što su izleti i ekskurzije, na sadržaje školske lektire, nepostojanje programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi, na sudjelovanje djece u vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka te na promidžbene sadržaje koji nisu u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima.

Roditelji su nam se obraćali pritužujući se na neodržavanje dopunske nastave. U jednom slučaju obaviješteni smo o učeniku strancu čija je obitelj dobila azil u RH te učenik ima pravo na dopunsku nastavu hrvatskoga jezika. Budući da mu škola to nije omogućila zatražili smo postupanje prosvjetne inspekcije. Na početku šk. god. 2015./2016. preporučili smo MZOS-u da upozori škole na njihovu zakonsku obvezu da organiziraju **dopunsku nastavu** za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju i na obvezu

26 Više o tome u poglavlju *Zaštita djeteta od spolnog iskorištavanja i zlouporabe*.

da posebnu pomoć pruže djeci koja ne znaju ili nedostatno poznaju hrvatski jezik, u pripremnoj i dopunskoj nastavi. Smatramo da su škole u ispunjavanju ovih obveza dužne zatražiti odgovarajuću materijalnu i kadrovsku podršku MZOS-a.

Roditelj nam se obratio s pritužbom na ocjenjivanje iz predmeta Tjelesna i zdravstvena kultura, smatrajući upitnim ocjenjivanje djece prema tablicama prosječnih sportskih postignuća za određenu dob (npr. koliko bi djeca u određenoj dobi trebala brzo trčati ili skočiti u dalj). Smatra da je, zbog razlika u tjelesnim karakteristikama djece takvo ocjenjivanje nepravedno i neku djecu stavlja u nepovoljniji položaj. Zatražili smo od MZOS-a da nas obavijesti o načinima ocjenjivanja učenika u Tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi.

Primili smo pritužbu na aparate za slatkiše i gazirana pića u školama te na plakat kojim se u prostoru škole poziva na tečaj manekenstva za djecu i mlade od 6 do 22 godine. Osnivač je svim školama na svojem području poslao uputu da provjere koji se **promidžbeni materijal** nalazi u školama te da se uklone oni materijali koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja.

Od roditelja samo primali pritužbe zbog nepostojanja **alternativnog programa vjeronauku** u osnovnim školama. O ovoj temi izvještavamo već niz godina. Još 2011. godine Vladi RH smo preporučili uvođenje alternativnog programa vjeronauku, a na to smo ukazali i u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a. Znatni broj pritužbi odnosio se na obvezno uključivanje djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa i na zanemarivanje potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora svojih roditelja ne sudjeluju u aktivnostima kao što su molitve, blagoslovi i vjerski obredi²⁷.

Primili smo nekoliko pritužbi roditelja na provedbu i rezultate **natjecanja** u nadležnosti AZOO-a. U jednoj od pritužbi roditelj navodi da su na natjecanju iz informatike, zbog nejednakih kriterija županija za odabir sudionika školskih natjecanja u informatici za županijsku razinu natjecanja, djeca stavljena u neravnopravan položaj. Uputili smo MZOS-u i AZOO-u preporuku za ujednačavanje kriterija i otklanjanje neravnopravnog položaja djece u pristupu natjecanju. MZOS se složio s našom preporukom za ujednačavanje kriterija za županijska natjecanja i uputio AZOO da poduzme aktivnosti radi ujednačavanja kriterija. Nažalost, AZOO nije prepoznao problem na koji smo ukazali i nije prihvatio preporuku da poduzme aktivnosti radi ujednačavanja kriterija²⁸.

Iako nismo primali pritužbe roditelja na provedbu zdravstvenog odgoja, ovom temom, kao i uvođenjem obveznog građanskog odgoja i obrazovanja za svu djecu, bavili smo se i u 2015.

Prema izvješću AZOO-a, viši savjetnici AZOO-a u suradnji s vanjskim suradnicima izradili su program za provedbu zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama (Odluka o donošenju nastavnog plana i programa zdravstvenog odgoja za osnovne i srednje škole, NN 106/13.). Sadržaji i ishodi učenja integrirani su u postojeće sadržaje nastavnih predmeta, školske preventivne programe, sate razrednika i školske projekte. Viši savjetnici AZOO-a proveli su različite oblike stručnoga usavršavanja učitelja i nastavnika za izvođenje programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u školama. AZOO i MZOS objavili su priručnike za provedbu zdravstvenoga odgoja u osnovnim i srednjim školama: Priručnik za učitelje i stručne suradnike u razrednoj nastavi, Priručnik za učitelje i stručne suradnike u osnovnoj školi i Priručnik za nastavnike i stručne suradnike u srednjoj školi.

Djeca i mladi još uvijek, prema našim saznanjima, nemaju sustavnu edukaciju o zdravom životu i odgovornom spolnom ponašanju iako je zdravstveni odgoj (čija je sastavnica i spolni odgoj), kao obavezni sadržaj i kao međupredmetna tema i dio satnice razrednog odjela, uveden u svim razredima osnovne i srednje škole u šk. god. 2012./2013. Od 2007. godine ukazujemo na potrebu uvođenja zdravstvenog odgoja u škole kao obveznog sadržaja. Konvencija o pravima djeteta daje djeci bezuvjetno pravo na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njihova zdravlja, što uključuje i informacije o spolnom odgoju i spolno odgovornom ponašanju. Povodom početka školske godine 2015./2016. MZOS-u smo ponovili preporuku da učitelji, nastavnici i stručni suradnici moraju biti dodatno pripreml-

²⁷ O tome više u poglavlju *Diskriminacija*.

²⁸ O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

jeni i educirani za provođenje programa zdravstvenog odgoja, da znaju kako na primjeren način djecu informirati o svim zdravstvenim temama, uključujući spolnost te da očekujemo i sudjelovanje liječnika u provođenju ovog programa²⁹.

(56) O nužnosti osiguravanja jedinstvenog zdravstvenog i spolnog odgoja u školama upozorili smo i 2014. u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a koje je Hrvatskoj uputio preporuku *da pojača mjere kojima će podizati svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju, s posebnim naglaskom na spolno prenosive bolesti te da osigura sustavno zdravstveno obrazovanje.*

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Prema izvješću AZOO-a, sve osnovne i srednje škole dužne su provoditi Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u RH. U šk. god. 2015./2016. 22 osnovne škole eksperimentalno provode izborni program Građanskog odgoja i obrazovanja za 8. razred. Isti izborni program u 2014./2015. eksperimentalno su provodile 34 osnovne škole.

Smatramo da sva djeca u odgojno-obrazovnim ustanovama moraju dobiti sustavnu poduku iz građanskog odgoja i odgoja za ljudska prava te za toleranciju i suživot u demokratskom društvu, što zasad nije slučaj.

Na početku školske godine 2015./2016. ponovili smo preporuku MZOS-u da **građanski odgoj i obrazovanje** u svim školama mora biti obvezni nastavni sadržaj. Na nužnost osiguravanja jednake dostupnosti obveznog građanskog odgoja i obrazovanja u svim školama upozorili smo i 2014. u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a, koji je upozorio na nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim pravima. U vrijeme pisanja ovog izvješća u tijeku je javna rasprava o cjelovitoj kurikulumskoj reformi, uključujući i međupredmetne teme zdravlje te građanski odgoj i obrazovanje. Očekujemo da neće biti spornih pitanja te da će učenicima biti omogućeno stjecanje svih znanja i vještina koje bi trebali dobiti u okviru zdravstvenog i spolnog te građanskog odgoja i obrazovanja³⁰.

2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Odgojno-obrazovni radnici ponekad propuštaju roditelje informirati o odgojno-obrazovnom procesu i svim pitanjima koja se tiču djeteta. Roditelji se obraćaju pravobraniteljici zbog neinformiranosti o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove, očekujući da im da informaciju ili uputu, da riješi njihove dvojbe ili bude medijator u njihovom odnosu s ustanovom. Roditelji bi se trebali obratiti prvenstveno odgojno-obrazovnim radnicima ili ravnatelju radi dobivanja informacija, rješavanja problema i teškoća, kao i međusobnih odnosa.

Pojedini slučajevi sukoba roditelja i odgojno-obrazovnih radnika, u kojima su „zaraćene strane“ usmjerene na međusobno dokazivanje krivnje, a ne na dobrobit djeteta, nerijetko rezultiraju ispisivanjem djeteta iz odgojno-obrazovne ustanove. Kako bi komunikacija roditelja i odgojno-obrazovnih radnika bila partnerska i fokusirana na dijete, potrebno je kontinuirano osposobljavati odgojno-obrazovne radnike za profesionalnu i primjerenu komunikaciju s roditeljima i mirno rješavanje teškoća i sukoba. Ako odgojno-obrazovni radnik postupa neprofesionalno i neprimjereno, ne pruža informacije i odbija suradnju, roditelji se trebaju obratiti ravnatelju i nadzornim tijelima, prosvjetnoj inspekciji MZOS-a, AZOO-u ili ASOO-u.

Ako roditelj zanemaruje odgoj i obrazovanje djeteta i ne odaziva se na pozive škole za razgovor s razrednikom i stručnim suradnicima škole, škola je dužna o tome obavijestiti ured državne uprave u županiji nadležan za obrazovanje i CZSS, koji su dužni poduzeti mjere za zaštitu djeteta i o tome obavijestiti školu. U takvim situacijama škola mora uspostaviti koordiniranu suradnju sa svim tijelima uključenima u slučaj. Ako se roditelj ponaša neprimjereno i za dijete ugrožavajuće, škola je obvezna o tome obavijestiti CZSS, a u slučaju nasilnog ponašanja, napada i prijetnji zatražiti i intervenciju policije.

U preporuci MZOS-u u povodu početka šk. god. 2015./2016. preporučili smo pravovremeno informiranje roditelja o odgojno-obrazovnom procesu, o načinima komunikacije sa školom, o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima te o pravima i obvezama učenika.

29 O preporuci o zdravstvenom odgoju u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu — Roditelji i odgojno-obrazovne ustanove ponekad se obraćaju pravobraniteljici očekujući da riješi problem narušenih odnosa među odgojno-obrazovnim radnicima ili između njih i ravnatelja. Sukobi među radnicima odražavaju se na kvalitetu i nesmetano odvijanje odgojno-obrazovnog procesa i narušavaju njihov autoritet u odnosima s učenicima. Zbog nemogućnosti ili nespremnosti da uspostave primjerene i kolegijalne međusobne odnose, odgojno-obrazovni radnici propuštaju učenicima poslati poruku da se međusobni odnosi moraju rješavati mirnim putem uz uvažavanje drugoga.

U takvim situacijama obično tražimo uključivanje nadzornih tijela — prosvjetne inspekcije MZOS-a i AZOO-a, no oni se proglašavaju nenadležnima za rješavanje sukoba među odraslima. U jednom slučaju sukoba odraslih u kojem smo uputili preporuku MZOS-u i AZOO-u za uključivanjem u rješavanje problema i za organiziranjem supervizije i medijacije za djelatnike odgojno-obrazovne ustanove, prosvjetna inspekcija MZOS-a obrazložila je svoju nenadležnost time što, prema propisima, obavlja nadzor zakonitosti rada odgojno-obrazovnih ustanova te je uputila na nadležnost Školskog odbora da razriješi ravnatelja ako on ne obavlja svoje dužnosti u rukovođenju ustanovom. AZOO smatra da nije nadležna za narušene odnose među odraslima, iako je Zakonom o Agenciji za odgoj i obrazovanje propisano da je njezina djelatnost obavljanje stručnih i savjetodavnih poslova u odgoju i obrazovanju; sudjelovanje u praćenju, unapređivanju i razvoju odgoja i obrazovanja te pružanje stručne pomoći i davanje uputa ustanovama, njihovim ravnateljima te odgojno-obrazovnim radnicima u provedbi djelatnosti odgoja i obrazovanja. AZOO superviziju smatra neodgovarajućom metodom za konkretan slučaj, a za provedbu medijacije, iako ju procjenjuje korisnom, navodi da nema osposobljenih stručnjaka. U situaciji nenadležnosti nadzornih tijela i neosposobljenosti AZOO za provedbu medijacije, dodatno zabrinjava nespremnost ravnatelja da se aktivno uključi u rješavanje sukoba te njegova nekompetentnost kao osobe odgovorne za uspostavu odgojno poticajnog okruženja za učenike.

U povodu početka školske godine 2015./2016. preporučili smo da škole rješavaju međusobne sukobe radnika ili one između radnika i ravnatelja uz pomoć MZOS-a i nadležnih agencija, kako se sukobi odraslih ne bi negativno odražavali na prava djece u odgojno-obrazovnom procesu.

Dio problema leži u činjenici da odgojno-obrazovne ustanove, iako imaju etički kodeks odgojno-obrazovnih radnika kao skup pravila poželjnog ponašanja, taj kodeks ne primjenjuju ili povredu njegovih pravila ne tretiraju kao povredu radne obveze koja za posljedicu ima sankcije. Nailazimo na nespremnost nadležnog školskog tijela da utvrđuje etičke povrede, kao i na nekompetentnost ravnatelja da povredu etičkih načela vrednuje kao povredu radne obveze koja za posljedicu ima sankcije. Možemo zaključiti da odgojno-obrazovni sustav nema uspostavljen mehanizam zaštite učenika od sukoba odraslih osoba koji utječu na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, na osiguranje skladnog i odgojno poticajnog okruženja, a time i na prava i interese učenika.

2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 35.558 djece s teškoćama u razvoju (TUR), što čini 7% od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 25. siječnja 2016.). U ukupnom broju više je dječaka (62%) u odnosu na djevojčice (38%). U odnosu na dob najviše je djece s TUR u dobi od 10-14 godina (46,9%), a najmanje u dobi od 0-4 godina (3,6%). Najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najveći udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, je u Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća najzastupljeniji su poremećaji glasovno-govorne komunikacije (36,8%), oštećenja središnjeg živčanog sustava (17,8%) i intelektualne teškoće (16,4%)³¹.

Ako ove podatke usporedimo s prijavama u kojima je postupao naš Ured u području odgoja i obrazovanja, veći je broj prijava kršenja prava na obrazovanje kod dječaka (56%) u odnosu na djevojčice (32%). Najveći broj prijava odnosi se na područje Grada Zagreba (40%) i Splitsko-dalmatinske županije (17%). Prema zastupljenosti teškoća, najviše je pritužbi na kršenje prava djece s poremećajima glasovno-govorne komunikacije (13%) i djece s višestrukim teškoćama (10%)³².

30 O preporuci o građanskom odgoju više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

31 Podaci su dobiveni od Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

32 Podaci su dio statističke analize koja se vodi pri Uredu pravobranitelja za djecu.

U odnosu na prošlu godinu, ove godine bilježimo blagi pad prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje (sa 92 prijave na 78), dok je i nadalje područje najveće zastupljenosti kršenja prava sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. U usporedbi s prošlom godinom, smanjen je broj prijava povreda prava djece s TUR u vezi upisa učenika s TUR u prvi razred srednje škole, a najčešće područje kršenja prava djece s TUR i dalje je područje osiguravanja podrške za djecu s TUR u vidu pomagača u vrtiću i pomoćnika u nastavi i/ili komunikacijskih posrednika u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju.

Važno je naglasiti da se znatan dio aktivnosti Ureda odnosio na poticanje poboljšanja sustava odgoja i obrazovanja za djecu s TUR na općoj razini. Tako je pravobraniteljica za djecu pokrenula inicijativu u vezi s osiguravanjem financijskih sredstava za pomoćnike u nastavi za šk. god. 2015./2016. Pravobraniteljica i savjetnica održale su dvije stručne radionice za odgojitelje, stručne suradnike i roditelje djece s TUR, kao i niz izlaganja na temu prava djece s TUR u odgojno-obrazovnom sustavu.

Ured Pravobraniteljice za djecu proveo je istraživanje s učenicima s TUR koji pohađaju završne razrede srednjih škola u šest centara za odgoj i obrazovanje. Istraživanjem je dobiven dublji uvid u mišljenja i poglede djece o srednjoškolskom obrazovanju, a zaključke istraživanja pravobraniteljica je uputila MZOS-u.

U daljnjem tekstu dat ćemo pregled obrazovanja djece s TUR prema tri sustava odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja — U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja najzastupljenije područje kršenja dječjih prava odnosi se na nemogućnost upisa djece s TUR u vrtić i skraćivanje boravka djece s TUR u vrtiću zbog nedostatne podrške pomagača u vrtiću. Unatrag nekoliko godina, sustav pokušava ponuditi primjeren odgovor na ovaj problem, no pomaci su još slabo vidljivi. Kao i prošlih godina, uočavamo porast broja djece s TUR koja nemaju osiguranu **podršku pomagača u vrtiću**. Iz pritužbi po kojima smo postupali saznajemo da djeca s TUR nemaju pomagača u vrtiću ili ih vrtić niti ne upisuje ako nije osigurana podrška pomagača. Ukoliko djeca imaju osiguranu podršku pomagača, to je najčešće u rasponu od 2 do 4 sata što znači da dijete toliko vremena može boraviti u vrtiću. U takvim slučajevima upućivali smo preporuku lokalnim zajednicama da prilikom donošenja proračuna brigu o djeci s TUR postave kao jedno od prioritarnih područja. Iako u manjem broju slučajeva, lokalne zajednice su nas obavijestile da su postupile prema preporuci i osigurale financijska sredstva za podršku pomagača u vrtiću.

U jednom slučaju roditelj je bio zamoljen da dijete ne dovodi u vrtić tijekom ljeta jer su tada djetetov pomagač kao i njegove odgojiteljice na godišnjem odmoru. Za drugi primjer ističemo vrtić koji je želio nametnuti roditelju financiranje pomagača iz sredstava djetetove osobne invalidnine. Smatramo da su ovakve situacije nedopustive i primjer su stavljanja djece s TUR u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu djecu. Već duži niz godina pravobraniteljica upozorava kako sustav financiranja pomagača od strane lokalne zajednice nije dovoljan.

Veću izloženost diskriminaciji djece s TUR otvara i zakonodavno uređenje predškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97., 107/07. i 94/13.), Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja (NN 63/08. i 90/10.) kao i Odluka o donošenju Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN 5/15.) ne definiraju pomagača kao oblik potpore djetetu u predškolskoj ustanovi, ali omogućavaju dodatno zapošljavanje odgojitelja ili stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, ovisno o specifičnim potrebama djeteta. U svrhu zadovoljavanja potrebnih financijskih uvjeta za angažiranje pomagača, MZOS savjetuje korištenje mjera za zapošljavanje, primjerice mjeru „Mladi za mlade“. Na sličnom sustavu financiranja započelo je osiguravanje financijskih sredstava za pomoćnike u nastavi, što se pokazalo nedovoljno kvalitetnim i neodrživim.

Ove godine također zamjećujemo trend **smanjenja opsega boravka djece s TUR u vrtiću**. Odluku o smanjenju opsega boravka djeteta, vrtić bi trebao donijeti temeljem kontinuiranog praćenja djeteta od odgojno-obrazovnih radnika, zdravstvenog voditelja i vanjskih suradnika, predstavnika različitih institucija putem kojih dijete ostvaruje različite rehabilitacijske sadržaje. U suprotnom, stječe se dojam, na što nam se mnogi roditelji pritužuju, da vrtić ne želi uključiti dijete s TUR, odnosno da ga želi uključiti samo na nekoliko sati dnevno, ponekad i svega nekoliko sati tjedno. Odluka o skraćivanju (ili produživanju)

boravka djeteta s TUR u vrtiću treba biti usklađena s praćenjem i potrebama djeteta, u dogovoru s roditeljima, uvažavajući preporuke vanjskih stručnjaka.

U našem postupanju zamijetili smo sve češću praksu vrtića da se razdoblje praćenja, koje se u pravilu provodi tri mjeseca, produžuje na duži vremenski period. Smatramo da bi trebala postojati univerzalna procedura postupanja za vrijeme praćenja djeteta kako se ne bi događalo da razdoblje praćenja u različitim vrtićima traje različiti vremenski period, od tri mjeseca pa čak i do godine dana. Susreli smo se sa situacijom da se odgovornost o opsegu boravka djeteta spušta na matičnu odgojiteljicu koja onda to vrijeme produljuje na predugačak period. U drugom slučaju, individualni program za dijete s TUR nije imala odgojiteljica, već samo stručna služba, pa stoga odgojiteljica nije mogla planirati posebne aktivnosti za dijete niti učinkovito pratiti djetetov razvoj jer nije imala potpuni uvid u djetetov plan i program.

Uspješna provedba odgojno-obrazovnog uključivanja djeteta s TUR trebala bi biti zajednički cilj kako roditelja djece s TUR tako i vrtića, što zahtijeva njihovu kvalitetnu suradnju. Nedostatnost komunikacije i neujednačenost procedura pri uključivanju djeteta s TUR u vrtić potvrđuje i pritužba roditelja koji su ispisali dijete iz vrtića jer, zbog radnih obveza, nisu mogli pristati na skraćeni opseg boravka djeteta u adaptacijskom razdoblju. Smatramo da je vrlo važno razvijati međusobno razumijevanje i uvažavanje između roditelja i vrtića kako bi se, s jedne strane, roditelji mogli organizirati te, s druge strane, kako bi se vrtić mogao pravovaljano pripremiti za dolazak djeteta s TUR. Stoga je važno da roditelji vrtiću ne prešućuju djetetove teškoće i da uredno dostave cjelokupnu dokumentaciju o djetetu, kako bi vrtić mogao na vrijeme poduzeti potrebne korake za pripremu.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja — Za vrijeme pisanja ovoga izvješća MZOS je, u sklopu kurikularne reforme, predstavio novi kurikulumski dokument „Okvir za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama“. To je dokument kojim se određuju kurikulumski aspekti odgoja i obrazovanja djece i učenika s TUR te čini osnovu za primjenu svih nacionalnih kurikulumata, područja kurikulumata, kurikulumata nastavnih predmeta i kurikulumata međupredmetnih tema kod djece/učenika s teškoćama. Ove godine donesen je dugo očekivani podzakonski akt — *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama*. To smatramo pozitivnim, uz primjedbu da *Pravilnikom* nije uređen sustav podrške pomoćnika u nastavi, što je jedno od najčešćih područja kršenja prava djece s TUR na obrazovanje. Iako je ZOOSŠ-om predviđeno donošenje akta koji uređuje podršku pomoćnika u nastavi i/ili komunikacijskih posrednika, taj akt nije donesen. Zasad postoji samo nacrt prijedloga *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima*, a bez njega otežana je primjena *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama*. Unatoč pomacima na bolje, ostvarivanje obrazovnih prava i dalje predstavlja problem za djecu s TUR.

Prema prijavama po kojima je postupao naš Ured, i ove godine primjećujemo nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za uključivanje djece s TUR, nedovoljnu pristupačnost i opremljenost škola te i dalje, nedostupnost pomoćnika u nastavi za učenike s TUR. U ovome izvješću, usmjerit ćemo se na one aspekte školovanja djece s TUR koji su specifični za 2015. godinu, ne ulazeći pritom u dublju interpretaciju onih teškoća u provedbi inkluzivne prakse o kojima smo izvješćivali prijašnjih godina.

Promatrajući tri parametra inkluzivne prakse koja smo razmatrali u prošlogodišnjem izvješću (kompetencije odgojno-obrazovnih radnika; uloga školskog okruženja i osiguravanje pomoćnika u nastavi), ove ćemo se godine osvrnuti na dva koja su obilježila ovogodišnju inkluzivnu odgojno-obrazovnu praksu, odnosno na problematiku nedostatnih kompetencija odgojno-obrazovnih radnika i problematiku osiguravanja pomoćnika u nastavi.

Nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika odnose se na pritužbe da učitelji/nastavnici ne prilagođavaju pristup, metode i oblike rada djetetovim teškoćama, unatoč postojanju rješenja o primjerenom programu školovanja. Roditelji su se također prituživali da učenici nemaju izrađene individualizirane odgojno-obrazovne programe (IOOP) ili da oni nisu doneseni na vrijeme (prije početka školske godine) te da se ne temelje na procjeni sposobnosti, interesa i potreba učenika s TUR. U ovakvim slučajevima zatražili smo izvješća nadležnih institucija te potom uputili preporuke i prijedlog rješenja koje je u najboljem interesu djeteta u konkretnom slučaju. Napominjemo da IOOP treba uključivati inicijalnu procjenu koja opisuje teškoće koje učenik ima, primarne potrebe učenika te što je sve potrebno provoditi u radu s učenikom i na koji ga način motivirati. Plan podrške za

učenika s TUR treba sadržavati precizne i primjerene strategije podrške u odnosu na uočene teškoće učenika.

Uočavamo da je potrebno pružiti veću stručnu pomoć učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima u načinu formiranja individualiziranog pristupa i u prilagođavanju nastavnih sadržaja za učenike s TUR. Smatramo da je nužno poboljšati informiranost odgojno-obrazovnih radnika, kao i protočnost informacija, na relaciji MZOS – osnivač – škola. Mišljenja smo da je odgovornost osnivača, u suradnji s MZOS-om, u specifičnim situacijama školama pružiti veću podršku (financijsku i savjetodavnu) kako bi mogle odgovoriti na potrebe učenika. Za primjer navodimo školovanje učenika koji je imao rješenje o primjerenom programu školovanja u posebnom razredu, a kako je on bio jedini učenik s takvim rješenjem, škola nije mogla formirati posebni razredni odjel. Roditelji su se žalili te je odlučeno da do završetka žalbenog procesa učenik ostane u školi u kojoj je upisan (matičnoj školi), ali u redovnom razrednom odjelu. Škola je u tom privremenom razdoblju tražila podršku pomoćnika i dobila ga svega na 10 sati tjedno. Takva podrška je nedovoljna, a ovakav način uključivanja ne doprinosi stvaranju pozitivnih iskustava inkluzije.

Kao drugi primjer, navodimo školu koja nam se obratila za pomoć i podršku u situaciji kada su naišli na teškoću organiziranja nastave za dvoje učenika s TUR u posebnom razrednom odjelu. U tom razrednom odjelu školuju se samo ta dva učenika, od kojih jedan ima veće teškoće koje bitno ometaju njegov rad i ponašanje, ali su i ugrožavajuće za drugog učenika i odgojno-obrazovne djelatnike koje rade u tom razredu (učiteljica i pomoćnica u nastavi). Osim što smo zatražili provedbu nadzora AZOO-a, pravobraniteljica je u ovom slučaju preporučila i konferenciju slučaja na kojoj bi sudjelovali predstavnici škole, osnivača, ureda državne uprave, centra za socijalnu skrb, MZOS-a i AZOO-a (prema procjeni i vanjski stručnjak-dječji psihijatar) kako bi se iz različitih aspekata moglo sagledati školovanje učenika te na taj način pridonijeti donošenju mjera potrebnih za povećanje kvalitete obrazovanja za oba učenika. Privremeno rješenje u vidu fizičkog razdvajanja učenika u različite prostorije, pri čemu jedan radi s učiteljicom rehabilitatoricom, a drugi s pomoćnicom nije primjereno jer ne može zadovoljiti potrebe učenika s TUR. Ovaj slučaj također pokazuje nedovoljnu povezanost i protočnost informacija između dva različita sustava – sustava obrazovanja i zdravstvenog sustava – što posljedično onemogućava provedbu odgovarajućeg odgojno-obrazovnog rada te šteti djetetovom rastu i razvoju.

Prema cilju *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* (NN 124/14.) koji se izravno tiče obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, najdjelotvorniji načini unapređivanja kvalitete obrazovnih sustava su intervencije na školskoj razini koje su usmjerene na učenika. Jedna od takvih intervencija uključuje i osiguravanje podrške **pomoćnika u nastavi i komunikacijskih posrednika**. Budući da u Hrvatskoj ne postoji sustavna i svoj djeci jednako dostupna podrška pomoćnika u nastavi, pravobraniteljica je pozvala Vladu RH, Hrvatski Sabor, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava (MRMS), MZOS i Hrvatsku zajednicu županija da zajednički pronađu rješenje za stvaranje održivog i kontinuiranog modela financiranja pomoćnika u nastavi. Nažalost, nije naišla na odaziv spomenutih dionika. Iako je ove godine MZOS, kao posredničko tijelo u postupku odabira projekata u okviru poziva za dodjelu bespovratnih sredstava „Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika učenicima s TUR u osnovnim i srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama”, osigurao dodatni iznos sredstava za financiranje pomoćnika u nastavi, smatramo da projektno financiranje pomoćnika nije trajan i održiv model. Nepostojanje sustavnog modela financiranja pomoćnika u nastavi dovodi do primjene različitih načina (su)financiranja, koji nisu u najboljem interesu djeteta.

I dalje od roditelja, škola i gradova/županija doznajemo o učenicima s TUR koji su ostali bez pomoćnika u nastavi. Neki roditelji pritužuju se na neprimjereni opseg podrške pomoćnika jer dijete ima pomoćnika u nastavi svega dva sata dnevno. Pojedini gradovi, kao osnivači škola, izvijestili su nas da zaprimaju sve veći broj zahtjeva škola za uključivanje pomoćnika u nastavi te se događa da određenom broju zahtjeva ne mogu udovoljiti. Još uvijek svjedočimo praksi, zbog manjka pomoćnika, da ulogu pomoćnika u nastavi preuzimaju roditelji učenika s TUR. Stav je našeg Ureda da pomoćnici u nastavi i komunikacijski posrednici koji rade s djecom s TUR trebaju obvezno imati pedagoška znanja i kompetencije za rad s djecom, kao i stručna znanja i kompetencije za rad s djecom s teškoćama u razvoju.

S ciljem razvijanja cjelovitog sustava podrške pomoćnika u nastavi i komunikacijskih posrednika za učenike s TUR preporučamo:

- *razmatranje modela (su)financiranja pomoćnika i komunikacijskih posrednika iz sredstava državnog proračuna ili decentralizaciju sredstava iz državnog proračuna za navedenu namjenu jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem kraju Republike Hrvatske se školuju i žive;*
- *žurno donošenje Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima koji će definirati uloge i zadaće pomoćnika/posrednika, potrebne kompetencije i program edukacije pomoćnika/posrednika (licenciranje), jedinstvene kriterije za dobivanje pomoćnika/posrednika, način njihova angažiranja (ugovor o radu, ugovor o djelu i sl.) te evaluaciju i superviziju njihova rada.*

U ustanovama koje provode **posebne programe obrazovanja** uočavamo nedostatak odgojno-obrazovnih i zdravstvenih djelatnika. Centar za autizam Zagreb izvijestio nas je o potrebi zapošljavanja zdravstvenog radnika zbog potrebe pružanja individualne podrške i zdravstvenog nadzora učenika. Slučaj Centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači ukazuje na problematiku organiziranja nastave u slučaju duže bolesti defektologa/učitelja jer se tada ne zapošljava zamjena, već se učenici preraspodjeljuju u druge razredne odjele/skupine pa ti razredi/skupine broje više učenika nego je to propisano ili se u taj razred raspoređuje druga stručna ili nestručna osoba, što negativno utječe na obrazovni rad te ugrožava sigurnost učenika i djelatnika. Ove i slične situacije dodatno otežava Odluka o zabrani novog zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama (NN 114/14., 32/15.). Smatramo da je u brizi i skrbi za djecu s TUR potrebno više fleksibilnosti kako bi im se omogućilo školovanje u skladu s njihovim potrebama³³.

Završno, željeli bismo spomenuti primjer dobre prakse uvažavanja mišljenja djeteta, prilikom provedbe stručno-pedagoškog nadzora AZOO-a jer ove godine zamjećujemo da se u pojedinim nadzorima razgovaralo s djecom.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja — U odnosu na prošlu i prethodnu godinu, ove godine bilježimo pad broja prijava koje se odnose na postupak **upisa djece s TUR u prvi razred srednje škole**. Prošle godine problematizirali smo svrhovitost definiranja prava na izravan upis za kandidate s TUR, što se za šk. god. 2014./2015. bolje definiralo postojećim *Pravilnikom o elementima i kriterijima za upis kandidata u I. razred srednje škole* (NN 49/2015.). Prema odredbama spomenutog *Pravilnika*, kandidati s TUR rangiraju se na zasebnim ljestvicama poretka, na temelju ostvarenog ukupnog broja bodova utvrđenog tijekom postupka vrednovanja, u programima obrazovanja za koje posjeduju stručno mišljenje službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a. Kandidatima s TUR ne jamči se upis u prijavljene obrazovne programe ukoliko se upisna kvota za pojedini program obrazovanja popuni kandidatima s TUR s više bodova.

Ponavljamo da i dalje uočavamo nedostatak primjerenih obrazovnih programa koji su usklađeni s potrebama tržišta rada na što se pritužuju i škole i roditelji kandidata s TUR. Iz pritužbi roditelja i ove godine uočavamo nedovoljnu suradnju između kandidata s TUR i ureda državne uprave u postupcima odabira obrazovnog programa za listu prioriteta. Prema izvješću MZOS-a, koje smo zatražili u konkretnim slučajevima, MZOS predlaže moguća rješenja trenutne situacije, ne mijenjajući pritom unos prioriteta programa, koji, prema navodima pritužitelja, nije bio u skladu sa željama kandidata s TUR.

Iz kontakata s **centrima za odgoj i obrazovanje (COO)**³⁴ saznajemo da je potrebna bolja edukacija odgojno-obrazovnih radnika osnovnih škola, roditelja i samih kandidata s TUR o uvjetima upisa u COO-e. Podsjećamo, pravobraniteljica je na to upozoravala i u prošlogodišnjem izvješću, istaknuvši potrebu tiskanja provedbenih akata i materijala koji se tiču upisa u srednju školu na prilagođenom tisku (brajici, uvećanom tisku, digitalnom obliku s hrvatskim znakovnim jezikom ili u oblicima jednostavnim za čitanje i razumijevanje) radi bolje informiranosti samih kandidata s TUR i njihovih roditelja. Iz COO-a, na

33 O zatvaranju Osnovne škole Vinko Bek i njezinom preseljenju na novu lokaciju detaljnije govorimo u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

34 Podaci su dobiveni iz stručno vođenih rasprava o srednjoškolskom obrazovanju učenika s TUR koje je Ured proveo u šest centara za odgoj i obrazovanje koji provode srednjoškolske programe obrazovanja.

temelju iskustava, govore ono na što je i pravobraniteljica za djecu uputila MZOS, a odnosi se na nedovoljno uvažavanje obiteljskih prilika kandidata s TUR (informatička nepismenost, neposjedovanje računala i/ili pristupa internetu, siromaštvo, otežano razumijevanje uputa, slabe roditeljske kompetencije) uslijed čega kandidati kasne s prijavama, ne poštuju zadane rokove i slijed potrebnih radnji za upis u željenu srednju školu. COO-i ističu pomanjkanje ustanova ovoga tipa u Hrvatskoj što rezultira, ne samo činjenicom da se velik dio kandidata s TUR treba preseliti u mjesto školovanja, već i činjenicom da dio njih ostane neupisan (ponekad je upisna kvota premala, a ponekad dio kvote popune učenici ponavljajući). Kruta pravila ostavljaju djecu sa specifičnim teškoćama neupisanu! COO-i ističu problem nove odluke o promjeni programa, odnosno prelaska iz jedne u drugu školu, koja se, prema dopunama ZOOSŠ-a, može primjenjivati najkasnije do početka drugog polugodišta. Smatraju da se za učenike s TUR treba predvidjeti zakonska iznimka te im omogućiti prijelaz iz redovnog u posebni program slijedeći potrebe učenika (školski neuspjeh, zdravstvene kontraindikacije i sl.). Pojedini COO-i iznose problem otežanog pronalaska poslodavaca za obavljanje praktične nastave te ističu potrebu žurnog rješavanja pitanja radne asistencije za učenike s TUR za vrijeme praktične nastave.

I ove godine ponavljamo upozorenje o **nedovoljnoj educiranosti i senzibiliziranosti djelatnika srednjih škola o potrebama učenika s TUR**. Ponekad djelatnici škole pokazuju vrlo nisku razinu senzibiliteta, ali ujedno i znanja, o učenicima s TUR. To može jasno prikazati primjer srednje škole koja od početka upisa učenika s TUR pokazuje jasan stav kako zapravo ne želi uključiti učenika u svoju školu. Pod izlikom zahtjevnosti programa i nepristupačnosti škole vraća nas u prijašnje shvaćanje invaliditeta, tzv. socijalni model invaliditeta, kada se, pojednostavljeno rečeno, očekivalo od osoba s invaliditetom da sami „poprave” svoje nedostatke. Prema tom tumačenju, nije na školi da poduzme određene aktivnosti da bi se u što većoj mjeri prilagodila potrebama učenika, već učenik mora snositi posljedice svojih „nedostataka” ili „promijeniti” sebe da bi mu postojeća konstrukcija škole bila prihvatljiva. Neuvažavanje razumne prilagodbe, još je jedan pokazatelj kako postulati na kojima se gradi obrazovanje djece s TUR nisu zaživjeli u praksi.

Sličan primjer daje i Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba koji, u slučaju molbe škole za pomoć za otklanjanje prostornih prepreka za učenike s TUR, navodi kako je Grad poduzeo sve korake potrebne za osiguranje podrške učenicima s TUR osiguravši im podršku pomoćnika u nastavi. Grad Zagreb problematizira to što je odluka za upis u I. razred srednje škole prepuštena isključivo roditeljima kandidata te da gradovi, kao osnivači, na nju ne mogu utjecati. Svoju tezu temelji na shvaćanju da bi, ukoliko bi imali utjecaja na odluku o upisu, osnivači mogli usmjeravati kandidate s TUR u one srednje škole koje su već donekle prostorno pristupačne. Iako ovakvo razmišljanje možemo razumjeti s financijske strane, mišljenja smo da ne treba težiti stvaranju srednjih škola „za učenike s TUR” već izgradnji otvorenih srednjih škola koje mogu, znaju i žele odgovoriti različitim potrebama učenika koji se nalaze u nepovoljnijem položaju.

Uviđamo da je **školama potrebna veća savjetodavna pomoć MZOS-a kao i dodatna edukacija AZOO-a** o praktičnoj provedbi primjerenih oblika obrazovanja koji nisu često zastupljeni u praksi, poput obrazovanja na daljinu. Ponekad se događa da, uslijed nedovoljnog znanja, pomanjkanja informacija te pritiska roditelja učenika s TUR, vodstvo škole očekuje da organizaciju i provedbu primjerenog oblika školovanja preuzme netko drugi. Smatramo da bi bilo dobro izraditi jednostavne upute, poput protokola postupanja, za škole koje se prvi puta susreću s tehnološki zahtjevnijom provedbom nastave na daljinu ili nekog drugog primjerenog oblika školovanja. Škole trebaju preuzeti svoj dio odgovornosti i ne miriti se s inertnošću sustava, već svojom proaktivnom ulogom promicati prava djeteta.

Kao i u osnovnoškolskom obrazovanju, primjećujemo da se i srednje škole teško nose s pritiskom roditelja. Kroz usporedbu dvije srednje škole prikazat ćemo neujednačena postupanja škola prilikom određivanja potrebne podrške za učenike s TUR. U jednoj školi školuje se učenica s emocionalnim teškoćama, dok se u drugoj školi školuje učenik sa zdravstvenim teškoćama. Oboje učenika, zbog svojih teškoća, gotovo da i ne pohađaju nastavu. Učenica je upisana po primjerenom programu školovanja, dok je učenik upisan redovnim putem i ne posjeduje rješenje o primjerenom obliku školovanja. Učenica nema izrađen IOOP jer gotovo da i nije bila u školi te, prema nalazu AZOO-a, nije bilo moguće po listi procjene ustanoviti inicijalno stanje te potrebne prilagodbe. Problem je nastao kod polaganja ispita na kraju školske godine jer je učenica trebala u osam dana položiti 11 ispita. Pravobraniteljica je preporučila školi i AZOO-u da zajednički razrade način i postupak provedbe nastavnih ispita za učenicu

te da dinamika i način polaganja ispita budu primjereni stupnju i vrsti teškoće, što znači da se razina razvijenosti kompetencija učenice provjerava u onom obliku u kojem joj teškoća najmanje smeta (što zasigurno nije provedba dva ispita za redom u istom danu). AZOO nas je izvijestio da nema ovlasti razrađivati načine i postupke provedbe nastavnih ispita, a prosvjetni inspektor uputio nas je da, ukoliko ne postoji izrađeni IOOP i u njemu određena prilagodba, škola ne postupa nezakonito ako u organizaciji ispita napravi raspored koji nije primjeren teškoći učenice. U konačnici, učenica je ipak dobila produženo vrijeme za polaganje svih ispita. Na našu preporuku organizirana je konferencija slučaja na kojoj su sudjelovali predstavnici škole, AZOO-a, nadležnog CZSS-a, ureda državne uprave, liječnica školske medicine te sama učenica s roditeljima. Odlučeno je da će liječnica školske medicine i AZOO educirati nastavničko vijeće o školskoj fobiji i individualizaciji, da će škola pratiti ponašanje i rad učenice te izraditi plan podrške koji će realizirati kada učenica bude na nastavi te da će liječnica školske medicine kontaktirati liječnike specijaliste radi uputa za rad s učenicom.

U drugom primjeru, učenik ima zdravstvene teškoće zbog kojih je vrlo često izostajao s nastave. Prema rješenju prosvjetne inspekcije školi je određeno da pokrene postupak određivanja primjerenog programa obrazovanja, sukladno članku 12. *Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava* (NN 67/14.). Napominjemo da, u slučaju izostanka suradnje roditelja, škola može primijeniti proceduru propisanu člankom 13. istog *Pravilnika*, odnosno o nesuradnji roditelja obavijestiti nadležni CZSS. Iako se škola prvotno nije snašla, u razgovoru doznajemo da je temeljna dvojba bila u tome kako će nastavničko vijeće dati svoj prijedlog i mišljenje za predloženi primjereni program obrazovanja kad je učenik bio prekratko u školi da bi se moglo procijeniti njegovo funkcioniranje, odnosno argumentirano obrazložiti prijedlog određenog primjerenog oblika obrazovanja. Oba primjera dodatno upućuju na važnost kvalitetne suradnje između škole i roditelja te nužnost sinergijskog djelovanja različitih sustava za ostvarenje najboljeg interesa učenika s TUR.

Kako bismo doznali kakvi su pogledi djece s TUR na srednjoškolsko obrazovanje proveli smo **istraživanje s djecom u šest centara za odgoj i obrazovanje**³⁵. Tijekom rada u fokus grupama učenici su istaknuli četiri ključne točke u provedbi srednjoškolskog obrazovanja koje je potrebno mijenjati:

- promjene u nastavnom planu i programu;
- promjene u provedbi praktične nastave;
- veća dostupnost i primjerenost obrazovnih programa za učenike s TUR;
- viša razina sudjelovanja učenika u donošenju odluka.

Pravobraniteljica i savjetnica održale su dvije stručne radionice za odgojitelje, stručne suradnike i roditelje djece s TUR o inkluzivnom predškolskom odgoju. Jedna radionica održana je na poziv Udruge stručnih suradnika u predškolskom odgoju Splitsko-dalmatinske županije u DV Mandalina u Splitu, dok je druga održana u sklopu EU projekta „Ilgrom do govora” u DV Ivana Brlić Mažuranić u Slavonskom Brodu.

Vezano uz prava djece s TUR u odgojno-obrazovnom sustavu predstavnici Ureda pravobraniteljice sudjelovali su na stručnim skupovima, seminarima i drugim događanjima. Pravobraniteljica i savjetnice izlagale su o pravu djece na obrazovanje na znanstveno-stručnom skupu „Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse”, zatim, o ulozi školskog logopeda kao nositelja dječjih prava na V. kongresu hrvatskih logopeda „Multidisciplinarnost u području logopedске znanosti i prakse”, o pravu djeteta i obvezama države u ranom razvoju djeteta s TUR na IV. hrvatskom simpoziju o ranoj intervenciji u djetinjstvu „Rana intervencija u djetinjstvu: sveobuhvatnost, pravednost i kvaliteta sustava podrške” te o pravu djeteta s TUR na primjereno srednjoškolsko obrazovanje, na stručnom skupu za djelatnike srednjih škola „Pomoćnici u nastavi za srednje škole”.

Zaključno, ističemo da je za povećanje kvalitete odgojno-obrazovne inkluzivne prakse potrebno zakonski regulirati i osigurati kontinuum podrške za djecu s TUR u vidu pomagača u vrtićima i pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika. Usporedno s tim, potrebno je ulagati dodatne aktivnosti u razvijanje modela edukacije pomagača i pomoćnika/posrednika te njihove supervizije tijekom procesa uključivanja. Model vršnjačke potpore jedan je od nedovoljno razvijenih modela, a primjeri dobre prakse pokazuju vrlo pozitivna iskustva kako za djecu s TUR tako i za njihove vršnjake.

35 Više o tome u poglavlju Istraživačke aktivnosti.

U pogledu posebnog obrazovanja, potrebno je ulagati u institucije i jačati njihove kapacitete kako bi mogle i znale odgovoriti na različite potrebe djece s TUR. Ostvarivanje prava djeteta s TUR ne može se rješavati parcijalno po sustavima, već jedino zajedničkim i koordiniranim djelovanjem različitih sustava.

Prema rezultatima istraživanja s djecom, učenici s TUR ističu da je potrebna prilagodba strukovnog obrazovanja kako bi učenici s TUR stekli potrebne kompetencije koje će im omogućiti zapošljavanje i daljnju socijalnu integraciju. Osim toga, tijekom cjelokupnog obrazovanja, kao i tijekom procesa upisa u prvi razred srednje škole, potrebno je omogućiti učenicima s TUR veću razinu sudjelovanja u donošenju odluka koje ih se tiču.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 184 pojedinačne prijave, koje su se odnosile na 188 djece i dvije grupe djece, te u općim inicijativama. Obišli smo sedam zdravstvenih ustanova, uputili sedam preporuka usmjerenih cjelovitom sustavu zaštite³⁶ te smo sudjelovali u donošenju jednog zakona³⁷.

Najveći broj prijava (143) dobili smo od institucija. Uglavnom su to bile obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravlja (MZ) o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete te upiti ili pritužbe drugih institucija koji se odnose na zaštitu zdravstvenih prava djece. Roditelji su nam se obratili u 28, a ostali u 11 slučajeva. Pravobraniteljica je samoinicijativno postupala u dva slučaja.

Prijave su se odnosile na način organizacije zdravstvene skrbi o djeci i odnos zdravstvenih radnika prema djeci, nedostatak određenih vrsta stručnjaka u zdravstvu, zaštitu prava djece koja boluju od dijabetesa, boravak roditelja uz dijete tijekom bolničkoga liječenja, problem dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja djece, zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR. Bavili smo se pitanjem izdavanja hitnog kontracepcijskog sredstva maloljetnim osobama, o čemu smo dostavili preporuku Hrvatskoj ljekarničkoj komori. Dali smo preporuku o potrebi zaštite djece od štetnih tradicijskih praksi (ritualnog probadanja tijela). Tijekom obilazaka zdravstvenih ustanova u razgovoru sa zdravstvenom radnicima, djecom i roditeljima dodatno smo upoznati s potrebama čije bi ispunjavanje pridonijelo poboljšanju uvjeta liječenja djece. Predsjednik Povjerenstva za zaštitu prava pacijenata grada Zagreba upoznao nas je sa sadržajem prijava Povjerenstvu koje su se odnosile na povredu prava djece – pacijenata te iznio prijedloge vezane za osnaživanje i poboljšanje zaštite prava pacijenata. Na naš zahtjev, Povjerenstvo za zaštitu i promicanje prava pacijenata MZ-a izvijestilo nas je kako nije posebno raspravljalo o pravima djece – pacijenata, već o pravima svih pacijenata. Smatramo da zaštita prava djece – pacijenata, zbog njihovih razvojnih osobina te postojanja niza pravnih i etičkih dvojbi o pravima djeteta vezanim za informirani pristanak na medicinski zahvat i liječenje, pitanje autonomije volje samoga djeteta, mogući sukob interesa djeteta i roditelja, sukob interesa dvaju roditelja kao djetetovih zakonskih zastupnika te ostala pitanja u ovom području, svakako zahtijevaju posebnu pažnju.

U protekom razdoblju pozitivnim vidimo preseljenje Zavoda za dječju hematoonkologiju iz Klinike za dječje bolesti Zagreb u Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“, lokacija Klinike za tumore, što pridonosi humanizaciji uvjeta u kojima se liječe djeca. Pozitivnim pomakom smatramo i organizaciju škole u Dnevnoj bolnici Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež. Učenicima osnovnih škola koji su uključeni u tretman Dnevne bolnice, a koji zbog problema mentalnog zdravlja nisu u mogućnosti pohađati svoju matičnu školu, na taj način je omogućeno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, veoma je teško detaljnije obuhvatiti sadržaje prijava koje smo primili i naših aktivnosti pa ćemo ih nastojati prikazati objedinjeno i dati svoje viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta.

³⁶ O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

³⁷ O tome više u poglavlju Zakonodavna aktivnost.

Najviše prijava (135) odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepi dijete** protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi. Riječ je o obavijestima o slučajevima roditeljskog odbijanja cijepljenja djeteta koje nam, radi praćenja pojavnosti, dostavlja sanitarna inspekcija. Obraćali su nam se i dječji vrtići i stručnjaci nemedicinske struke vezano za postupanje prema Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima. O odbijanju roditelja da cijepi dijete opširnije smo izvijestili u prošlogodišnjem izvješću o radu. Ukratko, iako se većina djece cijepi prema Kalendaru cijepljenja, ima roditelja koji to odbijaju obrazlažući svoju odluku strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja ili osobnim uvjerenjima te u cijepljenju vide opasnost po fizički integritet djeteta i njegovo zdravlje. Imajući u vidu propise o zaštiti prava pacijenata i autonomiji pacijenata te činjenicu da su roditelji u pravilu zakonski zastupnici djeteta, smatramo da volja roditelja nije irelevantna. No, ona bi se trebala iskazivati u prepoznatim zdravstvenim razlozima zbog kojih odbijaju cijepljenje djeteta.

Stav je medicinske struke da je cijepljenje najučinkovitija preventivna mjera. Dijete koje nije cijepljeno može biti i samo ugroženo, ali može ugroziti i drugu djecu, osobito u predškolskoj ustanovi gdje veliki broj djece boravi do deset sati u zajedničkom prostoru. Odbijanje roditelja da cijepi dijete predstavlja uskraćivanje djetetu prava na zdravlje. Sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojava), pravo na cijepljenje se smatra pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta. Taj stav i mi podržavamo. U raspravi koja se vodi između stručnjaka-zagovaratelja cijepljenja i roditelja koji se protive cijepljenju smatramo da je vrlo važno težište rasprave pomaknuti s „prava roditelja na izbor“ na pravo djeteta na zaštitu zdravlja, kao i pravo druge djece u kolektivu (odgojnoj skupini dječjeg vrtića ili razredu), posebno one djece koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. S tim ciljem smo 2014. godine organizirali raspravu „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja“ o kojoj smo detaljnije pisali u prošlogodišnjem izvješću o radu.

U 2015. su nam se obraćali roditelji koji odbijaju cijepiti dijete te zbog toga ne mogu upisati dijete u vrtić, ali i dječji vrtići u pogledu potrebe dosljednog postupanja prema Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima (NN 105/02., 55/06. i 121/07.). Prema navedenom Programu upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje se urednim cijepljenjem protiv bolesti iz Programa obveznih cijepljenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cijepljenja. Zadaća je dječjeg vrtića provjera dokumentacije o cijepljenju djeteta te upućivanje roditelja, skrbnika odnosno posvojitelja na obvezu cijepljenja djeteta ako ono nije obavljeno. Smatramo da dosljedno postupanje prema navedenom Programu, donesenom na temelju Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo, te da spomenuto uvjetovanje upisa u vrtić ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08., 112/12.). Roditelje koji odbijaju cijepiti dijete upozoravali smo i na njihovu građansko-pravnu odgovornost te na odgovornost ravnatelja dječjeg vrtića za upis djeteta koje nije primilo sva predviđena cjepiva, budući da je uredni cjepni status djeteta uvjet za upis u vrtić.

I dalje uočavamo da je potrebno kvalitetnije i cjelovito informiranja roditelja o cijepljenju i podizanje javne svijesti o koristima cijepljenja u čemu najvažniju ulogu imaju pedijatri i stručnjaci iz Zavoda za javno zdravstvo. U raspravi o tome je li naše društvo postiglo razinu zrelosti koja ostavlja prostor i za eventualno uvođenje drukčijih modaliteta vezanih za obvezatnost cijepljenja nikako ne smijemo zaboraviti da je riječ prije svega o pravu djeteta, koje treba ostati besplatna usluga dostupna svakom djetetu.

U pogledu **cijepljenja protiv HPV-a (humani papilomavirus)** pozitivan pomak je postignut u rujnu 2015. odlukom temeljem koje je u program imunizacije uvršteno neobavezno preporučljivo (dobrovoljno) i besplatno cijepljenje protiv HPV infekcije i dječaka i djevojčica u prvim razredima srednje škole. Doznajući da besplatno cjepivo nije dostupno starijoj djeci, zatražili smo izvješće Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), koji nas je izvijestio kako je postojeći modalitet odraz aktualnih mogućnosti osiguranja besplatnog dobrovoljnog cijepljenja protiv HPV-a, na razini Hrvatske. Smatramo kako je važno da besplatno cjepivo bude dostupno i starijoj djeci, ali nedostatak financijskih sredstava ne bi

smio rezultirati prekidom postojeće prakse, za koju se nadamo da će s vremenom pridonijeti većoj procijepljenosti generacija djece koja se mogu besplatno cijepiti.

Iz godine u godinu upozoravamo na **nedostatak i nedostupnost određenih vrsta stručnjaka** u zdravstvenom sustavu – pedijatar, specijalista školske i sveučilišne medicine, logopeda, psihologa, radnih terapeuta, medicinskih sestara, socijalnih radnika. Prema podacima iznesenima na Konferenciji „Daleko od grada - i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima”³⁸, s danom 31. svibnja 2015. u primarnoj zdravstvenoj zaštiti djece nedostajalo je 35 pedijatara. Nedostaje i 35 timova školske medicine. Od svih otoka na kojima ima djece, pedijatar je dostupan samo na pet, a školski liječnik na šest otoka. Pedijatri na otocima skrbe za 61% djece predškolske dobi, dok obiteljski liječnici imaju u skrbi 39% otočne djece u dobi od 0-6 godina. U zdravstvenim ustanovama radi ukupno 195 logopeda, od toga 102 u Zagrebu. Dvije županije (Ličko-senjska i Koprivničko-križevačka) nemaju niti jednog logopeda u javnom zdravstvenom sustavu. Roditelji i stručnjaci iz županija u kojima postoje zaposleni logopedi u javnom zdravstvenom sustavu i odgojno-obrazovnim ustanovama upozoravaju na njihov nedovoljan broj. Zbog toga djeca s poteškoćama u govoru koja trebaju kontinuirani tretman logopeda, a ne mogu ga dobiti na temelju liječničke uputnice, odlaze na privatni logopedski tretman. U tom slučaju troškove snose roditelji, a redovitost i kontinuitet tretmana nerijetko ovise o financijskoj moći roditelja, a ne o potrebama djeteta.

Putem stručnih društava i pojedinačno obraćali su nam se liječnici i građani zbog pojedinih odluka vezanih uz **(re)organizaciju zdravstvene skrbi**, upozoravajući kako se tim odlukama smanjuje i ugrožava kvaliteta zdravstvene skrbi za djecu. U tim slučajevima obraćali smo se ravnateljima bolnica i MZ-a i tražili da nas izvijeste o razlozima donošenja navedenih odluka. Upozoravali smo na obvezu postupanja sukladno odredbama Konvencije o pravima djeteta i preporukama Odbora za prava djeteta UN-a. Izražavamo bojazan da će se potreba racionalizacije u sustavu zdravstva nepovoljno odraziti na djecu u smislu manje dostupnosti i kvalitete usluga. Stoga i ovom prigodom podsjećamo na potrebu dodatne usmjerenosti i osjetljivosti donositelja odluka na djecu i njihove potrebe te dosljednu primjenu Konvencije o pravima djeteta, prema kojoj u svim akcijama koje se odnose na djecu najbolji interes djeteta mora imati prednost.

Roditelji su nam se obraćali nezadovoljni postupanjem zdravstvenih djelatnika, njihovim odnosom prema pacijentu te informacijama koje su od njih dobili, a neki su nezadovoljni opsegom zajamčenih prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja ili nailaze na poteškoće prilikom prikupljanja dokumentacije u postupku ostvarivanja prava na liječenje djeteta u inozemstvu³⁹.

Stajališta smo da bi komunikacijske vještine te poznavanje prava pacijenata trebali biti nezaobilazna tema u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova. Zdravstvenim radnicima bi kroz edukacije trebalo osvijestiti perspektivu korisnika njihovih usluga, posebno zato što je bolest djeteta stresno iskustvo za dijete i roditelje koji, osim usluge liječenja i zdravstvenog zbrinjavanja, moraju dobiti i odgovarajuću podršku. Radi lakšeg snalaženja zdravstvenih radnika u praćenju propisa smatramo korisnim izraditi informativne letke i brošure, koji bi poslužili i roditeljima i djeci kao koristan izvor informacija o pravima iz zdravstvenog osiguranja.

Mogućnost **besplatnog smještaja roditelja uz dijete** važan je aspekt humanizacije bolničkog liječenja djece, ali doznajemo da se, zbog ograničenih smještajnih kapaciteta bolnice, to ne može uvijek ostvariti. Smatramo da još nije uloženo dovoljno napora kako bi se osiguralo da u slučaju hospitalizacije djeca ne budu odvojena od svojih roditelja. Mišljenja smo kako nije najvažnije izgraditi „apartmane” za boravak roditelja u bolnici, koje si svi ne mogu niti priuštiti, već je važno omogućiti smještaj roditelja uz dijete i u skromnijim uvjetima (na udobnom stolcu pokraj djetetove postelje) uz zaštitu privatnosti, koliko je god to moguće.

38 Izlaganje dr.sc. Ivane Pavić Šimetin, dr. med., spec. školske medicine, pomoćnice ravnatelja HZJZ-a za kvalitetu na Konferenciji „Daleko od grada - i od prava?” Ljudska prava u ruralnim područjima, održanoj u Hrvatskom saboru 8. prosinca 2015. Raspravu je organizirala pučka pravobraniteljica u suradnji s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, pravobraniteljicom za djecu i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom.

39 Ove pritužbe proslijedujemo na nadležno postupanje MZ-u, koji nas obavještava o svojim aktivnostima po upućenoj prijavi, kao i o ishodu eventualno pokrenutih postupaka.

Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od **malignih bolesti**, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji i odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju.

Smatramo kako je važan doprinos humanizaciji uvjeta u kojima se djeca liječe preseljenje Zavoda za dječju hematologiju iz Klinike za dječje bolesti Zagreb u Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“, lokacija Klinika za tumore. Nadamo se da će s vremenom biti otklonjene poteškoće na koje djeca i roditelji nailaze nakon preseljenja, vezano uz organizaciju rada i usluga, o čemu nas informiraju predstavnici udruga roditelja djece oboljele od malignih bolesti. Ustrajemo u tvrdnji da je roditeljima suočenima s dijagnozom maligne bolesti djeteta uz odgovarajuću psihosocijalnu podršku potrebno usmeno i putem pisanih materijala pružiti potpune i jasne informacije o liječenju, o pravima koja u tim okolnostima mogu ostvariti i o načinu na koji će ih ostvariti. Zalažemo se za organizaciju škole u bolnici, ne samo za djecu osnovnoškolske dobi, već i za srednjoškolce, za što postoji zakonsko uporište, ali to još uvijek nije na odgovarajući način riješeno⁴⁰.

Srednjoškolcima je time otežan povratak u redovnu školu i proces adaptacije nakon hospitalizacije. Ukazano nam je kako proces postupnog povratka djeteta u svakodnevni život i rutinu u nekim slučajevima otežava i izostanak razumijevanja i odgovarajuće pripreme nastavnika i učenika na povratak djeteta u razred. To može rezultirati razvojem emocionalnih problema kod djeteta koje se tek vratilo s bolničkog liječenja, a koje već nosi teret teške bolesti. Zbog toga apeliramo na veću osjetljivost odgovorno-obrazovnih radnika na potrebe djece te potrebu podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu. Vjerujemo da bi postojanje Nacionalne strategije za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi pridonijelo boljoj zaštiti djece koja se suočavaju s ovim bolestima.

U proteklom periodu ponovno je aktualizirano pitanje **palijativne skrbi za djecu**, što je prepoznato u nacionalnim strategijama i planovima⁴¹. Prema sadašnjoj informaciji o stanju u pogledu organizacije palijativne skrbi za djecu, koju smo dobili na sastanku održanom u rujnu 2015. s predstavnicima više ministarstava, među ostalima i MZ-a te saznanjima o standardima pedijatrijske palijativne skrbi Europskog društva za palijativnu skrb, mišljenja smo kako u ovom području predstoji još dosta rada kako bismo dosegli željenu razinu podrške djeci koja trebaju palijativnu skrb i njihovim obiteljima.

Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja nije normativno uređeno i kao takvo je izvan dohvata nadzora kvalitete usluga i kontrole rada pružatelja tih usluga, sve do situacija koje podliježu kaznenoj prijavi, na što smo već upozoravali. Kakav god stav imali o nekonvencionalnim metodama liječenja, činjenica je da se roditelji obraćaju osobama koje pružaju i tu vrstu usluga. Osim samoregulacije njihovog djelovanja u okviru udruga, koje okupljaju alternativne iscjelitelje i osobe koje se bave prirodnim, energetskom i duhovnom medicinom ne postoje razvijeni mehanizmi nadzora i kontrole njihovog rada. To nas dovodi do situacija u kojima roditelji, u želji da pomognu bolesnom djetetu i u nadi da će nekonvencionalne metode dati bolje rezultate od konvencionalnih, ohrabreni obećanjima uspješnog izlječenja djeteta, donose odluku o prekidu preporučenog konvencionalnog načina liječenja, što može imati i tragičan ishod, a u nekim situacijama pribjegavaju korištenju određenih supstanci u vidu čudotvornih kapi i sl. Izostanak primjerenih oblika podrške za dijete i roditelje, primjerice u slučajevima djece s poremećajima iz autističnog spektra ili u slučajevima teške bolesti djeteta s mogućnošću smrtnog ishoda, dovodi do „otvorenosti“ za ponude alternativnih metoda „liječenja“. Smatramo da se roditelji pri terapiji i liječenju djece trebaju odlučiti za znanstveno utemeljene i provjerene metode, ne ugrožavati svoju djecu primjenom neprovjerenih postupaka, ali pozivamo i zdravstveni sustav da informiranjem, edukacijom i podrškom roditeljima teško bolesne djece, kao i suzbijanjem i sankcioniranjem nadriliječništva, zaštiti interese djece.

40 Budući da imamo saznanja da se u zdravstvenim ustanovama za vrijeme hospitalizacije ne provodi srednjoškolsko obrazovanje, sukladno čl. 42. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, u siječnju 2016. zatražili smo od MZ-a, MZOS-a i zdravstvenih ustanova u kojima se stacionarno hospitaliziraju djeca da nas izvijeste provodi li se srednjoškolsko obrazovanje djece i na koji način. Ukoliko adresirane ustanove nisu osigurale nastavu za učenike srednjih škola preporučili smo da razmotre sve mogućnosti i poduzmu mjere kako bi sva djeca čim prije ostvarila svoje pravo na obrazovanje sukladno navedenom zakonu.

41 http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/dokumenti-mainmenu-83/nacionalni-planovi-i-strategije-mainmenu-75/za-djecu-i-mlade-mainmenu-79/doc_download/460-nacionalna-strategija-za-prava-djece-u-republici-hrvatskoj-za-razdoblje-od-2014-do-2020.html, str. 21.

Poremećaji iz autističnog spektra (PAS) zbog svoje složenosti zahtijevaju kontinuirano istraživanje uspješnosti provođenja znanstveno dokazanih metoda rada, bilo da ih se primjenjuje kao individualni model rada s djetetom ili u sklopu šireg, multidisciplinarnog modela. Cjeloviti odgovor na potrebe djece s PAS-om može se postići samo sinergijskim djelovanjem više različitih sustava (zdravstvenog sustava, sustava odgoja i obrazovanja i sustava socijalne skrbi). Projekt „Uspostava nacionalnog okvira za ranu dijagnostiku i ranu intervenciju za djecu s poremećajima iz autističnog spektra” u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, MSPM-a, MZ-a i MZOS-a u kom smo i mi sudjelovali, u fokusu je imao probir i dijagnostiku PAS-a. Rad na projektu rezultirao je izradom prijedloga nacionalnih smjernica za probir djece s PAS-om i ranu dijagnostiku PAS-a.

U odnosu na **zdravstvenu skrb o djeci s TUR**, roditelji su, češće nego prijašnjih godina, izražavali sumnju na primjerenost liječenja svoje djece problematizirajući metode i načine liječenja. Za kvalitetnu i primjerenu dijagnostiku, liječenje i podršku, od početne sumnje pa kroz cijeli život djeteta, potrebna je suradnja svih službi koje rade s djecom i njihovim roditeljima. Na taj način postići će se maksimalna učinkovitost postojećih izvora podrške za dijete i obitelj.

Pružanjem **prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome** bavili smo se tijekom 2014. i 2015. godine što je rezultiralo prihvaćanjem naše preporuke koja je utemeljena na stručnom mišljenju HZJZ-a i stručnom mišljenju Sveučilišne klinike za dijabetes, endokrinologiju i bolesti metabolizma „Vuk Vrhovac”, Referentnog centra MZ-a za dijabetes, o čemu smo izvijestili u prošlogodišnjem izvješću. Podsjećamo kako je povod našem djelovanju bila prijava zaprimljena u 2014. godini o zabrinjavajućem stavu u jednoj osnovnoj školi da djelatnici škole, u slučaju teške hipoglikemije, ne mogu injicirati glukagon djetetu, budući da oni nisu zdravstveni radnici. Budući da i u ovom izvještajnom razdoblju bilježimo prijavu koja se odnosi na ovu problematiku, ponavljamo kako iz stručnih mišljenja navedenih relevantnih zdravstvenih institucija proizlazi da se primjena glukagona u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa 1 ubraja u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, ne pripada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom. Edukaciju školskih djelatnika o primjeni glukagona mogu izvršiti nadležni timovi školske medicine, a apriorno odbijanje primjene glukagona u školama od strane njezinih djelatnika predstavljalo bi diskriminaciju djece oboljele od šećerne bolesti tipa 1, u odnosu na zdravu.

Zbog **osiguranja većeg broja trakica** djeci za mjerenje glukoze u krvi (GUK-a) na teret HZZO-a, obratilo nam se Zagrebačko dijabetičko društvo koje nas je obavijestilo o inicijativi koja je u konačnici rezultirala povećanjem godišnje količine trakica s maksimalnih 2000 na maksimalnih 2500, što pozdravljamo. Upoznati smo i s problemom djeteta koje boluje od dijabetesa tipa 1 te, zbog specifičnog oblika bolesti (velike oscilacije GUK-a), ima potrebu za znatno većim količinama potrošnog materijala (trakica za mjerenje GUK-a, igala za davanje inzulina, lanceta za vađenje krvi iz prsta, trakica za urin) od onih na koje ostvaruje pravo. To znatno povećava obiteljske troškove te se nepovoljno odražava na kvalitetu života djeteta. Roditelj rješenje vidi u izmjenama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagala kojima bi u tom slučaju bile predviđene iznimke u slučajevima u kojima se utvrdi da dijete ima opravdanu potrebu za korištenjem veće količine pomagala, u odnosu na onu utvrđenu u Popisu pomagala. Nakon što smo o tome upoznali HZZO, obaviješteni smo o aktualnoj situaciji vezanoj uz opskrbu medicinskim pomagala djece koja boluju od šećerne bolesti te da izmjene Pravilnika na predloženi način nisu moguće bez prethodne analize studije utjecaja na proračun HZZO-a. U međuvremenu je donesena odluka o povećanju broja trakica na koje djeca ostvaruju pravo na godišnjoj razini.

Hrvatska ljekarnička komora (HLJK) obratila nam se upitom o izdavanju **hitnog kontracepcijskog sredstva** maloljetnim osobama u kontekstu roditeljskih dužnosti i prava koje proizlaze iz Obiteljskog zakona. S obzirom na to da smo informirani kako su u međuvremenu Hrvatsko društvo za ginekološku endokrinologiju i humanu reprodukciju, Hrvatsko društvo za ginekologiju i opstetriciju i Sekcija ginekologa u primarnoj zdravstvenoj zaštiti HLZ-a izdali Stručne smjernice za primjenu oralne hitne kontracepcije, obratili smo se Hrvatskom društvu za ginekologiju i opstetriciju HLZ-a i zamolili da nam dostave tekst Stručnih smjernica. Ujedno smo zamolili stručno mišljenje o izdavanju hitnog kontracepcijskog sredstva maloljetnim osobama. Posebno nas je zanimalo postoje li stručni argumenti temeljem kojih bi bilo opravdano osobi mlađoj od 18 godina ograničiti izdavanje hitnog kontracepcijskog sredstva ili ga uvjetovati nazočnošću roditelja/skrbnika, budući da za ovakvo ograničenje nismo našli

uporište u domaćem zakonodavstvu niti međunarodnim dokumentima koji u fokusu imaju zdravlje adolescenata. Iz Hrvatskog društva za ginekološku endokrinologiju i humanu reprodukciju HLZ-a i Hrvatskog društva za ginekologiju i opstetriciju HLZ-a dostavljen nam je tekst Smjernica te iscrpan, stručno argumentiran odgovor/mišljenje prikazan s regulacijskog, stručno-medicinskog i javno-zdravstvenog aspekta. Između ostalog, ukazano nam je kako primjena ellaOne nije opravdana u djece pretpubertetske dobi u indikaciji hitne kontracepcije, a da je pogodna za sve žene reproduktivne dobi, uključujući adolescentice. Iz cjelokupnog stručnog mišljenja i dugih izvora dostavljenih u prilogu odgovoru nedvojbeno je proizašao zaključak kako „ne postoje stručni argumenti temeljem kojih bi bilo opravdano osobi mlađoj od 18 godina ograničiti izdavanje lijeka ili ga uvjetovati nazočnošću roditelja/skrbnika“. HLJK-u smo preporučili da svoje postupanje uskladi s mišljenjem stručnjaka, sadržaj kojeg im je u cijelosti dostavljen. Naknadno smo zatražili izvješće o njihovom postupanju koje očekujemo.

U povodu reakcije udruga u vezi s pozivom koji je MSPM objavio za prijavu projekata udruga usmjerenih borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti, a s ciljem prevladavanja **problema osiguranja prehrane djece** osnovnoškolske dobi, čiji roditelji nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane, upozorili smo da u slučajevima nedostatne prehrane djece iz socijalno ugroženih obitelji država i lokalna zajednica moraju osigurati besplatnu prehranu djeci tijekom njihovog boravka u školi te osigurati obitelji i druge oblike pomoći. Ne umanjujući ulogu civilnoga sektora i njihov doprinos u radu s djecom i roditeljima, smatramo da je u ovom aspektu zaštite djece važna izravna suradnja škola s centrima za socijalnu skrb. Naime, s obzirom na svakodnevni višesatni kontakt s djecom i kontakte s roditeljima važnu ulogu u prepoznavanju djece kod koje postoji potreba za osiguranjem besplatne prehrane imaju razrednici, stručni suradnici i ravnatelji škola koji s roditeljima i djecom u određenoj mjeri već imaju izgrađen odnos povjerenja. U komunikaciji s roditeljima i osiguranju pomoći važno je da se ophode obzirno, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i kako bi se zaštitilo dostojanstvo - i djeteta i njegove obitelji. Nakon prepoznavanja djece i obitelji u potrebi, svakako očekujemo obziran pristup stručnih radnika u CZSS-u i svih ostalih stručnjaka koji čine mrežu podrške obitelji. Pri tome je važno da roditelji ne nailaze na administrativne barijere. Vrlo važnu ulogu imaju i liječnici primarne zdravstvene zaštite koji bi roditelje također trebali uputiti na institucije koje im mogu pružiti pomoć.

Već nekoliko godina pratimo stanje u području **kvalitete prehrane djece** u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ustanovama koje skrbe za djecu. Prijava roditelja o automatima koji sadrže slatkiše, grickalice i slatka pića, a postavljeni su u prostoru škole, potvrđuje da i dalje postoji potreba ustrajnog rada na podizanju svijesti o važnosti pravilne prehrane djece za njihov pravilan rast i razvoj. Osnivač škole nas je obavijestio kako je temeljem našeg obraćanja školama na svom području ponovio preporuku o neprihvatljivosti automata sa slatkišima u prostoru škole. Osnivač je školama preporučio da u slučaju nemogućnosti uklanjanja aparata zbog ugovornih odnosa, aparate pune zdravim namirnicama.

Prilikom obilaska jednog romskog naselja saznali smo za obrede derviša, među kojima je i ritualno probadanje tijela bodežima. Obred probadanja navodno se provodi i s djecom od 10 godina. Budući da ovakvi postupci narušavaju integritet djeteta i predstavljaju štetna djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece, uputili smo upozorenje i preporuku MZ-u i Mešihatu islamske zajednice u Hrvatskoj. MZ nas je izvijestio da nije nadležan u tim pitanjima, da je proslijedio naš dopis MSPM-u te je u tijeku poduzimanje radnji i izvida od strane CZSS-a i MUP-a. Mešihat islamske zajednice u Hrvatskoj je izrazio veliku zabrinutost te iskazao stav o neprihvatljivosti i štetnosti navedene prakse. Podržao je naše aktivnosti, pri čemu se i sam uključio u provjere tih navoda i razvijanje svijesti o štetnosti i zabrani ritualnog probadanja tijela.

Proteklih godina uočavamo apele roditelja koji putem **humanitarnih akcija** prikupljaju sredstva neophodna za liječenje djece. Podaci o bolesti i potrebama djece objavljuju se putem novina, društvenih mreža, elektroničke pošte, pri čemu je odaziv građana u pomaganju bolesnoj djeci hvalevrijedan. No, neophodno je ulagati dodatne napore kako se djeca ne bi našla u situaciji da se bilo koja njihova osnovna potreba mora zadovoljiti prikupljanjem sredstava kroz humanitarne akcije. Podsjećamo da je u humanitarnim akcijama, koje djetetu pomažu, ali ga ponekad i prekomjerno izlažu javnosti, važno ponajprije zaštititi najbolji interes djeteta i pridržavati se pravila propisanih Zakonom o humanitarnoj pomoći.

Brinu nas prijave građana o prodaji **alkoholnih ili duhanskih proizvoda djeci**. Upoznati smo i s povećanim konzumiranjem alkohola tijekom školskih praznika i vikenda, zbog čega smo i ove godine nadležnim tijelima preporučili intenzivno nadziranje provedbe zakonskih zabrana i obveza iz zakona koji reguliraju ovo područje⁴². U razgovorima s djecom također dobivamo potvrdu o dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci. Protuzakonito i nemarno ponašanje prodavača, koji im prodaju alkohol i duhanske proizvode, djeca doživljavaju kao poruku da odraslima uopće nije stalo. Stoga podržavamo nacionalnu kampanju sprječavanja maloljetničke konzumacije alkohola "Uključi savjest — ponekad djeci treba reći ne", čiji je cilj podizanje svijesti o nužnosti poštovanja i provedbe zakona kojim je zabranjena konzumacija i prodaja alkoholnih pića djeci⁴³. Dodatne napore treba uložiti u osvještavanje snage poruka koje roditelji, nastavnici, i druge djeci važne odrasle osobe šalju vlastitim primjerom i odnosom prema konzumaciji alkohola i duhanskih proizvoda.

Budući da smo u odredbama vezanim uz **reklamiranje alkohola** uočili pravne praznine, obratili smo se Ministarstvu poljoprivrede te zatražili dopunu odredbi Zakona o hrani i upozorili na potencijalno štetne posljedice slobodnog reklamiranja alkohola među djecom i mladima. Naglasili smo da slobodno reklamiranje alkohola djeca mogu doživjeti kao poticaj za njegovu konzumaciju, a što posljedično može dovesti do ugroze života i zdravlja djece. Pritom smo se pozvali na Nacionalnu strategiju za sprječavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja, za razdoblje od 2011. do 2016. godine, u kojoj Vlada RH navodi kako više dokaza iz longitudinalnih studija mladih ukazuje da na inicijaciju i rizičniji način uzimanja alkohola u mladoj populaciji utječe i reklamiranje alkoholnih pića te da je stoga nužno uvesti regulatorne mehanizme u to područje. Strategija Vlade prepoznala je potrebu smanjenja utjecaja reklamiranja alkoholnih pića na mlade i adolescente, kao vrlo važan dio smanjenja štetne uporabe alkohola te prepoznala rizike koje sa sobom nosi povezivanje alkoholnih „brendova“ sa sportskim i kulturnim aktivnostima, kao i rizike od novih tehnika reklamiranja. Unatoč tome, spomenute pravne praznine nastale su upravo u vrijeme na koje se Strategija odnosi, čime se potiče daljnje agresivno reklamiranje piva i žestokih alkoholnih pića. Pozivali smo na društvenu odgovornost i odlučnost u zaštiti prava i dobrobiti djece te upozoravali da pojedini noćni klubovi čak uključuju srednjoškolce u reklamiranje alkohola i događanja na kojima se konzumira alkohol. U svojem odgovoru Ministarstvo poljoprivrede otklanja nadležnost u odnosu na naš prijedlog te ukazuje na potrebu međuresorne suradnje, kao i daljnjeg angažmana s ciljem ograničavanja reklamiranja alkohola.

2.4.1. Briga za mentalno zdravlje djece

Saznanja o kršenju prava djece s teškoćama mentalnog zdravlja dobivamo putem prijava o kršenju prava djeteta, najčešće iz područja obiteljsko pravne zaštite, obrazovanja i izvršenja kaznenih sankcija i prava djece s PUP-om. Obraćaju nam se roditelji, djeca te stručnjaci iz sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, pravosuđa i zdravstva. Informacije dobivamo i putem medija te obilazaka mjesta na kojima se nalaze djeca. Djeca s teškoćama mentalnog zdravlja su, nažalost, zanemarena, marginalizirana i stigmatizirana skupina kojoj se nerijetko krši pravo na primjerenu pomoć i liječenje, ali i na obrazovanje i zaštitu od nasilja i zanemarivanja.

Praćenjem stanja uočavamo problem nedovoljnih prostornih i kadrovskih kapaciteta u pružanju kontinuirane, multidisciplinarne skrbi i podrške djetetu s poteškoćama mentalnog zdravlja i njegovoj obitelji. Psihijatri za djecu i mladež upozoravaju na **nejednakost i marginaliziranost dječje psihijatrije** u samom zdravstvenom sustavu, budući da Nacionalni plan razvoja kliničkih bolničkih centara, kliničkih bolnica, klinika i općih bolnica u RH za 2015.-2016. u planiranju povećanja kapaciteta za liječenje ne prepoznaje dječju psihijatriju kao zasebnu zdravstvenu djelatnost, već potrebe iskazuje na razini psihijatrije. Liječnici upozoravaju i na **nedostatak protokola** za ujednačeno postupanje s djetetom u akutnim kriznim stanjima, koje u bolnicu dovozi Hitna medicinska pomoć (HMP), ponekad bez roditelja i skrbnika čija suglasnost je nužna za pojedine postupke. U takvim situacijama smatramo da dijete u pratnji liječničkog tima HMP treba odvesti na najbližu dječju psihijatriju, čime bi se izbjeglo smještanje djeteta s odraslim psihijatrijskim bolesnicima.

⁴² Zakon o trgovini (NN 87/08., 96/08., 116/08., 76/09., 114/11., 68/13. i 30/14.), Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (NN 125/08., 55/09., 119/09., 94/13.), Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 138/06., 43/09., 88/10., 50/12., 80/13., 30/14., 89/14., 152/14.).

⁴³ Kampanju je pokrenula Grupacija proizvođača piva, slada i hmjelja Hrvatske gospodarske komore (HGK) u partnerstvu s Ministarstvom zdravlja.

Budući da su se djeca u **Psihijatrijskoj bolnici Lopača** liječila u neodgovarajućim uvjetima te su im kršena prava na obrazovanje i odgovarajuću socijalnu skrb, na što smo godinama upozoravali, zadovoljni smo što navedena bolnica nije na listi psihijatrijskih ustanova utvrđenoj Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojene od punoljetnih osoba (NN 13/15.). Unatoč tome, početkom 2016. smo saznali da se ondje na liječenju nalazi sedmero djece, što nas je zabrinulo⁴⁴. Zatražili smo izvješće HZZO-a, a MZ-u smo preporučili žurno pronalaženje rješenja u interesu djece koja se liječe u PB Lopača.

Prema podacima MUP-a, u Hrvatskoj je 2015. sedmero djece izvršilo samoubojstvo, od toga dvoje mlađe od 14 godina. Čak 41 dijete pokušalo je samoubojstvo, od toga petero mlađih od 14 godina. Zabrinjavajuće je i da je 34 mladih od 19-25 godina izvršilo samoubojstvo, a 72 ih je to pokušalo.

Sustav prevencije suicida, liječenja i tretmana, praćenja te sveobuhvatne zaštite djece koji su u riziku za samoubojstvo ili su ga pokušala, nije dovoljno razvijen. Zbog kompleksnosti posljedica po dijete, ali i članove njegove obitelji, samoubojstvo nije samo psihijatrijski, već javnozdravstveni i općedruštveni problem. Stoga je nužno da cijela zajednica bude usmjerena na unapređivanje kvalitete života i mentalnog zdravlja djeteta, osnaživanje kapaciteta njegove obitelji te stvaranje pozitivnog okruženja za život i razvoj. Važno je educirati i stručnjake koji rade s djecom kako bi na vrijeme uočili djecu u riziku te im osigurali pružanje potrebne pomoći i podrške. U slučaju pokušaja samoubojstva nužno je djetetu pružiti žurno liječenje, stručnu pomoć i zaštitu te primjereno naknadno praćenje. Nažalost, kod nas nije dovoljno razvijen sustav psihosocijalne pomoći za obiteljske krize i odgojne i razvojne probleme koji bi bio jednako dostupan svakom djetetu i njegovoj obitelji. Saznajemo da ne postoji ni ujednačeno i protokolarno pružanje pomoći djetetu i njegovoj obitelji kada dođe do pokušaja suicida te da ne postoji dovoljno razrađen sustav kontinuiranog praćenja i rehabilitacije djeteta. Ni državna tijela ne pokazuju dovoljno osjetljivosti prema djetetu koje je pokušalo suicid. Doznajući da državna odvjetništva pozivaju dijete koje je pokušalo samoubojstvo na razgovor radi prikupljanja informacija o eventualnim propustima roditelja u skrbi o djetetu, preporučili smo DORH-u da se to ubuduće ne čini. Smatramo da se relevantne informacije o roditeljskoj skrbi, i bez dodatnog pritiska na dijete, mogu dobiti od socijalne službe, liječnika ili policije koji su s djetetom već razgovarali.

U proteklom razdoblju uočili smo određene pomake među kojima je osnivanje odjela dječje i adolescentne psihijatrije u **KBC-u Split**. Obaviješteni smo i kako je u **KBC-u Osijek** iz Klinike za psihijatriju izdvojen zaseban Zavod za psihološku medicinu, dječju i adolescentnu psihijatriju i o planu preseljenja odjela dječje i adolescentne psihijatrije u prostor bolnice prilagođen potrebama djece. U **Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu** započela je s radom škola za osnovnoškolce koji su uključeni u tretman Dnevne bolnice, a koji zbog problema mentalnog zdravlja nisu u mogućnosti pohađati svoju matičnu školu. Održavanje kontinuiteta obrazovanja trebalo bi pridonijeti psihičkom, emocionalnom i socijalnom oporavku djece osiguravajući im poticajno okruženje, kontinuitet svakodnevnih životnih aktivnosti te lakši povratak u školske klupe matične škole nakon liječenja. Očekujemo da će i drugi psihijatrijski odjeli za djecu slijediti ovaj primjer.

Na inicijativu Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu tijekom godine je održano nekoliko **stručnih skupova** usmjerenih osnaživanju potencijala u skrbi za mentalno zdravlje djece. Na skupovima na kojima smo i mi sudjelovali bilo je govora o potrebi bolje multisektorske povezanosti u slučajevima djece s najtežim problemima mentalnog zdravlja. Upozoreno je na problem prekida srednje škole kod mladih, čije rješavanje zahtijeva multidisciplinarnu sustavnu prevenciju kroz suradnju sustava obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi. Naglašena je i potreba unapređivanja kompetencija stručnjaka koji rade s djecom i mladima u ranom prepoznavanju rizika suicidalnog ponašanja.

U području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se godinama ponavljaju, a vezani su uz nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata (i kod pacijenata, i kod medicinskog osoblja) te uz zaštitu zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Iako je riječ o nezaobilaznom aspektu

⁴⁴ Saznajemo da su neka djeca smještena sukladno Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj nebrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se nebrojive osobe liječe na slobodi (NN 13/15. i 55/15.).

humanizacije bolničkog liječenja djece, roditelji još uvijek nailaze na poteškoće pri ostvarivanju mogućnosti boravka uz dijete u bolnici. Postoji potreba podizanja razine usluge za djecu s teškoćama u razvoju. Uočavamo i niz problema vezanih za dostupnost alkohola i duhanskih proizvoda djeci. Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja nije normativno uređeno, a djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U 2015. godini primili smo 119 prijava vezanih uz područje socijalnih i ekonomskih prava djece te smo zabilježili još 126 usmenih (telefonskih i osobnih) obraćanja.

Na **socijalna prava** djece (ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, doplatka za djecu, obiteljske mirovine, roditeljske i roditeljske potpore) odnosile su se 42 prijave, a na **ekonomska prava** djece (pravo na primjeren životni standard, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova te zaštitu imovinskih prava djeteta) 77 prijava. Ove pritužbe odnose se na 200 djece te još 9 brojčano nedefiniranih grupa djece.

Prijave povreda socijalnih i ekonomskih prava

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Socijalna prava	43	42	55	60	42
Ekonomska prava	79	93	90	77	77
UKUPNO	122	135	145	137	119

Trend laganog pada broja prijava u području ekonomskih i socijalnih prava može imati različite uzroke. Procjenjujemo da je broj povreda ekonomskih i socijalnih prava mnogo veći nego je to vidljivo iz broja prijava pravobraniteljici za djecu. Neovisno o broju pritužbi, njihov sadržaj ukazuje kako **siromaštvo**, kao posljedica dugotrajne gospodarske krize, posebice pogađa djecu, izaziva brojne štetne posljedice te izravno ili neizravno utječe na ostvarivanje njihovih prava (na odgovarajući životni standard, na najbolju moguću zdravstvenu skrb, na kvalitetno obrazovanje, na sudjelovanje i druga prava). Roditelji iz siromašnih obitelji primarno su okupirani egzistencijalnim problemima pa siromaštvo može imati utjecaja i na njihove roditeljske kapacitete. Posljedično i ta okolnost može negativno utjecati na djecu, na kvalitetu obiteljskoga života i odnosa u obitelji.

Djeca i mladi jedna su od četiri kategorije stanovništva (uz starije osobe i umirovljenike, nezaposlene i osobe s invaliditetom) koje su, prema „Strategiji borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.)“ u najvećoj mjeri izložene riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. U prosincu 2014. godine Vlada RH usvojila je i *Program provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.) za razdoblje od 2014. do 2016.* Očekujemo da će učinci provedbe ovih strateških dokumenata biti vidljivi u sljedećem razdoblju.

Da posljedice siromaštva za djecu imaju dugoročni učinak, povećavaju rizik od socijalne isključenosti i umanjuju njihove šanse za kvalitetan život u odrasloj dobi zajedničkom izjavom upozorila je i Europska mreža pravobranitelja za djecu (ENOC) krajem 2014. Izbjeglička kriza i velike migracije stanovništva s područja Bliskog istoka prema Europi u 2015. godini su dodatno usmjerili rad ENOC-a na kritičnu situaciju u kojoj se nalaze djeca izbjeglice. (O tome više u poglavlju *Djeca u pokretu*).

U 2015. pravobraniteljica za djecu je u povodu reakcije udruga okupljenih u Platformi 112 na *Poziv za prijavu projekata usmjerenih borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti* MSPM-a istaknula kako država i lokalna zajednica moraju biti socijalno osjetljive te osigurati besplatnu prehranu djeci iz socijalno ugroženih obitelji tijekom njihova boravka u školi, a obiteljima osigurati i druge oblike pomoći. Pri tome je važna izravna suradnja odgojno-obrazovnih institucija s centrima za socijalnu skrb, angažman državnih institucija i lokalne zajednice u situacijama kada su u pitanju elementarne ljudske potrebe i egzistencijalna pitanja, koja zahtijevaju dugoročna i sustavna rješenja.

U lipnju 2015. predstavljene su preporuke⁴⁵ stručnjaka proizašle iz UNICEF-ovog istraživanja o siromaštvu djece predškolske dobi na skupu „Utjecaj siromaštva na najmlađu djecu — što pokazuju analize i što je potrebno poduzeti?“, na kojem je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu. Iako se podaci iz ovog istraživanja odnose na prethodne godine, oni su i dalje aktualni i zabrinjavajući.

Rezultati UNICEF-ovog istraživanja o siromaštvu djece predškolske dobi:

20,5% djece predškolske dobi živjelo je ispod praga relativnog siromaštva (podatak za 2012.).

Gotovo 95% djece živi u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće.

Gotovo petina djece predškolske dobi živi u kućanstvima koja ne mogu održati odgovarajuću toplinu u stanu/kući u hladnim mjesecima.

Trećina djece živi u kućanstvima u kojima je vlaga ili su dotrajali prozori, vrata ili podovi.

Oko 4% djece živi u stanu/kući bez zahoda na ispiranje ili bez perilice rublja.

Više od polovine djece živi u kućanstvima koja kasne s plaćanjem najamnina, režija ili kreditnih rata.

83% djece živi u kućanstvima koja nisu u mogućnosti podmiriti iznenadne financijske izdatke.

Tijekom 2015. Zavod za socijalni rad i Zavod za socijalnu politiku Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu proveo je istraživanje „Indikatori dobrobiti i siromaštva djece u Hrvatskoj u doba krize: Kako prekinuti začarani krug siromaštva djece“. U okviru Istraživanja proveden je intervju s pravobraniteljicom, kao jednim od ključnih dionika i zagovarateljicom dječjih prava. Pravobraniteljica je istaknula potrebu sustavnog ulaganja u djecu te naglasila da je siromaštvo djece prioritetno socijalno pitanje te da je država u skladu s ratificiranom Konvencijom o pravima djeteta dužna svoj djeci osigurati ostvarivanja njihovih temeljnih prava: na odgovarajuć životni standard, na najbolju moguću zdravstvenu skrb, na kvalitetno obrazovanje, na sigurno djetinjstvo i na sudjelovanje.

Na predstavljanju rezultata istraživanja, u veljači 2016., stručnjaci upozoravaju kako su sustavi socijalne skrbi i obrazovanja puni prepreka koje sputavaju suzbijanje siromaštva te da mladi ljudi izlaz iz siromaštva vide u obrazovanju i zapošljavanju, ali i odlasku u inozemstvo.

Za djecu, kao socijalno ugroženu skupinu, valja osigurati odgovarajuću društvenu brigu od rane dobi, a to podrazumijeva: više mjesta u dječjim jaslama, vrtićima i produženi boravak u školi, potpore roditeljima u odgoju djece, savjetovališta za roditelje, dostupnost zdravstvenih usluga i kvalitetnog obrazovanja, potpore djeci u učenju, besplatne aktivnosti slobodnog vremena za svako dijete, a pogotovo u naseljima niskog životnog standarda.

I dalje koristan putokaz za kreiranje uvjeta za bolje i potpunije ostvarivanje dječjih prava predstavljaju preporuke koje je tijekom 2014. Odbor za prava djeteta UN-a uputio Republici Hrvatskoj. Jedna od njih je vezana uz „**dječji proračun**“ pri čemu se preporučuje da se, na temelju procjene financijskih potreba za djecu po sektorima, na lokalnoj i državnoj razini, osiguraju sredstva za djecu koja žive u nepovoljnim prilikama te da se ta sredstva zaštite od 'rezanja troškova', posebno u vrijeme krize i elementarnih nepogoda. To uključuje jasan pregled potreba djece i stabilne izvore sredstava iz kojih će se te potrebe podmirivati uvijek, neovisno o društvenim prilikama te o trenutnom stanju lokalnog ili državnog proračuna. Nažalost, u nas još uvijek ne postoje zasebni podaci o sredstvima namijenjenim djeci na nacionalnoj i na lokalnoj razini te tako nije vidljivo koliko se sredstava iz državne riznice osigurava za ostvarivanje prava djece.

2.5.1 Socijalna prava

U području socijalnih prava primili smo ukupno 42 prijave te je zabilježeno 70 telefonskih i osobnih obraćanja Uredu pravobraniteljice. Najčešći razlog obraćanja su pritužbe i upiti u vezi s doplatkom za djecu (11), slijede pritužbe vezane uz ostala socijalna prava, osobnu invalidninu, skraćeno radno vrijeme te roditeljske i roditeljske potpore.

45 http://www.unicef.hr/upload/file/402/201116/FILENAME/INFOGRAFIKA_preporuke_FIN_print.pdf

Prijave povreda socijalnih prava u 2015.

POVREDE SOCIJALNIH PRAVA	Broj prijava 2015.	Broj djece 2015.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	1	1
Jednokratna pomoć	1	1
Zajamčena minimalna naknada	3	10
Doplatak za pomoć i njegu	3	3
Osobna invalidnina	4	4
Dopust za njegu djeteta	1	1
Skraćeno radno vrijeme	4	4
Status roditelja njegovatelja	3	3
Doplatak za djecu	11	26
Obiteljska mirovina	2	3
Rodiljne i roditeljske potpore	4	4
Ostalo	5	12
UKUPNO	42	72

Najčešće prijavitelji su bile majke (32) te očevi (7). Pritužbe se odnose na 72 djece te jednu brojčano nedefiniranu grupu djece.

Iz pritužbi je vidljivo da roditelje muči nezaposlenost, niske plaće, zaduženost, krediti, ovrhe, neplaćanje uzdržavanja, loši stambeni i materijalni uvjeti, poteškoće oko ishođenja prava iz sustava socijalne skrbi ili drugi negativni čimbenici proizašli iz opće ekonomske krize. Često nisu upućeni u načine i mogućnosti ostvarivanja prava, pritužuju se na povrede prava svoje djece te na postupke pojedinih službenika koje smatraju odgovornima za nepriznavanje prava ili se žale da su dobili pogrešne upute i informacije o pravima. Upućujemo ih na obraćanja nadležnim tijelima, kako bi se o pravima djece odlučivalo u odgovarajućem upravnom postupku. Možemo reći da poteškoće u ostvarivanju pojedinih socijalnih prava nastaju uslijed pogrešnog tumačenja/primjene propisa ili zbog njihove neučinkovitosti.

Vjerujemo da je Odluka o prihvatanju Prijedloga sporazuma o mjerama za ublažavanje financijskih teškoća određenog dijela građana koji su ovršenici u postupcima prisilne naplate tražbina male vrijednosti na novčanim sredstvima, koju je Vlada RH prihvatila u siječnju 2015., posredno utjecala i na veliki broj djece jer je određenom broju građana⁴⁶ omogućila otpust dugova i izlazak iz prezaduženosti.

U rujnu 2015. na snagu su stupile pojedine odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (u daljnjem tekstu: ZOIDZOSS, NN 99/15.). Promjene značajne za djecu koja se nalaze u riziku od siromaštva su: povećanje iznosa zajamčene minimalne naknade za djecu samohranih roditelja i djecu u jednoroditeljskoj obitelji (što u praksi znači primitak 440 kuna umjesto dosadašnjih 320 kuna po djetetu), propisivanje naknade za ugroženog kupca energenata te brisanje odredbe kojom se korištenje zajamčene minimalne naknade vremenski ograničavalo na najduže dvije godine. Time je zasigurno umanjena neizvjesnost brojnih korisnika ovog socijalnog davanja. Važna izmjena vezana je uz uslugu psihosocijalne podrške djeci s teškoćama, a odnosi se na povećanje maksimalnog tjednog broja sati. Dio odredbi ZOIDZOSS, među kojima je najveća novina prebacivanje nadležnosti za rješavanje o pravu na zajamčene minimalne naknade sa CZSS na urede državne uprave u županijama, trebao bi stupiti na snagu u lipnju 2016.

Unatoč ovim pozitivnim promjenama, niz naših prijedloga koje smo prilikom donošenja propisa uputili radi bolje zaštite djece nisu bili uvaženi⁴⁷.

46 Korisnicima novčanih naknada iz sustava socijalne skrbi (zajamčene minimalne naknade, pomoći za uzdržavanje, osobne invalidnine) te građanima čija mjesečna primanja u posljednja 3 mjeseca do podnošenja zahtjeva ne prelaze 2.500,00 kuna za samca odnosno 1.250,00 kuna po članu kućanstva, uz ispunjenje drugih uvjeta (da nemaju u vlasništvu drugu nekretninu osim one u kojoj žive, da nemaju u vlasništvu drugu imovinu koju bi mogle koristiti ili prodati bez ugrožavanja osnovnih životnih potreba, da nemaju oročena sredstva, ugovor o stambenoj štednji i/ili depozit u kreditnoj uniji, osim onih građana čija su navedena sredstva ovršena u cijelosti, ali su i dalje blokirani jer je iznos duga bio veći od iznosa koji su bili raspoloživi na računima za navedene svrhe).

47 O tome više u poglavlju Normativna aktivnost.

Iz pritužbi saznajemo za poteškoće i neizvjesnost s kojom se obitelji susreću u situacijama u kojima institucije od njih traže povrat sredstava isplaćenih na ime stalne novčane pomoći. Pratimo slučaj u kojem se vodi ovršni postupak na jedinoj stambenoj nekretnosti obitelji s osmero djece, a radi povrata oko 30.000 kuna na ime neosnovano isplaćenih sredstava stalne novčane pomoći te troškova postupka (u isto vrijeme dok je obitelji isplaćivana stalna pomoć, majka je koristila naknadu za roditeljni dopust). Također pratimo slučaj u kojem CZSS od djeteta kao nasljednika potražuje povrat novčanih sredstava (u iznosu oko 55.000 kuna), a koje je djetetov pokojni otac primio na ime stalne novčane pomoći. Za slučaj je karakteristično bilo i to da je dijete nakon smrti oca nasljeđivanjem steklo nekretninu opterećenu dugovima te da otac nije doprinio za uzdržavanje djeteta. Saznajemo da je djetetova majka tražila otpis duga, ali konačni ishod još ne znamo.

U pogledu **ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi za djecu s TUR** i njihove roditelje, i ove godine opažamo dugotrajnost postupaka za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu i prava na status roditelja-njegovatelja i neinformiranost roditelja djece s TUR o načinima i uvjetima ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi. Postojeći modeli informiranja nisu učinkoviti jer se roditelji žale da ne znaju koja prava mogu ostvariti na temelju razvojne teškoće djeteta i na koji način to mogu učiniti. Nadležni CZSS trebao bi detaljno informirati roditelje o uvjetima i načinima ostvarivanja pojedinih prava i usluga iz sustava socijalne skrbi te ih uputiti i na mogućnosti ostvarivanja prava iz drugih sustava (primjerice, mirovinskog, zdravstvenog, obrazovnog i sl.).

Unatoč promjenama koje su se u proteklom razdoblju dogodile u vezi s pitanjem **vještačenja** i dalje postoji problem nedovoljnog broja vještaka. Od 1. siječnja 2015. za sva vještačenja u prvom i drugom stupnju, u postupcima radi ostvarivanja prava iz područja socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, zdravstva, obrazovanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te drugim područjima, nadležan je Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI), koji je preuzeo stručnjake HZMO-a te je intenzivno zapošljavao nove stručnjake. Da još uvijek nije postignut optimalan broj vještaka pokazuje dugo vrijeme čekanja na vještačenja. Prema izvješću ZOSI-a, krajem 2015. na vještačenje se u prosjeku čekalo 7,5 mjeseci, dok se u prijašnjem sustavu socijalne skrbi na vještačenje čekalo i do 10 mjeseci. Zapošljavanje novih stručnjaka tijekom 2016. trebalo bi smanjiti vrijeme čekanja na vještačenje na približno mjesec dana. Roditeljima koji su nezadovoljni nalazom i mišljenjem vijeća vještaka u prvom stupnju objašnjavali smo radnje u upravnom postupku te ih upućivali na pokretanje žalbenog postupka.

Javlja nam se i roditelji djece s određenim zdravstvenim poteškoćama koji ostvaruju **pravo na rad s polovicom radnog vremena**. Kako smo izvještavali ranijih godina, propisi ne sadrže odredbe koje obvezuju poslodavce na određeni način primjenjivanja rješenja. Stoga u nekim slučajevima roditelji i dalje ne mogu dogovoriti organizaciju radnog vremena na način koji odgovara potrebama djeteta čije zdravlje zahtijeva pojačanu njegu roditelja, čime se gubi smisao ostvarenja ovog prava.

Za djecu s TUR i njihove obitelji potrebno je proširiti mogućnosti korištenja **usluga rane intervencije** jer osiguravanje dostupne i kvalitetne podrške obiteljima u njihovom domu prevenira institucionalizaciju i jača kapacitete roditelja da podrži djetetov razvoj i njegovo sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Stoga su nužna veća ulaganja države u razvoj rane intervencije, kao i stavljanje naglaska na ovaj model podrške za djecu s TUR i njihovih obitelji od strane regionalnih i lokalnih samouprava.

Najviše prijava (11) odnosilo se na dječji doplatak: na upite o propisima i mogućnostima korištenja, dugotrajnost postupaka, ograničavajuće okolnosti za priznavanje ili daljnje korištenje prava. U ovom segmentu vidimo prostor za daljnji angažman pravobraniteljice za djecu te ćemo uputiti inicijativu za izmjenom i dopunom određenih odredbi koje držimo spornim.

Saznajemo za poteškoće u ostvarenju prava maloljetne majke na **roditelji dopust** koje joj nije bilo priznato od rođenja djeteta, već od dana podnošenja zahtjeva, mjesec i pol dana nakon djetetova rođenja. Iako je odluka HZZO utemeljena na zakonu, u konkretnom slučaju u pitanje se dovodi primjena načela pomoći stranci temeljem Zakona o općem upravnom postupku (maloljetna majka i njeni roditelji navodno nisu na vrijeme bili upućeni na odredbu čl. 50. stavak 3.⁴⁸ Zakona o roditeljskim potporama, kao i na mogućnost ranijeg podnošenja zahtjeva, a uz naknadno kompletiranje dokumentacije).

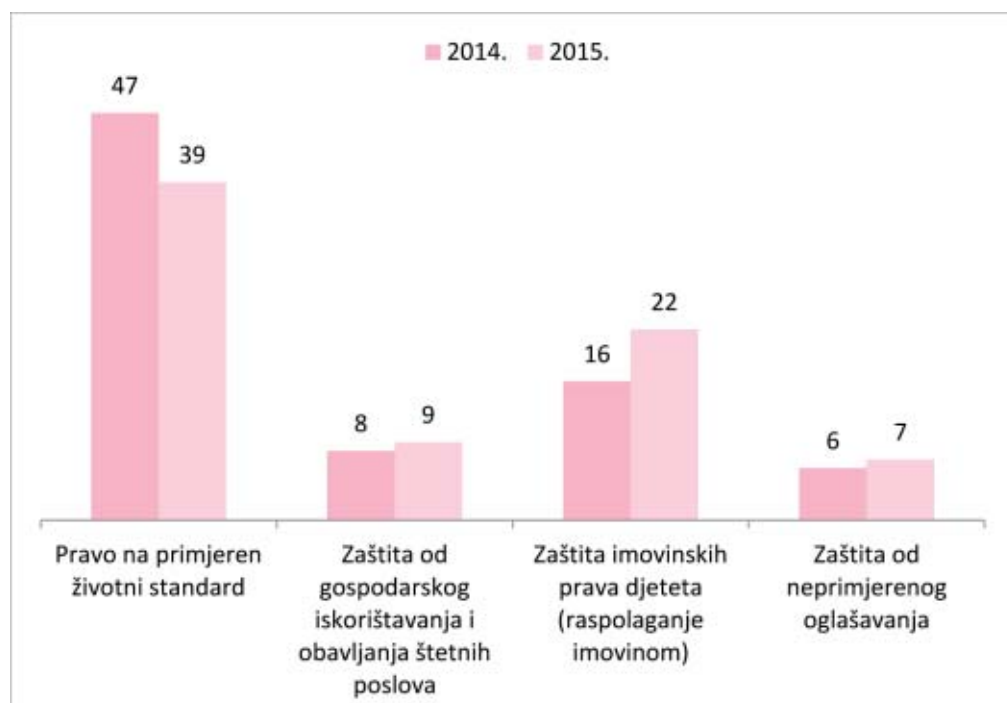
48 Propisuje da korisniku koji zahtjev za korištenje prava ne podnese u roku od 30 dana od dana rođenja djeteta, ali ga podnese u roku od 120 dana od rođenja djeteta, pripada pravo na korištenje odnosno prava od dana podnošenja zahtjeva.

Javlja nam se roditelji čija djeca nisu ostvarila pravo na jednokratnu novčanu **potporu za novorođeno** dijete od strane jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLPS), nezadovoljni odredbama kojima je ovo pravo vezano uz trajanje prebivališta u gradu ili općini kojoj se podnosi zahtjev. Pravni okvir za isplatu ovih potpora predstavlja Zakon o roditeljskim potporama (NN 85/08., 110/08., 34/11., 54/13. i 152/14.), prema kojem o njoj na državnoj razini odlučuje HZZO, prema ujednačenim kriterijima za sve korisnike. O ostvarivanju prava roditelja na **novčanu pomoć u većem opsegu** od one propisane Zakonom, JLPS svojim općim aktima mogu samostalno propisati način i uvjete. Akti i praksa pojedinih gradova i općina su različiti u pogledu duljine prebivališta kao uvjeta za priznavanje ovog prava. I dok jedni traže da roditelji imaju kontinuirano prijavljeno prebivalište u određenom trajanju (jedna/tri/pet godina), drugi uvažavaju i boravišni status, dok ima i onih JLP(R)S koji ne propisuju uvjet trajanja prethodnog prebivališta. Ni iznosi naknada nisu ujednačeni pa negdje iznose 500 kuna, dok neke JLPS isplaćuju više desetaka tisuća kuna. U praksi, ovisno o fiskalnoj moći pojedinih JLPS-a, kriteriji će i dalje biti raznoliki, budući da je riječ o **pravu roditelja, a ne djeteta** i potporama roditeljima tih JLPS prema potrebama i razvojnim planovima tih sredina. Među prioritetnim ciljevima za sva područja života djeteta u Nacionalnoj strategiji za prava djece RH od 2014. do 2020. naglašeno je kako u vrijeme gospodarske recesije treba osigurati potrebnu razinu financijskih sredstava za ostvarivanje prava djece te uspostaviti tzv. „dječji proračun“ kako bi se moglo sustavno pratiti ulaganje u djecu i programe za djecu te učinak financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece te definirati usluge u svakom od sustava koje trebaju dobiti sva djeca korisnici, a što trebaju dobiti određene skupine djece u ranjivim situacijama i njihove obitelji, na razini cijele države. Do tada, neujednačenog postupanja na razini cijele države, nažalost, bit će i dalje, i to ne samo u području ostvarivanja prava na potpore za novorođeno dijete, već prava na besplatne udžbenike, prijevoz učenika i drugo.

2.5.2 Ekonomska prava

Broj pritužbi na povrede ekonomskih prava djece jednak je kao i 2014. Od 77 prijava najveći broj se i ove godine odnosi na primjeren životni standard (39) i na imovinska prava (22). Slijede prijave koje se odnose na gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova (9) te prijave vezane uz neprimjereno oglašavanje (7). Prijave su se odnosile na 128 djece te osam brojčano nedefiniranih grupa djece. Osim 77 pisanih, zabilježeno je i 58 usmenih obraćanja stranaka vezanih uz povrede ekonomskih prava djece.

Ekonomska prava – prijave u 2014. i 2015.

2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard

Unatoč nešto manjem broju zaprimljenih prijava tijekom 2015. (39) u odnosu na 2014. (47), iz sadržaja pritužbi koje prima pravobraniteljica za djecu i dalje je razvidan golemi utjecaj ekonomske krize na standard u kojem djeca žive i odrastaju. Prijave se i dalje u najvećem broju odnose na egzistencijalnu ugroženost djece zbog nedostatka financijskih sredstava za plaćanje energenata (električna energija, plin, voda), troškova vezanih uz pohađanje škole i vrtića, troškova stanovanja i neodgovarajućih stambenih uvjeta u kojima obitelji žive. Uzrok tome je, u pravilu, nezaposlenost roditelja, niska primanja, korištenje oblika pomoći iz sustava socijalne skrbi te nemogućnost ostvarenja i naplate uzdržavanja od drugog roditelja djece.

Iz pritužbi proizlazi kako u određenim slučajevima mjere i oblici pomoći iz sustava socijalne skrbi u konačnici nisu dostatni za pokriće svih životnih potreba obitelji s djecom. Podjela bračne imovine u postupcima razvoda braka, postupci ovrhe na nekretninama zbog nastalih dugovanja te prisilno iseljavanje vlasnika i članova obitelji također izravno utječu na ugrožavanje životnog standarda djece. Mali pozitivni pomak predstavlja izmjena Ovršnog zakona u kojem je predviđeno da ovršenik može dati prijedlog za odgodu ovrhe na nekretnini te pravo ovršenika na korištenje nekretnine u statusu najamoprimca.

U povodu aktivnosti članova stranke „Živi zid“ na sprečavanju prisilnih iseljenja, u kojima su nerijetko sudjelovala i djeca, pravobraniteljica za djecu je stranci uputila preporuku da unaprijed vode računa o zaštiti prava i interesa djece, posebice kako bi se djecu zaštitilo od izloženosti neprimjerenim i opasnim situacijama te kako bi se zaštitila njihova privatnost. Istaknuli smo da je odgovornost za dobrobit djece na roditeljima i organizatorima ovih aktivnosti, posebno imajući u vidu da se političkim aktivnostima vezanim uz prosvjede i postupke sprečavanja deložacija obitelji djeca mogu izložiti nepredviđenim okolnostima, nasilju, nekontroliranom kretanju većeg broja ljudi, nazočnosti policije i različitim mjerama osiguranja reda i mira, što može nepovoljno utjecati na njih te izazvati njihov dodatni strah i uznemirenost, uz svu nelagodu koju izaziva sama deložacija, kao neugodna i mučna situacija.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Primili smo devet (9) pojedinačnih prijava (u 2014. osam), od kojih se dvije odnose na povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca, šest na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece kod poslodavca, a jedna na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima. I u protekloj godini bavili smo se problemom prosjačenja djece.

Povreda prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca — Prijave su se odnosile na organizaciju teorijske i praktične nastave i preopterećenost učenika strukovne škole te na naprimjereno ponašanje i neisplatu nagrade od strane poslodavca tijekom vježbi naukovanja. Radi preopterećenosti učenika strukovne škole zatražili smo postupanje MZOS-a, a zbog neprimjerenog ponašanja poslodavca i neisplate nagrade za naukovanje zatražili smo postupanje Ministarstva poduzetništva i obrta (MPO), policije i Hrvatske obrtničke komore te smo roditelje uputili na mogućnost podnošenja prijave Sudu časti Hrvatske obrtničke komore.

Jedna županija obavijestila nas je o inicijativi da se učenici koji pohađaju strukovne obrtničke škole za stjecanje kvalifikacija za zanimanja u području ugostiteljstva i turizma izuzmu od zabrane noćnog rada maloljetnika u vremenu od 20.00 do 6.00 sati. Obrazloženje je da učenicima koji se obrazuju za zanimanja u navedenim područjima treba omogućiti obavljanje praktične nastave i vježbi naukovanja i u vremenu noćnog rada kako bi stekli potrebna znanja i vještine za rad. Nismo podržali tu inicijativu, a Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava (MRMS) uputili smo mišljenje da srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti. Upozorili smo da bi ukidanje zabrane noćnog rada djece koja obavljaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja bilo protivno najboljem interesu djeteta i zabrani gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova iz Konvencije o pravima djeteta.

Radi unapređivanja zaštite prava djece u ovom području pravobraniteljica je MZOS-u, MPO-u, Hrvatskoj obrtničkoj komori i Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) uputila preporuke za kreiranje strategije i aktivnosti u strukovnom obrazovanju, o čemu je obavijestila i Inspektorat rada

MRMS-a. Preporuke su se odnosile na prava i zaštitu učenika na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, na pravilnik o izdavanju dozvola (licencija) za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja te na pravilnik o pedagoškim kompetencijama osoba koje poučavaju učenike na praktičnoj nastavi i vježbama.

Hrvatska obrtnička komora prihvatila je preporuke koje se na nju odnose i obavijestila nas o aktivnostima koje provodi. MZOS nas je obavijestio o nekim aktivnostima koje provodi i onima koje planira u razvoju sustava strukovnog obrazovanja. Od ostalih tijela nismo primili obavijest, no MPO je donio Pravilnik o načinu i postupku izdavanja dozvola (licencija) za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja⁴⁹.

U povodu početka školske godine 2015./2016. ponovili smo raniju preporuku da strukovne srednje škole na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi, da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca i prate njihov rad tijekom praktične nastave i vježbi.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Inspektorata rada u sastavu MRMS-a. Inspektorat rada nas je obavještavao o nezakonitom postupanju poslodavaca prema maloljetnicima, primjerice, određivanjem noćnog rada, neuručivanjem pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu, neprijavljivanjem tijelima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, u kojim slučajevima je Inspektorat izrekao poslodavcima propisane kazne i obavijestio CZSS o povredama prava maloljetnika.

U daljnjem tekstu, u navođenju podataka iz djelokruga Inspektorata rada, umjesto izraza *dijete* koristimo izraz *maloljetnik*, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.

Prema preliminarno prikupljenim podacima MRMS-a o inspekcijskim nadzorima i poduzetim aktivnostima u 2015., inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 9.358 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u 11 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 12 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 16 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika.

U 2015. utvrđen je manji broj povreda na štetu maloljetnika nego u 2014., kada su otkrivene ukupno 36 povrede odredbi propisa počinjene nad 15 maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, no bilo ih je i u drugim djelatnostima (trgovini, pekarstvu i građevinarstvu). Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je sedam optužnih prijedloga prekršajnim sudovima i izdana su dva prekršajna naloga. Inspektori rada donijeli su osam rješenja: o zabrani rada maloljetnika na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima, o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti poslodavcu i o zabrani rada maloljetnog redovnog učenika protivno Pravilniku o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem.

Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 8.733 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od navedenog broja u 13 nadzora su zatekli ukupno 12 maloljetnika (devet maloljetnika i tri maloljetnice). Tijekom 2015. teško je ozlijeđen jedan maloljetnik (naučnik) u djelatnosti Održavanje i popravak motornih vozila, zbog čega je inspektor rada izrekao propisane mjere radi zaštite maloljetnika i podnio kaznenu prijavu protiv dvije osobe nadležnom državnom odvjetništvu. Inspektori su kod dva poslodavca, u djelatnostima Specijalizirane građevinske djelatnosti i Gradnja građevina niskogradnje, utvrdili propuste u primjeni propisanih mjera zaštite na radu prema učenicima na praktičnoj nastavi te izrekli propisane mjere radi zaštite učenika.

Zbog ozljeđivanja naučnika na naukovanju kod poslodavca inspektor rada u području zaštite na radu je: naredio udaljenje naučnika s mjesta rada dok se ne osigura rad pod neposrednim nadzorom rad-

⁴⁹ O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

nika osposobljenog za rad na siguran način i dok se ne dokaže da naučnici ispunjavaju uvjete za obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada; naredio poslodavcu da na vidljivo mjesto postavi upute i oznake za rukovanje radnom opremom; podnio kaznenu prijavu protiv dvije osobe jer je poslodavac rasporedio maloljetne naučnike na obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada za koje ne ispunjavaju uvjete i propustio odrediti osobu pod čijim neposrednim nadzorom naučnici mogu obavljati poslove.

Zbog propusta od strane dva poslodavca, u primjeni propisanih mjera zaštite na radu prema učenicima na praktičnoj nastavi, inspektori su naredili udaljenje naučnika s mjesta rada dok se ne osigura rad pod neposrednim nadzorom radnika osposobljenog za rad na siguran način te zabranili uporabu osobne zaštitne opreme naučnika koja je bila neispravna.

MRMS-u smo predložili da se u novom Pravilniku o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik, mogućnost rada maloljetnika koji je završio strukovno srednjoškolsko obrazovanje na poslovima s posebnim uvjetima rada, uvjetuje obavljanjem tih poslova pod nadzorom ovlaštene osobe. Takvo rješenje bilo je uvršteno u ranije važeći pravilnik i prihvaćeno je od strane MRMS-a i u novom Pravilniku⁵⁰.

Djeca koja prose — U srpnju 2015. obavijestili smo PU zagrebačku o učestalim pozivima građana zabrinutima za sigurnost djece koja prose. Građani su svjedočili situacijama u kojima odrasle osobe u pratnji djece prose u užem centru Zagreba i od prolaznika traže novac kako bi djeci kupili hranu jer su, kako govore prolaznicima, djeca gladna. Riječ je o djeci različite dobi koja strpljivo stoje uz svoje „roditelje“ ili ih ovi drže u naručju. Zatražili smo da policija poduzme mjere za zaštitu djece iz svoje nadležnosti, u suradnji s nadležnim socijalnim službama. Policija nas je izvijestila da je, postupajući po našoj obavijesti, naložila pojačano poduzimanje preventivnih i represivnih mjera protiv osoba koje djecu koriste za prosjačenje. Uviđajući važnosti suradnje građana u suzbijanju toga oblika iskorištavanja djece Ured pravobraniteljice objavio je informativni letak „Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja, zaštitimo ih!“. Letak će se distribuirati u suradnji s policijom kako bi se građane potaknulo da surađuju s policijom u zaštiti djece koja prose.

Prema podacima MUP-a, u 2015. je evidentirano i procesuirano 82 slučaja prosjačenja djece ili maloljetnika (samostalno ili u društvu s odraslima). Od toga je 34 djece bilo „kaznjivo“ odgovorno, a 32 djece „kaznjivo“ neodgovorno. Prijavljeno je ukupno 24 roditelja, sedmero za kazneno djelo povreda djetetovih prava povezano s prosjačenjem, devetero prekršajno zbog poticanja na prosjačenje i osmero prekršajno zbog lošeg odgoja i zanemarivanja nadzora. U prosjačenju su zajedno s maloljetnicima zatečene 63 punoljetne osobe. 21 je slučaj recidiva u činjenju prekršaja prosjačenja maloljetnih osoba ili odraslih osoba s djecom, a zabilježeno je i četiri slučaja prosjačenja maloljetne osobe stranog državljanina.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima - U 2015. primili smo jedan upit producenta o tome koje su obveze organizatora ovih aktivnosti prilikom angažiranja djece, odnosno koje su potrebne suglasnosti i dozvole za sudjelovanje djece u snimanju kratkog igranog filma. Ovom temom bavimo se već niz godina zbog nužnosti uspostave cjelovitog sustava zaštite djece u ovom području.

Inspekcija rada nadležna je izdavati odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima, međutim Inspekcija nema nadležnost kad je riječ o nenaplatnom sudjelovanju djeteta, već tada procjenu i odluku o primjerenosti tog sudjelovanja donose roditelji. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je, po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece, nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

50 O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

U 2015. godini inspektori rada za radne odnose zaprimili su 286 zahtjeva zakonskih zastupnika maloljetnika mlađih od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela, snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Inspektori rada dali su odobrenje za sudjelovanje 286 maloljetnika u navedenim aktivnostima (124 maloljetnika i 162 maloljetnice).

Nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o dobi djece i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Riječ je o području u kojem nema jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta. Zbog toga smatramo da ovoj problematici treba pristupiti s velikom pažnjom i oprezom, te da je zadaća organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio ugrožavajući ili ometao njihovo obrazovanje te bio štetan za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj.

Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor na nereguliranost ovog područja dječjih aktivnosti i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja. Nažalost, bez uspjeha. O našem stajalištu obavijestili smo 2014. i Odbor za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a.

Stupanjem na snagu novog Obiteljskog zakona 1. studenoga 2015. nositelj uređenja sudjelovanja djece u ovim aktivnostima postalo je ministarstvo nadležno za socijalnu skrb (MSPM). Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi, uz suglasnost ministra za kulturu i ministra za zdravlje, u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu tog zakona, trebao je donijeti provedbeni propis o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, no taj propis još nije donesen.

Očekujemo da nadležna tijela bez odgađanja pristupe cjelovitijem uređenju ovog područja radi postizanja najvišeg stupnja zaštite prava i interesa djece, neovisno o tome je li riječ naplatnom ili nenaplatnom sudjelovanju djeteta.

2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

Ukupan broj pritužbi koje se odnose na zaštitu imovinskih prava djece (22) veći je u odnosu na 2014., kada ih je bilo 16. Uz to bilježimo i 31 telefonsko ili osobno obraćanje stranaka. Vjerujemo da na ukupan broj pritužbi u ovom području utječe pretpostavka da veliki broj djece uopće nema imovinu ili nema vredniju imovinu, kao i pretpostavka da se povrede imovinskih prava djece rjeđe prijavljuju od strane roditelja jer u takvim slučajevima interesi djeteta i roditelja koji su odgovorni za djetetovo zastupanje mogu biti u koliziji. Pretpostavka je da određeni broj roditelja nije educiran i vješt u vođenju brige o financijama, što u pojedinim slučajevima zahtijeva i specifična znanja i vještine, te oni ponekad svojim radnjama nesvjesno i nenamjerno naprave štetu na imovini djece. U nekim situacijama roditelji s namjerom naštetite djetetovoj imovini (npr. zbog kockanja ili alkoholizma). Opći problem u ovom području predstavljaju i nedostatne edukacije djelatnika CZSS-a (i sudaca) u poslovima zaštite imovinskih interesa djece.

U području zaštite imovinskih prava djece tijekom 2015. mijenjali su se propisi, a u skladu s time, mijenjale su se i institucije nadležne za davanje odobrenja za raspolaganje imovinom djece. Stoga su nesnalaženje i neupućenost stranaka mogući razlog povećanog broja obraćanja u 2015. Naime, od rujna 2014. do siječnja 2015., sukladno tada važećem ObZ-u (2014) za raspolaganje vrednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta, dijete ili roditelji morali su zatražiti odobrenje suda u izvanparničnom postupku. Od siječnja do listopada 2015. primjenjivale su se odredbe ObZ-a (NN 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11. i 25/13.) prema kojima su roditelji mogli samo s odobrenjem nadležnog CZSS-a otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta, da bi stupanjem na snagu Obz-a (NN 103/15.), od studenoga 2015. nadležnost u odnosu na ovu materiju ponovno prešla na sud.

Cijele godine u primjeni je bilo Mišljenje MSPM-a od 23. rujna 2014. prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna.

Krajem prosinca 2015. primili smo od MSPM-a nadopunu toga Mišljenja, prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kada je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima. Ovom dopunom MSPM nije zadiralo u sadržaj ranijeg Mišljenja iz 2014. te je u cijelosti ostalo pri njemu.

Preširoko tumačenje pojma „vrednije imovine“ od strane MSPM-a ostavlja mogućnost da djeca u kratko vrijeme ostanu bez znatnih sredstava (iznos od 10.000 kuna mjesečno gotovo dvostruko prelazi iznos prosječne mjesečne plaće⁵¹). Međutim, držimo potrebnim naglasiti kako neće svako postupanje roditelja i svako njihovo raspolaganje imovinom djeteta biti na štetu djeteta. Povrede imovinskih prava djece nastaju onda kad roditelji ili druge osobe koje se skrbe o djeci zloupotrijebe imovinu djeteta, kao i u onim slučajevima kada je upotrijebe u dobroj namjeri, ali zbog pogrešne procjene to ne rezultira u najboljem interesu djeteta. Problem predstavlja činjenica da je takve zlouporabe nemoguće unaprijed predvidjeti. Stoga držimo da bi Mišljenje MSPM-a trebalo dopuniti i da bi ono trebalo sadržavati dodatne „osigurače“ i mehanizme zaštite interesa djece u odnosu na moguće štetne postupke roditelja. Smatramo da je svakako potrebno predvidjeti razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, pri čemu su nužne preciznije i daljnje upute MSPM-a.

Budući da je Mišljenje MSPM-a, koje omogućava bezuvjetno raspolaganje imovinom djece do 10.000 kuna mjesečno i dalje u primjeni, primamo manje pritužbi koje se odnose na sadržaj propisa u odnosu na ranija razdoblja, kad je iznos do kojeg su roditelji mogli samostalno raspolagati bio usklađen s minimalnim novčanim iznosom potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta. Tada je i pritužbi roditelja bilo puno više. Međutim, to ne znači da se imovinska prava djece sada manje krše. Naprotiv, strahujemo da će stvaran broj povreda imovinskih prava djece, kao i posljedice ekstenzivnog tumačenja propisa, postati vidljive tek u godinama koje slijede, po nastupanju punoljetnosti djece. I prijašnjih godina obraćala su nam se djeca na pragu punoljetnosti, i punoljetne osobe koje su ukazivale na štetu koja je nastala dok kao maloljetni nisu mogli zastupati svoja prava i interese. I u ovoj godini primili smo jednu takvu pritužbu, u kojoj saznajemo da je pritužitelj pokrenuo sudski postupak zbog povrede svojih imovinskih prava. Pritužbe s ovakvim primjerima povreda imovinskih prava do sada smo često zaprimali u situacijama roditeljskog konflikta i neslaganja.

Suprotno tome, zaprimili smo pritužbu majke koja se odnosila na nemogućnost jednokratnog podizanja djetetove stambene štednje bez suglasnosti centra, a koju su roditelji planirali podići s ciljem pokrivanja minusa na svom tekućem računu. U ovom slučaju roditelji doživljavaju da važeći propis „štiti krupni kapital i banke“.

Ostale pritužbe koje smo primili u 2015. odnose se na postupanja CZSS-a (u upravnom postupku pred CZSS-om radi davanja odobrenja za raspolaganje imovinom), javnih bilježnika (zbog sastavljanja isprave kojom djetetova zakonska zastupnica u djetetovo ime prihvaća i ustupa naslijeđenu nekretninu trećoj osobi), banaka (zbog postupaka po prijavi gubitka kartice te u drugom slučaju zbog zatvaranja računa s obrazloženjem da roditelji nisu pravovremeno dostavili djetetov OIB) te Ministarstva financija (uz postupak razreza poreza na nekretnine).

U jednom slučaju majka ukazuje na poteškoće na koje nailazi u upravnom postupku pred CZSS-om radi davanja odobrenja za raspolaganje nekretninom u suvlasništvu djece. Od CZSS-a smo tražili izvješće o postupanju s obzirom na financijsku situaciju obitelji, najavljenju provedbu ovrhe na nekretnini u suvlasništvu majke i djece te nastojanja roditelja da nekretninu prodaju „makar i za puno manje od njezine vrijednosti“, kako bi se zaštitili od ovrhe i riješili svoj financijski problem. Stranke se pritužuju što je CZSS zatražio i od njih da dostave **procjenu vrijednosti nekretnina** od strane ovlaštenih osoba, smatrajući to dodatnim financijski opterećenjem. U konkretnom slučaju nije sporan postupak CZSS-a jer svako davanje suglasnosti za raspolaganje djetetovom nekretninom mora biti utemeljeno na relevantnim podacima i tržišnim cijenama nekretnine radi zaštite imovinskih interesa djece. Slučaj potvrđuje kako nedostatna materijalna sredstva za ovakve procjene predstavljaju ograničavajuću okolnost, koja može utjecati na dinamiku donošenja odluka u zaštiti interesa djece, što može izazvati nerazumijevanje i ogorčenost stranaka.

51 Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama u RH je za 2014. godinu iznosila 5.533,00 kn, prema Priopćenju Državnog zavoda za statistiku broj: 9.1.1/12. od 27. veljače 2015.

Roditelji nam se obraćaju upitima u situacijama kada je imovina djece opterećena dugovima ili založnim pravom ili je u tijeku sudski postupak koji se odnosi na nekretninu, iseljenja iz nekretnine i slično. U nekoliko slučajeva javljaju nam se roditelji, neupućeni u nadležnosti Ureda pravobraniteljice, tražeći da ih zastupamo u predmetima zaštite djetetove imovine, za što pravobraniteljica za djecu nije ovlaštena. Više slučajeva odnosi se na ostavinske postupke u situacijama kad je dijete nasljednik. U takvom postupku dijete zastupa roditelj, a poseban skrbnik se imenuje samo u slučajevima kada se utvrdi da su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti. Roditelj često nema dovoljno pravnog znanja za zastupanje imovinskih interesa djeteta pa se događa da u ime djeteta prihvati nasljedstvo koje je opterećeno dugovima te na taj način naštetiti djetetu. Čak i kada se žele odreći nasljedstva, roditelji nailaze na problem jer im CZSS ponekad odbija dati suglasnost za to. Saznajemo za slučaj u kojem djetetu nije bilo dopušteno odricanje od nasljedstva pa mu zbog dugova pokojnoga oca prijetje ovrhe na obiteljskoj mirovini.

Pratimo više slučajeva u kojima postoji sumnja u povrede imovinskih prava djece, od kojih je nekoliko i iz prijašnjih godina. U jednom slučaju majka je iznos odštete koju su djeca dobila nakon očeve smrti utrošila u kupnju nekretnine na ime djece, procijenivši da je za djecu dugoročno povoljnije da budu suvlasnici nekretnine kupljene novcem stečenim na ime odštete. Međutim, nije pravovremeno sagledala sve moguće posljedice koje iz toga mogu proizaći. Po zaključenju pravnog posla majci i djeci problem je predstavljalo plaćanje poreza na promet nekretnina, budući da je odbijen njihov zahtjev za oslobođanjem od plaćanja poreza na promet nekretnina. Obračunavanje i plaćanje poreza te porezna oslobođenja zakonski su definirana i to nije sporno, ali problem je neupućenost stranaka, a ovaj slučaj je primjer kako roditelji zbog nedovoljne informiranosti svojim postupcima mogu nenamjerno dovesti do umanjenja djetetove imovine.

U nekoliko slučajeva koje pratimo radilo se o samostalnom raspolaganju imovinom djece od strane roditelja ili skrbnika djece na način da je iznos naknade štete, koji pripada djetetu, umanjen radi plaćanja odvjetničkih usluga i provizija.

Pogrešno vjerujući da dijete ne može biti dužnik, u nekim slučajevima roditelji ili skrbnici u ime malodobnog djeteta zaključuju pravne poslove, nadajući se da će prepisivanjem imovine na djecu ili neizvršavanjem obveza izbjeći neke obveze i/ili zaštititi svoju imovinu. Međutim, unatoč tome što nemaju poslovne sposobnosti djeca mogu postati dužnici i ovršenici u sudskim postupcima. Da su brojna djeca opterećena dugovima pokazali su i podaci koje nam je, na naš zahtjev, dostavilo Ministarstvo financija - Porezna uprava u ožujku 2015., a koji se odnose na stanje dugovanja djece na dan 31. prosinca 2014. Iz dostavljenih tablica vidljivo je da se u evidencijama Ministarstva djeca s područja cijele Hrvatske vode kao dužnici poreza na dodanu vrijednost (PDV), poreza na dohodak, doprinosa, poreza na dobit, poreza na promet nekretnina i ostalo. Iznosi dugovanja mnoge djece prelaze desetke tisuća kuna. Ne dovodeći općenito u pitanje poštenje i savjesnost svih roditelja u zaštiti prava i interesa djece, s obzirom na brojnost djece dužnika i visinu dugova kojima su neka djeca opterećena, obratili smo se MSPM-u te preporučili da podatke iz dostavljenih tablica upute na nadležne CZSS-e, kako bi preispitali svaki pojedinačni slučaj u kojem postoji sumnja da su povrijeđena prava i imovinski interesi djeteta. U vrijeme pisanja ovoga izvješća zaprimili smo informaciju da je MSPM zatražio ispitivanje ovih slučajeva od strane nadležnih CZSS-a.

S obzirom na posebnu poziciju djece kao dužnika i moguć sukob interesa do kojeg može doći s osobama koje ga po zakonu ili nekom drugom osnovu zastupaju, dostavili smo mišljenje u postupku donošenja Zakona o stečaju potrošača, radi zaštite djece kao potencijalnih potrošača u stečaju (kao i radi zaštite djece kao primatelja uzdržavanja u slučaju osobnog stečaja obveznika plaćanja uzdržavanja). Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Pitanjima zaštite djece od neprimjerenog oglašavanja bavili smo se u sedam slučajeva prijava povreda pojedinačnih prava djece. Uz njih primili smo još 21 obavijest i upit, koji se u širem smislu odnose na oglašavanje, od kojih smo na nekima temeljili opće inicijative za zaštitu djece od štetnih djelovanja. Pritužbe se odnose na oglašavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, korištenje djece u marketinške svrhe, oglašavanje u političkim i drugim kampanjama te neprimjerene sadržaje televizijskih reklama.

Pitanjem promidžbe u **odgojno-obrazovnim ustanovama** bavili smo se i ove godine temeljem upita odgojno-obrazovnih ustanova i upita i pritužbi građana. Prateći naše aktivnosti u domeni oglašavanja i zalažući se za zaštitu prava svojih korisnika, obratio nam se **dječji vrtić** suočen s ograničenim financijskim sredstvima i mogućnostima da uz pomoć donatora poboljša uvjete u vrtiću. Smatramo da donacije ne bi smjele biti uvjetovane protučinidbama koje nisu u interesu djece koja će boraviti u dječjem vrtiću opremljenom donacijama, sukladno odredbama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i Zakona o zaštiti potrošača. U sličnom nastojanju jedne **srednje škole** da osigura dodatna novčana sredstva, druga srednja škola nam se pritužila na neprimjereno oglašavanje i reklamiranje banke na fasadnom pročelju zgrade koju koriste obje škole, te na prodaju proizvoda brze hrane učenicima od strane trgovačkog društva u prostoru koji koriste obje škole. Inspekcija MZOS-a nije utvrdila razloge za poduzimanje inspekcijskih mjera. Primjeri ukazuju na praksu ravnatelja kojom, u situacijama u kojima se tekuće potrebe odgojno-obrazovnih ustanova ne uspijevaju u cijelosti podmiriti iz proračunskih sredstava, pokušavaju do nužnih sredstava doći iz raznih izvora. Pritom je važno da interesi djece ne budu ugroženi neprimjerenim sadržajima.

Upit građana odnosio se i na mogućnosti djelovanja roditelja u zaštiti djece u **osnovnim školama** od akvizitorske prodaje različitih materijala koji nisu u skladu s nastavnim programom. Podnositelja smo obavijestili o odredbi članka 59. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, koja u školskim ustanovama zabranjuje promidžbu i prodaju koja nije u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja, te uputili na obraćanje inspekcijskoj službi MZOS-a. Očito je da se u odgojno-obrazovnim ustanovama događaju različite zlouporabe djece u marketinške svrhe. Primjer je i pritužba roditelja učenika osnovne škole na to što su učenici za vrijeme nastave sudjelovali u reklamiranju i podjeli reklamnog materijala trgovačkog društva, kojem se u nedostatku financijskih sredstava škola obratila sa zamolbom za donacijom gumenih balona za aktivnosti djece u Dječjem tjednu.

Postupali smo po pritužbi građana da se u prostorima osnovnih škola nalaze aparati za slatkiše i gazirana pića, te plakat kojim se poziva na upis na tečaj manekenstva za djecu od 6. do 22. godine. Osnivač škola u ovom je slučaju odgovorno ispitao postupanja u svoje 24 odgojno-obrazovne ustanove, pozivajući ravnatelje da provjere što se nalazi kao promidžbeni materijal u prostorima škola i da se odmah uklone eventualni materijali za koje se procijeni da nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. Pritom su ravnatelji istaknuli da u praksi i sam sadržaj zakonske odredbe daje prostor različitim tumačenjima i potrebu za jasnijim propisivanjem odnosno definiranjem aktivnosti za djecu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja.

Prilikom obilaska i posjeta učenicima osnovne škole ukazano nam je da je u neposrednoj blizini osnovne škole otvorena sportska kladionica, protivno propisima koji uređuju njihovu udaljenost, o čemu smo obavijestili Ministarstvo financija. Prateći rad *Internet caffea*, različitih internetskih igraonica i drugih ugostiteljskih objekata, u kojima je moguć pristup neprimjerenim sadržajima bez ograničenja, uputili smo preporuku radi zaštite djece. Pojedine prijavitelje koji su se žalili na marketinške kampanje na Facebooku upućivali smo na odredbe Zakona o zaštiti potrošača i etičke standarde oglašavanja.

Postupali smo i povodu **oglasa i spotova u političkim i drugim kampanjama**. Protekle su godinu obilježili izbori za zastupnike u Hrvatski sabor te smo postupali po pritužbama s navodima o iskorištavanju djece u izbornim spotovima i objavama političkih stranaka na društvenim mrežama. Uočavamo da građani izražavaju neslaganje s takvim neprimjerenim postupcima političara. Nažalost, unatoč našim prijedlozima, još nisu donesena pravila ponašanja u izbornim kampanjama u kojima bi se jasno i ne-dvosmisleno zaštitilo djecu.

Jedna se prijava odnosila na promotivni spot za povećanje sigurnosti prometa na cestama, koji je gledatelj doživio uznemirujućim za djecu predškolske dobi, a bilo je pritužbi i zbog spota u kampanji „Birajmo što gledamo“ koji je prikazan u terminu emisija za djecu, iako je riječ o sadržaju namijenjenom odraslima.

Više građana pritužilo se na različite neprimjerene i neetične sadržaje **televizijskih reklama**, koji se uz to prikazuju i u neprimjerenim terminima (u vrijeme prikazivanja emisija namijenjenih djeci). Pritužbe proslijeđujemo na nadležno postupanje Vijeću za elektroničke medije ili prijavitelje upućujemo kome se mogu obratiti.

Građani nam se obraćaju i kada procijene uvredljivim **plakate** izložene na javnim mjestima. Velik broj pritužbi odnosio se na plakat za predstavu „Hinkemann“ Zagrebačkog kazališta mladih, koji prikazuje fotografiju obnaženog muškog torza, proglašavajući to pornografijom i zahtijevajući da pravobraniteljica pozove kazalište da povuče taj plakat. Premda u javnom prostoru doista vidimo mnoge plakate za različite proizvode i robne marke koji eksploatiraju ljudsku seksualnost na način koji može biti uvredljiv za žene i muškarce pa time i negativno utjecati na djecu, u navedenom slučaju nismo vidjeli takvu negativnu poruku. Kazalištu smo uputili preporuku da ubuduće obrati veću pažnju informiranju javnosti o svojim programima za djecu, uz isticanje preporučene dobi za pojedine predstave te da u obavijestima za gledatelje i na plakatima jasno istakne koji su sadržaji namijenjeni djeci, a koji odrasloj publici.

Kao i prijašnjih godina, ponavljaju se pritužbe na objave reklama za pornografske sadržaje, gatanje i tarot dostupne na naslovnoj stranici **teleteksta** koji emitiraju RTL, Nova TV i HRT. Na taj problem upozoravamo još od 2011., u više navrata bezuspješno pozivajući VEM i Ministarstvo kulture da ga riješe te smo o tome izvijestili i Vladu RH i Hrvatski sabor te UN-ov Odbor za prava djeteta. U ožujku 2015. Ministarstvu kulture uputili smo inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o elektroničkim medijima i Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima na način da se dopune odredbe kojom bi se odredbe zakona o zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja odnosile i na teletekst⁵².

U povodu oglašavanja **alkoholnih pića** na način da se mlade potiče na njihovu konzumaciju, obratili smo se VEM-u i preporučili da obrate pažnju na način reklamiranja piva i poštovanje odredbi Zakona o elektroničkim medijima (NN 153/09., 84/11 i 94/13.) koje navode ograničenja u načinu reklamiranja alkoholnih pića (ne smije biti usmjereno posebno na maloljetnike, prikazivati maloljetnike koji konzumiraju alkohol, povezivati konzumiranje s poboljšanim fizičkim stanjem ni s vožnjom, stvarati dojam da pridonosi socijalnom ili seksualnom uspjehu, tvrditi da alkohol ima ljekovita svojstva ili da je stimulans, sedativ ili sredstvo za rješavanje osobnih konflikata, poticati neumjerenu potrošnju alkohola ni prikazivati umjerenost u negativnom smislu itd.).

Stavljanjem izvan snage staroga Zakona o hrani (NN 46/07.) nastala je pravna praznina za sve druge oblike izravnog i neizravnog reklamiranja alkoholnih pića, osim u elektroničkim medijima. Pravobraniteljica za djecu upozorila je na navedenu pravnu prazninu i Ministarstvu poljoprivrede preporučila dopunu aktualnog Zakona o hrani kako bi se ograničili i svi drugi oblici reklamiranja alkohola, sa svrhom zaštite dobrobiti djece. S obzirom na moć elektroničkih medija i njihov utjecaj na djecu i mlade, kao i na zabrinjavajuće pokazatelje o raširenoj konzumaciji alkohola među djecom i mladima u Hrvatskoj, vrlo je važno uložiti napore u ograničavanje dostupnosti alkohola djeci i mladima te edukaciju o štetnosti alkohola, ali i odgovarajućom regulacijom ograničiti reklamiranje alkoholnih pića u svim oblicima, uključujući i elektroničke medije te osigurati dosljednu provedbu tih propisa⁵³.

2.6 KULTURNA PRAVA

Područje kulturnih prava djece uključuje pravo na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju. Kako kulturna prava djece zahvaćaju djetetov život u obitelji, školi i njegovo slobodno vrijeme, opće inicijative kao i neke od pojedinačnih prijava spominju se u drugim dijelovima izvješća, koji se odnose na medije, participaciju, sigurnost, nasilje i obrazovna prava.

U 2015. godini postupali smo u 37 pojedinačnih slučajeva povreda kulturnih prava djece, što je za 15 više nego u prethodnoj godini. To je do sada najveći broj prijava povreda kulturnih prava djece našem Uredu na godišnjoj razini.

⁵² Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

⁵³ Više o tome u poglavljima *Preporuke pravobraniteljice za djecu* i *Normativne aktivnosti*.

Zabilježili smo i 23 telefonska obraćanja stranaka u vezi s ovim pravima. Prijavitelji su u najvećem broju (33) bili roditelji, potom institucije, a u dva slučaja obratila su nam se sama djeca.

Kao i prethodnih godina, najveći broj pojedinačnih povreda kulturnih prava djece odnosio se na područje sporta. Ostale prijave odnosile su se na: neodržavana i devastirana dječja igrališta; rušenje jednog školskog igrališta u cilju prenamjene za parking; ugroženu sigurnost djece za vrijeme velikog odmora; problem sigurnosti djece u igraonici; neprihvatanje djeteta s teškoćama u razvoju u igraonicu jednog trgovačkog centra; kršenje kulturnih prava djeteta nakon razvoda braka roditelja; raspored sati nastave vjeronauka; plaćanje pune cijene ulaznice za dijete za gradski bazen; uništavanje dječjeg ekoparka; sudjelovanje i višesatni nastup djeteta stranca u akrobatskoj grupi bez osiguranja; prisutnost djeteta u publici tijekom televizijskog *live showa*. Zapimali smo i upite građana o regulativi, načinu postupanja i procedurama u vezi sa sudjelovanjem djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim djelatnostima. Prijavitelje smo informirali o načinima i mogućnostima zaštite dječjih prava te ih upućivali na nadležna tijela od kojih smo i sami tražili izvješća.

Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2012. – 2015.) ističe potrebu da se djeci koja žive u ruralnim sredinama i siromašnim obiteljima osigura dostupnost sportskih, kulturnih i ostalih aktivnosti kojima bi se bavila u slobodno vrijeme. No, prateći ovo područje i dalje svjedočimo nedostatku prostora za provođenje slobodnog vremena djece te nedostupnosti sadržaja slobodnih aktivnosti, posebice djeci iz ruralnih područja i djeci s teškoćama u razvoju. Posebno je zamjetan problem nepostojanja i/ili nefinanciranja prijevoza u poslijepodnevni satima od kuće do škole ili mjesta gdje se održava slobodna aktivnost. Stoga i dalje preporučamo jedinicama lokalne samouprave, posebice na otocima, manjim mjestima i ruralnim područjima, veća ulaganja u područje slobodnog vremena djece.

Susrećemo se i s prijavama koje se odnose na nepedagoška i neprimjerena postupanja trenera i voditelja slobodnih aktivnosti koji ne podliježu nikakvom obliku stručno-pedagoškog i inspekcijskog nadzora. Nepostojanje kontrole predstavlja rizik za djecu, ostavlja prostor različitim manipulacijama, a zaštita djeteta ovisi o odgovornosti pojedinca. Držimo da je početna točka za sveobuhvatnu zaštitu djece u ovom području normativni okvir te i dalje očekujemo donošenje odredbi u sklopu Zakona o udrugama i Zakona o sportu kojima bi se regulirale odgovornosti i kompetencije trenera i voditelja slobodnih aktivnosti, kao i donošenje propisa kojim bi se regulirali uvjeti uređenja i održavanja igraonica i igrališta.

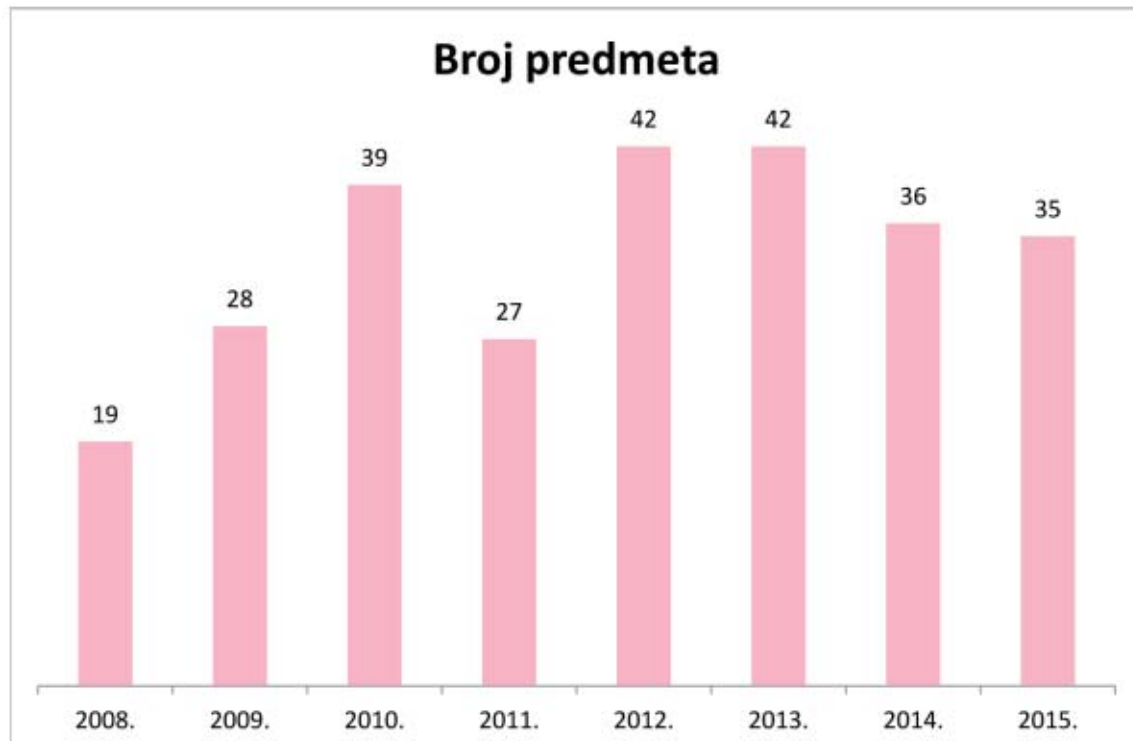
Pojedinačni slučajevi zaprimljeni tijekom godine i saznanja koja su ukazivala na slabosti zakonodavne, praktične i preventivne razine zaštite kulturnih prava djece usmjeravala su naše aktivnosti u ovom području, kako na pojedinačnoj, tako i na općoj razini. Stoga smo u 2015. organizirali raspravu „Položaj i prava djece u sportu“ te okrugli stol „Mogućnosti i prepreke u ostvarivanju djetetovog prava na sigurnost“ te i time podsjetili na važnost zaštite prava djece u slobodnom vremenu.

Pratimo i ostvarenje ciljeva i mjera Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020., koji se odnose na područje slobodnog vremena djece, a koji su usklađeni s dosadašnjim stajalištima i preporukama pravobraniteljice za djecu te očekujemo da će njihovo ostvarivanje pridonijeti unapređivanju zaštite kulturnih prava djece.

2.6.1. Zaštita djece koja se bave sportom

Osim 21 prijave vezane uz prava djece u sportu, koje po sadržaju spadaju u područje kulturnih prava djece, u 2015. bilježimo još 14 slučajeva (ukupno 35) koji se u najširem smislu odnose na povrede dječjih prava u sportu te područje sudjelovanja djece u sportskim aktivnostima. U ovim slučajevima riječ je o prijavama nasilnih ponašanja i zanemarivanja djece-sportaša od strane trenera ili drugih djelatnika klubova ili sportskih saveza, a u ovu ukupnu brojku uvrstili smo i opće inicijative (sudjelovanja pravobraniteljice i njezinih suradnica na skupovima i predavanjima te sudjelovanje u savjetovanju sa zainteresiranom javnošću u postupku donošenja Zakona o sportu).

Predmeti vezani uz sport 2008. - 2015.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Osim pritužbi, komentara i upita u vezi s neprimjerenim i nasilnim ponašanjem trenera prema djeci u klubu, prijavitelji su nam se obraćali i zbog nepravilnosti u organizaciji natjecanja, poteškoća u ishođenju ispisnica iz kluba i zaštite privatnosti djece sportaša. Nekoliko se slučajeva odnosilo na negativne posljedice koje djeca doživljavaju zbog nerazriješenih odnosa i konflikata odraslih unutar kluba, između roditelja i kluba ili između kluba i saveza. Odgovarali smo na upite, obraćali se klubovima i nacionalnim sportskim savezima, u određenim slučajevima tražili izvješća drugih tijela (sportske inspekcije, policije, državnog odvjetništva, nacionalnih sportskih saveza), upućivali preporuke i upozorenja.

U veljači 2015. pravobraniteljica je organizirala stručnu raspravu „Položaj i prava djece u sportu“, na kojoj su sudjelovali predstavnici Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, Ministarstva socijalne politike i mladih, stručnih institucija i udruga koje se bave sportom za djecu i mlade, kao i stručnjaci iz područja kineziologije, medicine i psihologije. Na raspravi su se otvorila i aktualizirala i pitanja poput stručnih kvalifikacija trenera i drugih osoba koja rade s djecom, o kojima nisu postojali ujednačeni stavovi svih sudionika rasprave. Rasprava je rezultirala zaključcima pravobraniteljice za djecu (navodimo ih na kraju ovoga poglavlja) koje smo naknadno dostavili na adrese svih sudionika i ključnih dionika.

Na raspravi smo upoznati s angažmanom MZOS-a u izradi Nacrta prijedloga Zakona o sportu, koji je naknadno bio objavljen i pušten u javno savjetovanje. Zatim smo MZOS-u i sami dostavili svoje prijedloge usmjerene na unapređivanje sustava zaštite djece-sportaša.

Kako bismo potaknuli na odgovorno promišljanje o zaštiti prava djece sportaša, zamjenica pravobraniteljice za djecu održala je predavanje/radionicu o pravima djece u tjelesnim aktivnostima i sportu, za studente Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u okviru kolegija Djeca u sportu. Na anonimiziranim primjerima prijava pravobraniteljici potaknula je studente na prepoznavanje najboljeg interesa djeteta, na prepoznavanje djetetove potrebe u pojedinom slučaju i na mogućnosti iznalaženja rješenja za dobrobit djeteta. Pratili smo i skupove „Hiperaktivnost kod mladih sportaša“ i „Kako biti `tu` za svoje dijete sportaša“ na manifestaciji „Rijeka psihologije“.

Neučinkoviti pravni okvir te nepostojanje strateških dokumenata svakako imaju utjecaja na brojnost i vrstu povreda prava djece u sportu. Jedno od područja zanimanja pravobraniteljice za djecu je **dostupnost** sporta djeci. Potiče li Republika Hrvatska po ovom pitanju stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta na koje se obvezala Konvencijom? Je li sport dostupan svojoj djeci bez obzira na materijalni sta-

tus njihovih roditelja, sredinu u kojoj žive, sportski talent i zdravstveno stanje? Potiče li se sustavno uključivanje djece koja nisu posebno talentirana za sport i djece s teškoćama u razvoju u sportske aktivnosti? Ima li dijete u ruralnim sredinama i na otocima jednake mogućnosti, izbor i šanse kao dijete u većim gradskim sredinama?

Nažalost, odgovor na većinu ovih pitanja je — ne. Sportske članarine su visoke i za veliki broj djece nedostižne. Sportski sustav načelno je usmjeren na probir sportskih talenata i postizanje rezultata o kojima ovise buduće dotacije javnog novca. Za to vrijeme ostala djeca, koja ne primaju dovoljno poticaja, odustaju od daljnjeg bavljenja sportom. Sport se promatra kroz prizmu sportskih natjecanja i uspjeha te općenito izostaje poimanje sporta, fizičke aktivnosti i kretanja kao zdravog i poželjnog načina života te brige o vlastitom zdravlju.

Pravne praznine, kao i dosadašnja praksa i način funkcioniranja sustava sporta u odnosu na djecu sportaše, dovode u pitanje i **sigurnost** djece u svim segmentima praćenja (zaštita života, fizičkog integriteta i zdravlja, sprečavanje ozljeda, zaštita od nasilja, zaštita imovinskih interesa, zaštita privatnosti, zaštita od rizičnih situacija).

„Najveća šteta djetetu, koja ujedno predstavlja nasilje nad djecom, nanosi se kada se na tehnologiju treninga s djecom preslika tehnologija treninga odraslih“, jedna je od izjava sa spomenutog stručnog skupa pravobraniteljice „Položaj i prava djece u sportu“. Važeći propisi, nažalost, omogućavaju da s djecom u sportskim klubovima ponekad rade nekompetentne osobe, osobe koje nisu upoznate sa specifičnostima dječjeg fizičkog i psihičkog razvoja te koje nemaju nikakve pedagoško-psihološke kompetencije.

U takvim okolnostima otvaraju se brojna pitanja: uvažavaju li se prilikom programiranja treninga specifičnosti svakog pojedinog djeteta, prilagođava li se trening svakom pojedinom djetetu, u kojoj formi se program sastavlja, tko o tome vodi brigu i tko nadzire programe. Da u vezi s time postoje brojne praznine i nedorečenosti svjedoči i slučaj u kojem nam je roditelj djeteta s dijabetesom, prijavio nestručno vođenje treninga od strane djetetovog kondicijskog trenera. U prijavi roditelj navodi da je trener, nezadovoljan rezultatom, svu djecu pa tako i njegovo dijete uputio da ponovno istrče dionicu od šest kilometara, ne obazirući se na djetetove pritužbe, nakon čega je djetetu pao šećer i puknuo mišić. Roditelji smatraju da je trener svojim pristupom ugrozio djetetov život. U konkretnom slučaju sportska inspekcija nije utvrdila povrede Zakona o sportu, što može ukazivati na manjkavost odredbi kojima je svrha zaštita zdravlja djece sportaša. Slučaj potvrđuje potrebu uvođenja **stručno pedagoškog nadzora** nad radom trenera.

U Zakonu o sportu nema odredbe koja bi propisala obvezu **sustavnog praćenja zdravlja djece sportaša**, odnosno njihove redovite periodične preglede, već predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju, što otvara prostor brojnim rizicima. Osim brige o fizičkom, izostaje i briga o mentalnom zdravlju djece koja se bave sportom.

Krajem godine zaprimili smo anonimnu pritužbu koja ukazuje na negativan utjecaj **kontaktnih bori- lačkih sportova** na djecu. Tom smo se temom intenzivnije bavili prethodnih godina, nastojeći potaknuti potrebne promjene, no, kako su propisi i problematika ostali isti, time ćemo se i ubuduće aktivnije baviti.

Prijave neprimjerenog i **nasilnog ponašanja trenera** prema djeci bile su zastupljene i u 2015.

„Povišeni tonovi ili takozvano „deranje“ je sastavni dio treninga, ali vrhunac su osobne uvrede što je izrazito demotivirajuće za djecu. Izrazi poput: „Glup si“, „Jesi curica?“, zatim podsmjehi, ignoriranje, javno ismijavanje ako nešto ne može napraviti ... postali su dio svakodnevne prakse. Argument je uvijek „čeličenje“ i/ili trenerov temperament.“

„Djecu se vrijeđa, prijeti im se, psuje, omalovažava ih se na rodnoj, vjerskoj, i drugim razinama. Čini se kako je dječji sport zona u kojoj se dječja prava ne poštuju, a djecu ne gleda kao na osobe, nego sredstvo za ostvarenje vlastitih ciljeva.“

Navodi iz dviju pritužbi upućenih pravobraniteljici za djecu

Zbog ovakvih postupanja trenera, držimo da je uz stručne kompetencije nužno predvidjeti sustav licencij. Licenciranje bi spriječilo da u kontakt s djecom u klubu dođu osobe koje nisu educirane za rad s djecom, kao i one koje su već izražavale neprimjena ili kažnjiva ponašanja.

U tri se slučaja u 2015. godini problematiziralo pitanje **promjene kluba i ishođenje ispisnica**. To su pitanja koja nacionalni sportski savezi, kao udruge, samostalno uređuju svojim općim aktima u kojima propisuju tzv. „naknade za razvoj“ („otkupnine“, „odštete“, „obeštećenja“ ili „naknade za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“). I prijašnjih godina nastojali smo ukazati na neprimjerenost takvog postupanja u slučajevima kada djeca nemaju s klubovima potpisane ugovore te potaknuti na ujednačavanje prakse. MZOS je podržao naša stajališta te još 2013. svim nacionalnim sportskim savezima uputio preporuku za izmjenom registracijskih pravilnika, ukazujući na važnost usklađivanja pravilnika s pravnim propisima RH. Sportskom savezu koji je u 2015. godini mijenjao registracijski pravilnik te 15-godišnjem djetetu naplatio ispisnicu uputili smo preporuku da se preispitaju i izmijene odredbe Registracijskog pravilnika u odnosu na djecu sportaše, tako da se njihov ispis iz kluba omogući bez potraživanja ikakvih naknada u novcu, kao i da poduzmu sve druge nužne radnje kako bi se obeštetila djeca koja su do sada plaćala takve naknade.

Nakon što nam je ukazano na odredbu Pravilnika o sucima, suđenju i sudačkim instruktorima Hrvatskog nogometnog saveza, prema kojoj ispit za nogometnog suca može polagati osoba s navršених 15 godina, obratili smo se krajem 2015. Hrvatskom nogometnom savezu, Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava te MZOS-u. Radi sagledavanja problematike zatražili smo informacije o dosadašnjoj praksi ovakvog sudjelovanja djece (broj maloljetnih sudaca, njihov status, odnosno kategorizaciju, utjecaj njihove dobi na uvrštavanje na liste za suđenje pojedinih liga, isplate naknada maloljetnim nogometnim sucima, sudjelovanje roditelja, sklapanje ugovora i sl.). Izvješća još očekujemo.

Kroz jednu se prijavu problematiziralo kolektivno odvođenje djece iz škole i vrtića na utakmicu lokalnog nogometnog kluba bez znanja njihovih roditelja, na kojoj su bili izloženi dimu pirotehničkih sredstava, o čemu smo upoznali prosvjetnu inspekciju.

Sagledavajući pritužbe koje se odnose na sport, kao i mjerodavne propise razvidno je da u ovom području postoji cijeli niz pravnih praznina i nedorečenosti koje ugrožavaju prava i položaj djece-sportaša. Očekujemo da će nadležno Ministarstvo prilikom upućivanja Zakona o sportu u daljnju proceduru razmotriti naše prijedloge za sveobuhvatnu zaštitu djece-sportaša. Dok se to ne dogodi, u daljnjim aktivnostima iz svojeg djelokruga rukovodit ćemo se stajalištima i **Zaključcima** koji su proizašli iz dosadašnje prakse našeg Ureda te s rasprave „Položaj i prava djece u sportu“, koje navodimo:

1. Sport treba biti dostupan svakom djetetu, besplatan, stručno planiran i vođen na način primjeren djeci, uz zajamčenu zaštitu sigurnosti i zdravlja te mora biti u funkciji razvoja djeteta i njegove dobrobiti.

2. Proces sportske pripreme djece, s obzirom na osjetljivo razdoblje u kojemu se provodi, a koje karakterizira naglašen razvoj u svim domenama (tjelesni, motorički, socio-emocionalni i kognitivni), treba biti strogo utemeljen na pravilima koja će omogućiti najvišu razinu kvalitete i sigurnosti treniranja. Stoga je, radi zaštite dobrobiti i zdravlja djece važno osigurati:

- *da planiranje, programiranje i upravljanje procesom sportske pripreme djece-sportaša rade isključivo kvalificirani sportski treneri s odgovarajućom stručnom spremom (završen integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij kineziologije u trajanju pet godina ili stručni studij za izobrazbu trenera u trajanju 3 godine),*
- *da se osobama koje su nekvalificirane ili koje imaju neodgovarajuću stručnu kvalifikaciju Zakonom o sportu onemogućí obavljanje trenerskih poslova i rad s djecom,*
- *da se predvidi sustav licenciranja za rad s djecom u sportu, u okviru kojega bi se osim stručnih kvalifikacija vrednovala i pedagoške kompetencije te onemogućilo da u kontakt s djecom dođu osuđivane osobe. Prema prijedlogu pravobraniteljice za djecu licencu ne bi mogla dobiti (odnosno, licenca bi joj mogla biti oduzeta) osoba koja je pravomoćno osuđena u kaznenom postupku, pravo-*

moćno osuđena u prekršajnom postupku, kao i osoba kojoj je izrečena mjera u stegovnom postupku koji se pokreće sukladno aktima nacionalnog sportskog saveza. Radi zaštite djece već i samo pokretanje kaznenog, prekršajnog ili stegovnog postupka trebalo bi utjecati na odgodu dobivanja, odnosno privremeni gubitak licencije. Time bi se ispunila obveza Republike Hrvatske iz čl. 5 Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

3. Djeca sportaši zahtijevaju stalnu i potpunu zdravstvenu skrb bez obzira na razinu bavljenja sportom (školski sport, rekreativni ili natjecateljski). Da bi se to postiglo nužno je:

- *osigurati obavljanje periodičnih pregleda zdravstvene sposobnosti djece, prvi put već i prije početka bavljenja sportom i bez obzira na razinu treniranja,*
- *osigurati dostupnost usluga stručnjaka iz različitih područja sportske pripreme (liječnici, psiholozi, pedagozi),*
- *poticati umrežavanje i suradnju obiteljskih, školskih i sportskih liječnika,*
- *propisati obvezu praćenja, odnosno formiranja evidencije podataka o povredama djece pri bavljenju sportom.*
- Da bi se omogućila efikasna zaštita djece sportaša potrebno je propisima utvrditi i pojasniti status i prava djece sportaša te propisati učinkovite mehanizme njihove zaštite. Također je potrebno:
- *propisati obvezu upoznavanja djece i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom,*
- *definirati obvezu klubova da prilikom sklapanja ugovora s djecom pribave prethodna odobrenja sukladno Obiteljskom zakonu,*
- *predvidjeti jedinstveni okvir postupanja u slučajevima prelaska djece iz kluba u klub i omogućiti u slučajevima sukoba interesa,*
- *osigurati nadzor kvalitete i sigurnosti sportskih objekata i opreme.*

*Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece*

Iako se broj prijava povreda kulturnih prava Uredu povećao, sagledavajući pojedinačne prijave u odnosu na grupe prava, najveći broj odnosio se na povrede zaštitnih prava djece u području slobodnog vremena, posebice sporta. I dalje je uočljiva nedovoljna osjetljivost društva u cjelini na važnost i potrebu ostvarenja kulturnih prava djece, posebice participativnih prava koja se odnose na aktivno sudjelovanje djece u području slobodnog vremena. Stoga je i dalje nužno raditi na osvještavanju svih onih koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece o važnosti ostvarivanja kulturnih prava djece te njihovog aktivnog sudjelovanja u planiranju i donošenju odluka vezanih za slobodno vrijeme.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Djeca u pravosudnom postupku sudjeluju u raznim ulogama, kao počinitelji, žrtve ili svjedoci u kaznenom i prekršajnom ili kao sudionici u upravnom ili građanskom sudskom postupku, najčešće u području obiteljskopравnih odnosa. Mehanizmi njihove zaštite moraju biti poštovani u svim fazama postupka kako sudjelovanje u postupku, neovisno o tome je li riječ o postupku na sudu, pred policijom ili nekim upravnim tijelom, ne bi za dijete predstavljalo traumatično iskustvo ili povredu prava zajamčenih Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim standardima zaštite djeteta u pravosudnom postupku.

Tijekom 2015. Ured pravobraniteljice zaprimio je 67 prijava povreda prava djece u pravosudnom postupku (u 2014. bilo ih je 62). Najveći broj odnosio se na spolno iskorištavanje i zlostrebu djeteta (30) te na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (20). Po pet prijava zaprimili smo zbog navodnih povreda prava na suđenje u razumnom roku, povredu minimalnih jamstava u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno te na povredu prava djeteta svjedoka. Jedna prijava odnosila se na pogrešno utuživanje navodnog duga djeteta.

Pravosudno zaštitna prava

VRSTE PRAVOSUDNO ZAŠTITNIH PRAVA	Broj prijava 2015.	Broj djece 2015.	
			Grupa djece
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe	30	38	5
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine			
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	1	1	
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)			
Pravo na suđenje u razumnom roku	5	5	
Pravo na neodgodivu pravnu pomoć			
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspek.)	20	22	2
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	5	5	
Zaštita djeteta svjedoka	5	8	
Prava djeteta oštećenika			
Ostalo	1	1	
UKUPNO	67	80	7

Kao i prethodnih godina, radi boljeg razumijevanja, u ovom poglavlju razdijelili smo problematiku, u odnosu na poziciju djeteta u pravosudnom postupku, na dva poglavlja: zaštitu djeteta svjedoka i oštećenika, u kojem u posebnom potpoglavlju govorimo o pravu na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe, te zaštitu prava djeteta u sukobu sa zakonom, tj. kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja. Zbog specifičnosti problematike o položaju djeteta u postupcima u kojima se donose mjere za djetetovu zaštitu ili odlučuje o roditeljskoj skrbi, u ovom izvješću govori se u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*.

2.7.1 Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika

Prema podacima MUP-a u 2015. je otkriveno i prijavljeno počinjenje 4504 kaznenih djela na štetu djece što je za 1,9% manje nego 2014. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (1094). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima. Zabilježeno je 1056 kaznenih djela povrede djetetovih prava odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta te 722 kaznena djela povrede uzdržavanja. U 562 slučaja djeca su bila žrtve kaznenog djela tjelesne ozljede. U 2015 godini prijavljeno je ukupno 590 kaznenih djela protiv spolne slobode i djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta što je za 3,2% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Ostvarivanje prava djece žrtava (oštećenika) i svjedoka pratili smo kroz pojedinačne pritužbe, ali i na općoj razini prateći primjenu propisa i sudjelujući u njihovoj izradi, prateći medije te sudjelujući na stručnim skupovima i konferencijama.

Roditelji su nam se najčešće obraćali nezadovoljni postupanjima pojedinih osoba s kojima je dijete-žrtva ili svjedok bilo u kontaktu tijekom postupka (djelatnik centra za socijalnu skrb, vještak u sudskom postupku i dr.). Zamjeraju im nestručno i neprofesionalno postupanje kojim se, kako kažu, institucionalno zlostavlja dijete, nepristupačan, neprijateljski i osuđujući pristup te otvoreno zauzimanje strana. Javljali su se i nezadovoljni ishodom postupka, očekujući da će pravobraniteljica ishoditi promjenu odluke, a, kao i prethodnih godina, primali smo pritužbe i zbog dugotrajnosti postupka.

Roditelji također traže informacije o tome mora li se dijete odazvati pozivu sudu te, ako mora, na koji ga se način može zaštititi od osobe protiv koje svjedoči, osobito u situacijama kad se dijete osjeća ugroženo. Unatoč propisanim načinima zaštite djeteta, u praksi se ipak ne vodi dovoljno računa o posebnoj ranjivosti djeteta te potrebi da mu se pristupa drukčije nego odrasloj osobi.

Za konačni rezultat sudskog postupka važnost svjedočenja je neupitna, no, kad je riječ o djeci, potrebno je posebno procijeniti treba li inzistirati na djetetovom sudjelovanju, ako ga to može izložiti stresnoj i traumatičnoj situaciji ili ugroziti djetetovu sigurnost. Svjesni smo da je primarni cilj pravosudnih tijela sankcioniranje počinitelja i da ga je ponekad vrlo teško postići ako dijete ne svjedoči. Međutim, ova tijela trebaju osigurati individualnu procjenu potrebnih zaštitnih mehanizama za svako dijete-žrtvu, sukladno Direktivi 2012/29 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda u pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenog djela. Trebaju biti otvorenija i za korištenje drugih dokaznih sredstava, poput iskaza stručnih osoba, rođaka ili drugih osoba koje imaju posredna saznanja iz kontakta s djetetom, no u praksi se to rijetko događa. Ne koriste se mogućnosti svjedočenja djeteta putem video-linka, osobito kad to nije zakonom obvezno, već je stavljeno na dispoziciju suca koji vodi postupak. U jednom slučaju je čak zatraženo vještačenje o tome treba li ispitivanje djece provesti u prostoriji bez prisutnosti suca i stranaka putem audio-video uređaja uz pomoć stručne osobe, iako je bila riječ o djeci koja nisu navršila četrnaest godina i čije je svjedočenje uz pomoć video linka zakonom obvezno.

Pri redovitim obilascima ustanova i institucija koje se bave zaštitom dobrobiti i prava djece pravobraniteljica je obaviještena da sudovi nedovoljno koriste prostorne i stručne mogućnosti Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba (Poliklinika) iako je riječ o prostorima prilagođenima djeci, opremljenim suvremenom tehničkom opremom, u kojem posebno osposobljeni stručnjaci mogu provoditi ispitivanje djece prema visokim standardima zaštite njihove dobrobiti i zaštite od retraumatizacije. Riječ je o djeci za koju postoji sumnja da su izložena zlostavljanju ili su svjedočila traumatskim događajima pa uzimanje njihovog iskaza (često i više puta) u uvjetima koji nisu prilagođeni djeci, može ozbiljno ugroziti njihov psihički razvoj i oporavak. Ministarstvu pravosuđa, a posebno Županijskom sudu u Zagrebu, preporučili smo da razmotre mogućnost korištenja ovog prostora, no dobili smo odgovor kako odluku o tome hoće li koristiti ovakvu mogućnost ispitivanja u svakom konkretnom slučaju jedino i isključivo donosi sudac (istražni ili raspravni) u konzultaciji sa stručnim suradnikom izvanpravne struke na sudu. Zabrinjavajuće je da se ne koriste djeci prilagođeni prostori izvan suda, poput Poliklinike i posebno opremljenih prostora policije, koji su sudovima stavljeni na raspolaganje, već se djeca i dalje ispituju u neodgovarajućim sudskim prostorima.

Važno je stoga propisima, ali i njihovom striktnom primjenom osigurati da se dobrobit djeteta ne ostavlja individualnoj procjeni, niti diskrecijskoj odluci suca. Kriteriji sudjelovanja djeteta u svojstvu svjedoka moraju biti jasno propisani i razrađeni. Svjesni ovih problema, u postupku izmjena Zakona o sudovima za mladež ponovno smo predložili da se propiše sveobuhvatna zaštita djeteta svjedoka do 18. godine u prethodnom i kaznenom postupku, neovisno o tome je li dijete svjedok ili žrtva, i to u pogledu načina pozivanja djeteta, ispitivanja djeteta, pogodnosti svjedočenja te zaštite od suočavanja i kontakta s okrivljenikom. Naglasili smo važnost hitnosti u postupanju u svim predmetima u kojima su djeca žrtve ili oštećenici, a posebice kad su djeca žrtve kaznenih djela spolne naravi ili zlostavljanja. Tražili smo i da se posebnim propisom razrade elementi i kriteriji za određivanje podobnosti djetetovog opunomoćenika te vrsta edukacije koju opunomoćenici moraju proći kako bi stekli potrebne kvalifikacije za zastupanje djeteta, kako bi se izbjeglo da se opunomoćenici postavljaju s liste odvjetnika po utvrđenom redoslijedu i ravnomjernoj zastupljenosti, a ne po načelu njihove posebne educiranosti i specijalizacije, što se sada događa u praksi. Također smo tražili da se zakonom obvežu nadležna tijela na pokretanje postupka za sankcioniranje osoba koje krše odredbe o tajnosti postupka i objavljuju sadržaj i tijek postupka te otkrivaju identitet djeteta koje sudjeluje u postupku narušavajući njegovu privatnost⁵⁴.

Normativno unapređenje važno je radi stvaranja jednakih uvjeta za svu djecu svjedoke u pravosudnom postupku, kako onu koja sudjeluju u kaznenom, tako i onu koja svjedoče u prekršajnom postupku,

54 Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

budući da nas zabrinjava i tretman djeteta svjedoka u prekršajnom postupku. Prekršajni postupci po svojoj naravi blaži su od kaznenih, no svjedočenje djeteta u postupcima obiteljskog nasilja ili drugih prekršajnih djela itekako može biti stresni događaj za dijete. Iako je prekršajni sudac također, na temelju Zakona o kaznenom postupku, dužan osigurati da se dijete mlađe od 14 godina ispituje putem video linka, a tu pogodnost može omogućiti i starijem djetetu, u praksi se to rijetko događa. Koliko je stresno desetogodišnjoj djevojčici svjedočiti o prometnoj nesreći i smrtnom stradanju svoje sedmogodišnje sestre pred braniteljem i tužiteljem na dokaznom ročištu te svjedočanstvo ponavljati prema potrebi postupka i više puta, samo zato što nije iskorištena mogućnost snimanja, suvišno je isticati.

Zaključujemo da, unatoč uočenom napretku, osobito u pogledu pružanja stručne podrške i pomoći kroz djelovanje posebnih odjela na županijskim sudovima, pojedinačni slučajevi upućuju na to da je u području zaštite djeteta svjedoka i žrtve kaznenog ili prekršajnog djela nužno dodatno unaprijediti normativni okvir, uspostaviti jasnija pravila i hodoگرامe postupanja te osigurati primjenu propisa. Ovi ciljevi postavljeni su i u Nacionalnoj strategiji za prava djece od 2014. do 2020. i Nacionalnoj strategiji razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u RH od 2016. do 2020., koja je usvojena u srpnju 2015., te se nadamo da će ovi važni strateški dokumenti zaživjeti u praksi i pridonijeti boljem položaju djece žrtava i svjedoka. Tome bi trebala pomoći i implementacija u nacionalno zakonodavstvo Direktive 2012/29 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda u pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenog djela, koja je već trebala biti implementirana do studenoga 2015., što, nažalost, još nije učinjeno.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zlostupotrebe

Prema podacima MUP-a tijekom 2015. godine prijavljeno je 590 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zlostupotrebe djeteta mlađeg od 15 godine (219). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju (116), zadovoljavanja pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (69), bludnih radnji (48), upoznavanja djece s pornografijom (41), silovanja (36), spolnog odnošaja bez pristanka (22), mamljenja djece za zadovoljavanje spolnih potreba (18), spolnog uznemiravanja (12) te podvođenja djeteta (8). U odnosu na prethodnu godinu, zabilježen je porast prijava kaznenih djela spolnog uznemiravanja, upoznavanja djece s pornografijom, bludnih radnji i silovanja.

Spolni delikti podaci MUP-a

MUP 2015.- spolni delikti na štetu djece	Broj kaznenih djela
Spolni odnošaj bez pristanka	22
Silovanje	36
Bludne radnje	48
Spolno uznemiravanje	12
Spolna zlostupotreba djeteta mlađeg od 15 g.	219
Spolna zlostupotreba djeteta starijeg od 15 g.	0
Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od 15 g.	69
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	18
Podvođenje djeteta	8
Iskorištavanje djece za pornografiju	116
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	1
Upoznavanje djece s pornografijom	41
UKUPNO	590

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je 30 prijava povezanih s ostvarivanjem prava djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostupotrebe. Vezano uz pravo na zaštitu od trgovanja ljudima nismo zaprimili nijednu prijavu no, iz podataka Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Ministarstva socijalne politike i mladih proizlazi da su tijekom 2015. zabilježene četiri maloljetne žrtve seksualnog iskorištavanja. Dvije djevojčice u dobi od 15 i 13 godine vrbovane su za slanje eksplicitnih fotografija u svrhu iskorištavanja za pornografiju, 16-godišnja djevojka bila je žrtva prisilne udaje, dok

je jednu 17 godišnju djevojku njezin partner izložio seksualnom iskorištavanju te ju navodio na druge oblike neprihvatljivog i štetnog ponašanja.

U odnosu na 19 prijava iz 2014. o spolnom iskorištavanju zamjetan je porast obraćanja pravobraniteljici u ovom području zaštite prava djece. Najčešće nam se obraćaju roditelji i škole, kojima je Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja preporučeno da, radi praćenja problematike, obavještavaju pravobraniteljicu za djecu o svojim postupanjima u slučaju seksualnog nasilja nad djecom. U dva slučaja postupali smo samoinicijativno, na temelju medijskih napisa o slučajevima spolnog zlostavljanja djeteta, tražeći izvješća nadležnih tijela o njihovom postupanju. Obratile su nam se i učenice jedne srednje škole tražeći pomoć i zaštitu od neprimjerenih postupaka profesora njihove škole. Javljali su nam se rođaci djece i susjedi, a zaprimali smo i anonimne prijave. Neke od anonimnih prijava su se provjerom od strane policije pokazale neutemeljenima i pokušajem diskreditacije pojedinih osoba. U jednom slučaju susjedi su prijavili majku tvrdeći da podvodi svoju kćer, u drugom su mještani, nezadovoljni zbog osnivanja crkvenog glazbenog sastava (*benda*) u kojem su se okupile mlađe osobe, prijavile voditelja *benda* tvrdeći da seksualno iskorištava jednu djevojku. Građani nam se obraćaju i ponukani medijskim napisima izražavajući nerijetko zabrinutost i ogorčenje zbog, prema njihovom mišljenju, blagih osuda počinitelja spolnog nasilja nad djecom. Javio nam se otac sada punoljetne kćeri nad kojom je trener počinio seksualno nasilje te je, zbog bludnih radnji nad tada 14-godišnjom djevojčicom, uvjetno osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od 10 mjeseci. Pratili smo i slučaj trenera koji je zbog počinjenja bludnih radnji nad 16-godišnjom djevojčicom osuđen na kaznu zatvora od jedne godine, no, kako mu nije izrečena sigurnosna mjera zabrane obavljanje djelatnosti, on će ponovno moći obavljati poslove u okviru kluba. Ovakvi slučajevi dodatni su poticaj da se i dalje zalažemo za uvođenje licenci za trenere i druge osobe u sustavu sporta koje rade s djecom. **Licence za rad s djecom**, koje bi pretpostavljale nadzor i praćenje profesionalnosti i kvalitete rada, nužne su za sva područja rada s djecom jer, u protivnom, za neprimjerena ponašanja, koja nemaju obilježja kaznenog ili prekršajnog djela pa tako ni mogućnost sankcioniranja, nema učinkovitog odgovora kojim bi se zaštitilo djecu. Osobito nas zabrinjava toleriranje seksualnog uznemiravanja i neprimjerenog ponašanja profesora i nastavnika u školama.

„Imamo velikih problema s profesorom koji nas stalno bezobrazno komentira, zaviruje u dekolte, a neke i pipka. To smo sve ispričale pedagoginji koja je rekla da to moramo iznijeti na vijeću učenika na koje ćemo pozvati i ravnatelja. To smo i napravile, no ravnatelj nije želio doći već na dva sastanka vijeća učenika. Tamo smo napisali i zapisnike koje je vodila asistentica. Nakon toga nas je ravnatelj pozvao, sve smo mu rekli i molili da nešto poduzme. Opet se nije dogodilo ništa. Osjećamo se poniženo, prljavo, još nam je gore jer nitko od odraslih ne želi ništa poduzeti da se to zaustavi. Molimo vas da vi nešto napravite da taj profesor više nikome ne naudi“.

Dvije učenice

Stajalište je pravobraniteljice je da se u odgojno-obrazovnim ustanovama takvi slučajevi ne smiju promatrati samo s aspekta kaznene odgovornosti, već i s pozicije radnopravne i etičke odgovornosti, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. U slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta i zaštititi učenike na način da se osobi koja neprimjereno postupa prema djeci ne dopusti rad s djecom. Takvi postupci prema djeci, i onda kada nisu u sferi kaznene odgovornosti, trebaju se sankcionirati po načelu etičnosti, moralnosti i profesionalnosti i mogu biti osnova za prekid radnog odnosa, jer škola mora biti mjesto na kojem se djeca osjećaju sigurno i zaštićeno. Nedopustivo je da u školi djeca budu izložena uznemiravanju i neprimjerenim postupcima svojih učitelja. Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise, iako smo to više puta predlagali tražeći da se prosvjetni inspektor ovlasti zabraniti rad osobe za koju inspekcijskim ili stručno-pedagoškim nadzorom utvrdi da nezakonito i/ili neprofesionalno postupa na štetu prava i interesa djece. Tražili smo i da se propiše da poslove učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog odgojno-obrazovnog radnika ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana odgojno-obrazovnog rada u ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece.

Problem s kojim se već godinama suočavamo je i **zaštita privatnosti djeteta žrtve seksualnog nasilja**. Najčešće privatnost djeteta krše mediji no, upoznati smo i sa slučajem upitnog postupanja državnog odvjetništva koje je optužni akt za kazneno djelo na štetu djeteta dostavilo poslodavcu okrivljenika otkrivajući tako podatke o identitetu djeteta i činjeničnom opisu kaznenog djela. Državno odvjetništvo smo upozorili na nužnost pridržavanja propisa koji se odnosi na tajnost sudskih postupaka u koje su uključena djeca. Također smo upoznati i s objavom kaznene presude s točnim navođenjem identiteta žrtava nad kojima je, dok su bile maloljetne, počinjeno kazneno djelo bludnih radnji. Iako je riječ o žrtvama koje su u vrijeme donošenja i objave presude bile punoljetne, reagirali smo i upozorili Ministarstvo pravosuđa na štetnost takve prakse, istaknuvši da je objava ovakvih presuda na e-Oglasnoj ploči, koja je dostupna i vidljiva svakom građaninu RH, krajnje neprimjerena. Naveli smo da se tako narušava integritet žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode, koje imaju pravo na tajnost osobnih podataka. Uputili smo preporuku da preispitaju praksu sudova vezanu za objave presuda koje se odnose na kaznenopravnu zaštitu djece i žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode te molili da poduzmu radnje kako bi se spriječile daljnje objave presuda kojima se povređuju prava žrtava na privatnost i kako bi se spriječila njihova daljnja traumatizacija.

Važnu ulogu u prevenciji seksualnog zlostavljanja djece ima i **nadzor nad počiniteljima** seksualnog nasilja nad djecom **te provjera prethodne osuđivanosti osoba koje rade s djecom**. Prilikom obilaska ustanova savjetnici pravobraniteljice za djecu propituju i na koji se način, za osobe koje se angažiraju za rad s djecom, provjerava prethodna osuđivanost za počinjenje kaznenih djela na štetu djece. Zabrinjava nas činjenica da veliki broj institucija čiji su korisnici djeca (škole, vrtići, učenički domovi, domovi za djecu, sportski klubovi, igraonice i dr.) tu provjeru obavlja tražeći samo tzv. „potvrdu o nekažnjavanju“, koja nije pokazatelj prethodne osuđivanosti osobe. Provjera osuđivanosti može se izvršiti samo u kaznenoj evidenciji koju vodi Ministarstvo pravosuđa (MP). Na ove propuste u provjeri zaposlenika kontinuirano upozoravamo MZOS upućujući preporuku na početku svake školske godine. Preporuku smo uputili i Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba, koji je uputio dopis svim dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima Grada Zagreba upozoravajući na obvezu provjere postojanja zapreka za zapošljavanje⁵⁵.

Zamijetili smo da se uz osudu počinitelju vrlo rijetko izriče sigurnosna mjera zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti u kojima dolazi u redoviti kontakt s djecom, kao i mjera zaštitnog nadzora po izdržanoj kazni zatvora. Koliko to može biti opasno iz pozicije zaštite djece svjedoči i primjer osobe koja je, nakon izdržane zatvorske kazne zbog višegodišnjeg seksualnog zlostavljanja udomljene djece, iako još nije nastupila rehabilitacija, posve legalno osnovala udrugu. Udruga koju je osnovao osuđeni seksualni zlostavljač djece bavit će se, među ostalim, „programima prevencije i zaštite od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece iz obitelji socijalnih slučajeva i domova za djecu i maloljetnike, provodit će posebne programe za razotkrivanje i procesuiranje obiteljskog podvođenja djece i organizirane dječje prostitucije i dr.“, jer propisi kojima se regulira područje osnivanja udruge ne predviđaju pravomoćnu osuđenost kao zapreku za osnivanje udruge. Već smo ranije prilikom očitovanja na prijedlog Zakona o udrugama upozorili na ovakav rizik i preporučili mjere kojima bi se to spriječilo, no naši prijedlozi nisu uvaženi. O konkretnom slučaju upozorili smo MUP, MSPM i MZOS te preporučili poduzimanje mjera za sprečavanje navedene osobe da dođe u kontakt s djecom u institucijama. Također smo MSPM-u i MZOS-u preporučili da prilikom ostvarivanja suradnje s udrugama zatraže provjeru ranije osuđivanosti od Ministarstva pravosuđa za sve osobe – provoditelje programa koje će biti u neposrednom kontaktu s djecom – na način kako su to dužne uraditi prilikom zapošljavanja djelatnika. O konkretnom slučaju izvijestili smo i Ured za udruge Vlade RH, Ministarstvo uprave te Ured državne uprave u kojem je udruga registrirana. MSPM je svim domovima koji rade s djecom u njihovoj nadležnosti prosljedio našu preporuku. Ured za udruge Vlade RH izvijestio nas je da se sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava i odlukama Ustavnog suda RH ne mogu postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju prava na slobodno udruživanje osim onih pripisanih zakonom. Mišljenja su kako se eventualna ograničenja slobode udruživanja mogu propisati posebnim propisima kojima će se postići ravnoteža između prava na slobodu udruživanja i zaštite prava drugih, posebice djece te podržavaju našu preporuku za provjerom ranije osuđivanosti i za članove udruge koji ulaze u ustanove koje rade s djecom. Zbog uočenih

55 Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

nedostataka u normativnom okviru Ministarstvu uprave uputili smo inicijativu za izmjenu Zakona o udrugama.

Nažalost, primjeri poput ovog pokazuju da sustav zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja još ima mnogo slabosti. S time su se složili i stručnjaci koji se bave ovom problematikom na sastanku koji je pravobraniteljica za djecu organizirala u rujnu 2015. s predstavnicima pravosudnih tijela, tijela vlasti i nevladinog sektora (MP – Samostalna služba za podršku žrtvama i svjedocima, Sektor za probaciju i Uprava za zatvorski sustav, MUP, MSPM, DORH, Županijski sud u Zagrebu, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Ženska soba) vezano uz zaštitu djece od seksualnog nasilja. Tom prilikom iskazana je zabrinutost zbog porasta spolnih delikata na štetu djece u 2014. godini, uočenog trenda povećanih uvjetnih otpusta s izdržavanja kazne zatvora, neizricanja sigurnosnih mjera uz presudu počiniteljima i neprovođenje nadzora nad počiniteljima spolnih delikata nad djecom. Također je istaknuto da je služba za podršku žrtvama i svjedocima zapravo jedina službena institucija koja kontaktira žrtvu kako bi je obavijestila o izlasku počinitelja iz zatvora. Pritom nastoje procijeniti treba li žrtvi posebna pomoć i podrška te u tom slučaju obavještavaju policiju i nadležni CZSS. Kao osobiti problem istaknuto je to što služba ne dobiva informacije kad počinitelj koristi pogodnost izlaska iz zatvora tijekom vikenda pa tako ne mogu o tome obavijestiti žrtvu. Problematizirano je i postavljanje opunomoćenika žrtvi, budući da je najčešće riječ o odvjetnicima koji nisu posebno educirani ni specijalizirani za rad s djecom i zaštitu njihovog najboljeg interesa, što upućuje na nužnost licenciranja odvjetnika. Stručnjaci su se suglasili da se praksa saslušanja djeteta-žrtve spolnog delikta treba promijeniti kako djeca svoj iskaz ne bi davala na sudu, na čemu suci, nažalost, vrlo često inzistiraju, iako atmosfera sudnice i neprilagođeni prostor predstavlja dodatni stres za dijete. Smatraju da bi se zakonom trebala propisati obveza saslušanja djeteta na njemu prilagođen način, a ne prepustiti to na dispoziciju sudaca, koji često nisu senzibilizirani za potrebe djeteta, već su isključivo usmjereni na procesuiranje počinitelja. Složili su se da bi sustav zaštite djeteta-žrtve trebalo urediti posebnim zakonom kojim bi se propisalo i osnivanje regionalnih centara u kojima bi, po uzoru na iskustva nekih zemalja, trebalo osigurati da djetetu na jednom mjestu bude hitno pružena medicinska, psihološka i pravna pomoć, jednokratno davanje iskaza te imenovanje djetetovog opunomoćenika koji će zastupati interese djeteta tijekom postupka i osigurati pružanje odgovarajuće zaštite i pomoći djetetu i nakon završetka kaznenog postupka. Naveli su i da je nužno urediti i osigurati zaštitu žrtava i nakon izlaska počinitelja iz zatvora, propisati zabranu uvjetnog otpusta za počinitelje spolnog nasilja nad djecom, osigurati nadzor počinitelja i obvezno izricanje sigurnosnih mjera i to u duljem trajanju od sada propisanog. Nužno je omogućiti i naknadno izricanje mjera za zaštitu djeteta, u slučaju kad se procijeni da je to potrebno. Na neke od tih problema pravobraniteljica već godinama upozorava i traži izmjene propisa, no naši prijedlozi, nažalost, do sada nisu prihvaćeni⁵⁶.

U cilju unapređivanja sustava zaštite djece nužno je educiranje i senzibiliziranje javnosti, kako bi se potaknulo prijavljivanje svih slučajeva spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, budući da istraživanja pokazuju da veliki broj takvih slučajeva ostaje neotkriven i nekažnjen. Na to i pravobraniteljica kontinuirano upozorava u kontaktima s nadležnim tijelima, u izvješćima o radu te u medijskim istupima. Naime, kazneni progon, procesuiranje počinitelja i njihovo evidentiranje samo su neki od segmenata zaštite djece. Djeci prijeti opasnost i od počinitelja koji nisu procesuirani, niti su pod nadzorom. Stoga je vrlo važno i osnaživanje djece kroz programe prevencije, koji djecu pripremaju da znaju prepoznati opasnost, izbjeći rizične situacije, zaštititi se od napada i potražiti pomoć. Takve programe u nas provode pojedine udruge, ali oni moraju biti dostupni svoj djeci.

Prevencija uključuje i educiranje odraslih osoba kako bi se stvorilo sigurno okruženje za djecu. Primjer pozitivne prakse je Istraturist Umag d.d. čiji su Melia hoteli članovi međunarodne organizacije za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja u turizmu te putem internih edukacija provode dokument „The Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism“ kako bi zaposlenike hotelskih objekta osvijestili o problemu seksualnog iskorištavanja djece u turizmu, budući da i oni mogu pridonijeti sprečavanju bilo kakvog oblika iskorištavanja djece u objektima u kojima rade. Prevencija mora uključivati i stručni rad s potencijalnim počiniteljima, na što državu obvezuje

⁵⁶ Više o tome poglavlju Normativne aktivnosti.

i Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Konvencija zahtijeva da država osigura osobama koje strahuju da bi mogle počiniti bilo koje od seksualnih delikata na štetu djece, pristup učinkovitim programima prevencije, no prema našim saznanjima takvi programi nisu uspostavljeni.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Ove godine u ovom poglavlju koristimo terminologiju koja je usklađena s Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim dokumentima koji se odnose na djecu koja su počinila kaznena djela i prekršaje. Tako ćemo svu ovu djecu zvati *djeca u sukobu sa zakonom* te ćemo i termin „maloljetnici“ zamijeniti s izrazom kazneno i prekršajno odgovorna djeca. Napominjemo da su prema našim propisima kazneno neodgovorna djeca do 14 godina, a od 14 do 18 su kazneno odgovorna.

Prema podacima MUP-a, u 2015. godini djeca su počinila 2533 kaznena djela što predstavlja pad od 12,3% u odnosu na 2014. U ukupnom broju kaznenih djela 295 su počinila djeca koja nisu kazneno odgovorna (mlađa od 14 godina) dok su u 2238 slučajeva djelo počinila kazneno odgovorna djeca (maloljetnici).

Ostvarivanje prava djece počinitelja kaznenih djela i prekršaja pratili smo na temelju pojedinačnih pritužbi i obilazaka institucija u kojima se izvršavaju sankcije. Pojedinačna obraćanja pravobraniteljici najčešće se odnose na postupanje policijskih službenika prema djeci u sukobu sa zakonom, na tretman djece počinitelja u pravosudnom postupku te dugotrajnost postupka.

Zaprimili smo pet prijava roditelja i udomitelja koje se odnose na **postupanja službenika policije prema djeci osumnjičenoj za kaznena djela i prekršaje**. Primili smo i više telefonskih upita o pravima osumnjičene djece tijekom policijskih postupanja. Telefonom su se obraćali i roditelji nezadovoljni pristupom policijskih službenika vršnjačkome nasilju, smatrajući da oni umanjuju njegovu težinu tretirajući ga kao prekršaj, a ne kao kazneno djelo. Pritužbe su se najčešće odnosile na nezakonitu primjenu sile, privođenje djece u policiju i nepozivanje roditelja ili skrbnika prilikom privođenja djece te ispitivanje bez nazočnosti roditelja. Prijavljeno je i navodno višesatno zadržavanje djeteta u prostoru policije bez hrane i vode. Obratila nam se baka, udomiteljica trinaestogodišnjeg djeteta, koje su djelatnici policije zatekli nedaleko od njegova doma s nedozvoljenim pirotehničkim sredstvima u vrećici. Dječak je priveden u policijsku postaju što je stresno doživio. Iako nas je policija izvijestila da je postupala zakonito, smatramo da nije bilo nužno privođenje prekršajno neodgovornog djeteta zatečenog u prekršaju ispred svoga doma. Obratio nam se i netom punoljetan učenik gimnazije osumnjičen za kazneno djelo, kojeg je policija privela s nastave iako je njegov otac obećao da će dječaka sam dovesti u policiju. Zaprimili smo i dvije prijave postupanja policijskih službenika izvan radnog vremena zbog verbalnog i fizičkog nasilja te prijetnji prema djeci u susjedstvu. U povodu ovih prijava policijske uprave najčešće nas izvješćuju da su službenici postupali zakonito i da nije bilo prekoračenja ovlasti. Budući da nemamo mogućnosti dokazivanja činjenica u suprotstavljenim iskazima, prijavitelje upućujemo na izravno podnošenje prijava nadležnim policijskim i pravosudnim tijelima.

Iako policija negira propuste, uočavamo nedovoljnu senzibiliziranost za pojedine situacije u kojima se pojavljuju djeca ili mladi jer neke mjere, iako primijenjene u skladu s propisima, nisu bile nužne s obzirom na dob djeteta, okolnosti i nerazmjer društvene opasnosti. Stoga smatramo da je, osim za primjenu propisa, djelatnike policije nužno kontinuirano educirati i senzibilizirati za zaštitu najboljeg interesa i razvojne potrebe djece te za primjeren način komunikacije s djecom.

Saznanja o **kršenju prava djece u području pravosudnog postupanja** dobivali smo i putem prijava kršenja drugih prava djece, poput prava na zaštitu od nasilja i prava djece s problemima u ponašanju te prilikom obilazaka djece koja izvršavaju sankcije. Zaprimili smo i više telefonskih poziva kojima roditelji traže informacije o postupanju i proceduri na državnom odvjetništvu i sudu. Prijave ukazuju na činjenicu da djeca i njihovi roditelji, unatoč zakonskoj obvezi, nisu od nadležnih tijela dobili potrebne informacije o pravima i tijeku postupka ili im dane informacije nisu bile razumljive. Osim što je pravo na informaciju propisano Konvencijom o pravima djeteta, jedno je i od temeljnih načela u maloljetničkom pravosuđu na koje pozivaju međunarodni dokumenti i nacionalni zakoni. Osim kršenja prava na informaciju, saznali smo i za kršenje prava izražavanja vlastitog mišljenja i aktivnog sudjelovanja

djeteta u postupku. Nerijetko se sudjelovanje djece u postupcima ostvaruje samo formalno, bez stvarne zainteresiranosti za djetetovo mišljenje. Za učinkovitije ostvarivanje ovih prava u slučaju djece koja su u sukobu sa zakonom, osim edukacije državnih odvjetnika i sudaca za mladež o pravima djece, veliki potencijal vidimo u stručnim suradnicima nepravne struke koji su zaposleni u pravosuđu, a koji bi i prije započinjanja formalnih postupaka mogli pružiti djeci i roditeljima sve potrebne informacije te u svim fazama postupka zagovarati i osnaživati djetetovo pravo na iskazivanje mišljenja.

Zaprimili smo prijave koje ukazuju na nedovoljnu upućenost nekih **odvjetnika** u maloljetničko sudovanje te nepoznavanje osnovnih načela, posebice najboljeg interesa djeteta. Odvjetnici najčešće, u cilju izbjegavanja odgovornosti djeteta, nepotrebno odugovlače postupak prijedlozima za višekratna vještačenja djeteta, što nije u interesu djeteta i njegovog socijalnog sazrijevanja. I drugi primjeri pogrešnog usmjeravanja roditelja i djeteta koji mogu nanijeti štetu djetetu upućuju na to da je nužno osigurati obveznu i stalnu edukaciju za odvjetnike za postupke u kojima se pojavljuju djeca.

Zaprimili smo i prijavu roditelja o dvojbenosti odluke i **dugotrajnosti prekršajnog postupka** za vršnjačko nasilje u kojem su svi sudionici jednako sankcionirani za narušavanje javnog reda i mira. Od događaja do izricanja sankcije – sudskog ukora, proteklo je dvije i pol godine. Većina sudionika je postala punoljetna i sankcija je izgubila svoju socio-pedagošku svrhu i preventivnu poruku koje su itekako važne u postupanju prema mladim počiniteljima.

Prema podacima DORH-a iz godišnjeg izvješća o radu za 2014., zamijećen je pad broja prijava kazneno odgovorne djece od 13% u odnosu na prethodnu godinu. Razloge višegodišnjem trendu opadanja prijava DORH vidi u izmjeni zakona i pravnih shvaćanja, ali i promjeni ponašanja kazneno odgovorne djece. Nažalost, stopa recidivizma je još uvijek iznimno visoka i iznosi 33,2%. U 51% slučajeva prijave nisu rezultirale sudskim postupkom, već su riješene primjenom načela svrhovitosti.

Prateći područje zaštite prava djece u sukobu sa zakonom saznali smo da i dalje postoji **neujednačenost kriterija** u primjeni posebnih obveza državnih odvjetništava i izricanju sankcija na sudovima za mladež. Smatramo kako je nužno unaprijediti i osnažiti kontinuiranu edukaciju pravosudnih djelatnika te usklađivanje kriterija za procjenu putem razmjene primjera državnoodvjetničke i sudske prakse, kako bi svakom djetetu bila zajamčena jednaka pravna sigurnost.

Zbog dokazane učinkovitosti posebne obveze **izvansudske nagodbe**, koju izriču državna odvjetništva u prethodnom postupku, taj se institut u obliku pilot projekta, u suradnji Udruge za izvansudsku nagodbu i MSPM, uz dopuštenje MP-a, pokušalo primijeniti i za počinitelje prekršaja na jednom od većih prekršajnih sudova. Nažalost, zbog nedostatka interesa sudaca, projekt je obustavljen. Stoga ponovo naglašavamo potrebu unapređivanja prekršajnog postupanja prema prekršajno odgovornoj djeci, kroz dodatno osnaživanje, senzibilizaciju i edukaciju sudaca te zapošljavanje stručnih suradnika – nepravnička na prekršajnim sudovima po uzoru na sudove za mladež.

Prema podacima DORH-a za 2014. u sudskom postupku su za 637 kazneno odgovorne djece (maloljetnika) izrečene sudske sankcije, od toga 464 izvanzavodske, 102 zavodske, 8 maloljetničkog zatvora i 63 pridržaja zatvora.

Prateći usklađenost **uvjeta u kojima se provodi lišenje slobode** kazneno i prekršajno odgovorne djece (maloljetnika) s međunarodnim dokumentima i standardima, obišli smo dva zatvora u kojima se izvršava mjera **istražnog zatvora** za maloljetnike. Iako je Zakonom o sudovima za mladež još 2011. predviđeno osnivanje zasebnih zavodskih ustanova za izvršenje mjere istražnog zatvora za maloljetnike (koje moraju imati dijagnostički odjel, boravak u malim skupinama te rad i poduku što su uvjeti određeni međunarodnim standardima), ni nakon više godina nemamo informaciju o njihovom osnivanju. Unatoč Odluci Uprave za zatvorski sustav iz 2013. o osnivanju posebnih zatvorskih jedinica za maloljetnike u istražnim zavorima u svrhu unapređenja uvjeta istražnog zatvora do osnivanja zatvorenih zavodskih ustanova te, unatoč povećanoj svjesnosti zatvorskog sustava o nužnosti zaštite prava djece lišene slobode, nije došlo do značajnijeg unapređivanja standarda koji se odnose na djecu. Djeca, doduše, borave odvojeno od odraslih istraženika (osim u slučajevima kada je u njihovom interesu boravak s odraslim osobama, što procjenjuje liječnik i dopušta nadležni sudac), no drugi standardi za mlade u sukobu sa zakonom nisu dosegnuti.

Prilikom obilaska dvije posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u istražnim zavorima uvjerali smo se da su prostorije zapuštene i neprilagođene boravku mladih ljudi, odnosno jednake kao i za sve druge osobe u istražnom zatvoru, da se krši pravo na privatnost djece jer prostor za osobnu higijenu nije zatvoren do stropa, da ne postoji sustavna i svakodnevna psihosocijalna pomoć i podrška. Također, djeca u istražnom zatvoru ne pohađaju školu i nisu uključena u rad niti ih se na to motivira. Preporuke za unapređivanje standarda smještaja i tretmana uputili smo nadležnom tijelu⁵⁷.

Radi jačanja zaštite od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja osoba lišenih slobode, u skladu sa Zakonom o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (NPM), pučka pravobraniteljica je, kao nositelj poslova iz NPM, u svoje obilaskе mјesta na kojima se nalaze osobe lišene slobode uključila i druge pravobranitelje pa tako i pravobraniteljicu za djecu. Obilasci i neovisno nadgledanje (*monitornig*) takvih mјesta iznimno je važno zbog stjecanja stalnog uvida u uvjete u kojima se nalaze djeca lišena slobode te procjene usklađenosti s međunarodnim standardima. O važnosti neovisnog nadgledanja mјesta na kojima se nalaze djeca lišena slobode bilo je govora i na međunarodnoj konferenciji „Prava djece iza rešetaka“ u organizaciji udruge *Defence for children Belgium* u Bruxellesu na kojoj smo sudjelovali. Tom prilikom je promoviran „Praktični vodič za nadzor mјesta na kojima se nalaze djeca lišena slobode“⁵⁸, prvi takav u Europi, koji su kreirali brojni međunarodni stručnjaci za prava djece u kontekstu lišenja slobode. Namijenjen je stručnjacima koji posjećuju mјesta na kojima se nalaze djeca lišena slobode te je primjenjiv u svim državama Europe i šire. Ciljevi *Praktičnog vodiča*, čije korištenje preporučujemo, su: naglasiti međunarodne standarde i prava djece koja su lišena slobode, naglasiti važnost neovisnog nadgledanja, definirati osnovna načela, metodologiju i aktivnosti tijekom nadgledanja, naglasiti važnost izvješća i preporuka nadležnim tijelima u prevenciji svih kršenja prava djece te promovirati učinkovitu komunikaciju i suradnju između nacionalnih i međunarodnih tijela nadgledanja.

U povodu prijave odgajnika **Odgojnog zavoda u Turopolju** koja se odnosi na primjenu sile te komunikaciju s obilježjima diskriminacije od strane djelatnika pravosudne policije koji odgajnike zbog njihove nacionalne pripadnosti i spolne orijentacije oslovljava sa „cigani“ i „pederi“, zatražili smo reakciju Uprave za zatvorski sustav. Preporučili smo da se za rad u odgojnim zavodima posebno odabiru pravosudni policajci koji su senzibilizirani za rad s mladim počiniteljima kaznenih djela. Izvijestili su nas kako je u navedenom slučaju sila prema odgajaniku primijenjena zakonito te da diskriminatorska komunikacija nije utvrđena. Preporuka za posebnim odabirom policajaca je prihvaćena. Zaprimili smo i obavijest već punoljetnog odgajnika pred obustavom odgojne mjere o njegovom neriješenom postinstitucionalnom prihvatu. Iako su nas Odgojni zavod i nadležni CZSS izvijestili o svojem angažmanu u pokušaju zbrinjavanja ovog mladog čovjeka, primjer ukazuje na nepostojanje sustavnog pristupa rješavanju postinstitucionalnog prihvata mladih ljudi koji nemaju podršku obitelji nakon izvršene sankcije.

Uvjeti izvršenja odgojne mjere u Odgojnom zavodu u Turopolju i dalje su neprimjereni, a usto mladi ljudi ondje žive izolirani i izvan naseljenog mјesta što nije u skladu s međunarodnim standardima.

2.8 SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

U području zaštite sigurnosti djece u 2015. zaprimljeno je ukupno 36 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojima je bilo obuhvaćeno 56 djece i 15 skupina djece (u 2014. bilo je 26 prijava). Obračali su nam se roditelji ili dijete osobno vezano uz stradanja djece u prometu, na igralištu i u igraonicama te uz ugrožavajuće i štetne utjecaje na djecu kao što su štetne emisije (onečišćenja zraka), opasnosti od štetnih materijala, uređaja i postrojenja, mina, oružja i životinja, kao i probleme nestale djece. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa sveobuhvatne zaštite djece koje također opisujemo.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Pitanjima ugroženosti djece u prometu te unapređivanjem prometne sigurnosti ove smo se godine bavili u 17 pojedinačnih slučajeva te 11 općih inicijativa, obavijesti i upita.

⁵⁷ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁸ Dostupan na <http://www.childrensrightsbehindbars.eu/outputs/practical-guide>.

Prema podacima MUP-a o stradavanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2015. na području Hrvatske u prometu je poginulo 9 djece, dok ih je 965 ozlijeđeno. Najviše ozlijeđene djece (594) stradalo je u svojstvu putnika, 261 u svojstvu pješaka, a 110 u svojstvu vozača (njih 103 vozilo je bicikl). Od devetoro djece koja su poginula, troje djece stradalo je vozeći bicikl, četvero kao putnici u vozilu te dvoje kao pješaci. Prometne nesreće jedan su od glavnih uzroka smrti djece mlađe od 14 godina.

U 2015. nastavili smo aktivnosti iz prethodnih godina radi zaštite djece kao vozača bicikla. MZOS smo ponovno podsjetili na obvezu donošenja programa osposobljavanja za vožnju biciklom te organizirali sastanke s predstavnicima MUP-a, MZOS-a, AZOO-a i HAK-a. Odluka o donošenju programa osposobljavanja za upravljanje biciklom, biciklističkog ispita te obrazac potvrde o osposobljenosti za upravljanje biciklom (NN 5/16.) donesena je početkom 2016. Tako je, nakon više od 10 godina od zakonom propisane obveze donošenja, formalizirano institucionalno obavljanje osposobljavanja djece za samostalno upravljanje biciklom na cesti, čime se učenicima daje mogućnost stjecanja kompetencija za sigurnije sudjelovanje u prometu, kao i mogućnost polaganja biciklističkog ispita i dobivanja potvrde o osposobljenosti za upravljanje biciklom.

Prateći pojedinačne prijave povreda prava djece i u drugim područjima nailazimo i na pritužbe roditelja o **nepropisnom prijevozu djeteta**. U jednom slučaju je otac u alkoholiziranom stanju vozio dijete na mopedu, pri čemu je dijete palo i zadobilo lake tjelesne ozljede. Upozorili smo kako je nepravilno prevoženje djece neodgovorno ponašanje i svjesno ugrožavanje sigurnosti djeteta, koje bi trebalo kažnjavati ne samo kao prometni prekršaj, već i kao propust u skrbi o djetetu, uz izricanje mjera obiteljsko-pravne zaštite. U drugom slučaju prijavljen je neprimjereni prijevoz djece **polaznika dječjeg vrtića** školskim autobusom, od vrtića do njihovih kuća, bez nadzora odrasle osobe, a u trećem su djeca iz dječjeg vrtića prevožena vozilom koje ne ispunjava uvjete propisane za prijevoz djece. MUP je utvrdio povrede odredbe Zakona o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC) jer djeca nisu bila smještena u sigurnosnoj sjedalici, vozaču je naplaćen prekršaj, a predstavnicima vrtića i osnivača preporučena žurna nabava sjedalica. Roditelji nam prijavljuju kako u taksi vozilima nema dječjih sjedalica. Uputili smo preporuku MUP-u, MPPI-u i HAK-u za poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti kako bi prijevoz djece autotaksi prijevozom bio organiziran u skladu s odredbom članka 163. ZSPC, uz dodatni angažman i ulaganja taksi prijevoznika, dispečera i vozača te informiranost roditelja/skrbnika djece da mogu zatražiti da taksi ima autosjedicu, budući da su dječje autosjedalice jedini prihvatljivi način postizanja osobne sigurnosti djece prilikom vožnje u osobnim automobilima.⁵⁹

*U domeni nadzora **organiziranog prijevoza djece**, MUP je tijekom 2015. samostalno i u suradnji s inspekcijskim službama MPPI-a provodio nadzor autobusa i drugih vozila kojima se organizirano prevoze djeca. Izvršen je nadzor 1130 takvih vozila i utvrđeno 130 prekršaja, od čega 100 prekršaja iz Zakona o sigurnosti prometa na cestama, 5 prekršaja iz Zakona o prijevozu u cestovnom prometu te 25 prekršaja iz Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu.*

Postupali smo po pritužbama o nepravilnostima u prijevozu učenika osnovne i srednje škole i prosljeđivali ih na nadležno postupanje MUP-u, MPPI-u te osnivaču škole uz preporuku poduzimanja mjera radi osiguranja kvalitetnog i sigurnog prijevoza učenika. U dva slučaja prijave neprimjerenog ponašanja konduktera i vozača autobusa, koji su izbacili i ostavili na autocesti djecu zbog neispravnih voznih karata, dovodeći u opasnost njihove živote, uputili smo prijevoznicima upozorenja i preporuke navodeći da opisani slučajevi predstavljaju povredu prava i interesa djeteta te smo ukazali na potrebu edukacije vozača i drugih djelatnika u cestovnom prijevozu o zaštiti djece koju prevoze, poštovanju prava putnika te osvještavanju njihove uloge u sprečavanju ugrožavajućih postupaka kojima djeca mogu biti izložena za vrijeme prijevoza i iskrcavanja izvan označenih autobusnih stajališta, pogotovo kad se prevoze bez pratnje. Jedan prijevoznik prihvatio je u cijelosti upozorenje i preporuku, a daljnja postupanja očekujemo od MUP-a i ODO-a.

Primili smo i prigovor prijevoznika na najavljenju odluku Istarske županije da se učenici osnovnih škola ubuduće prevoze javnim linijskim prijevozom. Ukazali smo županiji na to da se zbog uštede ne bi smje-

⁵⁹ O tome više u *Preporukama pravobraniteljice za djecu*.

lo dovesti u pitanje sigurnost djece. U prosincu 2015. održali smo sastanak s predstavnicima Splitsko-dalmatinske županije o problemima postupka odabira prijevoznika, nedostatka financijskih sredstava te organizacije prijevoza djece na otocima. Radi pronalaska načina optimizacije troškova učeničkog prijevoza, MZOS-u smo uputili preporuku da u suradnji s MRRFEU pokuša pronaći i druge izvore financiranja nabavke autobusa/kombija za prijevoz učenika i djece.

Zbog nedostatne cestovne infrastrukture često nam se obraćaju građani zbog ugroženosti djece na putu do škole: zbog nepostojanja nogostupa i pješačkih prijelaza, nepreglednog i neodgovarajućeg raskrižja i ugroženosti djece jer pješake po cesti po kojoj prolazi, često neprilagođenom brzinom, veliki broj automobila, kamiona i šlepera; zbog željezničke pruge preko koje nema sigurnosnih znakova niti barijera; zbog kršenja prometne signalizacije i kretanja vozača prekomjernom brzinom u blizini dječjeg vrtića ili škole; zbog potrebe izgradnje natkrivene autobusne stanice itd. Obratili smo se školama, općinama, županijama, policiji, Hrvatskim cestama i županijskim upravama za ceste kako bi se upotrijebila horizontalna i vertikalna signalizacija, razmotrile mogućnosti postavljanja nogostupa, sigurnih prijelaza na prometnicama u blizini škola te tako djeci omogućila sigurnost i zaštita života i zdravlja. U većini slučajeva naše su preporuke uvažene i poduzete su mjere kako bi se zaštitila djeca i spriječile nesreće. U jednom slučaju, postupajući po anonimnoj pritužbi zbog teškog ugrožavanja sigurnosti **željezničkog i cestovnog prometa** ne spuštanjem branika (rampe) u vrijeme dok se vlak kreće kroz željezničko-cestovni prijelaz, obratili smo se MPPI-u, MUP-u, Agenciji za sigurnost željezničkog prometa i DORH-u. Potvrđeni su propusti u nekoliko slučajeva prolaska vlakova te su dvije osobe proglašene krivima zbog izvršenja kaznenog djela protiv opće sigurnosti dovođenjem u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom ili sredstvom jer su propustile zaštititi željezničko-cestovni prijelaz.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

U 2015. godini primili smo četiri pojedinačne prijave u ovom području. Unatoč malom broju prijava, ovom problematikom bavimo se zbog nužnosti uspostave sigurnosnih standarda i uređenja prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta rada dječjih igraonica i dječjih igrališta te nadzora nad ispunjavanjem tih uvjeta.

Prijave su se odnosile na neodržavanost i nezaštićenost sprava za igru, na rad dječjih igraonica i neprimjereno ponašanje osoba koje rade u igraonicama. U slučaju prijave na nezakonit rad dječje igraonice registrirane kao obrt za igru i zabavu djece, koja obavlja djelatnost čuvanja djece predškolske dobi i organiziranja rođendana, inspekcije od kojih smo zatražili nadzor utvrdile su da nisu nadležne u ovom slučaju: inspekcija MZOS-a jer nije nadležna za inspekcijska postupanja u obrtu, a inspekcija MSPM-a jer nije nadležna za nadzor djelatnosti igre i zabave djece.

Dječja igrališta i igraonice su pravno neuređeno područje dječjih aktivnosti zbog čega izostaje odgovornost vlasnika i organizatora tih aktivnosti za neodgovarajuće uvjete za dječju igru. Zbog **pravnih praznina u zakonodavnoj regulativi**, u praksi i dalje postoje nejasnoće o uvjetima za otvaranje dječjih igraonica, o dozvolama potrebnim za njihov rad i o tijelima nadležnima za njihovo izdavanje. To se osobito odnosi na igraonice u kojima se odvija čuvanje, igra i sportske aktivnosti djece, kao što su, primjerice, igraonice u trgovačkim centrima koje nisu podložne ispitivanju postojanja uvjeta za rad i standarda brige o djeci, niti nadzoru od strane državnih tijela. Smatramo da svaki oblik skrbi o djeci mora udovoljavati najvišim sigurnosnim standardima i standardima u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom, a s djecom smiju raditi samo kvalificirane i osposobljene osobe, protiv kojih nije započeo kazneni progon i koje nisu osuđene za kaznena djela. Iako ova materija djelomično podliježe Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda koji definira koji se proizvod smatra sigurnim i obvezuje proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode te Zakonu o komunalnom gospodarstvu koji obvezuje lokalnu zajednicu da održava javne površine u koje spadaju dječja igrališta, u Hrvatskoj još ne postoji jedinstveni propis koji bi na jasan način regulirao sigurnost djece na igralištima i igraonicama.

Na neuređenost sustava zaštite djece na prostorima za igru već niz godina upozoravamo Vladu RH i ona ministarstva koja bi po svojem djelokrugu bila nadležna za uređenje ovog područja te im preporučujemo da propišu prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica i dječjih igrališta te nadzor nad ispunjavanjem tih uvjeta. Premda su se tijekom 2013. ministarstva suglasila da je takva regulacija nužna, zasad još ne postoji suglasnost oko toga koje bi od njih trebalo biti nositelj, budući

da u ovom području dio nadležnosti imaju i Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mladih i drugi.

Kao dobar primjer ističemo aktivnost Ministarstva gospodarstva, koje je u prosincu 2015. na svojoj internetskoj stranici predstavilo Vodič o sigurnosti dječjih igrališta, kao rezultat sagledavanja zakonodavnog okvira i činjeničnog stanja vezano za obavljanje djelatnosti i provedbi standarda sigurnosti djece na dječjim igralištima i u igraonicama na području Republike Hrvatske. S obzirom na to da vodič obuhvaća pregled postojećih hrvatskih propisa i normi te opisuje i navodi odgovornosti pravnih i fizičkih osoba za gradnju, održavanje i nadzor dječjih igrališta, osnovni mu je cilj s propisanim obvezama i odgovornostima upoznati sve sudionike o kojima, na bilo koji način, ovisi sigurnost igrališta i igraonica, odnosno sigurnost djece u igri. Iako vodič nije zakonski propis, on može korisno poslužiti do donošenja propisa koji bi na jednom mjestu obuhvatio pravila za sva igrališta. No, svakako je potrebno donošenje propisa zbog jasnog reguliranja otvaranja dječje igraonice, utvrđivanja nadležnosti za izdavanje potrebne dozvole za rad igraonice te određivanje državnog tijela koje će provoditi nadzor nad radom igraonice, ispunjavanju tehničkih uvjeta i kapaciteta (broja posjetitelja) i ispravnosti sprava. Ovo se prvenstveno odnosi na igraonice u trgovačkim centrima, u koje roditelji dovode djecu na čuvanje i igranje.

Dok je ovo područje još neuređeno, roditelje upozoravamo na opasnosti za djecu i potrebu pojačanog opreza na prostorima za igru, a vlasnike prostora za igru na nužnost njihova održavanja i primjene najviših sigurnosnih standarda i standarda u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom.

2.8.3 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2015. iz roditeljskog doma udaljilo se 425 djece, a iz odgojnih ustanova 1556. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (275) nego dječaci (150). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam (246), obiteljski problemi (58) i problemi u školi (40). Zabrinjava podatak da je 48 djece koja su napustila roditeljski dom bilo mlađe od 14 godina, kao i podatak da je nad 24 djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo.

Na bijeg iz odgojne ustanove također se u većem broju odlučuju djevojčice (1147) nego dječaci (409). Razlozi zbog kojih djeca „bježe“ iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (213) i problemi adaptacije (124), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće nisu vratili u ustanovu (209). Nad dvoje djece koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Nestanci djece iz roditeljskog doma ili ustanove kojoj su povjerena na skrb rizične su situacije koje mogu dovesti do povrede prava djece jer su ona prepuštena ulici te često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi. Za vrijeme „nestanka“ dijete može biti izloženo brojnim opasnostima, neovisno o tome je li riječ o otmici djeteta ili njegovom dobrovoljnom odlasku od kuće ili ustanove. Stoga je važno pravovremeno reagirati na svaku prijavu nestanka djeteta kako bi se ono što prije pronašlo i zaštitilo. Nažalost, ponekad se događa da se svakom „nestanku“ djeteta ne pridaje jednaka pažnja. Pravobraniteljici za djecu obratio se otac sedamnaestogodišnje djevojke smještene u Dom za odgoj djece i mladeži, ogorčen zbog toga što je od policije obaviješten kako prije prijave nestanka treba pričekati 48 sati jer je najčešće riječ o dobrovoljnom izlasku iz ustanove. Otac je, zabrinut zbog mogućeg seksualnog iskorištavanja djevojke, tvrdio da policija njegovu prijavu nije shvatila ozbiljno jer je riječ o djetetu s poremećajem u ponašanju. Policija kojoj smo se obratili otklonila je mogućnost počinjenja kaznenog djela na štetu djevojke za vrijeme izbjivanja iz ustanove, navodeći da je ona ustanovu napustila dobrovoljno, bez prisile i da je četiri dana boravila kod prijatelja, no nisu se očitovali na navodno danu informaciju da nestanak treba prijaviti tek po proteku 48 sati, što ostavlja prostor za sumnju da takva praksa ipak postoji. Zabrinjava nas mogućnost da se u praksi različito tretiraju prijave nestanka djeteta iz roditeljskoga doma, od nestanka djeteta iz ustanove, iako je prema Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika propisana obveza promptne reakcije i istrage u svim slučajevima prijave nestalih osoba.

Svjesna važnosti pravovremene reakcije na nestanak djeteta pravobraniteljica za djecu podržala je projektni prijedlog Centra za nestalu i zlostavljaju djecu, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku te Doma za odgoj djece i mladeži Osijek, u kojem se planira provođenje istraživanja fenomenoloških obilježja nestanka djece, osmišljavanje preventivnih programa za djecu i mlade u cilju prevencije uzroka povezanih s fenomenom nestale djece, osnaživanje stručnih radnika sustava obrazovanja, socijalne skrbi i zdravlja, jačanje kapaciteta **telefona za nestalu djecu 116 000** (treninzi i supervizija za primatelje poziva, priručnici o postupanju) i stvaranje uvjeta za uvođenje Amber Alert sustava. U sklopu projekta planirano je i objavljivanje promotivnih i informativnih materijala, provođenje medijske kampanje te organiziranje znanstveno stručnih skupova kako bi se prevenirali nestanci djece, ali i stvorili preduvjeti za promptnu i efikasnu reakciju u slučaju kad do nestanka djeteta dođe.

O pravnom okviru i praksi postupanja u situacijama nestanka djeteta pravobraniteljica za djecu izvijestila je i Međunarodni centar za nestalu i iskorištavanu djecu (International Centre for Missing&Exploited Children, ICMEC) za potrebe izvješća o nestaloj djeci u zemljama regije.

2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Onečišćenje zraka — Tijekom 2015. nastavili smo pratiti problem onečišćenja zraka u Sisku i Slavonskom Brodu, Cerju Tužnom i Kaštelima. Unazad nekoliko godina, rad Rafinerije industrije nafte Sisak pratio je Odbor za zaštitu okoliša i prirode Hrvatskoga sabora. Početkom 2015. Odbor je, na temelju zaprimljenog odgovora INA d.d., dostavio pravobraniteljici za djecu izvješće o dosadašnjoj provedbi radova modernizacije rafinerije, zaključno s 2014. godinom. U izvješću se ne vidi postoji li plan druge faze modernizacije, ali je zaključeno kako se neke mjere ne provode zbog velikog pada ukupne prerade nafte u rafineriji Sisak. Uz Sisak, u 2015. smo pratili aktivnosti na rješavanju problema onečišćenja zraka u **Slavonskom Brodu**, koje je pravobraniteljica poticala svojim preporukama prethodnih godina. Zahvaljujući upornosti Udruge građanska inicijativa za čisti zrak — Slavonski Brod i gradske uprave Slavonskog Broda, sada se mjeri kakvoća zraka na dva mjesta u gradu (stalna mjerna postaja — područje Jelaš i jedna pokretna/zamjenska — područje Vijuš) te je jedna mjerna postaja postavljena u Bosanskom Brodu u krugu rafinerije. Iako u Republici Bosni i Hercegovini standardi o zaštiti okoliša nisu usklađeni s onima koji se primjenjuju u Europi, rezultati mjerenja dobiveni na tim mjernim postajama možda bi mogli biti dovoljno dobra podloga za sklapanje međunarodnog sporazuma o zaštiti okoliša i održivog razvoja između dvije države. Tijekom godine došlo je do poboljšanja zaštite od onečišćenja: dopunjena je okolišna dozvola MZOP-a za postojeće postrojenje **Ciglane** Cerje Tužno i utvrđena obveza ugradnje uređaja za pročišćavanje otpadnih voda prije ispuštanja u rijeku Plitvicu. Poništeno je rješenje o prihvatljivosti zahvata prihvata, privremenog skladištenja i loženja krutog goriva iz otpada u Tvornici **cementa** Sv. Juraj i Sv. Kajo tvrtke Cemex jer u postupku donošenja objedinjenih uvjeta zaštite okoliša nisu razmatrane primjedbe zainteresirane javnosti — grada Kaštela.

U 2015. u području učinkovitog zbrinjavanja komunalnog i drugog otpada (mogućeg uzroka onečišćenja zraka i ugrožavanja zdravlja ljudi, osobito djece), sukladno Zakonu o održivom gospodarenju otpadom doneseni su: Pravilnik o katalogu otpada (NN 90/15.), Pravilnik o gospodarenju otpadom (NN 23/14., 51/14., 121/15. i 132/15.), Pravilnik o načinima i uvjetima odlaganja otpada, kategorijama i uvjetima rada za odlagališta otpada (NN 114/15.), Naputak o glomaznom otpadu (NN 79/15.), Program izobrazbe o gospodarenju otpadom (NN 77/15.), koji reguliraju to područje s ciljem da se planiranim gospodarenjem otpadom u potpunosti izbjegne stvaranje mogućih izvora štetnih imisija za stanovnike gradova i mjesta, koji žive u blizini odlagališta. U većem broju gradova provode se projekti odvajanja vrsta otpada i pravilnog odlaganja te reciklaže.

Poplave — Nastavili smo pratiti zaštitu prava djece na područjima pogođenim katastrofalnim poplavama u 2014. te na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora u veljači 2015. ponovili preporuku o davanju prioriteta zbrinjavanju obitelji s djecom, zbog dugog trajanja krizne situacije i pojačane ranjivosti djece u tim izvanrednim i ekstremnim okolnostima. Ističemo još jednom kako bi sva iskustva stečena pri zbrinjavanju stradalih i sanacije štete od poplava trebalo u budućnosti koristiti za jačanje nadležnih institucija i službi na državnoj i lokalnoj razini s ciljem postizanja njihove potpune spremnosti i organiziranosti.

Opasni uređaji, postrojenja i kemikalije — U 2015. godini također smo primali prijave mogućeg ugrožavanja zdravlja djece, i to od: zračenja bazne stanice postavljene za potrebe telekomunikacijskog operatera u naselju i rendgenskog uređaja u ordinaciji smještenoj u stambenoj zgradi; isparavanja kemikalija iz stana umjetnika te alkoholnih para iz susjedstva u kojem se peče rakija i koje po mišljenju roditelja štetno utječu na zdravlje djece; buke iz ugostiteljskih lokala u turističkom mjestu tijekom turističke sezone koja ometa san i odmor djeteta; te nepravilnog priključenja grijalice na dimovodni odvod (dimnjak) u stanu susjeda. Prijavitelji su upućeni na prijavu mogućih nepravilnosti nadležnim inspekcijским službama, a tragom nekih prijava obratili smo se nadležnim tijelima s preporukama.

Oružje i mine — Primili smo dva upita/komentara o oružju i utjecaju na djecu. U jednom je zatraženo naše mišljenje o prodaji igračka koje izgledom vjerojatno oponašaju pravo hladno i vatreno oružje, a koje smo ocijenili štetnim i potencijalno opasnim za djecu. Drugi je bio upit Policijske akademije o mogućnosti aktivnog korištenja vatrenog oružja tijekom izvođenja praktične nastave za maloljetne učenike. Kako nas je postupajući u jednom slučaju u prethodnoj godini AZOO obavijestio da ni u jednom predmetnom, školskom i nacionalnom kurikulumu nije predviđena ni planirana izobrazba o naoružanju ni nastava gađanja, zatražili smo od Policijske akademije dodatne informacije o planiranim promjenama, ali odgovor nismo primili. Opasnosti od minsko-eksplozivnih sredstava bile su tema u izvješćima pravobraniteljice za djecu u prethodnim godinama, kad je opasnost zbog velikog broja minski sumnjivih površina bila značajna. Kontinuiranim provođenjem razminiranja sumnjivih površina, prema planu Hrvatskog centra za razminiranje, broj i veličina minski sumnjivih površina bitno je smanjena, no razminiranje neće biti u svim županijama potpuno završeno u prvobitno planiranom roku. Srećom, unazad više godina od minsko-eksplozivnih sredstava nije stradalo nijedno dijete, čemu pridonose i edukacije o opasnostima od minsko-eksplozivnih sredstava, koje u osnovnim školama, na područjima gdje još postoje sumnjive površine, provode policijski službenici i djelatnici Hrvatskog centra za razminiranje.

Pirotehnika - Iako u 2015. nismo primili prijave ugrožavanja sigurnosti djece pirotehničkim sredstvima, praćenjem vijesti imamo informacije o ozljeđivanju djece (ozljede ruku, prstiju i lica/očiju), i to u raznim krajevima zemlje. Stoga podržavamo i preporučujemo još intenzivniju kontrolu prodaje i korištenja pirotehničkih sredstava, a putem javnih medija i kroz edukativna predavanja osvještavanje odraslih osoba i djece o opasnostima koje prijete od zlorabe oružja, streljiva, eksplozivnih i pirotehničkih sredstava. Zakonom je propisan način i vrijeme dozvoljene prodaje i korištenja pirotehničkih sredstava prema vrstama eksplozivnih tvari. MUP provodi kontrolu prodaje i uskladištenja tih sredstava, a svake godine u preventivnoj akciji „Mir i dobro“, putem tribina, medija i obilascima osnovnih škola, podučava i upozorava djecu i roditelje na moguće ozljeđivanje i neželjene posljedice rukovanja eksplozivnim tvarima. Nažalost, stradanja djece pokazuju da uloženi naponi još nisu dovoljni.

Životinje — U pet slučajeva prijavljeno nam je da su djeca bila u opasnosti zbog neodgovornog ponašanja vlasnika **pasa**, kako zbog kretanja pasa bez povodca ili nadzora vlasnika, tako i zbog napada psa na dijete. Djeca su bila ugrožena na dječjem igralištu i pri kretanju ulicom na putu do škole. Prijavitelje smo upućivali na nadležna tijela grada/općine (komunalno redarstvo) i policiju, a u slučaju napada psa preporučili smo nadležnoj policijskoj upravi, Veterinarskoj inspekciji MP-a i komunalnom redarstvu grada i općine poduzimanje mjera za sprječavanje ugrožavanja sigurnosti djece i ograničenja pristupa pasa prostoru dječjeg igrališta. Iz zaprimljenog izvješća PU saznali smo da je protiv osobe koja je bila dužna brinuti o psu podnesena kaznena prijava zbog kaznenog djela dovođenja u opasnost života i imovine opće-opasnom radnjom ili sredstvom. Imajući u vidu da ozljede od ugriza pasa mogu ostaviti teške posljedice na dijete, zbog učestalosti prijava o opasnosti od pasa i još nedovoljne učinkovitosti službi, ponovo preporučujemo jedinicama lokalne samouprave da pojačaju kontrolu držanja i kretanja pasa na javnim površinama i poduzimanje mjera u svrhu zbrinjavanja pasa lualica te kažnjavanja neodgovornih vlasnika pasa. Vjerujemo kako bi nova mogućnost prijave protupropisnog ponašanja policiji, putem dostupne aplikacije za mobilne telefone, mogla pomoći bržem interveniranju, tj. pronalaženju psa i vlasnika. Naravno, o toj mogućnosti treba upoznati građane.

2.9 DISKRIMINACIJA

Tijekom 2015. primili smo 20 prijava u kojima smo postupali po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD) (NN 85/08. i 112/12.), što je četiri prijave manje nego 2014. godine. Podnositelji prijava u ime djece bile su odrasle osobe: u sedam slučajeva majke, u tri slučaja očevi, u pet slučajeva prijavu je podnijela grupa, u tri slučaja postupalo se na inicijativu pravobraniteljice, a u jednom je podnositelj bio nepoznat. Samo u jednom slučaju obratilo nam se dijete. U četiri slučaja prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u četiri prema dječacima, a u 12 prema grupi djece. U 13 slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je u području obrazovanja, u dva u području uprave, u jednom u pristupu dobrima i uslugama, u jednom u području socijalne skrbi, u jednom u području zdravstvene zaštite, dok su se u dva slučaja odnosila na diskriminatorno postupanje općenito. Prijave su se odnosile na postupanja fizičkih osoba u šest slučajeva, pravnih osoba s javnim ovlastima u devet slučajeva, u dva slučaja na postupanje tijela državne uprave i u tri na postupanje tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	4
Članstvo u sindikatu	
Dob	1
Društveni položaj	
Genetsko nasljeđe	1
Imovno stanje	
Invaliditet	
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	6
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	1
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	
Vjera	7
Zdravstveno stanje	
Višestruka diskriminacija	
Nema osnove po ZSD-u	
UKUPNO	20

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBLICI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	11
Neizravna	3
Uznemiravanje	6
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	20

Ured je radi ispitivanja prijava redovito tražio izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U 14 slučajeva uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prijavljenim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije te pružanja pomoći i zaštite djeci. Od tog broja, u jednom smo slučaju uputili upozorenje javnim priopćenjem zbog diskriminacije izvanbračne djece u javnom govoru. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili obavijesti o pravima i mogućnostima ostvarivanja zaštite sukladno ZSD-u. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka i o stajalištu tijela ili osobe kojima smo se obratili, dok u nekima obavijesti o poduzetim aktivnostima još očekujemo. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a postupali smo prema ovlastima iz Zakona o pravobranitelju za djecu i ispitivali ostvarivanje drugih prava djece.

Kao i prethodnih godina, najzastupljenije su prijave zbog diskriminacije djece **u području odgoja i obrazovanja**. Za razliku od 2014. izostale su prijave po osnovi društvenog položaja, imovnog stanja, obrazovanja te političkog ili drugog uvjerenja, a primili smo po jednu prijavu po osnovi dobi i genetskog naslijeđa. Iako smo primili pet prijava manje za diskriminaciju po osnovi vjere, **vjera i/ili uvjerenje je najzastupljenija osnova** prijava, kao i u 2014. Primili smo jednu prijavu manje po osnovi etničke pripadnosti, a porastao je broj prijava po osnovi bračnog ili obiteljskog statusa te nacionalnog podrijetla.

Novo zastupljeno područje, u odnosu na prethodne godine, je područje **uprave** u kojem su se prijave odnosile na ostvarivanje prava na upis nacionalne pripadnosti u evidenciju prebivališta i na višu cijenu biometrijske putovnice za osobe mlađe od 21 godinu, o čemu smo zatražili izvješća MUP-a.

U 2015. primili smo prijavu zbog diskriminacije po osnovi genetskog naslijeđa koja prijašnjih godina nije bila zastupljena. Roditelj je prigovorio na propuste vještaka koji nisu prepoznali genetički uzrok oštećenja sluha. Zatražili smo izvješće Medicinskog fakulteta i Hrvatskog društva sudskih vještaka i procjenitelja koji nisu potvrdili postojanje sumnje na diskriminaciju.

Prijave zbog diskriminacije po osnovi **vjere i uvjerenja** potaknute su, kao i prethodne godine, postupanjem odgojno-obrazovnih ustanova u organiziranju i provedbi vjerskih sadržaja i obreda. Nastavio se trend prijava iz 2014. o obveznom uključivanju djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja, kao i o zanemarivanju potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora svojih roditelja nisu željela sudjelovati u vjerskim sadržajima. Obaviješteni smo o molitvama, blagoslovima i vjerskim obredima, primjerice, na priredbama u povodu početka školske godine, završetka polugodišta, na božićnoj priredbi, na maturalskoj večeri. O tome smo u svakom pojedinom slučaju obavještavali MZOS, preporučili da provede nadzor i upozori odgojno-obrazovne ustanove na poštovanje propisa i odgojno-obrazovnih ciljeva. Nailazimo na nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja te nerazumijevanje potreba djece koja ne žele sudjelovati u aktivnostima koje uključuju i vjerske katoličke obrede, a kojima se ne nude alternativni sadržaji, već se očekuje da djeca sama napuste te aktivnosti. Primjerice, dječji vrtići očekuju od roditelja da na dan održavanja vjerskog programa koji se organizira u vrtiću (a nije povezan s provedbom odgoja u „vjerskoj“ odgojnoj skupini), roditelji ne dovedu dijete u vrtić. Odgojno-obrazovni radnici očekuju od učenika koji ne žele prisustvovati vjerskom obredu na priredbi da napuste takvo događanje.

Pažnju javnosti izazvao je slučaj vjeroučiteljice u osnovnoj školi koja je izborom pedagoški neprihvatljivog didaktičkog materijala dovela u diskriminirajući položaj djecu koja ne prakticiraju vjerske katoličke običaje. Vjeroučiteljica se u nastavi vjeronauka, nepromišljeno primijenila radni materijal u kojem se, kroz sadržaj teksta i zadatke koje djeca trebaju riješiti, djeci sugerira da svi trebaju moliti, a da pripadaju „živini“ („svinje se ne mole“) oni koji ne prakticiraju vjerske običaje. Iz izvješća AZOO-a o stručno-pedagoškom nadzoru vidljivo je da je vjeroučiteljica nekritički preuzela sporni materijal s mrežne stranice nadbiskupije koji je uslijed nekompetentnog korištenja tijekom nastave imao odgojno štetan učinak za djecu koja pohađaju vjeronauk.

Trend najvećeg broja prijava ove vrste ukazuje na nespremnost i neučinkovitost odgojno-obrazovnog sustava da osigura: poštovanje propisa, učenje djece poštovanju različitosti i toleranciji, uvažavanju

prava i potreba drugih manjinskih zajednica te osposobljavanje djece za život u pluralističkom društvu. U povodom početka šk. god. 2015./2016. ponovili smo raniju preporuku MZOS-u da poduzme mjere da se vjerske aktivnosti izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja, ne prakticiraju te da sve odgojno-obrazovne ustanove upozori na poštovanje propisa i zabranu diskriminacije⁶⁰.

Većina prijava po osnovi vjere i uvjerenja odnosila se na područje odgoja i obrazovanja, no primili smo i prijavu te vrste u **pristupu dobrima i uslugama**. Odnosila se na nepravdu i moguće diskriminirajuću odluku Grada Đakova i komunalnog trgovačkog društva da djeci koja pohađaju mise zornice osigura besplatne ulaznice za gradsko klizalište. Preporuku pravobraniteljice da ukine odluku i praksu dovodenja u neravnomjeran položaj djece po osnovi vjere i uvjerenja ili prakticiranja vjerskih običaja, Grad Đakovo nije prihvatio. Štoviše, u povodu preporuke gradonačelnik Đakova iskazao je nepoštovanje prema instituciji Pravobranitelja za djecu kao neovisnom i samostalnom tijelu, uz uvrede je pozvao pravobraniteljicu da podnese ostavku i zaprijetio da će inicirati „donošenje zakona o zaštiti djece od pravobraniteljice za djecu“.

Kad je riječ o prijavama zbog diskriminacije po osnovi **nacionalnog podrijetla**, pratili smo slučaj diskriminatorskog ponašanja učiteljice prema učenicima, pripadnicima srpske nacionalne manjine koji se školuju na manjinskom jeziku i pismu, što je bio predmet našeg postupanja i prošle godine. Učiteljica je zbog uznemiravanja učenika na nastavi, iznošenjem političkih stavova i diskriminatornim obraćanjem djeci, proglašena krivom zbog prekršaja uznemiravanja. Nezadovoljstvo roditelja i napetost unutar škole i u odnosima s roditeljima, što se održava i na djecu, izaziva činjenica da osuđujuća presuda prekršajnog suda još nije pravomoćna te učiteljica i dalje radi s djecom. Škola nas je obavijestila da je učiteljici upućeno pisano upozorenje o obvezama iz radnog odnosa, da će obavljati pojačan stručno-pedagoški nadzor njena rada te da bi njezino udaljenje iz nastave na srpskom jeziku moglo uslijediti nakon pravomoćnosti presude.

Zbog diskriminacije po osnovi nacionalnog podrijetla obratila nam se djevojčica požalivši se da joj je škola izrekla mjeru opomene, snizila ocjenu iz vladanja te oduzela pohvalnicu jer je na profilu na društvenoj mreži objavila svoju fotografiju s kapom tradicionalne srpske narodne nošnje što je razrednica pogrešno okarakterizirala kao „četnički simbol“. Iako je bila riječ o kapi koja je dio kulturnog i nacionalnog identiteta, škola je, zbog nepoznavanja tuđih običaja učinila pogrešku te je, osim što je poduzela neopravdane mjere, uvrijedila dijete koje njeguje svoj nacionalni identitet. Nakon naše preporuke i nadzora prosvjetne inspekcije škola je uočila pogrešku, izdala pisano upozorenje zbog povrede obveze iz radnog odnosa razrednici kao odgovornoj za propust i djevojčici uputila pisanu ispriku.

Spomenuti primjeri ukazuju nam da nepoznavanje i neprihvatanje različitosti, nepripremljenost i neosposobljenost za izazove odgoja i obrazovanja djece u multikulturalnom i pluralističkom društvu od strane odraslih, posebno odgojno-obrazovnih radnika, može ostaviti negativne, ponekad teško popravljive posljedice na djecu i njihov odnos prema drugima. Stoga naglašavamo potrebu kontinuiranog usavršavanja i osposobljavanja odgojno-obrazovnih radnika za odgoj i obrazovanje učenika o ljudskim pravima i pravima djece⁶¹.

Od slučajeva uznemiravanja po osnovi **nacionalnog podrijetla** navodimo primjer nasilnog ponašanja nad učenicima srpske pravoslavne gimnazije od strane učenika susjedne srednje škole koji su učenike pravoslavne gimnazije gađali kamenjem i verbalno uznemiravali pogrdnim riječima u autobusu i izvan njega na putu do škole. Vršnjački sukobi i nasilje motivirano i/ili popraćeno ponižavanjem i vrijeđanjem na nacionalnoj osnovi još je jedan pokazatelj nužnosti sustavne i kontinuirane provedbe građanskog odgoja i obrazovanja u svim školama⁶².

U odnosu na zaštitu djece pripadnika **romske manjine** 2014. godine smo, u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a, istaknuli preporuku o nužnosti uključivanja sve djece pripadnika romske manjine u programe predškole i programe učenja hrvatskoga jezika. Preporuke smo ponovili MZOS-u

60 O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

61 O nužnosti vrednovanja rada i uspostavi sustava licenciranja odgojno-obrazovnih radnika više u poglavlju *Obrazovna prava*.

62 O potrebi osiguravanja građanskog odgoja i obrazovanja svoj djeci više u poglavlju *Obrazovna prava*.

na početku šk. god. 2015./2016. Zbog prijava nasilnog ponašanja djece prema djeci pripadnicima romske, ali i drugih manjina, MZOS-u smo ponovili i preporuku iz prijašnjih godina da je potrebno provoditi preventivne programe radi učenja sve djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti; educirati roditelje, odgojno-obrazovne radnike i druge osobe u odgojno-obrazovnom procesu o pravima djece i njihovoj zaštiti od diskriminacije te pružati stručnu podršku odgojno-obrazovnim radnicima u radu s djecom.

Odbor za prava djeteta UN-a preporučio je Republici Hrvatskoj da potiče međukulturni i međureligijski dijalog u lokalnoj zajednici i školi; da spriječi diskriminaciju siromašne djece, pripadnika manjina i stranaca, bolesne djece i drugih marginaliziranih skupina. Radi zaštite djece pripadnika romske manjine Odbor je preporučio RH da zaustavi segregaciju romske djece i osigura njihovu integraciju.

Kao primjer postupanja po prijavama zbog diskriminacije po osnovi **bračnog ili obiteljskog statusa** navodimo slučajeve u kojima su pojedini uvjeti za upis i sufinanciranje boravka djece u vrtiću izazvali sumnju na neizravno diskriminirajuće djelovanje na djecu. U jednom slučaju uputili smo preporuku gradu da izmijeni/ukine odredbu pravilnika o upisu djece u dječje vrtiće prema kojoj je upis omogućen samo djeci čija oba roditelja imaju prebivalište u gradu. U tom slučaju je dodatno bila riječ o propustu grada da, zbog neodgovarajućeg definiranja pojmova kao što su samohrani roditelj i jednoroditeljska obitelj, omogući svoj djeci, neovisno o obiteljskom statusu, mogućnost upisa. U drugom slučaju intervenirali smo preporukom općini da izmijeni/ukine odredbe Odluke o mjerilima za utvrđivanje cijene redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja, koje omogućuju sufinanciranje boravka djeteta u vrtiću samo ako oba roditelja imaju prebivalište, odnosno stalno boravište ako su strani državljani, na području općine. Preporuku smo uputili smatrajući da to stavlja u diskriminirajući položaj djecu kojoj jedan od roditelja, zbog različitih životnih ili obiteljskih okolnosti, nema prebivalište u jedinici lokalne samouprave, kao i djecu kojoj je jedan roditelj strani državljanin i nije ostvario mogućnost dobivanja stalnog boravka, iako dijete i drugi roditelj ispunjavaju uvjet prebivališta na tom području. U ovom slučaju postojala je i sumnja na diskriminaciju zbog državljanstva roditelja, koje, iako nije na listi diskriminacijskih osnova iz ZSD-a, opravdava ispitivanje nejednakog postupanja prema djeci zbog te osnove. U tom slučaju roditelji su Visokom upravnom sudu RH podnijeli zahtjeve za ocjenu zakonitosti spornih odredbi Odluke, koji je zahtjeve odbio s obrazloženjem da nije povrijeđen zakon. Iako se roditelji nisu obratili tužbom za utvrđenje i otklanjanje diskriminacije, za što bi bio nadležan općinski sud, Visoki upravni sud u obrazloženju presude iznosi stav da „odredba nije diskriminatorna u odnosu na strance“.

Osiguravanje podrške za **djecu s TUR** područje je u kojem najčešće uočavamo diskriminatorna postupanja odgojno-obrazovnih ustanova, posebice u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Pravo djeteta s TUR na predškolski odgoj i obrazovanje određeno je širokim zakonskim okvirom, prvenstveno Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (ZOPOO) i Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i obrazovanja (DPS). ZOPOO definira programsku i kadrovsku podršku djeci s TUR, dok DPS definira načine uključivanja djece s TUR, programe u koje se dijete uključuje te vrijeme boravka djeteta u vrtiću. Pedagoški standard određuje da se dijete poslije razdoblja praćenja i na temelju rješenja uključuje u redovitu ili posebnu skupinu te daje mogućnost da se djetetu, ako je potrebno, osiguraju potrebni specifični uvjeti. Postupanja vrtića, u kojima neosnovano produžuju razdoblje praćenja djeteta, ne upisuju dijete ili skraćuju boravak djeteta ovisno o (ne)osiguranoj podršci pomagača za dijete, stavljaju djecu s TUR u neravnopravan položaj u odnosu na drugu djecu. Stoga je uvijek potrebno procijeniti može li se utjecaj djetetovih teškoća (npr. ometajuće ponašanje djeteta) uzeti kao odlučujući čimbenik za postojanje iznimke od načela ravnopravnosti u obrazovanju, vodeći pritom računa da se utjecaj teškoća može prevladati zapošljavanjem trećeg odgojitelja, uključivanjem djeteta u rehabilitacijske programe te povremenim izlascima djeteta iz grupe.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava diskriminacije djece je u području odgoja i obrazovanja što je još jedan pokazatelj nužnosti sustavne i kontinuirane provedbe građanskog odgoja i obrazovanja kao obveznog sadržaja u svim školama. Osobito zabrinjavaju diskriminatorna postupanja nekih odgojno-obrazovnih radnika koja ukazuju na nedostatak njihovih kompetencija za poučavanje djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti. Zbog toga je nužno njihovo kontinuirano usavršavanje i osposobljavanje te uspostava sustava licenciranja njihova rada.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST

(108)

*Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece*

Ured je zabilježio tijekom 2015. primitak 40 upita, zamolbi i obavijesti koji ne predstavljaju prijavu neposredne povrede prava djeteta. Bile su to informacije o potrebama i teškoćama na koje građani (odrasle osobe) nailaze zbog mogućih nepravilnosti u postupanju službi i poslodavaca pri pokušaju ostvarivanja prava u različitim sustavima državne vlasti (pravosuđe, znanost i obrazovanje, socijalna skrb). Kako se ti upiti, zamolbe i obavijesti nisu odnosili na povrede prava djece, iako roditelji nekada namjerno ističu povezanost problema s djecom, označeni su kao nenadležnost (39) i ostalo (1). Sadržaj podnesaka se odnosio na probleme poput: premještaja radnika na rad u drugom gradu i s tim povezanim teškoćama oko skrbi za dijete; obavijesti o nemogućnosti zapošljavanja kao čestom problemu s kojim se suočavaju mladi nakon završetka obrazovanja; nemogućnosti ostvarivanja prava punoljetne osobe na polaganje državne mature; postupanja nastavnika prema punoljetnom učeniku pri polaganju popravnog ispita u srednjoj školi te provedbe postupka prema punoljetnom učeniku u slučaju ponavljanja razreda. U navedenim slučajevima podnositelje smo obavijestili kako problem trebaju rješavati prema propisima o radu (posloprimac i poslodavac) ili obrazovanju (kao učenik i škola). Podnesci za ostvarivanje prava na uzdržavanje punoljetne osobe te obavijesti o nasilju u obitelji prema punoljetnoj osobi greškom su upućene pravobraniteljici za djecu, pa su podnositelji upućeni u to koje je tijelo nadležno za postupanje u takvim slučajevima. Zaprimljeno je i nekoliko obavijesti stranke o njezinim aktivnostima pred drugim tijelima, kao i obavijest o upućenim pritužbama na rad drugih službenih tijela, po kojima nije bilo utemeljenja postupati.

Mreža mladih savjetnika (MMS)

- dječje sudjelovanje

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu — MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje postoji od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika koje prate njihov rad.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrсни ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. Pravobraniteljicu, u okviru svoje savjetničke uloge upoznaju sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta rada između sastanaka.

Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja koji objavljujemo u medijima i na našoj web stranici. O objavljivanju natječaja obavještavamo i MZOS putem kojeg pozivamo sve osnovne i srednje škole na suradnju, ponajprije da omoguće da svi učenici doznaju za natječaj te da pomognu da se prijave svi koji to žele. Danas je aktivna treća generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2014. i traje do rujna 2017. Mreža ima 20 članova — djece i mladih u dobi od 12 do 18 godina iz cijele Hrvatske.

Članovi treće generacije MMS-a su: Gordana Barišić, Tina Družić i Marko Mandarić iz Splita, Adrian Berkić iz Čakovca, Kana Halić Kordić iz Zagreba, Petra Jurina iz Dubrave Vrbovečke, Marta Kekez iz Nove Gradiške, Laura Kolesarić iz Virovitice, Antonela Lacković i Dorotea Neuberg iz Novog Marofa, Nika Latinčić i Domagoj Topić iz Sesveta, Gabriela Markešić iz Jastrebarskog, Patricia Markoč iz Šibenika, Jelena Mekota iz Beretince, Julia Mihovilović iz Grohota s otoka Šolte, Antonija Radoš iz Velike Gorice, Erika Štrocinger iz Varaždina, Leo Tumbas iz Osijeka i Marta Tušek iz Zaboka.

Uz rasprave na forumu, članovi MMS-a su tijekom 2015. aktivno sudjelovali u stručnim raspravama te projektima vezanima uz zaštitu prava djeteta, u Hrvatskoj i inozemstvu, a u sredinama u kojima žive, među vršnjacima i odraslima su aktivno promovirali dječja prava, rad Ureda pravobraniteljice te Mrežu mladih savjetnika. Donosimo kratki prikaz tih njihovih aktivnosti.

Sastanci Mreže mladih savjetnika — Prvi od ukupno četiri sastanka MMS-a na nacionalnoj razini održan je 17. i 18. travnja u Donjoj Stubici. Mladi savjetnici, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama, intenzivno su se bavili raznovrsnim temama, od problema nasilja nad djecom i vršnjačkoga nasilja, do zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru te ostvarivanju zdravstvenog i građanskog odgoja u školama.

Pravobraniteljica i njezine odrasle savjetnice upoznale su MMS s više međunarodnih projekata u koje su i oni pozvani sudjelovati. Jedan od njih je projekt Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) pod nazivom „Neka mladi govore o nasilju“ (Let's Talk Young, Let's Talk About Violence!) koji se ost-

varuje u suradnji s ENOC-ovom mrežom mladih savjetnika ENYA (*ENOC Network of Young Advisors*). U sklopu ENYA projekta u 2015. objavljen je poziv pravobraniteljima da u suradnji s djecom istraže jednu temu u vezi s nasiljem nad djecom i o tome snime kratki petominutni film, koji će zajedno s radovima mladih iz drugih zemalja biti povezani u jedinstveni film, kao doprinos mladih Europljana u borbi protiv nasilja nad djecom. Osim mogućnosti sudjelovanja djece i mladih u javnom dijalogu o nasilju nad djecom, projekt je osmišljen s namjerom da se dječja mišljenja i prijedlozi ugrade u zajednička stajališta i preporuke ENOC-a o zaštiti djece od nasilja. Članovi MMS-a na sastanku su izabrali temu psihičkog nasilja nad djecom, s posebnim naglaskom na izoliranje djece. Taj ih je problem privukao jer je često skriven i neprepoznat u djetetovoj okolini, žrtve o njemu rijetko i teško progovaraju, a ostala djeca i odrasli ne primjećuju ga ili ne znaju kako bi žrtvama mogli pružiti podršku. U potrazi za rješenjima ovog problema, MMS-ovci su predložili i s kojim bi se stručnjacima željeli sastati i razgovarati. Kao poticaj za razgovor i promišljanje, na sastanku su prikazani kratki filmovi o vršnjačkom nasilju koje su snimila djeca i mladi, a među njima i neki u čijem su stvaranju sudjelovali članovi MMS-a Kana Halić Kordić i Domagoj Topić, koji se otprije bave filmskim stvaralaštvom.

Budući da je jedan od važnih koraka u ENYA projektu i komunikacija s novinarima koji izvještavaju o različitim problemima djece, uključujući i nasilje nad djecom, sljedeći dan je organiziran susret s novinarkom i urednicom Hrvatskog radija Višnjom Biti, dobitnicom Nagrade za životno djelo za promicanje prava djeteta. Ona je članovima MMS-a govorila o složenosti i zahtjevnosti novinarskog pristupa djetetu koje je žrtva ili počinitelj, ali i promatrač nasilja. Istaknula je i koliko je općenito važno omogućiti djeci da se i njihov glas i stajališta čuju u medijima. Upravo zato je novinarka tom prilikom organizirala snimanje reportaže u kojoj su sudjelovali članovi MMS-a, predstavili svoju ulogu savjetnika te su iznijeli i svoja razmišljanja o problemu nasilja nad djecom.

Nakon toga, zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika je članove MMS-a upoznala s projektom „Poruke djece – razglednice COPE-a“. Naime, Europska organizacija COPE (Children of Prisoners Europe), koja se bavi zaštitom prava djece čiji su roditelji u zatvoru, pripremila je razglednice na koje je trebalo upisati poruke djece odraslima o potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru. Poruke su namijenjene zastupnicima EU parlamenta i trebale bi ih potaknuti na djelovanje. Poruke našeg MMS-a o kojima su promišljali na sastanku, upućene su dvama hrvatskim EU parlamentarcima koji su potpisali Manifest dječjih prava i tako se obvezali da će se posebno angažirati u promicanju prava djeteta.

Na kraju sastanka održana je rasprava o provođenju zdravstvenog i građanskog odgoja u školama. Bio je to nastavak rasprave koja se već dugo vodi na e-forumu MMS-a, u kojoj se čulo da se ovi programi ne provode sustavno ni kvalitetno, da se ponegdje uopće ne ostvaruju ili se provode djelomično te da mnogim učenicima nisu dostupni stručnjaci koji bi im mogli odgovoriti na pitanja koja ih zanimaju iz područja zdravlja ili građanskog odgoja.

Drugi sastanak MMS-a održan je 26. svibnja u Zagrebu, u Maloj kući dječjih prava. Započeo je konzultacijama sa stručnjacima koje su članovi MMS-a predložili kao sugovornike od kojih su željeli saznati više o tome kako spriječiti psihičko nasilje među djecom, kako upozoriti i na nevidljive, ali bolne oblike nasilja, kojima je cilj isključiti i izolirati pojedino dijete ili grupu iz društva te kako i djecu i odrasle potaknuti na razmišljanje o tome, na suosjećanje sa žrtvama i djelovanje.

O tome koje su ovlasti i mogućnosti djelovanja policije u vezi s vršnjačkim nasiljem, osobito onim putem interneta i mobitela koje je nerijetko povezano i s izoliranjem djece, govorila im je Anita Matijević iz Odjela maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji Ravnateljstva policije. Zatim im je psihologinja Ines Rezo, koordinatorica savjetodavnih linija Hrabrog telefona, govorila o tome zbog kakvih problema im se djeca najčešće javljaju i što im oni preporučuju kao moguća rješenja. O tome kako se sama djeca i mladi već od nižih razreda osnovne škole i sama mogu uključiti u miroljubivo rješavanje sukoba među svojim vršnjacima – medijaciju, govorile su im psihologinja Ana Karlović i pedagoginja Višnja Pavlović, obje stručnjakinje za program medijacije u Forumu za slobodu odgoja.

Na temelju svega što su dotad čuli i naučili, mladi savjetnici su zabilježili svoje preporuke i savjete odraslima o tome kako govoriti o nasilju među djecom i mladima i koje načine i sredstva komunikacije primijeniti kako bi to doista doprlo do djece i mladih kao razumljiva poruka koja će polučiti željeni rezultat, to jest spriječiti nasilje.

Članove MMS-a je o medijskom nastupu i komuniciranju s javnošću savjetovala novinarka i urednica Hrvatske televizije Sunčica Findak koja je o njihovom radu i planovima snimila i prilog za središnji večernji Dnevnik HTV-a. U završnom dijelu sastanka, pravobraniteljica i njezine odrasle savjetnice su pozvale članove MMS-a da ocijene koliko im je ovakav način rada pomogao da bolje razumiju problem nasilja među djecom i mladima ili da dođu do drugih spoznaja koje će im pomoći i na osobnom planu i u komunikaciji s drugima.

Sastanak je video-dokumentiran u sklopu priprema za izradu petominutnoga filma „Nevidljivo nasilje“, koji je dio omnibusa od 11 kratkih filmskih priča u okviru ENYA-inog dokumentarnog filma „Neka mladi govore o nasilju“ (Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!).

Članovi MMS-a ponovno su se okupili na trećem sastanku održanom u Donjoj Stubici 25. i 26. rujna. Sastanak je uslijedio nakon ljeta koje je za neke od članova MMS-a bilo vrlo intenzivno i zato što su imali priliku predstavljati MMS u inozemstvu i družiti se i surađivati s djecom predstavnicima sličnih organizacija i tijela koja okupljaju djecu u drugim europskim zemljama. U uvodnom dijelu sastanka razmijenjene su informacije o međunarodnim aktivnostima. Pravobraniteljica, koja je na sastanku ENOC-a bila u prilici pogledati film u čijem je stvaranju sudjelovao i MMS u sklopu projekta „Neka mladi govore o nasilju“, izvijestila je o završnim izvrsnim ocjenama projekta i sudjelovanja djece iz Hrvatske u njemu.

Članica MMS-a Kana Halić Kordić i odrasla savjetnica prenijele su svoj doživljaj konferencije ENOC-a i ENYA Forumu na kojem su se okupili mladi savjetnici europskih pravobranitelja za djecu, a koji su održani potkraj lipnja u Ateni. Osim toga, tijekom ljeta tri članice MMS-a, Marta Tušek, Tina Družić i Julia Fueh Mihovilović s odraslim savjetnicama su sudjelovale u Strasbourgu, zajedno s mladima iz cijele Europe, na sastanku o preporuci Vijeća Europe o socijalnim pravima. O aktivnostima i dojmovima sa sastanka izvijestile su ostale članove MMS-a.

Nakon toga su članovi MMS-a, na temelju svega što su do tada naučili i njihovih rasprava, radili na oblikovanju nacrtu strategije MMS-a protiv nasilja među djecom, nastojeći pri tome pronaći odgovore na pitanja što bi sve trebalo učiniti u Hrvatskoj - u obitelji, vrtiću/školi i lokalnoj zajednici - kako bi djeca bila zaštićena od vršnjačkoga nasilja i kako bi dobila odgovarajuću podršku tijekom odrastanja. U manjim grupama osmislili su i razradili različita rješenja, koja su zatim predstavili ostalima.

Drugi dan bio je namijenjen nastavku učenja o pravima djeteta i načelima ostvarivanja Konvencije o pravima djeteta, uz izlaganja odraslih savjetnica. Članovi MMS-a raspravljali su o tome je li škola uistinu i odgojna ili samo obrazovna institucija, može li se ocjenama i pedagoškim mjerama utjecati na promjenu ponašanja učenika koji ne poštuju pravila, svoje kolege ni nastavnike, zatim, kako općenito spriječiti neprihvatljiva ponašanja djece i mladih te kako postići da učitelji i škola „pomognu djeci da postanu bolji ljudi“. Na sastanku je obilježen i peti „rođendan“ MMS-a.

Četvrti sastanak MMS-a u 2015., održan je 20. studenoga, u Zagrebu, u Maloj kući dječjih prava, na Međunarodni dan prava djeteta. Nakon što su sudjelovali u svečanom otvaranju izložbe učeničkih likovnih radova pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava“, članovi MMS-a su u popodnevnim satima imali službeni radni sastanak. Na sastanku je prikazan film koji je kruna projekta „Neka mladi govore o nasilju“. Sudjelovanje u projektu, koji je obilježio ovu godinu njihovog mandata, MMS je zaokružio završnim dokumentom koji su nazvali Strategija MMS-a protiv vršnjačkog nasilja – Stop tišini koja boli!, koju su na ovom sastanku dovršili. Tekst Strategije, a bit će predstavljen javnosti te upućen institucijama i tijelima pozvanim na djelovanje u sprečavanju nasilja među djecom.

Ostale aktivnosti MMS-a i sudjelovanja — Osim sudjelovanja u sastancima MMS-a i u raspravama na e-forumu, članovi MMS-a aktivno su radili na promociji Konvencije o pravima djeteta, rada pravobraniteljice za djecu i MMS-a kroz prezentacije održane vršnjacima i odraslima u školama koje pohađaju. U 2015. prezentacije su održale Marta Kekez u **OŠ Mate Lovraka** u Novoj Gradiški, Kana Halić Kordić u **OŠ Bartola Kašića** u Zagrebu i Jelena Mekota u **Gospodarskoj školi Varaždin**. Kana je predstavila rad, projekte i aktivnosti MMS-a u prosincu, u Maloj kući dječjih prava, učenicima **OŠ Sveti Petar Orehovec** i **OŠ „Ivo Andrić“** iz mjesta Pranjani u Srbiji, koji su pravobraniteljicu informirali o svojem sudjelovanju u zajedničkom projektu ACES pod nazivom „I tvoj glas može biti dio rješenja“.

Od ostalih aktivnosti izdvajamo sudjelovanje članica MMS-a Jelene Mekote i Doroteje Neuberg na konferenciji Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE, „Prava djeteta — između interesa roditelja i dužnosti države“ održanoj u Zagrebu u svibnju. Kana Halić Kordić u lipnju je sudjelovala na **ENYA Forumu „Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!“**, što je bila jedna od aktivnosti vezanih uz sudjelovanje MMS-a u projektu „Neka mladi govore o nasilju!“. Tom prigodom se susrela i s veleposlanikom RH u Grčkoj i njegovim suradnicama te ih upoznala s aktivnostima pravobraniteljice i radom MMS-a. Članice MMS-a Marta Tušek, Tina Družić i Julia Fueh Mihovilović su u Strasbourgu od 29. lipnja do 3. srpnja sudjelovale na **sastanku mladih pod naslovom „Enter! Youth Meeting 2015“**, u organizaciji Vijeća Europe vezanom za socijalna prava te usvojenu Preporuku CM/Rec (2015)3 Odbora ministara država članicama VE o pristupu mladih iz nepovoljnih sredina socijalnim pravima.

Na poziv i u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, članovi MMS-a Antonija Radoš, Marta Tušek, Domagoj Topić i Petra Jurina su u ožujku u Kinu Europa u Zagrebu bili gosti na projekciji filma o vršnjačkom nasilju „Jel’ ti žao“ i raspravi koja je nakon projekcije uslijedila o ovoj temi. Gabriela Markešić, Petra Jurina i Jelena Mekota u svibnju su aktivno sudjelovale na Okruglom stolu „Iskustva iz Hrvatske“, održanom u okviru međunarodne konferencije „Stop nasilju među djecom: od inspirativnih praksi do škola i zajednica bez nasilja“, u organizaciji MZOS-a i UNICEF-a, a Nika Latinčić i Kana Halić Kordić su u lipnju, u Zagrebu sudjelovale na Okruglom stolu „Utjecaj siromaštva na najmlađu djecu — što pokazuju analize i što je potrebno poduzeti?“

Od trenutka izbora treće generacije MMS-a do pisanja ovog izvješća, na elektroničkom forumu zatvorenog tipa putem kojeg smo svakodnevno u kontaktu s mladim savjetnicima, otvoreno je ukupno 75 tema. Članovi MMS-a raspravljali su o načinu funkcioniranja Vijeća učenika, odnosu nastavnika i učenika, kriterijima upisa u srednju školu, o ulozi stručnih suradnika u školi u ostvarivanju prava djece. Raspravljali su o problemu nasilja u društvu i nasilju među djecom i mladima, o dječjem radu, o siromaštvu, poteškoćama na koje djeca i mladi nailaze u odrastanju. Na poticaj savjetnice, raspravljali su o mogućem imenu školskog portala koji pokreće HRT. Aktivno su sudjelovali i u online istraživanju u sklopu priprema za konferenciju Eurochild-a koja će se održati u srpnju 2016. u Bruxellesu. U raspravama djecu potičemo na aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu te ih motiviramo na promišljanje načina na koje bi svi dionici u društvu mogli pridonijeti njihovom rješavanju. Takav pristup uz puno poštovanje i uvažavanje iskazanih stavova i mišljenja djece okosnica je našeg rada.

STRATEGIJA MMS-a PROTIV VRŠNJAČKOGA NASILJA - STOP TIŠINI KOJA BOLI!

ŠTO JE PSIHIČKO NASILJE? Pojavni oblici psihičkog nasilja su vrijeđanje, izbjegavanje osobe, ogovaranje, ignoriranje, isključivanje, izoliranje, nepoštovanje i netolerancija u odnosu na tu osobu. U usporedbi s fizičkim nasiljem, riječ je o oblicima ponašanja koji nisu vidljivi i teško ih je uočiti na prvi pogled pa govorimo i o „nevidljivom“ nasilju.

KAKO SE OSJEĆA DIJETE IZLOŽENO PSIHIČKOM NASILJU? Dijete/mlada osoba osjeća se postideno i izrazito nelagodno; strah ga je prijaviti bilo kome izloženost „nevidljivom“ nasilju iz straha od osвете i straha da osobe kojima se obrati neće biti zainteresirane za rješavanje problema. Često dijete izloženo nasilju uopće ne zna kome se može obratiti za pomoć. Stručne službe u školi (kojima bi se dijete, uz nastavnike/razrednike moglo i trebalo obratiti za pomoć) često djeluju samo kao administrativne službe, a postoji i uvjerenje da se prijave slučajeva nasilja, ako ih i bude, rješavaju sporo te da razne službe koje sudjeluju u njihovom rješavanju nisu dobro povezane.

ŠTO MMS PREPORUČA KAO MOGUĆE NAČINE RJEŠAVANJA PROBLEMA? Postoji nekoliko razina na kojima bi trebalo raditi na prevenciji vršnjačkog nasilja: obitelj, dječji vrtić i škole te šira društvena zajednica.

U OBITELJI bi dijete trebalo usvajati pozitivne vrijednosti i stjecati komunikacijske vještine nenasilnog rješavanja sukoba. Dijete bi trebalo odrastati u obiteljskoj atmosferi koja mu pruža

osjećaj zadovoljstva životom te dovoljno pažnje. Neprihvatljivost nasilnog ponašanja te konstruktivno rješavanje sukoba trebale bi biti teme o kojima roditelji razgovaraju s djecom u obitelji. Kako bi se roditelji uspješnije nosili sa zahtjevima roditeljske uloge u ovom području bilo bi dobro da budu informirani o rasprostranjenosti, znakovima i posljedicama izloženosti djeteta vršnjačkome nasilju. Tu informaciju trebali bi dobiti na roditeljskim sastancima u školi od strane dobro educiranih nastavnika i stručnih suradnika.

U Dječjem vrtiću trebali bi dominirati sadržaji koji potiču na zajedništvo i sprečavanje nasilja — kroz slikovnice, crtane filmove za djecu i kroz igru.

U Osnovnoj i Srednjoj školi sadržaji vezani za nenasilnu komunikaciju i konstruktivno rješavanje sukoba trebali bi biti promovirani u okviru različitih nastavnih predmeta (hrvatski jezik, biologija, građanski odgoj), a o problemu nasilja i načinima njegova rješavanja trebalo bi općenito biti više govora u školi — i osnovnoj, i srednjoj. Budući da djeca/mladi dobro reagiraju na film kao medij, poželjno je djeci prikazivati filmove koji na primjeren način tematiziraju problem vršnjačkoga nasilja, a gledanje takvih filmova može biti poučno i za žrtve i za nasilnike. Posebnu vrijednost film može imati ako gledatelje uputi na konstruktivne načine rješavanja problema i traženje pomoći. U školama češće treba organizirati aktivnosti s roditeljima. Djeci treba omogućiti da putem „sandučića povjerenja“ mogu, uz zajamčenu anonimnost, progovoriti o problemima koji ih tište. „Sandučići“ bi bili otvoreni jedino za pedagoge i psihologe u školi. Jačati povjerenje u stručne službe škole koje bi trebale djelovati kao podrška učenicima i poveznica između obitelji i škole! Kroz nastavu psihologije u **Srednjoj školi** svakako bi trebalo predvidjeti sadržaje koji uključuju konstruktivnu komunikaciju. S obzirom na to da bi srednja škola trebala biti priprema za život u punoljetnosti, to je i priprema za buduće roditeljstvo (jer roditelji ne bi trebali biti izvor frustracija djetetu).

U Društvenoj zajednici

Ministarstvo zaduženo za obrazovanje trebalo bi osigurati stalnu edukaciju nastavnika za rad s djecom općenito i na prevenciji vršnjačkoga nasilja te preporučiti školama provođenje svih ovih predloženih mjera tako da one budu stalne i dio svakodnevnog života škole.

Udruge mogu pridonijeti prevenciji vršnjačkoga nasilja organiziranjem radionica za odrasle/roditelje i djecu/mlade, prikazivanjem filmova koji problematiziraju pitanje vršnjačkoga nasilja te organizirati druženja na kojima će djeca i mlade osobe dobiti više informacija o tom problemu i konstruktivnim načinima njegovog rješavanja.

Pravobraniteljica za djecu, kroz obilaskе dječjih vrtića, škola i ustanova, treba poticati na aktivnosti usmjerene radu na prevenciji vršnjačkoga nasilja. Svojim istupima u medijima također treba upozoravati na ozbiljnost i važnost ove teme te na potrebu ustrajnog rada ne prevenciji.

Članovi mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, kroz prezentacije u školama i u razgovorima s vršnjacima trebaju aktivno raditi na osvještavanju razmjera vršnjačkoga nasilja, posebno psihičkog nasilja među djecom te pozvati vršnjake, a naročito šutljivu većinu koja pasivno promatra to nasilje, na aktivitet usmjeren pružanju podrške žrtvi i jasnije iskazivanje neslaganja s djecom koja svjesno ili nesvjesno vrše neki oblik psihičkog nasilja nad svojim vršnjacima.

Što učiniti kada do nasilja dođe? Važna je brza reakcija svih odgovornih za postupanje u takvim slučajevima kako bi se nasilje zaustavilo, zatim intenziviranje rada, kako s počiniteljima tako i sa žrtvama nasilja, bolje povezivanje institucija čiji stručnjaci trebaju reagirati u situacijama nasilja među djecom te savjetovanje roditelja.

Sagledavši sve aspekte Strategije, zaključak je jednostavan i jasan: Problem vršnjačkog nasilja je rješiv! Svima nama, počevši od nas djece i naših prijatelja pa sve do roditelja/ustanova/institucija, preostaje provoditi preporuke i druge informirati o rješenjima predloženima u strategiji „Stop tišini koja boli!“

Izdvojena područja zaštite prava djece

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

Poglavlje *Izdvojena područja zaštite prava djece* donosi priloge koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje zato što se odražavaju na više područja prava djece, a kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita prava djece u medijima, zaštita prava i interesa djece u migracijama, za koju se u nizu europskih dokumenata pa tako i u ovom izvješću koristi izraz *djeca u pokretu*, a jedan prilog odnosi se na aktivnosti pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske u procesu donošenja Strategije Vijeća Europe o pravima djeteta 2016. – 2021.

4.1 DJECA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

U ovom području najveći broj prijava koje smo primili, kao i inicijativa pravobraniteljice, odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske i albanske nacionalne manjine. Kao i prošle godine i tijekom 2015. najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina je odgojno-obrazovni sustav. Dostupnost odgoja i obrazovanja, posebice ranog i predškolskog odgoja, i nadalje predstavlja problem za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Osim u području školovanja, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima djece pripadnika nacionalnih manjina.

Pravobraniteljica za djecu promiče prava djece pripadnika nacionalnih manjina te prati ostvarivanje njihovih prava. Radi dobivanja cjelovitijeg uvida u postojeće stanje, osim pojedinačnih prijava, informacije dobivamo od predstavnika i udruga nacionalnih manjina, iz medija, od nadležnih institucija i tijela uprave, na stručnim skupovima, iz istraživanja, sudjelovanja u projektima, sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine — Kao i prethodnih godina, i tijekom 2015. najviše smo postupali po prijavama povreda prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu (9). Iako Hrvatska poduzima određene mjere za povećanje obuhvata romske djece u **sustavu odgoja i obrazovanja**, mišljenja smo da te mjere nisu dostatne. MZOS i nadalje osigurava sufinanciranje cijene predškolskog odgoja iz sredstava državnog proračuna, dok ostatak sufinanciranja osigurava jedinica lokalne samouprave, čime je dječji vrtić za pripadnike romske nacionalne manjine besplatan. No, zamjećujemo da se programi predškole ne provode ujednačeno u svim sredinama.

Ovdje smatramo potrebnim ponoviti preporuku pravobraniteljice, koju je uputila Vladi RH još 2012. godine, o **nužnosti uvođenja obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole**. I u *Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013.- 2020.* kao važan cilj navedeno je povećanje obuhvata romske djece predškolskim odgojem i obrazovanjem te se mjera uključivanja u predškolsku ustanovu predviđa

najmanje u trajanju od dvije godine prije početka polaska u školu. *Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole* (NN 107/14.) propisuje godišnje minimalno 150 sati programa predškole za djecu koja nisu polaznici redovitog programa dječjeg vrtića. Našem Uredu obratila se Udruga za beskućnike i socijalno ugrožene osobe Oaza s inicijativom za povećanje broja sati zakonskog minimuma za program predškole, što je u skladu sa spomenutom preporukom, te smo podržali inicijativu. Pritom smo naglasili kako je nužno voditi računa o tome da inicijativa koja zagovara harmonizaciju *Pravilnika o sadržaju i trajanju programa predškole s Nacionalnom strategijom za uključivanje Roma 2013.- 2020* ni u jednom trenutku ne smije negativno utjecati na ostvarivanje prava romske djece na upis u redovan program vrtića. U vezi s time zatražili smo stajalište MZOS-a, koji nas je izvijestio da je početkom rujna 2014., za pedagošku godinu 2014./2015., uputio svim dječjim vrtićima i službama za društvene djelatnosti u uredima državne uprave u županiji i Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba preporuku o uključivanju djece pripadnika romske nacionalne manjine, kao i djece kojoj hrvatski jezik nije materinski jezik, u obvezni program predškole, u trajanju od dvije godine prije polaska u osnovnu školu.

Navodimo primjer Dječjeg vrtića Rijeka koji je razvio dobar model informiranja i osvješćivanja romske zajednice o važnosti uključivanja djece u redovni program vrtića, odnosno program predškole. Drugu godinu za redom vrtić provodi kampanju, u koju je uključen i naš Ured, kako bi povećao obuhvat romske djece. Ovogodišnji manji odaziv romske djece, čini se da je posljedica prošlogodišnje kampanje kojom su djeca uključena u redovni program vrtića. Kao jedan od razloga tog smanjenja romski predstavnici naglašavaju iseljavanje romskog stanovništva. Zajedničko djelovanje jedinica lokalne samouprave i romskih udruga te objavljivanje publikacija (letaka) o programima vrtića i predškole na više jezika model je kojim se može doprijeti do ciljanih korisnika. Stoga se može preporučiti i drugim lokalnim zajednicama da prenesu ovaj model u svoje sredine, kako bi obuhvatile što veći broj romske djece u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Primjerice, tijekom obilaska Dječjeg vrtića u Perušiću, saznali smo da u programu predškole nemaju polaznike romske nacionalne manjine, iako Romi žive na području Općine Perušić. Preporučili smo dodatni angažman vrtića i ostalih nadležnih institucija po uzoru na kampanju DV Rijeka, kako bi se obuhvatio što veći broj romske djece. Dječji vrtić Perušić naknadno nas je obavijestio da su poduzeli aktivnosti u vidu širenja obavijesti o provedbi obveznog programa predškole.

Mišljenja smo da je potrebno **mjere obrazovne politike prema djeci pripadnicima romske nacionalne manjine** usmjeriti na ostvarivanje kratkoročnih planova, koji su u suglasju s dugoročnim ciljevima obrazovne desegregacije. Usmjerenost na kratkoročne planove odnosi se na potrebu jasnijeg definiranja i operacionaliziranja mjera koje će donijeti izravne promjene za život djece pripadnika romske nacionalne manjine, kao što su:

- uvođenje obvezatnog dvogodišnjeg programa predškole za svu romsku djecu;
- osiguravanje prijevoza romskoj djeci do škola i vrtića (ako su odgojno-obrazovne ustanove udaljenije od romskih nasilja);
- osiguravanje romskih pomagača/medijatora u vrtićima i školama;
- uvođenje programa učenja hrvatskog jezika za romsku djecu koja ga ne govore,
- osiguravanje produženog boravka u školama;
- osiguravanje udžbenika na romskom jeziku;
- osiguravanje podrške romskim učenicima za pronalazak poslodavaca za pohađanje praktičnog djela nastave u srednjim školama;
- osiguravanje podrške za romsku djecu nakon završene škole;
- osiguravanje financijskih sredstava za projekte usmjerene na rani i predškolski odgoj;
- podizanje razine učinkovitosti intervencija prema roditeljima koji zanemaruju obrazovne potrebe djece i redovitost pohađanja nastave;
- ubrzanje procesa ukidanja razrednih odjela koje pohađaju smo učenici pripadnici romske nacionalne manjine.

Osim nedovoljne dostupnosti odgoja i obrazovanja za romsku djecu, primjećujemo i **potrebu uvođenja edukacije i treninga za odgojno-obrazovne djelatnike**. Mišljenja smo da ovakva edukacija obvezno tre-

ba obuhvatiti sadržaje o kulturološkim specifičnostima romske zajednice, znanje o dječjim pravima te znanje o provedbi zakonskih akata koji se odnose na prava djece pripadnika romske manjine po svim sustavima. Ne smijemo zaboraviti da su romska naselja često segregirana i marginalizirana, što za posljedicu ima manjak dostupnosti usluga za rani razvoj. Romske obitelji nemaju dostatan pristup informacijama i mogućnostima koje se nude za njihovu djecu. Socijalni radnici, odgojno-obrazovni radnici i druge službe usmjerene na zajednicu imaju premalo kontakata s romskim zajednicama. Stoga ponavljamo da uvođenje instituta romskih medijatora može pridonijeti većoj kvaliteti života Roma. Romski medijatori bi educirali i osnaživali romsku zajednicu, odrasle i djecu, te na taj način povećavali mogućnosti za ostvarivanje različitih prava. Na ovaj se način djeca mogu ujedno i zaštititi od neprimjerenih postupanja odraslih.

Osim toga, potrebno je **uložiti više napora i u senzibiliziranje većinskog stanovništva** (roditelja, djece vršnjaka, drugih dionika u lokalnoj zajednici) radi suzbijanja segregacije romske djece. Inkluzivno obrazovanje romske djece preduvjet je za kvalitetniju uključenost djece u širu društvenu zajednicu. Više puta do sada upozoravali smo na nužnost uključivanja djece u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kako bi što bolje svladala hrvatski jezik i uz svoje vršnjake usvojila socijalizacijske vještine primjerene dobi.

Prema Izvješću o provođenju Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2014. godinu nastavljeno je provođenje mjera koje imaju za cilj poboljšanje položaja pripadnika romske zajednice u Republici Hrvatskoj. Na području obrazovanja, nastavljen je trend povećanja broja djece u predškolskom odgoju i obrazovanju i u programu predškole te trend povećanja broja učenika u srednjoškolskom sustavu, pri čemu se porast u Izvješću dovodi u korelaciju s aktivnostima podržanim Akcijskim planom. Vidljiv je porast u broju korisnika srednjoškolskih stipendija, kao i broju učenika kojima se osigurava smještaj u učeničke domove.

Prema podacima u Izvješću o provođenju Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2014. godinu u šk. god. 2014./2015. u programima predškolskog odgoja/predškole ukupno je 873 djece, što je povećanje za više od 100 djece u odnosu na šk. god. 2013./2014. Na početku šk. god. 2014./2015. osiguran je produženi boravak za 343 učenika, a u okviru boravka djeci je omogućena pomoć 25 romskih pomagača. U šk. god. 2014./2015. upisana su 682 učenika u srednje škole, što potvrđuje trend povećanja srednjoškolskog obrazovanja.

Prema nalazima **evaluacije Nacionalne Strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.-2020. i Akcijskoga plana za provedbu Nacionalne Strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013. – 2015.**, koju je Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina proveo u suradnji s Uredom Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP), vidljiv je kontinuitet napretka u području obrazovanja. Povećanje broja romske djece upisane u osnovnoškolsko obrazovanje navodi se kao najznačajniji primjer napretka u položaju Roma. Na potrebu za promjenom u načinu provođenja desegregacije u obrazovanju, ukazuje nalaz iz evaluacije koji se odnosi na povećanje broja razreda u kojima su polaznici isključivo djeca romske nacionalne manjine, što je posebice prisutno u upisnim područjima u kojima prevladava romsko stanovništvo.

U svrhu praćenja zaštite prava i interesa djece pripadnika romske nacionalne manjine **obišli smo i dva romska naselja u Rijeci – Rujevicu i Mihačevu dragu**.⁶³ Mještani u tim naseljima suočavaju se s problemima karakterističnim za romska naselja – nepovoljna stambena infrastruktura, komunalni problemi, nezaposlenost i siromaštvo. Mještani su mišljenja da lokalna zajednica treba pokazati više razumijevanja i podrške te im pomoći u rješavanju tih problema.

Ove godine završen je IOM-ov **projekt EQUI-HEALTH** u kojem je sudjelovao i naš Ured. Pokazatelji završnog *Izvješća o stanju iz multisektorske perspektive o provedbi Nacionalne strategije za uključivanje Roma (NSUR) i drugih na nacionalnoj razini preuzetih obveza u vezi sa zaštitom zdravlja romske populacije u RH* upućuju na potrebu uvođenja instituta zdravstvenog medijatora kojeg se MZ obvezao razviti i provesti do 2020. godine. Zdravstveni medijator poveznica je između romske populacije i zdravstvenih institucija. On bi trebao educirati Rome o zdravlju te im pomoći u ostvarivanju zdravstvenih prava.

63 O tome više u poglavlju Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta.

Kao primjer dobre prakse navodi se zapošljavanje zdravstvenog medijatora putem javnih radova na dječjem Odjelu Županijske bolnice u Čakovcu. Spomenuto *Izvjешće* naglašava potrebu detaljnog planiranja i održivosti programa zdravstvene medijacije, što uključuje: provođenje procjene potreba za pojedinu romsku zajednicu, izrađivanje konkretnog programa zdravstvene medijacije za svaku zajednicu posebno, zapošljavanje Roma s medicinskim obrazovanjem u sustavu zdravstvene skrbi te osiguravanje sustava nadzora i podrške za medijatore. Pritom se ističe, što je i pravobraniteljica naglašavala kod sličnih modela podrške (primjerice za djecu s TUR), kako programi financiranja kroz kratkoročni sustav javnih radova nisu dobar model za održivost i uspjeh programa.

Za poboljšanje zdravstvene skrbi za romsku djecu i njihove obitelji potrebno je **unaprijediti prikupljanje statističkih podataka**. Naime, kod evidentiranja podataka u bazama podataka ne postoji kriterij po nacionalnoj pripadnosti osigurane osobe pa se ona kao takva niti ne evidentira te nije moguće izdvojiti podatke za pripadnike romske nacionalne manjine. S problemom nepotpunih brojčanih podataka o pripadnicima romske nacionalne manjine susreću se i drugi sustavi.

U okviru projekta „Interkulturalno obrazovanje za integrirane zajednice“ Nansen dijalog centar, u partnerstvu s Pučkim otvorenim učilištem „Korak po korak“ i u suradnji s Učiteljskim fakultetom u Osijeku, kreira program **interkulturalne škole za područje Vukovara**. Interkulturalnu školu moći će pohađati djeca pripadnici različitih nacionalnih manjina, s ciljem izgradnje uzajamnog poštovanja i razumijevanja različitih manjinskih skupina. Interkulturalni kurikulum promovira vrijednosti prihvatanja različitosti i poštovanja drugih, inkluzivnosti, solidarnosti, načela jednakih mogućnosti te vrijednosti nenasilja i mirnoga suživota.

U pogledu ostvarivanja prava djece pripadnika nacionalnih manjina Ured je sudjelovao na konferenciji „Integrirano i interkulturalno obrazovanje u Europi“, u organizaciji Nansen dijalog centra i na konferenciji „Kvalitetno obrazovanje za romsku djecu“, u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta „Korak po korak“.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine — Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine odnosi se na obrazovna i kulturna prava. Postupali smo po pritužbama zbog negativnih posljedica po dijete nakon što je ono istaknulo simbol svojega nacionalnog identiteta. Također smo postupali u slučajevima vršnjačkog nasilja između djece Srba i Hrvata. U oba slučaja, važno je razlučiti je li nacionalizam primaran ili sekundaran čimbenik ponašanja djece. Nastavili smo pratiti prošlogodišnji slučaj u kojem je učiteljica osuđena zbog diskriminacije djece srpske nacionalnosti. Do pravomoćnosti presude učiteljica i dalje predaje u nastavi na srpskom jeziku, uz pojačani stručno pedagoški nadzor.⁶⁴

Prava djece pripadnika albanske nacionalne manjine — Roditelji učenika pripadnika albanske nacionalne manjine obratili su nam se zbog verbalnog vrijeđanja i netrpeljivosti koju su prema njihovom djetetu izražavali ostali učenici u školi. Preporučili smo školama, kao i u drugim sličnim slučajevima, pojačati zastupljenost tema iz građanskog odgoja i razvijanja tolerancije.

Zaključno, najčešće povrede prava djece pripadnika nacionalnih manjina odnose se na djecu pripadnike romske nacionalne manjine, i to u sustavu odgoja i obrazovanja. Segregacija, siromaštvo i neprimjereni životni uvjeti čimbenici su koji otežavaju uključivanje romske djece, kako u sustav odgoja i obrazovanja, tako i u život šire zajednice. Prvi korak u stvaranju inkluzivnog odgoja i obrazovanja jest osiguravanje obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole.

4.2 DJECA S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Djeca s problemima u ponašanju (PUP) su stigmatizirana i marginalizirana skupina, posebno ranjiva za kršenje prava i interesa u svim područjima života — u obitelji, školi, na policiji, u institucijama socijalne skrbi i pravosuđu, u medijima.

Primili smo 36 pojedinačnih prijava kršenja prava djece povezanih s PUP-om, sudjelovali smo i poduzeli 14 inicijativa te zabilježili 25 telefonskih poziva. O povredi prava ove djece saznali smo i prilikom obilazaka ustanova i komunikacije s djecom te praćenjem medija. Bavili smo se svim aspektima pojave, od

⁶⁴ Detaljnije o ovim primjerima u poglavlju *Diskriminacija*.

rizičnih ponašanja, do onih koja krše zakon te svim razinama intervencije: prevencijom, tretmanom i posttretmanom.⁶⁵

U odgojno-obrazovnom sustavu — Najviše prijava odnosi se na djecu s PUP-om u osnovnoj školi. Prijava su najčešće povezane s nasiljem, nedisciplinom, nepoštovanjem autoriteta nastavnika i ometanjem nastave. Najčešće nam se obraćaju roditelji tražeći zaštitu svoje djece od djeteta s PUP-om te djelatnici škole, koji iskazuju nemoć u rješavanju problema te se teško nose s pritiskom drugih roditelja koji očekuju da se „problematično“ dijete izmjesti iz razreda. Dio prijava ukazuje i na nedostatak znanja i edukacija o PUP-u. Primili smo i peticiju roditelja u prvom razredu koji traže izdvajanje „ometajućeg“ sedmogodišnjaka već nakon dva mjeseca od početka školske godine, iako se djeca još nisu ni adaptirala na školsku situaciju i zahtjeve. Obraćaju nam se i roditelji djece s PUP-om nezadovoljni ponašanjem druge djece prema njihovom djetetu koje ne posjeduje socijalne vještine za uspostavu vršnjačkih odnosa te je isključeno iz vršnjačke skupine, a nerijetko i samo trpi nasilje. Roditelji ove djece žale se i na „nepravedno“ i učestalo postupanje djelatnika škole kojima je takvo dijete, zbog ometajućeg ponašanja, svakodnevno u fokusu. Iz prijava je vidljiv visok stupanj frustracije svih prijavitelja zbog neučinkovitosti sustava i poduzetih mjera te dugotrajnosti (ne)rješavanja problema.

Rijetke su prijave koje se odnose na djecu s internaliziranim PUP-om, koja ne ometaju druge, neprimjetna su i najčešće pate u tišini. Takva djeca također ne dobivaju u školi potrebnu pomoć jer njihove potrebe se teško uočavaju i prepoznaju. Svega nekoliko prijava zaprimljenih u proteklih nekoliko godina odnose se na situaciju u kojoj je samo dijete konačno verbaliziralo svoju patnju, najčešće kroz prijetnju samoubojstvom. U svim tim slučajevima bila je riječ o izloženosti djeteta zanemarivanju ili zlostavljanju od vršnjaka ili u obitelji, nerijetko i u situaciji konfliktnog razvoda ili odnosa među razvedenim roditeljima, što se u školi ponekad teško uočava.

Škole nerijetko u prijavama upozoravaju na lošu suradnju s pojedinim CZSS-ima koji na njihovo obraćanje reagiraju sporo, nerijetko i bez povratne informacije. Tada upozoravamo na svrhovitost multisektorskog sastanka odnosno „konferencije slučaja“, što škole rijetko rade. Sveobuhvatna i kvalitetna procjena najboljeg djetetovog interesa ovisi o integraciji pojedinačnih opažanja, nakon kojih u pravilu dolazi do jasnije percepcije djetetovih problema, te ovlasti svakog sektora, čime se postiže zajedničko planiranje ciljeva. Povratne informacije nakon uspostave ovakve suradnje su uvijek pozitivne. Neke škole, unatoč manjkavostima sustavnoga pristupa, djeci s PUP-om pristupaju stručno i ljudski, preuzimajući svoj dio odgovornosti. Svjesni da je problem kompleksan i dugotrajan ne očekuju brza rješenja već ulažu kontinuirane napore i povezuju se s drugim sustavima te s veseljem i optimistično bilježe i male pomake.

Odgojno-obrazovni sustav još uvijek nema učinkoviti odgovor na potrebe djece s PUP-om zbog čega se krše njihova brojna prva i najbolji interesi, ali i prava druge djece koja trpe zbog njihovog ponašanja. U ZOOSŠ-u i *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s TUR* ova djeca prepoznata su kao skupina s posebnim potrebama, no u školama još uvijek ne postoji dovoljno praktične svjesnosti da i ona imaju pravo na obrazovanje koje im je sustav dužan osigurati i prilagoditi zbog teškoća koje iskazuju. Nažalost, nerijetko su odgojno-obrazovni djelatnici mišljenja da ovoj djeci nije mjesto u redovnim školama.

Na marginaliziranost statusa učenika s PUP-om u školama upućuje činjenica da MZOS, unatoč obvezi iz ZOOSŠ-a, još uvijek nije donijelo poseban pravilnik o provođenju odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj PUP-a i s PUP-om što je bilo dužno učiniti do kraja 2015. Preporučili smo MZOS-u žurno donošenje pravilnika.

O nedovoljnom sustavnom promišljanju o položaju učenika s PUP-om govori i očitovanje MZOS-a na našu preporuku u povodu početka školske godine. U dijelu preporuke koji se odnosi na nasilje i PUP naglašavamo prava i interese ove skupine u odgojno-obrazovnom sustavu. No, MZOS se očitovao samo na nasilje, ali ne i na potrebe učenika s PUP-om. Tako su učenici s PUP-om, u odgovoru MZOS-a, potpuno „nestali“ iz odgojno-obrazovnoga sustava, iako se ni prevencija nasilja ne može odvijati segmentirano, bez sveobuhvatne prevencije PUP-a.

⁶⁵ O tome više u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

Zanemarena je i potreba specijaliziranoga stručnog pristupa potrebama djece s PUP-om, jer sustav zanemaruje da stručnjaci različitih edukacijsko rehabilitacijskih profila imaju različito bazično obrazovanje i stručne kompetencije za različite teškoće djece. U praksi socijalni pedagozi, iako nisu za to posebno profesionalno osposobljeni, nerijetko rade u nastavi s djecom s intelektualnim teškoćama, ponegdje drže i logopedске vježbe, a stručnjaci drugih profila kreiraju i primjenjuju sve razine preventivnih intervencija i bave se PUP-om u školi. Socijalni pedagozi educirani su za pedagoški, socijalni, terapijski i korekcijski rad s djecom s PUP-om, što im daje kompetencije za voditelje intervencija u stručnom timu. Na ovo urušavanje kompetencijskih standarda upozoravaju stručnjaci svih profila s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta zaposleni u školama. Osim što zanemaruje interese djece s različitim vrstama teškoća i krši njihovo pravo na primjerenu stručnu pomoć i podršku zajamčenu nacionalnim i međunarodnim dokumentima, takav pristup stručnjake stavlja u nezavidan položaj, prisiljavajući ih da rade posao za koji nisu educirani ni kompetentni. Stoga naglašavamo nužnost specijalizacije pristupa te multidisciplinarnog ekipiranja stručnih službi i mobilnih timova. Naglašavamo i potrebu tijesne suradnje s učiteljima. Očekujemo da će zapošljavanje socijalnog pedagoga u AZOO-u u 2015. godini, uz već postojeće stručnjake edukacijsko rehabilitacijskog profila, utjecati na unapređivanje razine stručne pomoći i zaštitu odgojno-obrazovnih prava i interesa djece sa svim teškoćama.

Uočavamo i problem neujednačenosti u određivanju primjerenih oblika školovanja za djecu s PUP-om te, posljedično, određivanja pomoćnika u nastavi (za koje, unatoč obvezi iz zakona, također nije donesen predviđeni pravilnik). Razlog neujednačenosti, među ostalim, vidimo u isključivo medicinskom pristupu PUP-u djece koji se primjenjuje u Orijentacijskoj listi vrsta teškoća, koja je sastavni dio *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju djece s TUR*. Problem predstavlja i olako postavljanje dijagnoze ADHD-a koja nerijetko nije u cijelosti stručno utemeljena. Problem je i prevelika psihijatrizacija i farmakološko liječenje djece s PUP-om, na što ukazuju i sami dječji psihijatri. Tako pojedini djelatnici škole izvješćuju da dijete s PUP-om primarno i kontinuirano treba „liječiti“ jer mu je „dijagnosticiran PUP, mora ići na psihijatriju i piti lijekove“, kao da je riječ o organskoj bolesti i da je oporavak djeteta isključivo u nadležnosti liječnika.

Zbog specifičnosti djelovanja u društvu, škole imaju najveći preventivni potencijal. No, uočavamo nepostojanje baze **preventivnih programa** te nedovoljno znanstveno utemeljenih programa s planom evaluacije ishoda, odnosno mjerljivih učinaka intervencije. Najviše ima univerzalno preventivnih programa, a nedostaju programi selektivne i indicirane prevencije. MZOS na temelju natječaja dodjeljuje sredstva brojnim programima prevencije čija evaluacija je nerijetko samo procesna te prikuplja podatke koji ne govore o postizanju poželjnih promjena, učinaka i korisnosti programa. Bez odgovora o jasnim učincima za korisnike, dvojbeno je i isplativost programa s aspekta odgovornog trošenja društvenih sredstava. Kako navode znanstvenici koji se bave preventivskom znanosti, ideja prevencije nije u gomilanju preventivnih programa, po načelu „što više to bolje“, već u stvaranju **znanstveno utemeljenog, učinkovitog i sveobuhvatnog sustava prevencije**. Smatramo da bi, umjesto velike količine programa, koji nisu znanstveno utemeljeni i imaju nejasne učinke, i za korisnike i za državu isplativije bilo načiniti bazu kvalitetnih programa koji će se primjenjivati u svim školama, ovisno o prepoznatim potrebama. Već sada se provode ili su se prije provodili neki dokazano korisni programi u školama te je važno osnažiti i proširiti njihovu primjenu. U kreiranju i primjeni novih znanstveno utemeljenih preventivnih programa vidimo veliki potencijal znanstveno istraživačke zajednice.

Osim škole, najveći preventivni potencijal ima **lokalna zajednica** u kojoj dijete živi. Osim senzibilizacije i mobilizacije zajednice, za učinkovitu prevenciju nužno je ispitati potrebe i resurse zajednice, postaviti prioritete, implementirati znanstveno utemeljene programe prevencije s procjenom rizičnih i zaštitnih čimbenika te evaluirati učinke primijenjenih programa. Nužna je i podrška nositelja vlasti u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koji pokazuju osjetljivost za svoje građane i prepoznaju njihove potrebe. Nažalost, u nas se nedovoljno prepoznaju preventivni potencijali u lokalnoj zajednici, a preventivne aktivnosti vrlo su neujednačene u raznim dijelovima Hrvatske i ovisе o entuzijazmu pojedinaca. Neki primjeri dobre prakse osnaživanja lokalne zajednice za preventivne aktivnosti prikazani su na znanstveno-stručnom skupu „Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici“, u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i Društva psihologa u Osijeku.

U sustavu socijalne skrbi — Pojedini CZSS-i nepravodobnim, zakašnjelim i neučinkovitim intervencijama obiteljskopravne zaštite značajno pridonose razvoju PUP-a kod djeteta. Nerijetko im je u fokusu pravo roditelja, a ne interes i pravo djeteta.

(120)

Izdvojena
područja
zaštite
prava djece

Pratimo slučaj djeteta koje je rano počelo iskazivati vrlo složene probleme u ponašanju, kako u vrtiću i školi, tako i u svojoj sredini. Rani PUP upućuje na dugotrajno nezadovoljene djetetove potrebe, predstavlja ozbiljan rizik za fiksaciju teškoća i ima lošu prognozu te zbog toga zahtijeva rane i primjerene intervencije. CZSS je provodio nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, no majka nije stvarno surađivala te nije bilo učinaka za dijete. Nije načinjen plan detektiranja i osnaživanja zaštitnih faktora u djetetovom životu. CZSS je više puta procijenio da dijete nije izloženo sustavnoj nebrizi i zlostavljanju, iako u opisu navodi da je nedovoljno nadzirano i većinu vremena provodilo u skitnji, da majka ne surađuje sa školom, odvodi dijete samovoljno s liječenja te da ono zajedno s majkom čini kaznena djela, što predstavlja najgrublji oblik odgojnog zanemarivanja djeteta. Djetetovi problemi su u međuvremenu znatno uznapredovali te je izloženo i riziku od nasilja roditelja druge djece. CZSS je nakon tri godine „tretmana“ nedavno sudu predložio oduzimanje prava na roditeljsku skrb. Zbog složenih problema u ponašanju djeteta i višegodišnje neučinkovitosti poduzetih intervencija, MSPM je proveo upravni i stručni nadzor koji je utvrdio da su se mjere poduzimale u skladu sa zakonom. U procjeni učinka su primijenjeni administrativni i procesni kriteriji, a ne ishod — djetetovo ponašanje i zaštita interesa koji su cijelo vrijeme tretmana bili višestruko zanemareni u obitelji. MSPM je u konkretnom slučaju izvijestio i o problemima sustava - da je za dijete ove dobi i ovako složenih problema u ponašanju vrlo teško naći prikladan smještaj i tretman te da je postojao problem u kontinuitetu postupanja zbog udaljenosti CZSS-a, što je zahtijevalo višesatno putovanje i velike troškove. Na žalost, ovo je dijete postalo primjer neučinkovitosti sustava i zanemarivanja njegovih najboljih interesa.

Zaprimili smo 12 pritužbi koje se odnose na prava djece u **odgojnim domovima**. Od toga su devet uputili stručnjaci iz socijalne skrbi, zdravstva i odgoja i obrazovanja. Obišli smo tri doma za odgoj. Uputili smo i više pojedinačnih i općih preporuka vezano za zaštitu prava djece s PUP kombiniranih s teškoćama mentalnog zdravlja te vezano za profesionalne kompetencije odgajatelja.

Proces deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi, s ciljem prevencije izdvajanja djece iz obitelji i smanjenja broja onih smještenih u institucije, koji MSPM provodi tri godine, usmjerava domove za odgoj na nove i osnažujuće usluge za djecu i roditelje u lokalnoj zajednici. Primjer dobre prakse je „izmještanje“ usluge poludnevnog boravka za djecu u riziku, iz domova za odgoj, u škole ili kompetentne udruge, o čemu smo pisali u prijašnjim izvješćima.

Zbog zaštite njihova najboljeg interesa neku djecu s problemima u ponašanju nužno je smjestiti u dom za odgoj, pogotovo zato što nije razvijeno specijalizirano udomiteljstvo kao alternativa. U ovu skupinu ubrajamo i djecu koju je sud za mladež uputio na izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu. MSPM je predvidio unapređivanje domskih uvjeta kroz formiranje tretmanskih stambenih zajednica za rad u malim skupinama, čime će se postići kvalitetnija diferencijacija i individualizacija tretmana te intenzivniji multidisciplinarni i individualni rad prilagođen potrebama djece s PUP-om. Za najugroženiju skupinu djece s PUP i teškoćama mentalnog zdravlja predviđaju se stambene zajednice s čvrsto strukturiranim i kontroliranim uvjetima tretmana, educiranim stručnjacima i namjerom povećanja njihovih stručnih kompetencija te osiguranjem dostupnosti psihijatra i psihoterapijskog tretmana i interdisciplinarnih timova osposobljenih za rad s visokorizičnom populacijom djece. Dijete bi u takve uvjete trebalo biti smješteno blizu obitelji.

Nažalost, ovi planirani standardi za „najtežu“ populaciju djece u odgojnim ustanovama još uvijek nisu dosegnuti. Na to ukazuju prijave djelatnika socijalne skrbi koje se odnose na nedostatne tretmanske kapacitete odgojnih ustanova za potrebe djece sa složenim PUP-om, sklone bjegovima i nasilnom ponašanju, posebice za djevojčice. Zaprimili smo i više prijava liječnika — psihijataru koje se odnose na djecu s PUP i teškoćama mentalnog zdravlja bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a koje liječnici „nemaju kamo otpustiti“ nakon dovršenoga liječenja jer ih domovi za odgoj odbijaju primiti. CZSS-i nas u tim slučajevima izvješćuju o teškoćama u realizaciji smještaja djece jer u domovima za odgoj tvrde da složene potrebe ove djece nadilaze njihove tretmanske kapacitete. Nemogućnost realizacije zbrinjavanja ostavlja posljedice na dijete koje, zbog nedostatka podržavajuće obitelji, ionako već ima narušen osje-

ćaj privrženosti i sigurnosti. Teško možemo očekivati psihosocijalni oporavak djeteta kojem poručujemo da za njega nemamo rješenje i da je teret društvu.

Stacionarno psihijatrijsko liječenje ove djece ponekad je nužno zbog stabilizacije ponašanja. No, MSPM nerijetko očekuje da sustav zdravstva riješi većinu djetetovih problema, iako je za cjelovit oporavak i napredak djeteta jednako važno kontinuirano djelovanje drugih sustava još za vrijeme liječenja, a posebice nakon otpusta iz bolnice. Nakon liječenja na dječjoj psihijatriji ne dolazi do „izlječenja“ već je nužno stvoriti uvjete za nastavak daljnjeg cjelovitog psihosocijalnog tretmana. Na svjesnost o nužnosti unapređivanja međuresorne suradnje ukazuje najava MSPM-a o zajedničkim sastancima te najava ponovnog aktualiziranja *Protokola o postupanju i suradnji nadležnih tijela u zaštiti prava i interesa djece i mladih smještenih u domove za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju (2014)*. No, zbog višegodišnjeg trajanja navedenih problema nužno je što prije unaprijediti postojeće kapacitete za smještaj i tretman djece sa složenim PUP-om i drugim teškoćama u odgojnim ustanovama, u skladu s navedenim planom.

Zbog prijava koje ukazuju na nedostatne profesionalne kompetencije pojedinih djelatnika domova, od kojih su neke potvrđene i inspekcijskim nadzorom, uputili smo preporuku MSPM-u da se djelatnici **educiraju** iz područja prava djece te o načinima suradnje s drugim sustavima u slučaju prijave nasilja nad djetetom. MSPM je izvijestio o *Godišnjem programu stručnog usavršavanja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi za 2015.*, u kojem su predviđene edukacije i za djelatnike odgojnih domova. Uputili smo i preporuku za unapređivanje **kompetencijskih standarda** za stručne djelatnike odgojnih domova u skladu s mjerama i aktivnostima Nacionalne strategije za prava djece, koje se odnose na uspostavu kompetencijskih standarda za sve stručnjake koji rade s djecom s problemima u ponašanju u odgojnim domovima, uspostavu sustava licenciranja i relicenciranja uz periodičko vrednovanje te potrebu redovite supervizije.

Iako nas je MSPM početkom 2015. izvijestio da je izrada neobjavljenih izvješća o provedbi *Nacionalne strategije prevencije PUP-a kod djece i mladih 2009. - 2012.* u završnoj fazi, izvješća nisu objavljena, kao ni dokument za novo razdoblje.

4.3 DJECA ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U 2015. zaprimili smo 19 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji u zatvoru, postupali smo u četiri opće inicijative te zaprimili šest telefonskih obraćanja vezanih za ovu problematiku. Obišli smo Kaznionicu u Glini, Kaznionicu u Valturi, Zatvor u Puli i Zatvor u Rijeci te smo uputili Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (UZS) pet preporuka. Nastavili smo suradnju s udrugama koje se bave ovom problematikom te međunarodnu suradnju s mrežom institucija i organizacija COPE (*Children od Prisoners Europe*).

S pojedinačnim prijavama obratili su nam se roditelji-zatvorenici/e, drugi roditelji, bake i djedovi te jedno dijete osobno. Prijave se najčešće odnose na zamolbe za premještanje bliže prebivalištu djeteta ili odgodu upućivanja na izvršenje kazne te na teškoće u ostvarivanju kontakta i posjeta djece koja žive u Hrvatskoj i u inozemstvu. Prijavljivano nam je i dugotrajno čekanje male djece, skraćivanje posjeta zbog gužve, zatim posjeti u neprimjerenim prostorima, zabrane unošenja bočica i dudu za malu djecu. Obratila nam se i majka djeteta u dobi od dvije godine sa zamolbom da joj pomognemo da sa sobom na izvršenje zatvorske kazne povede dijete.

Neke od prijava ukazuju na potrebu **fleksibilnije zakonske regulative i prakse** vezano za posjete i općenito ulaz djece u zatvorski sustav, budući da su propisi koji se odnose na kvalitetu i kvantitetu tih kontakata restriktivniji od većine zatvorskih sustava u zapadnoj i sjevernoj Europi.

Na primjer, djeca istražnih zatvorenika mlađa od 14 godina još ponegdje s roditeljima komuniciraju preko staklene pregrade i tretira ih se kao odrasle posjetitelje, bez mogućnosti minimalnog fizičkog kontakta (zagrljaj, poljubac) s roditeljem u istražnom zatvoru. Time se krši odredba *Pravilnika o kućnom redu u zatvorima za izvršavanje istražnog zatvora*, koja za djecu do 14 godina predviđa odvijanje posjeta u posebno opremljenoj prostoriji prikladnoj za boravak djece u kojoj je moguć neposredni kontakt. Također smatramo da bi se, u skladu s konvencijskom definicijom djeteta kao osobe do 18 godina, Pravilnikom trebalo svoj djeci omogućiti susret s roditeljem bez staklene pregrade.

Smatramo i da bi trebalo preispitati odredbe koje reguliraju boravak djeteta s majkom u zatvoru. Naime djeca rođena prije majčinog odlaska u zatvor ne mogu s njom boraviti u zatvoru. To ih, na neki način, stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na djecu rođenu u zatvoru kojoj zakon omogućava da budu s majkama do navršene treće godine života. Iako nije u interesu svakog malog djeteta da uđe u zatvor s majkom, smatramo da bi zakon trebao ostaviti mogućnost za to u iznimnim slučajevima, kad o djetetu na slobodi nema tko skrbiti ili bi rano odvajanje od majke negativno utjecalo na dijete zbog njegove potrebe za privrženosti i sigurnosti.

Do sada se, od svih izvršnih sustava, djecom čiji su roditelji u sukobu sa zakonom bavio uglavnom zatvorski sustav, a mišljenja smo da je važno da njih i njihove potrebe što prije počne prepoznavati i **sudska i policijska praksa**. Zbog toga smo pripremili pregled praksi policijskog postupanja u Hrvatskoj, u nekim europskim zemljama i u SAD-u (San Francisco), o čemu smo izlagali na međunarodnoj konferenciji *Istraživački dani Visoke policijske škole* u Zagrebu.

Kako bismo jačali **svjesnost o potrebama** i zaštitu djece čiji su roditelji u zatvoru među praktičarima i budućim stručnjacima, o toj smo temi govorili i odgojiteljima u dječjem vrtiću te studentima psihologije na Filozofskom fakultetu. U emisiji HTV-a *Svaki dan dobar dan* te u emisiji Hrvatskoga radija *Zašto tako* i za pojedine portale govorili smo opširnije o potrebama djece majki zatvorenica.

Unutar **zatvorskoga sustava** jedna od dobrih praksi, koju preporučuju i stručnjaci, je izrada fotografija prostora i aktivnosti zatvorenika koje se izlažu u prostorima za posjete ili u informativnom letku za posjetitelje, posebice djecu. Takav način upoznavanja djece s mjestom na kojem se nalazi roditelj smanjuje njegovu tjeskobu zbog odvajanja i boravka roditelja u zatvoru. Stručnjaci preporučuju za djecu obilaske nekih prostora s pratnjom, kako bi se ona osobno upoznala s mjestom u kojem roditelj boravi. Korisna je i izrada letka primjerenog djeci u kojem bi ih se informiralo o posjetima, načinu susreta s roditeljem, pravilima tijekom posjeta, o načinu obavljanja pretrage prilikom ulaska i svemu drugome što bi ga u toj prilici moglo zbuniti ili prestrašiti. S tim mogućnostima upoznali smo Upravu za zatvorski sustav i preporučili takva unapređenja.

Positivan pomak u percepciji roditeljstva zatvorenika je razvijanje i implementacija edukativno razvojnog programa „Zatvorenik kao roditelj“ u zatvorskome sustavu, koji je tijekom 2014. proveden u 11 kaznenih ustanova. Program su provodili posebno educirani djelatnici tretmana, a njime je obuhvaćeno 184 zatvorenika – roditelja. Očekujemo zadržavanje i unapređivanje ovog postignutog standarda te proširivanje programa u sve kaznene ustanove i odgojne zavode.

Kaznene ustanove proteklih nekoliko godina, na preporuku pravobraniteljice za djecu, obilježavaju *Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru*. Tako se, prema izvješćima UZS-a, prvi tjedan u lipnju u zatvorima organizira više posjeta i aktivnosti za djecu i roditelje pri čemu se naglašava pozitivno obiteljsko ozračje te zadovoljstvo djece i roditelja.

S Upravom za zatvorski sustav ostvarili smo u 2015. intenzivnu suradnju pri obilasku Kaznionice u Glini, planiranju partnerstva u pripremi Konferencije o djeci zatvorenika (koja će se u svibnju 2016. održati u Zagrebu), uključivali smo se u stručne skupove UZS-a, razmjenjivali informacije o unapređenjima u zatvorima u Hrvatskoj, kao i o novijim europskim praksama. UZS je pokazao spremnost na suradnju te uvažio većinu naših preporuka. Zahvaljujući tome, sve kaznene ustanove opremile su prostore za posjete djece i podigle razinu standarda u postupanju zatvorskog osoblja prema djeci u posjetu. Možemo reći da u djelatnicima Uprave imamo stalne sugovornike i suradnike u zaštiti prava ove skupine djece.

Posebno je korisna obavijest Uprave za sve kaznene ustanove o katalogu u kojem se nudi oprema za dječje igralište koja se izrađuje u Kaznionici u Glini. Na ovaj način sustav unutar sebe obogaćuje uvjete za kvalitetnije kontakte djece i roditelja u zatvoru.

Ipak neugodno nas je iznenadilo to što su u zadnjem objavljenom godišnjem Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. izostavljeni izdvojeni podaci o posjetima djece zatvorenika koji su bili dio ranijih izvješća. Iako su statistički podaci o posjetima djece u 2014. objavljeni u Mišljenju Vlade RH o Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2014., mišljenja smo da izostavljanje

podataka u godišnjem, općem izvješću UZS-a snižava postignute standarde svjesnosti o djeci zatvorenika i potrebe detaljnijeg evidentiranja djece i posjeta sa svrhom planiranja budućih aktivnosti.

Veseli nas da se **civilni sektor** uključio u aktivnosti za osnaživanje roditeljstva djece zatvorenika. Tako je udruga *RODA – Roditelji u akciji* provela brojne aktivnosti u Kaznionici za žene u Požegi, u okviru dvogodišnjeg projekta MA#ME, usmjerene na osnaživanje roditeljske uloge i uključivanje u tržište rada, u suradnji s UZS-om, pravobraniteljicom za djecu i s partnerima Hrvatskim zavodom za zapošljavanje Požega i udrugom „Delfin“. Održano je i više okruglih stolova vezano za pojedine aktivnosti projekta. Na okruglom stolu „Zatvorenice majke: Perspektiva“ održali smo uvodno predavanje, a na završnoj konferenciji na kojoj su predloženi ostvareni rezultati i aktivnosti, s izlaganjima su sudjelovale i pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica, predstavnici UZS-a te direktorica COPE i članica COPE-a iz Škotske. Veseli nas da su udruge „Delfin“ i udruga „Dječja posla“ bile aktivne u projektu te su se bavile ovom ranjivom skupinom djece i izvan kaznene ustanove, edukacijom djelatnika zatvora, a priređen je i priručnik za djelatnike zatvorskog sustava. Projekt je otvorio i nove mogućnosti u osmišljavanju i kreiranju aktivnosti za djecu i njihove roditelje u zatvoru. Očekujemo da će se nastaviti sa širenjem takve pozitivne prakse.

Osim toga dogovaramo aktivnosti vezane uz djecu zatvorenika i s udrugom *Status M* iz Zagreba i s udrugom *Institut Pula* iz Pule. U knjizi autorice Marine Borovac „Roditeljstvo iza rešetaka – priče bivših zatvorenika“, koju je prošle godine objavila udruga RODA, napisali smo predgovor pod naslovom *Povezanost unatoč rešetkama*.

Pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru bavili su se i **članovi MMS-a**, mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, na svome godišnjem sastanku, kroz projekt „Poruke djece – razglednice COPE-a“. Naime, mreža COPE pripremila je razglednice na koje je trebalo upisati poruke djece odraslima o potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru. Poruke su namijenjene zastupnicima EU parlamenta kako bi ih potaknule na djelovanje, a upućene su dvama hrvatskim EU parlamentarcima koji su potpisali *Manifest dječjih prava* i tako se obvezali da će se posebno angažirati u promicanju prava djeteta.

Uz pomoć i podršku našega Ureda, dvije studentice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu napisale su **studentski rad** o djeci zatvorenika „Djeca u sjeni – od marginalizacije do aktualizacije“ koji je dobio rektorovu nagradu.

Više **međunarodnih organizacija** pozivalo nas je na inozemne stručne skupove kako bismo govorili o domaćoj praksi i aktivnostima za djecu čiji su roditelji u sukobu sa zakonom. Pozivu Afričkog odbora stručnjaka za djecu zatvorenika i pozivu Baltičkih ombudsmana za djecu nismo se mogli odazvati zbog financijskih razloga. No surađivali smo s udrugom *Bambinisenzassbare* iz Milana i drugim članicama COPE mreže.

Nastavili smo suradnju koja je započela 2006. s COPE (*Children of prisoners Europe*), mrežom europskih institucija i organizacija koje promiču i štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, a čiji smo član. Na konferenciji COPE-a održanoj u Stockholmu 2015. izložili smo poster prezentaciju *Ombudsman for children - protection, monitoring and promotion of the rights of children whose parents are in conflict with the law*. Ove godine smo domaćini godišnje konferencije COPE mreže koja će se održati u Zagrebu.

Mreža COPE je predložila da Pravobranitelj za djecu i COPE budu izdavači hrvatskog prijevoda drugog izdanja **priručnika** *Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi*. Prvo izdanje pod naslovom *Children of Imprisoned Parents - European Perspectives on Good Practice*, tiskano je 2006., a drugo 2014. godine. Priručnik je preveden i tiskan u 2015. godini i to je prvo izdanje ovog priručnika na hrvatskom, ali i na bilo kojem drugom jeziku osim engleskoga, iako obuhvaća iskustva iz mnogih zemalja. Priručnik prikazuje iskustva koja svjedoče na koji način se u različitim zemljama razumije i podržava djetetovo pravo na očuvanje bliskosti s roditeljem koji je u zatvoru. Nije dovoljno samo omogućiti kontakte i posjete u zatvoru, već je i djeci i roditeljima potrebna podrška i pomoć kroz različite aktivnosti – o čemu govori ovaj zbornik. U pripremi su i prijevodi izdanja iz 2014. na više jezika, što je omogućeno bespovratnim sredstvima za poslovanje Europske komisije, koja je financirala i prijevod na hrvatski. Objavljivanje publikacije na hrvatskom jeziku u jednakom omjeru financirali su COPE i Pravobranitelj za djecu. Sa željom da svima u Europi, koji rade s djecom

pogođenom roditeljevim izdržavanjem zatvorske kazne, informacije i smjernice iz priručnika budu dostupne na njihovom vlastitom jeziku, mreža COPE namjerava poticati izdavanje ove publikacije i na drugim jezicima nakon hrvatskog.

Započeli smo s inicijativom za potpisivanje **Memoranduma o sporazumijevanju** između Ministarstva pravosuđa, Pravobranitelja za djecu i jedne organizacije civilnog društva. Riječ je o jednom novom modelu koordiniranja djelovanja zatvorskoga sustava, civilnoga društva i pravobranitelja za djecu, koji je već realiziran u Italiji, pred uvođenjem je u Nizozemskoj, a naši inozemni partneri smatraju da bi Hrvatska trebala biti također među prvima u ovom projektu zbog dosad uložених napora i aktivnosti u ovom području dječјih prava. Namjera je europeizirati ovaj model kako bi što više europskih zemalja imalo takav integrativni okvir i pristup koji obuhvaća mnoga područja odgovornosti. U 2015. je Memorandum preveden, a u tijeku je njegova prilagodba hrvatskom zakonodavnom okviru i dogovori s mogućim potpisnicima.

4.4 MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJИH PRAVA

Rad pravobraniteljice u području medijskih prava djece uključuje praćenje ostvarivanja zaštite prava na privatnost te zaštite od potencijalno štetnih sadržaja, kao i ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. Konvencije o pravima djeteta. Pravobraniteljica prati objave o djeci u medijima, propise i dokumente u ovom području, prima pritužbe o kojima izvješćava nadležna tijela, odgovara na upite djece, studenata, roditelja, novinara, surađuje s organizatorima festivala dječјeg filmskog stvaralaštva i potiče dječјe stvaralaštvo u području medija.

Među aktivnostima koje su obilježile djelovanje pravobraniteljice u području medija u 2015. izdvojamo radionicu za novinare i urednike o zaštiti privatnosti djece u medijima, preporuke Vijeću za elektroničke medije o provođenju boljeg nadzora nad sadržajem najava programa i TV-reklamama za pivo, kao i prijedloge za dopunu propisa kako bi se Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima i Zakona o elektroničkim medijima obuhvatilo i teletext i sudjelovanje u radnoj skupini Ministarstva kulture za donošenje medijske politike RH. Osobito aktivni bili smo u javnom zagovaranju medijskih prava djece — od zaštite privatnosti, do prava na pozitivne sadržaje za djecu i poticanje razvoja medijske pismenosti — putem izlaganja na tribinama, stručnim skupovima, smotrama dječјeg medijskog stvaralaštva, predavanjima i seminarima za studente, kao i u brojnim istupima u medijima.

Izvješćavanje o djeci u medijima i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu — Podaci prikupljeni putem agencije Presscut pokazuju da su tiskani mediji u Hrvatskoj u 2015. objavili najmanje 5389 vijesti o djeci, što je nešto više nego u prethodnoj godini, u prosjeku 17 vijesti dnevno. Povećan je broj vijesti o dječјim pravima, kojih je objavljeno 3929, i vijesti o pravobraniteljici za djecu, a za 10 % smanjio se broj vijesti o nasilju nad djecom.

Tiskani mediji - vijesti o djeci i dječјim pravima

GODINA	Ukupno vijesti o djeci	Dječјa prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457
2012.	6450	4164	2326	414
2013.	5624	3854	1866	343
2014.	5038	3429	1574	361
2015.	5389	3929	1410	404

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

GODINA	Televizija	Radio	Tisak	Web
2009.	119	166	463	
2010.	95	119	546	
2011.	72	73	457	
2012.	133	171	414	
2013.	132	158	343	
2014.	108	147	367	
2015.	118	147	404	866

Mediji su redovito pratili rad pravobraniteljice za djecu tijekom cijele godine, što svjedoči i o vidljivosti institucije. U tiskanim medijima zabilježene su 404 objave o Uredu pravobraniteljice, emitirano je 147 radijskih i 118 televizijskih objava. Od 2015. pratimo i objave na web portalima kojih je bilo 866.

Pojedini slučajevi i teme privukli su veću pozornost medija, a u vezi s time pravobraniteljica je u javnosti vrlo često govorila o: zaštiti privatnosti djece u medijima i na internetu (društvenim mrežama), zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, vjerskim sadržajima u osnovnoj školi, korištenju djece u političkim i drugim kampanjama, zaštiti zdravlja djece, prevenciji vršnjačkog nasilja i cyberbullyinga itd.

Prijave kršenja prava djece u medijima i postupanje pravobraniteljice — Tijekom 2015. primili smo 22 prijave koje su se odnosile na povredu dostojanstva i prava na privatnost djeteta u medijima (prethodne godine 16) i 39 pritužbi zbog sadržaja u različitim medijima koje su prijavitelji procijenili potencijalno štetnim za djecu (prethodne godine 19).

Zaštita prava na privatnost: U vezi s povredom privatnosti pravobraniteljica je uputila sedam upozorenja izravno medijima („Jutarnjem listu“, „Podravskom listu“, Novoj TV, nakladniku Antena Digital i portalu Zadarski.hr te dva upozorenja „Večernjem listu“), tri prijave uputila je Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (za „Večernji list“, „24 sata“ i „Jutarnji list“) te jednu državnom odvjetništvu (zbog objava u više medija). U pojedinim slučajevima obraćala se i Agenciji za zaštitu osobnih podataka, centru za socijalnu skrb i drugim institucijama.

Uključili smo se u dva slučaja zbog povrede dostojanstva umrloga djeteta, zatim otkrivanja činjenice da je dijete posvojeno, otkrivanja identiteta djeteta koje je bilo žrtva spolnog nasilja, neprimjerenog izvještavanja o spolnom iskorištavanju djeteta, iznošenja pojedinosti o teškoj obiteljskoj tragediji uz otkrivanje identiteta djece, detaljnog izvještavanja o djetetovoj socijalnoj situaciji i ponašanju te u slučajevima izvještavanja u negativnom kontekstu te vrijeđanja i etiketiranja grupe djece.

Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva je u 2015. godini primilo šest prijava kršenja prava djece u medijima. Prijave su podnijela dva centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica za djecu, MUP, jedan otac i jedan čitatelj. Odnosile su se na neposredno ili posredno otkrivanje identiteta djeteta koje je bilo žrtva nasilja ili djeteta koje je bilo počinitelj nasilja, objavu podatka o tome da je dijete posvojeno te iznošenje pojedinosti o zdravstvenom stanju djeteta i neprimjerenom izvještavanju o spolnom nasilju nad djetetom. Opomene i teže opomene izrečene su u dva slučaja novinarima i glavnom uredniku „24 sata“ te u jednom slučaju novinaru i uredniku „Jutarnjeg lista“. Također je upućeno upozorenje novinarima i uredniku Večernjeg lista. Odluke Vijeća časti dostupne su na web stranici hnd.hr

Svakodnevno u medijima vidimo primjere kršenja prava djece na privatnost i kršenja medijskih propisa na koje nadležna tijela ne reaguju. **Nedostatak trajnog nadzora nad primjenom propisa**, osobito za područje tiskanih medija, dovodi do toga da mnogi od tih slučajeva prolaze bez pravnih posljedica ako roditelji ne pokrenu privatnu tužbu protiv medija, što se događa vrlo rijetko.

Roditelji sve češće izražavaju nezadovoljstvo zbog toga što se snimke njihove djece pojavljuju u medijima bez njihova pristanka te traže savjet što učiniti. Upozoravaju i na slučajeve u kojima su dali **suglasnost za snimanje djeteta**, očekujući da je riječ o jednokratnom korištenju snimke, a u medijima se ona pojavljuje još godinama nakon toga (npr. roditelj prijavljuje kako se na HRT-u još prika-

zuje snimka njegovog djeteta prilikom posjeta liječniku, kao ilustracija za teme o zdravlju djece, snimljena prije sedam godina).

I kad su suglasni sa snimanjem djeteta zbunjuje ih kad predstavnici medija, npr. RTL Kockica, traže da potpišu obrazac suglasnosti za snimanje koji sadržava isključivo prava nakladnika na neograničeno korištenje i obradu snimke, a ničim ne jamči zaštitu dobrobiti djeteta niti informira o mogućnostima povlačenja suglasnosti roditelja. Na to smo upozorili Agenciju za zaštitu osobnih podataka.

U nekoliko navrata obratili su nam se roditelji, njihovi odvjetnici ili predstavnici centara za socijalnu skrb koje smo uputili u mogućnosti zaštite privatnosti djeteta u medijima, a neki od njih podnijeli su prijave policiji, HND-u ili državnom odvjetništvu.

Najčešće povrede prava na privatnost nastaju zbog objave podataka koje su dali sami roditelji ili njima bliske osobe, misleći kako će putem medija riješiti probleme u vezi s nekim pravima i potrebama djeteta ili na taj način žele ostvariti neke svoje interese, ocrniti drugog roditelja u „borbi za dijete“ ili spriječiti ovrhu sudske odluke. Nažalost, praksa nerijetko potvrđuje da medijski pritisak može ubrzati rješavanje problema, ali pritom se djetetu u pravilu nanosi šteta nepotrebnim medijskim izlaganjem.

Humanitarne akcije uvijek su veliki izazov za profesionalce upravo zbog pitanja kako animirati ljude da pomognu, a da se pritom ne nanese šteta djetetu koje je u potrebi, da ga se ne izloži neugodnostima i ne učini ga se još ranjivijim. Pritom pristanak roditelja nije jedini kriterij za objavu podataka o djetetu te novinar i urednik uvijek moraju voditi računa o mogućim štetnim posljedicama za dijete i općenito o profesionalnim standardima. Preporuka je da se o djeci koja su bolesna ili imaju teškoće u razvoju izvještava s poštovanjem i suosjećanjem te da se izbjegava izazivanje sažaljenja prema njima jer ih to vrijeđa i ponižava.

Ugrožavanju privatnosti u medijima često su izložena **djeca osoba poznatih javnosti**, koje svojim ponašanjem i objavama na društvenim mrežama, u kojima izlažu i svoju djecu, ponekad namjerno privlače pozornost medija. I u takvim situacijama novinari su dužni štititi dobrobit djeteta, paziti da mu ne nanese štetu i uvijek razlikovati dijete od njegovih roditelja. To znači da ne smiju na dijete primijeniti odredbu *Zakona o medijima*, prema kojoj osoba koja sama svojim ponašanjem privlači pozornost javnosti „ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani“. Naprotiv, svako dijete ima pravo da ga se ostavi na miru, neovisno o ponašanju njegovih roditelja.

Mediji izrazito senzacionalistički izvještavaju o slučajevima spolnog nasilja nad djecom koji uvijek privlače veliku pažnju javnosti, uz iznošenje detalja kojima se djetetu—žrtvi nanosi šteta. Ponekad se pritom i otkrije identitet djeteta objavom podataka o obitelji ili drugih informacija koji omogućuju prepoznavanje. Primjerice vijest o teško ozlijeđenoj dvoipolgodishnjoj djevojčici, za koju se sumnja da je žrtva oćuhovog spolnog zlostavljanja, popraćena je u više medija fotografijama ćlanova obitelji i objavom njihovih imena, ćime je potpuno razotkriven identitet djeteta.

Senzacionalistićki naćin izvještavanja o spolnom nasilju nad djecom šteti djeci i kad nije otkriven identitet ųrtve. Prilikom objave vijesti o sućenju silovatelju 14-godišnje djevojćice, u jednom mediju je objavljen opis ponašanja koje je prethodilo silovanju, izneseni su detalji o naćinu silovanja, a pritom je vijest povezana s prethodno objavljenom viješću u kojoj se navodi da je ųrtva kći bogatog poduzetnika i da su je vřšnjaci ucjenjivali. Iako identitet ųrtve nije otkriven, na taj je naćin povećana mogućnost da djevojćica bude prepoznata u svojoj okolini, odnosno da neposredna okolina, koja je donekle upoznata sa slućajem, dozna i neugodne detalje koje inaće ne bi doznala. Takav naćin izvještavanja stigmatizira ųrtvu te na općoj razini moće pridonijeti odvraćanju od prijavljivanja seksualnog nasilja u budućim slućajevima zbog straha od medijskog izlaganja.

Potpuno zanemarivanje pravila profesije uoćili smo u mnogim medijima prilikom izvještavanja **o obiteljskim tragedijama, samoubojstvu roditelja koji je sa sobom u smrt odveo i dijete, ubojstvu roditelja i pogibiji djece**. Na naslovnim stranicama gotovo svih tiskanih medija i na svim portalima bile su objavljene slike djece poginule u nesrećama, a koje su novinari pronašli na društvenim mrežama i objavili, ćesto bez suglasnosti roditelja ili skrbnika. U *online* izdanju jednog dnevnog lista objavljena je i videosnimka s mjesta teške prometne nesreće na kojoj se vidi mrtvo tijelo stradale djevojćice umotano u crnu vre-

ću i položeno na cesti. Takve objave duboko uznemiruju osobe iz neposrednog djetetovog okruženja, naročito djecu, braću i sestre, prijatelje iz razreda.

Također se u vijestima o poginulim ili ubijenim roditeljima, uz navođenje njihovih punih imena, objavljuju podaci iz privatnog i intimnog života djece, što je nepotrebno i nedopustivo te može nanijeti veliku štetu djeci jer informacije dugi niz godina ostaju široko dostupne. Primjerice, djeca čiji je otac ubijen prije deset godina i danas mogu, kad u tražilicu upišu njegovo ime, na internetu pročitati pojedinosti o intimnom životu i bračnim problemima svojih roditelja pa i zlobne komentare ispod teksta, a do tih podataka mogu doći i sva djeca iz njihova okruženja.

Pravobraniteljica za djecu organizirala je **radionicu za novinare i urednike „Zaštita privatnosti djece u medijima: pravni okvir — psihološki i etički aspekti — praksa“** želeći ih upoznati s propisima i smjernicama o zaštiti privatnosti djece i potaknuti da u svome radu uvijek slijede načelo zaštite najboljeg interesa djeteta. Uvodna izlaganja održale su pravobraniteljica Ivana Milas Klarić, koja je dala pregled propisa i nadležnosti institucija i tijela i podsjetila na svoje preporuke o zaštiti djece u medijima, te njezina zamjenica Maja Gabelica Šupljika koja je objasnila psihološke posljedice medijskoga izlaganja djeteta. Novinar i urednik Trpimir Matasović, dugogodišnji član i bivši predsjednik Novinarskog vijeća časti, predstavio je Kodeks časti hrvatskih novinara te način rada NVČ-a. Desetak novinarki i urednica koje su sudjelovale u radionici ocijenile su je uspješnom i izrazile potrebu za takvim oblicima rada ubuduće, s konkretnim praktičnim primjerima i razmjenom iskustava i stajališta među kolegama. Predložile su da se za novinare i urednike izrade publikacije-podsjetnici na propise, pravila i profesionalne standarde u izvještavanju o djeci, ali i da se u buduće radionice uključe i roditelji i nastavnici koji imaju važnu ulogu u zaštiti prava djece. Ti su prijedlozi koristan putokaz za sve udruge i organizacije koje se bave zaštitom novinarske profesije kroz njegovanje visokih profesionalnih standarda, čime se ujedno štite i prava i interesi djece.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima: Osiguranje zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja odnosi se na televiziju, ali sve više i na usluge koje su dostupne na zahtjev putem drugih platformi. U zaštiti prava djece **u elektroničkim medijima** osobito je važna uloga Vijeća i Agencije za elektroničke medije koji nadziru primjenu Zakona o elektroničkim medijima i Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima te sankcioniraju kršenja propisa.

U prošloj godini primili smo 39 pritužbi na sadržaje u medijima, od kojih se 36 odnosilo na objave u elektroničkim medijima, uglavnom na televiziji (najviše HRT, zatim RTL te Nova TV) te tri na objave u tiskanim medijima. Prijavitelji često ističu da ih najviše pogađaju propusti na HRT-u, kao javnom servisu, jer od njega očekuje višu razinu odgovornosti u poštovanju propisa i najviših profesionalnih standarda. Većinom se javljaju pravobraniteljici kad ne znaju kome bi se obratili i nije im poznata nadležnost Vijeća za elektroničke medije, ali i kad su nezadovoljni izostankom reakcije na njihove pritužbe službama za gledatelje pojedinih TV nakladnika. Neki ponajprije žele podijeliti svoja kritička razmišljanja o medijskim sadržajima i zanima ih stajalište pravobraniteljice o tim pitanjima, a neki, pogrešno razumijevajući nadležnost pravobraniteljice, izričito od nje zahtijevaju da „zabrani“ objavu određenih sadržaja i „sankcionira“ odgovorne, odnosno pozivaju je na odgovornost što to već nije učinila.

Nisu sve pritužbe bile utemeljene, ali one uglavnom ukazuju na osjetljivost na pojedine sadržaje koje gledatelji smatraju štetnima za djecu. Upozoravaju na previše nasilja u igranim filmovima i serijama na televiziji i njihove neprimjerene dobne oznake, na to da se označeni sadržaji štetni za djecu prikazuju cijeloga dana (npr. Big Brother) te da nema „sigurne zone za djecu“, odnosno „štićenoga vremena“ (prije je to bilo od 7 do 21 sat) u kojem djeca ne bi bila izložena scenama gruboga nasilja, seksa ili vulgarnom rječniku, kao ni agresivnim reklamama (za lijekove, sredstva za mršavljenje, pivo itd.). Primili smo više prijava koje upozoravaju na neprimjerene i uznemirujuće prizore nasilja u najavama različitih igranih filmova i serija. Osam prijava odnosilo se na razne promidžbene kampanje i reklame, uključujući i teletekst, a tri na sadržaje namijenjene djeci koje prijavitelji smatraju neprimjerenima (na Mini TV-u, RTL Kockici i HTV-u).

Od svega toga Vijeću za elektroničke medije uputili smo 12 prijava, u dva slučaja uputili smo upozorenje nakladniku, a u vezi s pritužbama na teletekst i reklamiranje piva, zbog teškoća u tumačenju i primjeni propisa, obratili smo se Ministarstvu kulture, Ministarstvu zdravlja te Ministarstvu poljoprivrede. Za gotovo sve prijave VEM je procijenio da ne predstavljaju kršenje propisa, u dva slučaja pritužba je djelomično prihvaćena, a u potpunosti je prihvaćena preporuka pravobraniteljice o potrebi provođenja ciljanog nadzora nad sadržajem najava na televiziji. Uputili smo VEM-u i preporuku o potrebi nadzora

nad primjenom odredbi Zakona o elektroničkim medijima u dijelu kojim se regulira oglašavanje alkoholnih pića, s obzirom na agresivno reklamiranje piva na televiziji.⁶⁶

Vijeće za elektroničke medije primilo je u 2015. godini 31 pritužbu građana o kršenju prava djece te je na temelju pritužbi i redovitog nadzora pokrenulo 12 postupaka, koji su rezultirali izricanjem šest upozorenja (četiri HRT-u i jedno RTL-u - zbog prikazivanja igranog filma bez programske oznake i u neprimjerenom terminu - te Novoj TV zbog isticanja kulta tijela u sadržaju teletgovine emitiranom za vrijeme programa za djecu), jedne opomene (RTL-u zbog vrijeđanja i omalovažavanja maloljetnika u emisiji X Factor) i jednog prekršajnog naloga (RTL-u za Big Brother).

Slijedom učestalih pritužbi na **neprimjerene sadržaje najava** pojedinih serija i filmova koje se emitiraju na televiziji (HTV, RTL i drugi) tijekom cijeloga dana i u sklopu emisija koje prate djeca, pravobraniteljica je upozorila VEM na moguće kršenje Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. U najavama su često istaknute scene gruboga fizičkog nasilja, ubojstava, seksa, kao i vulgarni rječnik, psovke i drugi uznemirujući prizori, iako propisi obvezuju nakladnike da osobitu pažnju posvete tome da se u najavama ne prikazuju prizori koji mogu naštetiti djeci. Neprimjereni prizori često se pojavljuju posve neočekivano, na primjer, u bloku reklama, te roditelji ne mogu reagirati na vrijeme. Osim toga, ima situacija u kojima roditelj ne može birati sadržaje, na primjer, kad se televizor nalazi u nekom javnom prostoru, u čekaonici zdravstvene ambulante ili u bolnici, gdje djeca borave s roditeljima određeno vrijeme. Pažljiv izbor sadržaja koji se uključuje u najave programa osobito se očekuje od javne televizije. Pritom potencijalnu štetnost sadržaja valja procjenjivati iz perspektive djeteta, primjerice onoga koje ima između 5 i 11 godina jer je ta populacija ranjivija. VEM-u smo preporučili da u određenom vremenskom intervalu ciljano nadzire sadržaje najava igranih filmova i serija televizijskih nakladnika, osobito s obzirom na količinu prikazanoga nasilja, vulgarnosti i drugih sadržaja koji bi mogli naštetiti mlađoj djeci, a on je početkom 2016. prihvatio našu preporuku.

U jesen 2015. VEM je, u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, započeo **Kampanju „Birajmo što gledamo“** usmjerenu na jačanje medijske pismenosti roditelja. U sklopu kampanje na televizijama je emitirano tri spota provokativnog sadržaja koji su prikazali tri aspekta negativnog utjecaja medija na djecu (nasilje, vulgarizmi i iskrivljena slika o sebi), a osmišljeni su tako da kod roditelja pobude osjećaj odgovornosti i spremnost da se više angažiraju u izboru medijskih sadržaja za svoju djecu. Kampanja je osobito usmjerena na zaštitu dobrobiti djece mlađe od 10 godina, kad su izrazito podložna negativnim utjecajima i ranjiva te ističe odgovornost roditelja za razvoj djetetovih sposobnosti snalaženja u svijetu medija. No, odgovornost postoji i s one druge strane, a neke nespretnosti u provođenju kampanje pokazale su da ni urednici u medijima nisu dovoljno upućeni u pitanja zaštite interesa djece u medijima.

Uz ovakvu kampanju potrebno je ponuditi i stvarnu podršku roditeljima u medijskome odgoju, budući da sami u tome nemaju dovoljno iskustava. VEM je najavio kako priprema *Preporuke za sigurno korištenje medija* u čiju su izradu uključeni stručnjaci koji se bave djecom, medijski stručnjaci i razvojni psiholozi. Preporuke bi trebale poslužiti urednicima za kvalitetnije biranje i kategoriziranje sadržaja, ali i roditeljima u odabiru primjerenog programa za djecu. VEM najavljuje i pokretanje internetskog portala za medijsku pismenost koji će ostvariti u suradnji s UNICEF-om i drugim partnerima, a koji će biti namijenjen roditeljima, a još više nastavnicima kao pomoć u razvoju medijske pismenosti djece.

Kampanja i potpora medijskoj pismenosti vrijedne su inicijative, ali to ne može zamijeniti kvalitetnu regulativu u ovom području niti smije poslužiti kao izgovor za potpuno prebacivanje odgovornosti za medijske sadržaje kojima su djeca izložena, na roditelje.

Medijski propisi — Naša nastojanja da se isprave nedosljednosti i pojača zaštita djece u propisima koji se odnose na elektroničke medije u prošloj godini, nažalost, nisu bila uspješna.

Početkom 2015. Vijeće za elektroničke medije iniciralo je izradu novog **Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima**. Pravobraniteljica za djecu uključila se u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te je VEM-u dostavila prijedloge: da se pojača zaštita djece u oglašavanju i da se spriječi emitiranje reklama za alkoholna pića u sklopu programa namijenjenih djeci; da se propiše kako se Pravilnik odnosi i na teletekst, a kako bi se omogućila primjena zakonskih ograničenja za reklame sa-

66 O tome više u poglavljima Neprimjereno oglašavanje i Preporuke pravobraniteljice za djecu.

držaja neprimjerenih za djecu (tarot, kladenje, proricanje budućnosti, gatanje, erotski i pornografski sadržaji); usprotivili smo se ukidanju vremenske zaštite za sadržaje s dobnom oznakom 12 te smo predložili da se granica za njih pomakne na 20 sati, a za filmove s oznakom 15 na 21 sat. Svi naši prijedlozi su odbačeni. (*Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* NN 28/15.)

Odbacivanje prijedloga pravobraniteljice da se programski sadržaji s dobnom oznakom 12 emitiraju isključivo nakon 20 sati, a oni s oznakom 15 nakon 21 sat, VEM je obrazložio time da se u izradi novog Pravilnika polazi od europske prakse u kojoj „najbolje rezultate u zaštiti maloljetnika od potencijalno štetnih sadržaja imaju one zemlje koje kategorizaciji sadržaja pristupaju manje normirano“, a istodobno „više rade na edukaciji i medijskoj pismenosti“. Smatramo da aktualni Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, u dijelu zaštite djece mlađe školske dobi (koja su često sama kod kuće), predstavlja korak nazad u odnosu na stari Pravilnik jer omogućuje da se filmovi neprimjereni djeci mlađoj od 12 godina prikazuju tijekom cijelog dana. Pritužbe koje primamo pokazuju da roditelji s pravom očekuju da se sadržaji s prizorima pretjeranoga nasilja, vulgarnosti ili seksa prikazuju u večernjim terminima, kad su i oni pred ekranima te bi mogli osigurati primjereniji izbor TV-programa za mlađu djecu. Dobro je, pak, to što je novi Pravilnik uveo obvezu zvučnog upozorenja koje prethodi štetnim sadržajima.

U proteklom razdoblju nije postignut napredak u regulaciji **oglašavanja na teletekstu**, unatoč višekratnim upozorenjima i prijedlozima upućenim VEM-u i Ministarstvu kulture te televizijski nakladnici (HRT, RTL TV, i Nova TV) na teletekstu redovito objavljuju reklame sadržaja neprimjerenih za djecu (tarot, kladenje, proricanje budućnosti, gatanje, erotski i pornografski sadržaji), čije objavljivanje inače nije dopušteno u televizijskim programima tijekom dana. Nadležna tijela ne pokazuju spremnost za rješavanje tog problema. Stoga je pravobraniteljica uputila Ministarstvu kulture inicijativu za izmjenu Zakona o elektroničkim medijima (NN 153/09., 84/11., 94/13.) te zatražila da se njime izrijekom obuhvati i teletekst te da se on uskladi sa Zakonom o medijima (NN 59/04.). Ministarstvo kulture odgovorilo je da neće ići u parcijalne izmjene Zakona o elektroničkim medijima te je navelo kako je u tijeku proces rasprave o novoj nacionalnoj medijskoj politici na temelju koje će se Vladi RH, a potom i Hrvatskome saboru uputiti „izmjene zakonskog paketa posvećenog medijima“. Medijska politika, međutim, nije donesena.

Kvalitetni sadržaji za djecu i pravo na pristup informacijama primjerenim djeci — za veliki broj djece televizija je važan izvor spoznaja o svijetu od rane dobi. Država je dužna osigurati da se djeci ponude kvalitetni sadržaji prilagođeni potrebama i interesima djece različitih dobi, važni za njihov razvoj i dobrobit, na njihovom materinskom jeziku, koji odražavaju njihovu kulturu i životno iskustvo te ih upoznaju i s kulturama drugih. Također se zahtijeva da ovi sadržaji budu djeci raspoloživi putem različitih platformi (računala, mobitela itd.). I Nacionalna strategija za prava djece u RH od 2014. do 2020. ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu, osobito u području prava djece na sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena.

Vijeće za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade. U 2015. nakladnicima televizije, radija i elektroničkih publikacija dodijeljeno ukupno 2.538.701 kuna (od toga 1.087.502 nakladnicima televizije) za različite sadržaje namijenjene djeci, učenicima i studentima, što je znatno manje nego u 2014., kad je za to izdvojeno 3.651.752 kuna. Iz VEM-a donajemo da su u 2015. nakladnici u manjem broju aplicirali za ta sredstva (prijavljene su 83 emisije, a prethodne godine 101 emisija).

Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji propisana je obveza HRT-a da, u sklopu usluga javnog servisa, „proizvodi, suproizvodi i objavljuje“ sadržaje za različite dobne skupine djece, uključujući sadržaje za djecu na jezicima nacionalnih manjina te prilagodbu sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha. Stoga smo od HRT-a zatražili da nas izvijesti o programima za djecu i mlade emitiranim u 2015. na Hrvatskoj televiziji i Hrvatskome radiju uključujući i regionalne kanale HR-a. Iz detaljnog izvješća (na 484 stranice) proizlazi da je tijekom cijele godine emitirano gotovo 2500 sati programa za djecu (149.930 minuta) ili prosječno 6,85 sati dnevno, od čega 80,9% na televiziji, najčešće na HTV2. U ukupno emitiranom programu za djecu i mlade 55,45% čini igrani program, 34,92% obrazovni, 4,07% zabavni sadržaji za djecu, 2,41% religija za mlade, 2,17% umjetnost i kultura za djecu, a preostali dio čine glazba te znanost za djecu. Kad se posebno gleda radijski program za djecu omjer je malo drukčiji pa 54,87% programa čini obrazovni, 24% igrani, a 18% zabavni program. Sam HTV

na svoja četiri programa djeci i mladima je nudio u prosjeku 5,54 sata dnevno (ukupno 121.346 minute ili oko 2022 sata) pri čemu 40% čini animirani program, što je po svim istraživanjima sadržaj koji djeca najradije gledaju.

U 2015. je samo jedna dječja emisija („Laboratorij na kraju svemira: Obojano cvijeće“) bila popraćena **audiodeskripcijom** za djecu s oštećenjem vida, a nema podataka o emisijama prilagođenima djeci s oštećenjem sluha. U emisije namijenjene nacionalnim manjinama uključeni su i prilozi o djeci te su djeca i mladi, pripadnici nacionalnih manjina, govorili na svojim jezicima o školovanju i raznim aktivnostima kojima se bave u slobodno vrijeme. Takvih je priloga bilo najviše u emisijama „Prizma“ na HTV1 i „Multikultura“ na HR1 te u specijaliziranim emisijama regionalnih radijskih programa, a u njima su se mogle čuti izjave djece i mladih na njihovim materinskim jezicima: albanskom, češkom, mađarskom, slovačkom, romskom, rusinskom, srpskom, talijanskom i drugima. Osobito je vrijedno omogućiti da romska djeca čuju svoj jezik u medijima, što je još uvijek rijetkost, pogotovo kad je riječ o sadržajima za djecu.

HRT je uz pomoć UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku u 2016. godini pokrenuo **portal i mobilnu aplikaciju Juhuhu** koja nudi sadržaje za djecu u dobi 3-6 i 7-11 godina, koji su kreirani u suradnji s razvojnim psiholozima, a uključuje i sadržaje s audiodeskripcijom te emisije sinkronizirane na dva romska jezika (*romani chib* i *bajaški*) kojima se služe Romi u Hrvatskoj. Zasad su na romskim jezicima dostupne po tri epizode „TV vrtića“ i lutkarske serije za djecu „Tajni dnevnik patke Matilde“. Portal donosi i upute za roditelje i odgojitelje te učitelje za zajedničko gledanje ovih sadržaja s djecom, a u suradnji s UNICEF-om i te su upute prevedene na romske jezike. Smatramo da bi takvih primjera trebalo biti više uključujući i produkciju originalnih sadržaja na romskom jeziku koji će se sinkronizirati na hrvatski.

Koliko god ova inicijativa bila pohvalna, ona ne može zamijeniti niti nadomjestiti obveze HRT-a u linearnom emitiranju programa za djecu, tj. na klasičnoj televiziji, gdje se očekuje odgovarajući omjer obrazovnih, zabavnih te informativnih emisija za djecu svih dobni skupina, kao i visoka kvaliteta sadržaja koji će privući mladu publiku. Kvalitetan dječji program treba nam i na televiziji i na webu. Nažalost, program za djecu tijekom godine uglavnom nije bio na odgovarajući način prezentiran, naročito na HTV-u, pa za mnoge od spomenutih emisija znaju samo pasionirani gledatelji i slušatelji. Redovito i detaljno informiranje u atraktivnim terminima o emisijama za djecu i mlade nužno je ako se želi privući publika. Postotak gledanosti/slušanosti, barem na HRT-u, ne bi smio biti odlučujući kriterij za ukidanje nekog vrijednog sadržaja za djecu, već poticaj za poboljšanje kvalitete.

Neobično je da stručnjaci, a ni mediji, ne pokazuju zanimanje za ovu temu pa nedostaje kontinuirano stručno i kritičko praćenje i **vrednovanje medijskih sadržaja za djecu** od strane pedagoga, psihologa i medijskih stručnjaka te su rijetki stručni i popularni članci o ovoj temi koji bi mogli poslužiti kao smjerokaz medijskim profesionalcima, roditeljima, učiteljima.

Medijska pismenost kao pravo svakog djeteta - Djetetovo pravo na pristup informacijama koje su važne za njegovu dobrobit i pravo na sudjelovanje u medijima podrazumijeva i razvoj **medijske pismenosti** na svim razinama odgoja i obrazovanja, napose u obveznom školovanju. Ovaj cilj ugrađen je u Strategiju znanosti obrazovanja i tehnologije, a svakako bi trebao naći mjesto i u budućoj medijskoj politici RH. Programi razvoja medijske pismenosti trebaju omogućiti djeci razumijevanje načina funkcioniranja medija, kritički pristup medijskim sadržajima, stjecanje vještina digitalne pismenosti te osposobljavanje za korištenje i vlastito stvaranje pozitivnih sadržaja u medijima. To nije zadaća samo odgojno-obrazovnog sustava jer veliku ulogu imaju i državna tijela, ministarstva i agencije, pružatelji audiovizualnih usluga, telekomunikacijske tvrtke, institucije u području kulture, lokalna zajednica, centri za obitelj, djecu i mlade, mediji, organizacije civilnog društva i drugi. Osobito bi telekomunikacijske tvrtke i pružatelji audiovizualnih usluga trebali proaktivno djelovati u zaštiti djece, proizvoditi kvalitetne multi-medijske obrazovne sadržaje i educirati korisnike, štiti njihove osobne podatke te suzbijati negativne, nasilne sadržaje i govor mržnje.

U svojim prijedlozima za donošenje **medijske politike RH**⁶⁷ pravobraniteljica za djecu istaknula je da su važna načela za razvoj medijske i informacijske pismenosti djece i mladih **dostupnost, sigurnost i sud-**

67 Predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovala je u radu radne skupine Ministarstva kulture čiji je cilj bio priprema Nacrta prijedloga medijske politike RH, uključivši se u rad triju tematskih skupina: za Hrvatsku radioteleviziju, za pravna i regulacijska pitanja te za medijsko obrazovanje. Tematskoj skupini za medijsko obrazovanje podneseni su pisani prijedlozi pravobraniteljice za djecu.

jelovanje. Ostvarenje tog cilja zahtijeva i formalno i neformalno medijsko obrazovanje i djece i odraslih, osobito roditelja i profesionalaca koji rade s djecom te medijskih djelatnika:

1. Medijsko obrazovanje na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava znači uvođenje ovih sadržaja od dječjeg vrtića (predškole), obvezne sadržaje u osnovnoj i srednjoj školi te izborne i fakultativne sadržaje (u okviru jednog ili više predmeta, modula, školskih projekata i slično). To zahtijeva obrazovanje odgojitelja, učitelja i nastavnika za provedbu programa medijskog obrazovanja, kako u inicijalnom obrazovanju tako i u kasnijem stručnom usavršavanju, što uključuje i osposobljavanje za stvaranje medijskih sadržaja za djecu i s djecom. Kao stručni temelj ovih programa nužno je poticanje istraživanja u području razvoja medijske pismenosti i medija za djecu, na sveučilištu i u znanstvenim institucijama (*istraživačko-razvojni centri za djecu i medije*).

2. Kontinuirano obrazovanje medijskih djelatnika (novinari, filmski autori, producenti), tijekom studija i kasnije uz rad, o medijskim pravima djece i medijskom komuniciranju s djecom - osim propisa o zaštiti privatnosti i zaštiti djece od štetnih sadržaja, medijski djelatnici trebaju upoznati i profesionalne smjernice za izvještavanje o djeci kojima se **potiče uključivanje djece** iz različitih socijalnih i kulturnih okruženja, djece s teškoćama u razvoju, djece pripadnika nacionalnih manjina, kojima se **izbjegava** stvaranje simplificirane slike o djeci u medijima (kao žrtve nesreća, nasilja, bolesti ili siromaštva i objekta sažaljenja ili, s druge strane, kao bezobzirnih počinitelja nasilja), kao i rodnih, etničkih i drugih stereotipa. Autori medijskih sadržaja za djecu trebaju biti osposobljeni za medijsko komuniciranje s djecom, poznavati obilježja kvalitetnih sadržaja za djecu prilagođenih različitim dobnim skupinama, poznavati i razvojne karakteristike dobi, kao i smjernice za zaštitu djece koja sudjeluju u stvaranju tih sadržaja.

3. Neformalno medijsko obrazovanje djece i mladih te roditelja valja razvijati pružanjem potpore školskim i izvanškolskim novinarskim, radijskim i filmskim društinama i klubovima, različitim oblicima edukacije za rad s djecom za voditelje medijskih druština i klubova, podrškom organiziranju smotri i festivala dječjeg medijskog stvaralaštva. U lokalnoj zajednici, u suradnji sa školama i udrugama, provoditi programe medijskog obrazovanja za roditelje usmjerene na dječja medijska prava.

Dječje stvaralaštvo u medijima - Ured pravobraniteljice za djecu, također, u skladu sa svojim mogućnostima potiče dječje stvaralaštvo u medijima. Kontinuirano surađuje s Hrvatskim filmskim savezom (HFS) u pripremi i realizaciji Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece. U suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima sudjeluje u organizaciji Festivala o pravima djece te surađuje s Internacionalnim festivalom animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI u dodjeli nagrade Plavi VAFI za film koji promiče dječja prava.

4.5 DJECA U POKRETU

Pravobraniteljica za djecu u Republici Hrvatskoj već se niz godina bavi problematikom zaštite djece u migracijama, osobito djece stranih državljana bez pratnje odraslih. Od 2013., zbog ratnih događanja na Bliskom Istoku i u Sjevernoj Africi pratimo i promičemo zaštitu prava djece izbjeglica/migranata, u suradnji s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu (ENOC).

Vladi RH smo u srpnju 2015. uputili obavijest o Otvorenom pismu ENOC-a, upućenom svim nacionalnim vladama, Europskoj uniji i međunarodnoj zajednici, u povodu učestalih stradanja djece na Sredozemnom moru te zatražili izvješće o nacionalnim, europskim i međunarodnim aktivnostima u koje je uključena Republika Hrvatska te o daljnjim planovima, posebice u vezi s djecom izbjeglicama.

U kolovozu 2015. obratili smo se ministru unutarnjih poslova s preporukom da se u okviru resora MUP-a poduzmu aktivnosti i potrebne mjere kako bi naša država prihvatila djecu izbjeglice koja će pomoć zatražiti na našim granicama. U novoj preporuci pravobraniteljice za djecu od 19. rujna 2015. upućenoj MUP-u, naglasili smo nužnost postavljanja skrbnika djeci bez pratnje, usprotivili se zadržavanju i smještavanju djece u *detencijske* centre zajedno s odraslim osobama (suprotno odredbama Konvencije o pravima djeteta) i zatražili da se pokušaju osigurati odgovarajući uvjeti smještaja u skladu s međunarodnim standardima. Preporučili smo pažljivo postupanje s djecom i pružanje pomoći u ostvarenju osnovnih prava i najboljeg interesa djece koja dođu u RH, kako one s roditeljima tako i one bez pratnje, te da se posebna pozornost posveti djeci koja dolaze bez pratnje roditelja ili su odvojena od obi-

telji, kako ne bi postala žrtve iskorištavanja dječjeg rada, seksualnog iskorištavanja i trgovine ljudima. Informacije o stanju prava djece razmjenjivali smo s pučkom pravobraniteljicom i predstavnicima civilnog društva (Centrom za mirovne studije, udrugom RODA, UNHCR, UNICEF).

Posjetima tranzitnim centrima (Opatovac i Slavonski Brod) od početka prihvata i smještaja izbjeglica u Hrvatskoj (**Opatovac** 24. rujna i 27. listopada 2015., **Slavonski Brod** 3. studenoga 2015. i 19. veljače 2016.), pratili smo provedbu preporuka, odnosno rada državnih službi (MUP, MSPM) i humanitarnih organizacija u vezi s organizacijom i načinom prihvata i registracijom izbjeglica, pružanjem zdravstvenih usluga i smještaja u ustanovu (ambulantu ili bolnicu), opskrbom odjećom, obućom, higijenskim potrepštinama, prehranom i uvjetima smještaja (šatori, kontejneri, sanitarni čvorovi) tijekom kratkotrajnog boravka u centru. Unatoč iznimno naglom dolasku velikog broja migranata/izbjeglica u zemlju na ruti prolaska, Republika Hrvatska je spremno organizirala prihvata i zbrinjavanje prema svojim mogućnostima, uz zamjetno unapređivanje organizacije prihvata i smještaja migranata/izbjeglica tijekom vremena. Dodatni izazov bio je nastupanje hladnog vremena, što nije utjecalo na smanjenje broja migranata već je značilo i potrebu prilagođavanja smještaja u prihvatnim/tranzitnim centrima zimskim uvjetima. To je zahtijevalo grijanje prostora smještaja, toplu vodu u sanitarnim čvorovima, dovoljno pokrivača i tople odjeće, postojanje odvojenih toaleta za žene i muškarce, kao i odvojenog prostora za spavanje. U pružanju pomoći i zaštiti djece migranata (medicinska pomoć, prehrana, smještaj, opremanje, azil), uz državne službe RH i MUP, aktivno su sudjelovale mnoge humanitarne organizacije (UNHCR, UNICEF, *Save the Children*, Crveni križ, IOM, *Terre des Homes*) čijim radom je koordinirao Hrvatski Crveni križ.

Pravobraniteljica za djecu je obišla prihvatno/tranzitne centre u Opatovcu i Slavonskom Brodu te je uočila da prihvatni/tranzitni centar u Slavonskom Brodu, izgrađen uz pomoć pripadnika Hrvatske vojske na temelju iskustva stečenog pri uspostavi i organizaciji tranzitnog centra u Opatovcu, omogućava smještaj većeg broja izbjeglica, u pravilu na 24 do 48 sati u četiri sektora. Po potrebi je moguć smještaj i više dana (grijani šatori, a za majke s djecom postavljeni su grijani stambeni kontejneri sa sanitarnim čvorom) predviđajući daljnje pristizanje izbjeglica i tijekom zimskog razdoblja iz Republike Srbije. Prihvatni centar je svojim položajem i prostorom zadovoljio potrebe sudionika koji pružaju pomoć i skrb se o izbjeglicama. Osigurane su medicinske ekipe te stacionar i dnevna bolnica. Uz suradnju humanitarnih udruga izbjeglice su dobile primjeren smještaj za vrijeme boravka u centru, uz naglasak na skrbi i pomoći djeci, majkama s djecom i trudnicama. Preporučili smo kontinuirano praćenje potreba i skrb o djeci te reagiranje na sve dojave o sumnji na ugrožavanje dobrobiti djeteta. Zbog kratkog vremena boravka migranata u centru preporučeni rad s djecom nije bilo moguće u cijelosti provesti, osim pružanja medicinske pomoći.

U vezi s ovim pitanjima nastavili smo aktivnosti unutar ENOC-a i Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), budući da je druga polovica 2015. godine bila obilježena putovanjem velikog broja izbjeglica iz Sirije, Afganistana, Pakistana i drugih zemalja, preko država jugoistočne Europe. Prilikom održavanja Generalne skupštine ENOC-a u rujnu 2015. godine, osnovana je Radna skupina (*Taskforce Children on the Move*) za praćenje zaštite djece, od trenutka njihova ulaska u Europu i kretanja kroz europske zemlje, do konačnog odredišta (zemlje u kojoj će zatražiti azil).⁶⁸ Osobita pozornost usmjerena je na novu rutu prolaska migranata morem od Turske do Grčke i dalje kopnom preko Makedonije, Bugarske, Srbije, Mađarske, Hrvatske, Austrije, Slovenije, do Njemačke i Švedske kao odredišnih zemalja za većinu migranata. Istovremeno je putem pisane izjave izražen stav o zabrinutosti za prava djece u pokretu (*ENOC Statement on 'Children on the move'*, 2015.), link <http://enoc.eu>.⁶⁹

Imajući saznanja o uvjetima prihvata i skrbi pri kretanju migranata u pojedinim zemljama, ENOC smatra kako djeca, kao izrazito ranjiva skupina u tim okolnostima, trebaju posebnu zaštitu i pomoć. Na temelju prikupljenih podataka uočeno je da su djeca u pokretu u Europi izložena sigurnosnom riziku, uključujući trgovinu djecom, nasilju, bolestima, mogućnosti da ostanu bez državljanstva i da budu odvojena od roditelja pa i da izgube život. Stoga su pozvane sve države koje se suoče s djecom u pokre-

⁶⁸ U Radnoj skupini su članovi ENOC-a iz Nizozemske, Švedske, Flandrije i Valonije (regije u Belgiji), Hrvatske, Engleske, Grčke, Italije, Malte, Poljske i Katalonije.

⁶⁹ Ova aktivnost mreže ombudsmana nadovezuje se na prijašnje višegodišnje praćenje i poduzimanje mjera za zaštitu maloljetnika bez pratnje (*Action Plan on unaccompanied Minors 2010-2014*)

tu, s prатnjom ili bez prатnje bližnjih, na primjenu svih mogućnosti za pružanje potpune zaštite i pomoći djeci migrantima, imajući u vidu prava djece koja su se sve zemlje obvezale pružiti onima koji traže pomoć, prihvaćanjem Konvencije o pravima djeteta i temeljnih načela Konvencije (nediskriminacije, najboljeg interesa djeteta, prava na život i razvoj te prava da se čuje glas djeteta).⁷⁰

U listopadu 2015. na Tematskoj sjednici CRONSEE-a održanoj u Osijeku, bilo je riječi o aktualnoj izbjegličkoj krizi te aktivnostima i iskustvima pravobraniteljskih institucija u vezi s time, kao i o djelovanju organizacije *Save the Children International* (SCI), koja je posebno aktivna u području zaštite prava djece u migracijama. Sudionici sastanka suglasili su se da su djeca najranjivija i najugroženija skupina u izbjegličkoj krizi te upozorili na nedovoljnu koordinaciju aktivnosti država kroz koje izbjeglice putuju. Zaključili su kako je potrebno uložiti najveće moguće napore upravo u zaštiti djece te stoga preporučiti državama članicama na ruti kretanja izbjeglica bolju razmjenu informacija i koordinaciju u brizi o pravima i potrebama izbjeglica te pravovremenoj pomoći i zaštiti djece.

U trenutku podnošenja ovoga izvješća, nakon zatvaranja tzv. *balkanske rute*, u tranzitnom centru u Slavanskom Brodu više nema novog priljeva izbjeglica. Ondje se sada nalaze izbjeglice čiji je status promijenjen u status stranaca, o čijim mogućim zahtjevima za azil se odlučuje, odnosno, ako ne podnesu zahtjev, vraća ih se u zemlju iz koje su došli u Republiku Hrvatsku.⁷¹

4.6 NAJBOLJI INTERES DJETETA (Godišnja konferencija i tematski sastanak mreže CRONSEE)

Pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske bila je tijekom 2015. godine koordinatorka rada Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe – CRONSEE). U sklopu tih aktivnosti organizirala je 28. svibnja 2015. u Zagrebu godišnju konferenciju mreže pod nazivom „Prava djeteta - između interesa roditelja i dužnosti države“, na kojoj su sudjelovali članovi mreže te pozvani inozemni i hrvatski izlagači i drugi sudionici. U drugom dijelu godine organizirala je 28. listopada 2015. u Osijeku i tematski sastanak, čije je središnja tema bio Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta i nove mogućnosti zaštite prava djeteta koje on donosi, aktualna izbjeglička kriza te aktivnosti i iskustva pravobraniteljskih institucija u vezi s time. Ove su aktivnosti rezultirale i izdavanjem publikacije pravobraniteljice za djecu „Zaštita najboljeg interesa djeteta - Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu jugoistočne Europe“, uz potporu *Save the Children*.⁷²

U nastavku navodimo zaključke s konferencije i tematskog sastanka kao zajednička stajališta pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe o zaštiti najboljeg interesa djeteta (Cjeloviti zaključci objavljeni su u zborniku „Zaštita najboljeg interesa djeteta“ i dostupni na www.dijete.hr).

Zaključci Godišnje konferencije CRONSEE-a „Prava djeteta - između interesa roditelja i dužnosti države“ (28. – 29. svibnja 2015. u Zagrebu)

1. Roditelji su prvi pozvani štititi najbolji interes djeteta te oni to najčešće i čine, ali su često, nažalost, i kršitelji prava djece onda kad vlastite interese stavljaju ispred potreba svoje djece. Neki roditelji i njihove udruge prenaplaćavaju pravo roditelja da odlučuju u ime djece, primjerice, kad su protiv cijepljenja ili transfuzije, čime krše djetetovo pravo na najveću moguću zaštitu zdravlja ili se protive uvođenju zdravstvenog i građanskog odgoja u škole te krše djetetovo pravo na pristup informacijama važnim za njegovu dobrobit. Roditelji to nekada čine zbog nedostatka roditeljskih kapaciteta.

⁷⁰ Uz poziv članica ENOC-a, priložen je i dokument pod naslovom „Ugrožena sigurnost i temeljna prava djece u pokretu“, koji sadržava detaljni izvještaj o problemima i prijedlog nužnih standarda zaštite djece migranata (First report of the ENOC Task Force on Children on the Move - Safety and fundamental rights at stake for children on the move), o kojem je pravobraniteljica za djecu u veljači 2016. obavijestila Vladu Republike Hrvatske i ministre pravosuđa i unutarnjih poslova, predsjednicu Kolindu Grabar Kitarović te hrvatske zastupnike u Europskom parlamentu. Tom prilikom izvijestila ih je i o vlastitim aktivnostima i zapažanjima tijekom obilazaka prihvatno/transzitnih centara u Opatovcu i Slavanskom Brodu, u kojima je posebno pratila način zaštite djece i skrbi o djeci izbjeglicama.

⁷¹ U vrijeme pisanja ovog izvješća sazvan je novi sastanak Radne skupine ENOC-a (*Taskforce Children on the Move*) o zaštiti djece u pokretu u Europi, koji će se održati početkom travnja u Sofiji.

⁷² Autori članaka u zborniku su domaći i inozemni stručnjaci za prava i zaštitu djeteta te druga područja: Peter Guran, Nevena Vučković Šahović, Aleksandra Galonja, Valentina Otmačić, Gordana Buljan Flander, Eva Andela Delale, Tamara Poljičanin, Paula Poretti i drugi.

Prema UN-ovom Odboru za prava djeteta, dječja prava nisu suprotstavljena interesima roditelja već su s njima komplementarna. Nerazumijevanje Konvencije o pravima djeteta dovodi nerijetko do nesporazuma i krivih tumačenja pa se mogu čuti stajališta o tome da se dječjim pravima daje prevelika važnost i da to, na neki način, remeti stabilnost obitelji. Javljaju se pokreti za zaštitu obitelji kao zajednice, kojoj se onda daje prednost u odnosu na zaštitu članova obitelji pa tako i zaštitu najboljeg interesa djeteta.

Debata Debatnog kluba Bušmani je pokazala kako snažno i uvjerljivo mogu djelovati zagovaratelji roditeljskoga prava na slobodu odgoja. Upravo ozbiljnost od zaoštavanja sukobljenosti s roditeljima pojačava obvezu i odgovornost svih institucija koje se bave zaštitom prava djece, a posebno ombudsmana, da ukažu na važnost jačanja svijesti roditelja o tome kada i kako svojim stavovima i odlukama zaista štiti djecu, a kada i na koji način zaista mogu ugroziti svoje dijete.

Zbog toga je potrebno:

- jačati svjesnost roditelja o tome da svojim stavom i svojim odlukama mogu zaštititi, ali i ugroziti svoje dijete;
 - redovito informirati roditelje o rizicima, opasnostima nekih njihovih odluka;
 - kontinuirano ih educirati o obvezi poštovanja djetetovih prava (uz objašnjavanje što to znači u konkretnim životnim situacijama) te o tome da najbolji interes djeteta mora imati prednost u svim postupanjima i odlukama koje se na njega odnose u javnoj i u privatnoj sferi.
2. Postojanje Trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, koji omogućuje djetetu podnošenje pritužbi u slučaju kada su njegova prava povrijeđena također pojačava važnost i obveznost poštovanja i ostvarivanja djetetovog prava i njegove dobrobiti. Zasad je 17 zemalja ratificiralo Treći fakultativni protokol.

Zbog toga je potrebno:

- potaknuti ratificiranje Trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi.
3. Sadržaj Općeg komentara br. 14 Odbora za prava djeteta kaže da najbolji djetetov interes treba imati prednost u svim postupanjima. Važno je razumjeti da je doista riječ o pravu koje proizvodi sasvim određene obveze za državu u različitim konkretnim situacijama, primjerice, prilikom razvoda roditelja, u zaštiti djetetovog zdravlja i slično, a posebno se pritom mora voditi računa o zaštiti ranjivih skupina, kao što su djeca s teškoćama u razvoju, pripadnici manjinskih skupina, siromašna djeca, djeca migranti (djeca u pokretu) i drugi. Nemoguće je unaprijed odrediti što je najbolji interes djeteta u najraznovrsnijim životnim situacijama niti predvidjeti svu raznolikost tih situacija pa je zbog toga nužno izraditi kriterije za procjenu najboljeg djetetovog interesa u svakoj situaciji ranjivosti. Također je nužno predvidjeti mehanizme kojima se osigurava da će djetetovo pravo iz čl. 3. Konvencije o pravima djeteta doista biti uzeto u obzir prilikom donošenja odluka koje ga se tiču.

Zbog toga je potrebno:

- prilikom donošenja odluka koje će utjecati na određeno dijete ili na svu djecu osigurati da proces donošenja odluka uključuje: procjenu mogućeg utjecaja, kao i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta/djece, uz objašnjenje što se u konkretnoj situaciji smatra najboljim interesom djeteta i na kojim se kriterijima temelji ta procjena, a obrazloženje odluke mora dokazati da je to djetetovo pravo doista uzeto u obzir;
- izraditi kriterije za procjenu najboljeg interesa djeteta koji će omogućiti da se u svakoj situaciji ranjivosti procijeni postojeći rizik koji je univerzalan i koji se odnosi na svako dijete, ali i eventualni rizik koji osobito ugrožava pojedinu djecu ili skupine djece;
- ustanoviti strukturu za prikupljanje informacija o različitim skupinama djece, to jest o potrebama svakog pojedinačnog djeteta, kako bi sustav mogao primjereno intervenirati i pružiti odgovarajuću pomoć svakom djetetu (priručnik za procjenu najboljeg interesa djece migranata, koji će objaviti organizacija Save the children, mogao bi biti dobar model i za druge skupine djece);
- osposobljavati donositelje odluka, koje će utjecati na određeno dijete ili na djecu općenito, za proces donošenja odluka koji mora sadržavati procjenu mogućeg utjecaja, kao i utvrđivanje

najboljeg interesa djeteta, a obrazloženje odluke mora dokazati da je to djetetovo pravo doista uzeto u obzir;

- u svakom pojedinačnom slučaju osigurati utvrđivanje činjenica, voditi računa o proteku vremena i osigurati potrebne kvalificirane profesionalce;
 - osposobljavati donositelje odluka koje će utjecati na određeno dijete ili na djecu općenito za takav proces donošenja odluka u kojem će se dosljedno poštovati pravo djeteta na to da njegov najbolji interes uvijek mora imati prednost.
4. Institucionalni smještaj djece, osobito u ranoj dobi, ostavlja izrazito negativne posljedice na dijete i njegov cjelokupni kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Riziku institucionalizacije osobito su izložena djeca s teškoćama u razvoju, koju često izdvajaju iz obitelji i smještaju u instituciju radi liječenja ili školovanja, umjesto da im se omogući da potrebne usluge i uvjete dobiju u mjestu stanovanja kako ih se ne bi nepotrebno odvajalo od roditelja. Zbog decentraliziranog financiranja postoje izrazite regionalne nejednakosti u mogućnosti pristupa djece s teškoćama u razvoju pojedinim uslugama.

Zbog toga je potrebno:

- jačati prevenciju smještanja djece u institucije i jačati kompetencije i kapacitete udomitelja za prijem djece koja, s obzirom na nepoticažno i ugrožavajuće iskustvo života u primarnoj obitelji, imaju potrebu za dodatnom psihosocijalnom podrškom i pomoći;
 - jamčiti financiranje određene razine usluga u svakoj lokalnoj sredini radi osiguravanja dostupnosti obiteljskog okruženja svakom djetetu neovisno o mjestu gdje živi i o socijalnom i ekonomskom statusu roditelja i njihovim kapacitetima.
5. Rašireno je roditeljsko manipuliranje djecom u konfliktnim razvodima, kad roditelj namjerno narušava odnos djeteta s drugim roditeljem nastojeći ga otuđiti od njega, a to je emocionalno zlostavljanje koje ozbiljno šteti djetetu. Država takvo ponašanje uglavnom propušta sankcionirati te ga i potkrepljuje odugovlačenjem donošenja odluka i rješenja. Pri tome se zloupotrebljava djetetovo pravo na izražavanje mišljenja, koje je ponekad rezultat roditeljskoga pritiska, a sustav i odugovlačenjem postupka i na druge načine često zapravo više štiti interese roditelja koji manipulira djetetom nego najbolji interes djeteta.

Protek vremena zbog dugotrajnih sudskih postupaka, višekratnih obrada, oklijevanja u određivanju vještačenja je i dalje najveća prijetnja ostvarivanju djetetovog prava.

Zbog toga je potrebno:

- da nadležne i izvršne institucije brže donose procjenu i odluku o svojoj reakciji kad roditelj nema kapaciteta ili je iz drugih razloga nedostupan i ne želi promijeniti svoje ponašanje;
 - jačati dostupnost i obuhvat roditelja obiteljskom medijacijom;
 - u proračunu osigurati sredstva za vještačenja roditelja i djece u početnim fazama manipulacije, s ciljem donošenja odluke kojom bi dijete na najbolji mogući način bilo zaštićeno; prema podacima u literaturi, zastoje u komunikaciji i sukob perzistira kod roditelja u 8-12% razvoda (što može biti osnova za planiranje mogućih troškova tzv. kombiniranog, psihologijsko-psihijatrijskog vještačenja).
6. Misli i osjećaji roditelja o vlastitom roditeljstvu odražavaju se na ponašanje prema djetetu, na kvalitetu odnosa roditelja i djeteta te na djetetov razvoj. Roditeljski stres negativno utječe na postupke roditelja, a istraživanje pokazuje da se roditelji koji kažnjavaju djecu osjećaju efikasnijima u svojoj odgojnoj ulozi, premda to ne znači da čine dobro djetetu.

Zbog toga je potrebno:

- pružati podršku roditeljima u razvoju preventivnih, poticajnih odgojnih postupaka, kao i u kritičnom sagledavanju vlastitoga postupanja;
- voditi računa o roditeljskom stresu, posebice vezanom uz njegovu radnu ulogu;
- educirati roditelje o tome da, ako se osjećaju učinkoviti i efikasni u svojim roditeljskim postupcima, to ne znači uvijek i da rade za dobrobit djeteta.

7. Zabrinjavajuća je tendencija da se cijepljenje tumači kao područje roditeljskoga izbora, a ne kao pravo djeteta. Zabrinjava i to što se u medijima davanjem pažnje pojedinim protivnicima cijepljenja, stvara lažni dojam da je i medicinska struka podijeljena u vezi s ovim pitanjima, što dodatno zbunjuje roditelje. Jedino visok obuhvat cijepljenjem može osigurati zaštitu od bolesti, a povratak ospica u nekim europskim zemljama, osim što upozorava na pad tog obuhvata, dodatno zabrinjava i zato što pritom najviše stradaju ranjive skupine.

Zbog toga je potrebno:

- kvalitetnije i cjelovito informirati o cijepljenju roditelje, kao i ravnatelje i zdravstvene voditelje u predškolskim ustanovama, u čemu važnu ulogu imaju pedijatri i stručnjaci iz javnog zdravstva;
- osigurati da odluka o eventualnoj promjeni modaliteta (s obveznog na modalitet koji ostavlja više prostora na izbor) bude donesena na temelju ozbiljnih, sveobuhvatnih i višegodišnjih studija i tek u trenutku kada se procijeni da bi eventualna promjena modaliteta osigurala visoki cjepni obuhvat, a nikako pod pritiskom roditelja;
- u raspravi o tome je li naše društvo postiglo razinu zrelosti koja ostavlja prostora i za eventualno uvođenje drugačijih modaliteta vezanih za obvezatnost cijepljenja, uvijek imati u vidu da je riječ prije svega o pravu djeteta, koje treba ostati besplatna usluga dostupna svakom djetetu.

Zaključci Tematskog sastanka CRONSEE-a „Treći fakultativni protokol – položaj/uloga pravobranitelja za djecu“ (28. listopada 2015. u Osijeku)

1. Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta omogućava djeci država koje su ga ratificirale podnošenje pritužbe UN-ovom Odboru za prava djeteta zbog kršenja njihovih prava kada nisu dobili odgovarajuću zaštitu na nacionalnoj razini. Protokol je stupio na snagu u travnju 2014. godine, a do dana održavanja ovog sastanka potpisalo ga je ukupno 50 država i ratificiralo 20 država (od članica mreže to su Albanija i Crna Gora). Republika Hrvatska je potpisala Protokol 27.12.2013., no nije ga ratificirala. Predstavnici CRONSEE-a su se suglasili da će nastaviti poticati vlade svojih zemalja da potpišu, odnosno ratificiraju Treći fakultativni protokol te da ga primjenjuju u skladu s najboljim interesom djeteta.

Zbog toga je potrebno da pravobraniteljske institucije:

- potiču Vlade članica mreže na ratifikaciju Trećeg fakultativnog protokola;
 - promiču i educiraju djecu i odrasle o dječjim pravima te načinima njihove zaštite pa tako i o Trećem fakultativnom protokolu;
 - potiču mogućnost ostvarivanja i pružanja besplatne pravne pomoći djeci;
 - razmotre načine suradnje s Odborom za prava djeteta i ujednačavanja prakse u slučajevima kada Odbor od pravobranitelja zatraži konzultaciju o konkretnoj pritužbi djeteta.
2. Druga je polovica 2015. godine obilježena putovanjem velikog broja izbjeglica iz Sirije, Afganistana, Pakistana i drugih zemalja, preko država jugoistočne Europe. Bilo je riječi o aktualnoj izbjegličkoj krizi te aktivnostima i iskustvima pravobraniteljskih institucija u vezi s time, kao i o djelovanju organizacije Save the Children International koja je posebno aktivna u području zaštite prava djece u migracijama. Sudionici sastanka suglasili su se da su djeca najranjivija i najugroženija skupina u izbjegličkoj krizi. Predstavnici ureda pravobranitelja za djecu iz država članica Mreže kroz koje izbjeglice putuju te predstavnici organizacije Save the Children International koji obilaze prihvatne centre su upozorili na nedovoljnu koordinaciju aktivnosti država kroz koje izbjeglice putuju.

Zbog toga je potrebno:

- da sve države suočene s ovim velikim problemom ulože najveće moguće napore upravo u zaštiti djece;
- preporučiti Vladama država članica CRONSEE mreže na ruti kretanja izbjeglica bolju razmjenu informacija i koordinaciju u brizi o pravima i potrebama izbjeglica te pravovremenoj pomoći i zaštiti djece.

4.7 STRATEGIJA VIJEĆA EUROPE O PRAVIMA DJETETA 2016. — 2021.

Pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske i njezina zamjenica članice su *Odbora stručnjaka za Strategiju Vijeća Europe o pravima djeteta 2016. — 2021.*, te su u 2014. i 2015. godini sudjelovale na sastancima Odbora koji su se održavali u Strasbourgu. Sudjelovale su u konzultacijama putem interneta u pripremi izvješća o implementaciji prethodne Strategije VE o pravima djeteta 2012. — 2015. te su u srpnju 2015. Sekretarijatu Odbora stručnjaka za Strategiju dostavile svoje prijedloge na tadašnji nacrt Strategije. Predložile su proširenje liste mjesta na kojima djeca trebaju biti sigurna, uključivanje djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i bolesne djece u poglavlje o ranjivim skupinama djece te poboljšanja u vezi sa sudjelovanjem djece u obiteljskim odlukama i obiteljskom životu. Sekretarijat je prihvatio prijedlog da se popis mjesta i područja na kojima djeca trebaju biti sigurna i zaštićena proširi dodavanjem sporta i slobodnog vremena.

U listopadu 2015. održan je treći, završni sastanak *Odbora stručnjaka* na kojem je dovršen konačni nacrt Strategije za prava djece 2016. — 2021., u kojem su identificirani:

- Osnovni izazovi vezani uz dječja prava u godinama koje dolaze,
- Prioritetna područja i aktivnosti za suočavanje s tim izazovima,
- Načini distribuiranja Strategije te transversalno i održivo partnerstvo i učinkovita komunikacija.

Naglašena je i važnost periodičnog evaluiranja Strategije, kako bi ju se moglo prilagođavati u skladu s aktualnim potrebama i revidirati nakon tri godine njezina provođenja.

Strategija će se temeljiti na četiri temeljna načela Konvencije o pravima djeteta te će sadržavati pet prioriteta područja:

1. Jednake mogućnosti za svu djecu,
2. Participacija sve djece,
3. Život bez nasilja za svu djecu,
4. Pristup pravosuđu za svu djecu,
5. Dječja prava u digitalnom okruženju.

Na samom sastanku smo obrazložili važnost uključivanja djece čiji su roditelji u zatvoru u dio strategije koji se odnosi na izazove vezane uz dječja prava, posebice u poglavlju Nejednakost i isključenost te inzistirali na tome, zbog procjene međunarodne mreže Children of prisoners Europe da je u Europi gotovo milijun takve djece. Očekujemo da će i zaštita prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom biti dio konačne verzije Strategije.

Predstavljena je i novopostavljena stranica Vijeća Europe o dječjim pravima <http://www.coe.int/en/web/children>. Osim toga, zemlje članice su pozvane na obilježavanje 18. studenoga kao Europskog dana zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te je predstavljen film „End child sex abuse“ (<http://www.coe.int/en/web/children/end-child-sex-abuse-day>).

Strategija Vijeća Europe o pravima djeteta 2016. - 2021. bit će, nakon što je prihvati Vijeće ministara Vijeća Europe, predstavljena na konferenciji visoke razine Vijeća Europe pod naslovom „Reaching the heights for the rights of the child, Council of Europe Strategy for the Rights of the Child, 2016 — 2021“, koja će se održati u Sofiji 5. i 6. travnja 2016.

Budući da će konferencija svoj puni smisao postići tek uz prisutnost ministara nadležnih za dječja prava i njihovu zaštitu, predsjednica Odjela za dječja prava Vijeća Europe Regina Jensdottir pozvala je na taj važan sastanak i ministricu socijalne politike i mladih Republike Hrvatske. Konferencija u Sofiji nastavlja se na Konferenciju Odrastanje uz prava djeteta, čiji je domaćin bila Hrvatska te je održana u Dubrovniku u ožujku 2014., koja je bila usmjerena na pregled Strategije Vijeća Europe za prava djeteta 2012. — 2015. na polovici programskog razdoblja te joj je cilj bio procijeniti napredak postignut tijekom prve dvije godine njezine provedbe. Upravo zbog toga, ministrica je pozvana da na neki način „preda palicu“ bugarskome domaćinu i govori o aktualnom stanju u području zaštite prava djeteta.

Preporuke pravobraniteljice za djecu

(138)

5

Na temelju odredbi Zakona o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica je ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. Ovim preporukama se institucijama, tijelima ili osobama ukazuje na potrebu postizanja više razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2015. uputili smo brojne preporuke (više od tisuću) koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta ili vezano uz pojedinačni predmet, a nadležnim tijelima uputili smo 70 preporuka, upozorenja, prijedloga i stajališta s ciljem unapređivanja zaštite prava veće grupe djece u Republici Hrvatskoj, i to u području: obrazovanja (34), zdravlja (7), pravosuđa (7), sigurnosti djece (6), zaštite ranjivih skupina djece (6), zaštite od diskriminacije (2), medija (2), socijalne skrbi (1), sporta (1) i zaštite imovinskih prava djece (1). Tri preporuke odnosile su se na ostala područja zaštite prava djece.

5.1 OBRAZOVANJE

Štrajk u osnovnim i srednjim školama

U vrijeme štrajka u odgojno-obrazovnim ustanovama pravobraniteljica je uputila preporuku Vladi RH, MZOS-u te Sindikatu hrvatskih učitelja i Nezavisnom sindikatu zaposlenih u srednjim školama, pozivajući ih da vode računa o zaštiti najboljeg interesa djece, kako ona ne bi ispaštala zbog njihovog konflikta i teškoća u postizanju dogovora. Ne osporavajući ustavno pravo odgojno-obrazovnih radnika na štrajk, upozorila je kako su mnoge zbunjujuće i kontradiktorne upute roditeljima i djeci (o dolasku ili nedolasku u školu, opravdavanju sati i sl.) prouzročile niz problema. Podsjetila je da je, radi zaštite učenika, prije svakog štrajka nužno pripremiti i usuglasiti planove postupanja za vrijeme štrajka i nakon njega, kako bi roditelji i djeca bili na vrijeme obaviješteni o pravima i obvezama učenika. To se naročito odnosi na prihvata učenika, ali i odrađivanje izgubljenih sati na što prihvatljiviji način, kako za učenike, tako i za roditelje. MZOS se nije očitovao na našu preporuku.

Ostvarivanje prava na srednjoškolsko obrazovanje

Nakon završetka drugog upisnog kruga u rujnu 2015. veliki broj djece (370) ostao je neupisan u srednje škole. Prilikom e-upisa ni djeca ni roditelji nisu dobili pravovremene i iscrpne informacije o eventualnim zaprekama pri upisu, smanjenim kvotama te krivim procjenama slobodnih mjesta u srednjim školama s obzirom na „ponavlače“, kao i ne/mogućnosti naknadnog upisa po odobrenju MZOS-a, a djeci je sugerirano da nastave školovanje u nekom od drugih mjesta izvan mjesta stanovanja. Pravobraniteljica za djecu stoga se obratila MZOS-u preporučivši da se u rješavanju problema nastavka obrazovanja ove djece, svakako da prednost njihovom najboljem interesu te da im se omogući upis. Navela je kako je nedopustivo da se problem tako velikog broja neupisane djece rješava 15 dana nakon početka školske godine te da je neprihvatljivo u vremenima gospodarske krize roditelje olako upućivati na mogućnost nastavka školovanja njihove djece izvan mjesta stanovanja, bez osiguranog smještaja i prijevoza te sredstava za život. Od MZOS-a smo zaprimili odgovor da su djeci koja nisu ostvarila pravo

upisa u zakonski propisanim rokovima na naknadnim upisima ponuđena slobodna mjesta u školama, uz napomenu kako tijekom srednjeg obrazovanja mogu promijeniti program sukladno vlastitim interesima. MZOS navodi i da im je pojašnjena mogućnost sufinanciranja prijevoza te napominje da veći broj djece, koja nisu prihvatila ponuđeno rješenje, pravo upisa nisu ostvarila zbog vlastitih propusta, iako su cijelo vrijeme imala uvid u ljestvice poretka i svoje mogućnosti upisa. U dijelu primjedbi na plan upisa odgovorili su kako je osiguran veći broj upisnih mjesta od broja učenika koji su završili 8. razred osnovne škole, uključujući Grad Zagreb. Tijekom listopada veći broj djece je upisan u redovite programe javnih srednjih škola, a dio kandidata koji su odbili ponuđeno rješenje MZOS-a, odlukom gradonačelnika Grada Zagreba školovanje je nastavio u privatnim školama.

Zaštita djece u sustavu obrazovanja od počinitelja kaznenih djela na štetu djece

Prilikom obilaska osnovnih škola uočili smo da se provjera kandidata za poslove u školi i dalje vrši samo putem tzv. „potvrde o nekažnjavanju“, unatoč našem višegodišnjem upozoravanju putem preporuke na početku školske godine. Stoga smo Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba, kao osnivaču, preporučili da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad koji uključuje redovite kontakte s djecom, pored uvjerenja nadležnog općinskog suda da nije u tijeku kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda za neko od kaznenih djela, obavezno putem Kaznene evidencije Ministarstva pravosuđa izvrši provjeru postojanja ili nepostojanja pravomoćne osude za kaznena djela koja predstavljaju zapreku za zapošljavanje. Gradski ured je, postupajući po preporuci, uputio dopis svim dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima Grada Zagreba upozoravajući da pri provođenju postupaka natječaja za zasnivanje radnog odnosa moraju obratiti pozornost na poštovanje zakonskih odredbi koje se odnose na zapreke za zasnivanje radnog odnosa.

Smanjenje troškova učeničkog prijevoza

Imajući u vidu obvezu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u osiguranju sredstava za trošak prijevoza učenika osnovne škole te nemogućnost korištenja fondova *Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020* za potrebe nabavke autobusa/kombija za prijevoz učenika i djece, preporučili smo MZOS-u da se, u suradnji s Ministarstvom regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU) pronađe drugi način financiranja nabavke autobusa/kombija za prijevoz učenika, ako bi to pridonijelo smanjenju troškova učeničkog prijevoza, ali i povećanju sigurnosti u organiziranom prijevozu djece. MZOS nas je obavijestio da će razmotriti sufinanciranje troškova učeničkog prijevoza te predložio MRRFEU-u da razmotri financijske mogućnosti kroz druge instrumente financiranja i o tome nas obavijesti.

Zaštita prava i interesa učenika na praktičnoj nastavi u strukovnom obrazovanju

MZOS-u, Ministarstvu poduzetništva i obrta, Hrvatskoj obrtničkoj komori i Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) dostavili smo preporuke za kreiranje strategije i aktivnosti u strukovnom obrazovanju. Preporučili smo: informirati poslodavce o pravima učenika na praktičnoj nastavi i naukovanju; poticati poslodavce na korištenje potpora za primanje učenika na naukovanje; voditi računa o potrebama za pojedinim obrtima na određenom području; voditi računa o usklađenosti strukovnih kurikuluma s propisima iz područja strukovnog obrazovanja; detaljnije i jasnije regulirati zaštitu učenika na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, inspeksijski nadzor i nadležnost za njegovu provedbu te propisati sankcije za kršenje propisa; donijeti pravilnik o postupku i načinu izdavanja dozvola (licencija) za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja; donijeti program stjecanja osnovnih znanja o poučavanju učenika i pedagoških kompetencija za osobe koje rade s učenicima na praktičnoj nastavi i vježbama. Predložili smo: propisati da se broj učenika po mentoru kod poslodavca određuje prema procjeni rizika iz područja zaštite na radu za svakog učenika; propisom obvezati poslodavce da pri planiranju troškova vode računa o osiguravanju potrebne zaštitne opreme za učenike; omogućiti Inspektoratu rada obavljanje savjetovanja poslodavaca o mjerama zaštite učenika prije dobivanja licencije za naukovanje; uspostaviti sustav kontrole ugovora o upućivanju učenika na praksu i nadzora smještaja djece u mjestu obavljanja prakse. Hrvatska obrtnička komora prihvatila je preporuke u svojem djelokrugu i obavijestila nas o aktivnostima koje provodi. MZOS nas je obavijestio o nekim aktivnostima koje provodi u razvoju sustava strukovnog obrazovanja i onima koje predstoje na temelju re-

levantnih dokumenata u ovom području. MPO je donijelo Pravilnik o načinu i postupku izdavanja dozvola (licencija) za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja⁷³, dok se ostala tijela nisu očitovala na preporuku.

Zaštita prava i interesa djece koja upisuju srednjoškolske programe vezanih obrta

Tijekom postupka upisa u srednje škole Hrvatska obrtnička komora ukazala nam je na problem s kojim se suočavaju djeca koja se kandidiraju za upis u prvi razred programa vezanih obrta. Naime, u roku od tjedan dana od objavljivanja ljestvice poretka kandidata za upis u te programe, djeca moraju pronaći poslodavca za praktičnu nastavu i vježbe i sklapanje ugovora o naukovanju, što je uvjet za upis u te programe. Preporučili smo MZOS-u da preispita spomenuti rok, pronađe rješenje u najboljem interesu djece i po potrebi izmijeni one odredbe podzakonskih propisa koje djeci otežavaju pristup i upis u programe vezanih obrta.⁷⁴

Kriteriji odabira učenika za županijska natjecanja iz informatike i računalstva Infokup

Zbog nejednakih kriterija županija za odabir sudionika školskih natjecanja u informatici, za županijsku razinu natjecanja Infokup, uputili smo MZOS-u i AZOO-u preporuku za njihovo ujednačavanje i otklanjanje neravnopravnog položaja djece u pristupu natjecanju. Podsjetili smo i na našu raniju preporuku MZOS-u da u pravilniku kojim se regulira školovanje darovitih učenika propiše odredbe o sudjelovanju učenika na natjecanjima. MZOS se složio s preporukom, ukazao da je problematika u djelokrugu AZOO-a i uputio AZOO da poduzme aktivnosti radi ujednačavanja kriterija. Iz obavijesti AZOO-a zaključujemo da agencija nije prihvatila preporuku.⁷⁵

Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama

U povodu početka školske godine 2015./2016. uputili smo MZOS-u 20 preporuka, prijedloga i stajališta za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Pravobraniteljica je pozvala MZOS da sve odgojno-obrazovne ustanove obavijesti o ovim preporukama i da svojim zalaganjem pri-pomogne njihovu ostvarivanju u praksi.

• *Nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama i prava djece s problemima u ponašanju*

Preporučili smo: da se roditelje i djecu upozna s propisima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja te mjerama i aktivnostima koje je škola dužna poduzeti, da se poboljša formalno obrazovanje odgojno-obrazovnih radnika za problematiku nasilja i drugih problema u ponašanju djece, intenziviraju edukacije za prepoznavanje i identificiranje rizika u djetetovu životu, te uvedu dodatne edukacije za provođenje metode medijacije, za radnike škole ili druge osobe koje će je provoditi. Naglasili smo potrebu individualne procjene svake situacije i djeteta te primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija kroz individualni plan postupanja. Također smo preporučili ekipiranje stručnih službi škole sa socijalnim pedagogima, kao i organiziranje posebnih mobilnih timova stručnjaka za pružanje pomoći i supervizije u posebno složenim slučajevima problema u ponašanju te unapređivanje međuinstitucionalne i međuresorne suradnje u pristupu ovom problemu. Preporučili smo da se ustroji baza podataka o preventivnim programima u školama te primjenjuju znanstveno utemeljeni i učinkoviti programi. Naglasili smo nužnost donošenja *Pravilnika o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*.

• *Prava djece s teškoćama u razvoju*

Ponovili smo preporuke o potrebi normativnog uređenja prava na pomoćnika u nastavi tijekom cijelog odgojno-obrazovnog procesa, definiranju kriterija i pravila za osiguravanje pomoćnika u nastavi te pronalaženju rješenja za njihovo sustavno (su)financiranje. Podsjetili smo i na nužnost obavješćavanja CZSS-a u slučaju da roditelj ne surađuje sa školom, kao i na potrebu dodatnih ulaganja za stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika s ciljem promicanja inkluzivnih obrazovnih načela. Naglasili smo potrebu pravovremene i koordinirane pomoći i potpore djeci koja pate od tzv. školske fobije i pronalaženje odgovarajućeg oblika njihova obrazovanja. Preporučili smo omogućavanje veće razine sud-

73 Više u poglavlju Socijalna i ekonomska prava, Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova.

74 Više u poglavlju Obrazovna prava.

75 Više u poglavlju Obrazovna prava.

jelovanja učenika s TUR tijekom obrazovanja, kao i tijekom upisa u prvi razred srednje škole. Naglasili smo potrebu izrade standarda zanimanja i standarda kvalifikacija koje se stječu po prilagođenom programu te razradu ključnih kompetencija koje bi djeca s TUR trebala razviti s ciljem stjecanja određenog zanimanja.

- *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*

Preporučili smo uključivanje sve djece pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskoga jezika, njihovu pripremu za polazak u školu, osiguravanje prijevoza do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te osiguravanje odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama. Zbog dodatne ugroženosti djece pripadnika romske nacionalne manjine nepovoljnom socijalno-ekonomskom situacijom, preporučili smo osiguravanje sredstava i za podmirenje troškova koji su usko povezani s odgojem i obrazovanjem, kao što su izvannastavne aktivnosti. Preporučili smo provedbu preventivnih programa radi učenja sve djece o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, potrebu edukacije i informiranja roditelja i odgojno-obrazovnih radnika te drugih sudionika u odgoju i obrazovanju o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije, kao i stručno usavršavanje i pružanje dodatne stručne podrške odgojno-obrazovnim radnicima u razvijanju pozitivnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti.

- *Prava darovite djece*

Preporučili smo donijeti podzakonski propis kojim bi se uredila prava darovite djece te više pažnje usmjeriti na uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika kroz dodatnu nastavu i druge oblike rada. Naglasili smo da škole trebaju voditi više računa o opterećenosti darovitih učenika koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju u natjecanjima iz više nastavnih predmeta. Preporučili smo ujednačiti kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom AZOO.

- *Zaštita prava učenika strukovnih škola*

Ponovili smo preporuku da se učenicima na praktičnoj nastavi u strukovnom obrazovanju pomogne pri odabiru poslodavca za praktičnu nastavu te preporučili njezino praćenje i nadzor.

- *Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta*

Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici na početku školske godine roditeljima pruže sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Naglasili smo potrebu da škole uspostave koordiniranu suradnju sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece u svakom pojedinom slučaju. Istaknuli smo i potrebu obrazovanja i osposobljavanja odgojno-obrazovnih radnika u području zaštite prava djeteta, upoznavanja djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela te bolje suradnje s drugim tijelima i institucijama radi zaštite djeteta.

- *Organizacija rada u školi*

Preporučili smo da škole prilikom planiranja svog rada uvažavaju kontinuitet rada učitelja i nastavnika s djecom te da roditelje i djecu pravovremeno obavještavaju o svim promjenama u organizaciji rada i razlozima promjena, ako su one objektivno opravdane.

- *Pravo djeteta na informaciju uz poseban naglasak na ocjenjivanje, pedagoške mjere i komunikaciju na društvenim mrežama*

Preporučili smo da odgojno-obrazovne ustanove upoznaju učenike s njihovim pravima, obvezama i odgovornostima, s pedagoškim mjerama, kriterijima ocjenjivanja i ocjenom, promjenom učitelja i rasporeda rada, načinima postupanja u slučaju nasilja, s mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Također smo preporučili da se na zahtjev učenika ili roditelja omogući izuzeće učitelja, odnosno nastavnika koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovo-

ljan, iz povjerenstva ili iz postupka polaganja popravnoga ispita. Preporučili smo da škole upoznaju roditelje i učenike s pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija i informiraju djecu o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama te o načinima postupanja školskih ustanova u slučajevima nasilja u elektroničkim medijima.

- *Pravo djeteta na sudjelovanje*

Podsjetili smo na potrebu da se djeca uključe u pripremu i provedbu aktivnosti koje ih se tiču. Naglasili smo da, ovisno o njihovoj dobi i zrelosti, učenike treba uvažavati kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole, kao i u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti te je stoga nužno osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće.

- *Pravo djeteta na dodatnu te pripremnu i dopunsku nastavu*

Podsjetili smo na zakonsku obvezu škole da organizira dopunsku nastavu za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju, neovisno o tome je li zahtjev za dopunskom nastavom postavljen od strane učenika, roditelja ili učitelja. Također smo podsjetili na obvezu škole da posebnu pomoć pruži djeci koja imaju pravo na školovanje u RH, a ne znaju ili nedostatan poznaju hrvatski jezik te da su škole, radi njihove učinkovite integracije, dužne putem pripremne i dopunske nastave organizirati individualne i skupne oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada radi usvajanja hrvatskoga jezika i potrebne dopunske poduke u pojedinim nastavnim predmetima. U ispunjavanju ovih obveza škole su dužne zatražiti odgovarajuću materijalnu i kadrovsku podršku MZOS-a.

- *Zdravstveni odgoj*

Upozorili smo da svako dijete mora dobiti informacije o spolno prenosivim bolestima, načinima njihova prenošenja, zaštiti, kontracepciji, zaštiti od spolnog nasilja i zlostavljanja, rizicima preranog stupanja u spolne odnose, odgovornom spolnom ponašanju, neprihvatljivosti nasilja u adolescentskoj vezi, neprihvatljivosti homofobije te štetnosti cigareta, alkohola i drugih sredstava ovisnosti – što je obrazovni minimum koji država mora osigurati. Iako je zdravstveni odgoj formalno uveden, nužno je njegovo stvarno, sveobuhvatno i kontinuirano provođenje. Izrazili smo očekivanje da će postojeći priručnici za učitelje, nastavnike i stručne suradnike biti konkretna pomoć u izvođenju zdravstvenog odgoja te da će se u provođenje programa uključiti i liječnici. Preporučili smo da stručnjaci budu i dodatno pripremljeni i educirani za provođenje programa te da znaju kako na primjeren način djecu informirati o svim zdravstvenim temama, uključujući spolnost.

- *Građanski odgoj i obrazovanje, obrazovanje o dječjim pravima te obilježavanje Dana Konvencije o pravima djeteta*

Građanskim odgojem i obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca, stoga smo preporučili uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u sve škole kao obveznog nastavnog sadržaja. Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici osmisle načine i aktivnosti putem kojih će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga Dan Konvencije o pravima djeteta. Preporučili smo da MZOS i školske ustanove na svojim internetskim stranicama objave poveznice na stranice Pravobranitelja za djecu namijenjenu djeci⁷⁶ kako bi se djeca mogla upoznati s dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta, radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu te Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

- *Vjerski sadržaji u organizaciji i u prostorima škole*

MZOS-u smo uputili upozorenje da obvezivanje učenika, uključujući i one koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, da sudjeluju u vjerskim sadržajima i na misama u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama upućuje na diskriminaciju djece po osnovi vjere i/ili uvjerenja i povredu Konvencije o pravima djeteta. Upozorili smo da je neprihvatljivo da odgojno-obrazovne ustanove očekuju da će djeca koja nisu vjernici i kojoj se to ne sviđa, sama napustiti aktivnosti organizirane za svu djecu, zbog toga što sadrže vjerske elemente. Preporučili smo MZOS-u da poduzme mjere da se takve aktivnosti ne prakticiraju izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da sve odgojno-

⁷⁶ azanas.dijete.hr

obrazovne ustanove upozori na poštovanje propisa o izvedbi vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama i zabranu diskriminacije.

- *Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja iz udžbenika za vjeronauk*

Upozorili smo da pojedini sadržaji udžbenika iz katoličkog vjeronauka omalovažavaju i diskriminiraju djecu koja nisu dio katoličke zajednice. Budući da udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova, uputili smo MZOS-u i HBK-u preporuku da provedu nadzor nad sadržajima udžbenika i poduzmu potrebne radnje radi otklanjanja diskriminatornih sadržaja.

- *Zaštita privatnosti djece*

Preporučili smo da se, u slučaju komunikacije odgojno-obrazovnih ustanova s medijima, prikupljanja podataka o djeci, uvođenja video nadzora, fotografiranja djece te stavljanja podataka na web stranice škole, poštuju propisi kojima se štiti privatnost djeteta, a u slučaju dvojbi, konzultira Agencija za zaštitu osobnih podataka. Podsjetili smo da su neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne te povreda privatnosti djeteta kaznena djela propisana Kaznenim zakonom.

- *Sigurnost djece u školskim autobusima*

Kako bi se pravovremeno zaštitila prava djece u školskom prijevozu, preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače školskih autobusa s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ponašanjem ugrožavaju druge, otežavaju vožnju ili se na drugi način neprimjerno ponašaju.

- *Dodatni sadržaji i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu*

Preporučili smo da školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu ispitaju mogućnosti roditelja i interes djece; da ispitaju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike, a ako to nije moguće, da odaberu one koje su cijenom pristupačne, odnosno da pronađu modalitete sufinanciranja kao pomoć učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

- *Nadzor u odgojno-obrazovnim ustanovama*

MZOS-u, AZOO-u i ASOO-u kontinuirano, unatoč zabrani zapošljavanja, zbog stručne potrebe preporučujemo dodatno zapošljavanje prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika te njihovo osposobljavanje i usavršavanje, kao i odvajanje savjetodavnih od nadzornih funkcija stručno-pedagoških nadzornika u agencijama. Preporučili smo i da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje.

- *Provjera osuđivanosti radnika i drugih osoba u odgojno-obrazovnim ustanovama*

Uočili smo da odgojno-obrazovne ustanove često ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Stoga smo upozorili da je potrebno da odgojno-obrazovne ustanove, u postupku prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa podatke o neosuđivanosti, odnosno posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije (različito od uvjerenja o nevođenju kaznenog postupka) iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za određena kaznena djela. MZOS-u smo uputili preporuku da se u situacijama očitog kršenja prava djeteta, etičkih pravila i povrede obveza iz radnog odnosa, koje nemaju težinu kaznenoga djela, radnika udalji iz nastave i kontakata s djecom zbog povrede radne obveze.

- *Licencije za rad, stručno osposobljavanje i usavršavanje odgojno-obrazovnih i drugih radnika*

Radi podizanja kompetencija i osposobljenosti odgojno-obrazovnih i drugih radnika u radu s djecom, proteklih nekoliko godina upozoravamo da je nužno uspostaviti sustav vrednovanja rada odgojno-obrazovnih radnika i licencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja. Ističemo i važnost stručnog usavršavanja/osposobljavanja i dodatnog zapošljavanja školskog administrativnog osoblja pravne struke, radi kvalitetnijeg rješavanja radno-pravnog statusa radnika.

MZOS je neke preporuke odbio, neke prihvatio, ali bez davanja jamstva da će ih i provesti, o nekima nije iznio svoje stajalište, a za neke je naveo da će o njima obavijestiti školske ustanove.

Sufinanciranje redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja

144

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

Obaviješteni smo da u Viškovu više obitelji ne može ostvariti sufinanciranje redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja jer je jedan od roditelja strani državljanin bez stalnog boravišta na području općine Viškovo. Radi ostvarivanja prava djece na predškolski odgoj i obrazovanje te poštovanja načela zabrane diskriminacije djece i najboljeg interesa djeteta preporučili smo Općini Viškovo da se sporne odredbe općinske odluke izmijene. Općina nije prihvatila našu preporuku, obrazlažući svoju odluku, među ostalim, nemogućnošću osiguranja dodatnih sredstava za sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Poboljšanje prostornih i kadrovskih uvjeta u OŠ Bobota u Boboti

Nakon posjeta OŠ Bobota u Boboti (Županija Vukovarsko-srijemska) MZOS-u smo preporučili da u suradnji s osnivačem potakne obnovu školske zgrade koja je zastarjela i devastirana, da osposobi kuhinju i zaposli kuharicu zbog potrebe organiziranja prehrane u školi, da zaposli psihologa zbog velikog broja učenika i odvijanja nastave na pet lokacija (u matičnoj i četiri područne škole) te da uskladi i provodi interne propise škole sukladno ZOOSŠ-u. Preporučili smo i da kućni red škole bude dostupan učenicima na oglasnoj ploči. MZOS nas je izvijestio da, unatoč potrebama, psihologa zasad nije moguće zaposliti zbog zabrane novog zapošljavanja. Na ostale preporuke nije odgovoreno.

Osiguranje mirnog i poticajnog okruženja za učenike OŠ Bršadin u Bršadinu

Sukobi među kolegama u radnom kolektivu, i s roditeljima u OŠ Bršadin u Bršadinu (Županija Vukovarsko-srijemska), koji se odražavaju na cjelokupno školsko ozračje i djecu, bili su povod za naše obraćanje MZOS-u, AZOO-u i prosvjetnoj inspekciji. Zatražili smo žurno poduzimanje mjera za osiguranje mirnog i poticajnog okruženja za učenike. Preporučili smo da se u rješavanje situacije uključi Županija, kao osnivač škole i Zajedničko vijeće općina, kao tijelo srpske nacionalne manjine sa snažnim autoritetom u lokalnoj sredini. Preporučili smo organiziranje supervizije i medijacije za djelatnike. Prosvjetna inspekcija MZOS-a i AZOO izvijestili su nas da nemaju ovlasti u rješavanju narušenih međuljudskih odnosa u školi. Prema navodima AZOO superviziju nije moguće provesti bez traženja škole dok za provođenje medijacije, koju procjenjuju korisnom, AZOO nema osposobljenih stručnjaka.

Dostupnost srednjoškolskog obrazovanja djece

U povodu prijave predsjednika Mjesnog odbora Čosine Laze o ukidanju gradske autobusne linije zbog neekonomičnosti, čime je osmero učenika koji pohađaju srednju školu, od toga dvoje s teškoćama u razvoju, ostalo bez mogućnosti korištenja javnoga prijevoza kako bi došli na nastavu u Požegu, uputili smo preporuku Požeško-slavonskoj županiji i Gradu Požegi. Preporučili smo žurno poduzimanje mjera za otklanjanje kršenja prava djece na jednaku dostupnost obrazovanja te omogućavanje prijevoza djece do škole. Odgovor nismo primili.

Upis djece u dječji vrtić u Splitu i sufinanciranje

Gradu Splitu preporučili smo izmjenu *Pravilnika o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće Grada Splita* i *Pravilnika o načinu i uvjetima sufinanciranja programa dječjih vrtića u vlasništvu fizičkih osoba, udruga i vjerskih zajednica na području Grada Splita* i usklađivanje pojmova sa Zakonom o socijalnoj skrbi i Obiteljskim zakonom, zbog neodgovarajućeg definiranja pojmova samohrani roditelj i jednoroditeljska obitelj. Usto smo preporučili i da se izjednače mogućnosti pohađanja vrtića za svu djecu, neovisno o tome imaju li oba roditelja prijavljeno prebivalište u gradu i jesu li zaposleni. Obaviješteni smo da je preporuka dana na razmatranje nadležnoj službi.

Unapređivanje sigurnosti prijevoza učenika

U više prijava o ugrožavanju sigurnosti učenika osnovnih škola prilikom dolazaka na nastavu i odlazaka s nastave, nadležnim tijelima (osnivačima škola, školama, MZOS-u, prijevoznicima, Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture, MUP-u) obraćali smo se s preporukama za osiguravanje prijevoza za

učenike viših razreda osnovne škole koji stanuju bliže od pet kilometara od škole, što je u skladu s iznimkama predviđenim Državnim pedagoškim standardom (prijevoz učenika OŠ „Milan Brozović“ Kastav). Upozorili smo i na nedostatke u prijevozu djece (Dječji vrtić Ivančica u Čemincu, OŠ „Ivo Lola Ribar“ u Labinu, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića u Senju, Područne škole Vratnik) koji su se odnosili na neprikladne uvjete i nedovoljnu sigurnost djece.

Zapošljavanje pomagača u vrtiću

Općini Mrkopalj preporučili smo da pri raspodjeli proračuna za 2016. godinu vodi računa da prioritarno područje budu djeca s teškoćama u razvoju, odnosno ulaganja u razvoj mjera i usluga za povećanje razine kvalitete uključivanja djece s teškoćama u razvoju u život zajednice. Općina Mrkopalj prihvatila je preporuku i osigurala financijska sredstva za zapošljavanje pomagača u dječjem vrtiću.

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

5.2 ZDRAVLJE

Pružanje prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome

Povod našem djelovanju bila je prijava iz 2014. o zabrinjavajućem stavu jedne zagrebačke OŠ da dje-latnici škole, u slučaju teške hipoglikemije, ne mogu djetetu injicirati glukagon, budući da oni nisu zdravstveni radnici. Ovakav stav odraz je nerazumijevanja uloge i važnosti koju odrasle osobe koje rade s djecom imaju u brizi o zdravlju djece, kao i neupućenosti o potrebama djeteta koje boluje od dijabetesa te o rizicima kojima je izloženo ako mu se uskrati pružanje prve pomoći u slučaju dijabetičke kome. U razrješenu slučaja sudjelovali su i MZOS i MZ. Iz škole kojoj je preporuka upućena u konačnici smo obaviješteni kako su poduzeli aktivnosti sukladno stručnom mišljenju Referentnog centra Ministarstva zdravlja za dijabetes koji je pojasnio kako se primjena glukagona, u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa 1, ubraja u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti. Edukaciju školskih djelatnika o primjeni glukagona mogu izvršiti nadležni timovi školske medicine, a apriorno odbijanje primjene glukagona u školama od strane njezinih djelatnika predstavljalo bi, prema ovom mišljenju, diskriminaciju djece oboljele od šećerne bolesti tipa 1, u odnosu na zdravu djecu.

Izdavanje hitnog kontracepcijskog lijeka maloljetnim osobama

Hrvatska ljekarnička komora obratila nam se upitom o izdavanju hitnog kontracepcijskog sredstva maloljetnim osobama, u kontekstu roditeljskih dužnosti i prava koje proizlaze iz Obiteljskog zakona. Za stručno mišljenje obratili smo se Hrvatskom društvu za ginekologiju i opstetriciju, s posebnim naglaskom na pitanje postoje li stručni argumenti temeljem kojih bi bilo opravdano osobi mlađoj od 18 godina ograničiti izdavanje hitnog kontracepcijskog sredstva ili ga uvjetovati nazočnošću roditelja/skrbnika, budući da za takvo ograničenje nismo našli uporište u domaćem zakonodavstvu niti međunarodnim dokumentima koji u fokusu imaju zdravlje adolescenata. U odgovoru nam je Hrvatsko društvo za ginekološku endokrinologiju i humanu reprodukciju HLZ-a, i Hrvatsko društvo za ginekologiju i opstetriciju HLZ-a ukazalo kako je primjena hitnog kontracepcijskog sredstva *ellaOne* pogodna za sve žene reproduktivne dobi, uključujući adolescentice, no nije opravdana u djece prepubertetske dobi u indikaciji hitne kontracepcije. Iz cjelokupnog stručnog mišljenja nedvojbeno je proizašao zaključak kako „ne postoje stručni argumenti temeljem kojih bi bilo opravdano osobi mlađoj od 18 godina ograničiti izdavanje lijeka ili ga uvjetovati nazočnošću roditelja/skrbnika.“. Hrvatskoj ljekarničkoj komori preporučili smo da svoje postupanje uskladi s mišljenjem stručnjaka, sadržaj kojeg im je u cijelosti dostavljen. Naknadno smo zatražili izvješće o postupanju, koje nismo dobili.

Zaštita djece od štetnih tradicijskih praksi

Prilikom obilaska jednog romskog naselja na riječkom području saznali smo da se u jednoj privatnoj kući održavaju obredi derviša, među kojima je i ritualno probadanje tijela bodežima. Obred probadanja navodno se provodi i s djecom od 10 godina. Budući da ovakvi postupci narušavaju integritet djeteta i ugrožavaju prava i interese djece, uputili smo upozorenje i preporuku MZ-u i Mešihatu islamske zajednice u Hrvatskoj. MZ nas je izvijestio da nije nadležan u tim pitanjima, prosljedio je naš dopis MSPM-

u te je u tijeku poduzimanje radnji i izvida od strane CZSS-a i MUP-a. Mešihat islamske zajednice u Hrvatskoj izrazio je veliku zabrinutost te iskazao stav o neprihvatljivosti i štetnosti navedene prakse. Podržao je naše aktivnosti, pri čemu se i sam uključio u provjere tih navoda i razvijanje svijesti o štetnosti i zabrani ritualnog probadanja tijela.

146) Podizanje kvalitete života djece s teškoćama u razvoju-pacijenata Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama (Goljak, Zagreb)

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

Gradu Zagrebu preporučili smo da se aktivno uključi u traženje rješenja za proširenje parkinga **Specijalne bolnice za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama**, za pružanje potrebne pomoći i financijske podrške za sanaciju potporne ograde-zida u parku koji spaja objekt Zelengaj i Mali Zelengaj, za izgradnju stepenica i platforme za Mali Zelengaj te sufinanciranje nabave novog vozila za prijevoz djece-pacijenata, kao i vozila za prijevoz hrane. Grad je iskazao namjeru za pružanjem pomoći, u okviru svojih mogućnosti.

Podizanje kvalitete skrbi o djeci u KBC Split

Nakon obilaska KBC-a Split uputili smo preporuke MZ-u, bolnici i Gradu Splitu. Ministarstvu zdravlja preporučili smo da u suradnji s bolnicom analizira kadrovske potrebe na Klinikama, zavodima i odjelima na kojima se liječe djeca te da, u skladu s time raspiše potrebne specijalizacije, dopusti zapošljavanje liječnička, a posebice medicinskih sestara i psihologa. Preporučili smo da se razmotri mogućnost dopune *Pravilnika o minimalnim uvjetima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti*, kako bi se razradili standardi za odjele/zavode dječje kirurgije i drugih odjela na kojima se liječe djeca, kao i da se razmotri mogućnost osiguravanja odjela/prostora za palijativnu skrb o djeci. Gradu smo preporučili da zajedno s MZ-om razmotri mogućnost financiranja i stalnog zapošljavanja socijalnog radnika na Klinici za dječje bolesti. Bolnici smo preporučili da kadrovski osnaži Klinike, zavode i odjele na kojima se liječe djeca, da poduzme sve kako bi se omogućio boravak roditelja uz dijete u bolnici i kako bi se što prije otvorio Odjel dječje i adolescentne psihijatrije te operacijska sala i dnevna bolnica na Zavodu za dječju kirurgiju. Preporučili smo i da način organizacije hitnog kirurškog dječjeg prijema uskladi sa standardima, da dogovori hodogram postupanja u slučaju kriznih situacija, te da se prostori Klinike za dječje bolesti i Zavoda za dječju kirurgiju adaptiraju kako bi bili u potpunosti primjereni i sigurni za boravak i liječenje djece. Također smo preporučili da se na odjelu za neonatologiju nabave udobnije sjedalice/fotelje majkama za dojenje. Bolnici je preporučeno i da, u slučaju kad su roditelji djeteta koje je na liječenju razvedeni, omogućiti da oba roditelja dobiju informacije o tijeku i ishodu liječenja te zdravstvenom stanju djeteta, sukladno odredbama Obiteljskog zakona o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Odgovor na preporuku nismo primili.

Prodaja i konzumiranje alkohola i cigareta

S obzirom na saznanja da djeca tijekom školskih praznika, ljetnih odmora i vikenda više konzumiraju alkohol, i u 2015. smo nadležnim tijelima uputili preporuku da pojačano nadziru zakonske zabrane i obveze u vezi s ovom problematikom. MUP je tim povodom svim policijskim upravama naložio provođenje ciljanih preventivno-represivnih aktivnosti, Ministarstvo turizma je svim službama turističke inspekcije naložilo pojačano nadziranje te nas je izvijestilo o broju provedenih nadzora, a Carinska uprava Ministarstva financija izvijestila nas je da kontinuirano provodi nadzore.

Iskorištavanje djece u oglašavanju aktivnosti noćnih klubova

Saznavši za organiziranje „partyja na kojima alkohol maloljetnicima teče u potocima“, na kojima se za stol u klubu plaća akontacija koju maloljetnik ne može tražiti natrag ako nije određenu svotu potrošio na žestoka alkoholna pića te o sudjelovanju djece u promociji takvih događanja po školama, obratili smo se Policijskoj upravi, Ministarstvu financija i Samostalnom sektoru turističke inspekcije Ministarstva turizma. Obratili smo se i školama čiji su učenici sudjelovali kao „promotori“ te im preporučili da njihove stručne službe intenziviraju preventivne aktivnosti te stručno pedagoški rad s djecom. Informirali smo MUP i DORH o vrbovanju i uključivanju srednjoškolaca u promidžbene događaje u noćnim klubovima na kojima se oglašava i potiče konzumacija alkohola, da učenici „promotori“, koji u svojim školama prodaju ulaznice za noćne klubove, često nisu svjesni u što su uključeni, ne prepoznaju opasnosti,

uključuju se zbog vlastitog neznanja, vrlo često bez znanja roditelja, što upućuje na manipuliranje djecom i povredu njihovih prava. Zatražili smo propitivanje kaznene odgovornosti osoba koje sudjeluju u ovakvom angažiranju djece. Ministarstvu poljoprivrede uputili smo upozorenje na štetne posljedice slobodnog reklamiranja alkohola među djecom i mladima, koje djeca mogu doživjeti kao poticaj za konzumaciju alkohola, a što može dovesti do ugroze njihovog života i zdravlja. Preporučili smo da se dopune odredbe Zakona o hrani te zabrani takvo reklamiranje alkoholnih pića. Budući da se na društvenim mrežama objavljuju osobni podaci (ime i prezime, škola i razred) djece „promotora“, kao i fotografije djece sa održanih „partyja“, obavijestili smo i Agenciju za zaštitu osobnih podataka. Ministarstvo poljoprivrede nije prihvatilo preporuku dok ostali nisu na nju odgovorili ili se u svom odgovoru nisu konkretno izjasnili.

5.3 PRAVOSUĐE

Osiguranje primjerenih uvjeta za ispitivanje djece žrtava i svjedoka u sudskim postupcima

U sklopu redovitih obilazaka ustanova i institucija pravobraniteljici su predstavljene prostorne i stručne mogućnosti Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba u čijim prostorima je moguće provoditi ispitivanje djece žrtava i svjedoka u sudskim postupcima, na način koji je usklađen s visokim standardima zaštite dobrobiti i prava djeteta te usmjeren zaštiti djece od retraumatizacije. Saznali smo da ova mogućnost, nažalost, nije iskorištena, iako bi takav oblik suradnje sa sudovima nedvojbeno pridonio boljoj zaštiti djece. Stoga smo Ministarstvu pravosuđa (MP) i Županijskom sudu u Zagrebu preporučili da razmotre mogućnost korištenja ovog prostora za ispitivanje djece žrtava i svjedoka u sudskim postupcima. Na preporuku je odgovorio MP izrazivši otvorenost i spremnost podržati svaki prijedlog i preporuku koja pridonosi unapređivanju položaja djece žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima, njihovoj zaštiti od sekundarne viktimizacije i poboljšanju uvjeta u cilju zaštite njihovog najboljeg interesa. Obavijestili su nas da su predstavnike pravosudnih tijela iz Zagreba i Velike Gorice upoznali s mogućnošću korištenja prostora i usluga stručnjaka Poliklinike, kao i da je ostvarena suradnja s MUP-om, koji je sudovima stavio na raspolaganje posebno opremljene prostorije za ispitivanje djece u 27 ustrojstvenih jedinica koje pokrivaju područje 15 županijskih sudova.

Objava presuda na e-Oglasnoj ploči sudova

U povodu saznanja o objavi kaznene presude s navođenjem identiteta žrtava nad kojima je, dok su bile maloljetne, počinjeno kazneno djelo bludnih radnji, preporukom i upozorenjem obratili smo se Ministarstvu pravosuđa. Upozorili smo na štetnost ovakve prakse, izrazivši stav da je objava ovakvih presuda na e-Oglasnoj ploči krajnje neprimjerena jer je dostupna i vidljiva svima te da se time narušava integritet žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode, koje imaju pravo na tajnost osobnih podataka. Preporučili smo da preispitaju praksu sudova vezanu za objave presuda koje se odnose na kaznenopravnu zaštitu djece i žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode te da poduzmu radnje kako bi se spriječile daljnje objave presuda kojima se povređuju prava žrtava na privatnost te kako bi se spriječila njihova daljnja traumatizacija. MP se za pojašnjenje obratio sudu koji je objavio presudu, no odgovor na našu preporuku još nismo primili.

Posjeti djece roditeljima u Zatvoru u Zagrebu, Puli, Rijeci i Kaznionici u Valturi

Upoznati s neprimjerenim organiziranjem i odvijanjem posjeta djece roditeljima u Zatvoru u Zagrebu, Puli, Rijeci i Kaznionici u Valturi (dugotrajno čekanje, skraćivanje posjeta zbog gužve, odvijanje posjeta u neprimjerenom prostoru, susreti s roditeljem u istražnom zatvoru uz zaštitnu pregradu i onemogućavanja fizičkog kontakta), Upravi za zatvorsku sustav Ministarstva pravosuđa (UZS) uputili smo preporuke (4) za otklanjanje navedene situacije. Preporučili smo da se igračkama i didaktičkim materijalom obogati prostor za posjete djece, da se boljom organizacijom izbjegnu čekanja djece na posjete, da se posjeti djece istražnim zatvorenicima odvijaju bez pregrade i da se djeci omogući fizički kontakt s roditeljem. Kako smo prilikom posjeta Kaznionici u Valturi uočili neiskorišten potencijal vanjskog prostora kod objekta za posjete, preporučili smo UZS-u da se taj prostor prenamjeni u igralište za djecu. UZS-u smo preporučili i povremeno provođenje nadzora nad odvijanjem posjeta, radi uvida u stvarno stanje. UZS se očitovao navodeći da su moguća kraća čekanja zbog gužve, a da se prostor za djecu trenutač-

no nadopunjuje materijalom za igru. U Zatvoru u Puli omogućen je fizički kontakt djece s roditeljem u istražnom zatvoru, a u Kaznionici u Valturi pristupilo se realizaciji preporuke. Na preporuku u dijelu u kojem smo preporučili povremeni nadzor nad odvijanjem posjeta nije odgovoreno.

Edukacija djelatnika službe osiguranja u Odgojnom zavodu u Turopolju

U povodu prijava djece koja izvršavaju odgojnu mjeru u Odgojnom zavodu u Turopolju o navodnom fizičkom kažnjavanju od strane djelatnika pravosudne policije te njihovom diskriminatornom ponašanju, obratili smo se Upravi za zatvorski sustav MP-a. Preporučili smo da se djelatnici pravosudne policije koji rade s djecom na izvršenju odgojne mjere educiraju o pravima djeteta te informiraju o zabranjenim oblicima diskriminatornog ponašanja. Također smo preporučili da prilikom odabira djelatnika pravosudne policije koji rade s djecom, vode računa i o osobinama ličnosti, stupnju senzibiliziranosti i sklonostima za rad s mladim počiniteljima kaznenih djela. Uprava za zatvorski sustav MP-a preporuke je prihvatila.

Zaštita prava i interesa djece u istražnom zatvoru u zatvorima u Puli i Rijeci

Prilikom posjeta zatvorima u Puli i Rijeci i uočenih problema preporučili smo UZS-u da se posebna zatvorska jedinica za maloljetnike u Rijeci pripremi za iznenadni dolazak maloljetnika u istražni zatvor, da se posebna zatvorska jedinica za maloljetnike u Puli prilagodi i učini primjerenijom boravku mladih ljudi te da se žurno zaštiti pravo na njihovu privatnost podizanjem pregradnog zida toaleta. Preporuke su prihvaćene, osim podizanja pregradnog zida toaleta, što prema odgovoru UZS nije izvedivo zbog tehničkih razloga.

Postupanje državnih odvjetništava s djecom koja su pokušala samoubojstvo

Upoznati s praksom pojedinih državnih odvjetništava, koji u svrhu preispitivanja odgovornosti roditelja ili skrbnika za pokušaj samoubojstva djeteta obavljaju razgovor s djetetom, uputili smo preporuku DORH-u. Preporučili smo da se potrebni podaci za donošenje državno odvjetničke odluke o eventualnoj odgovornosti roditelja i potrebi pokretanja kaznenog postupka prikupe iz izvješća tijela koja su već poduzela mjere prema djetetu i obitelji (policija, centar za socijalnu skrb, liječnik) kako bi se na taj način izbjeglo nepotrebno ispitivanje djeteta i njegovo dodatno traumatiziranje. Odgovor na preporuku nismo primili.

Zaštita djece od počinitelja kaznenih djela

Nakon saznanja da je po isteku dugogodišnje kazne zatvora počinitelj najtežih kaznenih djela na štetu djece, osnovao udrugu za zaštitu ljudskih prava i u njezinom programu, objavljenom na web stranicama udruge, naveo i rad s djecom, obratili smo se MUP-u, MSPM-u i MZOS-u. Već smo i prije, prilikom očitovanja na Prijedlog Zakona o udrugama, upozorili na mogući rizik i preporučili mjere kojima bi se to spriječilo, no naši prijedlozi nisu uvaženi, te Zakon ne brani počiniteljima najtežih kaznenih djela na štetu djece da osnuju udrugu te putem rada u udruzi dođu u kontakt s djecom. Stoga smo preporučili MSPM-u i MZOS-u poduzimanje mjera kako bi se spriječilo da dotična osoba dođe u kontakt s djecom u institucijama čiji su korisnici djeca. Također smo im preporučili da osiguraju da ustanove u njihovoj nadležnosti prilikom ostvarivanja suradnje s udrugama zatraže provjeru ranije osuđivanosti od MP-a za sve provoditelje programa koji će biti u neposrednom kontaktu s djecom, na način kako su to dužne uraditi prilikom zapošljavanja djelatnika. O konkretnom slučaju izvijestili smo i Ured za udruge Vlade RH, Ministarstvo uprave te Ured državne uprave u kojem je udruga registrirana. MSPM nas je izvijestilo da je svim domovima koji rade s djecom u njihovoj nadležnosti proslijedio našu preporuku. Ured za udruge Vlade RH izvijestio nas je da se sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava i odlukama Ustavnog suda RH ne mogu postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju prava na slobodno udruživanje, osim onih propisanih zakonom. MUP je utvrdilo zakonitost postojanja i djelovanja udruge, a u cilju pravovremenog uočavanja mogućih neprihvatljivih i kažnjivih ponašanja u području kazneno pravne zaštite djece, o mogućim rizicima upoznali su policijske službenike nadležne PU.

5.4 SIGURNOST DJECE

Program osposobljavanja za vožnju biciklom

Svjesni opasnosti vožnje biciklom, već više godina ukazujemo na potrebu zaštite djece kao sudionika u prometu tražeći da se osigura edukacija i osposobljavanje za sigurnu vožnju kako bi se djecu pripremilo za odgovorno i sigurno sudjelovanje u prometu. MZOS upozoravamo na nužnost donošenja *Programa osposobljavanja za vožnju biciklom, programa biciklističkog ispita i Obrasca potvrde o osposobljenosti za upravljanje biciklom*, čije donošenje je već godinama propisano Zakonom o sigurnosti prometa na cestama. U 2015. smo preporučili i da se roditelji i djeca informiraju o tome gdje se izvodi program osposobljavanja na području svake lokalne zajednice. Program je donesen u siječnju 2016. godine.

149

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

Sigurnost djece u taksi prijevozu

U povodu pritužbe roditelja da većina taksi prijevoznika na područja Zagreba u svojim vozilima nemaju dječje autosjedalice, niti su ih u mogućnosti osigurati te se prijevoz djece obavlja tako da roditelji malu djecu za vrijeme vožnje drže u krilu, a veća djeca sjede sama vezana sigurnosnim pojasom, obratili smo se MUP-u, MPPI-u i HAK-u. Preporučili smo da se prijevoz djece organizira u skladu s odredbama Zakona o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC). Preporučili smo i da roditelje informiraju da prilikom ugovaranja taksi prijevoza trebaju tražiti vozilo s autosjedralicom. MPPI nas je izvijestio da nema zakonske obveze postupanja, dok MUP u svakodnevnom nadzoru prometa pridaje poseban značaj odredbama ZSPC-a koje uređuju obveze za vozače i putnike koji se prevoze u motornom vozilu, bez obzira o kojoj se vrsti prijevoza radi. Podržavaju našu inicijativu da se prilikom dodjele koncesija za obavljanje autotaksi djelatnosti u obzir uzme i potreba za sigurnim prijevozom djece. Odgovor od HAK-a nismo primili.

Unapređivanje prometne i komunalne infrastrukture radi sigurnosti djece u prometu

U više navrata roditelji su nam ukazali na opasne prometnice kojima se djeca kreću na putu od kuće do škole te na neadekvatnu i nedostatnu infrastrukturu i signalizaciju, tražeći pomoć u zaštiti sigurnosti djece. Za svaku prijavu obraćali smo se nadležnim tijelima (jedinicama lokalne samouprave, policijskoj upravi, Hrvatskim cestama d.o.o., Županijskoj upravi za ceste) i upućivali preporuke koje su se odnosile na: upotpunjavanje horizontalne i vertikalne signalizacije, obilježavanje pješačkih prijelaza, izgradnju nogostupa, osiguravanje prisutnosti prometnog policajca na spornim prijelazima, naročito u vrijeme prije početka i po završetku nastave ili pak na intenziviranje kontrole i nadzora vozila, vozača i drugih sudionika u prometu. U većini slučajeva naše su preporuke prihvaćene i realizirane. Nerealizirane se uglavnom odnose na izgradnju nogostupa, a što je u vezi s otežanim i dugotrajnim postupcima reguliranja imovinsko-pravnih odnosa. Pritužbe su se odnosile na sigurnost u prometu djece iz Varaždinskih Toplica, Sessvetskog Kraljevca, Zagreba, Grubina te naselja Jasenovac.

Zaštita djece od ugrožavajućeg ponašanja konduktera i vozača autobusa

Na temelju prijave o slučajevima u kojima su kondukter i vozač autobusa izbacili i ostavili na autocesti djecu zbog neispravnih voznih karata, dovodeći time u opasnost njihove živote, uputili smo prijevoznicima upozorenje na povredu prava i interesa djece. Posebno smo ukazali na potrebu edukacije vozača i drugih djelatnika u cestovnom prijevozu o poštovanju prava putnika te osvješćavanju njihove uloge u sprečavanju ugrožavajućih postupaka kojima djeca mogu biti izložena za vrijeme prijevoza. Prijevoznik Brioni d.d. Pula nije prihvatio našu preporuku odričući svoju odgovornost i prebacujući je na djecu. Prijevoznik Croatia Bus d.o.o. Zagreb, prihvatio je upozorenje te je proveo edukaciju i dodatna upozorenja u vezi sa zaštitom prava i interesa djece, pogotovo kad se prevoze bez pratnje. Vozači su dobili izvanredne otkaze zbog ovog slučaja.

Zaštita djece korisnika usluga Zagrebačkog električnog tramvaja (ZET-a)

U povodu pritužbe djevojčice na nasilno i uvredljivo ponašanje vozača tramvaja, uputili smo preporuku Zagrebačkom električnom tramvaju (ZET) da ispita slučaj, da vozača koji se neprimjereno ponio prema djetetu, ostale vozače i djelatnike ZET-a, upozori na nužnost pristojnog i obazrivog postupanja prema djeci te da se vozač ispriča djetetu za uvredljivo ponašanje. ZET nas je, uz osudu ponašanja vozača, obavijestio da je djevojčici uputio pisanu ispriku, da je sve vozače upozorio na potrebu uljudne komunikacije s građanima, posebice djecom te da će dodatno pojačati nadzor vozača na terenu.

Zaštita djece od napada pasa

U slučaju u kojem je pas napao i teško ozlijedio četverogodišnjeg dječaka na dječjem igralištu, te je drugi dan ponovno bio bez nadzora vlasnika u blizini dječjeg igrališta, obratili smo se Upravnom odjelu za komunalne poslove i graditeljstvo Grada Virovitice, Veterinarskoj inspekciji Ministarstva poljoprivrede te Policijskoj upravi virovitičko-podravskoj. Preporučili smo da poduzmu radnje kako bi se spriječio pristup pasa dječjim igralištima te kako bi se utjecalo na odgovorno ponašanje vlasnika kućnih ljubimaca. Iz izvješća PU virovitičko-podravske razvidno da je ODO-u u Virovitici podnesena kaznena prijava protiv osobe koja je u tom trenutku bila dužna brinuti se o psu. Ministarstvo poljoprivrede smatra da jedino stalna edukacija vlasnika kućnih ljubimaca (primjerice putem preporučenih radio emisija) te represivni postupci protiv neodgovornih vlasnika mogu poboljšati stanje kontroliranog kretanja pasa na javnim površinama u gradu. Grad Virovitica izvijestio nas je kako redovito poduzima radnje sukladno općem aktu kojim su propisani uvjeti i način držanja kućnih ljubimaca te kako ulaže napore radi osiguranja odgovornog ponašanja vlasnika kućnih ljubimaca.

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

5.5 ZAŠTITA RANJIVIH SKUPINA DJECE

Zaštita djece s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja

Zbog nedovoljno učinkovitoga zbrinjavanja djece s problemima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja, čijim roditeljima je oduzeto pravo na roditeljsku skrb, MSPM-u smo ponovno uputili preporuku za iznalaženjem mjera za unapređivanje zaštite njihovih prava i interesa. Podsjetili smo da u okviru postojeće mreže odgojnih domova nisu zadovoljene njihove složene potrebe, da je rad s njima otežan, primarno zbog učestalog bježanja, sklonosti skitnji i odgojne nedostupnosti, kao i da ih domovi često ne žele primiti zbog nedostatnih tretmanskih kapaciteta. MSPM je odgovorio da je postojeća mreža i organizacija rada ustanova dostatna i da je djecu nužno primarno zdravstveno stabilizirati putem psihijatrijskog liječenja.

Zaštita djece u riječkim romskim naseljima

Zbog loših životnih uvjeta u dva romska naselja na riječkom području (loša cestovna infrastruktura, trošni i neodgovarajući stambeni objekti u kojima žive mnogočlane obitelji s djecom bez struje i vode, nepostojanje vodovodne, električne i kanalizacijske mreže, problem odvoza glomaznog otpada) koji predstavljaju veliki javno-zdravstveni problem koji može dovesti do bolesti i epidemija širih razmjera, preporukom smo se obratili nadležnim tijelima. Preporučili smo Primorsko-goranskoj županiji, Gradu Rijeci, CZSS-u, Nastavnom zavodu za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Komunalnom društvu Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka i HEP-u poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti kako bi se riješili problemi s kojima su suočeni mještani ovih romskih naselja. Zaprimili smo izvješća nadležnih tijela koja govore o spremnosti za suradnju radi pomoći u prevladavanju loše situacije u naseljima.

Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u aktivnosti slobodnog vremena, igre i sudjelovanja u zajednici

MSPM-u i MZOS-u preporučili smo da zajedničkim koordiniranim aktivnostima osiguraju uvjete za ostvarivanje sustavnog modela podrške za uključivanje djece s teškoćama u razvoju u aktivnosti slobodnog vremena, igre i sudjelovanja u zajednici, koji se neće oslanjati samo na vremenski i financijski ograničene projektne aktivnosti. MZOS nas je izvijestio da su izradili tekst Nacrta prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima koji će učenicima s TUR pružati podršku i u izvanučioničkim aktivnostima koje su sastavni dio kurikulumu i godišnjeg plana i programa. MSPM nas je izvijestio da je u radnom tekstu nove nacionalne strategije za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. uvrštena mjera: *Nadogradnja zakonodavnog i razvijanje institucionalnog okvira za planiranje i pružanje usluga koje doprinose neovisnom življenju i osobnoj pokretljivosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.*

Zaštita prava i interesa djece izbjeglica

Pravobraniteljica za djecu već se niz godina bavi problematikom zaštite djece u migracijama, osobito djece stranih državljana bez pratnje odraslih. Od 2013., zbog ratnih događanja na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi, pratimo i promičemo zaštitu prava djece izbjeglica/migranata u suradnji s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu (ENOC). Vladi RH smo u srpnju 2015. uputili obavijest o Otvorenom pismu ENOC-a upućenom svim nacionalnim vladama, Europskoj uniji i međunarodnoj zajednici u povodu učestalih stradanja djece na Sredozemnom moru te zatražili izvješće o nacionalnim, europskim i međunarodnim aktivnostima, u koje je uključena Republika Hrvatska, o daljnjim planovima posebice vezano uz djecu izbjeglice.

U kolovozu 2015. potaknuta svakodnevnim prizorima patnje izbjeglica, koji u masovnom broju bježe iz ratom obuhvaćenih područja, pravobraniteljica za djecu obratila se ministru unutarnjih poslova preporukom da se u okviru resora MUP-a poduzmu aktivnosti i potrebne mjere kako bi naša država prihvatila djecu izbjeglice koja će pomoć zatražiti na našim granicama. Nakon što je izbjeglički val krenuo rutom kroz Hrvatsku, nevladine udruge upozorile su pravobraniteljicu da se djeca bez pratnje roditelja ili odraslih članova obitelji navodno odvoze u detencijske centre za odrasle osobe te im se za skrbnika postavlja osoba iz grupe bez provjere stvarnog odnosa između djeteta i te osobe. Provjeravajući ove navode pravobraniteljica je 19. rujna 2015. upozorila MUP-u na rizike takvoga postupanja s djecom bez pratnje. Podsjetila je da smještaj djece u detencijske centre zajedno s odraslim osobama, ako te osobe nisu članovi njihovih obitelji, predstavlja kršenje Konvencije o pravima djeteta. Preporučila je da smještaju djece bez pratnje članova obitelji prethodi procjena ugroženosti djeteta kako bi se ona smjestila u odgovarajuće uvjete te im se pružila zaštita sukladno međunarodnim standardima postupanja s ovom ranjivom skupinom djece. U svojem odgovoru MUP nas je izvijestio o svojim dosadašnjim postupcima prema djeci bez pratnje opovrgavajući navode o ograničavanju slobode kretanja maloljetnicima te navodeći kako je postupanje s djecom bez pratnje i imenovanje skrbnika u nadležnosti socijalne skrbi koja u prihvatnim centrima ima organizirano stalno dežurstvo.

Zaštita djece koja prose

Ponukana učestalim obraćanjima građana zabrinutima za sigurnost djece prosjaka na ulicama Zagreba pravobraniteljica se obratila PU zagrebačkoj. Preporučila je žurno poduzimanje aktivnosti kako bi se u suradnji s nadležnim socijalnim službama poduzele mjere za zaštitu djece. Riječ je o djeci različite dobi koju navodni roditelji prosjačeći vode sa sobom ili nose u naručju, koristeći ih ne bi li izazvali samilost kod prolaznika. Policija nas je izvijestila kako su postupajući po našoj obavijesti naložili pojačano poduzimanje preventivnih i represivnih mjera protiv osoba za koje su utvrdili da djecu koriste za prosjačenje.

Edukacija djelatnika odgojnih domova o dječjim pravima i međuinstitucionalnoj suradnji

Potaknuta nerazumijevanjem uloge i nadležnosti pravobraniteljice te nepoznavanjem načina međuinstitucionalne suradnje u zaštiti prava i interesa djece u jednoj odgojnoj ustanovi, vezano uz prijave nasilja nad djecom, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku MSPM-u za edukaciju djelatnika odgojnih domova iz područja dječjih prava i Konvencije o pravima djeteta te djelovanja i zakonskih obveza drugih suradnih sustava u postupcima zaštite prava i interesa djece. MSPM nas je potom izvijestio o donesenom Godišnjem programu stručnog usavršavanja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi za 2015. u kojem su predviđene edukacije djelatnika odgojnih domova te edukacije iz područja dječjih prava.

5.6 ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Javno priopćenje pravobraniteljice u povodu izjave o izvanbračnoj djeci

U povodu izjave bivšeg glavnog državnog odvjetnika, u kojoj je okarakterizirao izvanbračnu djecu kao onu koju „nitko ne voli“, pravobraniteljica je uputila javno priopćenje u kojem je osudila takvu izjavu, ukazala na nedopustivost stigmatiziranja izvanbračne djece i podsjetila na Ustavom zajamčenu jednakost bračne i izvanbračne djece i zabranu diskriminacije. Bivši glavni državni odvjetnik se ispričao zbog svoje izjave.

Preporuka u povodu blagoslova i molitve na maturальноj večeri

U povodu pritužbe na održavanje katoličkog vjerskog obreda na maturальноj večeri učenika dviju srednjih škola u Kninu, pravobraniteljica se obratila MZOS-u. Upozorila je da obvezivanje učenika na sudjelovanje u vjerskim sadržajima, uključujući i one koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, upućuje na diskriminaciju po osnovi vjere i/ili uvjerenja. Preporučila je provođenje nadzora nad školama organizatorima ovog događaja, kao i da se sve škole upozori na obvezu poštovanja Konvencije o pravima djeteta i Zakona o suzbijanju diskriminacije tijekom nastave, izvannastavnih aktivnosti i sadržaja organiziranih za svu djecu. MZOS se složio sa stajalištem u preporuci, ističući da se protiv diskriminirajućoj praksi te zatražio očitovanja škola uključenih u slučaj, ali nemamo obavijesti da je školama uputio preporuku za poštovanje Konvencije o pravima djeteta i ZSD-a.⁷⁷

5.7 MEDIJI

Oglašavanje piva u elektroničkim medijima

Uočivši da se u mnogim reklamama za pivo koje se emitiraju na televiziji ne poštuju ograničenja za oglašavanje alkohola postavljena u Zakonu o elektroničkim medijima i Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima te se sugerira da je konzumiranje piva povezano s postizanjem uspjeha, zadovoljstva i boljeg društvenog života, pravobraniteljica je zatražila očitovanje Vijeća za elektroničke medije (VEM). U svome odgovoru VEM je naveo kako se pivo ne smatra alkoholnim pićem te sukladno tome nije obuhvaćeno zabranom reklamiranja. Provjerom u Ministarstvu poljoprivrede utvrdili smo da prema svim propisima koji reguliraju njegovu proizvodnju i promet, pivo jest alkoholno piće (premda se deklarira kao hrana, nedvojbeno sadrži alkohol) pa se na njega odnose i odredbe o ograničavanju reklamiranja alkohola. Stoga smo preporučili da se članovi VEM-a, a osobito djelatnici koji provode nadzor nad primjenom Zakona o elektroničkim medijima u području oglašavanja, informiraju o tome i s time usklade svoj rad. Odgovor nismo primili.

Nadzor nad sadržajem najava filmova i serija s neprimjerenim prizorima

Primili smo više pritužbi na neprimjerene sadržaje najava pojedinih serija i filmova koje se emitiraju na televiziji (HTV, RTL i drugi) tijekom cijelog dana i u sklopu emisija koje prate djeca. U najavama su često istaknute brutalne scene ubojstva, gruboga fizičkog nasilja, seksa, kao i vulgarni rječnik, psovke i drugi uznemirujući prizori koji mogu biti štetni za djecu mlađe dobi. Iako propisi obvezuju nakladnike da osobitu pažnju posvete tome da se u najavama ne pojavljuju prizori koji mogu naštetiti djeci, u praksi se takvi prizori često susreću. Roditelji na to ne mogu uvijek reagirati, budući da se neprimjereni prizori pojavljuju neočekivano, primjerice, u bloku reklama ili se prikazuju na prijemnicima u nekom javnom prostoru, u čekaonici zdravstvene ambulante ili u bolnici, gdje djeca borave s roditeljima određeno vrijeme. Sve to ukazuje na potrebu pažljivog izbora sadržaja koji se uključuje u najave programa, a osobito se to očekuje od javne televizije. VEM-u smo preporučili da u određenom vremenskom intervalu ciljano nadzire sadržaje najava igranih filmova i serija televizijskih nakladnika, osobito s obzirom na količinu prikazanoga nasilja, vulgarnosti i drugih sadržaja koji bi mogli naštetiti mlađoj djeci. VEM je prihvatio preporuku.

5.8 SOCIJALNA SKRB

Uključivanje u borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti djece u Europi

Zastupnicima RH u Europskom parlamentu preporučili smo da se potpisivanjem Pisane izjave o ulaganju u djecu⁷⁸ uključe u borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti djece u Europi. Naglasili smo da se Izjavom poziva Europsku komisiju da razmotri uvođenje specifičnih pokazatelja broja djece koja su u opasnosti od siromaštva ili socijalne isključenosti, a države članice EU da uspostave posebne nacio-

⁷⁷ Više u poglavlju Diskriminacija

⁷⁸ Written Declaration (42/2015) on Investing in Children

nalne podciljeve i koriste EU financiranja u cilju provedbe Preporuke Komisije „Ulaganje u djecu: Razbijanje lanca prikraćenosti“. Cilj ove preporuke je smanjenje siromaštva u okviru strategije Europa 2020. Većina predstavnika Europskog parlamenta, čak njih 428 potpisalo je ovu Izjavu. Svoje uključivanje potvrdila nam je EU parlamentarka Ruža Tomašić.

5.9 SPORT

Zaštita prava i dobrobiti djece koja sudjeluju u teniskim natjecanjima

Pravobraniteljici za djecu roditelji su ukazali na zabrinjavajuću praksu održavanja dječjeg teniskog turnira na otvorenim terenima pri izrazito visokim temperaturama (32°C). Zbog toga smo upozorili Hrvatski teniski savez (HTS) i organizatora turnira na štetne posljedice koje po zdravlje djece može imati kretanje i fizički napor po velikim vrućinama. Preporučili smo da organizaciju dječjih teniskih natjecanja i treninga usklade s preporukom stručnjaka HZJZ-a prema kojoj djeca u uvjetima visokih temperatura trebaju izbjegavati boravak na suncu u razdoblju od 10 do 17 sati. Organizator je iskazao razumijevanje za naš stav, no naglasio kako je odluka o ispunjavanju uvjeta za natjecanje u nadležnosti sudačke organizacije, a odluci suca da se natjecanje nastavi i u neprikladnim uvjetima pridonijeli su i stavovi nekih roditelja koji su se protivili odgađanju turnira. Iz HTS-a nam je odgovoreno kako će postojeći Pravilnik uskladiti s propisima Europske teniske asocijacije nadležne za natjecanje djece u kategorijama do 12 i do 14 godina.

Preporuke
pravobraniteljice za
djecu

5.10 IMOVINSKA PRAVA DJECE

Zaštita djece dužnika

S obzirom na to da se u evidencijama Porezne uprave MF nalazi veliki broj djece dužnika, koja su opterećena visokim iznosima duga, preporučili smo MSPM-u da o tome obavijesti centre za socijalnu skrb kako bi se svaki pojedinačni slučaj posebno ispitao te kako bi se provjerilo jesu li povrijeđena prava i imovinski interesi djeteta. Preporučili smo da se ispita nastanak duga i razlozi zbog kojih obveze nisu podmirene, budući da se dug nepovoljno odražava na imovinska prava djeteta, poglavito u slučaju pokretanja prisilnih postupaka naplate potraživanja iz imovine djece ili gubitka nekih prava (primjerice zbog neplaćenih obveznih doprinosa za zdravstveno osiguranje djece stranaca). Također smo preporučili da se na temelju informacija CZSS-a izradi analiza mogućih povreda prava i interesa djece. MSPM je uvažio našu preporuku te čekamo izvješće o postupanju CZSS-a.

5.11 OSTALO

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi

U povodu obilježavanja prve godišnjice stupanja na snagu *Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi*, obavijestili smo MSPM i MVEP o izjavi koju su zajednički sastavili i uputili Međunarodna kolicija *Ratify OP3CRC* i vodeći stručnjaci UN-a za prava djece, uključujući predsjednicu Odbora za prava djeteta UN-a Kirsten Sandberg, Posebne izaslanice Glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe Leilu Zerrougui i za pitanja nasilja nad djecom Martu Santos Pais, kao i Posebnu izjaviteljicu za pitanja prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije Maud de Boer-Buquicchio. Izjavom se poziva države da ratificiraju Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, čime će pridonijeti implementaciji Konvencije o pravima djeteta i njezinih protokola te omogućiti pristup sve djece pravdi na svim razinama. Preporučili smo aktivno djelovanje kako bi se i Hrvatska priključila sve većem broju država koje su ratificirale ovaj Protokol, omogućujući time djeci i njihovim zastupnicima obraćanje Odboru za prava djeteta UN-a. Nismo dobili odgovor o stavu u vezi s ovom preporukom, ali obaviješteni smo da je u planu normativnih aktivnosti za 2016. i ratifikacija ovoga Protokola.

Suradnja pravobraniteljice s članovima Europskog parlamenta iz Hrvatske

Svjesna mogućnosti koje članstvo i zastupnički rad u Europskom parlamentu (EP) pruža u području zaštite prava djece, pravobraniteljica je ponovila prijedlog o suradnji pravobraniteljice za djecu i članova EP-a iz Hrvatske. Podsjetila je da je u postupku dovršavanje Strategije Vijeća Europe za prava djece 2016. - 2021. te ukazala na to da nijedan zastupnik iz RH nije član *Međugrupe* za dječja prava EP-a. Preporučila je zastupnicima da se u sklopu svojih parlamentarnih aktivnosti uključe u ovu grupu te ih ponovno pozvala na suradnju i partnerstvo u promicanju i zaštiti ljudskih prava djece u Hrvatskoj. Pozivu su se u 2015. odazvali Tonino Picula i Ruža Tomašić.

Prijedlog o tematskim razgovorima pravobraniteljice za djecu i zastupnika Hrvatskog sabora

Dosadašnja aktivnost pravobraniteljice u odnosu na Hrvatski sabor ostvarivala se uglavnom kroz predstavljanje godišnjeg izvješća pravobraniteljice, sudjelovanje na sjednicama saborskih odbora, iniciranje ili zajedničko organiziranje tematskih sjednica i skupova. Kao novi oblik suradnje pravobraniteljica je 2014. Predsjedniku Hrvatskoga Sabora predložila povremeni *Tematski sat s pravobraniteljicom za djecu*, tijekom kojeg bi zastupnici mogli s s njom razgovarati o pojedinim aktualnim temama iz područja zaštite dječjih prava. Ovaj prijedlog aktualizirao se 2015., kad su zastupnici prilikom rasprave o Izvješću pravobraniteljice za djecu u Hrvatskom saboru sami preporučili ostvarivanje snažnije suradnje i kontakata pravobraniteljica s Hrvatskim saborom, kako putem odbora, tako i putem kontakata s pojedinim zastupnicima. Kako bi se ovaj prijedlog konkretizirao, pravobraniteljica se obratila svim klubovima zastupnika predlažući teme za raspravu (*Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj; „Registar“ počinitelja kaznenih djela na štetu djeteta; Obveza cijepljenja djece; Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom; Dječji rad i angažman u kulturno-umjetničkim, sportskim i drugim aktivnostima; Djeca i mediji, Odgovornosti i prava roditelja u odnosu na dječja prava*) te izražavajući spremnost za razgovor i o drugim temama po prijedlogu zastupnika. Iako ovaj vid suradnje smatrao velikim potencijalom za potpunije sagledavanje, zastupanje i zaštitu dječjih prava, od klubova zastupnika nismo dobili odgovor na ovu preporuku.

Normativne aktivnosti

Na temelju odredbi Zakona o pravobranitelju za djecu pravobraniteljica za djecu može sudjelovati u postupku izrade nacrtu prijedloga propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja važna za djecu. Tijekom 2015. godine očitivali smo se na ukupno 25 propisa i dokumenata sudjelujući u radu saborskih odbora, inicirajući izmjene propisa te dajući svoje mišljenje i prijedloge u javnoj raspravi, na traženje nadležnih tijela ili na vlastitu inicijativu. U nastavku donosimo pregled propisa i dokumenata za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

6.1 STRATEŠKI DOKUMENTI

Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. za razdoblje od 2014. do 2016.

U mišljenju na Nacrt akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. za razdoblje od 2014. do 2016. upozorili smo na neke njegove slabosti. Naglasili smo da metodologija nije ujednačena, da aktivnosti nisu navedene prema ujednačenim kriterijima, da su nejasno navedene uloge i obveze nositelja i dostavljača podataka, te da su podaci koji se dostavljaju neujednačeni i različiti u obimu, pristupu, fragmentaciji i općenitosti. Upozorili smo da je nejasno po kojem kriteriju se izabiru dostavljači podataka (primjerice podatke dostavljaju samo 13 županija od njih 21, od organizacija civilnog sektora spominju se samo dvije udruge, a nisu navedena ni sva državna tijela i institucije koje bi trebale biti nositelji ili dati podatke za taj Plan) što dovodi u pitanje sistemski pristup i učinak aktivnosti na svu djecu. Iz ovako koncipiranog Plana nije vidljivo koje su to mjere koje se odnose na sve dionike zaštite dječjih interesa u RH niti koje djeluju na zaštitu djece na sustavnoj razini. Neke aktivnosti su korisni primjeri dobre prakse, no one odražavaju samo specifičnost planiranih aktivnosti unutar manjih geografskih područja, a ne predstavljaju planirane aktivnosti ostvarenja Nacionalne strategije na nacionalnoj razini. Ne vidi se cjelovitost djelovanja ni strateška usmjerenost za djecu na nacionalnoj (pa čak ni na županijskoj) razini. Naglasili smo da bi od izuzetne važnosti bilo da su u ovaj akcijski plan uklopljene preporuke Odbora za prava djeteta UN-a koje, zbog vremena dostave, nisu mogle biti sadržajem Strategije. Upozorili smo da Akcijskim planom nije odgovoreno na pitanje evaluacije i načina izvještavanja. Zaključili smo da predloženi tekst valja urediti u metodologijskom smislu, ujednačenim kriterijima i komparabilnim formulacijama. Također smo predložili da u Planu postanu vidljivije neke grupe djece čije su obitelji pod rizikom i na koju se odnose ciljane i specifičnim potrebama prilagođene mjere i socijalne usluge (poput: bolesne djece, djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, nestale djece i djece migranata). Predložili smo i da se indikatori provedbe operacionaliziraju u mjerljivu kategoriju i da se razlikuju od aktivnosti. Naši prijedlozi su prihvaćeni.

6.2 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Obiteljski zakon

156

Normativne
aktivnosti

U postupku izmjena obiteljskog zakonodavstva pravobraniteljica za djecu sudjeluje od 2009. godine iznoseći zapažanja o potrebnim promjenama u cilju unapređivanja zaštite prava i interesa djece. U izvješćima o radu iz prethodnih godina detaljno smo izvještavali o našim stavovima i prijedlozima u vezi s uređenjem odnosa roditelja i djece u konfliktnim situacijama, priznanjem očinstva, mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenjem, skrbništvom, uzdržavanjem djeteta, zaštitom imovinskih interesa djeteta te o drugim važnim pitanjima koja se uređuju ovim zakonom. U postupku donošenja novog Obiteljskog zakona koji je započeo 2013. mnoge naše primjedbe ugrađene su u zakonski tekst, pa je tako u skladu s našom inicijativom predviđena obveza suda da privremeno, do okončanja sudskog postupka, uredi sporna pitanja o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti te o susretima i druženjima odnosno o smještaju djeteta tijekom trajanja parnice za razvod braka, preciziran je sadržaj sudskih odluka kako bi se izbjegli nesporazumi u njihovoj primjeni te jasnije definirano sudjelovanje djeteta u postupcima obiteljskopravne naravi. Izvršena je korekcija vezano uz presumpciju bračnog očinstva u slučaju kad su sve zainteresirane strane suglasne o tome tko je biološki otac djeteta. Također je izvršena korekcija vezano uz priznanje očinstva koja je maloljetnog oca i maloljetnu majku dovodila u neravnomerni položaj.

Kao nova mjera obiteljskopravne zaštite na našu inicijativu uveden je intenzivni nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi i proširen krug osoba kojima se nadzor može izreći. Proširen je i krug osoba kojima se odlukom suda može omogućiti ostvarivanje kontakta s djetetom kad je to u djetetovom najboljem interesu. Također je omogućena promjena identifikacijskog broja djeteta u slučaju posvojenja djeteta kako bi se zaštitila njegova privatnost. I mnogi drugi naši prijedlozi sadržajno su ugrađeni u tekst Zakona.

Na prijedlozima koji nisu prihvaćeni inzistirali smo u daljnjim fazama donošenja Zakona pa smo tako, dajući mišljenje na prijedlog novog Obiteljskog zakona, tražili da se zadrži mogućnost sudskog utvrđivanja majčinstva u slučaju nepoznatog podrijetla djeteta, da se poveća zaštita imovine djeteta od moguće zloupotrebe, da se trajanje mjere nadzora nad kontaktima roditelja i djeteta vremenski ne ograničuje, da se jasno definiraju adoptivne smetnje kako počinitelji kaznenih djela na štetu djece, obiteljski nasilnici ili osobe kojima je izrečena mjera obiteljsko pravne zaštite ne bi mogli posvojiti dijete. Tražili smo da se propiše češće praćenje prilika u kojima žive djeca izdvojena iz obitelji, kako bi se osiguralo njihovo pravovremeno, kvalitetno i trajnije zbrinjavanje, da se propiše osnivanje posebnih obiteljskih sudova ili uspostava stručnih službi pri obiteljskim odjelima, kako bi stručni suradnici izvanpravne struke svojim stručnim znanjima i metodama pomogli djeci sudionicima postupka, ali i sucima u donošenju odluka. Iskazali smo i zabrinutost zbog zakonskih rješenja vezano uz sudjelovanje djeteta u sudskom postupku navodeći kako predložena rješenja ne daju garanciju da će sudjelovanje djeteta biti slobodno, dobrovoljno, uvažavajuće i neograničavajuće s obzirom na djetetovu dob sukladno preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta. Neke naše predložene korekcije teksta su usvojene, a od nekih smo odustali nakon danog obrazloženja te na Konačni prijedlog zakona nismo dali primjedbe.

Tijekom 2015. odlukom Ustavnog suda „suspendiran“ je Obiteljski zakon koji je donesen 2014. te je donesen novi Obiteljski zakon u čijem donošenju smo također sudjelovali ponavljajući neke naše dotad neprihvaćene prijedloge te dajući usto i neke nove. Od novih izdvajamo prijedloge: da se muškarcu koji se smatra ocem djeteta omogući osporavanje bračnog očinstva i utvrđivanje njegovog očinstva, da se iznimka od presumpcije bračnog očinstva dozvoli samo u situacijama kad je dijete rođeno za vrijeme trajanja brakorazvodnog postupka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka te da se osigura stavljanje pod skrbništvo djeteta stranog državljanina, ili bez državljanstva, koje se zatekne na području Hrvatske bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika. U Obiteljski zakon, koji je donesen 2015. godine, dodatno su ugrađeni neki naši prijedlozi. Prihvaćen je tako prijedlog da se zadrži mogućnost sudskog utvrđivanja majčinstva, da se umjesto termina „utvrđivanje“ mišljenja djeteta koristi termin „izražavanje“ mišljenja te da se sudjelovanje djeteta u sudskom postupku temelji na djetetovoj dobrovoljnosti i bez dolaska djeteta na sud. Na našu inicijativu propisana je obveza stručnih radnika centra za socijalnu skrb da dijete pod skrbništvom koje je smješteno izvan svoje obitelji obidu najmanje četiri puta godišnje te je

omogućeno da se iznimka od presumpcije bračnog očinstva i mogućnost utvrđivanja očinstva priznaje uz suglasnost svih zainteresiranih strana dozvoli samo u situacijama kad je dijete rođeno za vrijeme trajanja brakorazvodnog postupka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka.

Budući da nisu prihvaćeni svi naši prijedlozi, naglasili smo kako nećemo odustati od strateški važnih prijedloga, na koje godinama upozoravamo, jer uspostavu obiteljskih sudova, kontinuiranu edukaciju djetelatnika u sustavu, a posebice socijalnih radnika i sudaca koji odlučuju u obiteljsko pravni predmetima, zaštitu imovinskih prava djeteta pod skrbništvom, uređenje skrbništva za djecu strane državljanke bez pratnje roditelja te zaštitu djece koja sudjeluju u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima smatramo važnima te ćemo i nadalje inzistirati da se za probleme koje smo uočili pronađu odgovarajuća zakonska rješenja.

6.3 OBRAZOVANJE

Program stjecanja pedagoških kompetencija za strukovne učitelje, suradnike u nastavi i mentore

U postupku javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga Programa stjecanja pedagoških kompetencija za strukovne učitelje, suradnike u nastavi i mentore, upozorili smo MZOS da nije uzet u obzir ispit kojim se dokazuju osnovna znanja o poučavanju učenika koji Zakon o obrtu propisuje kao jedan od uvjeta za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja te smo predložili da se isto predvidi u Programu. Nadalje, predložili smo da se predvide ishodi učenja koje učenicima moraju osigurati nastavnici u srednjim školama, ali i one osobe koje nisu nastavnici, već održavaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja učenika kod obrtnika, kao i da se u izradu Programa uključe svi zainteresirani subjekti iz sustava strukovnog obrazovanja i iz sustava obrta u okviru kojeg se provodi praktična nastava i vježbe naukovanja učenika. Program je donesen.

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima

U postupku javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, predložili smo MZOS-u da, kao uvjet za obavljanje poslova pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika, propiše neosuđivanost i nevođenje kaznenog postupka za kaznena djela koja su zapreka za zapošljavanje u školskoj ustanovi, da propiše obvezu udaljenja od obavljanja poslova u slučaju pokretanja kaznenog postupka i otkaza u slučaju pravomoćne osude za kaznena djela koja su zapreka za obavljanje poslova u školskoj ustanovi. Nadalje, predložili smo da se regulira evaluacija i supervizija rada pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika; da se regulira financiranje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika uvođenjem modela (su) financiranja iz sredstava državnog proračuna ili decentralizacijom sredstava državnog proračuna jedinicama lokalne i regionalne samouprave kako djeca ne bi bila u nejednakom položaju ovisno o tome u kojem kraju RH se obrazuju i žive. Predložili smo i da se osigura pomoćnik u nastavi svakom djetetu, bez sastavljanja liste prioriteta od strane osnivača odgojno-obrazovne ustanove; da se uključivanje pomoćnika u nastavi omogući svim učenicima s različitim teškoćama, a ne samo učenicima s teškoćama u razvoju; da se omogući uključivanje pomoćnika u nastavi i za učenike kojima je odobrena provedba nastave u kući, nastave u zdravstvenoj ustanovi ili nastave na daljinu. Tražili smo i da se propiše tko osigurava financijska sredstva za edukaciju i superviziju pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u ustanovama za obrazovanje odraslih te da se uključivanje pomoćnika u nastavi predvidi i za učenike koji pohađaju odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama u razvoju — centre za odgoj i obrazovanje, a ne samo za škole. Predložili smo da se uključivanje pomoćnika u nastavi, za učenika čija ponašanja značajno ometaju njegovo funkcioniranje te ugrožavaju njegovu i fizičku sigurnost drugih učenika, ne uvjetuje uključivanjem učenika u neki od oblika psihosocijalnih tretmana izvan školske ustanove, budući da bi to bilo na štetu interesa onih učenika koji iz različitih razloga nisu uključeni u psihosocijalni tretman. Također smo predložili da se propiše način ispitivanja uvjeta za stručnog komunikacijskog posrednika; da se propiše tko donosi program edukacije za pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika; da se u program edukacije, kao obvezni sadržaj, dodaju i prava djeteta. Pravilnik nije donesen i nemamo povratnu informaciju o našim prijedlozima.

Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole

U postupku donošenja Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole, predložili smo da se u kategoriju djece koja se mogu upisati u srednju školu bez plaćanja troškova školovanja uključe djeca strani državljani bez pratnje roditelja, djeca strani državljani u nezakonitom statusu i djeca migranti, kako bi se toj djeci, bez obzira na njihov boravišni status, osiguralo pravo na potpun pristup obrazovanju. Nadalje, upozorili smo MZOS da bi mogućnost škola da propišu minimalni bodovni prag za programe u trajanju od najmanje četiri godine, dovela u pitanje poštivanje načela najboljeg interesa djeteta i prava na obrazovanje. Izostavljanjem mogućnosti propisivanja minimalnog bodovnog praga pružila bi se djetetu, koje na temelju uspjeha u prethodnom obrazovanju ne bi moglo prijeći minimalni bodovni prag, „nova šansa“ da nastavi obrazovanje prema njegovim sklonostima, pod uvjetom da je u određenom programu, nakon rangiranja kandidata izvršenog na temelju uspjeha u prethodnom obrazovanju, ostalo slobodnih mjesta. Na ovaj način ne bi se narušavala prava djece koja su ostvarila bolji rezultat i upisala se u željeni program, no istovremeno bi se onima slabijeg uspjeha omogućio nastavak školovanja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera

U postupku javnoga savjetovanja sa zainteresiranom javnošću pravobraniteljica za djecu je MZOS-u uputila niz prijedloga na nacrt Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera. Upozorila je da je u prijedlogu Pravilnika naglasak stavljen na represiju, a nedovoljno na promjenu ponašanja kod učenika. Ministarstvo je prihvatilo prijedlog promjene termina „povrede ponašanja“ u termin „neprihvatljiva ponašanja“ te prijedlog da se propiše svrha pedagoških mjera i okolnosti o kojima su u postupku izricanja pedagoških mjera odgojno-obrazovni radnici dužni voditi računa. Također je prihvaćen prijedlog da se izostavi obveza „pisanog“ izjašnjavanja učenika o činjenicama i okolnostima važnim za donošenje odluke jer to može biti na štetu interesa djeteta. Djelomično su prihvaćeni prijedlozi o određivanju roka za izricanje pedagoških mjera, o dopuni elemenata koje treba sadržavati obrazloženje pedagoške mjere i drugačijem uređenju obavješćavanja nadležnih tijela o pojedinim pedagoškim mjerama. Nije prihvaćen prijedlog pravobraniteljice da se Pravilnikom predvidi mogućnost da se izricanje pedagoških mjera uvjetuje promjenom ponašanja, primjerice da se učeniku izrekne pisano upozorenje koje bi prethodilo formalnom pokretanju postupka izricanja pedagoške mjere, niti prijedlog da se predvidi mogućnost restitucije, odnosno popravljanja štete u slučajevima u kojima je to moguće primijeniti. Unatoč traženju da se propiše obveza informiranja učenika o svim okolnostima i posljedicama neprihvatljivog ponašanja na način da se odgojno-obrazovni radnici obvežu da prije izricanja pedagoške mjere učeniku daju sve potrebne informacije o pedagoškim okolnostima slučaja i posljedicama neprihvatljivog ponašanja, naš prijedlog nije prihvaćen.

6.4 PRAVOSUDNA ZAŠTITA**Kazneni zakon**

U postupku izmjena Kaznenog zakona predložili smo da se propiše da se zaštitni nadzor počinitelja po punom izvršenju kazne zatvora može izricati i u slučaju kad je počinitelju kaznenog djela na štetu djeteta izrečena kazna u trajanju kraćem od dvije godine, kao i da sud ovu mjeru može izreći i u duljem trajanju od sada propisane jedne odnosno dvije godine. Ovaj naš prijedlog djelomično je prihvaćen te je omogućeno trogodišnje provođenje nadzora u slučaju počinjenja nekih kaznenih djela na štetu djeteta (spolno nasilje nad djetetom) ili izrečenih zatvorskih kazni u trajanju pet ili više godina (odnosno dvije ili više godina za kaznena djela s obilježjima nasilja). Nije prihvaćen naš prijedlog da kazneni progon počinitelja teških spolnih delikata na štetu djeteta ne zastarijeva. Naglasili smo da se, s obzirom na narav seksualnih delikata i posljedice koje trpi dijete izloženo seksualnom zlostavljanju te prijetnju koju počinitelj takvog kaznenog djela predstavlja za društvo, po istom načelu i sa istim obrazloženjem po kojem je predloženo da kazneni progon ne zastarijeva za kazneno djelo teškog ubojstva, isto predvidi i za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Ni naš prijedlog da se obveza prijavljivanja kaznenog djela mora odnositi i na vjerskog ispovjednika te druge osobe koje su prema zakonu dužne čuvati tajnu te da ove osobe ne mogu biti isključene od kaznene odgovornosti za neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela na štetu djeteta, nije prihvaćen.

Zakon o sudovima za mladež

U postupku izmjena Zakona o sudovima za mladež predložili smo izmjene kako bi se: osigurala žurnost u postupanju u svim predmetima u kojima su djeca žrtve ili oštećenici, a posebice kad su djeca žrtve kaznenih djela spolne naravi ili zlostavljanja; izjednačile pogodnosti svjedočenja za svu djecu do 18 godine, neovisno o težini kaznenog djela i ulozi djeteta svjedoka u postupku; osiguralo kvalitetno zastupanje interesa djeteta oštećenika ili žrtve tijekom prethodnog i kaznenog postupka te osigurala zaštita privatnosti djeteta. Predložili smo da se propiše obveza državnog odvjetnika za mladež da odmah po obavijesti policije o kaznenom djelu spolne naravi ili povrede djetetovih prava, a najkasnije u roku tri dana od podnošenja kaznene prijave, podnese prijedlog sucu istrage za mladež za održavanje dokaznog ročišta, radi ispitivanja djeteta kao svjedoka. Naglasili smo kako bi sudac istrage trebao, odmah po obavijesti policije, organizirati ispitivanje djeteta kako bi se izbjeglo višekratno ispitivanje, osigurali svi potrebni dokazi te djetetu žrtvi omogućio žuran i odgovarajući tretman. Predložili smo da se i djeci starijoj od 16 godina omogućí najviša razina zaštite prilikom svjedočenja te da se nadležna tijela obvežu na pokretanje postupaka sankcioniranja osoba koje naruše tajnost postupka i ugroze privatnost djeteta. Također smo predložili da se posebnim propisom razrade elementi i kriteriji za određivanje podobnosti opunomoćenika te vrsta edukacije koju opunomoćenici moraju proći kako bi stekli potrebne kvalifikacije za zastupanje djeteta, a sve kako bi se izbjeglo da se opunomoćenici postavljaju s liste odvjetnika po utvrđenom redoslijedu i ravnomjernoj zastupljenosti, a ne po načelu njihove posebne educiranosti i specijalizaciji, što se sada događa u praksi. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o kaznenom postupku

U postupku izmjena Zakona o kaznenom postupku predložili smo da se propiše sveobuhvatna zaštita djeteta svjedoka do 18 godine u prethodnom i kaznenom postupku, neovisno o statusu žrtve ili oštećenika, u pogledu načina pozivanja djeteta, ispitivanja djeteta, pogodnosti svjedočenja, zaštite od suočavanja i kontakta s okrivljenikom te isključenja javnosti i osiguranja tajnosti postupka u cilju zaštite djeteta. Zalagali smo se za donošenje podzakonskog propisa kojim bi se uredio postupak sudjelovanja djeteta u prethodnom i kaznenom postupku te način ostvarivanja prava zajamčenih Zakonom (uručena pisane pouke o pravima, zaštita privatnosti, postavljanje opunomoćenika i njegove kvalifikacije, definiranje uloge savjetnika i dr.). Postupak donošenja ovog Zakona nije dovršen pa nemamo povratnu informaciju o našim prijedlozima.

6.5 ZAŠTITA OD NASILJA

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

U postupku donošenja novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji tražili smo veću zaštitu djeteta svjedoka nasilja u obitelji, na način da se obveza prijavljivanja saznanja o obiteljskome nasilju proširi na veći krug osoba koje u svom radu dolaze u kontakt s djetetom, te da se propiše obveza nadležnog tijela da po službenoj dužnosti obavještava dijete, koje je žrtva nasilja, o poduzetim radnjama i ishodu postupka. Zakon nije donesen pa nemamo povratnu informaciju o našim prijedlozima.

6.6 SOCIJALNA SKRB

Zakon o socijalnoj skrbi

U postupku donošenja Zakona o socijalnoj skrbi ponovno smo ukazali na potrebu povećanja ukupnih iznosa priznatih jednokratnih naknada sukladno broju djece u kućanstvu te uspostavljanje kvalitetnijeg modela osiguravanja prava roditelja/skrbnika djece s teškoćama u razvoju na status roditelja njegovatelja. Kako u trenutku donošenja Zakona za ove promjene nisu bila osigurana potrebna financijska sredstva na njima nismo inzistirali, iako ih i dalje smatramo potrebnima. Predložili smo da se Zakonom omogući da se prava iz sustava socijalne skrbi prošire i na djecu bez državljanstva te djecu strane državljanke u RH kako bi se njihov status izjednačio s djecom hrvatskim državljanima sukladno odredbama Konvencije o pravima djeteta. Ponovno smo predložili da se sredstva koja dijete prima po osnovi uz-

državanja, neovisno o njihovoj visini, ne uračunavaju u prihod obitelji koji se uzima kao osnova za priznavanje prava na zajamčenu minimalnu naknadu, kako ona ne bi bila prepreka za ostvarivanje nekih prava iz socijalne skrbi. U protivnom se djetetu, potpuno neopravdano i nepravedno, stavlja u obvezu da ostvarenim doprinosom za uzdržavanje, koje prima od roditelja s kojim ne živi, uzdržava, ne samo roditelja s kojim živi i koji ne ostvaruje prihod, već i druge punoljetne članove kućanstva u kojem živi. Inzistirali smo da vlasništvo nad automobilom ili korištenje tuđeg vozila, kad je to vozilo nužno za potrebe obitelji s djecom, ne bude ograničavajuća činjenica za priznavanje prava na zajamčenu minimalnu naknadu. Također smo predložili da se djeci žrtvama kaznenih djela, kao osobito ranjivoj skupini, prizna status korisnika socijalne skrbi te pravo na psihosocijalnu podršku. Predložili smo da se mjesna nadležnost za djecu određuje prema prebivalištu ili boravištu djeteta jer dijete kao fizička osoba ima svoje prebivalište i ono se određuje prema odredbama posebnog propisa. Radi zaštite djece čiji je umrli roditelj bio korisnik zajamčene minimalne naknade, odnosno usluge smještaja ili boravka, a nije doprinio za uzdržavanje djeteta sukladno ovršnoj ispravi, predložili smo da se na ovu skupinu djece ne odnosi odredba o obvezi povrata isplaćenih iznosa od nasljednika.

6.7 STATUSNA PRAVA

Zakon o strancima

U cilju poboljšanja statusa djece stranaca u Republici Hrvatskoj, efikasnije zaštite njihovih prava i pružanja pomoći sukladno međunarodno preuzetim obvezama, pravobraniteljica za djecu dostavila je MUP-u opsežno mišljenje i prijedlog u postupku donošenja Zakona o strancima. Prijedlozi su se odnosili na: potrebu terminološkog usklađenja s Konvencijom o pravima djeteta (uvrstiti pojam *dijete* umjesto pojma *maloljetnik*), potrebu osiguranja prava na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja, omogućavanje rješavanja boravišnog statusa osoba (djece i osoba koje skrbe o djeci) koje se u RH zateknu u nezakonitom statusu kad je procijenjeno da je to u najboljem interesu djeteta, osiguranje zaštite od protjerivanja djece i osoba koje o njima skrbe koje su boravile dovoljno dugo u državi (zakonito ili uz prešutno prihvaćanje nezakonitosti njihova statusa od nadležnih tijela), osiguranje odgovarajuće zaštite djece bez pratnje neovisno o državljanstvu djeteta (propisivanje obveza izrade pojedinačnog plana postupanja prema djetetu bez pratnje, tzv. *life projecta*), osiguranje djetetovog prava na pravovremenu i odgovarajuću informaciju te prava sudjelovanja u postupku te vezivanje boravišnog statusa djeteta uz boravišni status roditelja. Zakon nije donesen pa nemamo povratnu informaciju o našim prijedlozima.

Zakon o putnim ispravama

U postupku izmjena Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana predložili smo da se odustane od predloženog rješenja kojim se predviđa obveza oba roditelja da zajedno poduzimaju radnje za izdavanje putne isprave za dijete. Naglasili smo kako se predloženim načinom, nepotrebno komplicira i poskupljuje postupak (prisutnost oba roditelja ili pisana suglasnost roditelja ovjerena kod javnog bilježnika ili nadležnog tijela) dok se istovremeno ne pruža dovoljno jamstvo zaštite od eventualnih manipulativnih postupaka pojedinih roditelja što se, pretpostavljamo, željelo postići. Naime, ovaj propis regulira samo postupak izdavanja putovnice, ali ne rješava pitanje eventualnog korištenja djetetove putovnice na način da bi se drugog roditelja onemogućilo u ostvarivanju roditeljske skrbi, što je problem koji se rješava u drugoj vrsti postupaka (posredovanjem CZSS-a ili u sudskom postupku). Istaknuli smo kako putna isprava omogućuje djetetu putovanje (ekskurzije, zimovanja, sportska natjecanja i dr.) što je svakako u interesu djetetu te postupak ne treba komplicirati. Naš prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.8 ZDRAVSTVENA PRAVA

Zakon o hrani

Držeći da odredbe o ograničavanju reklamiranja alkohola u medijima i elektroničkim medijima nisu dovoljne za djelotvornu zaštitu djece, budući da postoje i druge mogućnosti njegovog reklamiranja izvan ovih medija (jumbo plakati, oglasi na javnim površinama, časopisi, internet), Ministarstvu poljoprivrede

dostavili smo prijedlog za dopunu Zakona o hrani. Upozorili smo na štetne posljedice slobodnog reklamiranja alkohola odnosno poticanje djece na njegovu konzumaciju koja može dovesti do ugrožavanja njihovog zdravlja i života. Predložili smo da se u Zakonu o hrani uvedu ograničenja za reklamiranje alkohola, alkoholnih pića i napitaka koje sadržavaju alkohol, kao što je to bilo propisano prethodnim Zakonom o hrani koji je prestao važiti 2013., te se tako pošalje generalna poruka o štetnosti konzumiranja alkohola. Naš prijedlog nije uvažen, uz obrazloženje da Ministarstvo nema zakonske ovlasti ni temelje za donošenje propisa o zabrani ili ograničavanju oglašavanja, budući da navedeno ne ulazi u definiciju politike sigurnosti hrane i informiranja potrošača o hrani, a što je u nadležnosti ovog Ministarstva.

6.9 ZAŠTITA RANJIVIH SKUPINA DJECE

Zakon o međunarodnoj zaštiti

U postupku donošenja Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti predložili smo terminološko usklađivanje s Konvencijom o pravima djeteta i Obiteljskim zakonom, što je prihvaćeno. Prihvaćen je i naš prijedlog da se nedvosmisleno propiše pravo djeteta na prevoditelja i da se skrbniku u komunikaciji s djetetom omogući kvalitetno prevođenje na teret MUP-a. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Tražili smo da se pri procjeni najboljeg interesa djeteta vodi računa i o mogućnosti da je ono žrtva zlostavljanja ili nekog drugog kaznenog djela, osim kaznenog djela trgovine ljudima, a koje također predstavlja povredu djetetovih prava, ugrožava njegovu sigurnost te mu je zbog toga potrebno osigurati zaštitu. Nije prihvaćen ni prijedlog detaljnije razrade odredbi o posebnim postupovnim pravilima i prihvatnim jamstvima, odredbi koje se tiču podnošenja samostalnog maloljetnikovog zahtjeva i onih koje se odnose na postupanje prema maloljetniku bez pratnje. Smatrali smo potrebnim propisati da se maloljetniku bez pratnje, neovisno o tome je li izrazio namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu, imenuje poseban skrbnik. Usprotivili smo se tome da skrbnik samo iznimno može podnijeti zahtjev u ime djeteta, i to u postupku povratka i/ili prisilnog udaljenja, ako ocijeni da je djetetu potrebna međunarodna zaštita, jer smatramo da se na taj način ograničava uloga skrbnika. Upozorili smo na potrebu usklađenja termina s *Direktivom 2013/32/EU* te u vezi s time predložili da se umjesto izraza „saslušanje” koristi termin „osobni razgovor” koji se navodi u službenom prijevodu Direktive i koji je, osobito kad je riječ o djeci, primjereniji od termina „saslušanje”.

Predložili smo da se procjena starosne dobi provodi samo liječničkim pregledom, uz puno poštovanje dostojanstva maloljetnika i uvažavanje specifičnosti kulture područja iz kojeg dijete dolazi te da se propiše mogućnost žalbe na izvršenu procjenu. Predložili smo da se detaljnije propišu okolnosti pod kojima se maloljetnicima može ograničiti sloboda kretanja, na način da se propiše da se oni zadržavaju u krajnjem slučaju, da zadržavanje treba trajati što je kraće moguće i da se treba učiniti sve što je moguće kao bi se zadržani maloljetnici oslobodili i smjestili u objektima pogodnim za njih. Tražili smo da se propišu uvjeti smještaja i mogućnost sudjelovanja u rekreacijskim aktivnostima. Ovim prijedlozima dodali smo i prijedlog da se maloljetnika kojem je ograničena sloboda kretanja treba pisanim putem na jeziku koji razumije obavijestiti o razlozima zadržavanja, mogućnostima osporavanja odluke o zadržavanju, kao i o mogućnosti traženja besplatne pravne pomoći i zastupanja. Predložili smo da se maloljetniku bez pratnje osigura pravo na besplatnu pravnu pomoć u svim fazama postupka.

6.10 EKONOMSKA PRAVA

Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik

U postupku javnog savjetovanja o Prijedlogu pravilnika o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik, predložili smo MRMS-u da se za obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada, kad je riječ o maloljetniku, uz zdravstvenu sposobnost i ispunjavanje ostalih propisanih uvjeta, kao uvjet propiše i obavljanje tih poslova pod nadzorom ovlaštene osobe. Dodatno propisivanje ovog uvjeta predložili smo kako bi se pojačala zaštita maloljetnika koji su završili strukovno srednjoškolsko obrazovanje na obavljanju poslova s posebnim uvjetima rada te kako bi isto bilo u skladu s *Direktivom Vijeća 94/33/Z* od 22. lipnja 1994. o zaštiti mladih ljudi na radu. Direktivom je predviđena mogućnost odstupanja od za-

brane rada mladeži (od 15 do 18 godina), kad je taj rad neophodan za njihovo strukovno osposobljavanje, pod uvjetom da se zaštita njihove sigurnosti i zdravlja osigura obavljanjem rada pod nadzorom ovlaštene osobe i uz ispunjavanje ostalih propisanih uvjeta. MRMS je usvojio naš prijedlog.

Zakon o stečaju potrošača

Tijekom 2015. u dva smo navrata Ministarstvu pravosuđa slali mišljenje na tekst Zakona o stečaju potrošača. Fokusirali smo se na dva aspekta: zaštitu djece kao potencijalnih potrošača u stečaju te zaštitu djece kao primatelja uzdržavanja u slučaju osobnog stečaja obveznika plaćanja uzdržavanja. Uočili smo da se u postupku ne iznosi ocjena stanja koja bi se posebno odnosila na djecu (osobe do 18 godina) u poziciji kreditno zaduženih građana i blokiranih građana, time i potencijalnih potrošača u stečaju. Ukazali smo na potrebu uzimanja u obzir posebne pozicije djece kao dužnika i mogući sukob interesa djeteta i osoba koje ga po zakonu ili nekoj drugoj osnovi zastupaju te, sukladno tome, potrebu da se na odgovarajući način predvidi posebna pozicija djece kao dužnika kako bi se zaštitili njihovi imovinski interesi. Također smo ukazali na potrebu zaštitu djece kao primatelja uzdržavanja u slučaju osobnog stečaja obveznika plaćanja uzdržavanja, posebno vezano uz ostvarenje prednosti uzdržavanja djece. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.11 MEDIJI

Zakon o elektroničkim medijima

Budući da u proteklom razdoblju nije postignut napredak u regulaciji oglašavanja na teletekstu, unatoč višekratnim upozorenjima i prijedlozima upućenim Vijeću za elektroničke medije (VEM) i Ministarstvu kulture, te da televizijski nakladnici (HRT, RTL TV, i Nova TV) na teletekstu redovito objavljuju reklame sadržaja neprimjerenih za djecu (tarot, klađenje, proricanje budućnosti, gatanje, erotski i pornografski sadržaji), Pravobraniteljica za djecu podnijela je inicijativu za izmjenu Zakona o elektroničkim medijima (NN 153/09., 84/11., 94/13.) kako bi se njime jasno obuhvatilo i teletekst te kako bi se taj zakon uskladio sa Zakonom o medijima (NN 59/04.). Ministarstvo kulture nije prihvatilo našu inicijativu navodeći da neće ići u parcijalne izmjene Zakona o elektroničkim medijima, već da će se po donošenju nove medijske politike Vladi RH, a potom i Hrvatskom saboru uputiti „prijedlog izmjene zakonskog paketa posvećenog medijima“. Medijska politika, međutim, nije donesena.

Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima

Pravobraniteljica za djecu uključila se u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te je VEM-u dostavila prijedloge na Nacrt Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima: da se pojača zaštita djece u oglašavanju i da se spriječi emitiranje reklama za alkoholna pića u sklopu programa namijenjenih djeci; da se propiše kako se Pravilnik odnosi i na teletekst, kako bi se omogućila primjena zakonskih ograničenja za oglašavanje sadržaja neprimjerenih za djecu (tarot, klađenje, proricanje budućnosti, gatanje, erotski i pornografski sadržaji); usprotivili smo se ukidanju vremenske zaštite za sadržaje s dobnom oznakom 12 te smo predložili da se granica za njih pomakne na 20 sati, a za filmove s oznakom 15 na 21 sat. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.12 SPORT

Zakon o sportu

U postupku donošenja Zakona o sportu iznijeli smo prijedloge usmjerene na osiguravanje dostupnosti sportskih sadržaja te na njihovu kvalitetu i sigurnost. Predložili smo da se razradi djetetovo pravo na informiranje, odnosno obveže klub da pri početku bavljenja određenim sportom upoznaju djecu i roditelje s općim aktima kluba, osnovnim pravilima toga sporta, kao i mogućim štetnim posljedicama bavljenja tim sportom. Tražili smo da se redefiniraju stručni poslovi u sportu koji se odnose na djecu i stručni kadar koji bi te poslove obavljao te da se precizira obveza klubova da, sukladno Obiteljskom zakonu, prije potpisivanja ugovora za djecu sportaše pribave odobrenje kako bi se djeca zaštitila od štetnih

ugovora. Također smo predložili da se normiraju licence za rad s djecom te da se zabrana obavljanja poslova u sportskim aktivnostima za djecu proširi i na osobe kojima je pravomoćno izrečena prekršajna pravna sankcija za nasilje u obitelji ili za drugu kažnjivu radnju počinjenu na štetu djeteta. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

6.13 OSTALO

Zakon o humanitarnoj pomoći

U postupku donošenja Zakona o humanitarnoj pomoći podržali smo njegovo donošenje, određene ciljeve i načine na koji se ti ciljevi žele postići. Naglasili smo kako će isticanje logotipa koji jednoznačno određuju u koju svrhu i za koje potrebe se prikuplja humanitarna pomoć dati vjerodostojnost organiziranoj akciji i učvrstiti povjerenje donatora o sigurnoj i pravilnoj upotrebi prikupljene pomoći.

*Normativne
aktivnosti*

Stručne smjernice za izradu Izvješća centra za socijalnu skrb o osobnim i obiteljskim prilikama podnositelja zahtjeva promjene spola ili o životu u drugom rodnom identitetu

Predložili smo da se tekst Stručnih smjernica terminološki uskladi s Konvencijom o pravima djeteta, prema kojoj je dijete svaka osoba mlađa od 18 godina te da se, u skladu s time, umjesto formulacije maloljetna osoba, u tekstu koristi riječ dijete. Prijedlog je prihvaćen.

Zakon o zakladi „Hrvatska za djecu“

U postupku donošenja Zakona o zakladi „Hrvatska za djecu“ ukazali smo na potrebu dodatnog pojašnjenja odredbe kojom se potpore u novcu ostvarene po ovom Zakonu štite od ovrhe ili osiguranja, kako bi ona bila jasnija i u praksi primjenjivija. Naš prijedlog je usvojen.

Istraživačke aktivnosti

164

7

U ovom poglavlju dajemo pregled istraživačkih aktivnosti pravobraniteljice za djecu u 2015. godini. Provedena su dva istraživanja s djecom i jedno istraživanje o djeci i mladima u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

7.1 VRŠNJAČKO ISTRAŽIVANJE O DJEČJEM SUDJELOVANJU U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

Ovo istraživanje provedeno je u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području Europske unije koje je provodila europska istraživačka i konzultantska tvrtka *ECORYS* u partnerstvu s organizacijom *Child-to-Child Trust* i Sveučilištem iz Zapadne Engleske (*University of the West of England*), uz financijsku podršku Europske komisije. Ured pravobraniteljice za djecu bio je partner na projektu te je zajedno s organizacijom *Child-to-Child Trust* provodio dio projekta u kojem je prikupljao informacije o dječjem sudjelovanju. Vršnjačko istraživanje se, osim u Hrvatskoj, provodilo i u Engleskoj, Nizozemskoj, Poljskoj i Grčkoj. Dozvolu za objavu rezultata dobili smo ove godine, iako je projekt proveden 2013. godine.

Cilj istraživanja

Specifični cilj projekta, koji se odnosio na Ured pravobraniteljice za djecu i provedbu vršnjačkog istraživanja bio je analizirati dječje sudjelovanje u školskom okruženju te ujedno identificirati prepreke dječjem sudjelovanju, kao i uputiti preporuke za prevladavanje prepreka.

Provedba istraživanja

Vršnjačko istraživanje proveli su članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Izabrano je 8 istraživača koji su, uz podršku odraslih koordinatora MMS-a, proveli istraživanje u svojim školama te aktivno sudjelovali u obradi rezultata i izradi cjelokupnog izvješća, posebice izvješća namijenjenog za djecu. U istraživanju je sudjelovalo 214 učenika osnovnih i srednjih škola s područja Zagrebačke, Međimurske, Vukovarsko-srijemske, Šibensko-kninske i Primorsko-goranske županije. Dob ispitanika bila je od 13 do 17 godina. U uzorku ispitanika zastupljena su i djeca koja odrastaju u specifičnim uvjetima, poput djece koja žive na otocima, djece koja žive na području posebne državne skrbi te djeca pripadnika romske nacionalne manjine. Istraživanje je provedeno putem Upitnika o dječjem sudjelovanju, u razdoblju od travnja do lipnja 2013. godine.

Uzorak ispitanika prema spolu i županijama

		ŽUPANIJA					UKUPNO
		Zagrebačka	Međimurska	Vukovarsko-srijemska	Šibensko-kninska	Primorsko-goranska	
SPOL	Muški	41	17	10	14	27	109
	Ženski	26	10	14	36	19	105
UKUPNO		67	27	24	50	46	214

Mjerni instrument

Istraživanje je provedeno putem Upitnika o dječjem sudjelovanju, koji je izrađen za potrebe ovoga istraživanja. Članovi MMS-a su, uz podršku odraslih koordinatora MMS-a, kreirali Upitnik. Upitnik se sastoji od 15 čestica koje se mogu grupirati u četiri područja kojima se ispitalo pravo na dječje sudjelovanje:

1. iskustvo sudjelovanja u školi,
2. stavovi prema sudjelovanju,
3. prepreke prilikom sudjelovanja,
4. pomoć/prijedlozi za pomoć u prevladavanju prepreka.

Istraživačke
aktivnosti

Rezultati

Rezultati su predstavljeni frekvencijama i postocima za čestice zatvorenog tipa, dok su odgovori na česticama otvorenog tipa analizirani na način izdvajanja glavnih tema koje su potom interpretirane. Ovdje navodimo sažeti prikaz rezultata u četiri područja sudjelovanja (iskustvo; stavovi; prepreke; preporuke).

Iskustvo sudjelovanja u školi — Većina ispitanika (53,8%) procjenjuje svoja iskustva sudjelovanja kao dobra i pozitivna. Međutim, većina ispitanika djece smatra da se njihovo mišljenje samo ponekad (49,1%), odnosno rijetko (37,4%) uvažava. Iskustvo sudjelovanja djeca najvećim djelom vežu uz profesore (73,8%). Većina ih također smatra da ih se u školi potiče na izražavanje mišljenja (61,7%). Ispitanici najvećim djelom smatraju da učenici mogu izraziti svoje mišljenje u školi (78,5%), ali njihovo mišljenje, odnosno njihovo sudjelovanje u donošenju odluka u školi ne rezultira promjenama (78,5%). Također, većina ispitanika smatra da školsko okruženje nije kreirano na način da nudi prilike djeci i mladima za donošenje promjena u školi (78%).

Stavovi prema sudjelovanju — Većina ispitanika (56,1%) misli da u svakoj situaciji treba izraziti svoje mišljenje, 19,6% misli da potreba za izražavanjem mišljenja ovisi o situaciji u kojoj se ono traži, a 24,3% smatra da nije potrebno u svakoj situaciji izraziti svoje mišljenje. Djeca naglašavaju važnost „pametnog govora i pametne šutnje“, odnosno vežu stav prema izražavanju mišljenja s obzirom na posljedice koje im donosi izražavanje mišljenja. Djeca smatraju sudjelovanje pozitivnim jer kažu da gledaju na svijet „drugim očima“. Djeca negativne posljedice izražavanja mišljenja povezuju s ponašanjem profesora (npr. dobivanje jedinice, opomene, ukora i slično) u slučaju kad se njihova mišljenja razlikuju, a manjim su dijelom ispitanici negativne posljedice povezivali s ponašanjima vršnjaka (npr. ismijavanje i prijeki pogledi vršnjaka).

Prepreke prilikom sudjelovanja — Djeca i mladi kao prepreku u izražavanju mišljenja navode vršnjačko nepovjerenje te strah od negativnih reakcija vršnjaka (izrugivanje, podrugljivi komentari, smijeh). Neza interesiranost, bahatost, strogoća i ljutnja profesora mogu djecu i mlade obeshrabriti u izražavanju mišljenja. Rezultati istraživanja pokazuju da će se djeca i mladi suzdržati od izražavanja mišljenja u školi zbog negativnih posljedica koje su doživjela u prijašnjim pokušajima (loša ocjena, uvreda, poniženje, hladno ponašanje, „bezdušnost“, opomena, ukor), a koje vezuju uz profesore. Odgovori djece i mladih pokazuju da ih od izražavanja mišljenja i sudjelovanja može odvratiti strah, nepovjerenje okoline, ali i brojni neuspjeli pokušaji da nešto promijene.

Preporuke za veće sudjelovanje — Preporuke djece i mladih za veće sudjelovanje djece u školskom okruženju odnose se na potrebu jačanja podrške profesora i ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika škole, podrške roditelja kao i vršnjaka. Djeca predlažu da im se omogući više razgovora i zajedničkih radionica s profesorima. Također bi im pomoglo da su profesori i ostali odgojno-obrazovni djelatnici prema učenicima susretljivi i pravedni. Pomoglo bi im i da ih profesori češće pitaju za mišljenje i da ga više uvažavaju. Općenito, odgovori djece poručuju da se odrasli trebaju „uozbiljiti“, bolje informirati o dječjim pravima i početi prihvaćati njihova mišljenja. Djeca su procijenila podršku vršnjaka i podršku roditelja manje važnom u odnosu na podršku profesora, koju su istaknuli kao najvažniju za povećanje njihovog sudjelovanja u školi.

Zaključna razmatranja

Rezultati vršnjačkog istraživanja o ostvarivanju prava djeteta na sudjelovanje u školi upućuju na zaključak kako većina djece dosadašnje iskustvo sudjelovanja procjenjuje dobrim, no smatraju da se u školi njihovo mišljenje nedovoljno uvažava.

166

Istraživačke
aktivnosti

Edukacija, osnaživanje i podrška odraslima i djeci procesi su koji bi, prema našem mišljenju, trebali teći paralelno. Odgovornost za stvaranje uvjeta za sudjelovanje djece je na odraslima. Uz spremnost odraslih da potaknu djecu na sudjelovanje, zatim posjedovanje komunikacijskih vještina i poznavanje osobitosti dječjega razvoja, izuzetno je važno osigurati im potrebnu podršku u radu kroz mogućnost konzultacija i superviziju. U ostvarivanju prava na sudjelovanje djecu je važno informirati, osnažiti i podržati. Vjerujemo kako je jedan od načina njihovog osnaživanja razvoj komunikacijskih vještina i vještina samozastupanja, koje bi trebale naći mjesto i u školskim programima i u dodatnim izvannastavnim aktivnostima.

7.2 POGLEDI UČENIKA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU NA OBRAZOVANJE

Pravobraniteljica za djecu željela je ispitati kakve promjene obrazovanje donosi u život djece s teškoćama u razvoju (TUR) i steći uvid u mišljenja i iskustva djece koja su prošla sva tri sustava obrazovanja (vrtić, osnovnu školu i srednju školu). S obzirom na to da je jedno od načela *Konvencije o pravima djeteta* pravo na izražavanje mišljenja i sudjelovanje djece u odlukama koje ih se tiču, željeli smo saznati što učenici misle o srednjoškolskom obrazovanju.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je dobiti uvid u mišljenja učenika s TUR o provedbi obrazovne politike te mogućnostima njihovog utjecaja na provedbene mjere u obrazovanju. U skladu s tim, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Na koji se način vršnjaci i odgojno-obrazovni radnici odnose prema učenicima s TUR te tko im pruža podršku za vrijeme obrazovanja?
2. Do koje je mjere (koliko) je zastupljen koncept sudjelovanja djece u donošenju provedbenih odluka obrazovne politike?
3. Na koje prepreke učenici s TUR nailaze u srednjoškolskom obrazovanju?
4. Koji su prijedlozi učenika s TUR za povećanje sudjelovanja učenika u provedbi obrazovne politike i za učinkovitiju provedbu srednjoškolskog obrazovanja?
5. Koji su prijedlozi učenika s TUR u odnosu na srednjoškolski sustav obrazovanja?

Provedba istraživanja

Tijekom svibnja 2015. Ured pravobraniteljice za djecu proveo je istraživanje s učenicima s TUR koji su polaznici završnih razreda srednjih škola u šest centara za odgoj i obrazovanje (COO) s područja Republike Hrvatske: Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“, Varaždin i Centar za odgoj i obrazovanje Šubićevac, Šibenik. Većina sudionika školuje se u trogodišnjem strukovnom obrazovnom programu (pomoćna zanimanja), dok manji dio sudionika pohađa redovni, četverogodišnji obrazovni program. Većina sudionika pohađa završni razred srednje škole (treći, odnosno četvrti) dok su u jednom COO-u sudjelovali učenici drugog razreda srednje škole. Ukupno je sudjelovalo 52 učenika, a najveći dio ispitanika dolazi iz Zagreba. Dob sudionika kreće se u rasponu od 16 do 21 godine.

Mjerni instrument

Podaci su prikupljeni metodom fokus grupe. Provedeno je šest fokus grupa, veličine od tri do 20 sudionika, trajanja oko 60 minuta. Fokus grupe snimane su pomoću diktafona, uz prethodno dobivenu suglasnost sudionika. Nakon toga je uslijedilo transkribiranje razgovora uz minimalno jezično uređenje.

Rezultati

Prikupljeni podaci su transkribirani i obrađeni te je analizom izdvojeno pet tema:

- odnos prema učenicima s TUR u školi,
- sudjelovanje učenika s TUR u donošenju odluka u provedbi obrazovne politike,
- prepreke u srednjoškolskom obrazovanju učenika s TUR,
- preporuke za povećanje sudjelovanja učenika s TUR u provedbi obrazovne politike,
- preporuke za poboljšanje srednjoškolskog sustava obrazovanja učenika s TUR.

Učenici s teškoćama u razvoju su, gotovo jednoglasno, suglasni da je potrebno:

- modernizirati obrazovne programe i prilagoditi ih tržištu rada („ja sam to jedino mogla...“, „ja nisam htio ovo zanimanje“, „roditelji su utjecali na moj izbor...“);
- izmijeniti i aktualizirati nastavni plan i program te uvesti nove izborne predmete informatike i stranog jezika („...u OŠ je bio strani jezik, tu ga nema...“, „više stranih jezika i informatike“, „strani jezik i mogućnost upisa četvrte godine školovanja“, „izborni dolazi tek pred kraj druge godine“);
- ugraditi u nastavni plan i program usvajanje vještina i znanja potrebnih za život i zapošljavanje („Trebali bi učiti o nekim stvarima koje će nam trebati za život...“, „Potrebna je opća kultura i to, ali se više nastave treba bazirati na praktičnim znanjima“);
- poboljšati provedbu praktične nastave („Previše se oslanja na teoriju, a ne zahtijeva se praksa“, „teško je naći praksu“, „Imaju praksu, a kao da je nemaju, da se zaposle u struci neće znati kako raditi...“);
- povećati broj centara za odgoj i obrazovanje kako bi se smanjilo izdvajanje učenika od obitelji („Meni je bilo katastrofa i velika trauma kada sam od doma došao tu“, „Bilo je užasno, odvojen od kuće...“, „Dugo mi je trebalo da se prilagodim, bilo mi je teško, tek u trećem razredu sam došao k sebi“, „Meni je dolazak ovdje bio super jer sam imala velikih problema doma“);
- povećati sudjelovanje učenika u donošenju odluka u školi („Sudjelovanje učenika - a jel' to postoji uopće?“, „Nikad nismo mogli utjecati na odluku“, „Jesmo o malim pitanjima, ali o velikim za obrazovanje ne!“, „Nismo mogli na ništa utjecati, ali mi to u tom trenutku nije bilo važno“);
- povećati sudjelovanje učenika u donošenju odluka obrazovne politike („U MZOS-u ne znaju dosta naših problema pa bi bilo u redu da nas se pita!“, „Ja bi molio ministra da on dođe sam tu razgovarat o našim problemima“, „Ja mislim da on misli da mu je to ispod časti“, „...ne želi se baviti s tim, ne želi imati odgovornost prema tome“, „ne želi imati posla s invalidima...“).⁷⁹

Rezultati upućuju na to da učenici s TUR smatraju da je u provedbi srednjoškolskog obrazovanja potrebno mijenjati nastavni plan i program te provedbu praktične nastave, unaprijediti primjerenost obrazovnih programa te pojačati sudjelovanje učenika u donošenju odluka. Stoga se preporuke učenika za poboljšanje srednjoškolskog obrazovanja učenika s TUR odnose na potrebu moderniziranja nastavnog plana i programa (uvođenje stranog jezika i informatike te četvrte godine obrazovanja), kao i na stvaranje uvjeta za postizanje više razine obrazovanja (nastavak školovanja s trogodišnjeg na četverogodišnji program i/ili upis na fakultet).

U odnosu na sudjelovanje učenika s TUR u provedbi obrazovne politike, preporuke sudionika odnosile su se na potrebu povećanja kontakata između učenika s TUR i donositelja odluka, većeg uvažavanja i slušanja mišljenja učenika s TUR od strane donositelja odluka kao i potrebu razvijanja modela vršnjačke potpore.

Zaključna razmatranja

Rezultati provedenog istraživanja s učenicima s TUR potvrđuju da je učeničko sudjelovanje takvo da se njihov glas ne čuje i ne uzima u obzir pri donošenju odluka koje se tiču učenika. Neuvažavanje mišljenja negativno utječe na iskustvo sudjelovanja te obeshrabruje učenike s TUR. O strategiji razvoja srednjoškolskog obrazovanja najčešće odlučuju institucije (ministarstvo, nadležne agencije, osnivači škola), odnosno upravljačka struktura škole. Slušanje učenika i uvažavanje njihovog mišljenja omogućilo bi donositeljima odluka da bolje uoče temeljne probleme u obrazovanju djece s TUR.

⁷⁹ Rezultati istraživanja objavljeni su u časopisu „Zrno“ te su prezentirani na znanstveno-stručnom skupu „Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse“ u Opatiji, 30. rujna - 2. listopada 2015.)

Rezultati istraživanja ističu potrebu stvaranja uvjeta za učinkovitije sudjelovanje učenika u svakodnevnom životu škole. Nužno je stvoriti uvjete da na promjene mogu utjecati oni čiji se glasovi rijetko čuju, a koji imaju veliko iskustvo o jakostima i slabostima obrazovnog procesa – a to su sami učenici.

7.3 DJECA NA SMJEŠTAJU I BORAVKU U DOMOVIMA ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Ured pravobraniteljice za djecu od samog početka rada 2003. godine u svome fokusu ima zaštitu prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama. U svrhu praćenja procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi Ured već pet godina provodi istraživanje⁸⁰ o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju i boravku u tim institucijama.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je analiza stanja i kretanja broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u periodu od 2010. do 2014. godine s obzirom na neka obilježja djece i vrstu skrbi.

Provedba istraživanja

Proteklih pet godina (od 2010. do 2014.) Ured pravobraniteljice za djecu prikuplja podatke putem upitnika koji su prosljeđeni na adrese 22 ustanove: Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral“, Split; Dječji dom „Braća Mažuranić“, Novi Vinodolski; Dječji dom „Izvor“, Selce (Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor“); Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran; Dječji dom „Pula“, Pula; Dječji dom „Zagreb“, Zagreb; Dječji dom „V. Nazor“, Karlovac; Dječji dom „Vrbina“, Sisak; Dječji dom „Svi-tanje“, Koprivnica; Dječji dom „Lipik“, Lipik; Dječji dom „Slavonski Brod“, Slavonski Brod; Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci; Dječji dom „Klasje“, Osijek; SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci; SOS Dječje selo Lekenik, Lekenik; Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija karmelićanki BSI, Zagreb; Kuća milosrđa „Majmajola“, Vodnjan; Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci; Stambena zajednica „Breza“, Čepinski Martinci; Nova Budućnost, Zagreb.

U suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, analiziran je trend smještanja djece obzirom na njihova socio-demografska obilježja, postojanje psihičkih smetnji, teškoća u razvoju, problema u ponašanju te ostvarenih uvjeta za posvojenje na strani djeteta. Posebno su prikazani podaci o okolnostima smještanja djece, trajanju, prekidu i promjeni oblika smještaja, kako bismo utvrdili što je do sada postignuto u cilju unapređivanja prava djece u institucionalnoj skrbi, ali i što je još potrebno učiniti vodeći se aktualnim procesom deinstitucionalizacije. Podaci su obrađeni postupcima deskriptivne statistike.

Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja kreiran je instrumentarij koji analizira sljedeća područja:

- broj djece na smještaju s obzirom na: spol, dob djeteta, vrstu smještaja, pravni temelj smještanja djece, smještaj djeteta koji je prethodio smještaju u ustanovu u kojoj se dijete nalazi te broj djece kojima je priznata usluga boravka u domu,
- prekidi smještaja djece s obzirom na razloge koji uključuje pitanja: o broju prekida smještaja u domu u pojedinoj godini, razlozima prekida smještaja, s obzirom na dob i spol djeteta,
- različite grupe djece: djeca sa psihičkim smetnjama, djeca s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju i djeca koja su stekla uvjete za posvojenje, a nalaze se na smještaju.

⁸⁰ „Istraživanje o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u periodu od 2010. do 2014.“ provele su M. Laklija i L. Petrović i prezentirano je na interdisciplinarnom znanstveno-stručnom skupu „Zaštita prava na zdravlje djece i mladih u alternativnoj skrbi“, održanom 2015. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci i bit će objavljeno u Zborniku radova.

Rezultati

Uspoređujući ukupan broj smještene djece i mladih, kroz razdoblje od pet godina (tablica 1.), uočavamo smanjenje broja djece, osim tijekom 2013., kad se broj djece povećao, tj. prekinuo trend blagog pada broja djece na smještaju u ustanovama.

Kretanje ukupnog broja djece i mladih na smještaju u ustanovama od 2010. do 2014. godine (na dan 31.12.)

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
BROJ DJECE I MLADIH SMJEŠTENIH U USTANOVAMA	1206	1109	1046	1067	937

Istraživačke
aktivnosti

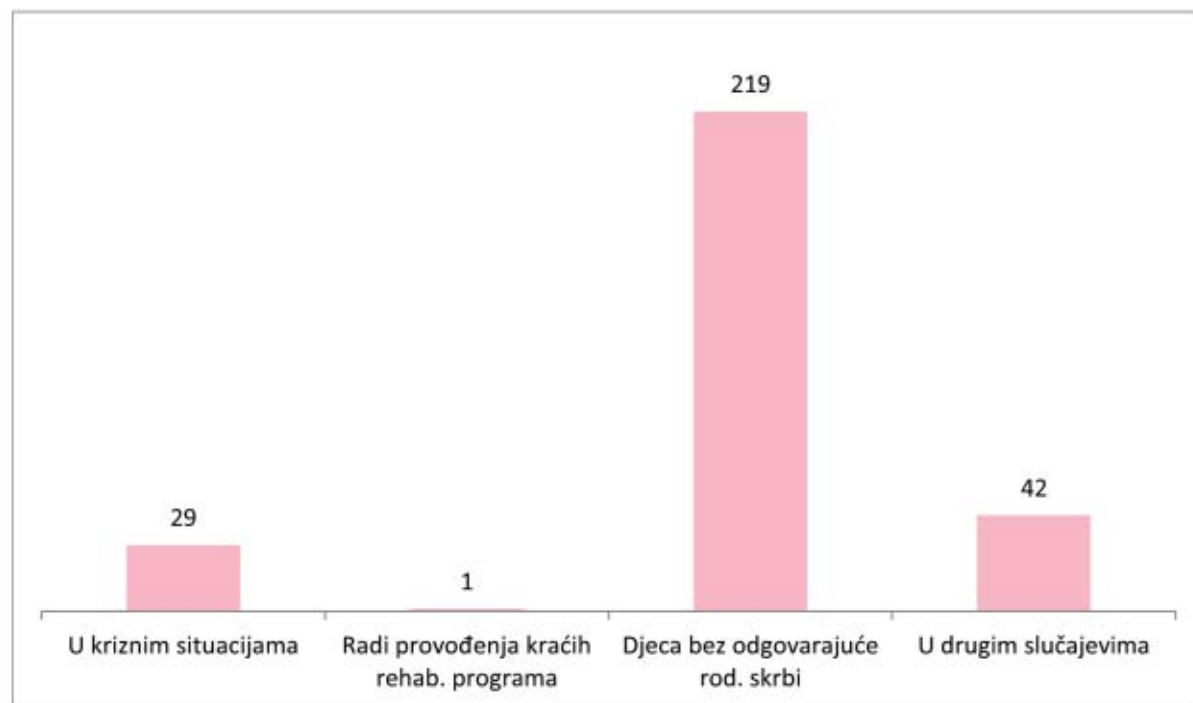
Najveći broj korisnika institucionalne skrbi je u dobnim skupinama 11-14 i 15-18 godina. Iako se u ustanove, u odnosu na stariju djecu, smještava manji broj djece u dobi do tri godine, smatramo da je taj broj i dalje velik.

Broj djece u dobi do 3 godine smještene u ustanovama

	2011.	2012.	2013.	2014.
DJECA U DOBI DO 3. GOD.	131	111	118	102

Djeca se češće smještavaju u ustanove na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, nego na temelju Obiteljskog zakona. Broj djece na stalnom smještaju je u padu što je u skladu s ciljevima procesa deinstitutionalizacije. Paralelno s padom broja djece na dugotrajnom/stalnom smještaju povećava se broj djece korisnika privremenog smještaju.

Broj djece na privremenom smještaju po ustanovama u 2014. godini

Brojčani pokazatelji za 2014. godinu govore da se najveći udio privremenih smještaja odnosi na smještaje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Najveći je broj djece u ustanove smješten iz obitelji (nuklearne ili proširene). Zabrinjavajući je podatak da raste broj djece koja su u ustanovu došla iz neke druge ustanove, kao i podatak o kretanju broja

djece koja su u ustanovu došla iz udomiteljske obitelji, nakon prekida udomiteljske skrbi. Također nas brine podatak o rastu broja djece s psihičkim smetnjama koja se nalaze u domovima (2012. bilo ih je 272, 2013. godine 214, a 2014. bilo ih je 348). Djeca sa psihičkim smetnjama predstavljaju veliki izazov u procesu deinstitutionalizacije, u djelu pronalaženja udomiteljskih obitelji koje su specijalizirane za pružanje tzv. specijaliziranog ili terapijskog udomiteljstva.

Najviše je prekida smještaja djece i mladih zbog vraćanja u biološku obitelj, premještanja u udomiteljske obitelji i zbog premještanja u drugi dječji dom ili zdravstvenu ustanovu.

Među djecom u domovima, koja imaju ispunjene uvjete za posvojenje najviše je djece u dobi (11-14 te 15-18 godina). Ta se djeca rijetko posvajaju i spadaju u skupinu „teško posvojive djece“ jer većina posvojitelja želi u životu djeteta sudjelovati od djetetove najranije dobi, pa su skloni posvajanju što mlađe djece.

Zaključna razmatranja

Ovo istraživanje pokazuje zabrinjavajući podatak da je i dalje oko 200 djece, na godišnjoj razini, u dobi do sedam godina na smještaju u ustanovama. Veći udio djece je u ustanove smješten na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, u odnosu na smještanje po osnovi Obiteljskog zakona. Paralelno s padom broja djece na dugotrajnom/stalnom smještaju povećava se broj djece korisnika privremenog smještaja. Podaci pokazuju da oko 30 djece na godišnjoj razini dolazi na smještaj u ustanove iz udomiteljskih obitelji. Također je zamišljen rast broja djece koja su u ustanovu došla iz neke druge ustanove. Sukladno tome, potrebno je posebnu pozornost posvetiti analizi slučajeva prekida smještaja koji dovode do premještanja djece iz jednog u drugi oblik alternativne skrbi te čimbenicima koji narušavaju stabilnost i trajnost pojedinog oblika smještaja, sukladno indikatorima dobrobiti pojedinog djeteta.

Podaci dobiveni istraživanjem ukazuju na trend rasta broja djece s psihičkim smetnjama na smještaju u ustanovama. To upućuje na zaključak da je iznimno važno razviti specijalizirano udomiteljstvo. Međutim, bitno je prihvatiti činjenicu da je za neku djecu institucionalni smještaj prikladniji oblik skrbi, posebno onda kad ne postoje profesionalni udomitelji.

Također, znatan broj djece koja bi mogla biti posvojena i dalje ostaje u ustanovama. Vezano za posvojenje treba razraditi model promicanja i pronalaženja posvojiteljskih obitelji koje bi posvojile tzv. „teže posvojivu“ djecu.

I dalje se vidi potreba za povećanjem broja stručnjaka u području skrbi za djecu, za zapošljavanjem multidisciplinarnog stručnog kadra te razvijanjem modela stalno dostupne edukacije, podrške i supervizije stručnjaka, ali i udomitelja. Pozornost valja usmjeriti i na razvoj programa podrške obiteljima iz kojih su djeca izdvojena.

Također možemo reći da su rezultati procesa deinstitutionalizacije vidljivi. Međutim, u okolnostima u kojima je prisutna nejednaka teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, u kojima nema dovoljno udomiteljskih obitelji, pripreme, stručne podrške ni praćenja te specijaliziranih udomiteljskih obitelji, preostaje nam, nažalost, zaključiti da je i dobro da se deinstitutionalizacija odvija sporo.

Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta

8

(171)

Prema godišnjem planu obilazaka i aktualnim potrebama te temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici u 2015. godini obišli su 78 ustanova i lokacija: 10 ustanova socijalne skrbi; četiri ustanove za žene i djecu žrtve nasilja; dva prihvatna centra za migrante; 42 odgojno-obrazovne ustanove; sedam zdravstvenih ustanova; dvije terapijske zajednice; dvije dječje igraonice; četiri kaznene ustanove; udrugu koja pruža pomoć potrebitima i podiže kvalitetu života djece, mladih i građana; dva romska naselja; jednu udomiteljsku obitelj i jedan obrt za čuvanje djece. Neke od navedenih ustanova i mjesta obišli smo više puta.

8.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ustanove socijalne skrbi, koje smo posjetili tijekom 2015. uključuju domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji su osnivač Republika Hrvatska, vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centar za pružanje usluga u zajednici te domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Domovi kojima je osnivač Republika Hrvatska:

- Dom za djecu „Maestral“, Split
- Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić
- Dom za djecu „Maestral“, Stambena zajednica Solin
- Dom za djecu „Maestral“, Stambena zajednica Split
- Dom za djecu „Zagreb – Nazorova“, Zagreb

Vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Nova budućnost, Varaždin

Centar za pružanje usluga u zajednici:

- „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod

Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju

- Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Pula
- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka, Rijeka
- Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, Osijek

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

172

Obilasci
ustanova
za djecu

Prilikom obilazaka sedam domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim podataka o broju djece, organizaciji ustanova i vrsti usluga, broju djelatnika i njihovom zvanju, posebna je pažnja usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; participaciju djece pri izradi individualnog plana, donošenju odluka i organizaciji života u instituciji; tijek obrazovanja djece; brigu o mentalnom zdravlju; slučajeve nasilja u domu; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete; provođenje deinstitucionalizacije i transformacije; trajanje smještaja te na prisutnost volontera.

Pri izradi plana obilazaka ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u ovom je izvještajnom razdoblju Ured posebnu pažnju posvetio skrbi o najmlađoj djeci te djeci koja su smještena u domovima koji pružaju uslugu organiziranog stanovanja i po tome su slični obiteljskom okruženju. U odnosu na „Kuću sretnih ciglica“ u Slavonskom Brodu, koja je nastala transformacijom Doma za djecu u Centar za pružanje usluga u zajednici, domovi „Maestral“ i „Zagreb“ još su u procesu transformacije. Ti domovi, osim usluga smještaja, pružaju i izvaninstitucijske usluge za djecu, obitelji (primarne, udomiteljske i posvojiteljske) te trudnice i majke s djecom. Dom za djecu „Zagreb“ otvorio je 2015. Majčinski dom koji može skrbiti o 15 trudnica i majki s malom djecom, koje se smještavaju zbog ugrožavajućih obiteljskih, stambenih i materijalnih uvjeta i kojima se, osim zadovoljavanja osnovnih potreba, pomoći i podrške za dijete, osiguravaju i ginekološka zdravstvena skrb, edukacija o skrbi o djetetu i partnerskim odnosima te pomoć pri ostvarivanju prava za djecu i majke. Ostale izvaninstitucijske usluge koje pružaju obidene ustanove odnose se na: rane intervencije za malu djecu, poludnevni i cjelodnevni boravak, organizirano stanovanje uz povremenu ili sveobuhvatnu 24-satnu podršku te usluge savjetovanja i pomaganja obiteljima, udomiteljima, posvojiteljima te djeci i mladima nakon izlaska iz doma. Udruga „Nova budućnost“ nije u procesu transformacije, budući da je njihov način skrbi o djeci organiziran u obliku organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku.

Objekti (stanovi) za organizirano stanovanje u Splitu, Solinu i Slavonskom Brodu organizirani su za pružanje sveobuhvatne podrške djeci i mladima. Važno je naglasiti da, za razliku od djece smještene u „klasičnim domovima“ (velike zgrade, veći broj djece), djeca koja žive u stambenim jedinicama izražavaju veliko zadovoljstvo ovakvom vrstom smještaja navodeći da „*napokon nema galame, buke, vikanja i trčanja po dugačkim hodnicima, već živimo kao druga djeca u obiteljima*“. Za razliku od navedenih stanova u kojima živi četvero do šestoro djece i mladih, u „Novoj budućnosti“ djeca su smještena u obiteljskim kućama, do desetero djece uz muškog i ženskog odgajatelja.

Domovi za djecu „Maestral“ i „Zagreb“ te „Kuća sretnih ciglica“ kroz usluge **cjelodnevnog i poludnevnog boravka** djeci osiguravaju prehranu, održavanje osobne higijene, brigu o zdravlju, čuvanje, odgoj, njegu, radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, organizirani prijevoz, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru djece. U odnosu na prethodne godine primjećujemo veći broj uključene djece, posebno u poludnevni boravak, što ukazuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima te na bolju suradnju CZSS-a i škola.

Obilaskom svih navedenih ustanova utvrđeno je da, s obzirom na broj smještene djece i usluge koje pružaju, samo Udruga „Nova budućnost“ nema zaposlen dovoljan broj stručnih djelatnika. Udruga skrbi o djeci na više lokacija (Samobor — tri kuće, Varaždin, Velika Gorica i Kaštel Lukšić), a ima zaposleno samo jednu socijalnu radnicu i nema psihologa. Velik broj djece uključen je u psihološko/psihijatrijski tretman u drugim specijaliziranim ustanovama. Također je u kući u Varaždinu uočen nedostatak trećeg odgajatelja. Na navedene probleme, koji se odražavaju na kvalitetu skrbi o djeci ukazano je djelatnicima Udruge, koji manjak djelatnika objašnjavaju nedostatnim financijskim sredstvima.

Domovi za djecu „Maestral“ i „Zagreb“ u radu s djecom angažiraju volontere koji sudjeluju u aktivnostima slobodnog vremena i pružanja pomoći u učenju. Domu za djecu „Maestral“ ukazali smo na obvezu postupanja sukladno čl. 9. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu, prema kojem su dužni provjeriti da li osoba koja želi volontirati zadovoljava zakonom propisane uvjete, što znači da su za svakog volontera dužni od Ministarstva pravosuđa zatražiti podatak iz kaznene evidencije, a ne uvjerenje o nekažnjavanju, kako su do sada radili.

Najveći broj djece smješten je u domove iz vlastitih obitelji zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja, ali je u 2015. godini zamiyećen i porast broja djece smještene u domove iz udomiteljskih obitelji. Velik broj smještene djece je zbog izraženih psihičkih teškoća uključen u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu ili izvan doma. Zabrinjavajuće je velik broj djece na terapiji psihofarmacima.

Tijekom obilaska domova saznali smo za slučajeve vršnjačkoga nasilja do kojih je došlo zbog krađa stvari među štićenima. U takvim slučajevima stručni djelatnici provode individualne razgovore s djecom te u skladu s Kućnim redom izriču sankcije i to najčešće kroz dodatna dežurstva, pomoć u praonici i peglaonici, kratkotrajno uskraćivanje povlastica ili onoga što je djeci posebno važno (gledanje televizije, igranja na računalu, izlasci). Međutim, u razgovoru s djecom saznali smo da se kao kazna za nepoštovanje kućnog reda koristi i zabrana odlazaka na treninge, što nije primjeren način sankcioniranja i na što smo djelatnike upozorili. Mjera sankcioniranja na koju se djeca najviše žale je preseljenje na drugu lokaciju (a drugu adresu) unutar doma. Iako je taj način sankcioniranja predviđen Pravilnikom o kućnom redu, smatramo da ga treba primijeniti samo ukoliko blaže mjere (sankcije) nisu dale željene rezultate te ukoliko je dijete unaprijed obaviješteno da će sljedeća mjera biti promjena sredine. Smatramo da se nikako ne bi smjele događati situacije u kojima se djetetu daje neprimjereno kratak rok da se spakira, kako bi ga preselili na drugu adresu. Na navedenu je problematiku ukazano stručnim djelatnicima. Sve običene ustanove u nagrađivanju djece koriste mjere poticaja - pohvale i nagrade.

Kršenje prava djeteta na izražavanje mišljenja te zalaganja za vlastitu dobrobit ustanovili smo obilaskom jednog doma, u kojem je dijete radi pritužbe pravobraniteljici bilo izloženo neprimjerenoj reakciji stručnih djelatnika doma, koja je uz njihovo negodovanje uključivala i saslušavanje djeteta na zapisnik. S obzirom na evidentne propuste u radu, organiziran je sastanak s cjelokupnim stručnim timom doma, koji je upozoren na nedopustivost zapisničkog saslušavanja djeteta koje se opravdano požalilo pravobraniteljici. Iz razgovora s predstavnicima nadležnog CZSS-a i doma utvrđena je nedostatna komunikacija i koordinacija među institucijama te im je pojašnjena odredba Konvencije o pravima djeteta prema kojoj svako dijete ima pravo slobodno izraziti svoje mišljenje o stvarima koje se na njega odnose. Djelatnicima je također pojašnjena osnovna zadaća pravobraniteljice za djecu, a to je da štiti djecu od svakog oblika kršenja njihovih prava te, u skladu s time, svako dijete ima pravo na obraćanje pravobraniteljici i da zbog toga ne smije biti sankcionirano.

Djeca koja žive u stambenim jedinicama sudjeluju u donošenju svih odluka zajedno s odgajateljima, kao u obiteljima, dok djeca smještena u domovima, ovisno o dobi, participiraju u domskom životu kroz Vijeće korisnika, redovite sastanke u odgojnim skupinama te kroz rad Komisije za izradu jelovnika. Iako bi sudjelovanje djece u izradi individualnih planova promjene trebao biti najznačajniji oblik dječje participacije, u stvarnosti to nije tako. To je i dalje područje u kojem djeca najmanje sudjeluju. Stručnjaci u domovima kao da nisu svjesni važnosti uključivanja djeteta, biološke obitelji i stručnjaka (CZSS, liječnici, učitelji i dr.) u proces procjene i izrade individualnog plana. Uvidom u neke planove utvrdili smo da su oni gotovo identični za djecu iste životne dobi, bez obzira na specifičnosti djece i njihove različite potrebe. U najvećem broju slučajeva roditelji se sa sadržajem plana upoznaju kad dođu na susrete s djecom i tada ih samo potpisuju, dok djeca u većem broju slučajeva nisu niti upoznata sa sadržajem. Većina domova koje smo obišli izrađuje individualne planove skrbi za razdoblje od godinu dana, bez kratkoročnih ciljeva, bez eventualnog redefiniranja ciljeva te je sukladno tome i evaluacija manjkava.

Sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa je organiziranje slobodnog vremena. Unutar domova organizirane su razne radionice, a djeca su uključena i na aktivnosti izvan doma, najčešće sportske. U svim je domovima uočeno da su djeca uglavnom upisana u srednje strukovne škole, mali ih je broj u gimnazijama i na fakultetima. Nažalost možemo zaključiti da su djeca i mladi iz domova u prosjeku slabije obrazovani od opće populacije djece i mladih, što ih nakon izlaska iz sustava stavlja u dodatno nepovoljniji položaj na tržištu rada.

Većina djece ostvaruje osobne kontakte s roditeljima, međutim rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju termina određenih sudskom odlukom i koji redovito kontaktiraju s djecom u skladu s kućnim redom doma. U slučajevima kad je određeno da se susreti održavaju u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Zabrinjavaju situacije kad roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze i ne informiraju se o djeci, o čemu ustanove obavještavaju CZSS, ali često nema daljnjeg postupanja CZSS-a prema roditeljima.

Nasuprot slabijoj suradnji s CZSS-om, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci, nevladinim organizacijama te gradovima i županijama.

Za sve prostore posjećenih domova možemo reći da su opremljeni funkcionalnim namještajem, koji nije u svim ustanovama nov, ali je uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi, a djeca sama ukrašavaju spavaonice. Higijenski uvjeti su u svim ustanovama zadovoljavajući.

Domovi za djecu s problemima u ponašanju

Domovi za djecu s problemima u ponašanju, kao i drugi domovi socijalne skrbi, u procesu su transformacije i deinstitucionalizacije i dio njihovih usluga odvija se izvaninstitucionalno i u lokalnoj zajednici, zbog čega se smanjio i broj djece na smještaju. Tako sva tri doma koja smo obišli, **Dom za odgoj djece i mladež Rijeka, Dom za odgoj djece i mladeži Pula i Dom za odgoj djece i mladeži Osijek** provode u školama poludnevni boravak za djecu u riziku, a Dom za odgoj Osijek ovu intervenciju provodi i u suradnji s udrugom Centar za nestalu i zlostavljano djecu (CNZD), uključujući i djecu koju je na poludnevni boravak uputio sud za mladež. Ovom učinkovitom intervencijom, koju izvan doma provode djelatnici socijalne skrbi, obuhvaćen je veći broj djece, u više skupina. Sva tri doma ističu dobru suradnju s CZSS-om i školama u provođenju ove intervencije. Sva djeca uključena u poludnevni boravak, u školama i u udruzi, imaju osiguran topli obrok. U svim gradovima u kojima se provodi ova intervencija traži se „mjesto više“.

Sva tri doma na smještaju imaju i djevojčice i dječake podijeljene u skupine. Dom u Rijeci i Osijeku imaju i skupinu intenzivnog tretmana za djecu mlađu od 14 godina. Izvršavaju i odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak te upućivanje u disciplinski centar. Dom za odgoj djece i mladeži u Rijeci provodi i posebnu obvezu uključivanja u pojedinačni ili skupni psihosocijalni rad u savjetovalištu za mlade, naloženu od suda za mladež ili državnog odvjetništva. Sva tri doma imaju i kapacitete za cjelovitu dijagnostičku obradu i privremeni smještaj za vrijeme trajanja maloljetničkog postupka. No, uočava se da ove mjere sudovi rijetko izriču, a smanjio se broj i svih izrečenih odgojnih mjera, tako da se većina intervencija provodi na temelju propisa socijalne skrbi.

Djeca koja su smještena u domovima većinom pohađaju školu, osnovnu ili srednju, najčešće strukovnu. Neka pohađaju i programe za obrazovanje odraslih i vidljivo je da se obrazovanju posvećuje dovoljno pozornosti. Djeca u sva tri doma imaju više mogućnosti organiziranog provođenja slobodnog vremena u domu ili gradu.

Smještaj djece primjeren je i dobro organiziran, iako su prostorije Doma u Puli slabije uređene i opremljene u odnosu na druga dva doma. S obzirom na smanjenje broja djece na smještaju prostora ima napretek, a uvjeti života u velikim prostorima, kakve se nekada gradilo za potrebe domova s velikim brojem djece, unatoč naporima odgajatelja i djece da ih urede i prilagode, danas djeluju zastarjelo, dehumanizirano i „domski“. Stoga očekujemo da će se planovi MSPM-a o smještaju sve djece u manje stambene jedinice organiziranog stanovanja što prije realizirati.

Stručni kadar zaposlen u domovima je brojčano dostatan, no raznolike razine stručnosti. Uočavamo nedostatne profesionalne kompetencije pojedinih djelatnika zbog čega smo MSPM-u uputili više preporuka. U svim domovima prisutne su teškoće u tretmanskim radu zbog težine problema u ponašanju djece koja se upućuju na smještaj, a dio djece je i u tretmanu psihijatra i uzima medikamentoznu terapiju. Uočava se da sustav još uvijek nema učinkovit odgovor na potrebe smještene djece koja iskazuju složene probleme u ponašanju, najčešće kombinirane s teškoćama mentalnoga zdravlja. Dom u Puli ima i problem s nedostupnošću dječjeg psihijatra. Osim u radu s djecom, u Domu u Puli postoje i teškoće u međuljudskim odnosima djelatnika doma koje se nepovoljno reflektiraju na autoritet odgajatelja.

U prihvatnoj stanici Doma za odgoj djece i mladeži Osijek obišli smo i dva dječaka migranta za koje je utvrđeno da su djeca bez pratnje, tada nepoznate dobi, navodno iz Egipta. Dječaci su bili u cijelosti zbrinuti, boravili su u odgovarajućim uvjetima, imali prevoditelja, primjeren jelovnik, zdravstvenu skrb. Postupak za rješavanje njihovog statusa bio je u tijeku i bili su nestrpljivi želeći što prije otići u Austriju gdje su ih navodno čekali srodnici.

8.2 USTANOVE ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE NASILJA

U 2015. godini posjetili smo četiri ustanove koje pružaju smještaj i skrb žrtvama obiteljskoga nasilja:

- Dom za djecu i odrasle — žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“
- Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja „Sv. Nikola“, Varaždin
- Caritas Nadbiskupije Split, Sklonište za žene i djecu — žrtve obiteljskog nasilja, Split
- Caritas biskupije Šibenik — Prihvatilište za zlostavljane žene i majke s djecom, Šibenik

(175)

*Obilasci
ustanova
za djecu*

Za razliku od domova u Varaždinu, Splitu i Šibeniku, koji na smještaj primaju žene i djecu žrtve nasilja, samo Dom „Duga—Zagreb“ ima, s obzirom na prostorne uvjete, mogućnost smještaja muškaraca žrtava nasilja, po čemu je taj dom jedinstven u Hrvatskoj. Bez obzira na formalnu pripremljenost i nekoliko zahtjeva za prijem na smještaj, do sada nijedan smještaj muške osobe nije realiziran.

Sve obidene ustanove pružaju ženama i djeci pomoć i sigurnost u akutnoj kriznoj situaciji nasilja u obitelji kako bi ih se zaštitilo od nasilničkog ponašanja. Vrijeme koje žene provode u skloništim nastoji se iskoristiti za ostvarivanje žrtvinih prava, psihološko osnaživanje i analiziranje cjelokupne situacije u cilju planiranja pozitivnih promjena. Smještaj žena i djece u skloništim je besplatan, ne trebaju brinuti o nabavi hrane i drugih sredstava, međutim kako ih se ne bi izoliralo od stvarnog života, žene imaju određene dnevne obveze oko djece (u smislu brige o zdravlju, prehrani, pomoći u učenju, kontaktiranju s odgajateljem u vrtiću, učiteljem u školi i sl.), pripreme hrane, čišćenja, pranja rublja i dr. Odluke o djeci žene donose samostalno, a stručni tim ima samo savjetodavnu ulogu.

Dolaskom u sklonište korisnice potpisuju ugovor o smještaju, obvezuju se na poštovanje kućnog reda, koji, među ostalim propisuje da ne smiju kontaktirati s počiniteljem nasilja, radi osobne sigurnosti, ali i sigurnosti drugih korisnica. Kršenje pravila rezultira prekidom smještaja. Ženama se odmah pruža psihološka i pravna pomoć te se aktiviraju prava iz sustava socijalne skrbi, obavještava se nadležna policijska postaja i CZSS te ovisno o potrebi ostvaruje se i kontakt sa zdravstvenom ustanovom. Djelatnici obidjenih skloništa naglašavaju odličnu suradnju s CZSS-om, policijom, predškolskim i školskim te zdravstvenim ustanovama. Prosječno trajanje smještaja u skloništim iznosi tri do četiri mjeseca, a uočava se trend porasta broja korisnica koje su na smještaju bile manje od 30 dana zbog neispunjenih očekivanja od takve vrste smještaja, ali i korisnica koje su otišle u samostalan život ili kod primarne obitelji.

Skloništa u Splitu i Šibeniku smještena su u Caritasovom prostoru i u skladu su s propisima koji utvrđuju uvjete prostora, opreme, stručnih i drugih djelatnika te zdravstvenih i ekoloških uvjeta. Na neadekvatnost prostora Skloništa u Varaždinu ukazujemo od 2008. godine, ali ništa nije učinjeno kako bi se stambeni uvjeti poboljšali. Za razliku od tog skromnog skloništa, drugu smo krajnost uočili tijekom obilaska Doma „Duga-Zagreb“ koji je veličine 1.700 m², na izdvojenoj lokaciji „na rubu grada“.⁸¹ Prevelik i vrhunski opremljen objekt slabo je povezan s javnim prijevozom, udaljen je od policijske postaje, škole, vrtića i liječnika. Izoliranost korisnica i djece, uvjetovana lokacijom objekta nepovoljno utječe na psihosocijalnu rehabilitaciju, za koju je vrlo važna sloboda kretanja, blizina infrastrukture, poticanje žena da samostalno obavljaju poslove s institucijama u cilju podizanja samopouzdanja, poticanje druženja njihove djece s drugom djecom, poticanje djece na uključivanje u slobodne aktivnosti i dr. Stoga će pravobraniteljica podržati inicijativu Doma za preseljenjem skloništa, na mjesto gdje će im biti dostupan javni prijevoz.

Skloništa u Zagrebu i Splitu, osim primarne usluge smještaja, pružaju i uslugu savjetovanja građana u vezi sa zaštitom od nasilja u obitelji, a Dom „Duga-Zagreb“ pruža i uslugu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja. Osobni kontakti djece s očevima odvijaju se sukladno sudskim odlukama, u prostorijama savjetovališta (Zagreb i Split), CZSS-a ili na drugim mjestima. Tijekom obilazaka ponovno nam je ukazano na slučajeve manipulativnog ponašanja nekih majki, koje se protive održavanju susreta djece i očeva unatoč jasno iskazanoj želji djece za susretima i nepostojanju pravne zapreke da se susreti održavaju uz nadzor trećih osoba.

⁸¹ Promemorija Doma „Duga-Zagreb“ o neprikladnoj lokaciji i veličini objekta, 2015.

8.3 PRIHVATNI CENTRI ZA MIGRANTE

176

Obilasci
ustanova
za djecu

Radi praćenja načina i kvalitete zaštite djece migranata (medicinska pomoć, prehrana, smještaj, opremanje) od početka njihova ulaska na područje RH i njihova uglavnom kratkotrajnog boravka u prihvatnim centrima (djeca s roditeljima, u pratnji rodbine ili bez pratnje), izvršen je obilazak prihvatnog/tranzitnog centra pored mjesta Opatovac u Vukovarsko-srijemskoj županiji, a zatim i prihvatno/tranzitnog zimskog centra za izbjeglice (migrante) u Slavonskom Brodu (naselje Bjeliš). Centrima upravlja MUP.

Centar u Opatovcu je organiziran tako da protokol postupanja policije i ostalih pri prijehu izbjeglica omogućava protočnost ljudi, uz istovremeno pružanje hitne pomoći pojedincima, podjelu hrane, vode, odjeće i obuće te pokrivača prije smještaja u poljske šatore (za 40 do 50 osoba). Uz pružanje pomoći (zdravstvena skrb, prehrana, obuća i odjeća), organiziran je i rad s djecom za vrijeme boravka u centru. UNICEF je postavio šator u kojem je organiziran prostor za rad s djecom u kojem rade i članovi Društva *Naša djeca*. Bilo je slučajeva liječničkih intervencija, uglavnom zbog iscrpljenosti i prehlade. Problem je uočen pri registraciji obitelji i djece. Troje djece bilo je bez pratnje (12-13 godina). Dvoje djece iz Egipta, a treće nepoznatog državljanstva. Zbog takvih je situacija organizirana stalna prisutnost socijalne službe u prihvatnom centru, kako bi se djetetu postavilo skrbnika i smjestilo ga se u odgovarajuću ustanovu do povezivanja s obitelji ili srođnicima.

Novouređeni zimski prihvatni centar za izbjeglice (migrante) u Slavonskom Brodu (naselje Bjeliš), omogućio je smještaj većeg broja izbjeglica, u pravilu na 24 do 48 sata. Moguć je smještaj i na više dana (grijani šatori, a za majke s djecom grijani stambeni kontejneri sa sanitarnim čvorom) predviđajući daljnje pristizanje izbjeglica i tijekom zimskog razdoblja iz Republike Srbije. Osigurane su medicinske ekipe, na samom ulasku u prihvatni centar i u svakom od četiri sektora te stacionar i dnevna bolnica. Prihvatni centar je svojim položajem i prostorom zadovoljio potrebe sudionika koji pružaju pomoć i skrbe se o izbjeglicama. Uz suradnju i veliku pomoć humanitarnih udruga izbjeglice su dobile primjeren smještaj za vrijeme boravka u centru, uz naglasak na skrbi i pomoći djeci, majkama s djecom i trudnicama. Preporučili smo kontinuirano praćenje potreba i skrb o djeci te reagiranje na sve dojave o sumnji na ugrožavanje dobrobiti djeteta. Zbog kratkog vremena boravka migranata u centru preporučeni rad s djecom nije bilo moguće u cijelosti provesti, osim pružanja medicinske pomoći.⁸²

U zbrinjavanju i pružanju pomoći izbjeglicama sudjelovale su mnoge humanitarne udruge i organizacije *Save the Children*, UNICEF, UNHCR, *Jesuit Refugee Service*, IOM, *Terre des Hommes*, a njihov je rad koordinirao Hrvatski Crveni križ.

8.4 ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE I UČENIČKI DOMOVI

Posjetili smo 42 odgojno-obrazovne ustanove: deset dječjih vrtića, sedamnaest osnovnih škola, pet srednjih škola, šest centara za odgoj i obrazovanje i četiri učenička doma. Obilaske smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca uz razgovor s djelatnicima i djecom, predstavnicima Vijeća učenika. Susreti s djecom bili su vrijedan izvor informacija o ostvarivanju njihovih prava, a ujedno i prigoda da im predstavimo instituciju pravobranitelja za djecu. Nakon obilazaka, po potrebi smo dostavljali naša opažanja i preporuke samim ustanovama, njihovim osnivačima, nadležnim službama MZOS-a i drugima.

Predškolske ustanove

Posjetili smo deset dječjih vrtića (DV):

- Talijanski DV Pinocchio, Zadar
- DV Stankovci, Stankovci
- DV Ston, Ston
- DV Zvončić, Poličnik
- DV Sretno dijete, Hrvace

⁸² Više o aktivnostima pravobraniteljice u zaštiti prava djece migranata u poglavlju Djeca u pokretu.

- DV Obrovac, Obrovac
- DV Rapčiči, Žminj
- DV „Buba Mara“ Čabar, Podružnica Prezid u Prezidu
- DV Pahuljica, Područni objekt Perušić „Pčelice“
- DV Opatija, Opatija

Opažanja tijekom obilazaka upućuju na znatne razlike u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima. Razlike među vrtićima zamjetne su i u pogledu ulaganja od strane osnivača, motivacije djelatnika za rad te suradnje vrtića s roditeljima i drugim institucijama.

Pojedini vrtići sastoje se samo od centralnog objekta, dok neki imaju i po nekoliko podružnica kao npr. DV Opatija i DV „Buba Mara“ Čabar, koji djeluje kroz pet podružnica. Neki su, poput DV Perušić i podružnice DV „Buba Mara“ Čabar smješteni u objektima osnovnih škola. Vrtići u Obrovcu, Prezidu, Stankovcima i Hrvacama zahtijevaju dodatna ulaganja u uređenje i opremanje prostora. Vrtići Čabar, Stankovci i Ston zahtijevaju poboljšanje sigurnosnih uvjeta. Zgrada vrtića Stankovci smještena je na glavnoj županijskoj cesti i sigurnost djece je svakodnevno ugrožena (ispred vrtića je 2010. smrtno stradalo dijete prilikom odvođenja iz vrtića i prelaska ceste). U DV Čabar dvorište nema zaštitnu ogradu.

Većina običenih vrtića udovoljavaju potrebama zajednice a u tri kapaciteti nisu dostatni. Na području Žminja i okolice postoji potreba za većim vrtićkim kapacitetima jer je broj upisanih u DV Rapčiči veći od propisanoga, a velik je i broj neupisane djece koja se stoga upisuju u vrtiće u drugim općinama. DV Poličnik također svake godine premašuje postavljene normative vezano za broj djece u skupinama te postoji potreba za upisom još 20-ak djece koja su na listi čekanja. U Talijanskom dječjem vrtiću Pinnocchio u Zadru također je daleko veći broj zahtjeva od broja upisane djece pa vodstvo vrtića želi formirati još jednu skupinu.

Ekonomska cijena vrtića različita je od osnivača do osnivača. Problem nastaje kad se zbog nedovoljno mjesta u vrtiću, kao primjerice u Općini Žminj, djeca upisuju u vrtiće u drugim općinama, ali bez mogućnosti sufinanciranja od općine u kojoj dijete živi, pa roditelj mora platiti punu cijenu vrtića.

U odnosu na kadrovske uvjete gotovo svi vrtići ukazali su nam na potrebu zapošljavanja logopeda. U DV Opatija u odgojno-obrazovni proces uključen je, uz odgojitelje, i stručni tim koji čine psihologinja, pedagoginja i zdravstvena voditeljica. U ostalim vrtićima nisu zastupljeni svi stručni suradnici s punim radnim vremenom, a pojedini vrtići poput DV Stankovci, Obrovac nemaju nijednog zaposlenog stručnog suradnika. Stoga smo općinama preporučivali organiziranje mobilnog stručnog tima koji bi pružao stručne usluge psihologa, logopeda i drugih stručnjaka za djecu na području više susjednih općina. U DV Ston, Hrvace i Čabar ravnateljice su ujedno i odgojiteljice u skupini, dok je, primjerice u DV Stankovci, ravnatelj vrtića načelnik općine. U Podružnici Prezid DV Čabar problem predstavlja nepostojanje kućnog majstora pa odgojiteljica, osim odgojno-obrazovnog rada, obavlja i tehničke poslove, dok DV Opatija ima tri kućna majstora.

Prehrana u vrtiću također je različito organizirana. Pojedini vrtići nemaju zdravstvenog voditelja te je lovnike slažu odgojiteljice s pomoćnicama. U DV Čabar, podružnica Prezid nema kuhinju ni blagovaonu, niti prostor za skladištenje hrane. Djeca dobivaju dva obroka koji im se poslužuju u prostoru škole i pripremaju u školskoj kuhinji te ih se dva puta odvodi u školu što otežava rad, pogotovo zimi.

Osim redovnih programa pojedini vrtići provode različite projekte. Program DV Opatija obogaćen je brojnim sadržajima: sportskim, glazbenim, likovnim, dramsko-recitatorskim, tjelesnim i jezičnim aktivnostima. U vrtiću je i skupina u kojoj se provodi program za djecu predškolske dobi pripadnike talijanske nacionalne manjine. Od specijaliziranih programa provodi se program ranog usvajanja talijanskog i engleskog jezika, likovna radionica, „male tjelesne aktivnosti“ i dramska radionica. Provode razne projekte (npr. Pozdrav svijetu, Rastimo zajedno te Rastimo zajedno Plus), a imaju i savjetovalište za roditelje. U Talijanskom dječjem vrtiću Pinnocchio Zadar, kojem je jedan od ciljeva upoznavanje djece s talijanskom kulturom, glazbom i jezikom, kontinuirano se provode različiti projekti i različite vrste radionica (glazbene, likovne, balet, pričanje priča). DV Obrovac ima svoj staklenik i eko vrt u kojem uzgajaju povrće.

Djelatnici vrtića često ističu problem nedovoljne suradnje s roditeljima i nepoštovanja pravila od strane roditelja, posebice kod dovođenja djeteta u vrtić i odvođenja te bolesti djeteta. Preporuke i prijedlozi koje smo upućivali nakon posjeta odnosile su se na: upotpunjavanje pravila ponašanja i kućnog reda vrtića, reguliranje dolaska djece u vrtić i odlaska, obvezu upoznavanja roditelja sa zakonskim propisima koji se odnose na rad vrtića, zaštitu prava i interesa djece te s pravilima i kućnim redom vrtića, uvođenje posebnih termina individualnih informacija za roditelje, traženje potrebnih pisanih suglasnosti roditelja za fotografiranje i snimanje djece u vrtiću kao i uporabu fotografija i snimki te odlazak djece na izlete, kontinuirano provođenje evaluacije i samoevaluacije rada. Ne dobivamo uvijek povratnu informaciju o stajalištu dječjeg vrtića, osnivača i drugih nadležnih tijela o našoj preporuci. Ravnatelji vrtića najčešće prihvaćaju preporuke kao poticaj i žele ih primijeniti u svom radu, a postupanje osnivača najčešće ovisi o financijskim mogućnostima.

Osnovne škole

Posjetili smo 17 osnovnih škola (OŠ):

- OŠ Jakova Gotovca, Unešić
- OŠ Ston, Ston
- OŠ Poličnik, Poličnik
- OŠ Milana Begovića, Vrljika
- OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace
- OŠ Kula Norinska, Kula Norinska
- OŠ Mate Lovraka, Nova Gradiška
- OŠ Bobota, Bobota
- OŠ Bršadin, Bršadin
- OŠ I. G. Kovačića, Slavonski Brod
- OŠ Vladimira Gortana, Žminj
- OŠ „Anž Frankopan“, Kosinj
- OŠ Škurinje, Rijeka
- OŠ Perušić, Perušić
- OŠ Petra Preradovića, Pitomača
- OŠ Dragutina Lermana, Brestovac
- OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica

U ovim osnovnim školama također su uočene razlike u prostornim, organizacijskim i sigurnosnim uvjetima, sudjelovanju djece te motivaciji, senzibilitetu i angažmanu ravnatelja u cilju unapređivanja kvalitete rada. Neodgovarajuće prostorne uvjete te dotrajalost školskih zgrada, koje zahtijevaju obnovu i dodatna ulaganja, posebno smo uočili u OŠ Žminj, OŠ Perušić i OŠ Bobota. U OŠ Bartola Kašića u Zagrebu školska sportska dvorana je u veoma lošem stanju kao i sanitarni prostor uz dvoranu, a krov prokišnjava pa se voda spušta prema glavnoj električnoj ploči s osiguračima što ugrožava djecu.

Škole također izražavaju nezadovoljstvo nedostatnim knjižnim fondom. U dijelu škola rad je organiziran u dvije smjene. U OŠ Bobota nastava se odvija u cijelosti po *modelu A*, na jeziku i pismu srpske nacionalne manjine.

Prehrana učenika u većini posjećenih škola nije organizirana i djeca kupuju hranu u obližnjim pekarama. U OŠ Perušić učenicima se nudi kuhani obrok koji se priprema u školskoj kuhinji, ali u izradi jelovnika nisu uključeni ni učenici ni Zavod za javno zdravstvo, a kuhinja nije u skladu s HACCP standardom, iako se oko 80% djece hrani u školi. Većina škola organizira školski prijevoz u suradnji s osnivačem. OŠ Dinka Šimunovića Hrvace jedna je od rijetkih koja ima vlastiti prijevoz iz kojeg dijelom zadovoljava potrebe za prijevozom učenika.

Kad je riječ o kadru, gotovo sve škole imaju potpuno stručno zastupljen kadar, osim škole u Perušiću gdje nastava fizike, matematike, glazbene i tehničke kulture nije stručno zastupljena. Razlog tome su teškoće u pronalaženju kadra, osobito kad je riječ o malom broju sati. Neki profesori svakodnevno putuju iz Zadra, Gospića i Ogulina.

Najveće potrebe škole imaju za stručnim suradnicima čija ekipiranost ovisi najčešće o veličini škole. U OŠ Žminj, za razliku od većine ostalih obištenih škola, stručnu službu čine psihologinja, pedagoginja i

knjižničarka u radu na puno radno vrijeme, zatim edukacijski rehabilitator u trećini radnog vremena te logoped koji učenicima pomaže ukupno dva sata tjedno. Kako navode djelatnice škole, potrebe učenika za radom s edukacijskim rehabilitatorom i logopedom veće su od dostupnih mogućnosti, no stručnjaka tih profila, a osobito logopeda, nema u široj okolici. Slična situacija je i u drugim općinama. U većini škola Vijeća učenika postoje uglavnom kao formalna tijela, a rijetke su one u kojima Vijeće sudjeluje u donošenju odluka.

Pojedine škole djeci nude brojne slobodne aktivnosti te su uključene u različite projekte. Tako OŠ Perušić ima status Eko-škole, učenici sudjeluju u projektima preko Pećinskog parka Grabovača, gdje djeca uče francuski jezik, surađuju s udrugom *Korak po korak* te udrugom *Ambidekster klub Zagreb*, Podružnica Gospić. Učenici sudjeluju i u kvizu poticanja čitanja, obilježavanju tematskih događanja, posjećuju dom umirovljenika te su uključeni u sve lokalne aktivnosti.

OŠ Mate Lovraka u Novoj Gradiški nudi djeci brojne izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u kojima nerijetko sudjeluju i roditelji. Provode preventivne programe sprečavanja ovisnosti i svih oblika nasilja te surađuju s brojnim udrugama civilnog sektora koje provode svoje programe, npr. s Društvom *Naša djeca*. OŠ Bobota ima skupinu vršnjačke pomoći u učenju - Klub učenika pomagača.

U OŠ Škurinje u Rijeci udruga Oaza Rijeka provodi višegodišnji dopunski odgojno-obrazovni program (produžena nastava) s romskom djecom radi pomoći u učenju i provedbe izvanškolskih aktivnosti (odlasci u kino, kazalište), a imaju i romsku pomagačicu. U OŠ „Anž Frankopan” u Kosinju od prošle školske godine djeluje Učenička zadruga „Most” koja okuplja gotovo sve učenike škole koji uz vodstvo učiteljice i u suradnji s Klubom mladih tehničara „Kosinj” izrađuju ukrasne i uporabne predmete te jela po tradicionalnim receptima, koje izlažu na sajmovima i izložbama.

Preporuke školama odnosile su se na: zahtjev za zapošljavanjem mobilnih timova stručnih suradnika na više škola, zapošljavanjem⁸³ ili dopunom satnice za pojedinog stručnog suradnika; pribavljanje podataka od Ministarstva pravosuđa o neosuđivanosti osobe, odnosno posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela iz čl. 106. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, ali i za tzv. „spolne delikte” iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji; intenziviranje rada Vijeća učenika; dogovor sa školskim prijevoznicima o protokolima postupanja u različitim situacijama (nasilje u autobusu, uništavanje autobusa); upoznavanje učenika s Konvencijom o pravima djeteta i ovlastima Pravobraniteljice za djecu; osiguranje sredstava za obnovu školskih sportskih dvorana te poboljšanje prostornih uvjeta pojedinih škola.

Srednje škole

Posjetili smo pet srednjih škola (SŠ):

- Elektroindustrijska i obrtnička škola, Rijeka
- SŠ za elektrotehniku i računarstvo, Rijeka
- Škola za primalje, Zagreb
- SŠ Obrovac, Obrovac
- SŠ Stjepana Sulimanca, Pitomača

Elektroindustrijska i obrtnička škola Rijeka i Srednja škola za elektrotehniku i računarstvo Rijeka, nalaze se u istoj zgradi. Nastavni proces izvode izmjenjujući smjene te zajedno koriste radni prostor u glavnoj zgradi škole i druge objekte škole. Zgrada je u travnju 2015. stradala u podmetnutom požaru u kojem je u potpunosti uništena školska zbornica i većim dijelom prostori za rad stručne službe, a šteta je sanirana novčanim sredstvima ostvarenim od odštete i uz pomoć osnivača. Potrebno je ulagati u poboljšanje uvjeta i opremljenosti učionica, kabineta i radionica. Postoji potreba i za izgradnjom odgovarajuće školske sportske dvorane, te uređenjem prizemlja zgrade i vanjskog igrališta. Obje škole nastoje svake godine u kontinuitetu realizirati raznolik program izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti te projekata. Postižu velike uspjehe s učenicima

⁸³ Svjesna činjenice da je na snazi odluka o zabrani zapošljavanja pravobraniteljica je uvijek, kad bi uočila potrebu zapošljavanja stručnih radnika, to i preporučila MZOS-u

koji sudjeluju u inovatorskim sekcijama klubova mladih tehničara i osvajaju nagrade u zemlji i inozemstvu.

Za razliku od Elektroindustrijske i obrtničke škole Rijeka koja ima ekipiranu stručnu službu, tijekom obilaska Škole za primalje u Zagrebu, uočeno je da, s obzirom na broj učenika u školi, nedostaju dvije osobe za obavljanje poslova stručnog suradnika. Učenici nemaju osiguran prostor za boravak u vremenu između održavanja praktične i teorijske nastave te nastavu čekaju na hodniku. Preporučili smo školi da preuredi nastavnu satnicu teorijske i praktične nastave na način da učenici nemaju isti dan praktičnu i teorijsku nastavu te da im se osigura prostor za boravak, učenje i slobodno vrijeme, posebno dok čekaju početak poslijepodnevne nastave, a u vezi s time je školi i osnivaču Gradu Zagrebu preporučeno da osiguraju sredstva za prenamjenu dijela prostora škole u dnevni boravak.

Srednju školu Obrovac pohađaju učenici s područja Obrovca, Kruševa, Karina, Jasenica, Gračaca, Maslenice i Zadra, koji se upisuju u programe: opća gimnazija, instalater kućnih instalacija, ekonomist, prodavač, vodoinstalat. Učenici sudjeluju u brojnim projektima te postižu dobre rezultate na natjecanjima. U školi je aktivno i Vijeće učenika.

Srednja škola Stjepana Sulimanca u Pitomači novoizgrađena je i potpuno opremljena najvećim dijelom iz EU fondova. Ima 14 razreda i sedam strukovnih programa, a pohađaju je, u jednoj smjeni, učenici iz više mjesta sa šireg područja Virovitičko-podravske i Koprivničko-križevačke županije. Većina učeničke prakse provodi se u školi. Učenici uglavnom koriste javni prijevoz autobusima po prilagođenom redu vožnje. Iako bi prijevoz učenika bio znatno jeftiniji vlakom koji prometuje na više linija i povezuje većinu mjesta iz kojih učenici dolaze, velika je prepreka neprilagođenost vremena polaska i odlaska vlaka zbog koje učenici gube više sati u čekanju ili ne mogu stići na vrijeme u školu.

Centri za odgoj i obrazovanje

Posjetili smo šest centara za odgoj i obrazovanje:

- Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“, Varaždin
- Centar za odgoj i obrazovanje Šubićevac, Šibenik

Centri su obišteni u sklopu istraživanja „Mišljenja učenika s TUR o srednjoškolskom obrazovanju“ u kojima su održane fokus grupe s djecom, razgovori s djelatnicima i obilazak institucija. Više o istraživanju u poglavlju: Istraživačke aktivnosti.

Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ Zagreb ustanova je koja se bavi odgojem i obrazovanjem i rehabilitacijom djece i mladeži oštećenog sluha, djece uredna sluha s poremećajem govorno-jezične komunikacije, djece s komunikacijskim teškoćama iz spektra autizma i pervazivnog razvojnog poremećaja te djece s višestrukim teškoćama, od novorođenčadi do 21. godine života. Posjetili smo centralni objekt COO-a u Nazorovoj 47, a našem posjetu su se odazvali učenici Dislocirane jedinice - Srednje strukovne škole s kojima smo razgovarali. Osim Odjela za djecu predškolske dobi i Odjela osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, pri Centru djeluje i Odjel odgoja i psihosocijalne podrške za djecu, mlade i odrasle osobe s invaliditetom, Odjel logopedije i Odjel prehrambenih i pomoćno-tehničkih poslova. Kako je Centar institucija u sustavu MSPM-a, može pružati i socijalne usluge, no kao veliki problem djelatnici ističu nemogućnost ostvarivanja podrške pomoćnika u nastavi, barem za učenike s većim teškoćama. Od djelatnika također saznajemo za problem djece s oštećenjem sluha koja se nisu uspjela upisati u njihovu ustanovu. Iz razgovora s djecom saznajemo da u Centru dobivaju širok spektar potrebne podrške i da su zadovoljna jer su uključena u različite projekte. Djeca ističu problem odrađivanja prakse u popodnevnom/večernjim satima, što im otežava povratak kući/u dom, kao i neplaćanja za taj rad. Centar je vrlo aktivan u projektnim aktivnostima pa je tako u sklopu projekata izdao *Priručnik za rad s osobama s komunikacijskim teškoćama u redovnom odgojno-obrazovnom programu*, publikaciju s korisnim informacijama namijenjenu roditeljima djece s oštećenjem sluha te snimio kratki video s ciljem promocije znakovnoga jezika.

Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ ustanova je koja se bavi odgojem i obrazovanjem i rehabilitacijom djece slijepe i slabovidne djece, mladeži i odraslih. Ujedno Centar djeluje kao resursni centar za cijelu Hrvatsku. S obzirom na to da smo Centar obišli prije dvije godine i tada detaljnije pisali o njemu, ovdje ističemo ovogodišnji problem Centra. Naime, u Dislociranoj jedinici Osnovne škole s domom, na adresi Nazorova 53, krajem ljetnih praznika urušio se strop na zadnjem katu zgrade u prostorijama koje nisu bile u uporabi. Ravnateljica je 1. rujna obavijestila roditelje djece da, zbog sigurnosti djece, privremeno premješta Osnovnu školu na lokaciju Srednje škole (Kušlanova 59a). Roditelji su nam se požalili da preseljenje pred početak nastave nije najbolje rješenje za djecu. S obzirom na odluku o trajnom zatvaranju Dislocirane jedinice, podržavamo premještanje djece iz prostorija u kojima prijeti opasnost po njihov život i zdravlje. Preporučili smo MSPM-u da žurno donese odluku o trajnom preseljenju Osnovne škole u novi prostor koji će biti primjeren potrebama ovih učenika te da o tome razgovara s roditeljima djece. MSPM nas je obavijestio da se od 2. studenoga 2015. Osnovna škola trajno preselila na novu adresu.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava ustanova je koja se bavi odgojem i obrazovanjem i rehabilitacijom djece i mladeži s motoričkim teškoćama i kroničnim bolestima. COO također provodi program samozbrinjavanja i program radno-okupacijskih aktivnosti za odrasle osobe s invaliditetom. Osim srednje škole, Centar pruža i cjelodnevni smještaj učenika (stalni i tjedni), kao i edukacijsko-rehabilitacijske postupke, fizikalnu terapiju i rehabilitaciju te radnu terapiju. Školu pohađa 153 učenika te devetero učenika u programu za stjecanje kompetencija za samostalni život. Učenici pohađaju programe na razini strukovnog obrazovanja, programe industrijsko-obrtničkog zanimanja i programe za učenike s većim teškoćama. Djelatnici ističu problem gimnazijskog programa, za koji je Centar verificiran, ali ga ne provodi zbog vrlo slabog odaziva učenika (svega dvoje-troje učenika). Djelatnici ističu da će raditi na podizanju vlastitih kapaciteta kako bi u budućnosti mogli pružati usluge mobilnih timova po drugim školama. Iz razgovora s djecom saznajemo da nemaju primjedbi na usluge Centra. Smatraju da uče previše teorijskog gradiva te stoga nemaju vremena za sebe. Izrazili su žaljenje što tadašnji ministar obrazovanja nije imao vremena da ih posjeti, što žarko žele.

Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb ustanova je koja se bavi odgojem i obrazovanjem učenika s većim teškoćama u razvoju (primarno intelektualne teškoće) provodeći srednjoškolske programe za stjecanje niže stručne spreme. Djelatnici su se požalili na zastarjeli nastavni plan i program (iz 1996.) koji provode te su istaknuli potrebu aktualiziranja postojećeg plana i programa, posebice uvođenje novih izbornih predmeta (informatika i engleski jezik). Ista potreba jasno je naglašena i u razgovoru s djecom koja ističu da bi željela učiti informatiku i strani jezik jer to smatraju bitnim za mogućnost zapošljavanja. Djeca su uključena u različite slobodne aktivnosti koje im se nude u Centru, a posebno ističu dobiti produženog stručnog postupka (PSP). Centar nas je izvijestio o inicijativi organiziranja PSP-a u redovnim srednjim školama. Mišljenja smo da Centar ima dobre kadrovske i programske resurse da ovaj model proširi i na sustav redovnog školovanja, pogotovo zato što ondje nema odgovarajućih stručnih suradnika koji bi ga mogli provoditi. Također podržavamo inicijativu Centra za obavljanje djelatnosti *Centra potpore za bolju inkluziju učenika s TUR*, sukladno odredbama Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“ ustanova je koja se bavi odgojem i obrazovanjem učenika s većim teškoćama u razvoju (primarno intelektualne teškoće). Centar provodi programe osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, srednjoškolski program za stjecanje kvalifikacije *pomoćni kuhar i slastičar* te program radne okupacije za osobe starije od 21 godine. Osnovnoškolski program za učenike s lakim intelektualnim teškoćama i utjecajnim teškoćama u razvoju pohađa 70 učenika, program za učenike s umjerenim i težim intelektualnim teškoćama i utjecajnim teškoćama u razvoju pohađa 83 učenika, dok srednjoškolski program pohađa 22 učenika. Pri našem prošlom posjetu Centru djelatnici su istaknuli problem prostora koji su riješili preseljenjem u novoizgrađenu školu. Novi Centar je prostrana, moderna i funkcionalna škola koja zadovoljava standarde obrazovanja djece s TUR. Iz razgovora s djecom saznajemo da su vrlo zadovoljna premještanjem Centra u novu zgradu koja je suvremeno opremljena i vizualno podijeljena različitim bojama, što im olakšava orijentiranje po Centru. Zadovoljni su profesorima i uslugama koje primaju u Centru, ali brine ih gdje će se zaposliti nakon završetka školovanja.

Centar za odgoj i obrazovanje Šubićevac, Šibenik provodi programe osnovnoškolskog i srednjeg strukovnog obrazovanja po posebnom programu za djecu i mlade s teškoćama u razvoju te pruža usluge

socijalne skrbi djeci s TUR i odraslim osobama s invaliditetom. U Centru se provode: Osnovnoškolski program za učenike sa značajno sniženim intelektualnim sposobnostima i višestrukim teškoćama u razvoju, Osnovnoškolski program za učenike sniženih intelektualnih sposobnosti i Srednjoškolski strukovni program za učenike sniženih intelektualnih sposobnosti. Ujedno se nude i usluge socijalne skrbi: dugotrajni smještaj, privremeni smještaj, poludnevni i cjelodnevni boravak, psihosocijalna podrška, rana intervencija, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, organizirani prijevoz korisnika. Od trogodišnjih strukovnih programa učenicima se nude programi obrazovanja za zanimanja: pomoćni bravar, pomoćni vodoinstalater, pomoćni stolar, pomoćni cvječar, pomoćni kuhar i slastičar, pomoćni krojač. Učenici zajedno s voditeljem stručne prakse pronalaze mjesto za obavljanje prakse na području Šibensko-kninske županije. Korisnici izražavaju zadovoljstvo uvjetima rada te odnosom odgojno-obrazovnog osoblja prema njima.

Učenički domovi

Posjetili smo četiri učenička doma koja pružaju smještaj učenicama i učenicima srednjih škola:

- Učenički dom Škole za primalje, Zagreb
- Učenički dom - Hrvatski učiteljski konvikt, Zagreb
- Srednjoškolski đачki dom Zadar
- Učenički dom Podmurvice, Rijeka.

Tri učenička doma su samostalne ustanove, a jedan je u sastavu srednje škole. Domovi su različitog smještajnog kapaciteta, od 96 do 294 mjesta. Tijekom obilazaka obavljen je uvid u uvjete smještaja i prehrane djece, kadrovske uvjete, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

Prostor i uvjeti smještaja u domovima razlikuju se u odnosu na starost, obnovljenost i uređenost. Dok su neki od domova primjereno obnovljeni i uređeni, negdje i s pristupom za osobe s invaliditetom, u drugima postoje potrebe za dodatnim uređenjem ili preuređenjem prostora. Primjerice, u jednom domu postoji potreba za osiguravanjem prostora za boravak, učenje i slobodno vrijeme, a u drugom za sanacijom krova.

Neki domovi su nas obavijestili da za mjesec srpanj i kolovoz, kad nema učenika na smještaju, ne dobivaju sredstva od osnivača, što se odražava na materijalnu situaciju domova koji i u tim mjesecima moraju isplaćivati plaće i podmirivati ostale obveze. ZOOSŠ-om je propisano da se u proračunu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju sredstva potpore za sufinanciranje smještaja i prehrane učenika u učeničkim domovima, no u Odluci MZOS-a o utvrđivanju cijene usluga smještaja i prehrane učenika u učeničkim domovima u razdoblju siječanj - ožujak 2016. utvrđeno je da se sredstva osiguravaju u iznosu od 630 kuna mjesečno po učeniku, a razliku do ukupne cijene, najviše do iznosa od 630 kuna, snose roditelji, skrbnici ili centri za socijalnu skrb. Domovi smatraju da bi trebali dobivati iznos za sufinanciranje i za ljetne mjesec, kao i škole.

Većina učenika s kojima smo razgovarali izjavili su da su zadovoljni smještajem u domu i prehranom, a djelatnici domova ističu da se djeca mogu obratiti odgajateljima ili kuhinjskom osoblju u slučaju potrebe za dodatnim obrokom. U jednom domu učenici su nas obavijestili da, iako dom ima spremačice, i oni čiste zajedničke prostore, kao i o nekim drugim pedagoški dvojbenim praksama. U nekim domovima učenici su se požalili na nedostatak higijenskih potrepština.

Postoji potreba za zapošljavanjem stručnih djelatnika: psihologa i odgajatelja, kao i pomoćnog osoblja, kao što su kuharica i spremačica. U učeničkom domu koji je u sastavu srednje škole, stručna suradnica pedagoginja škole ujedno i stručna suradnica u domu, iako bi, s obzirom na broj učenika u školi i domu, broj stručnih suradnika trebao biti veći. O potrebama za dodatnim zapošljavanjem stručnih i ostalih djelatnika obavijestili smo MZOS i osnivače i preporučili planiranje njihova zapošljavanja. Neki domovi nisu bili upoznati s obvezom provjere osuđivanosti osoba prije zapošljavanja u domu te ih prilikom obilazaka na to posebno upozoravamo.

U domovima učenici uglavnom svoje pravo sudjelovanja ostvaruju u Vijeću učenika, kroz izradu jelovnika i planiranje sadržaja slobodnih aktivnosti, rasprave i prijedloge u vezi s analizom školskog uspjeha.

ha, organizacijom priredbi, poštovanjem kućnog reda i slično. Vijeća učenika u nekim od domova sastaju se neredovito. Tamo gdje je nedostatna zainteresiranost učenika za sudjelovanje, osnivačima i domovima redovito upućujemo preporuke za osmišljavanje plana i intenziviranje rada Vijeća učenika te za informiranje učenika o dječjim pravima.

Djelatnici domova navode da je suradnja s roditeljima zadovoljavajuća, ali da su poneki roditelji nedovoljno kritični prema ponašanju djece. Navode da surađuju s CZSS-ima, no neki ističu da se suradnja uglavnom svodi na obavješćavanje o problemima učenika te ocjenjuju da bi ona trebala biti bolje koordinirana.

Za brigu o zdravlju učenika zaduženi su zdravstveni voditelji u domovima. Jedan od domova nema zdravstvenog voditelja, stoga smo MZOS-u preporučili njegovo zapošljavanje. Domovi dobro surađuju sa zdravstvenim ustanovama. No saznajemo da poteškoće u organiziranju redovite zdravstvene zaštite učenika proizlaze iz toga što roditelji ne prijavljuju dijete kod liječnika primarne zdravstvene zaštite u mjestu gdje je dom, već dijete ostaje prijavljeno kod liječnika u mjestu stanovanja. Domovi ističu i situacije u kojima roditelji nisu spremni ili nisu u mogućnosti otići liječniku specijalistu s djetetom kad je to potrebno pa to nerijetko čine djelatnici doma, kao i situacije u kojima liječnici traže od djelatnika doma da potpišu suglasnost za liječnički pregled ili zahvat koje dijete treba obaviti, za što djelatnici doma nisu ovlašteni jer nisu skrbnici djece.

Djelatnici domova ističu problem neredovitog plaćanja troškova smještaja zbog teških financijskih prilika nekih obitelji, no ističu da takve situacije prvenstveno nastoje rješavati dogovorom s roditeljima. U takvim slučajevima domove upućujemo da od CZSS-a zatraže pomoć za dijete i obitelj radi podmirenja sredstava potrebnih za boravak djeteta u domu.

8.5 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Posjetili smo sedam zdravstvenih ustanova:

- Dječju bolnicu Srebrnjak
- Opću bolnicu Zadar
- KBC Split
- Opću bolnicu Šibensko-kninske županije
- Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu (Kukuljevićeva)
- Zavod za neonatologiju i intenzivno liječenje Klinike za pedijatriju, KBC-a Zagreb
- Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

Pravobraniteljica i savjetnica su tijekom obilaska **Dječje bolnice Srebrnjak u Zagrebu**, koju su posjetile u povodu prijave roditelja vezane za rad Povjerenstva za lijekove, razgovarale s ravnateljem bolnice, zamjenicom ravnatelja, predsjednikom Povjerenstva za lijekove, predsjednikom Povjerenstva za zaštitu prava pacijenata Grada Zagreba, glavnom sestrom bolnice, roditeljima, djecom, liječnicima i medicinskim sestrama koje smo zatekli tijekom obilaska. U nastavku posjeta upoznati smo s načinom rada bolnice, aktivnostima i projektima u kojima bolnica sudjeluje, planovima i mogućnostima pružanja vrhunske zdravstvene usluge djeci. Bolnica ima status „Bolnica prijatelj djece“. U njoj postoji škola u bolnici za djecu koja se zadržavaju na liječenju, pri čemu je intencija da se broj dana bolničkog liječenja svede na neophodni minimum. Postoji mogućnost boravka roditelja uz dijete tijekom liječenja. Prostor bolnice je uređen primjereno djeci. Djeca koju smo zatekli tijekom obilaska bolnice i njihovi roditelji izražavaju zadovoljstvo kvalitetom zdravstvene skrbi, uvjetima liječenja i odnosom osoblja bolnice. Smatramo pozitivnim nastojanje osoblja bolnice da humaniziraju boravak djece u bolnici te da ga učine što je moguće ugodnijim. Pohvalna je i pokazana visoka razina svijesti o važnosti boravka roditelja uz dijete tijekom hospitalizacije i dijagnostičkih postupaka. Podržavamo planove za unapređivanje kvalitete usluga koje bolnica nudi djeci i napore u održavanju i unapređivanju standarda liječenja i zdravstvene zaštite djece.

Obišli smo Odjele pedijatrije, neonatologije i rodilišta **Opće bolnice Zadar** te razgovarali s voditeljicama, glavnim sestrama odjela te sanacijskom upraviteljicom. Iz razgovora proizlazi kako se na Odjelu za pedijatriju intenzivno radi na nabavi nove opreme i humanizaciji bolničkoga prostora. Odjel ostvaruje dobru suradnju s udrugama i volonterima s ciljem oplemenjivanja bolničkoga prostora i olakšavanja boravka u bolnici djeci i njihovim roditeljima. Radi se na edukaciji kadrova i poboljšanju kvalitete rada. Susreću se s problemima organizacijske, kadrovske i prostorne naravi. Od organizacijskih problema izdvajamo zbrinjavanje djece koja trebaju pomoć psihijatra, budući da Odjel pedijatrije nema stručni kadar niti prostorne mogućnosti za pružanje kvalitetne skrbi toj djeci. Problem je i liječenje djece koja trebaju pomoć ORL, anesteziologa i skrb na infektološkom odjelu. Potrebe za intenzivnom zdravstvenom skrbi o djeci rješavaju se čestim hitnim transportima djece u ostale centre u RH (Split, Zagreb, Rijeka). Hitni prijem ne udovoljava standardima i nužno ga je preurediti.

Na Odjelu za pedijatriju postoji deficit liječnika pedijatara, u dežurstvima radi samo jedan liječnik koji pokriva i Hitni pedijatrijski prijem, stacionarni dio odjela te Odjel za neonatologiju. Nedostaje i medicinskih sestara posebno u Hitnom pedijatrijskom prijemu gdje noću radi samo jedna medicinska sestra. Poseban problem su ljetni mjeseci kada pomoć mjesečno zatraži 1800 djece. Postoji potreba i za socijalnim radnikom. U svrhu podizanja kvalitete rada i ostvarenja prava i najboljih interesa djece bolnici, Ministarstvu zdravlja, Zadarskoj županiji i Bolnici smo uputili niz preporuka koje se odnose na poboljšanje kadrovskih, prostornih i sigurnosnih uvjeta liječenja.

Pravobraniteljica i savjetnica posjetile su **Kliniku za dječje bolesti, Zavod za dječju kirurgiju, Klinički odjel za neonatologiju i Zavod za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju KBC-a Split** gdje su razgovarale s liječnicima, glavnom sestrom bolnice i klinike te glavnim sestrama zavoda i odjela. Prostorni uvjeti **Klinike za dječje bolesti** nisu zadovoljavajući. U razgovoru s radnicima Klinike ukazano nam je na problem noćnog boravka roditelja uz dijete zbog ograničenih prostornih uvjeta. Majkama dojiljama i roditeljima djece s TUR omogućen je stalni boravak uz dijete. Na jedinici intenzivnog liječenja (JIL) posjeti su dopušteni dva puta dnevno (u iznimnim situacijama i više). Djeca koja trebaju palijativnu skrb, dolaze na JIL jer nemaju poseban prostor. Postoji potreba za još deset medicinskih sestara, dva psihologa i socijalnim radnikom na pola radnog vremena. Dnevna bolnica zbog nedostatka sestrinskog kadra radi samo u priepodnevnim satima. Na **Zavodu za dječju kirurgiju** roditelji ne mogu boraviti uz dijete 24 sata. Djeca kod hitnog kirurškog prijema nisu odvojena od odraslih. Djelatnici procjenjuju da na Zavodu nedostaju tri dječja kirurga, najmanje jedna sestra instrumentarka te jedna medicinska sestra za dnevnu bolnicu. Naglašeno nam je kako Pravilnik o minimalnim uvjetima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti nije razradio standarde za dječju kirurgiju. Na **Kliničkom odjelu za neonatologiju** majke nemaju mogućnost stalnog boravka uz dijete već dolaze samo na dojenje. Majke koje nisu iz Splita primorane su se snaći za smještaj tijekom boravka djeteta na odjelu. Na odjelu ne postoji izdvojeni prostor za dojenje, već majke doje djecu na sjedalnicama u zajedničkim prostorijama. **Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju s reumatologijom** zadovoljava potrebe djece u pogledu prostora, ali ne i u pogledu kadrova. Nedostatak terapeuta odražava se na kvalitetu rada pa su na Zavodu ograničili prijem nove djece. Postoji potreba za edukacijama. U vrijeme obilaska KBC-a Split nije postojao Odjel dječje psihijatrije zbog čega su djeca koja su imala potrebu za stacionarnim oblikom liječenja smještavana na druge odjele. U međuvremenu je osnovan **Odjel dječje i adolescentne psihijatrije s 10 postelja**. U svrhu podizanja kvalitete rada i ostvarenja prava i najboljih interesa djece, a nakon obilaska KBC-a Split uputili smo preporuke MZ-u, Bolnici i Gradu.⁸⁴

Tijekom obilaska **Odjela pedijatrije OB Šibensko-kninske županije** razgovarali smo s voditeljicom Odjela, glavnom medicinskom sestrom, psihologinjom i dvije specijalizantice te obišli prostor. Istaknuli su potrebu za još najmanje četiri medicinske sestre, psihologom i logopedom te za infektologom. Aktualan je problem zbrinjavanja djece koja boluju od psihičkih poremećaja budući da Odjel pedijatrije nema stručni kadar ni odgovarajući prostor za zbrinjavanje djece sa psihičkim smetnjama. Prostorni uvjeti nisu zadovoljavajući (krov prokišnjava). Omogućen je 24 satni smještaj roditelja uz dijete, a vrijeme posjeta nije ograničeno. Postoji igraonica za djecu, ali nije organizirana škola u bolnici. Ministarstvu zdrav-

⁸⁴ O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

lja i bolnici uputili smo preporuku da kadrovski osnaže Odjel, a bolnici je preporučeno i da organizira hitni kirurški dječji prijem u skladu sa standardima.

Nakon što su zamjenica i savjetnice pravobraniteljice prošle godine posjetile **Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež – Kukuljevićeva u Zagrebu** ove godine je to učinila i pravobraniteljica osobno, budući da je riječ o jedinoj takvoj bolnici u Hrvatskoj. Tijekom obilaska pravobraniteljica je dobila detaljne informacije o organizaciji rada u bolnici, s posebnim naglaskom na pitanje organizacije rada škole u bolnici, budući da su tada u završnoj fazi bile pripreme za otvaranje škole u dnevnoj bolnici. Upoznata je i s problemima s kojima se susreću djelatnici bolnice, posebno onima koji se odnose na potrebu odgovarajućeg zbrinjavanja djece s teškim psihičkim smetnjama u kombinaciji s PUP-om. Razgovarala je s djecom koja su se nalazila u bolnici.

Nakon praćenja stanja u zaštitu dobrobiti i prava djeteta koje se duže vrijeme liječilo na Klinici za pedijatriju, Zavoda za neonatologiju i intenzivno liječenje **KBC-a Zagreb**, pravobraniteljica je osobno posjetila dijete te u razgovoru s predstojnikom Klinike, pročelnicom Zavoda, odjelnom liječnicom i glavnom sestrom Klinike dobila relevantne informacije o zdravstvenom stanju i potrebama djeteta te nastojanjima da se pronađe primjerenije mjesto za prihvata djeteta. Nakon toga je uputila preporuke CZSS-u nadležnom za postupanje radi zaštite dobrobiti djeteta i bolnicama uključenim u njegovo liječenje. Pravobraniteljica i njezina savjetnica posjet su iskoristile za razgovor o cjelokupnom načinu funkcioniranja Klinike za pedijatriju. S obzirom na naše aktivnosti usmjerene zaštiti djece koja boluju od dijabetesa, pravobraniteljica je tijekom obilaska obavila i konzultacije s voditeljicom Zavoda za dječju endokrinologiju i dijabetes, koji je Europski referentni centar za liječenje dijabetesa melitusa u djece i adolescenata.

U sklopu redovitih obilazaka ustanova koje se bave zaštitom dobrobiti i prava djece, u Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba je održan sastanak ravnateljice i stručnjaka multidisciplinarnog tima s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama. Pravobraniteljici su predstavljene prostorne i stručne mogućnosti Poliklinike. Posebno je naglašena mogućnost korištenja prostora prilagođenog djeci, opremljenog odgovarajućom suvremenom tehničkom opremom, u kojem posebno osposobljeni stručnjaci Poliklinike provode ispitivanje djece žrtava i svjedoka u postupcima na način koji je usklađen s visokim standardima zaštite dobrobiti i prava djeteta te je usmjeren zaštitu djece od retraumatizacije. Riječ je o djeci za koju postoji sumnja da su izložena zlostavljanju ili su svjedočila traumatskim događajima pa uzimanje njihovog iskaza (često i više puta) u uvjetima koji nisu prilagođeni djeci, može ozbiljno ugroziti njihov daljnji psihički razvoj i izrazito se negativno odraziti na proces njihovog oporavka. Ravnateljica nas je upoznala s mogućnošću da ovu posebno opremljenu prostoriju za razgovor s djecom te usluge stručnjaka Poliklinike koriste i sudovi. Ta mogućnost, nažalost, nije iskorištena, iako bi takav oblik suradnje nedvojbeno pridonio boljoj zaštiti djece. Ministarstvu pravosuđa i Županijskom sudu u Zagrebu uputili smo preporuku o korištenju prostora Poliklinike za ispitivanje djece žrtava i svjedoka u sudskim postupcima s ciljem zaštite djece od retraumatizacije.⁸⁵

8.6 TERAPIJSKE ZAJEDNICE

U 2015. posjetili smo dvije terapijske zajednice koje se bave psihosocijalnom rehabilitacijom ovisnika, Terapijsku zajednicu **„Reto centar – prijatelji nade“** u Planom kod Trogira te Zajednicu **„Papa Ivan XXIII.“** u Velikom Prologu kod Vrgorca.

Terapijska zajednica „Reto centar – prijatelji nade“ je kršćanski centar za liječenje i rehabilitaciju različitih vrsta ovisnosti, koje je za korisnike u potpunosti besplatno. Od osnutka kroz centar je prošlo je više od 2000 ovisnika. U vrijeme posjeta u kućama u okolini Splita (muška kuća Klis, ženska kuća Plano, stanovi za bračne parove) boravilo je oko 160 korisnika. Među njima i 12 bračnih parova s djecom. Stručni tim zajednice čine dva socijalna radnika, dva psihologa i asistenti u radnoj terapiji. Prema informacijama koje smo dobili tretman skrbi za djecu organiziran je na konceptu teorije privrženosti, a podrška obiteljima pruža se s ciljem sprečavanja izdvajanja djece iz obitelji.

⁸⁵ O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice.

Dio djece koja s majkama borave u Centru pohađa vrtić i školu, dok su za mlađu djecu koja ne pohađaju vrtić organizirane aktivnosti tijekom jutra. Udruga se održava samofinanciranjem. Prostori u kojima djeca borave su uredni i održavani, ali veličinom sve manje odgovaraju potrebama. Naime, kako iz godine u godinu raste broj korisnika koje na liječenje i terapiju dolaze s djecom, javila se potreba i želja da se u skoroj budućnosti u neposrednom susjedstvu izgradi nova kuća za majke i djecu.

Terapijska kuća „Kraljica mira“ u Velikom Prologu kod Vrgorca sjedište je terapijske **Zajednice „Papa Ivan XXIII.“** Osim terapijske kuće u Velikom Prologu, zajednica djeluje na još nekoliko lokacija na području Dalmacije. Zajednica „Papa Ivan XXIII.“ upisana je u registar stranih udruga te se, među ostalim, bavi prevencijom svih vrsta ovisnosti i poremećaja u ponašanju te psihosocijalnom rehabilitacijom i resocijalizacijom ovisnika putem pružanja usluga savjetodavnog rada, boravka ili smještaja i organiziranog stanovanja. Ukupni kapacitet terapijske zajednice je 77 osoba, a kuća u Velikom Prologu koju smo posjetili, može primiti 21 osobu (ostala mjesta su na drugim lokacijama). Stručni tim zajednice čine socijalni pedagog, psiholog te socijalna radnica. U zajednici radi i nekoliko prvostupnika socijalnog rada te asistenti u radnoj terapiji, a u realizaciji terapijskog programa za ovisnike uspostavljena je i suradnja s liječnikom psihijatrom iz Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Smještaj u zajednici je dobrovoljan, a za maloljetnike uz suglasnost roditelja. Prilikom prihvata maloljetnika zajednica uspostavlja suradnju s nadležnim CZSS-om te stručnim suradnicima škole koju dijete pohađa. Potiče ih se na uključivanje i/ili završetak školovanja, doškolovanja ili prekvalifikacije te im se omogućava uključivanje na različite edukacije i tečajeve (tečaj talijanskog jezika, tečajevi za njegovatelje, auto-škole). Zajednica provodi preventivni program „Nauči živjeti“, u okviru kojega se u suradnji sa stručnim službama srednjih škola provode razne aktivnosti: edukativne radionice, jednodnevni kampovi, radionice za roditelje, savjetodavni rad i drugo.

8.7 DJEČJE IGRAONICE

Radi praćenja sveobuhvatne zaštite djece u prostorima za dječju igru, tijekom 2015. obišli smo dvije igraonice: **igraonicu Twister u Osijeku** te **igraonicu La-La u Splitu**. Tijekom obilazaka obavljen je uvid u njihov prostor, organizaciju, uvjete, način rada i aktivnosti koje provode.

Osječka igraonica Twister smještena je unutar trgovačkog centra. U prostranom poslovnom prostoru pruža usluge organizacije boravka djece uz igru sa ili bez roditelja, održavanja rođendanskih proslava te samostalno korištenje igraćih uređaja (stolni nogomet, bilijar i sl.) za stariju djecu i mlade. Boravak djece u igraonici prate i osmišljavaju odgajateljice, ali nema posebno osmišljenih radionica ili edukativnih sadržaja. Prostor je podijeljen u tri samostalne cjeline. Uz upoznavanje roditelja s pravilima korištenja igraonice, djeca do pet godina moraju biti u pratnji roditelja. Djecu se dovodi u igraonicu uz davanje podataka roditelja i osobe koja će doći po dijete. Unutar prostora igraonice nema higijenskog čvora (po potrebi se koristi javni toalet u trgovačkom centru). Prostor se redovito čisti i dezinficira te se pregledava ispravnost igraćaka i sprava. Od voditelja igraonice saznajemo da nisu imali prijavljenih povreda djece u igraonici te nikakvih prigovora roditelja. Do posjeta djelatnika našeg Ureda nitko službeno nije posjetio prostor.

Igraonica La-La u Splitu zamišljena je kao mjesto u kojem će djeca moći kvalitetno i sadržajno provoditi slobodno vrijeme. Vlasnica igraonice, ujedno i stručna voditeljica aktivnosti, po struci je odgajatelj. Igraonica je smještena u manjem, ali lijepo oslikanom i osmišljenom prostoru, koji je dobro održavan, opremljen sanitarnim čvorom te prostorijom koja služi kao spremište i mini-kuhinja. Naglasak je na organizaciji kreativno-edukativnih radionica i dječjih rođendana. Nudi se i čuvanje djece po satu. Roditelji mogu biti prisutni tijekom svih aktivnosti u igraonici. Za veće aktivnosti (rođendani i radionice) angažiraju se studentice pedagoške grupe predmeta. Voditeljica posebno ističe nedoumice s kojima se susretala u opremanju igraonice uslijed nedostatka propisa, nejasnih procedura i obveza vlasnika, a s ciljem da igraonica bude u skladu s najvišim standardima sigurnosti. Kao najveći problem ističe nedostatak propisa koji bi regulirao ovo područje aktivnosti za djecu.

8.8 KAZNENE USTANOVE

Obišli smo četiri kaznene ustanove:

- Zatvor u Rijeci
- Zatvor u Puli
- Kaznionica u Valturi
- Kaznionica u Glini

U Zatvorima u Rijeci i Puli obišli smo prostorije u kojima se odvijaju posjeti djece te posebne zatvorske jedinice u kojima djeca (maloljetnici) izvršavaju mjeru istražnog zatvora.

Gotovo trećina zatvorenika koji se nalaze u **Zatvoru u Rijeci** su roditelji. Zatvor odnedavno ima posebno uređenu prostoriju za posjete djece i odvijanje tretmanskih grupnih aktivnosti za zatvorenike. Prostorija je prilagođena posjetima djece, ali skromno opremljena i zasad se ne koristi. Međutim, posjeti djece se zasad odvijaju u drugoj, skućenoj prostoriji za posjete, u posebnom kutiću u znatno lošijim uvjetima. Posjeti djece u **Zatvoru u Puli** odvijaju se u odvojenim terminima, u zasebnoj prostoriji skromno opremljenoj igračkama i didaktičkim materijalom. U oba zatvora djeca istražnih zatvorenika s roditeljima komuniciraju u *razgovornici* preko staklene pregrade, što nije u skladu s propisima i pravima djece roditelja koji su lišeni slobode, na što su djelatnici upozoreni. Uočava se pomak u odnosu na stanje od prije nekoliko godina, no nužno je daljnje ulaganje u opremanje prostora. U Zatvoru u Rijeci potrebno je omogućiti djeci stalno korištenje postojeće uređene i donekle opremljene prostorije. Preklapanje s potrebama grupnog tretmana zatvorenika moguće je izbjeći organiziranjem zasebnih dječjih posjeta vikendom. U oba zatvora provodi se program „Zatvorenik kao roditelj” koji je uspješan i zatvorenici su njime zadovoljni. Do sada je nekoliko skupina završilo program, a od jeseni kreću nove skupine. Na preporuku našeg Ureda, provedene su aktivnosti u sklopu obilježavanja *Europskog tjedna djece čiji su roditelji u zatvoru*.

U ovim zatvorima maloljetnici provode mjeru istražnog zatvora. Sukladno Odluci UZS iz 2013. određene su posebne zatvorske jedinice za maloljetnike, kao prijelazni uvjeti do osnivanja zatvorenih zavodskih ustanova koje je propisao Zakon o sudovima ZSM. No te se sobe ni po čemu ne razlikuju od soba za odrasle, tijesne su i siromašno opremljene, namještaj je star i devastiran i uvjeti nisu primjereni boravku mladih ljudi. U Zatvoru u Puli krši se pravo na privatnost maloljetnika, budući da toaletni čvor u sobi nije pregrađen do stropa. Kao i u drugim zatvorima, ni u ovima nisu dosegnuti međunarodni i nacionalni standardi provođenja mjere istražnog zatvora za djecu u sukobu sa zakonom.

U kaznionicama u Valturi i Glini obišli smo prostorije u kojima se odvijaju susreti djece i roditelja. Obje kaznionice provode program „Zatvorenik kao roditelj” te raznolikim aktivnostima obilježavaju Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru.

Kaznionica u Valturi je otvorenog tipa, izvan je naseljenoga mjesta i prometno izolirana pa su posjeti djece očevima rijetke. Trenutačno samo nekoliko djece posjećuje očeve koji još nisu stekli uvjete za korištenje izvanzatvorskih pogodnosti. Posjeti se odvijaju u staroj i kućici koja je zapuštena i skromno opremljena, zimi se grije električnim grijalicama. Nužno ju je urediti i opremiti igračkama i didaktičkim materijalom, što smo i preporučili. Kućica je, kao i cijela Kaznionica u lijepom prirodnom okolišu te smo preporučili uređivanje i opremanje dvorišta, kako bi se i ondje mogli odvijati susreti s djecom.

U **Kaznionici u Glini** zatvorsku kaznu izvršavaju mlađi zatvorenici kojima se omogućuje visoka razina aktivnosti i rehabilitacijskih programa. Prostor za posjete djece je odvojen od odraslih posjetitelja, skromno opremljen i trebalo bi ga upotpuniti sadržajima za stariju djecu. Podržavamo plan Kaznionice za stvaranje uvjeta u kojima bi se druženja obitelji odvijala duže vrijeme nego je predviđeno uobičajenim posjetima. U metalskoj radionici Kaznionice izrađuju se sprave za dječja igrališta. Katalozi s ponudom dostavljaju se i drugim kaznenim ustanovama koje ih izabiru u skladu sa svojim potrebama i mogućnostima, sukladno našim preporukama za opremanje vanjskih i unutarnjih prostora za posjete djece. Budući da Kaznionica ima i tiskaru, preporučili smo UZS-u tiskanje letka za cijeli zatvorski sustav, kojim bi se djecu informiralo, na način primjeren djeci, o pitanjima u vezi s posjetom roditelju u zatvoru.

8.9 DRUGA MJESTA

188

Obilasci
ustanova
za djecu

Pravobraniteljica i savjetnice posjetile su **Udrugu MoSt**, nevladinu organizaciju sa sjedištem u Splitu koja svojim djelovanjem na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini kroz volonterski rad pruža pomoć potrebitima i podiže kvalitetu života djece, mladih i građana drugih dobnih skupina. Udruga provodi poseban odgojni postupak (POP program) kojim afirmira vršnjačku pomoć u radu s mladima s PUP-om. Stručnjaci i mladi pomagači (volonteri) organiziraju psihosocijalnu potporu mladima iz rizičnih skupina u dobi od 13 do 18 godina, organiziraju pomoć u svladavanju školskog gradiva i različite aktivnosti slobodnog vremena. Udruga organizira i edukacije, potiče dobrovoljni rad mladih i organizira humanitarne i javne akcije za dobrobit građana i grada Splita. Djelatnici i volonteri Udruge osmislili su program skrbi i brige o beskućnicima te organizirali dva gradska prostora za njihov boravak te otvorili i Socijalnu samoposlugu „SolidarnoST“.

Romska naselja Rujevica i Mihačeva draga u Rijeci nalaze se na području Grada Rijeke. Pravobraniteljica za djecu i savjetnica obišle su ih u suradnji s predstavnicima riječkih romskih udruga. Problem na koji nam je posebno ukazano odnosi se na lošu cestovnu infrastrukturu, trošne barake u kojima žive mnogočlane obitelji s djecom, bez organizirane vodovodne, električne i kanalizacijske mreže. Mnoge obitelji u domaćinstvu nemaju struju i vodu te postoje i drugi komunalni problemi zbog čega smo uputili preporuku nadležnim tijelima. Prilikom obilaska naselja na Rujevici pokazani su nam i pozitivni primjeri pojedinih obitelji u unapređivanju njihovih stambenih uvjeta, kao i igralište za djecu i zgrada u izgradnji za potrebe mjesnog odbora, u kojoj će se provoditi razni sadržaji za žitelje naselja.

Udomiteljsku obitelj Judite Žagar u Prezidu obišli smo zajedno sa psihologinjom iz Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ iz Selca, koji pruža podršku korisnicima i pružateljima izvaninstitucijskih oblika smještaja. Već četiri godine na smještaju kod udomiteljice i njezine obitelji nalazi se troje djece temeljem sudskih odluka. Djeca su uključena na četverosatni program u dječjem vrtiću kojim je udomiteljica vrlo zadovoljna. Također smo obišli i prostor u kojem udomiteljica Judit Žagar pruža uslugu čuvanja djece kao dadilja, u sklopu **Obrta BIM BAM BON**, za čuvanje djece. To je prvi takav obrt u Primorsko-goranskoj županiji, namijenjen djeci predškolske dobi. Upoznati smo s mogućnostima unapređivanja ove skrbi o djeci s obzirom na obvezu lokalne zajednice u subvencioniranju obavljanja djelatnosti dadilje. U vrijeme obilaska nije bilo djece na čuvanju.

Ostale aktivnosti vezane uz zaštitu i promicanje prava djece

9

(189)

Osim što se bavi pojedinačnim slučajevima i općim-sustavnim inicijativama, vezanima za izdvojena područja zaštite djece i za zakonodavnu aktivnost, te ostvaruje suradnju s djecom, Ured pravobraniteljice za djecu ostvaruje tijekom godine i druge aktivnosti vezane za zaštitu i promicanje prava djece koje nabrajamo u ovom poglavlju.

9.1 STRUČNI SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Međunarodni skupovi

Pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske je, kao ovogodišnja koordinatorica rada Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE (*Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe*),⁸⁶ u 2015. godini organizirala dva međunarodna skupa.

Godišnja konferencija CRONSEE-a „Prava djeteta — između interesa roditelja i dužnosti države“, Zagreb, 28. svibnja 2015. - Cilj konferencije bio je raspraviti o tome kako ostvariti prava djeteta i njegov najbolji interes kad se čini da je interes roditelja u suprotnosti s interesom djeteta i s obvezama države u zaštiti djetetove dobrobiti, a izbor ove teme potaknulo je snažno protivljenje nekih roditelja obveznom cijepljenju djece i „kampanje“ protiv cijepljenja koje već rezultiraju negativnim posljedicama, prijevori o uvođenju spolnog i građanskog odgoja u redovni odgojno-obrazovni program, stajališta o tjelesnom kažnjavanju djece, manipulacija djecom u postupku razvoda i drugo. Raspravu je vodila pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić. Kao uvod u raspravu članovi debatnog kluba zagrebačke Druge gimnazije „Bušmani“ održali su debatu o tome jesu li osobna prava djeteta važnija od roditeljsko-ga prava na slobodu odgoja.

Izlaganja su održali istaknuti međunarodni i domaći stručnjaci: član UN-ovog Odbora za prava djeteta dr. Peter Guran iz Slovačke („Dječja prava i roditeljske odgovornosti — iz perspektive Odbora za prava djeteta UN-a“), bivša članica UN-ovog Odbora dr. Nevena Vučković Šahović iz Beograda („Najbolji interesi djeteta: Pravo, principi i procesno pravilo - međunarodni standard i alati za provedbu“), konzultantica organizacije *Save the Children* iz Sarajeva Aleksandra Galonja („Procjena najboljeg interesa djece u pokretu“), predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić („Ključna uloga pravobranitelja u očuvanju prava djeteta na život u obiteljskom okruženju“), ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander („Zaštita najboljeg interesa djeteta u raz-

⁸⁶ CRONSEE je mreža nezavisnih institucija za zaštitu prava djece na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, koja je osnovana 2006. u svrhu suradnje i osnaživanja pravobraniteljstava za djecu u zemljama Jugoistočne Europe te razmjene dobre prakse među njima. Danas ova regionalna mreža ima 14 članica i čine je predstavnici pravobranitelja iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Bugarske, Crne Gore, Cipra, Grčke, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Rumunjske, Slovenije, Srbije i AP Vojvodine.

vodu braka: Potkrjepljuje li sustav manipulirajuća ponašanja roditelja?“), dr. sc. Tamara Poljičanin iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo („Cijepljenje — pravo svakog djeteta“) i pročelnica Odjela za psihologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu dr. sc. Eva Anđela Delale („Kako je subjektivni doživljaj roditeljstva povezan s ponašanjem roditelja i najboljim interesom djeteta“).

Tematski sastanak CRONSEE-a „Treći fakultativni protokol — položaj/uloga pravobranitelja za djecu“, Osijek, 28. listopada 2015. - Predstavnici CRONSEE-a i organizacije Save the Children International (SCI) na tematskom sastanku su razmijenili ideje o položaju i ulozi pravobranitelja za djecu u primjeni Trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta. Središnja tema sastanka bio je Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta i nove mogućnosti zaštite prava djeteta koje on donosi omogućujući djetetu podnošenje pritužbi Odboru UN-a za prava djeteta u slučaju kada su njegova prava povrijeđena, a institucije unutar njegove države ih nisu na odgovarajući način zaštitile. Raspravu je vodila pravobraniteljica Ivana Milas Klarić, uvodno izlaganje održala je dr. sc. Paula Poretti s Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku („Treći fakultativni protokol — kolektivna zaštita dječjih prava“), a savjetnica pravobraniteljice za djecu RH Danijela Žagar izvijestila je o aktivnostima Ureda pravobraniteljice u vezi s ovim fakultativnim protokolom. Na sastanku je bilo riječi i o aktualnoj izbjegličkoj krizi te aktivnostima i iskustvima pravobraniteljskih institucija u vezi s time, kao i o djelovanju organizacije Save the Children International koja je posebno aktivna u području zaštite prava djece u migracijama, o čemu je izvijestila Aida Ivković.

Domaći skupovi

Stručna rasprava „Položaj i prava djece u sportu“, Zagreb, 27. veljače 2015. — održana je u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu. Tema rasprave obuhvatila je dostupnost sporta djece, sigurnost i zaštitu zdravlja djece koja se bave sportom te zakonski okvir za ostvarivanje zaštite prava i interesa djece. O najčešće prijavljenim povredama prava djece u sportu i preporukama pravobraniteljice izvijestila je savjetnica pravobraniteljice Branka Reić Kukoč. Predstavnici MZOS-a predstavili su Nacrt prijedloga Zakona o sportu, prof. dr. sc. Dragan Milanović s Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prikazao je rezultate studije „Treneri i stručni poslovi u hrvatskome sportu“, upozoravajući na neodgovarajuću spremu trenera za rad s djecom, o zdravstvenim problemima i zaštiti zdravlja djece-sportaša izvijestio je doc. dr. sc. Vladimir Ivančev iz Hrvatskog liječničkog zbora - Hrvatskog društva za sportsku medicinu, a Ivan Dujić iz Hrvatskog školskog sportskog saveza govorio je o uključenosti djece u školski sport. Rasprava, u kojoj su sudjelovali predstavnici MZOS-a, MSPM-a, stručnih institucija i udruga koje se bave sportom za djecu i mlade, stručnjaci iz područja kineziologije, medicine i psihologije, kao i roditelji djece koja se bave sportom, pokazala je da postoji veliko zanimanje za ove teme koje uključuju brojne složene probleme i zahtijevaju suradnju različitih resora i stručnjaka.

Radionica za novinare i urednike „Zaštita privatnosti djece u medijima: pravni okvir — psihološki i etički aspekti — praksa“, Zagreb, 6. listopada 2015. — u povodu Dječjeg tjedna pravobraniteljica je u *Maloj kući dječjih prava* organizirala radionicu o zaštiti privatnosti djece u medijima želeći upoznati medijske djelatnike s propisima i smjernicama o zaštiti privatnosti djece i potaknuti da u svome radu uvijek slijede načelo zaštite najboljeg interesa djeteta. Uvodna izlaganja održale su pravobraniteljica Ivana Milas Klarić, koja je dala pregled propisa i nadležnosti institucija i tijela i podsjetila na svoje preporuke o zaštiti djece u medijima, te njezina zamjenica Maja Gabelica Šupljika koja je objasnila psihološke posljedice medijskoga izlaganja djeteta. Novinar i urednik Trpimir Matasović, dugogodišnji član i bivši predsjednik Novinarskog vijeća časti, predstavio je Kodeks časti hrvatskih novinara te način rada NVČ-a. Nakon izlaganja organiziran je praktični rad po grupama s primjerima iz prakse.

U rad radionice uključilo se desetak novinarki i urednica, pretežno iz elektroničkih medija.

Svečano otvaranje učeničke izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava“, Zagreb, 20. studenoga 2015. — u povodu Međunarodnog dana prava djeteta u Maloj kući dječjih prava svečano je otvorena izložba nastala kao rezultat suradnje pravobraniteljice za djecu s učenicima Škole likovnih umjetnosti Split u zajedničkom nastojanju da se Konvencija o pravima djeteta svojim značenjem i porukama što više približi djeci i mladima. Tijekom pripreme učenici su se susreli s pravobraniteljicom te je za njih održana radionica o pravima djeteta. U procesu stvaranja radova vodili su ih profesori: Marko Amižić, Stjepan Ivanišević, Višnja Mach Orlić, Hrvoje Zuanić i Damir Žitko. Izložbu je postavila Kaća Svedružić, a katalog za izložbu oblikovao je Hrvoje Zuanić, oboje profesori iz splitske škole. Na izložbu su došli svi uče-

nici-autori i njihovi mentori. Zajednički projekt predstavili su pravobraniteljica Ivana Milas Klarić, ravnatelj Škole likovnih umjetnosti Split Mladen Bilankov te učenica Dominika Bilač. Na izložbi su bili i svi članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te veliki broj gostiju. Ovaj je događaj popraćen u mnogim medijima, a izložba će biti postavljena sve do studenoga 2016. te će je moći razgledati mnoga djeca i odrasli koji budu posjećivali Ured pravobraniteljice u Zagrebu. U veljači 2016. pravobraniteljica je svim sudionicima u ovome projektu uručila prigodne Zahvalnice.

Stručni sastanci održani na inicijativu pravobraniteljice za djecu

Zaštita i podrška djeci žrtvama spolnog nasilja, Zagreb, 14. rujna 2015. — U *Maloj kući dječjih prava* održan je stručni sastanak o zaštiti djece - žrtava spolnog nasilja i pružanju podrške djeci te o mogućnostima usklađenijeg djelovanja sustava i međuresorne suradnje radi djelotvorne zaštite djetetove dobrobiti. Okupili su se predstavnici MUP-a, MSPM-a, Ministarstva pravosuđa, DORH-a, Županijskog suda u Zagrebu, Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, organizacija civilnog društva i drugi stručnjaci. Raspravljali su o problemima s kojima se stručnjaci susreću u praksi u vezi sa zaštitom i pomoći djeci žrtvama spolnih delikata. Suglasili su se da djetetu-žrtvi treba osigurati hitno pružanje medicinske, psihološke i pravne pomoći na jednom mjestu, osigurati mu jednokratno davanje iskaza te imenovanje opunomoćenika koji će ga zastupati tijekom postupka te mu osigurati zaštitu i nakon postupka, kao i nakon izlaska počinitelja iz zatvora.

Zaštita prava djece na liječenje, Zagreb, 18. rujna 2015. — U povodu smrti teško bolesnoga dječaka kojemu su roditelji uskratili liječenje u bolnici, a što je ukazalo i na teškoće u funkcioniranju postojećeg sustava zaštite prava djece, pravobraniteljica je organizirala sastanak okupivši predstavnike sustava zdravstva, pravosuđa, policije i socijalne skrbi, a teme su bile: primjena postojećih mehanizama zaštite djece u praksi, problemi na koje stručnjaci nailaze u nastojanju da zaštite dijete u slučaju kad odluke roditelja nisu u interesu djeteta, teškoće prilikom provođenja ovrha radi predaje djeteta, izostanak pravne regulacije primjene alternativnih metoda liječenja te pedijatrijska palijativna skrb.

Skupovi u suradnji s drugima

Okrugli stol „Mogućnosti i prepreke u ostvarivanju djetetovog prava na sigurnost”, Split, 1. lipnja 2015. — Pravobraniteljica za djecu i Grad Split zajednički su organizirali raspravu o zaštiti djece od nesreća, ozljeda, napada, zanemarivanja i općenito o sigurnosti djece s obzirom na rizike s kojima se susreću. Na sastanku su bili predstavnici KBC-a Split, CZSS Split, Obiteljski centar Split, MUP-a, dječjih vrtića i škola, (udruga) civilnoga društva. Bilo je riječi o ozljedama djece sportaša, o posljedicama ozljeda i stradanja djece na psihičko zdravlje djece i obitelji, o ozljedama uslijed zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji te protokolima postupanja u kriznim situacijama, o sigurnosti djece na dječjim igralištima, o ulozi komunalnih i prometnih redara i ulozi roditelja u zaštiti sigurnosti djece.

Znanstveno-stručni skup „Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse”, Opatija, 30. rujna - 2. listopada 2015. — Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i OMEP Hrvatska organizirali su znanstveno-stručni skup te pozvali Ured pravobraniteljice za djecu da bude njegov suorganizator, zajedno s AZOO-om i Hrvatskim pedagoškim društvom. Skup je okupio odgojitelje, učitelje, pedagoge, psihologe, edukacijske-rehabilitatore, logopede te ravnatelje u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, učeničkim domovima i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama. Glavne teme rasprave na skupu odnosile su se na odgoj i obrazovanje kao pravo svakog djeteta, dostupnost obrazovanja, kvalitetu suvremenog odgoja i obrazovanja, (ne)diskriminaciju u odgoju i obrazovanju, pravo djeteta na sudjelovanje u odgoju i obrazovanju te suvremene medije i pravo na obrazovanje. Pravobraniteljica Ivana Milas Klarić održala je uvodno izlaganje, a jedno od izlaganja održala je i savjetnica pravobraniteljice.

Festival o pravima djece, 7. do 11. listopada — Već sedmu godinu za redom festival zajedno organiziraju UNICEF-ov ured za Hrvatsku, Pravobraniteljica za djecu, Hrvatski filmski savez i udruga Alternator, u suradnji s drugim partnerima. Riječ je o prvom inkluzivnom festivalu u Hrvatskoj, koji je pomoću odgovarajućih tehničkih rješenja svoj program učinio dostupnim osobama s oštećenjem vida i sluha. Pod krilaticom „Svi u kino, kino za sve” na festivalu su prikazani nagrađivani kratkometražni i cjelovečernji filmovi za djecu istaknutih profesionalnih autora, kao i najbolji filmovi koje su u protekloj godini snimila djeca iz hrvatskih osnovnih škola. Festival se održavao u 18 gradova diljem Hrvatske te je oko sedam

tisuća djece pogledalo dječje filmove. Predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovale su u više festivalskih aktivnosti u Zagrebu i Rijeci.

„Daleko od grada — i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima”, Zagreb, 8. prosinca 2015. — U povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, pučka pravobraniteljica je, u suradnji sa specijaliziranim pravobraniteljstvima organizirala konferenciju u Hrvatskome saboru s temom o uvjetima života i mogućnostima ostvarivanja ljudskih prava u udaljenim, ruralnim i prijelaznim područjima, gdje su najveći izazovi siromaštvo te nedostatna komunalna i društvena infrastruktura. Pritom su u posebnoj riziku najranjivije skupine: starije osobe, djeca, osobe s invaliditetom i žene. U skladu s time, konferencija je organizirana u četiri panela koje su vodile pučka pravobraniteljica Lora Vidović, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak. Pravobraniteljica za djecu je, kao i ostali organizatori, pozvala goste-stručnjake koji su primjerima ilustrirali kako je to biti dijete na selu, na otoku ili u zabačenim krajevima Hrvatske, s obzirom na dostupnost zdravstvene zaštite, predškolskog odgoja te škole i organiziranih aktivnosti slobodnoga vremena.

9.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

Tijekom 2015. godine Ured pravobraniteljice za djecu objavio je hrvatsko-engleski zbornik „Zaštita najboljeg interesa djeteta”, zatim hrvatski prijevod priručnika „Djeca čiji su roditelji u zatvoru — Europska stajališta o dobroj praksi”, katalog izložbe učeničkih likovnih radova „Poznajem i poštujem dječja prava” te istoimeni zidni kalendar za 2016. godinu, zatim letak o zaštiti djece koja prose („Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja. Zaštitimo ih!”) i letak o djelokrugu i načinu rada pravobraniteljice za djecu.

Milas Klarić, I., Radmilo, E., ur., (2015.), *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe*, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE, održanih 2015. godine, donosi izlaganja predstavljena na skupovima „Prava roditelja između interesa roditelja i dužnosti države” i „Treći fakultativni protokol — Položaj/uloga pravobranitelja za djecu”. Izbor prve teme potaknuli su aktualni prijedori oko pitanja kao što su obvezno cijepljenje djece, uvođenje spolnoga i građanskog odgoja u redoviti odgojno-obrazovni program, stajališta o tjelesnom kažnjavanju i druga. Druga tema, o ulozi pravobranitelja za djecu u vezi s Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, kojim se otvara mogućnost podnošenja pritužbe UN-ovom Odboru za prava djeteta, svojevrstni je nastavak rasprave o pitanju zaštite najboljeg interesa djeteta. Dodanu vrijednost čine i prilozi jer zbornik sadržava prevedene izvorne tekstove Općeg komentara br. 14 Odbora za prava djeteta o obveznom davanju prednosti najboljem interesu djeteta i Trećega fakultativnog protokola te zaključke Godišnje konferencije i Tematskog sastanka CRONSEE-a. Zbornik je objavljen uz potporu organizacije *Save the Children*, a dostupan na www.dijete.hr.

Gabelica Šupljika, M., Philbrick, K. i dr., ur. (2015.), *Djeca čiji su roditelji u zatvoru — Europska stajališta o dobroj praksi*, (prijevod publikacije *Children of Imprisoned Parents-European Perspectives on good Practice*. Ur. Philbrick, K., Ayre, L., Lynn, H.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb i Children of Prisoners Europe, Pariz.

Mreža COPE predložila je da Pravobranitelj za djecu i COPE budu izdavači hrvatskoga prijevoda drugog izdanja priručnika *Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi*. Prvo izdanje pod naslovom *Children of Imprisoned Parents - European Perspectives on Good Practice*, tiskano je 2006., a drugo 2014. godine. Priručnik donosi iskustva dobre prakse pokazujući na koji način se u različitim zemljama razumije i podržava djetetovo pravo na očuvanje bliskosti s roditeljem koji, zbog svojih pogrešaka, mora boraviti određeno vrijeme u zatvoru. Nije dovoljno samo omogućiti kontakte i posjete u zatvoru, već je i djeci i roditeljima potrebna podrška i pomoć kroz različite aktivnosti — o čemu govori ovaj zbornik opisujući različite modele i rješenja, uključujući i ona iz Hrvatske. Objavljivanje publikacije na hrvatskom jeziku u jednakom omjeru financirali su COPE i Pravobranitelj za djecu.

Katalog izložbe učeničkih radova „Poznajem i poštujem dječja prava“

U povodu Međunarodnog dana prava djeteta 20. studenoga pravobraniteljica za djecu organizirala je izložbu u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava“, na kojoj su učenici Škole likovnih umjetnosti Split izložili 40-ak radova u različitim tehnikama, koji ilustriraju pojedine teme vezane uz dječja prava, Konvenciju o pravima djeteta i rad pravobraniteljice za djecu. Katalog za izložbu, osmišljen kao kolaž učeničkih radova oblikovao je, u suradnji s učenicima, profesor splitske Škole likovnih umjetnosti Hrvoje Zuanić.

Zidni kalendar 2016. „Poznajem i poštujem dječja prava“, zajednički projekt Ureda pravobraniteljice za djecu i učenika i profesora Škole likovnih umjetnosti Split

I u 2015. godini nastavljena je praksa objavljivanja zidnog kalendara o pravima djece u suradnji s učenicima umjetničkih škola. Pravobraniteljica je pozvala na suradnju Školu likovnih umjetnosti iz Splita, čijih je 40-tak učenika 2., 3. i 4. razreda sudjelovalo u ilustriranju pojedinih tema, prema ponuđenom tekstu, u vezi s Konvencijom o pravima djeteta i ulogom pravobraniteljice za djecu. Svi radovi izloženi su na izložbi „Poznajem i poštujem dječja prava“ u *Maloj kući dječjih prava*. Među tim radovima učenici su, u suradnji sa svojim profesorima, odabrali 12 ilustracija koje su uvrštene u Kalendar za 2016. Tekstualni dio kalendara osmišljen je kao podsjetnik na značenje i važnost Konvencije o pravima djeteta, koji na djeci primjeren način objašnjava temeljna načela Konvencije, grupe dječjih prava i važnost zaštite ranjivih skupina djece. Zatim informira o radu pravobraniteljice za djecu i o Mreži mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice te potiče djecu i mlade da kontaktiraju s pravobraniteljicom putem pošte, telefona ili interneta, kao i da upoznaju svoja prava putem dječje internetske stranice pravobraniteljice za djecu azanas.dijete.hr. U kalendaru su istaknuti važni datumi, vezani uz djecu i promicanje dječjih i ljudskih prava. Oblikovanje kalendara i pripremu za tisak potpisuju učenici i njihov mentor Hrvoje Zuanić, a profesor Damir Žitko kalendar je pripremio za objavu na web stranici www.dijete.hr i azanas.dijete.hr.

Letak „Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja. Zaštitimo ih!“

Uviđajući važnosti suradnje građana u suzbijanju prosjačenja djece te omogućavanju zaštite djece od takvog oblika iskorištavanja, Ured pravobraniteljice za djecu objavio je informativni letak „Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja, zaštitimo ih!“. Letak je namijenjen odraslima, a distribuirat će se u suradnji s policijom. U letku se upozorava da su djeca koja prose izložena višestrukim rizicima, da ih na prosjačenje često prisiljavaju članovi obitelji ili druge osobe te da se davanjem novca djeci nehotice potiče nastavak takvoga iskorištavanja djece. Letak poziva građane da, kad vide dijete koje prosi, obavijeste o tome policijske službenike u najbližoj policijskoj postaji ili na telefonske brojeve 112 i 192. Objašnjeno je i da policija neće pritom kazniti dijete, već će se pobrinuti za njegovu sigurnost i obavijestiti Centar za socijalnu skrb, koji treba dalje poduzimati mjere za zaštitu djeteta.

Letak o djelokrugu i radu pravobraniteljice za djecu

Za djecu je pripremljen letak koji na djeci razumljiv način ukratko opisuje djelokrug, ovlasti i način rada pravobraniteljice za djecu. Pod naslovima *Kako pravobraniteljica štiti dječja prava?*, *Kao i odrasli, i djeca imaju prava*, *Pravobraniteljica – zastupnica djece* ukratko je opisano što i kako radi pravobraniteljica. Pod naslovom *Za snažniji glas djece u društvu* opisana je uloga Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS. Navedeni su svi kontakti središnjeg ureda u Zagrebu i regionalnih u Splitu, Osijeku i Rijeci te je istaknuta e-mail adresa samo za djecu mojglas@diijete.hr i web stranica za djecu azanas.dijete.hr.

9.3 IZLAGANJA NA STRUČNIM SKUPOVIMA

Na temelju zakonske obveze Pravobranitelja za djecu da štiti, prati i promiče dječja prava, o njima, njihovom kršenju i potrebi njihove zaštite izlagali smo na domaćim skupovima, koje u nastavku navodimo podijeljene u devet područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Pozdravna riječ na Godišnjoj konferenciji o školskoj medijaciji, u organizaciji Foruma za slobodu odgoja, u suradnji s MZOS-om, 22. siječnja u Zagrebu.
- Izlaganje o pravu djece na zaštitu od nasilja na tribini „Prekinimo nasilje — odgojimo roditelje!“, u organizaciji Školske retoričarske grupe 18. gimnazije u sklopu projekta Tribina 18, 27. siječnja u Zagrebu.
- „Elektroničko nasilje nad djecom i mladima — stanje i trendovi u Hrvatskoj“ — izlaganje na konferenciji u sklopu projekta „Ne toleriraj. REAGIRAJ!“, u organizaciji udruge ZAMISLI, 5. veljače u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na tribini „Djeca-žrtve rata“ u sklopu Šestih dana antifašizma u Opatiji, u organizaciji Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije i Gimnazije Eugena Kumičića Opatija, 6. ožujka u Opatiji.
- Uvodno izlaganje na konferenciji „Nasilje ostavlja tragove“, u organizaciji Centra za mirovne studije, 23. ožujka u Zagrebu.
- „Važnost prevencije internetskog nasilja kod djece“ — izlaganje na okruglom stolu „Mogućnosti prevencije internet nasilja kod djece u Splitsko-dalmatinskoj županiji“, u organizaciji Kluba trudnica i roditelja Split u suradnji s Gradom Splitom, Društvom psihologa u Splitu, Udrugom SRMA i PU splitsko-dalmatinskom, uz potporu MSPM-a, 11. lipnja u Splitu.
- „Pravna podrška žrtvama trgovanja ljudima — perspektiva djeteta“ — izlaganje na stručnom skupu „Pravna podrška osobama koje su preživjele trgovanje ljudima“, u okviru projekta „Ostvarimo prava! Rana pravna intervencija u slučajevima trgovanja ljudima“, u organizaciji Centra za žene žrtve rata — ROSA, 8. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje o nasilju u obitelji na tematskoj sjednici povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije, 21. rujna u Splitu.
- „Djeca u migracijama i pravo na obrazovanje“ — izlaganje na stručnom skupu „Podrška lokalne zajednice djeci rizičnih skupina: izbjeglice, imigranti, nestala djeca i razdvojene obitelji“, u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Centra za nestalu i zlostavljano djecu, 16. listopada u Osijeku.
- Sudjelovanje na dječjoj simuliranoj konferenciji za medije o temi vršnjačkoga nasilja u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, u organizaciji Dječjeg doma Tić, 19. studenoga u Rijeci.
- Pozdravna riječ na svečanoj izvedbi edukativne predstave za mlade „Lucijina priča“ u HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci, u organizaciji NZJZ Primorsko-goranske županije, 23. studenoga u Rijeci.
- Rasprava u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama i početka međunarodne kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, u organizaciji Ženske udruge Izvor, u suradnji s povjerenstvima za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka, 25. studenoga u Osijeku.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Provedba zakona koji štite žene od muškog nasilja“, u organizaciji Autonomne ženske kuće Zagreb, 14. prosinca u Zagrebu.
- Važnost Strategije VE za prava djece 2016. — 2021. — sudjelovanje u raspravi na stručnom skupu „Pravosuđe prilagođeno djeci“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu, 21. prosinca u Zagrebu.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Izlaganje o djeci u alternativnoj skrbi na javnom predstavljanju projekta „Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u području alternativne skrbi“, u organizaciji SOS Dječjeg sela Hrvatska, 23. travnja u Zagrebu.
- Rasprava na regionalnom susretu „Problemi ovisnosti roditelja i udomiteljstvo djece“, u organizaciji Humanitarne udruge Oaza iz Rovinja, Udruge udomitelja Istarske županije iz Pule i Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece, u suradnji s Udrugom Institut iz Pule, 19. studenoga u Puli.
- „Stanje prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi“ — izlaganje na znanstveno-stručnom skupu „Zaštita prava na zdravlje djece i mladih u alternativnoj skrbi“, u organizaciji Kate-dre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Kate-dre za javno zdravstvo Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, Studentskog zbora Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci i Udruge Igra - za pružanje rehabilitacijsko-edukacijske i psiho-socijalno-pedagoške pomoći, 20. studenoga u Rijeci.

Obrazovna prava

- Izlaganje o Konvenciji o pravima djeteta i radu pravobraniteljice u sklopu dana otvorene nastave u OŠ „Mato Lovrak“ u Novoj Gradiški, 10. veljače u Novoj Gradiški.
- „Suradnja školskih ustanova s drugim institucijama i tijelima u zaštiti prava djece“ — izlaganje na stručnom skupu stručnih suradnika pedagoga Grada Zagreba, održanom u Osnovnoj školi Izidora Kršnjavoga, 19. veljače u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na međužupanijskom stručnom skupu za učitelje razredne nastave „U kulturi različitosti u redu je biti bolji: Odgoj i obrazovanje darovitih učenika“, u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta u Osijeku i Agencije za odgoj i obrazovanje, 1. travnja u Osijeku.
- Pozdravna riječ na svečanoj proslavi 160 godina postojanja školstva na Otoku Šolti u Organizaciji OŠ Grohote, 15. svibnja u Grohotama na Šolti.
- „Koncept i stanje prava djece u Republici Hrvatskoj“ — izlaganje na Nastavničkom vijeću Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića u Osijeku, u sklopu obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta, 11. studenoga u Osijeku.

Zdravstvena prava

- Sudjelovanje na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora posvećenoj unapređivanju poštovanja ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama koje se nalaze na liječenju u psihijatrijskim ustanovama, održanoj na inicijativu pučke pravobraniteljice, 18. veljače u Zagrebu.
- „Cijepljenje djece, pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“ — izlaganje na „Simpoziju o cijepljenju 2015. godine“, u organizaciji NZJZ Primorsko-goranske županije, 23. travnja u Rijeci.
- Uvodno izlaganje na skupu zdravstvenih djelatnika „Dojenje i posao, ostvarimo to“, u organizaciji Klinike za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Osijek, 3. kolovoza u Osijeku.
- Pozdravna riječ na svečanom obilježavanju 50. obljetnice Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu Hrvatskog liječničkog zbora, 11. prosinca u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Sudjelovanje na konferenciji „Podrška učenicima s problemima u ponašanju u osnovnoj školi“ u organizaciji Forum za slobodu odgoja, 30. siječnja u Vukovaru.
- „Izazovi inkluzivnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj“ — radionica za odgojitelje u sklopu projekta „By playing to speaking /Igrao do govora“, koji provodi DV „Ivana Brlić Mažuranić“ u Slavonskom Brodu u suradnji s Dječjim centrom „Logos“ iz Slavonskog Broda, 10. travnja u Slavonskom Brodu.
- Izlaganje o ulozi logopeda u školi u ostvarivanju dječjih prava na kongresu „Multidisciplinarnost u području logopedске znanosti i prakse“, u organizaciji Hrvatskog logopedskog društva, 25. rujna u Osijeku.
- „Pogledi učenika s teškoćama u razvoju na obrazovanje“ — izlaganje i moderiranje tematske sesije „Učenici s teškoćama ili škola s teškoćama? — inkluzivne prakse odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj“ na znanstveno-stručnom skupu „Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse“, u organizaciji Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i OMEP Hrvatska, 1. listopada u Opatiji.
- „Rani razvoj djeteta s teškoćama u razvoju: pravo djeteta i obveza države“ — izlaganje na simpoziju „Rana intervencija u djetinjstvu: sveobuhvatnost, pravednost i kvaliteta sustava podrške“, u organizaciji Hrvatske udruge za ranu intervenciju i Međimurske udruge za ranu intervenciju u zajednici, 3. listopada u Čakovcu.
- „Ostvarivanje prava djece s problemima u ponašanju u školi — muka ili izazov“ — izlaganje na stručnom skupu „Socijalno-pedagoški mozaik: kako se brinemo o pravima učenika s problemima u ponašanju u sustavu odgoja i obrazovanja“ u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 12. listopada u Krapinskim toplicama.
- „Izazovi inkluzivnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj“ — radionica u Dječjem vrtiću Mandalina u Splitu održana u suradnji s Udrugom stručnih suradnika u predškolskom odgoju Splitsko-dalmatinske županije, 14. listopada u Splitu.
- Sudjelovanje na debatnoj projekciji švedskog filma „Pravila ponašanja“ („Flocking“) u sklopu progra-

ma Festivala o pravima djece, o pravima maloljetne žrtve kaznenog djela, 15. listopada u Rijeci.

- „Zaštita prava i interesa učenika s problemima u ponašanju” — izlaganje za voditelje školskih preventivnih programa na međužupanijskom stručnom skupu, u organizaciji AZOO, 25. studenoga u Osijeku.
- Predavanje o institutu pravosuđa prilagođenog djeci (child friendly justice), dokumentima UN-a i europskim dokumentima koji se odnose na zaštitu prava djece studentima Pravnog fakulteta u Zagrebu, 27. studenoga u Zagrebu.
- „Pravo djeteta s teškoćama u razvoju na primjereno obrazovanje” — izlaganje na stručnom skupu za djelatnike srednjih škola „Pomoćnici u nastavi za srednje škole”, u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, 16. prosinca u Osijeku.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- Sudjelovanje na manifestaciji „Rijeka psihologije”, u organizaciji Filozofskog fakulteta u Rijeci i dr., 16. i 19. veljače u Rijeci.
- Izlaganje o prijavama pravobraniteljici povreda prava djece u sportu na stručnoj raspravi „Položaj i prava djece u sportu”, u organizaciji Ureda pravobranitelja za djecu, 27. veljače u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na dječjem festivalu „Mali Split”, 6. srpnja u Splitu.
- Predavanje i radionica o Konvenciji o pravima djeteta, Uredu pravobraniteljice za djecu i pravima djece u sportu, za studente Kineziološkog fakulteta, 22. prosinca u Zagrebu.

Zaštita djece u medijima

- Predavanje o zaštiti prava djece u medijima na Sedamnaestoj Školi medijske kulture „dr. Ante Peterlić” u organizaciji HFS-a, 26. kolovoza u Bednji.
- „Zaštita privatnosti djece u medijima — pravni okvir” i „Psihološki aspekti izlaganja djeteta u medijima i posljedice povrede privatnosti” — izlaganja i rad na praktičnim primjerima na radionici za novinare i urednike „Zaštita privatnosti djece u medijima: pravni okvir — psihološki i etički aspekti — praksa”, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 6. listopada u Zagrebu.

Djeca u pokretu (migranti)

- „Trogodišnje aktivnosti pravobraniteljice za djecu u zaštiti djece u pokretu” — sudjelovanje u raspravi na stručnom skupu „Izbjeglička kriza — pojmovi i prava”, u organizaciji pučke pravobraniteljice u Hrvatskom saboru, 14. rujna u Zagrebu.

Promicanje dječjih prava i dječjeg sudjelovanja

- Izlaganje o stanju prava djece na raspravi o izradi Drugog izvješća Republike Hrvatske prema Universalnom periodičkom pregledu u organizaciji Ministarstva vanjskih i europskih poslova u Kući ljudskih prava, 13. siječnja u Zagrebu.
- „Zločin nije njihov, a kazna? Prava i položaj djece zatvorenica” — izlaganje na okruglom stolu „Zatvorenice majke: Perspektiva” u organizaciji Udruge RODA i Ureda pravobraniteljice za djecu u *Maloj kući dječjih prava* Ureda pravobraniteljice za djecu, 20. siječnja u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje o pravima i položaju djece zatvorenica na okruglom stolu „Zatvorenice majke: Perspektiva” u organizaciji Udruge RODA i Ureda pravobraniteljice za djecu održanom u *Maloj kući dječjih prava*, 20. siječnja u Zagrebu.
- „Povrede prava djece u kontekstu sustava socijalne skrbi” — predavanje studentima Diplomskog studija socijalnog rada u Zagrebu, 21. siječnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora o posljedicama poplava u Vukovarsko-srijemskoj županiji, održanoj na inicijativu pučke pravobraniteljice, 4. veljače u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na otvorenju izložbe dječjih radova „Slikom i riječju o Konvenciji UN-a o pravima djece”, u organizaciji DND Opatija, 27. ožujka u Lovranu.
- Izlaganje o djeci unutar zatvorskog sustava na Okruglom stolu „Suradnja zatvorskog sustava Republike Hrvatske s organizacijama civilnog društva” u organizaciji Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, 8. travnja u Zagrebu.
- „Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom” — izlaganje na IV. Međunarodnoj znanstveno-

- stručnoj konferenciji „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“, u organizaciji Visoke policijske škole Policijske akademije MUP-a RH, 24. travnja u Zagrebu.
- „Koncept i stanje prava djece u Republici Hrvatskoj“ — izlaganje na Okruglom stolu „Tehnologijom lakše do dječjih prava“, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljano djecu, 28. travnja u Osijeku.
 - „Djeca i mladi u riziku - Prava djece u zatvorskom sustavu“ — izlaganje na stručnom skupu za voditelje školskih preventivnih programa osnovnih i srednjih škola i stručne suradnike pedagoge srednjih škola Splitsko-dalmatinske županije, u Prirodoslovno tehničkoj školi u Splitu, 6. svibnja u Splitu.
 - Sudjelovanje u stručnoj raspravi o razvoju nacionalnih indikatora dobrobiti djece, kao jednog od prioriteta Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020., u organizaciji UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, 29. svibnja u Zagrebu.
 - Izlaganje o siromaštvu djece na Okruglom stolu „Utjecaj siromaštva na najmlađu djecu — što pokazuju analize i što je potrebno poduzeti?“, u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, 17. lipnja u Zagrebu.
 - Uvodno izlaganje o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru na predstavljanju knjige „Roditeljstvo iza rešetaka — priče bivših zatvorenica“, u organizaciji udruge Roditelji u akciji RODA“, 17. srpnja u Zagrebu.
 - „Institucija pravobranitelja za djecu u službi implementacije Konvencije o pravima djeteta“ — izlaganje i radionica „Mogućnosti i prepreke u zaštiti i promociji dječjih prava u digitalnoj eri“ na Međunarodnoj ljetnoj pravnoj školi „Ljudska prava i globalizacija“, u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uz potporu UNHCR-a i ELSA-e, 25. srpnja u Zadru.
 - Izlaganje o Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta i aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu vezanim uz izradu, potpisivanje i ratifikaciju ovog dokumenta na stručnom skupu „Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbe“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu, 8. rujna u Zagrebu.
 - Pozdravna riječ na okruglom stolu „Kako i kada poučavati toleranciji“, održanom u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu, u organizaciji Udruge za potporu posvajanju djece Adopta, 8. rujna u Zagrebu.
 - Sudjelovanje na sastanku Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice u povodu obilježavanja Dječjeg tjedna, 15. listopada u Velikoj Gorici.
 - Izlaganje o dječjim pravima u vrtiću te pravima djece čiji su roditelji na izdržavanju zatvorske kazne, na Odgojiteljskom vijeću DV Jarun, 10. studenoga u Zagrebu.
 - „Dječja prava — muka ili izazov“ i „Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru“ — predavanja za studente psihologije, 11. studenoga u Zagrebu.
 - Rasprava o pravima transrodnih i transeksualnih osoba povodom Međunarodnog dana tolerancije u organizaciji Društva za psihološku pomoć „Sunce“ iz Osijeka i Volonterskog centra iz Osijeka, 16. studenoga u Osijeku.
 - Pozdravna riječ na svečanom otvaranju izložbe učeničkih likovnih radova „Poznajem i poštujem dječja prava“ u povodu Međunarodnog dana prava djeteta, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 20. studenoga u Zagrebu.
 - Predavanje o Konvenciji o pravima djeteta, Uredu pravobraniteljice za djecu i pravu djece na sudjelovanje u procesima donošenja odluka u različitim područjima njihovog života, za studente Diplomskog studija psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, 26. studenoga u Zagrebu.
 - Predavanje o ulozi institucije Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, za studente Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, 7. prosinca u Zagrebu.
 - Sudjelovanje na prezentaciji knjige „Dolje s oružjem“, autorice Berthe von Suttner, u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Primorsko-goranske županije i Udruge „Vještina“ Opatija, 9. prosinca u Rijeci.
 - Uvodno izlaganje i moderiranje dijela rasprave na Konferenciji „Daleko od grada — i od prava“ održanoj u Hrvatskom saboru, u suorganizaciji svih pravobraniteljica, 10. prosinca u Zagrebu.
 - Pozdravna riječ na svečanoj dodjeli sveučilišnih certifikata stručnjacima koji su završili program stručnog usavršavanja za komunikaciju s djetetom u pravosuđu održanoj, u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu, 15. prosinca u Zagrebu.
 - Izlaganje o Konvenciji o pravima djeteta, Uredu pravobraniteljice za djecu te profesionalnoj ulozi policijskih službenika u zaštiti prava djece, za polaznike specijalističkog tečaja za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu obitelji i mladeži na Policijskoj akademiji u Zagrebu, 17. prosinca u Zagrebu.

9.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

198

Ostale
aktivnosti...

Tijekom 2015. godine pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici objavili su u zbornicima, priručnicima, stručnim časopisima i novinama te drugim publikacijama, samostalno ili u suautorstvu, ukupno 20 tekstova o različitim područjima zaštite dječjih prava i o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu te dvije publikacije u nakladi pravobranitelja za djecu.

Babić, A. (2015.), *Etičnost i odnosi s javnošću u području odgoja i obrazovanja u kontekstu zaštite prava djece* - Bilten, Izzivi in težave sodobne družbe, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Filipović, G. (2015.), *Zaštita djece od spolnog nasilja*, Narodni zdravstveni list, broj 668-669/2015, godina LVII., rujan-listopad 2015.

Flego, M. (2015.), *Filmovi na 53. Reviji – korak bliže svijetu djece*, Katalog 53. Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece, Rijeka, 30. rujna – 3. listopada 2015., Hrvatski filmski savez, Zagreb.

Gabelica Šupljika, M., ur., (2015.), *Djeca čiji su roditelji u zatvoru – Europska stajališta o dobroj praksi*, (prijevod publikacije *Children of Imprisoned Parents-European Perspectives on good Practice*, Ur. Philbrick, K., Ayre, L., Lynn, H.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb i Children of Prisoners Europe, Pariz.

Gabelica Šupljika, M. (2015.), *Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom*, u Zborniku sažetaka radova IV. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani visoke policijske škole u Zagrebu“ 23.- 24. travnja 2015., Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb.

Gabelica Šupljika, M. (2015.), *Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom*, u Zborniku radova IV. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani visoke policijske škole u Zagrebu“. (Ur. Butorac, K.), Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb. (Digitalna publikacija).

Gabelica Šupljika, M. (2015.), *Povezanost unatoč rešetkama*, Predgovor u knjizi *Roditeljstvo iza rešetaka - priče bivših zatvorenica*, Borovac. M., projekt Ma#Me i Nađi boju u svakom danu, Udruga Roditelji u akciji-Roda, Zagreb

Gabelica Šupljika, M. (2015.), *Preporuke Odbora za prava djeteta UN-a Republici Hrvatskoj*, Zrno, broj 113-114 (139-140), studeni 2014. – veljača 2015.

Milas Klarić, I., Radmilo, E., ur., (2015.), *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Milas Klarić, I. (2015.), *Predgovor pravobraniteljice za djecu*, u *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe. (Ur. Milas Klarić, I., Radmilo, E.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Milas Klarić, I. (2015.), *Foreword*, u *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, *The Proceedings of the Annual Conference and the Thematic Meeting of the Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe*. (Ur. Milas Klarić, I., Radmilo, E.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Milas Klarić, I. (2015.), *Predgovor*, u *Svi smo mi sustav. Analiza provedbe propisa vezano uz pravo djeteta da bude sigurno od svih oblika nasilja*. (Ur. Trbus, M.), Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb.

Petrović, L. (2015.), *Siromaštvo dugoročno pogađa djecu*, Zrno, broj 115-116 (141-142), godina XXVI., ožujak - lipanj 2015.

Salaj, I. (2015.), *Udžbenici i nastavni materijali za rad s djecom s teškoćama u razvoju u kontekstu Konvencije o pravima djeteta*, Zrno, broj 115-116 (141-142), godina XXVI., ožujak - lipanj 2015.

Salaj, I. (2015.), *Srednjoškolsko obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*, Zrno, broj 117 (143), godina XXVI., rujan - listopad 2015.

Salaj, I. (2015.), *Obrazovanje djece s teškoćama u razvoju u okviru reforme hrvatskog obrazovnog sustava*, Zbornik radova s VI. Međunarodne naučno-stručne konferencije „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli.

Salaj, I. (2015.), *Rani razvoj djeteta s teškoćama u razvoju: pravo djeteta i obveza države*, Knjiga sažetaka s IV. hrvatskog simpozija o ranoj intervenciji u djetinjstvu „Rana intervencija u djetinjstvu: sveobuhvatnost, pravednost i kvaliteta sustava podrške“, Hrvatska udruga za ranu intervenciju, Zagreb.

Salaj, I. (2015.), *Dječja prava i logoped u školi: pregled i preporuke za budućnost*, Knjiga sažetaka s V. kongresa hrvatskih logopeda s međunarodnim sudjelovanjem „Multidisciplinarnost u području logopedске znanosti i prakse“, Hrvatsko logopedsko društvo, Zagreb.

Žagar, D. (2015.), *Aktivnosti pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske u povodu donošenja Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi*, u *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe. (Ur. Milas Klarić, I., Radmilo, E.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Žagar, D. (2015.), *Activities of the Ombudsman for Children of the Republic of Croatia in Connection with the Adoption of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure*, u *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, u *The Proceedings of the Annual Conference and the Thematic Meeting of the Childrens' Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe*. (Ur. Milas Klarić, I., Radmilo, E.), Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

9.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

U nastavku navodimo suradnju s brojnim institucijama, pravobraniteljskim uredima, nevladinim i drugim organizacijama, davanje pisanih mišljenja i podrške različitim inicijativama te aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava*.

Odborima Hrvatskoga sabora pravobraniteljica je ukazivala na kršenja prava djece te im je predlagala moguća poboljšanja u njihovoj zaštiti. S većinom odbora surađivali smo u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna. Suradnju smo željeli pojačati i prijedlogom za održavanje *Tematskog sata pravobraniteljice i saborskih zastupnika*, što još nije ostvareno.

Suradnja s drugim pravobraniteljskim uredima uspješno je nastavljena te su održavani zajednički sastanci vezani uz zaštitu ljudskih prava te zajednička sudjelovanja na sjednicama Hrvatskog sabora. S pučkom pravobraniteljicom razmjenjivali smo informacije vezane uz djecu migrante, siromaštvo, položaj djece koja žive daleko od gradskih središta, kao i o provedbi Nacionalnog preventivnog mehanizma, ustanovljenog Fakultativnim protokolom uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

Vrijednu komunikaciju o pitanjima prava djece u Hrvatskoj ostvarili smo s ministarstvima, posebno MZOS-om, Upravom za zatvorski sustav MP-a, MUP-om i njihovom Policijskom akademijom, kao i s Vladom RH i Vladinim uredima, posebno Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Surađivali smo s UNHCR-om i Uredom UNICEF-a za Hrvatsku s kojim smo održavali periodične sastanke, tematske aktivnosti i razmjenjivali informacije, primjerice, o djeci u pokretu te u vezi s godišnjim izvješćem o ostvarivanju programa UNICEF-a.

Nastavili smo suradnju s Hrvatskom agencijom za poštu i elektroničke komunikacije, Hrvatskom obrtničkom komorom, Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, AZOO-om, ASOO-om, AZOP-om, VEM-om, FI-

NA-om, DORH-om, HZIJ-om, Hrvatskim društvom za preventivnu i socijalnu pedijatriju, Hrvatskim društvom za školsku i sveučilišnu medicinu, Hrvatskim liječničkim zborom, Društvom Hrvatskog liječničkog zbora za adolescentsku psihijatriju, Hrvatskim društvom za sportsku medicinu, Hrvatskim društvom za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju te Hrvatskim školskim sportskim savezom.

Kroz zajednička izlaganja sa stručnjacima fakulteta ili naša izlaganja o dječjim pravima za studente, nastavljena je suradnja s pravnim fakultetima u Zagrebu i Osijeku, Studijskim centrom socijalnog rada, Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom, Fakultetom političkih znanosti, Filozofskim, Kineziološkim te Učiteljskim fakultetom u Zagrebu, zatim Medicinskim fakultetom, Fakultetom zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci te Fakultetom odgojno-obrazovnih znanosti u Osijeku. S ciljem omogućavanja studentima, članovima Pravne klinike, da kroz aktivno sudjelovanje u rješavanju konkretnih predmeta stječu neposredno iskustvo o funkcioniranju pravnih instituta u njihovom socijalnom kontekstu, da prodube znanja o primjeni pravnih pravila u praksi te stječu i razvijaju praktične vještine, započeta je suradnja s Pravnom klinikom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pri čemu je u travnju sklopljen i Okvirni sporazum o suradnji.

Uz predstavnike Europske komisije i tijela Operativne strukture, predstavnike državne uprave, civilnog sektora i socijalnih partnera, sudjelovali smo kao promatrači u radu Odbora za praćenje Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“.

Dalje navodimo institucije, organizacije i udruge s kojima smo također surađivali:

- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba;
- Hrvatska udruga socijalnih radnika, Hrvatsko logopedsko društvo, Hrvatsko psihološko društvo, Hrvatska psihološka komora, Društvo za psihološku pomoć;
- Hrvatska odvjetnička komora, Hrvatski pravni centar, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Pravosudna akademija;
- Hrvatski Crveni križ, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava, Centar za nestalu i zlostavljane djecu, Forum za slobodu odgoja, Mreža podrške romskoj djeci REYN-Hrvatska, Romsko nacionalno vijeće, Udruga mladih Roma Rijeka „Romska budućnost“, Udruga Roma Rijeka i Udruga Aškalija Rijeka, IOM-međunarodna organizacija za migracije, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska;
- Koordinacija roditelja transrodne djece i mladih Trans Aid;
- Debatni klub Bušmani, Hrvatsko debatno društvo, Savez društava Naša djeca Hrvatske, DND Opatija, DND Vinkovci, DGV Grada Splita, DGV Velike Gorice;
- Dječji vrtić Rijeka, Dječji vrtić Jarun, Tehnička škola i prirodoslovna gimnazija Ruđera Boškovića u Osijeku;
- COO Slava Raškaj Zagreb, COO Vinko Bek Zagreb, COO Dubrava Zagreb, COO Zagreb, COO Tomislav Špoljar Varaždin, COO Šubićevac Šibenik, COO Goljak, COO Juraj Bonači, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb, Dom za djecu „Klasje“ u Osijeku, SOS – Dječje selo Hrvatska;
- Koordinacija udruga za djecu u RH, Udruga RODA, Udruga Status M, Udruga roditelja Korak po korak, Udruga udomitelja Primorsko-goranske županije DAMDOM, Udruga za potporu posvajanju ADOPTA, Udruga ZAMISLI, Udruga MoSt, Udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji „Na drugi način“, Humanitarna udruga OAZA iz Rovinja, Udruga za beskućnike i socijalno ugrožene osobe „Oaza“ iz Rijeke, Udruga Hrabri telefon, HURID (Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu), MURID (Međimurska udruga za ranu intervenciju), Osječka udruga „Breza“, Ženska udruga „Izvor“, Ženska mreža Hrvatske, Nansen dijalog centar u Osijeku, Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, Hrvatski filmski savez, Hrvatsko čitateljsko društvo, HAK;
- Udruga edukacijskih rehabilitatora Grada Zagreba i Zagrebačke županije, Udruge stručnih suradnika u predškolskom odgoju Splitsko-dalmatinske županije, Klub trudnica i roditelja Split, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije, Županijski međuresorni tim za koordiniranje praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji Splitsko-dalmatinske županije.

Podrška raznim inicijativama

Neke smo inicijative i ideje drugih subjekata prepoznali kao vrijedne doprinose u unapređivanju zaštite dječjih prava u različitim područjima pa smo ih podržali.

• **Hrabrom telefonu — mišljenje na projekt Regionalni resorni centar za zaštitu djece u Jugoistočnoj Europi**

Pravobraniteljica je podržala inicijativu Hrabrog telefona i preporučila ostvarivanje projekta pod nazivom Regionalni resorni centar za zaštitu djece u Jugoistočnoj Europi (RRC). Naime, regionalnost smatramo dobrom platformom za međudjelovanje i zajedništvo na geografski bliskim područjima, a posebno pozdravljamo partnerstvo akademske zajednice, praktičara i profesionalaca civilnog društva i donositelja odluka o politikama. U ciljevima projekta prepoznali smo i prioritete buduće Strategije Vijeća Europe za prava djeteta u razdoblju od 2016. do 2021., kao što su jednake šanse za svu djecu, dječje sudjelovanje, zaštita djece od nasilja te pristup pravosuđu za svu djecu. Posebno zanimljivim smatramo kreiranje on-line platforme namijenjene stručnjacima koji rade s djecom.

• **Inicijativi mladih za ljudska prava — mišljenje o Programu praćenja i zagovaranja ljudskih prava**

Pravobraniteljica je podržala pokretanje Programa praćenja i zagovaranja ljudskih prava, naročito u dijelu koji se odnosi na ljudska prava djece jer, unatoč prihvaćenim međunarodnim dokumentima, znatnim naporima u donošenju zakonodavnog okvira za poštovanje ljudskih prava te velikom broju dobrih praksi, još postoje prepreke za njihovu realizaciju i mnogi su primjeri njihova kršenja.

• **Gradu Splitu - mišljenje o prijedlogu teksta Etičkog kodeksa suradnje s Dječjim gradskim vijećem Grada Splita i Koordinacijskim odborom Grada Splita**

Pravobraniteljica je pozdravila ideju da se tijela lokalne uprave i samouprave bave etičkim aspektom dječjih prava i zaštitom djece kroz etički kodeks. No upozorili smo i na neke manjkavosti postojećeg teksta kodeksa te zaključili da u njemu treba dodatno sumirati standarde ponašanja, svrhu i ciljeve njegova donošenja. Čini nam se da je sadašnja varijanta ovog Etičkog kodeksa preopćenita te da treba jasno odrediti odgovornosti, prava i obveze uključenih, kriterije stvaranja, održavanja, unapređivanja, ali i kriterije za prekid odnosa i zajedničkih aktivnosti, ishoda u slučaju kršenja Kodeksa te tko nadzire provedbu Kodeksa. Također treba jasno identificirati neprihvatljivo ponašanje i ugraditi smjernice za rješavanje sukoba.

• **Podrška projektu Centra za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka**

Pravobraniteljica je pružila podršku prijedlogu projekta kojim ova nevladina organizacija, u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti i Pravnim fakultetom Sveučilišta u Osijeku te Domom za odgoj djece i mladeži, aplicira na natječaj Europske komisije. Planirane aktivnosti u okviru projekta su: provođenje istraživanja fenomenoloških obilježja nestanka djece, osmišljavanje preventivnih programa za djecu i mlade u cilju prevencije uzroka povezanih s fenomenom nestale djece, osnaživanje stručnih radnika sustava obrazovanja, socijalne skrbi i zdravlja, jačanje kapaciteta telefona 116 000 za nestalu djecu (treninzi i supervizija za primatelje poziva, priručnici o postupanju), stvaranje uvjeta za uvođenje *Amber Alert* sustava. Također su planirane aktivnosti na izradi promotivnih i informativnih materijala, medijske kampanje te organiziranje znanstveno-stručnih skupova usmjerenih sprečavanju nestanaka djece, kao i stvaranju preduvjeta za pravovremenu i učinkovitu reakciju u slučaju nestanka djeteta.

• **Podrška Udruzi Auxilium iz Osijeka**

Pravobraniteljica je iskazala podršku projektu otvaranja Prihvatne kuće Auxilium u Zagrebu za članove obitelji bolesnika, posebice djece na liječenju iz Slavonije i Baranje, pružanja pomoći oko prijevoza te pravne i psihološke pomoći.

U kontaktu s različitim organizacijama i pojedincima susrećemo se s mnogim zanimljivim i vrijednim projektima. Nažalost, nismo u mogućnosti udovoljiti svim očekivanjima za davanjem mišljenja ili recenzije, provjerom teksta, preporučivanjem aktivnosti ili pozivu da budemo parteri ili suradnici u projektu. Iako bi mnoge od tih suradnji i za nas bile korisno iskustvo i izvor informacija o djeci u Hrvatskoj, sadašnji kapaciteti i broj zaposlenih ljudi nam to onemogućavaju.

Aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava*

(202)

Ostale
aktivnosti...

Mala kuća dječjih prava u prostorijama Pravobranitelja za djecu bila je mjesto mnogih događanja s ciljem promicanja dječjih prava, a povremeno su ga koristile i različite udruge za djecu te je u 2015. u tom prostoru održano 31 takvo događanje. Najvećim dijelom su to bili stručni skupovi i usavršavanja, što u samostalnoj organizaciji udruga, što u partnerstvu s Uredom pravobraniteljice za djecu. To smo tramo dobrim načinom jačanja suradnje s udrugama i doprinosom edukaciji o dječjim pravima te njihovom promicanju. Od ostalih događaja, *Mala kuća dječjih prava* bila je mjesto susreta pravobraniteljice s učenicima osnovnih škola, mjesto radionica za mlade, za studente i za novinare, mjesto održavanja sastanaka Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice (MMS), predstavljanja stručnih publikacija, dodjele certifikata, obilježavanja završetka humanitarne akcije, održavanja stručnih sastanaka i posjeta studenata. Najveći broj događaja trajao je jedan dan, a neki su bili dvodnevni. U prostoru je tijekom cijele godine postavljena izložba učeničkih likovnih radova posvećenih Konvenciji o pravima djeteta, najprije iz Škole primijenjene umjetnosti i dizajna iz Zagreba, a zatim Škole likovnih umjetnosti Split.

Ondje se odvijala i međunarodna suradnja pa su članovi CRONSEE-a u tom prostoru raspravljali o pravima djeteta između interesa roditelja i dužnosti države, na sastanku održanom uz Godišnju konferenciju CRONSEE-a u svibnju. Također smo, u sklopu suradnje pravobraniteljice sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i belgijskom visokoškolskom ustanovom Hogeschool Gent, upoznali belgijske studente s načinom rada, nadležnostima i problematikom kojom se bavi pravobraniteljica za djecu.

Zahtjeve za ustupanjem prostora *Male kuće dječjih prava* najčešće su nam upućivale organizacije civilnoga društva. Prostor je također ustupljen na korištenje Uredu pučke pravobraniteljice za usavršavanje djelatnika, Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za održavanje seminara za poslodavce i susret pravobraniteljice s polaznicima Akademije ravnopravnosti iz BiH te Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za sastanak udruga osoba s invaliditetom i članice UN-ovog Odbora za osobe s invaliditetom.

Na brojnim događanjima bio je zastupljen širok spektar tema povezanih s dječjim pravima. Tako se ove godine u *Maloj kući dječjih prava* raspravljalo o:

- položaju i pravima djece u sportu
- zaštiti djece žrtava spolnog nasilja
- medijskom izvještavanju o djeci
- djeci čije su majke u zatvoru
- edukacijskom uključivanju djece s teškoćama u razvoju u škole
- rehabilitacijskim postupcima za djecu s teškoćama u razvoju
- obrazovanju djece s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom
- terapiji igrom
- toleranciji djece vrtićke dobi prema različitosti
- socijalizaciji djece
- situaciji osoba s invaliditetom
- usavršavanju mladih za pisanje projektnih prijava
- organizacijskim pitanjima nastavka rada CRONSEE mreže na Godišnjem sastanku mreže.

Susreti, razgovori i suradnja s djecom

10

(203)

Važno područje rada pravobraniteljice za djecu su susreti, razgovori i suradnja s djecom s kojom se pravobraniteljica i njezini suradnici susreću u različitim situacijama. S djecom razgovaramo u odgojno-obrazovnim ustanovama, tijekom obilazaka u zdravstvenim ustanovama, u učeničkim i domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te ustanovama u kojima se nalaze djeca s problemima u ponašanju. Susrećemo ih i u sklopu različitih događanja. Za nas je to prilika da čujemo njihove stavove, opažanja, razmišljanja i prijedloge o svim pitanjima koja smatraju važnima. Ti su nam susreti dragocjeni izvor informacija o načinu na koji djeca žive svoja prava i važan putokaz u radu. Vrijedan iskorak u suradnji s djecom je mogućnost susreta u *Maloj kući dječjih prava*, prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, koji je prilagođen grupnom i radioničkom načinu rada s djecom.

U ovom dijelu izvješća opisujemo susrete s djecom u prostoru naših ureda u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu (10) te u okviru manifestacija u organizaciji drugih subjekata (15). U prigodi obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta u *Maloj kući dječjih prava* pravobraniteljica je zajedno s djecom svečano otvorila izložbu učeničkih radova pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava”. *Mala kuća dječjih prava* je i mjesto intenzivnog rada s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.⁸⁷

Djeca u uredima pravobraniteljice za djecu

U siječnju su osječki ured pravobraniteljice za djecu posjetile **učenice Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića u Osijeku** koje sudjeluju u Projektu građanin i predstavile svoj rad u okviru teme „Nasilne teen veze su bez veze”. Svake školske godine obrađuju drugu temu, s kojom se predstavljaju na školskoj, županijskoj i državnoj Smotri projekata iz Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Temu o nasilju u adolescentskim vezama odabrale su prepoznavši važnost edukacije vršnjaka o toj vrsti nasilja, koje je često neprepoznato. U sklopu projekta provedena je anketa u školi, a rezultati su pokazali da njihovi vršnjaci ne prepoznaju neka nasilna ponašanja kao nasilje i ne znaju kako se zaštititi. Cilj projekta bio je osvijestiti problem nasilnih adolescentskih veza među vršnjacima te predložiti rješenja za promjenu stanja. Učenice su razgovarale sa savjetnicom pravobraniteljice, koja im je informacijama i savjetima pomogla u izradi projekta.

Učenici OŠ Ante Kovačića iz Zlatara posjetili su u veljači pravobraniteljicu za djecu u uredu u Zagrebu radi intervjua za njihov školski list „Zlatarske iskrice”. Sedmero mladih novinara za glavnu temu ovogodišnjega broja izabralo je problem cyberbullyinga ili nasilja putem interneta, kao i mogućnosti zaštite djece od takvoga nasilja. Pitali su pravobraniteljicu o raširenosti i oblicima te pojave u Hrvatskoj, o tome koliko su i kako djeca pogođena njome, kako se ponašaju žrtve i gdje mogu potražiti pomoć, kako se općenito djeca i mladi mogu zaštititi na internetu te što mogu i sama učiniti da bi spriječila zlostavljanje.

U *Maloj kući dječjih prava* savjetnice pravobraniteljice za djecu su u lipnju ugostile učenike **OŠ Oroslavje**, većinom članove školske skupine za Odgoj za demokratsko građanstvo te Likovne skupine. Djeca su tom

⁸⁷ Više o tome u poglavlju Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje.

prilikom pogledala izložbu radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, posvećenu 25. obljetnici Konvencije o pravima djeteta. Savjetnicama su postavila mnogo pitanja o tome kako se postaje pravobraniteljem za djecu, kakve se povrede prava prijavljuju pravobraniteljici, tko se najčešće javlja, kako se mogu riješiti problemi kršenja prava djece, a najviše ih je zanimalo kako se može postati članom Mreže mladih savjetnika te savjetovati pravobraniteljicu zajedno s dvadesetak vršnjaka iz cijele Hrvatske.

U sklopu obilježavanja **osme godišnjice rada osječkoga ureda** pravobraniteljice za djecu u lipnju su savjetnici pravobraniteljice ponovno ugostili učenice Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića u Osijeku, koje su im predstavile konačnu, cjelovitu verziju svog projekta građanskog odgoja „Nasilne teen veze su bez veze“, s kojim su nastupile na Državnoj smotri projekata građanskog odgoja u Zagrebu. Projekt su prezentirale i na satima razrednih zajednica u svojoj školi. Autorice projekta predložile su tri razine rješenja – edukaciju i prevenciju, podizanje razine kritičnosti prema porukama iz medija te izmjenu zakonske regulative, a najavile su i da će nastaviti poticati mlade na građanski aktivizam. Savjetnicama su pokazale pano - postere koje su izradile u okviru projekta, s nizom informacija o problemu nasilja u adolescentskim emocionalnim vezama. Postere su na mjesec dana ustupile uredu pravobraniteljice za djecu, kako bi se i drugi posjetitelji upoznali s njihovim radom na projektu.

U sklopu **18. susreta Dječjih foruma Hrvatske**, koji se u srpnju održavao u Zagrebu, djeca i voditelji iz 12 Dječjih foruma iz cijele Hrvatske sudjelovali su u veselim edukativnim radionicama te tražili ‘skriveno blago’, koje su pronalazili na mjestima osobito važnim za ostvarivanje prava djeteta. Jedno takvo mjesto otkrili su u *Maloj kući dječjih prava*, gdje su se družili s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama. Mladi članovi dječjih foruma prikazali su pravobraniteljici svoj rad i postignuća, objasnili kako doživljavaju svoju misiju sudjelovanja u društvu i poticanja djece na participaciju. Iznijeli su teme koje smatraju osobito važnima za djecu te su od pravobraniteljice zatražili konkretnu pomoć u rješavanju nekih problema koji pogađaju djecu u njihovim gradovima i općinama. Susret Dječjih foruma dio je velikog projekta Saveza DND-a Hrvatske i MZOS-a čija je tema „Dječji forumi – prilog promicanju i ostvarivanju prava djeteta“. Cilj projekta je godišnja prezentacija uzornih radionica Dječjih foruma iz gradova i općina s ciljem prenošenja znanja i aktivnosti usvojenih aktivnim sudjelovanjem u Dječjim forumima te kontinuirana edukacija o dječjim pravima. Pravobraniteljica je sljedećeg dana obišla prostor u kojem su se održavale edukativne radionice dječjih foruma i pogledala izložbu dječjih postera.

U prigodi obilježavanja **osme godišnjice osnutka riječkoga ureda** pravobraniteljice za djecu u rujnu, riječki ured posjetilo je dvoje bivših članova MMS-a Tonka Milošević iz Rijeke i Kristijan Blažević s otoka Cresa. Oni su sudjelovali u radu druge generacije MMS-a, čiji je mandat trajao od 2012. do 2014. godine. S obzirom na njihov aktivan angažman u radu MMS-a i pozitivna iskustva, razgovarali su s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicama o svojem viđenju rada MMS-a i daljnjim mogućnostima jačanja participacije djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi u društvu. Bivši članovi MMS-a pozvani su da i dalje surađuju s pravobraniteljicom, kao njezini savjetnici i ambasadori te da svojim vršnjacima prenose informacije o važnosti zaštite i poštovanja dječjih prava.

U sklopu obilježavanja Dječjeg tjedna učenici **Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu** u listopadu su posjetili pravobraniteljicu za djecu u *Maloj kući dječjih prava*. Učenici su pravobraniteljici postavili niz pitanja koja su se odnosila na obrazovanje, mogućnosti zaposlenja, dužnosti roditelja, obiteljske odnose, sadržaje koji su dostupni djeci putem televizije, Facebooka, interneta i slično te zaštitu djece od štetnih utjecaja alkohola i pušenja.

Splitski ured pravobraniteljice u listopadu su posjetili predstavnici **Dječjeg gradskog vijeća grada Splita**. Mladi vijećnici su savjetnicama pravobraniteljice predstavili svoje aktivnosti i projekte, posebno istaknuvši projekt „Mala splitska debata“, u kojem sudjeluju sve splitske osnovne škole. Predstavili su svoj plan kreiranja web stranice za djecu i o djeci pod nazivom „Splitska dica grade portal - Grad Split prijatelj djece“, na kojem će objavljivati njima važne teme. Sa savjetnicama su raspravljali o nasilju putem interneta, školskim učeničkim vijećima i drugim temama vezanim uz obrazovanje, te o problemu povreda prava djece koja prose i o siromaštvu te je istaknuta potreba informiranja i djece i odraslih o ovim aktualnim temama.

Učenici **OŠ Augusta Cesarca iz Zagreba**, članovi izvannastavne skupine „Građanski odgoj“, u studenom su posjetili pravobraniteljicu za djecu kako bi s njom razgovarali o zaštiti dječjih prava u Hrvatskoj. U

razgovoru s pravobraniteljicom ih je najviše zanimalo javljaju li se pravobraniteljici i sama djeca ili to češće čine njihovi roditelji, koja dječja prava se najviše krše, jesu li česte pritužbe zbog nasilja nad djecom i među djecom, kome se sve djeca mogu obratiti u takvim situacijama i koliko vremena prođe dok nadležna tijela reagiraju radi zaštite djeteta. Pitali su je i što misli o tome kakve su mogućnosti organiziranja brige o djeci čiji roditelji veći dio dana provode na poslu, kako zaštititi dječja prava u medijima i na internetu, a bilo je riječi i o modi i odijevanju u školi, slobodnom vremenu djece i mnogim drugim temama. Izrazili su i želju da pravobraniteljica dođe u njihovu školu kako bi učenicima govorila o zaštiti dječjih prava i svojoj ulozi u društvu. Poklonili su joj monografiju o svojoj školi i učenički poster koji uz ilustracije predstavlja temeljna prava iz Konvencije o pravima djeteta. Nakon razgovora djeca su razgledala izložbu radova učenika Škole likovnih umjetnosti Split „Poznajem i poštujem dječja prava“ u *Maloj kući dječjih prava* i upisala se u knjigu dojmova.

U prosincu su Ured pravobraniteljice posjetili učenici **OŠ Sveti Petar Orehovec** iz Koprivničko-križevačke županije i njihovi gosti iz Srbije, učenici **OŠ „Ivo Andrić“** iz mjesta Pranjani, koji su sudjelovali u zajedničkom međunarodnom projektu ACES pod nazivom „I tvoj glas može biti dio rješenja“. U sklopu projekta učenici su se kroz radionice i različite aktivnosti bavili temom solidarnosti sa slijepim i slabovidnim osobama te su posjetili Zagreb gdje su snimili zvučnu knjigu „Nulti sat“ prema istoimenoj knjizi Siniše Cmrka. Jedan primjerak zvučne knjige poklonili su knjižnici za slijepe, a drugi pravobraniteljici za djecu. U Maloj kući dječjih prava pravobraniteljici su predstavili svoj projekt o kojem snimaju i film. Pravobraniteljica i njezine savjetnice učenicima su predstavile rad Ureda, a članica MMS-a Kana Halić Kordić predstavila im je MMS, projekte i aktivnosti MMS-a, za što su pokazali veliki interes.

U organizaciji drugih

Pravobraniteljica za djecu je u siječnju sudjelovala na tribini **Školske retoričarske grupe 18. gimnazije u Zagrebu** pod naslovom „Prekinimo nasilje – odgojimo roditelje“. „Tribina 18.“ je dio IPA projekta „NOT – Nasilje ostavlja tragove“, u kojem zagrebačka 18. gimnazija sudjeluje kao partner. Cilj projekta je informirati javnost o aktualnim problemima mladih te ih potaknuti da se kroz raspravu aktivno uključe u njihovo rješavanje. To poručuje i slogan tribine „NE budi glas u zadnji čas!“.

U zagrebačkoj 2. gimnaziji u veljači je održana učenička debata iz ciklusa o zaštiti spolnog zdravlja mladih, koja se bavila pitanjem je li potrebno uvesti obvezno testiranje mladih na spolne bolesti. Pravobraniteljica je podržala debatu i druge aktivnosti koje promoviraju neformalne oblike zdravstvenog obrazovanja djece i mladih te afirmiraju mlade kao aktivne nositelje prava. Riječ je o ciklusu tribina pod nazivom „Spikaonica“ koje organiziraju Večernji list i portal Ordinacija.hr s partnerima, s ciljem poticanja dijaloga među mladima o spolnome zdravlju.

U galeriji „Laurus“ u Lovranu je u ožujku otvorena izložba dječjih radova pod nazivom „Slikom i riječju o Konvenciji UN-a o pravima djece“, koji su prijavljeni u okviru likovno-literarnog natječaja u sklopu projekta „Otkrijmo zajedno dječja prava“. Projekt provodi **DND Opatija**, uz financijsku potporu MZOS-a. Cilj projekta bio je poticanje djece da slobodno i spontano izraze svoje mišljenje, da se vidi što znaju o Konvenciji o pravima djeteta te da aktivno sudjeluju u obiteljskom, školskom i društvenom životu u zajednici. Poziv za sudjelovanje u natječaju upućen je djevojčicama i dječacima u dobi od 5 do 15 godina s područja grada Opatije, općina Lovran i Mošćenička Draga. U otvaranju izložbe sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

U travnju je u Varaždinu održan **Šesti internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin - VAFI** na kojem je prikazano 96 animiranih filmova koje su snimila djeca iz 25 zemalja svijeta. Na VAFI-ju su se mogli vidjeti i filmovi koji progovaraju o različitim oblicima kršenja prava djece - nasilju nad djecom u obitelji, o iskorištavanju dječjega rada i djeci koja prose, kao i o problemima djece koja žive na ulici te su izložena svim oblicima nasilja uključujući i seksualno nasilje i iskorištavanje. Predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku dodijelili su na festivalu Nagradu Plavi VAFI za promicanje prava djeteta.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je u svibnju u **OŠ Grohote** u svečanosti obilježavanja 160. godina postojanja školstva na otoku Šolti. Savjetnica je slavljenicima poželjela da kroz školske klupe prođe još mnogo novih generacija te apelirala na one koji donose odluke da, uvažavajući sve okolnosti živo-

ta na otoku, budu podrška i poticaj djeci i učiteljima kako bi djeca na otoku imala jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih prava.

Zamjenica pravobraniteljice u lipnju je sudjelovala u svečanosti dodjele **Godišnje nagrade „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i škole bez nasilja**, održanoj u MZOS-u za školsku godinu 2014./2015. Godišnju nagradu dobili su Izidora Mustak, učenica 5. razreda OŠ Strahoninec i Teo Čučković, učenik 4. razreda Ekonomske škole Mije Mirkovića iz Rijeke. Posebna priznanja „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i škole bez nasilja dobili su Anamaria Grgić, učenica 6. razreda OŠ Viktor Car Emin iz Donjih Andrijevaca i Karolina Tutiš, učenica 5. razreda Zdravstvene i veterinarske škole Dr. Andrije Štampara iz Vinokovaca.

Savjetnice pravobraniteljice u srpnju su gostovale na **25. dječjem festivalu „Mali Split“**, na kojem je svakom sudioniku dodijeljena *Zlatna ribica*, kao nagrada i priznanje za sudjelovanje. Zlatna ribica je dodijeljena i Uredu pravobraniteljice za djecu, zajedno s plaketom za sudjelovanje i unapređivanje i afirmaciju kulturno umjetničkog stvaralaštva djece i mladih. Festival se održava od 1991. godine, kad su na njemu nastupala djeca prognanici iz ratom ugroženih dijelova Hrvatske zajedno s djecom iz Splita. Tijekom godina festival je postao međunarodni.

Pravobraniteljica je u srpnju sudjelovala na **10. susretu predstavnika Dječjih foruma sa saborskim zastupnicima** koji je organizirao Odbor za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora. Djeca su govorila o različitim temama i problemima: o neuređenoj pješačkoj stazi i nesigurnosti djece u prometu na putu do škole, o dječjim preporukama za reformu obrazovanja, sprečavanju fizičkog i psihičkog nasilja među djecom u školi, o pomoći u učenju, o sudjelovanju u istraživanju „Dječji stavovi o tome kako vlade troše novac“, o bodovima za upis u srednju školu, odgoju bez batina, pravu na besplatne udžbenike, ekološkim temama te o problemu depopulacije pojedinih gradova. Djeci su se nakon toga obratili predstavnici MZOS-a, MSPM-a, MZ-a, UNICEF-a, saborske zastupnice te pravobraniteljica za djecu, koja je istaknula osobitu važnost ovakvoga zajedničkog rada s djecom koji omogućuje i potiče njihovo sudjelovanje u društvu, a odraslima treba biti poticaj na djelovanje.

U rujnu je u Rijeci održana **53. revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**. Većina dječjih filmova bavila se temama bliskim djeci, problemima odrastanja, školskom svakodnevicom i obvezama, odnosima s vršnjacima, potragom za prijateljstvom, ljubavlju i srećom. Mnogi od njih pružaju kritički uvid u svijet koji okružuje djecu, ne zadirući ni od teških psiholoških i socijalnih tema. Specifičnost revije je da, uz stručni žiri, svoje nagrade dodjeljuje i ocjenjivački sud djece. Također, djeca dobivaju priliku predstaviti svoje filmove u razgovoru nakon projekcije filmova, a nakon dodjele nagrada organiziran je njihov razgovor s ocjenjivačkim sudom odraslih. Proteklih osam godina predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu uključena je u postupak selekcije filmova za reviju i dodjele nagrada kao članica ocjenjivačkog suda.

Sedmi po redu **Festival o pravima djece** održan je od 7. do 11. listopada. Zajedno ga organiziraju UNICEF-ov ured za Hrvatsku, Pravobraniteljica za djecu, Hrvatski filmski savez, udruga Alternator te drugi partneri. Riječ je o prvom inkluzivnom festivalu u Hrvatskoj, koji je pomoću odgovarajućih tehničkih rješenja svoj program učinio dostupnim osobama s oštećenjem vida i sluha. Pod krilaticom „Svi u kino, kino za sve“ na festivalu su prikazani nagrađivani kratkometražni i cjelovečernji filmovi za djecu istaknutih profesionalnih autora, kao i najbolji filmovi koje su u protekloj godini snimila djeca iz hrvatskih osnovnih škola. Festival se održavao u 18 gradova diljem Hrvatske. Predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovale su u više festivalskih aktivnosti u Zagrebu i Rijeci.

Svake godine predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu u povodu Dječjeg tjedna gostuju na godišnjoj sjednici **Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice**, na kojoj djeca postavljaju pitanja predstavnicima gradskih vlasti i Ureda pravobraniteljice. Ove godine pitanja su se odnosila na ponudu slobodnih aktivnosti za djecu u gradu, na uređenje igrališta, parkova i sportskih terena, obnovu i uređenje pojedinih dječjih vrtića, škola i cesta u blizini škola te prometnu povezanost. Djecu je zanimalo i postoji li mogućnost da se besplatni udžbenici osiguraju za svu djecu u Velikoj Gorici, neovisno o socijalnom statusu. Na sjednici je sudjelovala i bivša predsjednica Dječjeg gradskog vijeća Antonija Radoš, koja je aktivna članica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) te je i dalje angažirana u zaštiti prava djece.

U Narodnom sveučilištu Sesvete u studenom je održana **premijera mjuzikla „Hej, i ja sam tu“**, koji je zajednički projekt učenika Gimnazije Sesvete, Nadbiskupske klasične gimnazije i Prirodoslovne škole Vladimira Preloga iz Zagreba. Idejni začetnik projekta učenik trećeg razreda Sesvetske gimnazije Domagoj Topić član je MMS-a pa su ga na premijeri došle podržati i pravobraniteljica i njezine savjetnice. Predstava na zanimljiv i izazovan način progovara o problemima mladih, od bullyinga, cyberbullyinga, niskog samopouzdanja i loše slike o sebi, do povodljivosti, agresivnosti, konzumerizma, nedostatka empatije i solidarnosti. Ujedno svoje likove suočava s izborom u kojem mogu izabrati pozitivna ponašanja: miroljubivo rješavanje sukoba, suosjećanje s patnjom drugih i pružanje podrške.

Na Međunarodni dan tolerancije, u studenome, pravobraniteljica za djecu je u Gradskoj skupštini Grada Zagreba sudjelovala u svečanosti dodjele **Nagrade „Luka Ritz – Nasilje nije hrabrost“**. Ovogodišnje dobitnice nagrade su učenica OŠ Grigor Vitez u Zagrebu Ljubica Marinčić i učenica Prirodoslovne Škole Vladimira Preloga u Zagrebu Dora Cesarec. Učenice su nagradu dobile za sudjelovanje u brojnim humanitarnim aktivnostima koje uključuju aktivni angažman u dobrovoljnim akcijama skupljanja sredstava za potrebite i dobrovoljni rad za opće dobro, te pomoć u rješavanju konfliktnih situacija među vršnjacima.

U povodu Međunarodnog dana tolerancije, pravobraniteljica je prisustvovala svečanoj dodjeli **nagrade „Oboji svijet!“**, u sklopu projekta koji provodi Forum za slobodu odgoja pod nazivom „Oboji svijet šarenim bojama tolerancije“. Projekt je usmjeren na promicanje tolerancije i mirnog rješavanja sukoba među učenicima osnovnih i srednjih škola. Tom prigodom izloženi su učenički likovni, literarni i drugi radovi pristigli na istoimeni natječaj, a u prigodnom programu djeca su govorila o toleranciji, nasilju, jednakosti te o aktualnim događanjima u društvu, poput izbjegličke krize.

Dječji dom Tić Rijeka obilježio je u studenome Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece aktivnošću u kojoj su sudjelovala djeca, aktualni i novi ambasadori Tića, te predstavnici institucija koje se bave zaštitom djece od nasilja, među kojima je bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Ambasadori Tića upoznali su se s radom institucija u području vršnjačkoga nasilja, a svoja će znanja prenijeti učenicima svojih škola te će prirediti medijske priloge koje će objaviti u svojim školama i u Tiću. Ovom je aktivnošću Tić završio svoje ovogodišnje sudjelovanje u međunarodnoj kampanji „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad i među djecom“, koja je trajala od 1. do 19. studenoga.

Obilježavanje Međunarodnog dana prava djeteta

U povodu Međunarodnog dana prava djeteta pravobraniteljica za djecu je 20. studenoga u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu, upriličila svečano otvaranje **izložbe učeničkih likovnih radova pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava“**. Izložba je rezultat suradnje pravobraniteljice za djecu s učenicima Škole likovnih umjetnosti Split u zajedničkom nastojanju da se Konvencija o pravima djeteta svojim značenjem i porukama što više približi djeci i mladima. Svojim kreativnim i razigranim izrazom, uz svesrdnu podršku svojih profesora, splitski su učenici ispričali vlastitu priču o dječjim pravima koja će naći put do svih generacija. Njihovi radovi potiču na razmišljanje i pozivaju na dijalog te na poštovanje i aktivno zagovaranje dječjih prava.

Cilj ove suradnje bio je zainteresirati učenike za dječja prava, upoznati ih s Konvencijom o pravima djeteta te potaknuti na kreiranje djeci razumljivih i bliskih poruka, prikazati te poruke javnosti i, na koncu, zajedno izraditi Kalendar za 2016. godinu, kao svojevrsni vodič kroz Konvenciju. Na sličan je način prošle godine nastala izložba radova učenika Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb te isto tako poučan Kalendar o Konvenciji. Pravobraniteljica je najavila kako je cilj uključiti što više djece iz cijele Hrvatske u takav način rada, kojim se, i na lokalnoj i na nacionalnoj razini, afirmira sudjelovanje mladih u promicanju dječjih prava.

U ime svojih kolega izložbu je službeno otvorila učenica Dominika Bilač, koja je istaknula kako su oni svojim raznovrsnim radovima nastojali pokazati dječji svijet i odraslima poručiti da se pokušaju uživjeti u dječju viziju svijeta. Na otvaranju izložbe okupili su se i članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Predstavljanje ovog projekta, ostvarenog u suradnji s djecom, bio je središnji događaj kojim je Ured pravobraniteljice za djecu obilježio Međunarodni dan prava djeteta i 26. obljetnicu Konvencije o pravima djeteta.

Međunarodna suradnja

(208)

11

Međunarodna suradnja obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu u suradnji s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija, tijela ili neovisnih stručnjaka, veleposlanstava i drugih predstavnika RH u inozemstvu te kroz sudjelovanja na međunarodnim skupovima, od kojih smo neke organizirali, na nekima izlagali ili održali uvodni ili pozdravni govor, a neke smo samo pratili.

11.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Vijeće Europe — u Strasbourgu je, u organizaciji Vijeća Europe, nakon dva sastanka u 2014., 19. i 22. listopada 2015. održan treći, završni sastanak Odbora stručnjaka za Strategiju Vijeća Europe za prava djece 2016. — 2021., u čijem radu su, između predstavnika 47 država članica VE, sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica, kao izabrane članice vijeća i stručnjakinje za dječja prava. Osnovna tema bila je dovršavanje Strategije za prava djece 2016. — 2021. i rad na njezinom trećem nacrtu, nakon više konzultacija (putem interneta) u pripremi izvješća o implementaciji Strategije VE o pravima djeteta 2012. — 2015., razmatranju kako VE može pomoći u ovom području te upućivanja konkretnih prijedloga pravobraniteljice za djecu. Sekretarijat je prihvatio prijedlog pravobraniteljice da se popis mjesta i područja na kojima djeca trebaju biti sigurna i zaštićena proširi dodavanjem sporta i slobodnog vremena. Na samom sastanku smo argumentirali važnost teme o djeci čiji su roditelji u zatvoru te inzistirali na njezinu uključivanju u dio strategije koji se odnosi na izazove vezane uz dječja prava, posebice u poglavlje Nejednakost i isključenost, zbog procjene međunarodne mreže Children of Prisoners Europe da je u Europi gotovo milijun takve djece i iskustva Ureda u skrbi za prava ove djece.

Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children — ENOC) — godišnja konferencija i skupština ENOC-a održana je u Amsterdamu, u Nizozemskoj od 22. do 24. rujna, a na njoj su sudjelovale pravobraniteljica i njezina savjetnica. Na konferenciji, čija je tema bila nasilje nad djecom, predstavnici 33 europske pravobraniteljske institucije za djecu upoznati su s aktivnostima i stajalištima UN-a, VE i Europske komisije o prevenciji i suzbijanju nasilja nad djecom te s rezultatima istraživanja koje je provela Europska agencija za temeljna ljudska prava (FRA). Sudionici konferencije u malim su grupama sudjelovali na radionicama o temama „Identifikacija i prijava nasilja nad djecom“ te „Suradnja pravobranitelja za djecu s koalicijama za prava djece“. Na konferenciji je usuglašen tekst zajedničke izjave članica ENOC-a o nasilju nad djecom. Predstavljen je i film koji su snimila djeca iz 11 zemalja okupljenih putem ENYA projekta „Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!“, u kojem je, u organizaciji ENOC-a, s predstavnicima drugih 10 država Europe tijekom 2015. sudjelovala i pravobraniteljica sa svojom Mrežom mladih savjetnika. O Otvorenom pismu ENOC-a (An Open Letter to all National Governments, the European Union, and the International Community) upućenom svim nacionalnim vladama, EU i međunarodnoj zajednici u povodu učestalih stradavanja izbjeglica na Sredozemnom moru, kojim ENOC poziva na aktivnosti kako bi se zaustavila stradavanja djece, pravobraniteljica je obavijestila Vladu RH. Osim sudjelovanja na godišnjoj konferenciji i skupštini, su-

radnja s članovima ENOC-a odvijala se i razmjenom iskustava i prakse o različitim pitanjima ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava. Tako smo od članica ENOC-a tražili informacije o aktivnostima vezanim uz Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupanju povodom pritužbi, a odgovarali smo na upite kolega iz Latvije (o obvezi prijave kaznenog djela).

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe – CRONSEE) — Pravobraniteljica za djecu ovogodišnja je koordinirala rada mreže, te je 28. svibnja u Zagrebu organizirala Godišnju konferenciju mreže pod nazivom „Prava djeteta - između interesa roditelja i dužnosti države“, na kojoj su sudjelovali članovi mreže te pozvani inozemni i hrvatski izlagači. U drugom dijelu godine pravobraniteljica je, 28. listopada u Osijeku, okupila predstavnike CRONSEE-a i na Tematskom sastanku, čija je središnja tema bio Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta i nove mogućnosti zaštite prava djeteta koje on donosi, aktualna izbjeglička kriza te aktivnosti i iskustva pravobraniteljskih institucija u vezi s time. Ove su aktivnosti rezultirale i izdavanjem publikacije pravobraniteljice za djecu „Zaštita najboljeg interesa djeteta – Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i Tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe“, uz potporu Save the Children. Zbornik je dostupan na stranici www.dijete.hr.

Children of Prisoners Europe (COPE) — konferencija „Podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru i njihovim obiteljima – prava, mogućnosti i odgovornosti“ (*Supporting children with imprisoned parents and their families – rights, opportunities and responsibilities*) održana je 22. svibnja u Stockholmu u organizaciji COPE-a i civilne organizacija Bufff. Na konferenciji su sudjelovale zamjenica i savjetnica pravobraniteljice, koje su u sekciji poster-prezentacije prikazale devetogodišnji rad i aktivnosti Pravobraniteljice za djecu usmjerene pravima, potrebama i interesima djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, integrativni pristup koji uključuje sve društvene, akademske i civilne dionike te procjenu njihovih reakcija na preporuke pravobraniteljice. Sljedećeg dana održana je opća skupština COPE mreže na kojoj su podnesena izvješća o aktivnostima tijekom 2014. Tada je objavljeno da će domaćin sljedeće konferencije i pratećih manifestacija, koje će se održati u Zagrebu od 20. do 22. svibnja 2016., biti pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske. Održana je i radionica pod naslovom „Prije, za vrijeme i poslije“ (*Before, during and after*) o ublažavanju rizika za odnos djeteta i roditelja u tri situacije: od uhićenja do osude, za vrijeme služenja kazne i pri povratku u zajednicu, a 24. svibnja organiziran je posjet ženskom zatvoru Faringsö u okolini Stockholma.

EUROCHILD — Ured pravobraniteljice za djecu postao je 2015. punopravni član mreže Eurochild, na dvanaestoj Generalnoj skupštini Eurochilda u Bruxellesu, od 22. do 24. travnja. Eurochild je mreža organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih te smo tijekom 2015. sudjelovali u radu ove mreže. Podržali smo inicijativu u kojoj smo zastupnicima RH u Europskom parlamentu uputili Preporuku za uključivanje u borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti djece u Europi, potpisivanjem Pisane izjave o ulaganju u djecu (Written Declaration (42/2015) on Investing in Children).

AMBER Alert Europa — s ovom organizacijom, čiji je cilj omogućiti učinkovitu suradnju među državama u potrazi za nestalom djecom, pravobraniteljica je razmijenila informacije o poticanju razvoja prekograničnog sustava uzbunjivanja i suradnje u slučajevima nestanka ili otmice djece na području Hrvatske.

Group of experts on action against trafficking in human beings (GRETA) — na inicijativu Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, u Uredu pravobraniteljice je 9. ožujka održan sastanak s predstavnicima ove stručne skupine VE za suzbijanje trgovanja ljudima.

Međunarodna koalicija Ratify OP3CRC — kao članovi ove koalicije međunarodnih, regionalnih i nacionalnih nevladinih organizacija i mreža, institucija za ljudska prava i drugih nevladinih tijela koja se zalažu za žurnu ratifikaciju i stupanje na snagu Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, podržali smo njihovu inicijativu u povodu obilježavanja prve godišnjice stupanja na snagu Protokola 14. travnja. Koalicija i vodeći stručnjaci UN-a za prava djece uputili su izjavu pod nazivom „Utrimo put do pravde za svu djecu“ — Prva obljetnica komunikacijske procedure UN-a za djecu trenutak je za globalnu akciju („Let's pave the way to justice for all children“ — First anniversary of the UN communications procedure for children marks time for global action), kojom pozivaju sve države da ratificiraju Protokol. U vezi s time uputili smo preporuku MSPM-u i MVEP-u.

Međunarodna nevladina organizacija KidsRights Foundation — objavila je godišnji globalni indeks KidsRights Index kojim se rangiraju države prema pridržavanju i spremnosti za unapređivanje prava djece. Hrvatska je u tom indeksu rangirana na 20. mjestu. Riječ je o inicijativi KidsRights Foundation, u suradnji sa Sveučilištem Erasmus Rotterdam, koja obuhvaća rangiranje svih država članica Ujedinjenih naroda koje su ratificirale Konvenciju o pravima djeteta, a prema dostupnim podacima obuhvaća 165 država. Informacije o ovoj aktivnosti objavili smo na našim web stranicama, te surađujemo s organizacijom u praćenju njihovih aktivnosti.

Agencija Europske unije za temeljna prava (Fundamental Rights Agency - FRA) objavila je godišnje izvješće za 2014., u kojem donosi detaljan pregled stanja temeljnih prava u zemljama članicama EU, pa tako i Hrvatskoj. FRA upozorava na visoke razine siromaštva i socijalne isključenosti djece, ističući kako njihovi podaci govore o broju od 26 milijuna djece diljem EU, koja su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. FRA je tijekom 2015. objavila kratke animirane filmove koji objašnjavaju djeci na primjeren način koja su njihova prava tijekom sudskih postupaka te kakvu zaštitu pritom trebaju dobiti. Riječ je o filmu „Djeca i pravosuđe — Tvoja prava” i tri kraća animirana filma „Pravo da izraziš svoje mišljenje”, „Tvoje pravo na pravno zastupanje” i „Tvoje pravo na informacije”.

Women’s Worlds Summit Foundation (WWSF) — Ured pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske pridružio se i ove godine brojnim i raznovrsnim aktivnostima obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, na poziv i poticaj UN-ove partnerske organizacije WWSF. U međunarodnoj akciji WWSF poziva na „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima”, a središnja tema ove godine je prevencija bullyinga.

11.2 BILATERALNA SURADNJA

Putem **Quaker ureda pri UN-u i udruge Working Group of Child Rights Connect on Children of Incarcerated Parents** primili smo poziv za izlaganjem na sastanku UN-ovog Vijeća za ljudska prava u ožujku u Ženevi na kojem će se raspravljati o pravima djece roditelja zatvorenika povodom Općeg komentara Afričkog odbora stručnjaka za prava i dobrobit djeteta o djeci zatvorenika — *Put prema naprijed*. Pozvani smo da govorimo o ulozi pravobranitelja za djecu kao nezavisne institucije za ljudska prava u promociji i zaštiti prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Zbog prije dogovorenih obveza nismo se mogli odazvati pozivu, no organizatoru smo uputili informacije o našem radu.

Mreža pravobranitelja za djecu Baltičkih zemalja pozvala je predstavnika COPE mreže da sudjeluje na godišnjoj konferenciji mreže u Varšavi u ožujku 2015. s izlaganjem o iskustvima, dobroj praksi i inicijativama usmjerenima djeci čiji su roditelji u zatvoru. COPE je za tu priliku delegirao predstavnicu Pravobranitelja za djecu RH, no zbog financijskih razloga nismo se mogli odazvati.

Dr. Shirley Shipman s Oxford Brookes University u Oxfordu susrela sa s pravobraniteljicom za djecu 16. travnja u njezinom uredu radi razmjene informacija o radu ureda i prikupljanja informacija za potrebe projekta kojeg vode akademici s tri sveučilišta u Velikoj Britaniji (University of Essex, University of Bristol, Oxford Brookes University) o temi „Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava u osiguranju pristupa pravosuđu” (*The Role of National Human Rights Institutions in Providing Access to Justice*). Projekt istražuje ulogu nacionalnih institucija za ljudska prava u Europi u rješavanju sporova, a financiran je od strane Nuffield fondacije.

Active-Sobriety, Friendship and Peace — zamjenica i savjetnica pravobraniteljice sastale su se 24. svibnja u Stockholmu s predstavnicom organizacije *Active-Sobriety, Friendship and Peace* Vasilkom Lavlskom. I ova organizacija je, kao i Ured pravobraniteljice za djecu, punopravni član Eurochilda — mreže organizacija i pojedinaca koji diljem Europe unapređuju kvalitetu života djece i mladih te je ovaj susret upriličen kao razmjena informacija iz područja od zajedničkog interesa: participacija djece i mladih i promocija životnih stilova bez alkohola i drugih droga te stvaranje slobodnog, sigurnog i inkluzivnog okruženja za djecu i mlade. Daljnja suradnja odvijala se u vidu razmjene informacija o pitanju reklamiranja alkohola te aktivnostima na europskoj razini radi zaštite djece od štetnih oglašavanja.

Veleposlanica Republike Hrvatske u Kraljevini Švedskoj — zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu su se 25. svibnja u Stockholmu sastale s veleposlanicom Hrvatske u Kraljevini Švedskoj Anicom Djamić. Informirale su veleposlanicu o aktivnosti pravobraniteljice i suradnica u međunarodnoj mreži COPE, kao i o devetogodišnjim aktivnostima i radu pravobraniteljice za djecu u području zaštite prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom. Veleposlanicu je, među ostalim, zanimalo kakvo je stanje prava djece u Hrvatskoj u odnosu na druge europske države te nas je informirala o mogućnostima za ostvarivanje zdravstvenih prava djece, posebice zaštite njihova mentalnog zdravlja, u okviru kredita Banke Vijeća Europe i drugih europskih institucija.

Slovenska udruga Zavod Zaupanje uz potporu Ministarstva za obrazovanje, znanost i sport Republike Slovenije zamolili su pravobraniteljicu za djecu da u lipnju podrži manifestaciju *Čarobni dan* u parku Maksimir. Pravobraniteljica je pozdravila napore uložene u stvaranje djeci primjerenih i kvalitetnih sadržaja slobodnog vremena te unapređenje uvjeta za njegovo provođenje kao i postavljeni cilj — omogućavanje stjecanja novih znanja i vještina koje djeci pomažu u daljnjem rastu i razvoju. Istaknula je da i u ovoj, kao i svakoj drugoj manifestaciji, treba voditi računa o dobrobiti djece, osigurati uvjete koji sprečavaju svaku opasnu situaciju i rizik, osigurati djeci primjerena sredstva, prostore i sadržaje, voditi računa o privatnosti djece i drugim dječjim pravima. Udrugu smo informirali da ocjena manifestacije i vrednovanje u odnosu na njezin program i sadržaje te izdavanje suglasnosti nije u ovlasti pravobraniteljice za djecu.

Veleposlanik Republike Hrvatske u Grčkoj (Helenska Republika) — savjetnica pravobraniteljice i članica Mreže mladih savjetnika MMS-a sastale su se 1. srpnja u Ateni s veleposlanikom Republike Hrvatske u Grčkoj dr. sc. Ivanom Velimirom Starčevićem i suradnicama. Informirale su veleposlanika o aktivnostima pravobraniteljice za djecu i MMS-a, čija je predstavnica Kana Halić Kordić sudjelovala na ENYA Forumu „*Let's Talk Young, Let's Talk About Violence!*“, održanom u Ateni od 29. do 30. lipnja. Predstavnik veleposlanstva posebno je zanimalo rad MMS-a i tema zaštite djece od nasilja, čime se MMS bavio i u sklopu ovog projekta, kao i stanje prava djece u Hrvatskoj u odnosu na druge europske države.

Europski parlament — pravobraniteljica i njezine zamjenice sastale su se 6. srpnja sa zastupnikom u Europskom parlamentu Toninom Piculom i razgovarale s njim o temama iz područja zaštite prava i interesa djece te mogućnostima suradnje s Uredom pravobraniteljice. Ovaj sastanak uslijedio je nakon prošlogodišnjeg poziva pravobraniteljice za djecu kandidatima za Europski parlament da postanu Prvaci prava djeteta i priključe se stotini kandidata za EP koji su to već postali, a zatim i poziva svim izabranim hrvatskim zastupnicima na suradnju i partnerstvo u zaštiti u promicanju prava djece. Tonino Picula jedan je dvoje zastupnika koji su se odazvali pozivu pravobraniteljice i potpisali europski Manifest o dječjim pravima te tako postali Prvaci prava djece. Pravobraniteljica za djecu i njezine zamjenice sastale su se 10. srpnja u Uredu pravobraniteljice za djecu sa zastupnicom u Europskom parlamentu Ružom Tomašić s namjerom uspostavljanja partnerstva i suradnje u području dječjih prava. Na sastanku su razgovarale o mogućnostima suradnje i razmjene informacija u području zaštite prava i interesa djece, zatim o načinu rada Europskog parlamenta te posebice o ugroženosti djece od zlorabe droga. U razgovoru su se dotakle i tema o važnosti odgojne dimenzije odgojno-obrazovnog sustava, ali i o različitim modalitetima roditeljstva te o roditeljskim odgovornostima za odgoj i razvoj djece.

Ured za informiranje Europskog parlamenta u Zagrebu — zbog nejasnoća u prijevodu Rezolucije Europskog parlamenta o 25. Obljetnici konvencije UN-a o pravima djeteta u odnosu na neke specifične termine vezane uz dječja prava obratili smo se voditeljici Ureda te saznali da navedeni dokument nije prošao pravno-jezičnu finalizaciju te se prijevod navedenih izraza ne treba promatrati kao definitivan terminološki izvor.

UNICEF Vietnam je zbog višegodišnjeg praćenja rada Pravobranitelja za djecu RH pozvao predstavnicu Ureda da podrži i pomogne u uspostavljanju dječjeg pravobranitelja u Vijetnamu te u tu svrhu dostavi podatke o multidisciplinarnom timu hrvatskog Pravobranitelja, stupnju nezavisnosti, kontekstu i povijesti nastanka institucije, socio-političkim okolnostima, ovlastima, financiranju i programskim elementima. Dostavili smo u srpnju Evaluaciju rada pravobranitelja za djecu nakon pet godina rada i Evaluaciju nakon 10 godina postojanja te Zakon o pravobranitelju za djecu, kao i sažetke godišnjih izvješća na engleskom jeziku te niz drugih podataka. Pozvani smo, osim toga, da u prosincu

izlažemo na međunarodnoj radionici o nezavisnom monitoriranju dječjih prava u Vijetnamu o temi: „*The evolving process for establishing Ombudsman for children, its partnership and added value towards improving institutional capacity to protect and promote childrens rights, and key lessons learnt for Viet Nam*” te da se aktivno uključimo u politički dijalog s vladinim predstavnicima u Vietnamu. Zbog organizacijskih i financijskih razloga nismo se mogli odazvati na sudjelovanje na ovom međunarodnom skupu.

Studenti i nastavnici sa studija Socijalnog rada na **Hogeschool u Gentu**, u Belgiji, u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, posjetili su 10. rujna i 5. studenoga Ured pravobraniteljicu za djecu, kojima su rad i ustroj Ureda predstavile zamjenice i savjetnice pravobraniteljice.

S predstavnicima **Terre des Hommes fundacije iz Budimpešte** te koordinatoricama projekta „*Regional Child protection Resource center in Southeast Europe*” (RRC) sastali smo se u rujnu u Zagrebu, a u listopadu, za vrijeme tematskog sastanka CRONSEE-a u Osijeku, nacionalna koordinatorica projekta za Hrvatsku predstavila je platformu za stručnjake koji rade s djecom Child Protection Hub, mrežu za uzajamnu potporu stručnjaka, koja omogućuje pristup najrazličitijim stručnim sadržajima o djeci (www.childhub.org), dječjim pravima, istraživanjima, webinarima, literaturi, studijama slučajeva i drugim vrijednim izvorima o djeci. Projekt se provodi u 8 zemalja Jugoistočne Europe (Albanija, BIH, Bugarska, Hrvatska, Kosovo, Rumunjska i Srbija), a financira ga EU, OAK Foundation i *Austrian Development Cooperation*. Cilj Regionalnog resornog centra za zaštitu djece (RRC) je razvoj jake regionalne zajednice praksi i inovacija u Jugoistočnoj Europi, između dionika koji direktno doprinose razvoju i realizaciji usluga u zaštiti djece od zlostavljanja i zanemarivanja (akademski stručnjaci, donosioci odluka, stručnjaci, korisnici).

Centar za žene žrtve rata – ROSA i studijska delegacija iz Makedonije – na inicijativu Centra za žene žrtve rata – ROSA u listopadu u Uredu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s članovima delegacije Makedonije, u sklopu studijskog posjeta institucija i organizacija civilnog društva Hrvatskoj. Cilj studijskog posjeta bio je razmjena iskustava u području suzbijanja rodno utemeljenog nasilja i diskriminacije, a posjetiteljice je osobito zanimalo rad institucije pravobranitelja za djecu kao eventualnog modela po kojem bi se slična institucija osnovala u Makedoniji. Pravobraniteljica za djecu upoznala ih je s načinom i djelokrugom rada, suradnjom s nevladinim udrugama, tijelima državne vlasti i pravobraniteljskim institucijama, učešću djece te funkcioniranju mreže mladih savjetnika. Razgovaralo se i o problemima u funkcioniranju pojedinih sustava zaštite prava djece, osobito o ostvarivanju prava na obrazovanje djece lišene slobode.

Stalno predstavništvo Republike Hrvatske pri Vijeću Europe – pravobraniteljica i njezina zamjenica sastale su se 22. listopada u Strasbourgu sa savjetnicom Predstavništva Ankicom Vrkljan Sučić s kojom su razgovarale o aktivnosti i inicijativama Pravobranitelja za djecu u izradi Strategije VE za prava djeteta.

Belgijska udruga *Defence for Children*, koja se bavi zaštitom prava djece, planirajući organizaciju završne konferencije provedenog dvogodišnjeg međunarodnog projekta „*Children’s rights behind bars*”, u studenom nas je pozvala na konferenciju koja će se održati početkom 2016. Ujedno nas je zamolila da predložimo stručnjake u Hrvatskoj kojima bi bilo korisno sudjelovati na konferenciji. Osim predstavljanja provedenih aktivnosti, predviđeno je da se na konferenciji predstavi i priručnik za nadgledanje mjesta na kojima se nalaze djeca lišena slobode „*Practical guide – Monitorinig places where children are deprived of liberty*”.

Suradnju smo ostvarivali i s više studenata i stručnjaka iz inozemstva koji su, posebno u priprema doktorata tražili od nas informacije o radu pravobraniteljice i pojedinim područjima dječjih prava.

11.3 SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA⁸⁸

Međunarodna konferencija o prevenciji nasilja u školama „Stop nasilju među djecom: od inspirativnih praksi do škola i zajednica bez nasilja“, održana u Zagrebu 20. - 21. svibnja, u organizaciji MZOS-a i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, okupila je brojne stručnjake iz Europe i svijeta koji se bave problemom vršnjačkoga nasilja te provedbom i evaluacijom programa prevencije nasilja u školama. Na konferenciji je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu i tri članice njezine Mreže mladih savjetnika – MMS-a.

Međunarodna konferencija „New developments in EU Labour, Equality and Human Rights Law“ održana je 21. - 22. svibnja na Pravnom fakultetu u Osijeku u organizaciji Jean Monnet katedre za EU radno pravo, pravo jednakosti i pravo ljudskih prava. Konferenciju su pratili savjetnici pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna
suradnja

Deveti europski forum o pravima djeteta (9th European Forum on the Rights of the Child), održan je u Bruxellesu 3. i 4. lipnja, u organizaciji Europske komisije, s temom „Koordinacija i suradnja u sustavima integrirane zaštite djeteta“ (Coordination and cooperation in integrated child protection systems), na kojem je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu. To je godišnja konferencija koju organizira Europska komisija s ciljem okupljanja ključnih sudionika koji rade u području prava djeteta i zaštite djeteta te promocije djelotvorne koordinacije i suradnje u sustavima integrirane zaštite djeteta. Na Forumu je sudjelovalo više od 200 sudionika iz europskih institucija, država članica, pravobranitelja, međunarodnih organizacija, nevladinih udruga i znanstvenika, koji su raspravljali o zaštiti djece od nasilja u obitelji i na drugim mjestima te obvezi država članica i ostvarivanju sveobuhvatnih sustava zaštite djece, koja uključuju i prekogranična i međudržavna pitanja.

Sastanak mladih pod naslovom „Enter! Youth Meeting 2015“ održan je u European Youth Centru Strasbourg od 29. lipnja do 3. srpnja, u organizaciji VE. U programu, s temom o socijalnim pravima i usvojenoj Preporuci VE, uz 180 sudionika iz svih europskih država, sudjelovale su i članice MMS-a pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske Marta Tušek, Tina Družić i Julia Fueh Mihovilović, sa dvije odrasle savjetnice pravobraniteljice. Odbor ministara VE je 21. siječnja 2015. usvojio Preporuku CM/Rec(2015)3 Odbora ministara državama članicama o pristupu mladih iz nepovoljnih sredina socijalnim pravima (*Recommendation CM/Rec(2015)3 of the Committee of Ministers to member States on the access of young people from disadvantaged neighbourhoods to social rights*) koja predviđa mjere koje trebaju poduzeti lokalne, regionalne i državne vlasti kako bi pomogle mladima koji žive u siromaštvu, nasilju i isključenosti. Sudionici su, putem izlaganja predstavnika VE i rada u radionicama, upoznati sa sadržajem i svrhom Preporuke te načinima na koje mogu i sami pomoći u njezinoj primjeni.

16. Međunarodna ljetna pravna škola s temom „Ljudska prava i globalizacija“ (International Summer Law School Zadar – ISLS Zadar - „Human rights and globalization“) održana je u Zadru od 19. do 26. srpnja uz potporu UNHCR-a, ELSA International (Europske udruge studenata prava) i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na školi je sudjelovalo više od 40 studenata iz Hrvatske i inozemstva, koji su raspravljali o pravima ugroženih skupina: nacionalnih manjina, žena, seksualnih manjina, osoba s invaliditetom, izbjeglica, azilanata i migracijskih radnika i djece. Savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je izlaganje „Institucija pravobranitelja za djecu u službi implementacije Konvencije o pravima djeteta“ (*The institution of the ombudsman for children in the service of the implementation of the Convention on the rights of the child - Achievements and Challenges*) te radionicu „Mogućnosti i prepreke u zaštiti i promociji dječjih prava u digitalnoj eri“ (*Opportunities and barriers in the protection and promotion of children's rights in a digital age*).

Seminar Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom održan je u Zagrebu 26. i 27. listopada 2015. Prvog dana seminara u Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu, održan je sastanak potpredsjednice UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Diane Kingston s predstavnicima organizacija civilnog društva koje su sudjelovale u izradi Paralelnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a koje je UN-ovom Odboru podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u kolovozu 2014. godine.

⁸⁸ Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su i u poglavlju Suradnja s međunarodnim organizacijama.

Ostale aktivnosti regionalnih i središnjeg ureda

(214)

12

Odbor za prava djeteta je 2004. godine, u povodu drugog periodičnog izvješća o stanju prava djece u Hrvatskoj, u svojim zaključcima preporučio Hrvatskoj da „nastavi jačati političku, ljudsku i financijsku potporu uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnoga grada države članice”⁸⁹. Uvažavajući preporuku, tijekom 2007. godine rad Ureda pravobranitelja za djecu je proširen na regionalnu razinu te su, uz središnji ured u Zagrebu, otvoreni uredi (izdvojene jedinice) u Splitu, Osijeku i Rijeci. Time je strankama omogućena bolja dostupnost Uredu, ali i učinkovitije operativno djelovanje savjetnika regionalnih ureda na područjima županija koje pojedini ured pokriva (obilasci institucija i ustanova u kojima borave djeca te prijem djece i odraslih), kao i neposrednija suradnja s tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Iako u Uredu radi manji broj zaposlenih od potrebnog, stručna pokrivenost različitih područja zaštite prava djece postiže se multidisciplinarnom ekipiranošću, a njihov rad po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganje sveobuhvatne zaštite prava djece odvija prema **funkcionalnom načelu**, sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, neovisno o mjesnom djelovanju ureda i regiji iz koje dijete dolazi. S druge strane, u promociji prava djece regionalni uredi djeluju prema **teritorijalnom načelu**. Međutim, važno je istaknuti da svaka aktivnost pravobraniteljice izvan Zagreba, uz regionalnu, ima i nacionalnu razinu i smisao, kao i sudjelovanje i organizaciju.

Središnjem i regionalnim uredima svakodnevno se osobno ili telefonom obraćaju stranke s područja na kojima uredi djeluju te stranke u pravilu podnose prijavu ili traže savjet unutar svoje regije. Sve ostale potrebne administrativne, organizacijske i koordinacijske aktivnosti obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu. U vanjskim uredima stoga nije ni predviđeno zapošljavanje administrativnog osoblja.

Osim prvih ulaznih telefonskih informativnih kontakata sa strankama, ostali telefonski razgovori i osobna savjetovanja se bilježe, a tablica i grafikon prikazuju ih po strukturi prijavitelja i županiji.

⁸⁹ Zaključci Odbora za prava djeteta, dostupno na <http://dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/odbor-za-prava-djeteta-un-a.html>

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	653
otac	380
baka	120
ostali	117
institucije	98
rođaci	29
Ured pravobraniteljice za djecu	22
roditelji	21
anonimno	18
djed	18
dijete osobno	11
sestra ili brat	7
susjedi	6
UKUPNO	1500

U najvećem broju obraćale su nam se majke, čak 653 puta, zatim očevi 380 i bake 120, a djeca osobno 11 puta.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
SPLITSKO-DALMATINSKA	305
PRIMORSKO-GORANSKA	232
GRAD ZAGREB	151
OSJEČKO-BARANJSKA	139
ISTARSKA	57
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	49
ZAGREBAČKA	49
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	30
KARLOVAČKA	24
ŠIBENSKO-KNINSKA	24
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	21
BRODSKO-POSAVSKA	19
POŽEŠKO - SLAVONSKA	19
KRAPINSKO-ZAGORSKA	18
SISAČKO-MOSLAVAČKA	17
ZADARSKA	15
VARAŽDINSKA	14
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	8
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	7
INOZEMSTVO	7
LIČKO-SENJSKA	7
MEĐIMURSKA	6
Nepoznato	282
UKUPNO	1500

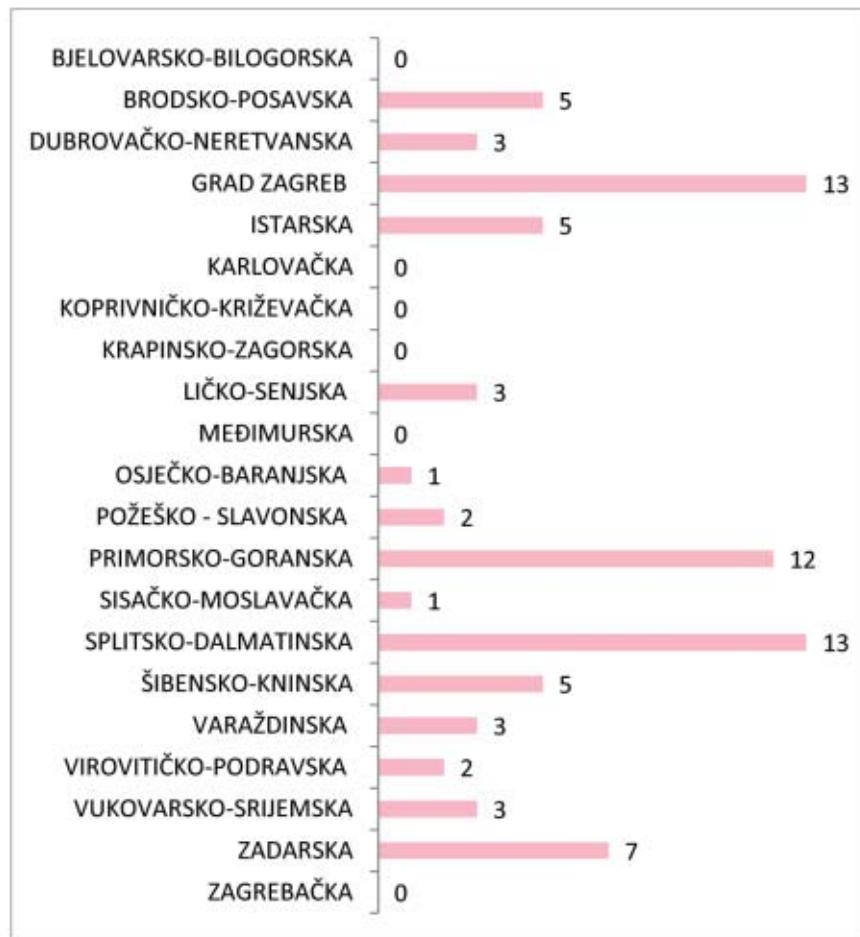
Najviše obraćanja stranaka bilo je iz Splitsko-dalmatinske županije (305), koju slijedi Primorsko-goranska županija (232), Grad Zagreb (151) te Osječko-baranjska županija (139). Najmanje je bilo poziva iz Međimurske županije (6) te Ličko-senjske i Bjelovarsko-bilogorske županije (7).

(216)

U sljedećoj tablici prikazan je broj obilazaka prostora u kojima duže ili kraće vrijeme borave djeca. zdravstvenih ustanova, terapijskih zajednica, dječjih igraonica, kaznenih ustanova i drugih mjesta.

Obilasci se odnose na odgojno obrazovne ustanove - predškolske ustanove, osnovne škole, srednje škole, centre za odgoj i obrazovanje i učeničke domove (42), zatim ustanove socijalne skrbi (10), zdravstvene ustanove (7), ustanove za žene i djecu žrtve nasilja (4), kaznene ustanove (4), dječje igraonice (2), terapijske zajednice (2), prihvatne centre (2) te druga mjesta (5).

Obilasci ustanova u kojima borave djeca

12.1 URED U OSIJEKU

Područje djelovanja regionalnog ureda u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. U Uredu radi savjetnica socijalna pedagoginja i savjetnik diplomirani pravnik.

Podaci u tablici pokazuju pregled broja i vrste povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku te se odnose na svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava - Osijek

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	18	46	7	15	17	103	599	702
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	11	26	4	11	11	63	319	382
Pravo na djetetovu privatnost	0	2	0	0	0	2	38	40
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	7	17	3	4	5	36	211	247
Ostala osobna prava	0	1	0	0	1	2	31	33
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	2	0	0	1	4	8	12
Obrazovna prava	8	5	3	0	7	23	216	239
Zdravstvena prava	6	25	1	1	6	39	145	184
Socijalna prava	0	3	1	0	2	6	36	42
Ekonomska prava	4	4	1	0	2	11	66	77
Kulturna prava	0	5	0	0	0	5	32	37
Pravosudno-zaštitna prava	3	3	0	1	4	11	56	67
Sigurnost i zaštita djece	0	3	0	1	1	5	31	36
Diskriminacija	0	3	0	0	1	4	16	20
Nenadležnost	1	2	0	0	2	5	34	39
Ostala prava	0	0	0	0	0	0	1	1
UKUPNO	41	101	13	18	43	216	1240	1456

Ostale aktivnosti regionalnih i središnjeg ureda

(217)

Od ukupno 1456 pojedinačnih prijava povreda prava, na ovo se područje odnosi njih 216, što je 14 prijava više u odnosu na prošlogodišnji broj. Najviše prijava je i ove godine iz Osječko-baranjske županije (46), slijedi Brodsko-posavska (18), Vukovarsko-srijemska (17), Virovitičko-podravska (15) dok ih je najmanje iz Požeško-slavonske (7). Prema strukturi prijava najbrojnije su one koje se odnose na osobna prava (103), a od toga ih se najviše (63) odnosi na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, zatim na povrede zdravstvenih prava (39), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (36) i obrazovnih prava (23).

U okviru svojih nadležnosti, regionalni ured u Osijeku pratio je zaštitu prava i interesa djece migranata/izbjeglica tijekom prihvata u tranzitnim centrima u mjestima Opatovac u Vukovarsko-srijemskoj županiji te Slavonski brod u Brodsko-posavskoj županiji⁹⁰. Obilazak je izvršen u četiri navrata, pri čemu je u dva navrata sudjelovala pravobraniteljica osobno. Pri posjetima smo razgovarali sa službenim osobama (MUP) i predstavnicima humanitarnih udruga koje su pružale pomoć migrantima/izbjeglicama te smo napravili uvid u način skrbi za djecu (s pratnjom i bez pratnje) u ovim iznimno stresnim okolnostima. Tijekom trajanja migrantske krize upućeno je više preporuka za unapređivanje zaštite djece u toj kriznoj situaciji nadležnim ministarstvima i Vladi RH, kao i obavijesti o zatečenom stanju zastupnicima RH u Europskom parlamentu.

Osim rada na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece te promociji dječjih prava na regionalnoj razini, savjetnici ureda su obišli niz ustanova na području regije. Savjetnica je pri tome, osim na području mjesne nadležnosti osječkog Ureda, prema području praćenja obišla i ustanove u drugim dijelovima Hrvatske. Na području regije obišle su sljedeće ustanove: „Kuća sretnih ciglica“ u Slavonskom Brodu, Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, Centar za privremeni smještaj izbjeglica u Opatovcu, Tranzitni centar za privremeni smještaj izbjeglica u Slavonskom Brodu, OŠ Mate Lovraka u Novoj Gradiški, OŠ I. G. Kovačića u Slavonskom Brodu, OŠ Dragutina Lermana u Brestovcu, OŠ Fra Kaje Adžića u Pleternici, OŠ Petra Prera-

90 O obilascima i poduzetim mjerama više govorimo u zasebnom poglavlju.

dovića u Pitomači, OŠ Bobota u Boboti, OŠ Bršadin u Bršadinu, SŠ Stjepana Sulimanca u Pitomači, igraonica Twister u Osijeku.

(218)

Ostale
aktivnosti
regionalnih
i središnjeg
ureda

Tijekom 2015. savjetnici ureda u Osijeku sudjelovali su na više stručnih i tematskih skupova i javnih događanja na području nadležnosti ureda, a savjetnica je, prema svom području praćenja, sudjelovala i na skupovima u drugim dijelovima Hrvatske. Sudjelovali su na: stručnom skupu „Izazovi transformacije i deinstitutionalizacije – primjeri dobre prakse“, u povodu obilježavanja 145. godina postojanja Dječjeg doma Klasje u Osijeku; godišnjoj konferenciji o međunarodnoj zaštiti u organizaciji UNHCR-a, MUP-a, i Hrvatskog Crvenog križa; konferenciji „Integrirano i interkulturalno obrazovanje u Europi“ u organizaciji Nansen dijalog centra iz Osijeka, u partnerstvu s Pučkim otvorenim učilištem Korak po korak iz Zagreba i u suradnji s Učiteljskim fakultetom u Osijeku; Međunarodnom seminaru „Zakonska zaštita djece u domaćim i međunarodnim situacijama“, u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku uz podršku i sufinanciranje Jean Monnet programa u okviru *Lifelong Learning Programa*; predavanju o dojenju u povodu Međunarodnog tjedna dojenja pod motom „Dojenje i posao, ostvarimo to“; raspravi u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama i početka međunarodne kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, u organizaciji Ženske udruge Izvor, u suradnji s povjerenstvima za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka; 15. nadbiskupijskom susretu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, u organizaciji Nadbiskupijskog povjerenstva za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Đakovačko - osječke nadbiskupije; raspravi u povodu Međunarodnog dana tolerancije u organizaciji Društva za psihološku pomoć „Sunce“ iz Osijeka i Volonterskog centra iz Osijeka.

Na području rada ureda održana su izlaganja na: konferenciji „Podrška učenicima s problemima u ponašanju u osnovnoj školi“ u Vukovaru; stručnom skupu „Podrška lokalne zajednice djeci rizičnih skupina: izbjeglice, imigranti, nestala djeca i razdvojene obitelji“ u Osijeku; Danu otvorene nastave u OŠ „Mato Lovrak“ u Novoj Gradiški; stručnom skupu za učitelje razredne nastave „U kulturi različitosti u redu je biti bolji: Odgoj i obrazovanje darovitih učenika“ u Osijeku; Nastavničkom vijeću Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića u Osijeku; stručnom skupu „Socijalnopedagoški mozaik: kako se brinemo o pravima učenika s problemima u ponašanju u sustavu odgoja i obrazovanja“ u Krapinskim Toplicama; međužupanijskom stručnom skupu za voditelje školskih preventivnih programa u Osijeku; stručnom skupu za djelatnike srednjih škola „Pomoćnici u nastavi za srednje škole“ u Osijeku; Okruglom stolu „Tehnologijom lakše do dječjih prava“ u Osijeku; radno stručnom sastanku u organizaciji Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC Osijek⁹¹.

Ured su posjetila djeca učenici Tehnološke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića iz Osijeka, jednom radi konzultacija o adolescentskom nasilju vezano za provedbu projekta „Nasilje je bez veze“ te drugi put s predstavljanjem završenog projekta s kojim su sudjelovali na smotri na državnoj razini. Susrete s djecom na području osječkog ureda savjetnici su ostvarili i prilikom obilazaka ustanova u pet županija, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika.

12.2 URED U RIJECI

Područje djelovanja regionalnog ureda u Rijeci prema teritorijalnom načelu obuhvaća tri županije: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku i Istarsku županiju. U Uredu rade dvije savjetnice pravnice, s time da je do travnja 2015. zbog korištenja roditeljskog dopusta, u uredu u Rijeci radila samo jedna savjetnica.

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava (1456) tijekom godine njih 196 odnosilo se na riječku regiju, od čega 120 na Primorsko-goransku, 18 na Ličko-senjsku i 58 na Istarsku. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na osobna prava djece (94), od čega najveći dio na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (48) i pravo na zaštitu od nasilja i zane-marivanja (35). Slijede prijave povreda obrazovnih prava (31), zdravstvenih (22), ekonomskih (14) i pravosužno-zaštitnih prava (10).

⁹¹ Više o tome u dijelu izvješća o izlaganjima na stručnim skupovima

Broj pojedinačnih prijava — Rijeka

URED U RIJEI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	55	8	31	94	608	702
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	24	5	19	48	334	382
Pravo na djetetovu privatnost	2	0	1	3	37	40
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	23	2	10	35	212	247
Ostala osobna prava	6	1	1	8	25	33
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	1	1	2	10	12
Obrazovna prava	18	2	11	31	208	239
Zdravstvena prava	17	2	3	22	162	184
Socijalna prava	2	1	2	5	37	42
Ekonomska prava	11	1	2	14	63	77
Kulturna prava	4	0	4	8	29	37
Pravosudno-zaštitna prava	6	1	3	10	57	67
Sigurnost i zaštita djece	5	1	1	7	29	36
Diskriminacija	0	1	0	1	19	20
Nenadležnost	2	0	0	2	37	39
Ostala prava	0	0	0	0	1	1
UKUPNO	120	18	58	196	1260	1456

Na području Istarske županije obišli smo Dječji vrtić Rapčiči i OŠ Vladimir Gortan u Žminju; Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Zatvor u Puli i Kaznionicu u Valturi. Na području Ličko-senjske županije obišli smo Dječji vrtić Pahuljica, Područni objekt Perušić „Pčelice“ te OŠ „Anž Frankopan“ u Kosinju i OŠ Perušić u Perušiću. Na području Primorsko-goranske županije obišli smo: Dječji vrtić „Buba Mara“ Čabar - Podružnica Prezid u Prezidu; Dječji vrtić Opatija u Opatiji; OŠ Škurinje u Rijeci; Elektroindustrijsku i obrtničku školu Rijeka; Srednju školu za elektrotehniku i računalstvo Rijeka; Učenički dom Podmurvice u Rijeci; Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka; Zatvor u Rijeci; Romsko naselje Rujevica i Romsko naselje Mihačeva draga u Rijeci; udomiteljsku obitelj i obrt za čuvanje djece Judite Žagar u Prezidu.

Tijekom godine sudjelovali smo na više događanja na lokalnoj razini koje se tiču dječjih prava, i to na: otvorenju izložbe dječjih radova „Slikom i riječju o Konvenciji UN-a o pravima djece“, u organizaciji Društva Naša djeca Opatija u Lovranu; tribini „Djeca-žrtve rata“ na Šestim danima antifašizma u Opatiji, u organizaciji Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije i Gimnazije Eugena Kumičića Opatija; debatnoj projekciji švedskog filma „Pravila ponašanja“ („Flocking“) u sklopu programa Festivala o pravima djece u Rijeci; dječjoj simuliranoj konferenciji za medije o vršnjačkom nasilju, u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece u organizaciji Dječjeg doma Tić u Rijeci te na svečanoj izvedbi edukativne predstave za mlade „Lucijina priča“ u HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, u suradnji s Udrugom Hepatos i Primorsko-goranskom županijom u Rijeci; Okruglom stolu o autizmu uoči pretpremijerke izvedbe predstave „Vincent“ HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci; događanjima na manifestaciji „Rijeka psihologije“; Drugom nacionalnom susretu hrvatskih katoličkih obitelji u Svetišu Majke Božje Trsatske na Trsatu u Rijeci; tribini „Uloga Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji“ u organizaciji Centra za participaciju žena u društvenom životu; Okruglom stolu „Rijeka podrške — rastimo zajedno“, u organizaciji Udruge za promicanje dobrobiti djece „Portić“; obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece i 15 godina rada „Tića“

snimanjem milenijske fotografije na riječkom lukobranu; regionalnom susretu „Problemi ovisnosti roditelja i udomiteljstvo djece“ u organizaciji Humanitarne udruge Oaza iz Rovinja, Udruge udomitelja Istarske županije iz Pule i Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece, u suradnji s Udrugom Institut iz Pule u Puli; prezentaciji knjige „Dolje s oružjem“, autorice Berthe von Suttner, u organizaciji Primorsko-goranske županije i Udruge „Vještina“ Opatija u Rijeci, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava; promociji slikovnice „Vjeverice u obitelji medvjeda“, prve slikovnice u nas namijenjene pripremi i prilagodbi djece za život u udomiteljskoj obitelji; otvorenju novouređenog prostora namijenjenog za provedbu projekta „Školsko poslijepodne samo za mene“, koji provodi škola uz financijsku potporu Zaklade Hrvatska za djecu pri Ministarstvu socijalne politike i mladih i Grada Rijeke; priredbi i druženju u Dječjem domu „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran, u povodu božićnih blagdana te na božićnom druženju Udruge udomitelja djece Primorsko-goranske županije „Damdom“ u Rijeci; 53. revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece u Rijeci.

Na području riječkog ureda održali smo izlaganja na stručnim skupovima vezano uz probleme cijepljenja djece, prava djece s teškoćama u razvoju na obrazovanje te o zaštiti prava na zdravlje djece i mladih u alternativnoj skrbi⁹².

Riječki ured pravobraniteljice za djecu obilježio je 30. rujna 2015. godine osmu godišnjicu svojega osnutka te su tom prilikom pravobraniteljica i savjetnice organizirale radni sastanak s gradonačelnikom Rijeke i pročelnicom Odjela gradske uprave za zdravstvo i socijalnu skrb te su posjetile riječki Centar za socijalnu skrb.

Dječji tjedan bio je prilika i za susrete sa stručnjacima koji se bave različitim aspektima zaštite prava djece. Savjetnica pravobraniteljice posjetila Odjel za podršku žrtvama i svjedocima Županijskog suda u Rijeci te Zatvor u Rijeci, gdje je s voditeljicom Odjela tretmana razgovarala o tome kako se odvijaju posjeti djece roditeljima koji su u zatvoru.

Nastavljena je suradnja s volonterkom udruge Oaza u Rijeci te Dječjim vrtićem Rijeka, koji je tijekom 2014. započeo i u 2015. nastavio niz aktivnosti s romskim udrugama na području Rijeke kako bi se u program predškole ove predškolske ustanove Grada Rijeke uključio što veći broj djece kojoj hrvatski jezik nije materinski. Pri tome je ostvarena i suradnja s tri riječke udruge Roma: Udrugom mladih Roma Rijeka „Romska budućnost“, Udrugom Roma-Rijeka, Udrugom Aškalija PGŽ, uz čiju smo suradnju zajednički posjetili dva romska naselja u Rijeci (Rujevica i Mihačeva draga). Sudjelovali smo na božićnom domjenku koji je za svoje članove i djecu organizirala Udruga udomitelja djece Primorsko-goranske županije „Damdom“ Rijeka.

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova u tri županije, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika ovih ustanova.

12.3 URED U SPLITU

Djelovanje regionalnog ureda u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke. U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravica. One rade na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava) te na promociji prava djece u regiji.

U tablici su iskazani podaci o broju i vrsti prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini, u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2015. godini.

⁹² Više o tome u dijelu izvješća o izlaganjima na stručnim skupovima.

Broj pojedinačnih prijava — Split

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	62	23	14	10	109	593	702
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	37	14	11	7	69	313	382
Pravo na djetetovu privatnost	4	0	0	0	4	36	40
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	20	8	3	3	34	213	247
Ostala osobna prava	1	1	0	0	2	31	33
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	12	12
Obrazovna prava	31	8	3	2	44	195	239
Zdravstvena prava	3	9	0	1	13	171	184
Socijalna prava	5	3	0	0	8	34	42
Ekonomska prava	5	0	2	0	7	70	77
Kulturna prava	6	0	2	0	8	29	37
Pravosudno-zaštitna prava	4	2	3	1	10	57	67
Sigurnost i zaštita djece	3	1	1	1	6	30	36
Diskriminacija	3	1	0	0	4	16	20
Nenadležnost	1	0	4	1	6	33	39
Ostala prava	0	0	0	0	0	1	1
UKUPNO	123	47	29	16	215	1241	1456

Ostale
aktivnosti
regionalnih
i središnjeg
ureda

Od ukupno 1456 prijava pojedinačnih povreda prava, 215 odnosi se na područje dalmatinske regije. Najveći broj prijava povreda dječjih prava i u ovom se razdoblju odnosi na Splitsko-dalmatinsku županiju (123), a slijede Zadarska (47), Dubrovačko-neretvanska (29) i Šibensko-kninska (16). Najviše prijava odnosi se na povrede osobnih prava (109) te povrede obrazovnih prava (44).

Na području četiriju dalmatinskih županija obišli smo, s ciljem promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava, ukupno 28 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Od odgojno obrazovnih ustanova obišli smo 6 dječjih vrtića (DV Sretno dijete u Hrvacama, Talijanski dječji vrtić Pinocchio u Zadru, DV Zvončić u Poličniku, DV Obrovac u Obrovcu, DV Stankovci u Stankovcima, DV Ston u Stonu), 6 osnovnih škola (OŠ Milana Begovića u Vrlici, OŠ Dinka Šimunovića u Hrvacama, OŠ Poličnik u Poličniku, OŠ Jakova Gotovca u Unešiću, OŠ Ston u Stonu, OŠ Kula Norinska), jednu srednju školu (Srednja škola Obrovac) te jedan učenički dom (Srednjoškolski đачki dom Zadar). Nadalje, obišli smo 5 ustanova socijalne skrbi (Dom za djecu „Maestral“ u Splitu, Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“ u Kaštel Lukšiću, dvije stambene zajednice Doma za djecu „Maestral“, u Solinu i u Splitu te Centar za odgoj i obrazovanje Šubićevac u Šibeniku). Od drugih institucija u kojima borave djeca obišli smo dva skloništa za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja (Sklonište za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja Caritasa Nadbiskupije Split te Prihvatište za zlostavljane žene i majke s djecom Caritasa biskupije Šibenik), tri zdravstvene ustanove (KBC Split, Odjel pedijatrije i neonatologije Opće bolnice Zadar i Odjel pedijatrije Opće bolnice Šibensko-kninske županije), dvije terapijske zajednice (Terapijska zajednica „Reto centar – prijatelj nade“, Plano i Terapijska zajednica „Papa Ivan XXIII.“, Veliki Prolog), jednu dječju igraonicu (LaLa u Splitu) te prostorije Udruge MoSt.

Osim razgovora s članovima vijeća učenika i vijeća korisnika tijekom obilazaka institucija, kao i redovite suradnje s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, u 2015. realizirali smo posjet Vijeću učenika OŠ Trstenik te se susreli s članovima Dječjeg gradskog vijeća grada Splita.

U suradnji s Gradom Splitom, organizirali smo Okrugli stol „Mogućnosti i prepreke u ostvarivanju djetetovog prava na sigurnost“, koji je održan 1. lipnja 2015., na što su nas potaknuli brojni primjeri koji ukazuju na to da cjelokupni angažman društva, ni na zakonodavnoj ni na praktičnoj i preventivnoj razini, još nije dovoljan kako bi djeci pružio djelotvornu zaštitu i kako bi ona odrastala u sigurnom okruženju. Uz pravobraniteljicu, izlaganja na skupu održali su mnogi drugi stručnjaci, predstavnici Grada Splita, KBC-a Split, Policijske uprave splitsko-dalmatinske, CZSS Split, Obiteljskog centra, predstavnici vrtića, škola, Državne uprave za zaštitu i spašavanje, područni ured Split te udruga, a njihova izlaganja pratila su i djeca, predstavnici MMS-a te članovi Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita.

Tijekom 2015. savjetnice su sudjelovale na skupovima, sastancima i drugim događanjima u regiji. Sastale su se: s predstavnicom Koordinacijskog odbora Grada Splita u akciji Grad prijatelj djece; s predstavnicom Ureda državne uprave u županiji, Odjela za prosvjetu, kulturu, šport, informiranje i tehničku kulturu; predstavnicom Upravnog odjela za društvene djelatnosti Splitsko-dalmatinske županije; savjetnicama pučke pravobraniteljice u Splitu; djelatnicima Doma za djecu „Maestral“ i predstavnicima CZSS Imotski; s ravnateljem, djelatnicima i učenicima Škole likovnih umjetnosti Split te sa Zajednicom žena „Katarina Zrinski“.

Savjetnice su sudjelovale na: predstavljanju Projekta „Iskra“, koje je Udruga za rad s mladima Breza iz Osijeka održala u Splitu; na znanstveno-stručnom skupu „Pravo na pristup informacijama i zaštita osobnih podataka“ u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu; prezentaciji aplikacije „Info pult“, u organizaciji CZSS Split i podružnice Obiteljski centar; svečanosti u OŠ Grohote povodom obilježavanja 160 godina školstva na otoku Šolti; okruglom stolu „Povjerenje – temelj obiteljske sigurnosti“, u organizaciji Centra za hagioterapiju Split i Omiš te CZSS Omiš u Omišu; predstavljanju „Vodiča za žrtve“ u izdanju udruge „Bijeli krug Hrvatske“; otvaranju Dječjeg festivala „Mali Split“; regionalnoj raspravi u okviru projekta „Sinergijski socijalni sustav“; otvaranje Područnog ureda pučke pravobraniteljice u Splitu; projekciji edukativnog dokumentarnog filma „Živim život bez nasilja“ u organizaciji PU splitsko-dalmatinske, u suradnji s koordinaticom za provođenje školskih preventivnih programa te predsjednicom povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije; na završnom predstavljanju projekta „Poveži se bojom, približi se slikom“ Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti; obilježavanju 5. godišnjice projekta „Svi zajedno“ koji provodi CZSS Split.

Svojim izlaganjima aktivno su sudjelovale na: stručnom skupu namijenjenom voditeljima školskih preventivnih programa osnovnih i srednjih škola i stručnim suradnicima pedagogima srednjih škola Splitsko-dalmatinske županije; okruglom stolu „Kako spriječiti nesreće u djece?“, održanom u sklopu Hrvatske proletne pedijatrijske škole; okruglom stolu „Mogućnosti prevencije internet nasilja kod djece u Splitsko dalmatinskoj županiji“; međunarodnom skupu studenata prava ELSA; tematskoj sjednici u povodu Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije⁹³.

Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice za djecu kao vanjska suradnica vodi kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija.

Predstavnica splitskog ureda pravobraniteljice za djecu je i tijekom 2015. bila članica županijskog međuresornog tima za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji.

12.4 SREDIŠNJI URED U ZAGREBU

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba, zatim Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske te Koprivničko-križevačke županije. U Uredu rade pravobraniteljica za djecu, koja je doc.dr.sc. pravnica, zatim dvije zamjenice, od kojih je jedna diplomirana pravnica, a druga mr.sc. iz područja psihologije te šest savjetnica od kojih su dvije diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, di-

93 Više o tome u dijelu izvješća o izlaganjima na stručnim skupovima

plomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. Administrativno-računovodstvene poslove obavljaju četiri službenika: troje administrativnih referenata i računovodstvena referentica.

Broj pojedinačnih prijava – Zagreb

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	12	21	13	9	7	12	15	46	157	10	302	306	94	702
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	6	11	5	6	2	5	13	23	71	9	151	180	51	382
Pravo na djetetovu privatnost	0	1	0	0	0	2	0	3	16	0	22	9	9	40
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	5	8	8	3	3	5	2	18	63	1	116	105	26	247
Ostala osobna prava	1	1	0	0	2	0	0	2	7	0	13	12	8	33
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	6	4	12
Obrazovna prava	2	3	3	6	0	9	3	11	82	0	119	98	22	239
Zdravstvena prava	0	0	4	2	3	4	3	13	76	0	105	74	5	184
Socijalna prava	2	1	1	2	2	0	2	1	6	1	18	19	5	42
Ekonomska prava	0	1	2	1	0	2	0	9	17	0	32	32	13	77
Kulturna prava	0	1	0	0	0	0	0	0	9	1	11	21	5	37
Pravosudno-zaštitna prava	1	1	1	2	1	1	1	5	18	1	32	31	4	67
Sigurnost i zaštita djece	0	1	1	1	0	1	1	2	10	0	17	18	1	36
Diskriminacija	0	0	0	0	0	0	0	1	8	0	9	9	2	20
Nenadležnost	1	0	0	0	0	1	1	2	13	1	19	13	7	39
Ostala prava	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
UKUPNO	18	29	25	23	13	30	27	90	397	14	666	627	163	1456

Ostale
aktivnosti
regionalnih
i središnjeg
ureda

Tijekom 2015. godine se, od ukupno 1456 prijava, 666 odnosilo na područja koje pokriva ured u Zagrebu, i to 90 na Zagrebačku, 30 na Sisačko-moslavačku, 18 na Bjelovarsko-bilogorsku, 27 na Varaždinsku, 29 na Karlovačku, 23 na Krapinsko-zagorsku, 25 na Koprivničko-križevačku, 13 na Međimursku županiju te na Grad Zagreb 397. Ukupna brojka, od 666 prijava, je u odnosu na prethodnu godinu manja za 65.

Pravobraniteljica i suradnici su ove godine na navedenom području obišli 17 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Od ustanova socijalne skrbi obišli smo: Udrugu „Nova budućnost“, Kuća za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, Varaždin; Dom za djecu „Zagreb“ — Nazorova; Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja „Sv. Nikola“, Varaždin; i Dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“. Zatim osam odgojno obrazovnih ustanova: Škola za primalje Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“, Varaždin; Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Zagreb; Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb, Zagreb; te dva učenička doma - Učenički dom Škole za primalje Zagreb i Učenički dom Hrvatski učiteljski konvikt, Zagreb. Posjetili smo četiri zdravstvene ustanove: Kliniku za pedijatriju, Zavod za neonatologiju i intenzivno liječenje KBC-a Zagreb; Dječju bolnicu Srebrnjak; Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba; i Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež, Zagreb. Izvršen je i obilazak Kaznionice u Glini.

Ove smo godine na području mjesne nadležnosti zagrebačkog ureda prisustvovali događajima koje navedimo u nastavku, grupirane prema temama.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Konferencija „Svi smo mi sustav“ u organizaciji Udruge roditelja „Korak po korak“;
- Projekcija nagrađivanog nizozemskog filma o vršnjačkom nasilju „Jel ti žao?“ u kinu Europa u Zagrebu u organizaciji Festivala o pravima djece;

- Svečano prikazivanje igrano-dokumentarnog filma „Živim život bez nasilja“ MUP-a, MZOS-a i partnera u kinu Europa u Zagrebu;
- Svečana dodjela godišnje nagrade „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i škole bez nasilja za školsku godinu 2014./2015. u MZOS-a, 12. lipnja.
- Premijera mjuzikla „Hej, i ja sam tu“ zajedničkog projekta učenika Gimnazije Sesvete, Nadbiskupske klasične gimnazije i Prirodoslovne škole Vladimira Preloga iz Zagreba;
- Svečana dodjela nagrade „Luka Ritz – Nasilje nije hrabrost“, 16. Studenoga;
- Svečana dodjela nagrada „Oboji svijet!“ u sklopu projekta Foruma za slobodu odgoja „Oboji svijet šarenim bojama tolerancije“ povodom Međunarodnog dana tolerancije.

Odgoj i obrazovanje

- CAP konferencija – 1. susret CAP pomagača i pomagačica u Republici Hrvatskoj u organizaciji Udruge roditelja Korak po korak;
- Konferencija „Volontiranje u školi: učenje odgovornosti, kreativnosti i inicijative“, završna aktivnost projekta „Školski volonteri – osnaživanje javnih odgojno-obrazovnih ustanova za uključivanje volontera u rad s djecom i promicanje volonterskih inicijativa“ u organizaciji Foruma za slobodu odgoja.

Roditeljska skrb o djeci i ostala osobna prava

- Završna konferencija projekta „Care@net: zagovaračka mreža za mlade koji izlaze iz alternativne skrbi“ u organizaciji Rehabilitacijskog centra za stres i traumu u partnerstvu s udrugama „Igra“ iz Zagreba i CINAZ iz Zadra;
- Predstavljanje publikacije Udruge Pragma „Komunikacija odgaja – odgoj komunicira. Emocionalna i medijska pismenost“;
- Otvaranje Savjetovališta MAMA je MAMA u novom prostoru Udruge u Zagrebu, u Zvonimirovoj 21;
- Predstavljanje projekta jačanja kapaciteta sustava socijalne skrbi za poduzimanje mjera usmjerenih na pružanje podrške obitelji u zaštiti dobrobiti djece u organizaciji MSPM-a, UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku i Društva za psihološku pomoć.

Zdravstvena prava

- Stručni skup „Mentalno zdravlje djece u suvremenom društvu“ u organizaciji Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu;
- Okrugli stol „Suicidalno ponašanje djece i mladih: dati pažnju, shvatiti ozbiljno i spasiti život“ u organizaciji Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb povodom Svjetskog dana prevencije suicida;
- Stručno-znanstveni skup „Razvoj i poremećaji identiteta u adolescenciji“ u organizaciji Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež iz Zagreba;
- Predstavljanje Škole u Dnevnoj bolnici Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb;
- 37. Simpozij preventivne i socijalne pedijatrije s međunarodnim sudjelovanjem u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora i HDPSP u Varaždinu;
- Stručni skup „Mladi s psihičkim i intelektualnim teškoćama izvan odgojno-obrazovnog sustava: zašto i kako dalje?“ u organizaciji Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež i Srednje škole - Centar za odgoj i obrazovanje iz Zagreba.

Teškoće u razvoju i problemi u ponašanju

- Stručni konzultativni radni sastanak za donošenje nacionalnih standarda za probir i ranu dijagnostiku djece s poremećajem iz autističnog spektra u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, MSPM-a, MZ-a, te MZOS-a;
- Okrugli stol u sklopu projekta „Ispitivanje socijalne uključenosti i kvalitete podrške u sustavima predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja za djecu i učenike s poremećajem iz autističnog spektra i deficitom pažnje i hiperaktivnim poremećajem“ Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, u partnerstvu s Gradom Zagrebom, Gradom Splitom i Gradom Osijekom;
- Završna konferencija IPA projekta „Podrška uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtiće u Hrvatskoj“ HURID-a, Dječjeg vrtića „Vrbik“ iz Zagreba i „Grigor Vitez“ iz Splita te Udruge odgajatelja „Krijesnice“ iz Čakovca;

- Završna konferencija projekta „Ispitivanje socijalne uključenosti i kvalitete podrške u sustavima predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja za djecu i učenike s poremećajem iz autističnog spektra (PAS) i deficitom pažnje i hiperaktivnim poremećajem (ADHD)“ Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u partnerstvu s Gradom Zagrebom, Gradom Splitom i Gradom Osijekom;
- Svečana sjednica Fakultetskog vijeća povodom 53. obljetnice rada Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta.

Pravosuđe

- Stručni skup „Pravosuđe prilagođeno djeci“ u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu;

Mediji

- Javna rasprava o novoj medijskoj politici - Javni mediji: Hrvatska radiotelevizija, u organizaciji Ministarstva kulture, u Novinarskom domu u Zagrebu
- Konferencija za medije s predstavljanjem programa sedmog po redu Festivala o pravima djece u Kinu Tuškanac u Zagrebu;
- Konferencija „Između slobode govora i govora mržnje – medijska pismenost u obrazovnom sustavu i društvu“ u organizaciji GONG-a i organizacije Kurziv.

Strani državljani i nacionalne manjine u RH

- Konferencija „Kvalitetno obrazovanje za romsku djecu“ u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta Korak po korak;
- Svečano obilježavanje Svjetskog dana Roma u Hrvatskom saboru;
- Tribina i okrugli stol „Izbjeglička kriza i politike izbjegličke zaštite u Europskoj uniji i Hrvatskoj“ u organizaciji Centra za istraživanje etičnosti, državljanstva i migracija (CEDIM) Fakulteta političkih znanosti.

Ostalo

- Tribina „Stanje ženskih ljudskih prava u Republici Hrvatskoj danas“ u organizaciji Ženske mreže Hrvatske;
- Predstavljanje edukativno-preventivnog 3D biciklističkog vježbališta HAK-a i AZOO;
- Posjet izložbi fotografija Marine Paulenke „Drugi dom“ snimljenih u Kaznionici u Požegi održanoj u Klovićevim dvorima u Zagrebu;
- Susret predstavnika Dječjih foruma sa saborskim zastupnicima u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora;
- Okrugli stol „Stanje prava zatvorenica u hrvatskom pravosudnom sustavu“ u sklopu festivala Vox Feminae u organizaciji udruge Roditelji u akciji – RODA;
- Okrugli stol „Odgajamo li generaciju djece koja ima prava, ali ne i dužnosti?“ u organizaciji Večernjeg lista.

Pravobraniteljica i savjetnice su s izlaganjima o dječjim pravima sudjelovale na nizu događanja koje detaljno opisujemo u poglavlju Izlaganja na stručnim skupovima.

Ured u Zagrebu su tijekom godine posjećivala djeca⁹⁴ te su održavani susreti s članovima MMS-a. *Ma-la kuća dječjih prava*, uređeni prostor u središnjem uredu u Zagrebu, potvrđuje se kao mjesto redovitog okupljanja djece i stručnjaka u kojem se provode edukacije, sastanci, radionice i izložbe.

94 Više o tome u poglavlju Susreti, razgovori i suradnja s djecom

Ustroj i financijsko poslovanje

(226)

13

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Pravobranitelja za djecu.

Vizija

Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

Misija

Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

Ciljevi

Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

13.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu.

Kadrovi — Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državnih službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima, uz pravobraniteljicu i dvije zamjenice, od planiranih 23, radi 16 državnih službenika. Deset službenika radi u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Od 16 službenika, 12 ih radi na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja.

Od sveukupno 19 zaposlenih (16 službenika i 3 dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica i defektologinja.

Raspoređeni državni službenici u Uredu pravobraniteljice za djecu

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - obiteljskoppravna zaštita, zdravstvo, socio-ek. i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije - socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/ rehabilitator ili logoped	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Rijeci - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravnice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dipl. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - socijalna skrb i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - odgoj i obr., obitelj, kulturna i ek. prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - SSS	1
referent za tehničke poslove - SSS	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, u 2015. nije bilo novih zapošljavanja. Privremeno je, zbog ušteda u proračunu, odgođeno daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu. Nije zaposlena zamjena za savjetnicu pravobraniteljice za vrijeme rodiljnog dopusta. Tijekom godine surađivali smo s Ministarstvom uprave i Povjerenicom za informiranje i sukladno posebnim propisima postupali i dostavljali im tražena izvješća, davali mišljenja o prijedlozima zakona i propisa, vodili registre te prisustvovali edukacijama.

Prostori — Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 2. Poslovni prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. U 2015. nastavljene su aktivnosti na nužnom opremanju namještajem „Male kuće dječjih prava“, prostora Ureda pravobraniteljice za djecu u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda, predviđenog za rad s djecom i volonterima (učenicima i studentima), susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika.

13.2 FINANCIJSKO POSLOVANJE

(228)

Ustroj i
financijsko
poslovanje

Proračun Pravobranitelja za djecu iznosio je 4.996.000 kuna, a planiran je sukladno Strateškom planu za razdoblje od 2015. do 2017. te Planu i programu rada za 2015. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno Zakonu o proračunu (NN 87/08., 136/12., 15/15.), Zakonu o javnoj nabavi (NN 90/11., 83/13., 143/13., 13/14.) i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 95,10% iznosa, odnosno s 4.751.345,67 kn. Izvršenje planiranih sredstava bilo je, zbog ušteda, u nešto manjem postotnom iznosu u odnosu na 2014.

Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja, Aktivnost A739000 Zaštita, praćenje i promicanje prava djece, u 2015. izvršeni su s 94,94% (4.542.592,72 kn), a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine, K739001 Informatizacija ureda i K739003 Obnova voznog parka, izvršeni su s 99,91% (148.533,78 kn).

Planirani prihodi za financiranje tekućeg projekta T739009 Organizacija godišnje konferencije CRONSEE-a u 2015. izvršeni su s 96,45% (60.219,17 kn).

Plan i izvršenje Proračuna Pravobranitelja za djecu 2010. - 2015.

	Proračun 2008.	Proračun 2009.	Proračun 2010.	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.	Proračun 2014.	Proračun 2015.
Plan	5.573.000	5.714.232	6.209.680	5.728.930	5.312.000	5.330.888	4.996.538	4.996.000
Izvršenje	5.287.665	5.684.842	6.130.709	5.406.902	5.199.834	5.180.206	4.870.250	4.751.346
% izvršenja	94,88	99,49	98,73	94,38	97,89	97,17	97,47	95,10

Usporedbom podataka plana i izvršenja Državnog proračuna u ovoj godini, u odnosu na prethodne godine, vidljivo je da su sredstva za rad Pravobranitelja za djecu u 2015. bila planirana u gotovo istom iznosu kao i u 2014. Tijekom godine ostvarena je dobra suradnja s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna. Odobren nam je rebalans proračuna prema planiranoj dinamici i programskim aktivnostima te smo zahvaljujući tome, zbog ušteda na nekim stavkama, uspjeli ostvariti pojedine aktivnosti u većem opsegu te uspješno organizirati Godišnju skupštinu CRONSEE-a, u svibnju i Tematski sastanak CRONSEE-a, u listopadu (dio aktivnosti sufinancirao je *Save the Children*, sukladno Memorandumu o suradnji). Obišli smo 78 ustanova u kojima borave djeca smještena izvan obitelji u raznim krajevima Hrvatske, intenzivirali smo suradnju i unaprijedili rad s djecom – članovima MMS-a te aktivno sudjelovali i izlagali na konferencijama i seminarima u zemlji i inozemstvu. Dio konferencija u inozemstvu bio je financiran od strane organizatora (Vijeće Europe, ENOC i EUROCHILD) dok je UNICEF sufinancirao jedno putovanje i smještaj članova MMS-a u hotelu „Jezerčica“ u Donjoj Stubici. Dotrajali službeni automobil je prodan putem javnog oglasa, a sredstva su uplaćena u Državni proračun.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2015. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno je Državnoj reviziji i Fini.

Zaključak

U javnosti često izostaju relevantne i na podacima utemeljene rasprave o stanju dječjih prava u Republici Hrvatskoj. Naime, pretpostavka je da želimo generacije djece kojima će biti zajamčeno ostvarivanje najveće moguće razine prava, onako kako je to predviđeno Konvencijom o pravima djeteta, kao i drugim međunarodnim dokumentima koje je Republika Hrvatska ratificirala. Dakako, navedeno nije pitanje samo želje već i preuzetih obveza.

Uloga pravobranitelja za djecu jest da, kao nacionalno tijelo za zaštitu ljudskih prava, neovisno i samostalno prati usklađenost propisa s Ustavom Republike Hrvatske, Konvencijom o pravima djeteta i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima. Pravobranitelj u toj zadaći prati povrede pojedinačnih prava, ali proučava i opće pojave i načine povrede prava kao i reakcije sustava na navedene povrede. Pravobranitelj djeluje reaktivno, nakon što su se pojedine povrede već dogodile, kao i proaktivno, promičući i zagovarajući prava djece, nastojeći da do povreda niti ne dođe. U tom smislu, najvrednije spoznaje i najkorisnije podatke, pravobraniteljica dobije družeći se neposredno s djecom. Dakako, suradnja i kontrola rada institucija, na lokalnoj i regionalnoj razini, suradnja s civilnim društvom, akademskom zajednicom i stručnim udruženjima, daje kompletniju sliku stanja zakonodavstva, primjene i svijesti o pravima djece.

Kako je jedan od zadataka pravobranitelja praćenje stanja prava djece na svim razinama, pravobraniteljica može doći do zaključka da je u pojedinom segmentu stanje relativno dobro ili da je smjer kretanja povoljan. Također, što je češće pa i očekivano, pravobraniteljica ukazuje na nedostatke i potrebe poboljšanja sustava, na svim razinama. Pri tome mislimo na nužnost stalnog poboljšanja zakonodavnog okvira i njegove dosljedne primjene, osiguranje materijalnih i kadrovskih pretpostavki za kvalitetnu provedbu, ulaganje u ljude i njihovu kontinuiranu i sveobuhvatnu edukaciju. Naposljetku, a kako se često spominje, nužno je mijenjati poglede i stavove društva, tzv. „svijest“, što zahtijeva vrijeme i strpljenje. Međutim, to ne smije biti izgovor za odustajanje od dosegnute ili međunarodnim ugovorima zajamčene razine zaštite ljudskih/dječjih prava.

Pri tome smatramo važnim napomenuti kako, iako i sami često kritiziramo rad pojedinih segmenata ili pojedinaca u sustavu, to ne znači da opravdavamo odlučivanje mimo njih, utemeljeno na partikularnim interesima ili odlučivanju „ulice“ umjesto nadležnih tijela. Upravo kroz jačanje institucija i osnaživanje stručnjaka te vraćanje digniteta struci, odlučivanje nadležnih tijela u demokratskom društvu mora imati prioritet. Angažman pojedinaca i individualna odgovornost ljudi unutar pojedine struke, uz podršku sustava, temelj je napretka i u području zaštite prava djeteta.

Pri tome je ključno, uvijek iznova podsjećati na četiri temeljna načela iz Konvencije o pravima djeteta, a to su **nediskriminacija, najbolji interes djeteta, pravo na život i razvoj, te sudjelovanje djece**. Za svako dijete, valja podsjetiti, vrijedi svako od ovih načela zasebno, ali, što je važno istaknuti jer se ponekad zaboravlja, i sva načela zajedno.

Stoga je Izvješće o radu koje imate ispred sebe, kao i do sada, kombinacija izvješća o radu pravobraniteljice za djecu, kao i ocjena stanja prava djece, iz perspektive pravobraniteljice za djecu, a temeljena

na podacima iz prijava povreda prava djece te suradnje s gotovo svim dionicima u društvu. Nadamo se da će ovo izvješće poslužiti – osim samoj svrsi predviđenoj Zakonom, a to je podnošenje izvješća Hrvatskome saboru – kao stalna podloga i izvor relevantnih i korisnih podataka za različite dionike u društvu, saborske zastupnike, medije, stručnu te širu javnost. Posebice se nadamo da će izvješće poslužiti i djeci/mladima u razumijevanju prava djece.

Zaključno, još jednom podsjećamo na najčešća područja kršenja dječjih prava, prema prijavama pravobraniteljici za djecu u 2015. godini, a time i na nužnost najjače aktivnosti svih dionika upravo u navedenim područjima. To su, redom kako slijedi:

- Prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb (382);
- Obrazovna prava (239);
- Zdravstvena prava (184), od čega najviše prijave odbijanja cijepljenja djeteta;
- Nasilje nad djecom i među djecom (178).

Područja najčešćih povreda prava ili barem prijava povreda prava (jer procjenjujemo da povreda ima i u područjima u kojima se one ne prijavljuju u većem broju, poput prava na sudjelovanje djece, a također su vrlo važna) signaliziraju i područja prioriteta djelovanja različitih dionika u sustavu, uključujući i aktivnosti pravobraniteljice za djecu.

U navedenim područjima nužno je praćenje i stalno poboljšanje normativnog okvira kao i pravilna i dosljedna primjena propisa, uz kontinuiranu edukaciju i podršku djelatnicima u sustavu. Na kraju, uza sve, nužna je i „promjena svijesti“ kroz promociju ljudskih prava/prava djece. Ne smijemo zaboraviti da djeca nisu objekti kojima se raspolaže ili o kojima odlučuje isključivo netko drugi – roditelji, skrbnici, institucije. Djeca su subjekti prava, imaju svoje potrebe i prava, kao i pravo izraziti ih. Na nama odraslima je da to prepoznamo i štitimo.

Legenda

15

(231)

KRATICA	PUNI NAZIV
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
FINA	Financijska agencija
GUK	Glukoza u krvi
EU	Europska unija
HAK	Hrvatski autoklub
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
HFS	Hrvatski filmski savez
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HLJK	Hrvatska ljekarnička komora
HMP	Hitna medicinska pomoć
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HPV	Humani papilomavirus
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HTV	Hrvatska televizija
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JLP(R)S	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MMS	Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MPO	Ministarstvo poduzetništva i obrta
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MT	Ministarstvo turizma
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOP	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NISpuSŠ	Nacionalni informacijski sustav prijave i upisa u srednje škole

KRATICA	PUNI NAZIV
NN	Narodne novine
NZJZ	Nastavni zavod za javno zdravstvo
ObZ	Obiteljski zakon
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavod
PAS	Poremećaji iz autističnog spektra
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REYN	Romani Early Years Network
RODA	Roditelji u akciji
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZS	Uprava za zatvorski sustav
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
WWSF	Women's World Summit Foundation
ZOPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZOIDZOSS	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSPC	Zakon o sigurnosti prometa na cestama